

ZUNUN KADİRİ
GUNÇEM
(METİN-İNCELEME-DİZİN)

Hazırlayan: Levent DOĞAN

Danışman: Prof. Dr. Mahmut KAŞGARLI

96134

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı için öngördüğü
DOKTORA TEZİ olarak hazırlanmıştır.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Edirne
Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Mart, 2000

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez yazarının

Soyadı: DOĞAN

Adı: Levent

Tezin Türkçe Adı: "Zunun Kadiri, Günçem (Metin-İnceleme-Dizin)"

Tezin Yabancı Dildeki Adı: "Zunun Kadiri, Günçem (Text-Analysis-Index)"

Tezin Yapıldığı

Üniversite: Trakya Üniversitesi

Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yılı: 2000

Diğer Kuruluşları:

Tezin Türü: Doktora

Dili: Türkçe

Sayfa Sayısı: 759

Referans Sayısı:

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Prof. Dr.

Adı: Mahmut

Soyadı: KAŞGARLI

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1- Zunun Kadiri

2- Günçem

3- Metin

4- İnceleme

5-Dizin

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1-Zunun Kadiri

2- Günçem

3- Text

4- Analysis (Grammatica)

5- Index

Tarih:

İmza:

J. Kaşgarlı

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

**Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında
DOKTORA TEZİ olarak Oybirligi/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.**

Başkan: Prof. Dr. Mahmut KAŞGARLI

Üye: Prof. Dr. Hidayet Kemal BAYATLI

Üye: Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN

Onay
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu
onaylarım.

.../.../2000

Enstitü Müdürü

ÖZET

Tez konusu çağdaş Uygur Türk edebiyatının önemli şahsiyetlerinden Zunun Kadiri'nin "Günçem" adlı eseri üzerinde yapılan - Metin-İnceleme-Dizin çalışmasıdır.

Çalışmanın giriş bölümünde, Doğu Türkistan'ın bugünkü durumu, nüfusu ve coğrafi konumu belirtildikten sonra, çağdaş Uygur Türk edebiyatının şekillenışı ve önemli bazı şahsiyetleri eserleriyle birlikte sıralanmıştır. Girişin sonunda da yazarın hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Metin bölümünde, Arap alfabesiyle yazılmış olan "Günçem" adlı eserin transkripyonu yapılmıştır.

Tezin inceleme bölümü, ses, şekil ve cümle bilgisi ana başlıkları altında oluşturulmuştur. Ses bilgisinde, Türkçe kelimelerle, yabancı kelimelerin ses hadiseleri incelenirken iki farklı karşılaştırma usulü izlenmiştir. Türkçe kelimeler özellikle eski Uygur Türkçesi'ndeki şekilleriyle, yabancı kelimelerse aslî yapılarıyla mukayese edilmiştir. Şekil bilgisi kısmında, isim, sıfat, zamir, zarf, fiil ve edatlar sınıflandırılarak incelenmiştir. Cümle bilgisinde ise Uygur Türkçesi'ndeki cümle çeşitleri belirtilmiştir.

Dizin bölümünde, isim ve fiil ekleri, ilmî araştırmalarda uygulanan kurallar çerçevesinde sıralanmıştır.

Çalışma sırasında faydalanılan eserler kaynakça başlığı altında toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler : Zunun Kadiri

Günçem

Metin

İnceleme

Dizin

SUMMARY

The study is a Text, Analysis (Grammatica) and Index study on Zunun Kadiri's work of art "Ğunçem". Zunun Kadiri is one of the distinguished personages of Modern Uygur Turkish Literature.

In the introduction chapter the present state of east Türkistan its population and geographical location are presented and with the help of these data the formation of modern Uygur Turkish literature and some important personages of it with their works of art are given in an arranged order. In addition to these, at the end of the introduction chapter information about the life and the works of art of the writer are given.

In the Text chapter the transcription of "Ğunçem", which was written in Arabic is made. The research chapter consists of main headings such as ; Morphology, Phonology and Syntax – in Phonology while studying the phonological features of Turkish and foreign words two different comparison methods are followed. Turkish words especially with their ancient Uygur Turkish forms are compared. In the Syntax part nouns, adjectives, pronouns, adverbs, verbs and prepositions are classified and afterwards examined. In this part various sentence types of Uygur Turkish are stated. In the index the noun and verb inflections are arranged in order according to the rules applied in the scientific research.

The sources used in this study are compiled under the heading of Bibliography.

Key words : Zunun Kadiri

Ğunçem

Text

Analysis (Grammatica)

Index

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	VI
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	
A. Bugünkü Doğu Türkistan	1
B. Çağdaş Uygur Türk Edebiyatının Şekillenışı ve Bazı Önemli Temsilcileri	3
C. Zunun Kadiri	6
METİN	10
İNCELEME	180
I. SES ÖZELLİKLERİ	181
A. Alfabe ve İmlâ	181
B. ÜNLÜLER	184
B.1. Ünlü Uyumu	186
B.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	186
B.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	187
B.2. Ünlü Değişmesi	188
B.3. Ünlü Düşmesi	192
B.4. Ünlü Türemesi	193
C. ÜNSÜZLER	193
C.1. Ünsüz Değişmesi	194
C.2. Benzeşme	199
C.3. Sertleşme	200
C.4. Yumuşama	200
C.5. Ünsüz Türemesi	200
C.6. Ünsüz Düşmesi	201
C.7. İkizleşme	202
C.8. Tekleşme	202
D. Hece Yutumu	203
E. Hece Kaynaşması	203

F. Yer Değiştirme	204
II. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	205
A. İSİMLER	205
A.1. Kök İsimler	205
A.2. Türemiş İsimler	205
A.2.1. İsimden Türemiş İsimler	206
A.2.2. Füliden Türemiş İsimler	212
A.3. Birleşik İsimler	218
A.4. İkizlemeler	218
A.5. İsim Çekim Ekleri	220
A.5.1. İyelik Ekleri	220
A.5.2. Hal Ekleri	222
A.5.2.1. Yalın Hal	222
A.5.2.2. İlgi Hali	222
A.5.2.3. Yükleme Hali	222
A.5.2.4. Yönelme Hali	223
A.5.2.5. Bulunma Hali	223
A.5.2.6. Çıkma Hali	224
A.5.2.7. Vasıta Hali	224
A.5.2.8. Eşitlik ve Benzerlik Hali	225
A.5.2.9. Sınırlama Hali	225
A.5.2.10. Yön Gösterme Hali	225
A.5.3. Çokluk Eki	225
A.5.4. Aitlik Eki	226
A.5.5. Soru Eki	226
A.5.6. Bildirme Ekleri.....	227
B. SIFATLAR	228
B.1. Niteleme Sıfatları	228
B.2. Belirtme Sıfatları	230
B.2.1. İşaret Sıfatları	230
B.2.2. Sayı Sıfatları	232
B.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	232

B.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	232
B.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları	232
B.2.2.4. Topluluk Sayı Sıfatları	232
B.2.3. Soru Sıfatları	233
B.2.4. Belirsizlik Sıfatları	233
C. ZAMİRLER	236
C.1. Şahıs Zamirleri	236
C.2. İşaret Zamirleri	238
C.3. Dönüşlülük Zamirleri	240
C.4. Soru Zamirleri	241
C.5. Belirsizlik Zamirleri	241
D. ZARFLAR	244
D.1. Yer Zarfları	244
D.2. Zaman zarfları	245
D.3. Hal Zarfları	249
D.4. Mikdar Zarfları	251
E. FİLLER	254
E.1. Türemiş Fiiller	254
E.1.1. Fiilden Türemiş Fiiller	254
E.1.2. İsimden Türemiş Fiiller	257
E.2. Fiil Çekimi	261
E.2.1. Fiillerde Şahıs Ekleri	261
E.3. Basit Zaman Kipleri	262
E.3.1. Bildirme Kipleri	262
E.3.1.1. Geniş Zaman	263
E.3.1.2. Şimdiki Zaman	264
E.3.1.3. Görülen Geçmiş Zaman	268
E.3.1.4. Anlatılan Geçmiş Zaman	272
E.3.1.5. Gelecek Zaman	275
E.3.2. Dilek Kipleri	280
E.3.2.1. Şart Kipi	280
E.3.2.2. Emir Kipi	282
E.3.2.3. Gereklilik Kipi	285

E.3.2.4. İstek Kipi	287
E.4. Birleşik Çekim	288
E.4.1. Hikâye	288
E.4.2. Rivayet	292
E.4.3. Şart	295
E.5. Fiillerin Nezaket Şekli	297
E.6. Soru Eki	297
E.7. Sıfat Fiiller	298
E.8. Zarf Fiiller	301
E.9. Birleşik Fiiller	305
E.10. Yeterlik Fiili	311
F. EDATLAR	313
F.1. Çekim Edatları	313
F.2. Bağlama Edatları	316
F.3. Kuvvetlendirme Edatları	320
F.4. Karşılaştırma ve Denkleştirme Edatları	322
F.5. Soru Edatları	323
F.6. Cevap Edatları	324
F.7. Gösterme Edatları	326
F.8. Seslenme Edatları	327
F.9. Ünlemler	328
III. CÜMLE BİLGİSİ	332
CÜMLE	332
A. Yapısına Göre Cümleler	332
A.1. Basit Cümle	332
A.2. Birleşik Cümle	333
A.2.1. Şartlı Birleşik Cümle	333
A.2.2. İç İçe Birleşik Cümle	334
A.3. Bağlı Cümle	334
A.4. Sıralı Cümle	335
B. Yüklemin Türüne Göre Cümleler	336
B.1. Fiil Cümlesi	336

B.2. İsim Cümlesi	336
C. Yüklemin Yerine Göre Cümleler	337
C.1. Kurallı Cümle	337
C.2. Devrik Cümle	337
D. Anlamına Göre Cümleler	338
D.1. Olumlu Cümle	338
D.2. Olumsuz Cümle	338
D.3. Soru Cümlesi	339
DİZİN	341
SONUÇ	743
KAYNAKÇA	745

ÖN SÖZ

Uygur Türkleri, Türk kültür ve medeniyet tarihinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Çinliler'in Snkiang "yeni topraklar veya yeni eyaletler" adını verdikleri "Doğu Türkistan" bölgesi'nde, yaşamları mücadele içinde geçen bu Türk halkı, Eski Uygur, Karahanlı ve Çağatay dönemlerinden geçerek, 5. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar uzanan tarih sürecinde bir çok edipler yetiştirmiş, eşsiz eserler vücûda getirmiştir.

Yirmibeş milyon civarında Uygur Türkü tarafından konuşulan Uygur Türkçesi, diğer lehçeler içinde en eski ve devamlı bir yazı dili "edebî dil" vücuda getirmiş olmakla beraber, bugün tam olarak oturmuş ve yaygınlaşmış bir yazım kurallarına sahip değildir. Bunun en önemli sebepleri arasında, Uygur Türkleri'nin sık sık alfabe değiştirmek zorunda kalmaları, eğitim-öğretim seviyesinin düşüklüğü ve içinde buldukları siyasi yapının bozukluğu sayılabilir. Fakat özellikle 1980 li yıllardan sonra yapılan ciddi çalışmalar sonucu yazı dili olarak oturmaya ve yazım kuralları da gelişme göstermeye başlamıştır.

Özbek Türkçesi ile birlikte, 1920 yılının başlarına kadar dil ve edebiyatları Çağatay Türkçesi veya Türkçe adıyla ifade edilen Uygur Türkçesi, Doğu Türkçesi grubuna girmektedir. Türkçe, ister Batı, ister Doğu Türkçesi içerisinde yer alsın, bütün şive ve lehçeleriyle bir bütünlük arz eder. Bu lehçe ve şiveler, kendilerine has bir takım özellikler ve değişiklikler gösterebilir de, Türkçe'nin -yapısının sağlamlığı içerisinde- gramer kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır.

Biz de, kökleri tarihin çok eski dönemlerine kadar uzanan bu Türk halkının, mücadele dolu yaşamları içinde maruz kaldıkları bir takım baskılar sonucu dillerinde, kelime hazinelerinde, gramer kurallarında meydana gelmiş olabilecek değişme ve gelişmeleri incelemek üzere Zunun Kadiri'nin "Günçem" adlı eserini tez olarak hazırlamaya karar verdik.

“Günçem” masal, hikaye ve piyeslerden meydana gelmektedir. Uygur Türkçesi’nde konuşma dili, yazı diliyle içiçedir. 1950 yılından önce yazılan kitaplar, geleneksel Uygur yazımını uyguladığı için konuşma dilinden uzaklaşmıştır. Bu dönemden sonra kaleme alınan kitap ve bilhassa sözlüklerde halk söyleyişlerine, atasözleri ve deyimlere yer vermek suretiyle yazı dili konuşma diline yaklaştırılmaya çalışılmıştır. “Günçem”de de, bu belirttiğimiz amaca katkı sağlamak amacıyla -özellikle piyeslerde- değişik meslek gruplarına ve eğitim seviyesine mensub insanların konuşmalarına yer verilmiştir. Böylece de konuşma dili yazı diline aktarılmış, atasözleri, deyim ve halk söyleyişleri çok sık olarak kullanılmıştır. Fakat bunu yaparken -kelimelerin ses özellikleri hariç- isim, sıfat, zarf, fiil ve edatların kullanımında çağdaş Uygur yazım kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalınmıştır.

Tezimize Uygur Türkçesi ile ilgili, gerek yurt içi, gerekse yurt dışındaki kaynaklara ulaşmaya çalışarak başladık. Daha sonra Arap alfabesiyle yazılmış olan “Günçem” adlı eserin transkripsiyonunu yaptık. 309 sayfalık Arap harfleriyle yazılmış orijinal şekline bağlı kalarak her kelimeyi sayfa satır numaralarını belirtilerek ve hece bölünmesi sonucu diğer bir satırda kalan ekleri ise kelimenin kökünün geçtiği satırı dikkate alarak fişledik.

İnceleme kısmında, ses bilgisini hazırlarken, metnimizdeki ağız özelliği gösteren kelimeleri mümkün olduğu kadar incelemeye dahil etmedik, dahil ettiğimiz bazı kelimeleri ise yanlarına “az.” yazarak belirttik ve çağdaş Uygur edebi dilinin ses özelliklerini ortaya koymaya çalıştık. Çağdaş Uygur Türkçesi’ndeki Türkçe kelimelerle, yabancı kelimelerin ses hadiseleri incelenirken iki farklı karşılaştırma usulü izlenmiştir. Türkçe kelimeler başta eski Uygur Türkçesi’ne ait eserler olmak üzere, Divanü Lûgat-it Türk ve Kutadgu Bilig gibi Türk dilinin şaheserlerindeki şekilleriyle, yabancı dillerden bu lehçeye girmiş kelimelerse aslî yapılarıyla mukayese edilmiştir.

Şekil bilgisi, zaman zaman eski Türkçe, eski Uygur, Doğu ve Batı Türk Lehçe ve şivelerinden örnekler verilip, benzer ve farklı yönleri belirtilerek ama genel olarak Türkiye Türkçesi esaslarına göre ele alınmıştır. Cümle bilgisindeyse, Uygur Türkçesi’nin cümle çeşitleri örnekleriyle gösterilmiştir.

Tezimizin hazırlanışı en zor bölümü olan dizin kısmında; kelimelerin, başta ek - kök tahlillerinin yapılması olmak üzere, bir düzen içerisinde tasnif edilişlerinde Muharrem

Ergin, Reşit Rahmeti Arat, Günay Karaağaç, Necmettin Hacıeminoğlu, Ahmet Bican Ercilasun gibi hocaların çalışmalarından faydalanılmıştır. Yabancı dillerden girmiş kelimelerin başlarına o dilin kısaltması yapılarak gösterilirken, Türkçe kelimeler sadece yabancı kelimelerle meydana getirdikleri birleşik yapılarda (u.) “Uygurca” şeklinde belirtilmiştir. Menşe’i hakkında emin olmadığımız kelimeleri ise (?) olarak işaretledik.

Bu sahadaki çalışmalara bir nebze de olsa katkı sağlaması amacıyla hazırladığımız tezimizde, eksiklik ve hataların olduğu da muhakkaktır.

Türk dilinin mümtaz şahsiyetlerinden, bizleri Türk dili üzerinde çalışmaya teşvik eden, üzerimizde hakkı ve emeği çok büyük olan Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu hocamızı rahmetle anıyorum.

Tezimin hazırlanışı sırasında bilgi ve zamanını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Mahmut KAŞGARLI’ya şükranlarımı sunarım.

Özellikle yurt dışında bulunan kaynaklara ulaşmamda yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. Turan YAZGAN ile Doğu Türkistan Vakfı genel sekreteri Hamit Göktürk’e, bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Hidayet Kemal BAYATLI ve Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN’a teşekkürü borç bilirim.

Yine çalışmalarım sırasında yardım ve teşviklerini esirgemeyen, hocalarıma, arkadaşlarıma, aileme ve eşim Mevhibe Doğan’a müteşekkirim.

KISALTMALAR

A.	: Arapça
a.	: Arapça
angzm.	: anlatılan geçmiş zaman
az.	: ağız özelliği
bkz.	: bakınız
C.	: cilt
ç.	: Çince
DLT.:	: Besim Atalay, (1986) : "Dîvanü Lûgât'it-Türk Dizini", Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
ET.	: Eski Türkçe
ETG.	: A. Von Gabain (1988): " <i>Eski Türkçenin Grameri</i> ", Ankara, (çev. Mehmet Akalın), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
ETS.:	: Reşit Rahmeti Arat, (1963) : " <i>Eski Türk Şiiri</i> ", Ankara, TTK. Yayınları.
EU.	: Eski Uygurca
EUT.	: Eski Uygur Türkçesi
F.	: Farsça
f.	: Farsça
FA.	: Hasan Amid, (1362): <i>Ferheng-i Amid (Ferheng-i Farisî Amid)</i> , Tahran, Müessesese-i İntişârât-ı Emîr-i Kebîr.
fr.	: Fransızca
gb.	: gibi
gel. zm.	: gelecek zaman
Grm.	: Gramer
ita.	: İtalyanca
kaz.	: Kazakça
Kaz. T.	: Kazak Türkçesi
Kaz. T. Grm.	: Kazak Türkçesi Grameri
KB.	: Kutadgu Bilig
KBİ.	: Reşit Rahmeti Arat, (1979) : " <i>Kutadgu Bilig İndeks</i> ", İstanbul, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü.
Kır. T. Grm	: Kırgız Türkçesi Grameri
Kır.T.	: Kırgız Türkçesi
KT.	: Asım Efendi [Mütercim]. (1268-72): [Mecdüddîn Firûzâbâdî'den] <i>Okyâmûsü'l-Basît fi-Tercemeti Kâmûsü'l-Muhît</i> , 1-3, İstanbul, Dârü't-tibâ'atü'l-Amire.
KTLS. I:	: (Komisyon), (1991): " <i>Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I</i> " Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
la.	: Latince
mb.	: metnimizde bulunmamaktadır

MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
moğ.	: Moğolca
mş.	: müşterek (Arapça, Farsça ve Türkçe)
MV.	: İbrâhim Enis-Abdülhalim Muntasır-Atıyye es-Savâlihî – Muhammed Halefullâh Ahmed (1927): <i>El-Mu'cemüü'l-Vasît</i> , Kahire.
nzş	: nezaket şekli
o.	: Osmanlıca
OA.	: Muharrem Ergin, (1988): " <i>Orhun Abideleri</i> ", İstanbul, Boğaziçi Yayınları.
OT.	: Orta Türkçe dönemi
Özb. T. Grm	: Özbek Türkçesi Grameri
Özb.T.	: Özbek Türkçesi
r.	: Rusça
S	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK.	: Türk Dil Kurumu
TKAE.	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TT.	: Türkiye Türkçesi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Tür. T.	: Türkmen Türkçesi
u.	: Uygurca
vb.	: ve benzeri
yu.	: Yunanca
YUT.	: Yeni Uygur Türkçesi

GİRİŞ

A. BUGÜNKÜ DOĞU TÜRKİSTAN

Çin kaynaklarında adlarının “Kao-ch’e, Yüan-ho, Wu-hu, Wu-ho, Vei-ho, Wei-hu, Hui-ho, Hui-hu”¹ gibi çok çeşitli şekilleri kullanılan Uygurlar’dan ilk defa 717 yılındaki ayaklanmalar sebebiyle Orhun kitabelerinde bahsolunmaktadır. Uygurlar, tarihin akışı içerisinde, kendi topraklarında Hun, Göktürk, Avar, Hazar İmparatorlukları, Uygur, Karahanlı, İdikut, Gazneli, Harzemşahlar, Altınordu, Saidiye, Timurlular, Babur, Kaşgariye devletleri ile Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti² vb. pek çok devlet kurmuş veya kurulmasında önemli rol oynamışlardır. Bu dönemlerde Türk dünyası kültür tarihinin ve edebiyatının temel taşlarından olan, Altun Yaruk, Maytırısımıt, Divanü Lügat’it-Türk, Kutadgu Bilig, Atabetü’l Hakayık, Muhabbetname gibi bir çok meşhur eser ortaya konmuştur.

Bugün çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Uygur Türkleri başta Doğu Türkistan (Sincan Uygur muhtar bölgesi) olmak üzere, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Afganistan, Suudi Arabistan, Pakistan, Türkiye ve Hindistan’da yaşamaktadırlar.

Uygur Türkleri’nin büyük bir çoğunluğunun yaşamlarını sürdürdükleri, Çinliler’in Şin Jiang diye adlandırdıkları, 1.828.418 kilometre kare yüzölçümüne sahip³ Doğu Türkistan’ın, doğusunda Çin’in Gensu, Çinhay eyaletleri, batısında Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, kuzeyinde Moğalistan, güneyinde Tibet, Hindistan ve Pakistan⁴ bulunmaktadır. Çin idaresi altında bulunan ve Avrupalılar’ın “Pivot of

¹ Özkan İzgi, (1987): “Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi”, Ankara, TKAE. Yayınları, s.11.

² Mehmet Saray, (1998): “Doğu Türkistan Türkleri Tarihi”, İstanbul, C.1, Doğu Türkistan Vakfı Yayınları ; Abdulhekim İltebir, (1998): “Günümüz Uygur Türk Tarihi Romanlarında Azatlık Teması”, Doğu Türkistan’ın Sesi Dergisi, S.56-57, s.30.; İbrahim Kafesoğlu, (1992): “Uygurlar”, *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara, TKAE. Yay., s.145-150.

³ M. Rıza Bekin, (1998): “Doğu Türkistan Gerçeği”, Doğu Türkistan’ın Sesi, S.55, İstanbul, s.3.

⁴ Mahmut Kaşgarlı, (1998a): “Çağdaş Uygur Türkleri’nin Edebiyatı”, Ankara, Kültür Bak. Yay., s.16.

Asia” (Asya’nın mihveri)⁵ şeklinde nitelendirdikleri bu bölgedeki Uygurlar’ın nüfusları hakkında tutarlı bir bilgi bulunmamakla birlikte bugün tahminen 25 Milyon⁶ civarında oldukları düşünülmektedir. Doğu Türkistan her bakımdan çok zengin bir bölgedir. Petrol başta başta olmak üzere, altın, gümüş, uranyum, bakır ve kömür gibi çok kıymetli madenlere sahiptir (Dünya jeologlarının araştırmalarına göre, Doğu Türkistan’ın güneyindeki tarım havzasında mevcut petrol rezervi 18 milyar ton, kömür rezervi ise 1 trilyon 50 milyar tondan fazladır.).

Çin esaretinde yaşayan Uygur Türkleri’nin, 20. yüzyılın başlarındaki hayatı diğer Türk cumhuriyetlerinde yaşayan Türklerden farklı değildir. Sürekli olarak Çin yönetimi ile var olma savaşı verilmektedir. 20 yüzyıldaki siyasî olaylar 1931 yılında Uygur Türkleri’nin elinde bulunan topraklara Çin’den getirilen göçmenlerin yerleştirilmesi ile başlamıştır.⁷ Bu durumdan rahatsız olan Türkler Hoca Niyaz Hacı’nın önderliğinde Kumul’da ayaklanırlar.⁸ Çin hükümeti isyanı durduramayınca 1933 yılında Kaşgar’da “Doğu Türkistan Cumhuriyeti” ilan edilir. Cumhuriyetin kendisine de zarar vereceğini hisseden Rusya, Çin idaresiyle işbirliği içine girer. İşbirliği neticesinde 1934 yılında “Doğu Türkistan Cumhuriyeti” yıkılır.

Çinlilerin baskı ve kısımlarının gittikçe artması üzerine binlerce Uygur Türkü’nün hayatına mal olan yeni bir ayaklanma başlatılır ve bunun sonucu olarak 1944 yılında Doğu Türkistan halkı yeniden bağımsızlığını ilan eder.⁹ Fakat bu bağımsız devlet de kısa bir süre sonra, 1949 yılında Kızıl Çin işgaline uğrayarak yıkılır. Ayaklanmaları idare eden Ali Han Töre, Ahmetcan Kasimî ve İsa Yusuf Alptekin gibi seçkin insanlar ya öldürülür, ya esrarengiz bir şekilde ortadan kaldırılır yada çok sevdikleri vatanlarından uzaklaştırılırlar.

Bağımsız devletin yıkılmasından 6 yıl sonra ise 1955 tarihinde Doğu Türkistan’a “Şin-kiang Uygur Otonom Bölgesi”¹⁰ adıyla bugünkü idari statüsü tanınmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti anayasasında milli ve kültürel mirasları koruma, milli kültürü devam ve geliştirmede, özerk yönetimin bağımsız hareket edeceği¹¹ hususları

⁵ İsmail Cengiz, (1998a): “Doğu Türkistan’ın Yeraltı ve Tabii Zenginlikleri ve Stratejik Konumu”, Doğu Türkistan’ın Sesi, S.55, İstanbul, s.8.

⁶ Kemal Ocak, (1999): “Dünyada Türk Cumhuriyetleri Türk Halkları”, Ankara, Düzgün Yay., s.81.

⁷ Şuayip Karakaş, (1996): “20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.2, s.287.

⁸ Hülya Kasapoğlu-Çengel, (1998): “Abdurrahim Ötkür’ün Şiirlerinde Hürriyet ve Mücadele”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.5, s.87.

⁹ Karakaş, 1996: 287.

¹⁰ Halil Açıkgöz, (1991): “Türk Dünyası Edebiyatı”, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, s.98.

belirtilmiş olmasına rağmen, bölgenin coğrafi konumu itibari ile jeopolitik önemi ve oldukça zengin kaynaklara sahip olması sebebiyle bu özerklik kağıt üzerinde kalmış, kültürel miraslar ve milli eserler yok edilmiştir.

B. ÇAĞDAŞ UYGUR TÜRK EDEBİYATI'NIN ŞEKİLLENİŞİ VE BAZI ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ

Uygur Türkleri, özellikle 1874 yılındaki Çin saldırılarından sonra, çok eskiden beri devam ettirdikleri özgürlük mücadelelerine 20. yüzyılın başlarından itibaren hız vermişler ve çeşitli şehirlerde ayaklanmalar başlatmışlardır. Baskı ve zulümler arttıkça toplumsal olaylar da yayılmış, bunun sonucunda gittikçe büyüyen özgürlük mücadelesinin yansımaları, kültürel ve fikri alanda da kendini hissettirmiştir.

19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında dünyanın çeşitli bölgelerinde başlayan yenilik fikirleri, hürriyet ve demokrasi mücadelesi, ekonomik ve teknolojik kalkınma çalışmaları Uygurlar üzerinde de etkisini göstermiş, özgürlük, milli-manevi kalkınma ve halkın eğitilmesi hareketlerinin yeniden canlanmasını sağlamıştır. İşte bu saydığımız gelişme ve hareketler, çağdaş Uygur edebiyatının şekillenmesine yol açmış ve temelini oluşturmuş, bunun neticesinde, zengin klasik Uygur edebiyatının yanında, oldukça zengin sayılabilecek çağdaş Uygur edebiyatının edebi ürünleri neşr edilmiştir (1920 yılına kadar Özbek ve Uygur Türkleri'nin dili ve edebiyatı Türkçe veya Çağatayca adıyla ifade ediliyordu.¹²).

Uygur Edebiyatı, 19. yüzyıl öncesinde daha çok klasik edebiyat eserleri üzerinde yoğunlaşmış ve ediplerin bir çoğu Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha, Tahir ile Zühre gibi destanları Uygur Türkçesi'yle yeniden yazmışlardır.¹³ 20. yüzyıldan itibaren ise, Uygurlar'ın Çin istilacılarına karşı giriştikleri mücadeleyi konu alan eserler yoğunluk kazanmıştır ki, bu dönem Uygur Milli Edebiyatı'nın başlangıç dönemi sayılabilir.¹⁴ Halkı uyandırmak, bilgilendirmek, hürriyet, ilim irfanı yaymak gibi düşünceler epik ve lirik eserlerle dile getirilmiştir. Daha önceleri pek görülmeyen edebi tür ve şekiller

¹¹ İsmail Cengiz, (1998b): "1982 Anayasası'na Göre Doğu Türkistan'ın Hukuki Durumu I", İstanbul, Doğu Türkistan Dayanışma Derneği Yayınları, s.8.

¹² Açıkgöz, 1991: 86.

¹³ Erkin Emet, (1996): "Yeni Uygur Edebiyatı", *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, S.6, s.59.

kullanılmaya başlanmış, kısa hikayeler, romanlar, dramatik sahne eserleri, hece vezniyle şiir ve destanlar yazılmıştır.

Kendi tarihleri tahrip edilerek, değiştirilmeye çalışılmış bir milletin, edebiyatın büyük ve etkili gücüyle yeniden şuurlandırılması amacıyla, tarihi temaları işleyen şiir ve romanlar yazılmıştır. Özellikle 1975-1990 yılları arası, tarihi romancılığın en verimli dönemi olmuştur (1950 ve Mao'nun öldüğü 1978 yılları arasında edebî ve kültürel faaliyetler baskılar sonucu durdurulmuştu). Bu dönemdeki bazı ünlü romancıların eserleri ise şunlardır; Abdurrahim Ötkür “*İz, Oygangan Zemin*”, Seyfettin Azizi “*Satuk Buğrahan*”, Ferhat Cilan “*Mahmut Kaşgari*” Yusuf İlyas “*İğir Tınıklar*”, Hacı Mir Zahit Kerimi “*Sait Han*”, Gayret Abdullah “*Taş Abide*”, Abdullah Talib “*Çala Tekken Ok*”¹⁵.

Uygur romanlarında, başlarından geçenler anlatılırken, öteki Türk boylarıyla aralarındaki yakınlıktan bahsedilir (Turdı Samsak'ın “*Ahiretten Gelenler*” romanında olduğu gibi).¹⁶ Roman yazarları eserlerinde Uygur destanlarından, halk koşuklarından yararlanılırken sık sık atasözlerine yer vermişlerdir.

Uygur romanlarında tarihî dönem uzundur. Bu yolla Çinliler'e, köklerinin Çin tarihi kadar uzun bir geçmişe dayandığı hatırlatılmaktadır. Yine romanlarda, tarihte yaşanmış olaylar ve kahramanlıklar, Uygur gençliğine; öğüt, hatırlatma ve ders alma şeklinde yansıtılmıştır. Aileye verilen önem sık sık vurgulanmış ve bu yolla Çinlilerden farklı oldukları kanıtlanmıştır.¹⁷

Abdurrahim Ötkür “*İz*” adlı romanında, Uygur yeni çağ tarihinde büyük yankılar uyandıran, 1907-1913 yılları arasında süren Tömür Helpe önderliğindeki ayaklanmayı anlatmaktadır.¹⁸ Çinliler din vasıtasıyla Uygurlara zarar vermektedir. Bu amaçla romanlarda din konusu işlenmekte bu hususta dikkatli olunması gerektiği belirtilmektedir. “*İz*” romanında; Tömür Helpe'nin -yanına dindar gösterilerek, zamanın hükümet başkanı Yang Zeşing tarafından yerleştirilen- Li Şufu adlı şahsın oyunu sonucu tuzağa düştüğü hatırlatılır.¹⁹

¹⁴ (Komisyon), (1998): “*Türk Dünyası Edebiyatları*”, İstanbul, MEB. Yay., s.599.

¹⁵ İltebir, 1998: 30-36. ; ayrıca bkz.Kaşgarlı, 1998a

¹⁶ Gülzade Tanrıdağlı, (1998) : “Uygur Edebiyatında Roman”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.5, s.114.

¹⁷ Tanrıdağlı, 1998: 114-117.

¹⁸ Kasapoğlu, 1998: 93.

¹⁹ Tanrıdağlı, 1998: 107.

Romanlarda Çin halkına düşmanlık beslenilmediği, sorunlarının ve düşmanlıklarının Çinli yönetici ve idarecilerle olduğu vurgulanır. “Unutulğan Kişiler” ve “Ahiretten Kelgenler” adlı eserlerde bunun örneklerini görmek mümkündür.²⁰

Çağdaş Uygur şiirinde de, konu romanlarda olduğu gibi özgürlük mücadelesi üzerinedir. Bu dönemde, özgürlüğün ancak tek vücûd olarak girişilecek millî mücadele hareketi ile kazanılabileceğini içeren şiirler kaleme alınmıştır. Çağdaş Uygur şiirinin önemli temsilcileri arasında şu şairleri sayabiliriz; Uygur Türkleri'nin istiklal şairi Mehmet Ali Tevfik (Türkiye’de bulunduğu yıllarda Mehmet Akif Ersoy’un şiirlerini okuyup ezberlemiş ve ondan ekilenerek Uygur Türkleri'nin “Kutuluş Yolida” isimli İstiklal Marşı'nı yazmıştır)²¹, Abdulhalik Uygur, Nim Şehit (Nim Şehit genellikle eserlerinde klasik Uygur edebiyatının anelerini devam ettirmiştir.²²), İbrahim Turdi, Kutluk Şevki, Abdurrehim Ötkür, Turgun Almas, Lutpulla Mutellip, Abduleziz Meksum Ezizi, Ahmet Ziyai, Tayipcan Aliyev, Kurban Emin²³.

Yine Ziya Semedi, Ahmet Ziyai, Zunun Kadiri, Turgun Almas²⁴ gibi edebiyatçılar da, drama, hikaye, masal türü edebi ürünleriyle çağdaş Uygur edebiyatına önemli hizmetlerde bulunmuşlardır.

Yukarıda saydığımız bu vatansever şair ve yazarların ortak özelliklerinden birisi de ; canlarından çok sevdikleri Doğu Türkistan'ın kurtuluşu ve Uygur Türkleri'nin özgürlük mücadelesi, eğitilmesi, refaha kavuşması yolunda Çin zulmüne maruz kalmaları ve bir çoğunun da, bu zulüm sonucu hayatlarını kaybetmeleridir. Bugün bu ediplerden sadece Ziya Semedi ve Turgun Almas (Turgun Almas halen Urumçi’de göz hapsinde yaşamını sürdürmektedir²⁵) hayatta bulunmaktadır.

Şair ruha sahip, zengin yazılı edebiyat ve edebi bir dil vücuda getirmiş Uygur Türkleri, geçmişte olduğu gibi, bugün ve yarın da, büyük edipler yetiştirecektir.

²⁰ Tanrıdağlı, 1998: 114.

²¹ Mahmut Kaşgarlı, (1998b): “Çağdaş Uygur Edebiyatı Şairi Mehmet Ali Tevfik’in Şiirlerine Çağdaş Türkiye Edebiyatının Etkileri”, *Türk Kültürü Dergisi.*, S.425, s.560-569.

²² Erkin Emet, (1998): “Çağdaş Uygur Şiiri Anolojisi”, Ankara, Kültür Bak. Yayınları., s.5.

²³ bkz. (Komisyon), 1998; Kaşgarlı , 1998a; Emet, 1998

²⁴ Kaşgarlı , 1998a :

²⁵ İsmail Cengiz , (1998c): “1982 Anayasası'na Göre Doğu Türkistan'ın Hukuki Durumu II”, İstanbul, Doğu Türkistan Dayanışma Derneği Yayınları, s.9.

C. ZUNUN KADİRİ

(1915-1989)

Çağdaş Uygur Türk edebiyatının ünlü temsilcilerinden olan Zunun Kadiri 1915 yılında Doğu Türkistan'ın "Dorbucin"²⁶ kasabasında doğdu. Zunun kadiri, Uygur Türkleri'nin deyimiyile çağdaş Uygur Türk edebiyatının "Ul taşlarından"²⁷ (temel taşlarından) birisidir. Yazar Dorbucin'de ilk olarak dinî okulda okuduktan sonra, ortaokul tahsilini de Gulca şehrinde tamamladı. İlerki yıllarda bu şehirde ilk okul öğretmeni olarak çalıştı. 1938 de Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçi'ye gelerek, Vetirne meslek lisesinde tahsiline devam etti. "Doğu Türkistan Edebiyat ve Sanatçılar Birliği" başkan yardımcılığı görevinde bulunan Kadiri, 1959-1961 yılları arasında Çin parlamentosunda milletvekilliği yaptı.

Birçok Uygur aydını eserleri ve fikirleri ile Uygur halkının, bağımsızlık, cehalet ve eşitsizliğe karşı yürüttükleri mücadelelerinde ilham kaynağı olmuştur. Bunların arasında Uygur çağdaş edebiyatının temellerini atan Zunun Kadiri de vardır. Uygur edebiyatının bayraktarlarından olan Zunun Kadiri edebî hayatına 1937 yılında²⁸ yazdığı piyes, masal ve şiirlerle başlamıştır.

Kadiri çağdaş Uygur edebiyatında realist hikayeciliğin gelişmesine öncülük eden, dramalarında toplumun gerçek meselelerini ele alarak halkı aydınlatmaya çalışan idealist bir mücadele adamıdır. İlk eserleri olan "*Cahaletniñ Capası*" (cehaletin külfeti), "Günçem" ve "*Uçraşkanda*" (karşılaştığımızda) isimli dramaları ile ün kazanmıştır.

Yazarın ilk eseri 1937 de yazdığı "*Cahaletniñ Capası*" (cehaletin külfeti) adlı üç perdelik dramadır.²⁹ Bu eserini, Gorki'nin "Ded Arhip i Lenka" (Arhip Dede ve Lenka) hikâyesinden esinlenerek, Nisan 1932'de Doğu Türkistan'da olan olaylardan sonra kaleme almıştır.³⁰ Daha sonra ise birbiriyle aynı değerde olan "Uçraşkanda", "Partizanlar Etriti", "Her İşniñ Yoli Bar", "Günçem", "Gülnisa", "Gérib Senem" gibi reel temaları ve tarihi destanları esas alan dramalarını yazmıştır.

²⁶ Zunun. Kadiri, (1957): "*Gunçem*", Pekin, Milletler Neşriyatı, s.3.

²⁷ Azad Sultan, (1997): "*Bugünki Zaman Uygur Edebiyatı Toğrisida*", Şincafi, Şincan Helk Neşriyatı, s. 108.

²⁸ Kadiri, 1957: 3.

²⁹ Azad, 1997: 108.

³⁰ Rozibakiev, İ. (1979): Aktualniye Problemi Sovetskogo Uygurrovedeniya, Almuta, Akademiya Nauk Kazakskoy SSR , s.142.

Müzikal bir tiyatro eseri olarak 1939 yılında yazdığı “Günçem”i ile Uygur tiyatro – drama tarihinde yeni bir dönem başlatmıştır.³¹ Yazar bu eserinde; zengin – fakir veya daha açık bir ifadeyle sömüren ve sömürülen iki grup arasındaki ilişkileri anlatmaktadır. Birinci grubu yani zengin yönetici sınıfını Ömer Şanyo ve Haşimbay, ikinci grup, yani fakir ve sömürülen sınıfı ise Günçem, Nurum, Turgan, Amantay karakterleri ile sembolize ediyor. Bitmek tükenmek bilmeyen sınıf kavgaları, yaşama mücadelesi ustalıklı ve edebi bir üslupla ifade edilmektedir. Bu iki grup arasında var olan kavgaların ve mücadelelerin sonucu eserin baş kahramanı olan, Günçem (bağçıvanın kızı), zorbalıkların, zulümlerin kurbanı olup ölüyor. Günçem’in ölümüyle sabrı taşan halk, derebeylik sömürüsüne karşı ayaklanır (Fakat burada esas mücadele, feodal yapının oluşmasına olanak sağlayan Çin idaresine karşıdır). Yazar, Uygur halkının düşüncelerini ve çaresizliklerini çok iyi anlamaktadır. Bu sebeptendir ki, eser, halkın kalbinde özel bir yer bulmuştur.

Yine 1940 yılının başlarında “Çüce Bilen Ségizhan” (Civciv ile Saksagan), “Képinek Bilen Heriler” (Kelebek ve Arılar), “Koşçi Bilen Çaşkan” (Çiftçi ile Sıçan) isimli manzum masalları yazmıştır.

1944-1945 yıllarındaki Çin zulmüne karşı başlatılan millî mücadele ayaklanmasına katkıda bulunmayı kendine görev kabul etmiştir. Bu tarihten itibaren de yazarın edebî hayatındaki ikinci dönem başlamıştır.

Devrimci gençliğin mücadele organı olan “Doğu Türkistan’ın İnkılâbı” gazetesi ve “Küreş” dergisinin redaktörü olarak halkını uyandırmaya ve bilinçlendirmeye çalışır.

Bu ikinci döneminde yazdığı “Müellimnin Heti” (Öğretmenin Mektubu), “Şepket Hemşirisi” (Şefkat Hemşiresi), “Köpek Yavrusuna Hücum”, “İkki Barmıkım Bilen” (İki Parmağımla), “Rodupay (Canavar), “Magdir Ketkende” (Güç Tükendiğinde), hikayeleriyle ve yine yazdığı onlarca manzum masalla (masallarda kinayeli ifadeler kullanmıştır) kendini bu mücadeleye adanmış ve halkı milli mücadeleye katılmaya çağırmıştır.

Yazar “Şepket Hemşirisi” hikâyesinde, 1944-1945 yıllarında cereyan eden Çin zulmüne karşı verilen savaşa fedai olarak katılan Rızvangül’ün kahramanlığını ve cesaretini canlı bir şekilde aks ettirmiştir.³² Bu hikâyeden etkilenen bir çok genç kendilerini milli mücadelenin içinde bulmuştur. “Rodupay” hikâyesinde de, Çin

³¹ Roziyakiyev, 1979: 142.

³² Kaşgarlı, 1998a: 204.

müstemlekecilerinin Doğu Türkistan halkına yaptığı işkenceler, bir canavar kullanılarak -halkın sömürülmesi ve kanının emilmesi- oldukça canlı tasvirlerle sergilenmiştir. Kadiri bu eserinde sonuç olarak, kan emicilerin ancak savaşa yok edilebileceklerini³³ anlatmaktadır.

“İkki Barmiğim Bilen” ve “ Köpek Yavrusuna Hücum” adlı hikâyelerinde de benzer konuları ele almış ve Çinli bürokratların ve subayların Uygur halkına yaptıkları işkenceler, onları soymaları akıcı bir üslupla ve renkli tasvirlerle ele alınmıştır.

Yine bu dönemde kaleme aldığı “Müellimnin Heti” hikâyesinde halk ayaklanmasının başlamadığı bölgelerdeki insanların yaşamları konu edilmiştir. Bunun yanında zengin insanların, halkın ayaklanmasından korkarak onlara uyguladıkları fiziki baskılar dile getirilmektedir. Olaylar bu baskıcı ortamda öğretmenlik yapan Roza ve Sadık etrafında gelişmektedir. Yapılan zulümlere önce korkup sessiz kalan bu iki insanın zaman içindeki psikolojik değişimleri, pasif durumdan, aktif duruma geçişleri ve özgürlük yolunda emin adımlarla yürümeleri ifade edilmiştir.

Zunun Kadiri 1950 yıllarında yazdığı “Toy” (Düğün) isimli müzikal dramasında ve “Çinikiş” isimli hikâyesinde Uygur halkının sosyal ve ekonomik gelişim ve değişimleri gösterilmiştir³⁴. Eski yeni çatışması, kooperatifleşerek ilerleme çabaları, fakirlikten ve ezilmişlikten kurtulma isteği ustalıklarla anlatılmıştır.

Ayrıca “Balılar Egiz Edibiyat Toğrisida” ve “Folklorumuza nasıl bakmak gerek” gibi 20 fazla edebî, ilmî, makaleler yazarak, Uygur Türkleri'nin halk hikâyelerini, türkülerini, atasözlerini neşr ederek, çağdaş Uygur edebiyatının ve sanatının gelişmesine hareket kazandırıp katkı sağlamıştır.³⁵

Yukarıda da belirttiğimiz gibi yazar bir mücadele adamıdır. Kendini halkına, halkının özgürlüğüne ve bilinçlendirilmesine adanmıştır. Bu sebeptendir ki, bir çok eserinde tema “millî mücadeledir”. Eserlerinde yalnız dış güçlerle değil, içteki feodal yapı ile de mücadele verilmesi gerektiği etkili bir üslupla dile getirilmektedir. Ona göre, ancak bu yolla özgürlüğe ulaşılabilir. Eserlerinde halkın dertleri, üzüntüleri, sevinçleri, gerçek yaşamları anlatılmaktadır. Bu sayede yazar, Uygur halkı tarafından sevilmiş ve mücadelelerinde ilham kaynağı olmuştur.

Seçtiği konular, bu konuları işleyişindeki edebî ustalık, tasvirlerin canlılığı ve akıcı üslubundan dolayı genç edipler kendisinden etkilenmiş ve örnek almışlardır.

³³ Rozibakiyev, 1979: 143.

³⁴ Rozibakiyev, 1979: 144.

Zunun Kadiri'nin "Günçem" adlı eseri 1956 (bu eserinde masalları, hikâyeleri, romanları ve piyesleri toplanmıştır), "Puşayman" isimli hikâyeler kitabı 1960 ve "Çinişik" başlıklı roman ve hikâyeler kitabı da 1982 yıllarında neşr edilmiştir.

Çağdaş Uygur edebiyatında drama ve hikâyecilik sanatının kurucularından olan yazar, Abdulrehim Ötkür, Turgun Almas, Nim Şehit ile birlikte bu devrin en seçkin şahsiyetlerindedir.³⁶ Yaşadığı döneme damgasını vurmuş ve bu yüzden yaşamının en verimli döneminde eğitim kamplarına gönderilerek, çeşitli işkencelere marûz kalmıştır.³⁷

1989 yılında, ağır hasta olarak dostlarını ve akrabalarını ziyarete gittiği Kazakistan'da vefat etmiştir. Çin hükümetinden alınan izinle Alma-Ata'daki Uygurların yaşadığı "Şark Mahallesi'ndeki" mezarlığa defnedilmiştir.³⁸ Şair Sabit Uyguri, Zunun Kadiri'nin vefatı üzerine bir mersiye yazmıştır :

-“Zunun Kadir öldü” – diye geldi bir haber,
Yüreğime saplandı soğuk bir hancer.
Herhangi biri ölmüş olsaydı bunca yanmazdım,
Üstadımın ölümü ağır şu kader!

Elveda – elveda ey büyük üstad,
Ebedi huzur içinde yatıp kabrinde.
Cismın kara toprağa gömülmüşse de,
Namın yaşayacaktır halkın kalbinde.³⁹

---

³⁵ Azad, 1997: 107-136.

³⁶ Emet, 1998: 6.

³⁷ Kaşgarlı, 1998a: 206-207.

³⁸ Kaşgarlı, 1998a: 207.

³⁹ Kaşgarlı, 1998a: 208.

METİN

(5/1) ÇÜCE BİLEN SÉGİZHAN

(2) (*İ. Krilovka Teğlit*)

- (3) Téhi Çüce çıkmıgan çağ (tuğumniñ içide)
 (4) Körüp Ségizhan yep almaqçı uni çüşide.
 (5) Ötmüştin tartip melum u, şor tumşuqniñ desti,
 (6) Söz açqinim ötmüştin çöçek éytişniñ kesti.
 (7) Qara bulutlar tarilip uçuvatidu,
 (8) Kün yüziğu külümsirep çıkivatidu.
 (9) Qoyuq laykı sular aqti,
 (10) Bu taza ertiyaz vahti.
 (11) Çüce aptapqa qaridi zoqi bilen,
 (12) Mañdi u temtilep asta kir bilen.
 (13) Keldi Ségizhan yorgilap,
 (14) Tohtatti Çücini çukulap.
 (15) Valaqlap éçildi şur tumşuğı :
 (16) —“Nege barisen hay pesniñ oğli ?
 (6/1) Keñ dalağa hayasiz dessepsen !
 (2) Ya maña tazim qilip ötmeysen !
 (3) Tumşuğum uzun sendin
 (4) Quyruğummu andin.
 (5) Héç söz çıqmaydıgu sen yamandin !”
 (6) Oynidi qap-qara közi, şümşeydi çüce,
 (7) Yumşaq avazda keldi tili sözge.
 (8) —“Héç... Héç yamanlıq qilmidim canap sizge,
 (9) Çoqup azar bermisile bizge”.
 (10) Aççık qilip Ségizhan yerge birni tepti,
 (11) Quyriği uniñ lepeñlep ketti.

- (12) —“Héç... Yamanlıq yoq sende ?!”
- (13) —“Şundaq tehsir elvette”.
- (14) —“Kanaet yoq... Katektin çıqtıñ,
- (15) Muşteq turup méni haqaret kıldıñ !
- (16) Keñ dalaga çıqip dan izdéginiñ,
- (17) Yamanlıq emesmu şu séniñ.
- (18) Çünki bu dalada men yaşaymen,
- (19) Kaqahlap külüp men sekreymen”.
- (20) —“Hapa bolmisila hürmetlik, danmu tapmidim,
- (21) Téhi keñ dalada bir kapammu almidim”.
- (7/1)—“Bolmisa keypimni buzmaqçimidiñ
- (2) Yaki davanga çıqip kıçkarmaqçimidiñ”.
- (3) —“Yeñidin köz açtıngu dünyaga,
- (4) Hazirla çıqattimmu davanga,
- (5) Yaki çüsettimmu yaga...”
- (6) —“Boldi ahmaq, asmanga qaridiñ,
- (7) Cahan ipsisun dep tilidiñ.
- (8) Şumligiñdin issimaqçı cahan,
- (9) Çugulup ketmekçi bizniñ eski makan.
- (10) Kül bolup kétimen aptapta,
- (11) Közüñni çoquymen şu tapta” —
- (12) Dédi Ségizhan çoqulap Çücini
- (13) Kağa boyap etti baş-közini.

(14) KÉPİNEK BİLEN HERİLER

- (15) Güller éçilgan bahar tañida,
- (16) Günçe reñmu-reñ şunçe çiraylıq.
- (8/1) Gül kaçiliri yupurmaqlarda,
- (2) Yaltirar şebnem huddi mervayit.

- (3) Çıktı Képinekhan sayahetke,
 (4) Şayi, etles, kimhaplar kiyip.
 (5) Herilermu keldi gülhaniga,
 (6) Dutar, tembur, gıcekler çelip.
 (7) Gül-gülüstanda kızıp ketti toy,
 (8) Képinek usul oynap ketti koy !
 (9) Uçruşup qaldi bir bezmide,
 (10) Képinek bilen bir séviz here.
 (11) Her ikkisi tumşuğini eplep,
 (12) Gül çinige tıkkın idi keplep,
 (13) Yetmidi ağzi şunda şerbetke,
 (14) Uçridi ular şunda ğurbetke.
 (15) —“Nime kılip jürüysen boğursağ ?” —
 (16) Dédi Képinekhan çalvaqap.
 (17) —“Vay tova, nazugey, uhmıganmidiñ ?
 (18) Men bolumen gül Here déğiniñ.
 (19) Şerbet içimen, hesel yalaymen,
 (20) Güller içide şundağ oynaymen”.
 (21) —“Vay çiraylıq aşık juñluğ aħmaq,
 (9/1) Hesel mañila uçraydu neğ - neğ.
 (2) Kiyimen etles, kimhaptin çapan,
 (3) Seyle kılimengu men herqaçan”.
 (4) Dumsaydi, aççıklandi képinekhan,
 (5) Sekrep ketti térikip herican.
 (6) Buzuldi başkıların eyşi,
 (7) Şundağla qaldi yevatқан éşi.
 (8) Çakkağ here çüşti otturğa,
 (9) Hesel herimu keldi bu qurğa.
 (10) —“Pah, yaman éytidu yéginini” —
 (11) Dep söz başlıdi çakkağ here,

- (12) Cim bolup kaçtı ikki biçare.
- (13) Hesel herige qarap kıldı çaққак :
- (14) —“He, bu ikkisi şundaқ mahtançaq.
- (15) Hesel - hesel bilemsen uni,
- (16) Nignar bilen yasaydu uni.
- (17) Gül çinisi içide bar şilim,
- (18) Taқ eşuni hesel kılar bilim.
- (19) U kandaқ tatlıқ - kandaқ mézilik,
- (20) Kim bilidu he, buni mençilik.
- (21) Hicaydi Hesel here bunińga,
- (10/1) Çaққак aççıklap dédi unińga :
- (2) —“Zañlıқni kim koydı hey avaq,
- (3) Ömründe hesel körgenmidin ahmaқ”.
- (4) Çavak çaldi képinek naynaқlap,
- (5) —Avaқ, avaq—dédi u қақаһlap.
- (6) —“Hesel ilmini hericandin
- (7) Avaқ obdan añlaş lazim andin”.
- (8) Hesel here öz işiga mañdi,
- (9) Képinekke mundaқ dep koyup yandi :
- (10) —“Hey, çiraylıқ - yumşaq képinekhan
- (11) Körüngenni déme, hesel herican”.

(12) ҚОҢИ БІЛЕН ҚАҢАН

- (13) Keñ étizni қараңғu қиш басқан,
- (14) Oynidi şum avazda şivirған.
- (15) Paskina қolida tilgap қаşқан,
- (16) Yerni uga қilip kirip алған.
- (11/1) Kélip bahar huş sazini çaldi,

- (2) Étizmu gözel yasinip aldi.
- (3) Baharniñ zoqida қоşçi - dihan,
- (4) Gülzar yérige қоşni saldi.
- (5) Buzuldi қаşқанlarniñ ugisi,
- (6) Jirtildi sésip ketken cugisi.
- (7) Қаşқанlar ara gulguyluқ çıktı,
- (8) Ugudin béri sözligili çıktı :
- (9) —“Қоşçi séniñ қилған işiñ қопаллиқ !
- (10) Biravniñ ugisini buzuşuñ osallıқ !
- (11) Neççe jillar yaylaymiz bu étizda,
- (12) Héçkim tegmigen bu қағлиқ”.
- (13) —Uzun jillar aş téridim harmay,
- (14) İşlep dok bolup kettim tinmay.
- (15) Alğan hosulumda berike yoқ,
- (16) Sen iplaslar oғurlap қоymay !...”
- (17) —Méniñ heққimge zorluқ қilisen !
- (18) Yene osallıқni döñgep қоyusen !
- (19) Bu étiz séniñ uғаñ emes,
- (20) Valaқlimay téz yoқal, kózümdin sen !...”
- (21) Ahturalmidi қаşқан sözini,
- (12/1) Tonup қaldi polat қиşıniñ күçini.
- (2) Қаşқан қаçти étizniñ қiriga,
- (3) Қүшти polat қиш аққан yoliga.
- (4) Vaқiridi қоşçi arkisidin
- (5) —“Ur, қоғla қаşқанlarni étizdin !...”
- (6) Emgigimizni ğacap pest қilğan—
- (7) Pütsun u, hayatimizğa қest қilğan !...”

(8) BULBUL BİLEN SÜNGÜLÜGÜÇ

- (9) Hava güldürlise süngülügüç,
 (10) Yorğilap kétidu u, gildirguç.
 (11) Puti havada oñda yatidu,
 (12) Asmanni u, kötürüvatidu (?!)
 (13) Hiyalida asman jikildi,
 (14) Peñirlendi u megrur bir küni :
 (15)“Dünyada mendek danişmen këni ?
 (16) Nazuk sumbatim bulbuldin artuq,
 (13/1) Müşkül işni orunlaymen şaq - şuq.
 (2) Nahayiti nahşa éyalmiganga,
 (3) Nuqsan qoymaq şunçe çoñ işimğa ;
 (4) Bir saette ögünümen uni,
 (5) Këni bulbul démisunçu méni ?!”
 (6) Yorğilap keldi bulbul kėşiğa,
 (7) Mahtandi süngülügüç öz kılmışiğa :
 (8)“Yahşilikniñ qedrini bilmeydu,
 (9) Taşlisam asmanni kim yaşaydu ?
 (10) Menisiz halaketke këni çare,
 (11) Jurt üçün avare - men avare.
 (12) Hemme nahşığa amraq, nadan
 (13) Şuniñ üçün deydu séni obdan.
 (14) Sen bilen bolup bakay söhbette,
 (15) Nahşa éytip körey bu pursette.
 (16) Lékin artuq vaqirima jurtdaş,
 (17) Jügürüşüp kélidu hemme beñvaş.
 (18) Halimaymen nadanlar tilini,
 (19) Éytsaq idi süpi turgay kuyini”.
 (20) —“Bu bolmigur tekellipku “hörmelik”,

- (14/1) Her kuş öz tilida sayraş eplik”.
- (2) —“Naḥşini şundaḵ yaman körümen,
- (3) Emdi bir éytip körey dégenmen”.
- (4) Bulbul istihza bilen küldi,
- (5) Aña cavaben mundaḵ sözlidi :
- (6) —“Boriçi halviçi bolğan iken,
- (7) Çapaḵ bésiptu uniñ közini,
- (8) Turalmisa bir hünerde kişi,
- (9) Vucutқа çıkarmu uniñ işi”.
- (10) Elem yandi süñgülügüç közide,
- (11) Dédi umu tekebbur sözide :
- (12) —“Senmu nadan, qedirimni bilmidiñ !
- (13) Sözge astinraq çüşünelmidiñ...
- (14) Abroy üçün her nersini ögen,
- (15) Uḥmuduñmu “can baḵmaq periz” dégen.
- (16) Hoş éyte naḥşafini men tutup alay”
- (17) —“Rencime meyli ögütüp qoyay”.
- (18) U sayrap ketti bulbul huş avaz
- (19) Terennüm (1) eylidi yap - yeşil yaz.
- (20) Süñgülügüç lepeñlep çaldi saz,

-----

(21)Terennüm : Aḥanniñ titirişi.

- (15/1) Qeni çikçini uniñdin avaz ?
- (2) Bostan ara uniñga mehabet (1)
- (3) Uşkitip qiynaldi neççe saet,
- (4) Eslide süñgülügüç avazi qandaḵ ?
- (5) Naḥşa éytip körgenmidi şundaḵ.
- (6) Çiḳti şamal gürüldep hava,
- (7) Hoduqup süñgülügüç qildi tova,

- (8) Ne oñda yatalmidi bir şaқта,
(9) Sekrep ketti putaktin - putakça.
(10) Sayratidu bulbul dilaver (2)
(11) Avalkıdek carañlık baraver.
(12) Havada tolğunlinar sayrişi,
(13) Dildeba (3) zoқ muhebbet қaynımı.
(14) Bulbulniñ taymas şundaқ yoli bar,
(15) Gülşende éçilğan қizil güli bar.

---

(16) *Mehabet* : Söz

(17) *Dilaver* : Batur

(18) *Dildeba* : Köñülge layıқ, köñülni tartқuçı.

(16/1) ŞEPKET HEMŞİRİSİ

(2) (Hékaye)

(3) I-

(4) Yanvar künliri pütün etrap appağ ıarğa kmlgen. (5) Sovuğ ademni heridek ekip turudu. Tgmenniñ nuri (6) stide sañgılışıp turğan muzlar adettiki kimini (7) zgertip, etrapıga mervayittek yaltırağ tamilirini (8) spip turatti.

(9) Biz tgmenniñ cenbidiki dnđe kelgende leñsañ (10) butħanisi etrapıga ornaşđan gomindañniñ pteyliri (11) aşkare krndi.

(12) — Emdi tvenge ıarap jgrş krek — ddi (13) ynimda klivatđan yolduşum.

(14) — Toħta sanap baıaylı, ıane ptey iken — dgen idim.

(15) — Hey begerez nimikensena, muşu buruluştiki dñ (16) ħevplik, dşmenge mana men dep krnp turusende, —(17/1) dyişı ariligida “tağ” - “dñ” ıılğan avaz añlinip, (2) viñildıđan bir oğ tp ketti. Biz tvenge ıarap (3) jgrdk.

(4) Tgmenniñ stiñi boyida ikki ıız ıol yağlığ juyu-(5)şup olturatti. Ularniñ ıızlar ikenligini jırağrağ (6) caydin ıarap perđ etkili bolmaytti. Nahayiti yz ıedem (7) ykinlaşđan ađdila avaziniñ zilligidin he, bular ıızlar (8) ikengu, ddk. Ularniñ bşida ıoy trisidin tikil-(9)gen ağ tağ ıulağa, usida ıarım yağilik uzun, (10) keñ ağ cuga, putida piyma bar idi. skiriy formida, (11) erene tikilgen cuga ularniñ gevdisine ane layığ (12) kelmey, ađđanligini yoşurup turğan bolsimu, tasma (13) belvağ bilen blini mehkem bağlap, piyminiñ ıoncini (14) ıarip lip, jrş-turuşđa ħli ıoluşup lişđan (15) idi.

(16) Biz ular bilen salamlışıp oymandiki sazlıđniñ (17) şimalıga ornaşđan ştapđa kirip kettk. Bu ştap pozit-(18)siyimizniñ şerkıy-cenbida eñ ette turğan cay bolup, (19) dşmenniñ leñsañ igizligidiki nahayiti nurgun ptey (20) ve akopliriğa ıarşı eñ mhim orun idi. İkinidin (21) bu ştapđa caylaşđan ıisimlirimizniñ tutđan pozitsiyi-(18/1)sini ħeripırađ brip dşmen pozitsiyisi bilen peğet (2) “yni hayat” mehellsiniñ kosila acritip turatti. (3) Dşmenler koiniñ u ıanitidiki imaretlerniñ gz-(4)lirige

pötey yasap, istanokluk pulémyotlar ornutup (5) alğan. Bu qanatta bolsa, düşmenler tereptin köydürüp (6) veyran qilingan imaretlerniñ tamliri ve anda-sanda (7) oqtin pana qilip tizilgan késekler bizniñ pozitsiyimizniñ (8) çeki idi.

(9) Biz ştap başliğı bilen körüşüp bir qançe söhbet (10) qilgandin kéyin su boyida uçratqan qızlardin biri işiktin (11) ruşset sorap kirip keldi.

(12) — Mana bu bizniñ qisimniñ şepket hemşirisi Rizvan-(13)gül, Haşim akam qizi boludu. Qiriq kündin béri biz (14) bilen bir qançe ceñlerde boldi. Jüreklik, işcan (15) qizimiz, — dep tonuşturdi ştap başliğı.

(16) — Yaşsi, biz tonuşku, — dédi meniñ yolduşum.

(17) — Rizvan külümsirep :

(18) — Sizgu bu yerge bir qançe qétim çiqqan idiñiz. Bu (19) kişiniñ birinçi qétim kelişigu deymen, — dédi.

(20) — Şundaq, — dédim men.

(21) Rizvangül — koy közlük, kara qaş, qañsar burun, (19/1) buğday öñ, ottura boyluq, 19 yaştiki qiz idi. U, (2) öziniñ sepdaşliri, Uygur qizliri içide tétikligi, (3) pikiriniñ çoñkurligi bilen alahide ayrilip turatti. (4) U, başqa qızlarğa qariganda, kişiler bilen özige yaraş-(5)qan bir sipayilik qiyapette erkin sözleşetti.

(6) Uruş başlangili ikki ayğa yeqin bolup qaldi. Kün (7) sanap partizan şeklidin eskiriy qisimlarğa aylinivat-(8)qan ceñçilirimiz kiçe-kündüz tinmay meşik qilidu. (9) Herbiy qaide ve qural işlitiş yollirini üstün heves (10) bilen ögünüvatidu.

(11) Ene bir buluñda beş atar miltiqni buzup, tüzep ögü-(12)nüvatqan bir jigitniñ yeniğa kelip düşmendin ceñler (13) bilen tartivalgan qurallarniñ túrliri ve uni işlitiş (14) yolliri toğrisida söhbet qiliştuq.

(15) Hemmimiz tikilip qarap turğanligimiz üçünmu, jigit (16) miltiqniñ qaqmigini orniga selişta temtirep qaldi. Riz-(17)van miltiqni qoliga élipla, heçqandaq temtirep turmas-(18)tin qaçmaqni orniga selip qoydi. Jigit iza tartqini-(19)din qizirip küldi.

(20) Rizvangül beş atar miltiq, qol pulémyot ve granat (21) étişni ve çugup, tüzeşni öz-özidin ögünüvalgan (20/1) idi. Çünki u, qaynaq ceñlerde boluşni, eger birer

(2) égir veziyet içide qalsa, düşmen bilen ahırkı tamçe (3) keni qalğınçe qurallıq kürüşüni oylatti.

(4) Şuniñ üçün Rizvan inqilapniñ 6- künila bir neççe (5) dostliri bilen şu vahttiki herbiy ştapka kélip :

(6) — Biz vetinimiz üçün, ézilgen helkimiz üçün kü-(7)reşke bel bağlap keldük. Pütün helkimiz qozgulusup, (8) koqa-koqida déñizdek dolqunlunup éqivatsa, biz öyde (9) şük olturalamduq. Helk erkinlik dep bar ceni bilen (10) “hura” kıçkırip ceñge kirivatsa, biz tamaşa körüp tur-(11)saq bolamdu ? Mundaq nomusni biz kötürelmeymiz. Düş-(12)men bilen erk üçün ceñ qilivatqanlar vetenniñ oğul-(13)liri bolsa, biz vetenniñ qizliri. Qızlar “qural tural-(14)maydu” — dep qaysi tarihta körsütüptu. Bizge qural (15) bérilsün ! Heçqandaq tohtalgusiz aldınkı liniyige bari-(16)miz... — dep muracet kıldi.

(17) Başqılar Rizvanni dostliri bilen saqlıqni saqlaş (18) vahtlık nazariti gospitalda hizmet qilişni teklip qil-(19)ğan idi.

(20) Rizvan :

(21) — Biz düşmenge qarşı heqıqette gezepke keldük. (21/1) Yolimizni tosimañlar ! Frontqa qurallıq bérışni qetiy telep (2) qilimiz ! dédi. Uniñ yuzliri pokandek qizarğan, ge-(3)zep bilen yangan közlidiridin yaş tamçiliri egip turat-(4)ti. U, şu halda düşmenge qarşı yerilişqa teyyar ur-(5)ğan bomba idi.

(6) Başqılar Rizvanniñ acayip casaretlik qiz ikenligini, (7) uniñda vetenge, helkke, erkke bolğan muhebbetniñ küç-(8)lüliligini añlidi, uni arqa septe qalduralmaydığanlıgini (9) sezdi. Şuniñ üçün ceñ meydanlırıga Şepket Hemşire (10) qilip évetken idi.

(11) Rizvan ceñ meydanlıridiki her qandaq meşekketlerge (12) çapsan könüüp, u yerdiki kişiler bilen bir tuqqandek (13) bolup ketti.

(14) Küyümçanlıgi ve heçnersidin érinmigenligi üçün (15) ceñçiler uni eñ şepketlik ,méhrivan hemşirimiz dep (16) hörmet qilatti.

(17) II

(18) 1945 - jili, 13 - yanvar. Tañ bilen bizniñ qisimliri-(19)miz düşmen pozitsiyilirige hücüm başlıdi.

(20) Düşmenlerdin her terepte acritivélingan kurallarını (22/1) sani héli köpeygen bolsimu, pidayi bolup, sepke kiri-(2)vatkanlarga téhi kural toluq yétişmes idi. Şuniñ (3) üçün pidayilar tömürçilerge neyzi yasitip çenzileriniñ (4) uçıǵa qadışip éliškan, miñlap-miñlap neyzilirini (5) künde yaltiritip, koçılardin ötkende ularni egeşken (6) helk topi koçılarda déñizdek dolğunlunup aqatti. Pütün (7) helk adettiki şehsi tirikçiligini unutkan, hemminiñ (8) pikri-hiyali düşmengen zerbe bériştin ibaret idi.

(9) Ceñ küni meydanlarda kısım-kısımgá bölüngen kural-(10)lik ceñçilirimiz etrapida neyze kötergen pidayilar ve (11) kaltek, çomaq kötürüp çıqqan yüzmiñlap helk dolğunı (12) aqatti. Kurallıq kısımirimiz herbiy qaide boyıçe her-(13)ketlinidu. Pidayi neyziçilermu tertipke sélingan, lékin (14) kaltek kötürüp jürgen helk bolsa, öz ihtiyariçe her-(15)ketlinip jürüdu. Ular gayida toplanup her terepte ço-(16)kan -sören kötürüdu. Gayi çağlarda düşmenniñ eñ (17) dehşetlik ot toçkiliriǵa ömülüşip baridu. Mana bugünkü (18) ceñ künidimu herembağ ve leñşañ etrapida şundaq ço-(19)kan sélip jürgen san-sanaqsız helkni körüsiz.

(20) Kün neyze boyi örligen çağda, eñ dehşetlik ceñ (21) herembağniñ gerbiy töpüligide başlandı. Düşmen barlıq (23/1) küçini herketke keltürüp qarşılık qılmaqta. Pütün akop, (2) bilindaj, pöteyler tinimsiz ot açmaqta. Bizniñ kurallıq (3) kısımirimiz herembağ tereptiki zerektalıqta qarǵa kömülüp (4) alǵa silcimaqta. Téhi Şahaciniñ begidin töpülikke çıqmıǵan (5) ceñçiler sépi arisida front hemşiriliri bilen turattıq.

(6) Kısımirimizniñ aldınkı sépi düşmenniñ eñ he-(7)hevplik pöteyliri caylaşkan terepke silcip ketti (8) — dégen idi birsi.

(9) Rizvan ornidin çağrap turup :

(10) — Bizniñ emdi bu yerde turǵınımızniñ héç paydısı qalmay-(11) du.

Ceñçilirimiz arisidin orun tépişimiz kérek, -dédi.

(12) Bu teklipe beziliri unıǵan bolsimu, bezi sanitar-(13)kilar unımay qaldı. Rizvan öziniñ sözide mehkem (14) turdı. Somkisini pulañlitip baǵdin töpüliktiki zerektalıqta (15)kalıqqa çıqip ketti. 2- sanitarka bilen zerektalıqniñ (16) otturısındaki onçe kişi patkıdek oymanlıqqa bérıp cay-(17)laştı. Uniñ veten ve helk üçün yangan yaş jürigi (18) kehriman ata-bovilirimizniñ perdiside tépetti. U tev-(19)rep ketken helkniñ üstün rohini, erkinlik üçün (20) paraqlap qaynavatқан ceñni körüp meǵrurlinatti. Muheb-

(21)bet ölümni yéñidu, dégendek öz vetinige, helkıge (24/1) bolğan muhebbiti aldida Rizvanğa ölüm nahayiti addiy (2) nerse körünetti. U, ceñlerde eñ hevplik yerlerge naha-(3)yiti kızgın ve kehrimanlarçe jügürüp baratti.

(4) Ceñ nahayiti dehşetlik tüs aldı. Her ikki (5) tereptin étilivatқан miltık, pulémyot oqliriniñ ve gra-(6)natlarniñ avazliri kulaq, méñini yep turudu. Her-bir (7) kevrniñ doglangan töpiliri ceñçilirimizge oqtin saqli-(8)nişka pana bolmaqta. Pulémyot oqliri bolsa, kevrler üs-(9)tidiki qarlarını vıılditip uçurup turudu.

(10) Düşmenniñ bilindajliriğa yékin bérıp qalğan ikki—(11) üç ceñçige oq tegdi, dégen hevverni alñığan haman, (12) Rizvan alğa qarap uçkandek jügürdi. Uni körgen (13) herbir ceñçi:

(14) — Tohtañ!!

(15) — Tohtañ Rizvan!

(16) — Öre mañma hoy siñlim! — dep vaqirişidu.

(17) Rizvanniñ kuligiğa kişilerniñ ve oqlarniñ avazimu (18) añlanmaydu, uniñ kuligida peket “ceñçige oq tegdi” (19) dégen birla qayguluq avaz şivirlaydu. Mana suniñğa yardım (20) kiliş kérek. U, möldürdek yéğivatқан oq astida (21) küçiniñ bériçe öre jügürüp kėtip baridu. Çiñ bağli-(25/1)ğan tasma belvégiğa yogan qaça kisturuvalğan. Qolida bolsa, (2) daka ve pahta sélingan somka pulañlap turudu.

(3) U yaridar bolğan ikki ceñçiniñ yarisini téñip, (4) arqa sepke évetkendin kéyinla vızvod komandiri eñ hev-(5)lik yerde béşidin yarilinip jııldı. Rizvan uni (6) kördi- de, şu terepke jügürüp ketti.

(7) Komandir, düşmenniñ pulémyot oqi üç tereptin (8) kayça otüşüp turudığan heterlik caydin on kedemçe (9) nérida turğan eski tamğa yétivélişka jügürgende oq (10) yégen idi. Şuniñ üçün yaridarni élip çikişka (11) héçkim cüret kılalmay turğan bir çağda Rizvan jüğü-(12)rüp yétip keldi- de, uni özi nişanlığan çolak tamğa (13) söridi. Üşkitip uçuvatқан oqlar Rizvan bilen yaridar-(14)niñ etrapidiki qarlarını uçurup turudu. Lékin mert (15) Rizvan oqlarniñ tersalinip keltürivatқан ölüm heverliri (16) bilen birmu hésaplaşmaydu, u, közligen on kedemdiki çolak (17) tamğa yaridarni yetküzüp béşini tañdi ve ağzi- burnini (18) sürtüp huşığa keltürdi. Komandir ölüm ağzidin kutuldi.

(19) Ceñçiler düřmenniñ dehşetlik qarşiligini sundu-(20)rup, ilgiri kėtip baridu. Hevplik cayda yene bir (21) ceñçi yaridar boldi. Rizvan emdi arķiga qarap yari-(26/1)dar ceñçige jügürgen idi, düřmenniñ oķi kėlip (2) uniñ beşiga tegdi.

(3) — Ah, Rizvan! — dep jügürgen idi dostliridin (4) biri, jürektin fontandek ėtilip çikķan bu avaz řep-(5)ķet Hemşiriler etrapidiki kişilerni çöçütivetti. Hem-(6)mimiz uniñ etrapiga toplastuķ. Rizvan közini mehkem (7) jumup, çişlirini kiriştürüp yatatti. Uniñ yüzidin (8) egip ėkip çüşüvatķan ķep - kızil ķan ve tal - tal (9) bolup yüzige çecilgan kara çaçliri uniñga acayip bir (10) sür peyda ķilgan idi.

(11) Uniñ beşi marli bilen mehkem ténilip göspitalga (12) ėvetildi. Uzutup ķalģuķilar bolsa, ėçiniřlik çoñķur (13) hesret içide öre turup ķeliřti.

(14) şu küni azatlık üçün bolgan ķaynaķ ceñlerde řepķet (15) hemşirilirimizdin yene-biri Raziyemmu ėgir yaridar boldi.

(16) řepķet hemşirilirimizmu helķniñ erki üçün düş-(17)menge qarşi küreş meydanida şihit bolgan vetenniñ ķeh-(18)riman, ėziz perzendiliri ķataridin orun aldı.

(19) Küreřčan tarihimizga betler yaratķan azatlık ķurbanli-(20)riniñ řereplik nami, helķimizniñ ķelbide meñģüge yařaydu.

(21) 1948 - jil, noyabr.

(27/1) MÜELLİMNİN HÉTİ

(2) (Hékaye)

(3) Müellim konvêrt üstige “bu het Ğulca şehride tu-(4)ruşluk anam Çimenhangâ teksün” tövinige “Urumçi (5) şehridiki oğlıñiz Rozidin” dep yazdı. Emdi yézil-(6)ğan bu salam hetni anisiğa kandağ kılip évetişniñ çari-(7)sini oylap u çoñkur hıyalğa çömğan idi.

(8) Öyniñ otturisida maylışıp qarıdap ketken bir üs-(9)tel turudu. Bu işleş hem tamağ yéyiş üstili. Kéçisi (10) bolsa, yétiş üçün karvatniñmu hizmetini kılıdu. Şuniñ (11) üçün üstelge yéyilğan capakeş körpe, yastuğ ve kalay-(12)miğan çéçilip yatқан kitap, depter, kegezler kirlişip (13) jirginişlik tús alğan idi. Öyniñ tam-toruslırida (14) sañgılışıp turğan ömüçük torliri islişip, kara reñge (15) boyalğan. Üstel yénida soñi yençilip ketken eski (16) çivektin başka közge körünerlik nersilerniñ hemmisi (28/1) müellimniñ yastuğı astığa caylışıp ketken. Pencir-(2)niñ uyugıda islişip ketken kuruşka bilen bir dane (3) kara hécir turudu. İşikniñ yénidiki tüvi keñ, cümigi (4) uzun bir çögün çay demleş üçün juyuş (5) üçün kérek bolup turatti. Yene ağızi makçıyip ket-(6)ken bir eski çamidanni étivargâ alsaq bu öydiki (7) hemme cabduğni sanap tügetken bolumız.

(8) Çamğurğa ornutup qoyulğan şamniñ potlisi ösüp, (9) islaşkan bu zey öyniñ içi bargansiri karañgulaşmakta. (10) Pervanilar şamniñ pilildigan kücsiz nurini silkitip müel-(11)limniñ hıyalini téhimu tumanlaşturatti. Koça téhimu (12) karañgu. Urumçi şehrinin asminida yultuzlarmu körün-(13)meydu. Goya şehir ta asmanğıçe mökürge aylinip kapkara (14) bolup kêtip qalğan. El kattıq uykuğa çömüp, bütün (15) etrapta ölüm cimcitliğı höküm süretti. Nahayiti bu (16) sürlük kéçiniñ téçligini keyerdidür, jirağ yerler-(17)din añlinivatқан kökeme itlarniñ aççıq kavaşliri (18) ve penciridiki kattıq nan parçirilirini gacavatқан çaş-(19)kanlarniñ kitirlaşliri buzup turatti. Öyniñ karañgu-(20)lişişi bilen Müellimniñ herketsiz — cim bolup qalğanli-(21)gini sezgen çüçünler ömülüşüp, bürgüler bolsa, sek-(29/1)rişip uniñ kénini şoraşka kirişti. Lékin Müellim bu (2) hadisilerniñ héçkaysini sezmeıydu. U meydisini yastuğka (3) qoyup béşini ikki koliniñ arisiğa alğan halda cey-(4)niginiñ ağışinimu tuymastin kimirlimay

düm yatıdu. (5) Eger çetin qarıgan kişi uniñ uyıkuda ikenligini yaki (6) uygaklıgini perq kılalmaytti.

(7) — Rozi, Rozi, hay Rozem!

(8) Penciridin kirivatқан tuyuqsız avaz müellimni ses-(9)kendürüvetti. Uniñ çigış kirip ketken hiyalliri (10) dehşetlik bir qorqunuçqa orun bérip qeyerlergidur (11) uçup ketti. U béşini köterdi — de, bir nuqtıga qarap (12) bezgek kişidek titreşke başlıdi. Çünki muşu halette (13) uniñ köz aldıda callat Şiñ Şiseyniñ helkke kör-(14)sütüvatқан dehşetlik qanlıq kartiniliri ötüşke baş-(15)liğan idi:

(16) Miñlap — miñlap kişiler tuyuqsızla kök maşinıga çüşüp (17) gayip bolatti. Ular nime guna kıldı ve nege élip kétildi? (18) Uni héçkim bilmeytti. Lékin türmilerde boluvatқан haqaret, (19) zorluq, zulum, vehşilerçe qiynaşlar, adem suyudıgan (20) kuşhanılarda ottura esirniñ qanlıq pacieleridinmu neç-(21)çe hesse dehşetligrek qiynap öltürüşlerni sézetti.

(30/1) Müellimniñ bille oquğan savaqdaşlıriniñ tolisi bir (2) kéçidila kök maşinıga çüşüp yoqap ketken idi. Ene (3) ularniñ birini adem ogurliri béşini çünkep hayvan-(4)dek yitilep kétip barıdu. Uni bugün soysa kérek.

(5) Uniñ köz aldıda qarni yérilğan, başlıri micilğan (6) yaki jürekliri sugurup élinip, tilliri késilgen (7) gevdilerniñ qanga milinip yétişlıri, öziniñ tirik kömü-(8)lidıgan orisini kolavatқан biçare mebuslarniñ halsız (9) hesretlik qiyapetlıri, tağ arisida qağcirap yatқан (10) adem béşiniñ quruq süñekliri qatar tizilip keldi.

(11) Müellim adem qassaplıriniñ bugün çolisi tégip bu (12) yerge qadem teşrip qılğanlıgıga cezmen işendi. Şuniñ (13) üçün u, uluq - kiçik bir tindi — de, aldıraşlıq (14) bilen qalaymiқан kéyinişke başlıdi.

(15) — Hey Rozi, Rozi barmisen özeñ!

(16) — Men, men... Mana hazir, — dédi Müellim huduqup, (17) — hapa bolmañlar... Çapnimni... — Uniñ hasirıgan avazi (18) penciridin hoylıga aşkare añlinip turatti.

(19) — Qorqma hoy Rozem ! Men Sadıq. İşikni aç.

(20) Müellim Rozi özini tamam dehşet orap alğanlıgini (21) emdi sezdi.

Pişanisidin bujildap çikқан terni çapi-(31/1)niniñ yeñi bilen sürtüp :

(2) — Vay humber ! Kéçide kélip ademni şunçimu qorqu-(3)tamsen, — dédi-de, işikni açti.

(4) Hazir öyge kirgen méhmanni derro qaraşta Müellim-(5)niñ dosti Sadıq dep éytişka bolmaydu. Nimişke dési-(6)ñiz, uniñ baldurqi aq dumulaq yüzi qaraygan, közliri (7) içkiri kirip, közliri çoñkur çanaq içide pildirlap (8) qalğan idi. Uniñ burunqi kilişken gevdisimu vicik-(9)lep qalgandek bolup körünetti. Öñüp, jirtip ket-(10)ken kiyim - kiçekliri uniñ hazirki kıyapitini téhimu (11) set körsütetti. Sadıq höşnisidiki topıga çömülğan bopi-(12)sini pencir tovige koyup olturdi-de, Roziniñ yati-(13)gini közdin köçürüp:

(14) — Belli adaş, sen mendinmu veyran ikensen. (15) Oqutquçiniñ tutқан öyi şundaq paskina bolamdu ?

(16) — Hatircemsiz hayatta quluñ qandaq işka baridu adaş. (17) Köñüllük öy tutuş üçün, köñüllük turmuş kérek, (18) — dep Rozi şamniñ potlisida köygen qolıga tükedi.

(19) — Hazirki rohi çüşkünlük, endişilik ehvali-(20)mizda bu sözni qilişka heqliksen. Emma oqutquçı bol-(21)ğan kişiniñ özini tutalmaslıgi, bipervaligi osal iş.

(32/1) — Pelsepe satmisañçu. Hoyliga nedin kirdiñ ? (2) — dédi Rozi, Sadıqniñ gépini késip.

(3) — Vaqirap-vaqirap añlitalmay, ahiri tamdin çüştüm.

(4) — Ogurluqnimu ögünüpsende ?

(5) — Ehval muşundaqla bolsa, her nime bolumiz-de, (6) — dédi Sadıq béşini liñşitip. U gezeplinip muştini tiziga (7) urup olturup sözini davam qildi, — bu gomindañçılar-(8)niñ peyli muşundaqla boludıgan bolsa, ularniñ bizni (9) behit-saadetke, mediniyetke élip barimiz dégenligi (10) melum boldi. Helq aç-yalañgaç qilik horluq, gaday-(11)lik, nadanlik apetlirige uçridi. Helqni mediniyetke (12) başlaydıgan müellimlerniñ ehvali mana muşundaq.

(13) Behit - saadetniñ cayi zindan boldi. Tekip qiliş, (14) çekimçilik, mütehemlik, hiyanet, töhmet, ogurluqlar (15) uçıga çikti. Téhi bu gizendiler uyalmastin üç vilayet-(16)te zulumga, hoquqsizliqqa qarşi kozgalğanlarni ogrilar (17) dep teşviqat kilivatidu. Öz hoquqi üçün küreşkü-(18)çiler ogri bolsa, helqni bulap-taliguçılarga,

hoquqni (19) ayak asti qilguçilarga nime dep nam berişke boludu. (20) Mana bu talaş üstidin adil höküm çiqarçuçilar gomindañ-(21)çilarni oğri dep, azatliqni telep qilguçilarni toğri (33/1) deydu. He, Rozi mana kara eger bizmu azatliqni halay-(2)dikenmiz, mundaq buluñ-puşmaqta islişip kirge, eñ-(3)letke çöküp yatkiçe üç vilayette başlangan küreşniñ (4) mahiyitini helkke çüşendürüp, helk azatliğı yolida (5) qolimizdin kelgen yardımimizni körsütüşimiz kérek.

(6) — Toğri éyttiñ Sadıq elvette mundaq peytte (7) biz ceñge kirelmey qalğan bolsaqmu, bu yerdiki helkke (8) kim oğri-kim toğri, yeni dost kim, düşmen kim (9) ikenligini çüşendürüş bizniñ üstimizdiki qerz.

(10) İkki müellim heli vahtkiçe sözsiz cim olturu-(11)şup qaldi.

(12) Rozi beşini asta kötürüp, Sadıqqa birnime demekçi (13) bolup, yene tohtap qaldi. Nimişke u köñlige kelgen (14) sözni dostıga éytmidi. Çünki Rozi nahayiti éhti-(15)yatçan idi. İkinçidin, bu vahtta kişiler bir-birige (16) ançe işenmes bolup qalğan idi. Şuniñ üçün Rozi (17) Urumçidiki yaşlar içide gomindañğa qarşı boluvatқан (18) mehpiy herketni Sadıqqa tamamen sözlep berip, unimu bu (19) herketke tartıştin qorqti. “Kim bilidu, bir qançe vaht-(20)tin beri Sadıq qeyerlerde, kimler bilen boldi. Bir -(21) birini tutup beridiganlar azmu hazir...” dep oyliğan (34/1) idi. Lékin Roziniñ Sadıq toğrisidiki mundaq gumanliq (2) oyliri toğri emes idi.

(3) Sadıq külümsirep:

(4) — He, birnime demekçi bolup tohtap qaldıñgu? Sözle (5) qoqançaq, — dep Roziğa qaridi.

(6) — Qoysañçu Sadıq!— dedi Rozi birnersidin jirgen-(7)dek çirayini türüp, özeñniñ ehvali qandaq adaş?

(8) — Nimini soraysen. Coyitiñda Sendubadaki mek-(9)tepke şocañliqqa saylandiñ dégen buyruqni añlap çiq-(10)qinimda siler “mana Sadıq müdir boptu, biz bolsaq müellim. (11) Behtiñ bar iken - behtiñ” déyişip meni tebriklişip (12) qaldıñlar. Men siler bilen hoşal hoşluşup harva istep (13) deñ - deñge jügürüp kettim. Ahiri özlemen bir kala (14) harivisini tépip, şuniñ bilen yolqa çikip, üç kün (15) dégende etrapı sazliq, qumuçluq bir cañgal arisidiki (16) yéziga çıktim.

(17) Şenciñfudiki boriliri sañgilap turgan zey bir (18) taşlanduq öyde beş kün konduq. Çile purap turudi-(19)ğan sésikçilikta pašiniñ destide kénipğine birdem uhlıyalmidim. (20) Beş kün içide héçkim men bilen tüzügrek (21) gepleşmidi, yaki kılıdigan işimğa évetmidi. Toğrisi (35/1) men bu yerge oqutquçilik vezipesi bilen çıktimmu yaki (2) mehbus bolup palandimmu uni acritip alalmidim. İst (3) bir neççe jil oquğunum nege ketti. Jıraç yerlerdin (4) kélip oquğunumğa miñ puşayman kildim. Ahiri çidalmi-(5)ğnimdin kéyin, sulisañ biraç sula yatamen dédim — de, (6) batarluk kılıp Şencañniñ aldığa top - toğri kirip (7) bardim. Şencañ bir qolida tamaka, bir qolida çay kuyul-(8)ğan stakanniñ topisidin tutup aldidiki kegezge qarap (9) olturuptiken. Maña boynini burap gep kılmastin qarap (10) turdi. Men uniñ bu qarışidin héçnerse uqalmidim — de,

(11) — Şencañ canapliri men nime iş kılimen? Alti (12) kün boldi, zérikip yatimengu, dédim — de, kızirip titi-(13)rep kettim. U bipervalik bilen hiciyip, azıraç oyli-(14)valgandin kéyin:

(15) — Bu yerde hazir Uygur mektevi yoq. Sen hata çı-(16)kip kapsen,— dédi.

(17) — Andaç bolsa men kaytip kéteymu? — dégen idim. (18) Şencañ huiddi mendin şu gepni kütüp turgan bolsa (19) kérek etimalim.

(20) — Mümkün. Sen işliyelmeydikenmen dep bir parçe (21) erz yézıp bérıp andin ketseñ boludu, — dédi u béşini (36/1) liñşitip. Kéyin qolidiki tamakisiniñ ahırkı kısmını (2) çekivétip, stakandiki çayni sümürüp cim bolup qaldi. (3) Şu künila erz yézıp tapşurdum. Şencañ mendin qutulğanga (4) hoş, menmu égisiz ittek keçkiçe zey yerde zérikip (5) aç yétiştin qutulğınımğa hoş. Şu küni keç kirgenge (6) qarimay bopamni dümbemge artıp, piyade yolğa çüştüm. Mana (7) bugün Urumçi şehriğe kelgili 3 ay boldi...

(8) — Üç aydin béri nime iş kıldiñ?

(9) — Say baqqa kélip kisek kuydum.

(10) — Belli, mundaçmu hünürüm bar dégin.

(11) — Zey yerge kirivelip, sazañdek bikar yatqandin köre, (12) emgek kıliş qandaç yahşi, kursaçmu toyudu, tenmu çiniqıdu

(13) — He, müdir iş şundaç dégin.

(14) — Menmu sipenni tumsuğumni tirep jürüp tügetken (15) idim. Añiri müellim bolalmay qaldim. Sen özeñ nime (16) iş qilivatisen, — dep soridi Sadıq.

(17) — Méniñ müellimligim séniñ tentirep jürüşüñdin (18) ançe perq qilmaydu, bu ehvallarni ata - animizdin yoşu-(19)rup qélişqa ançe orunmu qalmidi adaş, — dep Rozi (20) mulayim bir qiyapette yastuq astidiki hetni élip Sa-(21)diqqa uzatti. Sadıq oquşqa kirişken hette mundaq (37/1) sözler yézilgan idi:

(2) “Séginişlik salam het.

(3) Méhrivanım ana! Ğem - qayğular içide qalğan dertlik (4) oğluñ Rozidin salam!

(5) Cénim ana! Ésimdin zadi çıqmaydu. Sen keçküz-(6)niñ bir etigenligi méni juyundurup, çiraylıq keyindürdüñ. (7) Güllep tikilgen ciltini boynumğa ésip qoyduñ. (8) Aniliq méhriñni çéçip, yumşaq quluñ bilen büdre qaç-(9)lirimni silap turup “méniñ oğlum bugüñdin tartip, (10) behit yolıǵa kiridu. Cur qara közüm men séni behit (11) öyige tapşurumen “ dep melimizdiki başlanğuç mektepke (12) apirip berdiñ. Men şu küñdin tartip oquşqa kiriştim. (13) Mana bu jil toğri 13 jil oqudum.

(14) Qarigina! Méhrivan ana çirayımğa. Menmu burun aldiñ-(15)diki balañǵa oħşaş budruqqina, qizil yüzlük oğluñ (16) Rozi emesmidim. Şundaq, men şu Rozi. Biraq hazir-(17)qi hoquqsizlik, endişilik hayatimda 22 yaşlıq Roziniñ (18) sen siligan qara büdre qaqliri aqardi. Çirayliri sağı-(19)rip, pişanisıǵa siziklar tartildi.

(20) Cénim ana! Baraver hoquqqa ége bolğan caylardiki (21) uqumuşluq kişilerniñ behitlik hayatini körüp, “jü-(38)(1)rek parem oğlumni oquksam, behitlik bolar” dégen (2) şirin arzular bilen bar — yoquñǵa qarimay méni oquqtan (3) idiñ. Lékin men behitsiz bolup çıqtım. Hatircem emes-(4)men. Hetta özemniñ sayisidin özem qorqudıǵan bolup (5) qaldım. Her küni çüşümde zindan, ölüm zulüm körü-(6)men. Şuniñ üçün burnumğa hémişem qan purıǵı kélidu, (7) jürügüm siqilidu...Yaq, men tuğulǵanda mundaq behitsiz, (8) biaram emes idim. Kéleçigimiñmu behitsiz emesligige (9) işinimen. Ana oğluñni hazirçe qilgan ve öz (10) helkige Müellimni rodo qilip set körsetken nersiniñ (11) nime ikenliginimu yaqşi çüşendim. U — teñsiz cemi-(12)yet, u — istibdat hakimiyet.

(13) Ana siler ilida turup klvatisiler! Biznimu sgingan-(14)siler? Hoşalligilarga, behtilgerge biznimu şirik çil-(15)gilar klidigandu? Silergimu mellim krektr. Men yahşi (16) bilimen, elvette krek. z balisidin, z anisidin, (17) helķidin, vetinidin kcidigan kişiler sni bilen biz (18) emes. Mhrivan ana! OĞlu bunidin zgerdimikin dep (19) hergiz guman şilma. Menmu azatliķ yolida, behit yolida (20) kreşke teyyar!

(21) *1945 - jil, avġusit*

(39/1) MAĞDİR KETKENDE

(2) (Hékaye)

(3) -I-

(4) Biz téhi kiçik idük. Şuniñ üçün dadimizdin (5) ƙalğan bir neççe ho yerni özimiz térip, başƙuralmayttuƙ. (6) Melimizde öziniñ nahayiti nurgun yerlirige dihançilik (7) ƙilip, yene yerini tériyalmişan bir neççe dihanlar bilen (8) otaççilik ƙilidiğan bir hocayin bar idi.

(9) Bir jili bizmu şu adem bilen ortaççilik ƙilduƙ. Erti-(10)yazda uniñ jillikçiliri kélip alti ƙoş bilen bir kündila (11) bizniñ tört ho yerimizni haydap, uruƙni topiga kômüp (12) béríp ketti.

(13) Yazıçe buğdayni suğurup, asrap östürdüƙ. Mana (14) emdi küzde buğdayni biz orup, haman éliş üçün (15) bir adem béridu, tuluƙni biz haydaymız.

(40/1) -II-

(2) U béşini töven sañilatƙan halda, ariniñ uçi (3) bilen çuyundek ƙatƙan yerni sicap olturatti. Men tu-(4)luƙ haydavattim.

(5) Kün neyzi boyi örligendin tartip namazdigergiçe (6) bir dayirini aylinivéris ve tuluƙniñ bir hil güpüldi-(7)gen avazi méni ziriktüretti, toğrisini éytƙanda, (8) üstihanlirim acrap ketkendek bolup, pütün (9) ezalirim siƙirap, harduƙ yétip ƙalğan idi. Üjüm (10) tayiği bilen atniñ çivisiğa küçümniñ bériçe bir neççe (11) ƙétim urumen, divitip tizginini silkiymen. At yene ƙé-(12)tirap kétidu. Beş-alti ƙétim çögülüp ƙoyup égir jük (13) tartƙandek asta ménişƙa başlaydu. Menmu aram alğandek (14) bolup, démiğimda giñişip nahşsa éytip hiyal sürüp (15) kétimen : “dukandarlarini ƙara ular aptapta köymeydu, (16) terlimeydu, su sépip ƙoyup sayida cim olturuşidu, (17) ƙandaƙ rahat. “Haman almak-şehar almak” dégenler (18) ras éytƙan iken. Téhi muşu duglağlık buğday bağ-(19)lirini yumşutuş kérek. Buğdayni samandin topidin, (20) çadin acritip

kép-ķizil çeş ķiliş kérek. Çeş (41) (1) burni ayrimiz. Ķelenderler jügürüşüp kélidu. Ularğa (2) bir-ikki gürcektin kepsen bérimiz. U küni ĥamanga man-(3)tu koyğanlarğa ikki put bérimiz. Omiçilarğa tört ĥo buğday (4) bériş kérek. Ondin birini öşrige ayrimiz, andin (5) çeşniñ aldidiki danlıgraķ yerdin ĥamandila ügüt (6) étip denni kaçılup koyuş kérek. Hem den, hem öşre (7) alsa, diĥanlarğa égir bolmamdu. Birsini alsimu boludıǵu. (8) Bizmu musulman bolğanlıǵımız üçün hem hökümetniñ hem (9) musulmançılıǵınıñ dénini töleydikenmiz. Téĥi haşarğa, (10) medikarğa bérip koyğan puli üçün ortaķçı ĥocayin (11) yérim bahada buğday hésaplap alidu, unińǵa kaçılık (12) buğday kéterkin. Arpa, béde séliǵi bar, unińǵimu buğday (13) sétip bériş kérek. Hariva séliǵi, kömür seysisi, yene (14) men bilmeydiǵan қандақ derdi balaliri barikin. Buğdiyi- (15)mizniñ uruǵı tört ĥo, eger yaĥşı bolğan bolsa, қiriқ (16) ĥo bolar. Buniñdin bizge jigirme ĥu téǵip, on ĥosi (17) dengila bérilse, şuniñ bilenla jillik uzuққа, kéler jili (18) uruққа aşamdu-yoқ ? Aşmaydu, eger denge pul alsa, (19) başқа nersilerni sétip tügütüp, on ĥoçe buğday (20) saқlap koyuş kérek... Turmuşniñ қattіқ ve karañgulуқ (21) cayliriǵa çüşüp қalmay, қандақ қilip yaĥşiraқ-beĥit-(42/1)lik күn köçürüş ĥiyalliri méni, etrapimni oravalǵan (2) hadisilerdin acrétiyelip, allıқandaқ téǵi yoқ tol- (3)қunluқ déniз içige atқан idi, atniñ tuyuқsizla қattіқ (4) purқışı bilen ĥamanda tulуқ haydatatқанlıǵım ésimge (5) çüşti. At bolsa, toĥtap қélip buğday yevéiptu. Ĥaman (6) tépidiǵan kişi arini қуçaǵlıǵan boyıçe oĥlap қaptu. (7) Uniñ çirayi ĥuddi yénidiki samanniñ reñgidek, (8) қаpaқliri uşşuқ, gez baǵlap ketken kalpukliri üs-(9)tide tükürük kövükliri gijildap, çüşünüp bolmaydiǵan (10) géliiti avazlar çıқirap turatti. Köyneksiz ténige kiyi-(11)valǵan yamaқ ve çirip ketken peşmiti, maylaşқан şapaқ (12) böki, uniñ çirayini téĥimu setleştürüp körsütüdu. (13) Uniñ köñülge geşlik salidiǵan қiyapitini körüp méniñ (14) ölçüǵüm kelgendek boldi.

(15) “Bu-bolumsiz horun adem” deymen içimde, yene (16) oylap unińǵa éçinimen, “bu gañgirap ketken adem” menmu (17) çoñ bolǵıçe yolumni tapalmisam, ene şundaқ tentirep (18) қalimen.

(19) Nimişke nurǵun ademler muşundaқ yaman күnlerge қalidu ? (20) Men bu sualniñ téǵige oylap yételmes idim. Yene ĥiyalim (21) çigiş kirip ketken leglekniñ tanisidek bolup ketti.

(43/1) K z mni  eksiz ketken  tiz bağrığa taşlıdım.

(2) Bir-birige tutuřup sozulđan  nizlar aptapta sap-(3)s rik altundek tavlinatti.  rikniň kirliridiki  ppler (4) ve del-derehlerla yeřil bolup k r netti. U yađ, (5) bu yađtiki  amanlardın asmanđa fontan bolup  tilivatđan (6) topanlar ve buđdaylıklarda m k y p, bes-bes bilen (7)  m lep k tip bargan ademlerniň herketliri topıđa (8)  eilip ketken danlarnı jigiveliř  un bařlanlangan (9) k reřniň ciddi y ikenligini k rs t p turatti. Jırađ (10) caylardın oma nađřisi ađlinip turudu :

(11) Omini tola orup,

(12) Biligiň taldimu yarım,

(13) Az k n oynap ayrıldığ,

(14) J riđiň  andimu yarım.

(15)“Altunum, amriğim, umiğim...”

(16) Oho ! Ne  atarlığ  iraylığ nağşa  ytidığan ademler (17) bu ? Arzu- armanlarđa  anmığan j reklerdin şundağ (18) parđırap turudığan  nidek s zler  z l p  ikidikende.

(19) Ene aşu j reklerni  zivetkidek dertlik nağşa (20)  ytivatđan omii jigit tinmay işlep  anilik hosul (21) alidikin ? He, tayinlik, her  aan omığa yetkie umu (44/1) cazanihorlarđa bir  ane  erzdar bolđandu. Yağşı, toğ (2) turmuş k  rimiz dep arzu  ılđan lekin yaz boyı işlep, (3) ayığıda hosul ornığa ara, g rcekni  oltuğlap  alđan (4) diğanlar azmu...

(5)  amandı bizniň ortađđı  ocayın keldi. U  ursiđini (6) alđıđa  ikiriđ,  olini keynige tutđan halda mađa  arımayla (7) uđlavatđan ademniň yeđiđa k lip tođtidi.  zimu (8) hazırla uyđudin turđan bolsa k erek etimalim. A b ri-(9)niňkidek  ızarđan k zlrini  ekeytip :

(10) — Hoy Bağı ! —dep vağiridi, uđlavatđan ademni (11) tapini bilen ittiriğ. — Muşu boldıma ?  l mt k.

(12) Bağı temtireğ  opup :

(13) — Yumşap k tiptiğu, meni nimişke oyđatmaysen ? —dep (14) mağa  aridi. Men uniđđa cavap bergie Ortađđı  ucayın (15) c d n bilen :

(16) — Sėni Һamanga bėrip uҺlap aram  livalg n dep (17)  vetmigen — de, y rim put buğdayni halallap alsaņ bol-(18)mamdu? — d di.

(19) — Micezim yok, — d di Baќi artuќ s z ılalmay (20) yerge arap aldı.

(21) — Taşla arini! Micezi yok imiş. Micezi yok adem (45/1) işlelmeymen d yiş k rek. Tepse tağni orudıgan nimiler (2) iş tapalmay j r ydu. Her halda uşşak baliliri bar, (3) rapav timiz bolup alsun dep k nligige y rim put buğday (4) bergenni bilmeydu. Micezi yok kişi  ziniņ g riğa (5) kirip yatsun, bu, k sel yatidıgan cay emes, bilip oy (6) bu-Һaman!!

(7) Һocayinniņ zerdi bilen ılgan aık s zlerini (8) iige jutuvetken Baќi, gez bağlap ketken kalpuklirini (9) yalap uluќ-kiik tindi- de, matemdar kişilerdek (10) b şini t ven salgan halda mele terepke bir b sip, ikki (11) b sip j r p ketti.

(12) Uniņ  c k ndin b ri k seldin iynilip j r p (13) işligen heќimu bikar ketti. Bolmisa Һocayin uniņ y rim (14) can adem ikenligini bilip turup, arzan heќ bilen (15) işlitişni oyliğan idi. Emdiu, muşu bana bilen (16) uniņ bir y rim put buğdiyini mu bermeydiğan boldı. Baќi (17) kembigel bolgan bilen attıќ gepni k t relmeydu. İkkin-(18)idin u aştin  lsimu erz ilip b rişni  gir alidu. U — (19) kembigeller  c n yaa jirtidıgan soraçı t piş hemmidin (20) tes ikenligini  z b şidin  tk zgen idi.

(46/1) -III-

(2) Bahar Һan kiikkine iziniņ vay salginiği arimay uniņ (3) y rilgan putlirini irak y gi bilen dağlavatқан idi.

(4) — Ezbirayi Һuda, toydum muşu k ndin — d di. Baќi (5) olidiki betingini yerge  tip, bigiz sanilgan olini (6) silkidi, — buniņ cayi ig, alvastiniņ ... Oaa taşlap (7) k yd r men !

(8) — Evey t m r bolsimu upraydu, bu jil iş ışsa (9) şu betinkige beş jil boludu. Һ limu yaz boyi uni ayap (10) yalaņgıdaќ j r men.

(11) Baќi Һotuniniņ betinkisini yene yamaşa kirişti. Yamaşu (12) uniņga yamaќ s livatini yok, kendir ige bilen u yaqtin-(13)bu yaqtin tartip p r şt retti. irip ketken irim aќ (14) tutalmas idi. Baќi betinkini p t n vucudi bilen (15) b rilip tikişke

kirişti. Jiñne ötken cayğa tükürügini (16) pürküp, barmaq bilen bésip turup çigini avaylap (17) tartatti.

(18) Adem boyidin bir gériçla igizliktiki öy buni öy (19) dep éytkilimu bolmaydu, momaylarniñ “alvasti kepisi” (20) déginige oħşaşla bir nerse. Uyuқта orun-körpe nami (47/1) bilen bir çoçaq eski-tüski nersiler tizip қoyulğan. (2) Yerde ikki gulaşçe titilip ketken kigiz, çilek, çö-(3)gün, çömüş, tömürdin yasalğan nersiler emes, dihanlar (4) özi tériyalğan kavaqlar. Nahayiti bu öyde pulğa yariğidek (5) birla nerse kiçikkine bir қazan. Biraқ bu қum қazanmu, (6) yaki çuyunmu bayқаp alalmidim. Belki cezmen қum қazan-(7)dur. Men dihanlarniñ қum қazan, қum çögün işlitidi-(8)ğanligini cık körgen idim.

(9) Öyniñ bulunlirida toşқandek түgülüp üç-tört (10) bala olturudu. Anabalilarniñ bir-birisidin perқ қil-(11)maydıған topa reñ çirayidin ademge yarişidıған issiğlik-(12)hoşallıqlar körünmeydu. Hemme қаpaqlar түrük, öyde (13) gemkin bir cimcitlik höкüm sürüdu. “Balilik öy bazar, (14) balisiz öy mazar” dégen sözler bu öyde keni ? “Éh-éh” liğan (15) ünler, қaysi birisiniñ қattıграқ éñriğan avazi (16) añlangan idi, dadisi қағаşқа başlidi.

(17) — Seprayimni örletme ! Hazir ucұqturivétimen ! Ya öl-(18)midi bu incimarұқ cin tekkenler... Hұdayim tiligenlerge (19) berse bolmamdıғandu bu itniñ küçüklirini...

(20) — Nimançe sepralik bu !? Can aғriğandin keyin datli-(21)mamdu. Özlirimu tañ atқıçe giñşip, yötülüp yatalmay-(48/1)diligu, — dédi Bahar Hān Baқiға tikilip.

(2) Yene cimcitlik höкüm sürüp ketti. Qara çiraқtin (3) bir gériç örlep tarilivatқан iz, tam toruslarni қara (4) reñge boyumaқта. Öyniñ içi bargansiri gögümlüşüp (5) içidiki ademlerni hiyalii bir gevdilerge aylandurmaқта. (6) Men, aççık zerde gepler bolup turudıған bu öyge kiriştin (7) keçtim. Biçare ademge özre éytip kéley dégen hiyalim-(8) suga çüşken қardek érip ketken idi. Pencire (9) түvidin asta-asta bésip arқiға yénip kettim.

(10) Öyge bérip yatқanda téç uhlalmidim. Uniñ baliliri (11) şunçe mulayim. Ular başқа kişilerniñ baliliridek koçi-(12)niñ u bésidin, bu bésiға қiқas-çoқан sélip

jügürüş-(13)meydu. Tal çiviktin at étip, koçini çañ keltürüşnimu (14) bilmeydu. Bosugıda, öyniñ buluñ-puşkaqlirida dermansız (15) şümşüyüp olturgini olturğan. Hemmisi ağriğ, yene (16) uniñ üstige jüreklerge neşterdek sançilidigan söz-(17)ler, silkiş, her küni bir neççe kêtım teñridin ölüm (18) tileş, ata-anilirimu ağriğ, oğet kılıdigan kişi yok. (19) Peğet ular kargış, renciş, köñül ağriğini kesip (20) kılivalğandekla körünüdu. Bu ne katarlık osal kün köçü-(21)rüş, he !

(49/1) Bağı her küni meçit aldida yanpaşlap yatıdu. Bahar-(2)han mehelle beşidin yaki ayığıdin külümsirep, bolmisa (3) sultuyup kélidu. Uniñ pañpayğan çaçlıri, çopağ (4) besip kızargan közliri, culcul bolup ketken köynigi-(5)niñ jirtikliridin körünüp turğan külreñ ténı, külsimu (6) jiglisimu Bağiniñ “alvasti” dep tillaydigan kıyapitini (7) eslitidigan, lékin dünyada Bağıga buniñdin méhrivan başka (8) héçnerse pütmiğen. Muhebbet uluğ nerse dese, mana (9) şuniñga işense boludu. Bezi ademler jirginip geleş-(10)kisi kelmigen bilen dünyada Bağıga uniñdin çiraylık kö-(11)rünüdigan ikkinçi bir adem bolmaydu. Uruş-tilliş (12) renciş bu ailige esli has emes. Ular bir-birige (13) nime yamanlık kilişkan gunayi üçün zerde kilişidu. U-(14)ruşkıdek iş barmu? Yok. Peğet turmuşniñ açığı (15) zehiri mes kılğan çağdila şundağ bolup kalıdu.

(16) Bahar han nan yaqqan caydin bir-ikki nan, gayi (17) çağda kozida ya hécirde tamağ kötürüp kélidu. Şuniñ (18) üçün u, öy terepke qarildimu, Bağı uniñ arқisidin (19) héç terepke karimay dokıldap kirip kétidu. Bahar Han (20) nimiki tapsa, otturiğa koyup özi çette qarap turatti. (21) Çoñ adem nepsini jigiveliş mümkün. Lékin çala ta-(50/1)mağ yep kalğan kiçik balılarniñ köziğe tikilip qarış (2) nahayiti tes. Köñülniñ nazuk yerlirige bolğan buniñ te-(3)sirini kursigi tok kişilerge çüşendürüp bérişmu (4) tes. Bu ailide köp vahtta şundağ yerim toyunuş hö-(5)küm süretti. Balılar tamağni bir-biridin kızginip çayni-(6)may jutudu. Qaçıda héçnerse kalmıgandin keyin tamağniñ (7) tatki kalğan kolini yalap, şümüp anisiğa “yeniçu” dégen (8) menide boynini siñayan kılıp telmürüp turatti.

(9)Men balılarni mundağ kıyapette körgende çidap (10) turalmay yerge qarivalattım.

(11) -IV-

(12) — “Biz şeytanniñ evladi emesku ! Tova kıldım... — (13) dédi Baķı yaķisini tutup, — héçkim bizni élivetken (14) tirmigıǵa almaydu, huddi bir süpüründi-ehlet. Bizmu (15) cahan tutup körgengü, elniñ gülige gül, héliǵa hal (16) koyǵan. Mundaķla emes idük.”

(17) U bir nerse tiñşavatķan adamdek boynini éǵıp cim (18) bolup ǵaldı, men tonurdin putumni tartivélip, asmangá ǵari-(19)dim. Yéķin bir caydiki ǵarayagá şahliri arisidin tolun (20) ay marap turatti, yumşaq şamalda titrigen yupurmaķlar (51/1) tonur béşidiki ala köleñgini nazǵıtıp oynaytti. Kéçe bek (2) ǵıraylıķ idi. Jıraķ yerlerde étizdin at béķip (3) ǵaytķan kişilerniñ naķşiliri ańlinip turudu, men yene (4) putumni tonurǵa señǵilitip :

(5) — Cimip kettiñizǵu Baķıka. Cahanniñ kari tügeydu. (6) Ǵéni naķşa éytiña ! — dédim. U, ħırlıdıǵan avaz bilen (7) uzun bir uh tartıp, ǵışınıñ éķini körsetti.

(8) — “Ras biz naķşa éytķan, küç-kuvvitimiz bar ǵagda, (9) ǵandaķ jigit idük bilemsen ! Bizniñ pişanimizǵımu (10) yer pütken on hoçe yérim bar idi méniñ. Bir at, (11) bir harava, séǵıp içidıǵan bir kalimiz, öz aldimizǵa (12) ǵoşķa ǵatidıǵan bir cüp uyumuz bar idi. Toǵay ǵuñ(13)ǵıllıǵanda ǵoyup ta el yatķıçe étizda ǵoş haydaydıǵan, (14) ketmen ǵapķan, oma orgán ezmet idük. Biz éçik étış (15) üçün ǵumurup kötergen ǵimni ikki-üç adem aran (16) kötöreleydıǵan idi. Naķşini mana şu ǵaglarda éytıp (17) arılışıp ketken déǵına biz, hey... Emdi küç yok, (18) júrek yok !”

(19) U béşini liñşıtıp ǵoyup, yaş jigitlik ǵaglıridiki (20) şirin ħatirilirini zoķ bilen sözleşke ǵüştı.

(21) — “Méniñ naķşa éytalaydıǵınımı ańlaptikensende. (52/1) Rastini éytıķanda, muşu melide méniñçilik naķşa éytalaydıǵan (2) kişi yok idi, men bolǵan toy-tökün, meşrepler (3) alayten ǵızıp kétetti. Ottuz oǵulniñ ser ħıl bir (4) güli idim, hemme méni Baķem, déyişip aǵzidin (5) ǵüşürmeytti.

(6) Bolupmu men naķşini ǵaçan tola éytattım, mana buni (7) saña sözlep bérimen, hey, ist yaşlıķ ǵaglar !... (8) Ǵañçilik şoħluqlarnı ǵılǵan biz.”

(9) Baği nahayiti 45 yaşlardiki kişi bolsimu, özini (10) seksen, toksen yaşlardiki bovey çağlaytti. Çünkü (11) turmuşniñ kattık qoli, uniñ yaqisini dem aldurmey (12) siqkan, sölükler kénini şorap, uni quruq qahşal qilip (13) mağdirsiz, appaq adem qilip qoygan idi.

(14) U, qurup ketken tamigini höllep tükürigini (15) jutup sözini davam qildi.

(16) — “Ürükler rasa mey bağlap pişkan çağ idi. (17) Hava tinçik. Madağan qilingan aldi oçuq köynigimniñ (18) hemme izmilirini şişip ettim, beşimda qirlangan aq (19) malihay, putumda pes paşna meskap ötüq, tam şoriliridin (20) atlap çüşüp, cañgallıq bağlarda ürük tallap yep (21) jürgen idim. Quyuq ürük yaqaqliri arisidin üç- (53/1) tört balini egeştürüp, bir qız kélivatatti. Men uni (2) tonudum. U, uşşaq örülgen kuyuq qara qaçlıq, (3) piste közlük, levleri cinestidek qizarğan sumbatlıq (4) Bahar idi. Biz uçruşup kalğan qaqlarda bir-birimizge (5) qarap külümsirişip ötüp kététtük. Bahar külgen qağda (6) ikki qovzidiki zaniği maña uniñ qirayini nahayiti (7) yékimlik qilip körsütetti.

(8) Ene, ular top-toğri men terepke kélivatidu. Jürügüm (9) düpüldep ketti. Aldimdiki éviz ösken barahsan (10) şahlıq ürük üstige çikivaldim.

(11) Bahar şu ürük tüvige kélip :

(12)— Tériñlar ukulurum, muşu yahşi ürük, —dédi-de, (13) qolidiki sévetni yerge qoyup, ürük térişke başlıdi. (14) Men kepterni marap yatқан müşüktek, yupurmaplar ari-(15)sidin qarap, uniñ herkitini tamaşa qilivatimen. Uniñ (16) iki meñzi girdenandek qizarğan, burniniñ uçıda (17) gül üstidiki uşşaq şebnem danliridek ter tamçiliri (18) tizilip turatti. İñişkende ikki meñzidin aldığa çüş-(19)ken qaqlirini epçillik bilen silkitip arqisiğa étip (20) qoyudu. Arilap-arilap közige qiraylıq körüngen ü- (21)rüklerni ağıziğa sélivalidu.

(54/1) Ala bolğan ürüktin üç-tört tal üzüp aldim-de, (2) gulini çellep turup birni atқан idim, aldığa çüşti, (3) u, u yaq-bu yaqqa qarap qoyup, yene ürük térişke (4) tutundi, ikkinçi kétim atқан idim, beşiğa kattık tegdi, (5) etimalim, quşumisini türgen boyi ornidin ittik turup :

(6) — O... Hoy qaysiñoy, nime andaқ qilisen, —dep (7) arqisida ürük térivatқан balığa göleydi. Men özemni (8) tutalmay külivetken idim.

(9) — Viyey... Sarañ — dédi-de, çalvaqap sévetkimu (10) qarimay dumsayğan boyi bağdin çıqip ketti. Uh, mana (11) emdi qaldim balğa. U, şunçe nazuk ikende, nimişke (12) oynaştim he... Emdi bu gunani qandaq juyuş kérek.

(13) Balilar bilen sévetni örükkelikqide toşquzup, Baharniñ (14) öyige élip kétip barimen, u, anisiğa jiglap bargan (15) bolsa, “hoy cuvaynimek ketkür, qizimğa nimişke tégiştifi...” (16) dep cavildap ketse, nime deymen, sévetni işikke (17) qoyup qıçqiriş kérek.

(18) İş men oyliqandek bolup çıqmidi. Pütünley başqıçe. (19) Ürükni kötürüp barginimda Baharniñ anisi hoylidin (20) paypaslap çıqivatatti, gep qilmastin sévetni işik (21) aldığa qoyğan idim.

(55/1) Reħmet balam, Ğuda ömrüñni bersun. Bahar (2) özi qayerde qaldi ?

—dédi.

(3) Méniñ gunayim téhi bu yerlerge yétip kelmiginini sézip :

(4) — Kélivatidu, — hazirçe mendin hoş bolğan bilen (5) kéyin tillaysengu, — dédim içimde. Artuq söz qilmastin (6) arqimğa yandim.

(7) — Him, taza işlitivaldimmu — taza, — goroniñ yénidiki (8) çulak tam keynidin tuyuqsız çıqқан bu gep, méni (9) çöçitivetti. İttik arqığa qarısam, Bahar külümsirep (10) turudu.

(11) — Vay tavu nazuk, şuniñgimu yamanlap kettiñizma! —(12) dédim.

(13) U, ünçukmay çéçiniñ uçini oynap yerge qarap (14) turatti. Uniñ külümsirep ħumalaşқан közidin ren-(15)cigenlik sézilmeytti. “Tavu nazuk” dep qilğan tenemge (16) cavap qayturmastin şundaq yékimlik, mulayim qarap turuşi, (17) “men séni yaħşi körümen” davatqandek, ħuddi şu vaħtta (18) u, “geh” désem qolumğa kélip qunudığan qurguy bolup (19) körünetti. Telpünüp turğan yaşlıq köñlümde u birinçi (20) qétim hécnime bilen teñleştürüp bolmaydığan issik bir (21) tuyğu qozgatti. Ğicalet boluşqa başlıdim. Şuniñ üçünmu (56/1) nime déyişimni bilmey temtirep kélip :

(2) —Bugünki issikta ürük taza pişidu, —dédim.

(3) Biraq küñniñ şunçe teptide siz téhila gora iken-(4)siz, —dédi Bahar külüp.

(5) “İm, mana oħşatti séni, emdi nime deysen, dédim (6) içimde, şu peypte u

qızğa gep tépip béreleydigandek (7) emes idim. Yaşsi uni anisi kıçkırip, sözüimiz şu yerde (8) üzölüp qaldı.

(9) Şuniñdin keyin köñlümdé Bahar dégen çiraylıq bir (10) isim hémişe yadlinidigan boldı, biraq başqılarga oşsaş (11) “ışık otıga gırıptar boldum, meniñ derdim bar” dep (12) laqıldap jürgünüm yok. Zoq bilen işlep étizniñ bağrını (13) gül kılivettim. Yelpünüp turğan köp-kök buğdaylar , (14) koğun, qavaqlar, barañ etrapıda éçilgan gül, zarañzilar (15) herkimniñ zoqını keltüretti. Mana şu çağda keni-qénimğa (16) patmay naşsa éytattım. Kimiken u, meni mahtimaydigan, (17) hemmisi öp-çöremdin aylinip kételmeytti. Ene, (18) étizim bostan, men bolsam bulbul bolup sayrıgan. Şundaq (19) çiraylıq çağlarda Bahar bilen yar boluşkan idük !...

(20) U, her küni bizniñ barañğa koğun-tavuzğa kéletti.

(21) — Muşu koğunluq saña qaraydu, özeñ tallap uzuval (57/1) Bahar, — deyttim.

(2) Baharmu köp çağlarda étizğa quruq kelmeydu. U, (3) anisidin yöşürüp jürüp, jipektin gül çekip tikilgen (4) qol yağlıq ve tamaka hالتisini maña yaldama kılidu. Piyaz (5) şakili bilen kızartıp puşurğan tuhumlarnı ekilip béridu. (6) Künler şundaq köñüllük ötüp turatti. Buniñdinmu tatlıq (7) arzular téhi aldimizda idi...”

(8) Baqi kökrigini kötürüp qanğıçe dem aldi-de, (9) yene cim bolup qaldı.

(10) Men kösey bilen tonurdiki nursızlangan otı çuq-(11)çilidim. Éçilgan koqasniñ yorigıda Baqiniñ yüzige sep-(12)salgan idim, uniñ ağızidin añlavatqan gül, bostan, (13) bulbul, bahar dégen çiraylıq sözler hıyalımdin uçtı. (14) Çünkü, uniñ çirayını soğ şamalda titrep aldimizğa (15) çuşuvatqan keçküzdiki üşşük yupurmaqlarğa oşsaytti. (16) Bu köñülsiz cimcitlikqa tözümüdüm. Uniñ hazırkı çirayını (17) emes, bulbul bolup sayrap jürgen çağlırını körgüm (18) keldi.

(19) — Baqıga şu çağdiki naşsilardin bireni éytip baq-(20)mamsız, — dedim.

(21) — Naşsa-naşsa... He, naşsa éytquçiligimiz qaldımu, (58/1) sen téhi uhmaysen...

(2) U, yene öziniñ hékaysıga çüşüp ketti :

(3) — Bizniñ melide Baharlarniñ térilgu yerliri bolmıgini (4) üçün ata-anisi tirikçilik istep Sultan Veysige (5) köçüp ketti. Şuniñ bilen meniñ Baharimmu Sultan (6) Veyside bolup qaldı.

(7) Bahar ketkendin keyin meniñ qapıgım ançe eçilmaydıgan (8) bolup qaldı. Öydikiler bilen erziymes işlargımu (9) uruşup qalimen, dadam “he, bu sarañniñ burnı köpti” (10) dep qoyatti.

(11) Men at bekişni bana qılıp, tola vaqlarda keçilerni (12) étizda ötküzüvétimen, étizniñ aydıñ keçiliri qandaq (13) çiraylıq, bir-birige tutuşup suzulğan aşıqlar, yap-(14)yéşil yelpüngen bédiliklerde mes bolup sayrıgan budi-(15)nilerniñ avazi köñülni allıqayaqlarğa élip qaçıdu. (16) Guyuldap uçuvatqan şamalda jiraqtin kélivatqan kuşlarniñ (17) avazlirini añlaş qandaq yaqşı. Köz yetmes yerde (18) arval tağ çohçuyup turudu. Ene aşu arval tağ (19) bağrida Bahar uyquğa ketkendür. Men şu terepke qarap (20) tañ atkıçe tuymay naqşa étip çikimen, oho !... Bu qandaq (21) naqşılar... Jürektin yerip çikıdu. Men ömrümde séginişniñ (59/1) mundaq lezzetlik hımarini sezmiğen idim.

(2) -V-

(3) — “Biz muradimizğa yetken idük — Bahar bilen öy (4) tuttuq. Kéçekündüz bille işlep, rahetnimu, capanimu (5) bille körettük. Qolimizda artuq nerse bolmisimu, bilek-(6)niñ küçiğa tayinip, vaqtimizni çağ ötkezmekte idük.”

(7) Ertiyaz ayliri, kıziq qoş haydavatqan künlerniñ (8) biride, dadam uzaq tatqan sil késili bilen yerim kéçe (9) melide can üzüp qaldı. Dadam az-tola kitap uquşni (10) bilidigini üçün jurt içide abroyı bar idi. Şuniñ (11) üçün mele çönliri çapsanla yétip kélişti. He, rasla (12) bir gepni untup kaptimen. Men hazir şunçe har bolup (13) qalğan bolsammu helk meni nemişke “sen” demey “siz” (14) deydu. Çünki men dadamniñ arqisida jürüp ançe-(15)munçe qaraget tonup qalğan idim. Qarigina şuniñmu hör-(16)miti boludiken.

(17) Jurt çuñliriniñ meslihiti boyıçe on hoçe buğdayni (18) harviğa besip, toho ikki kıçqarğan çağdila şherge (19) kirip kettim.

(20) Bazardin kipenliklerni élip bolgandin kéyin şeher (60/1) içige (sépil içige) kirip tuğkunimizni namazğa éytip (2) kaytқан idim, deñ dervazisidin ötelmey turup qaldim. (3) Hey... Şeytanlarniñ işi dégina ! Hemme péşkellikniñ (4) avili mana şu yerdin başlandi. Şu vahtta aldirap, içim-(5)niñ tit-tit bolivatқанligini qaysi til bilen añlitay. (6) Aş vahti bilen kelgen adem ta çin çüşkiçe saqlap (7) turdum. Dervaziniñ iç-téşida maña oğşaş yol talişip (8) turğan at harva, üküz harva, atlıq, işeklik, piyade (9) kişilerniñ sani yok. Deñ dervaza içi huddi çoñ bir (10) patқақ deryasi. Uniñda atlar uzudu. Çilişip kétip (11) bargan harvilar ademge qeyikni eslitidu. Piyade ademler (12) bolsa, bundaq “qeyiklar”ğa ikki güvaza, tola aldirap (13) ketkenler bir teñge kira bérip ötüşüp turudu. Yol (14) talişip atlarniñ, ademlerniñ baş-közige қамçılar té-(15)gidu. Téyilip jikilğan ademlerniñ teletige qarap külgün (16) kélidu. Bir turup uniñ resva bolğan éçinişlik қiyapitige (17) qarap için aғriydu yaki jigligiñ kélidu. Atlar (18) müdürüp ketse yaki sella putini igizrek köterse pütün (19) etrapқа patқақ möldürdek yaғidu. Mundaқ vahtta adem-(20)ler özini qaçurup nahayiti külkülük қiyapetlerge kiri-(21)validu, zarlinidu, lenet oқuydu. Tizigiçe patқақ kéçip (61/1) жүрүp muştlişivatқан ademlerniñ reñgi-ruhsariga qarap (2) téhimu қattıқ külgün kékidu. Lékin bu yerdiki éçiniş-(3)lik ehvallar, жүrekni tilip taşligidek aççıқ tillar, (4) külkilerni basidu. Bolupmu şu küni ademlerniñ ötüşel-(5)mey köprek turup qélişiga bir dihan sevepçi boldi. (6) Biraқ, şu sevep boldi dep tillay deseñ uniñ hali (7) hemminiñkidin yaman bolğan idi. Héliki dihanniñ cina-(8)ziga oğşaş қalğan éti patқақtin harivini tartip çıқalmay (9) taza çuñқur yerde jikildi. Uni sevepçi boldi, (10) dégen kişilermu insap қiliş kérek, elvette. Patқақ (11) deryasiға çöküp ketken étini çikirimem, dep uniñ (12) tartқан küni azmu ? Añiri éti ölüp қutuldiğı. Biçare (13) dihanniñ boға, cevenni mörisige sélip, süzme haltisi-(14)dek bolup çikivatқinini, uniñ yüzidiki patқақni, é-(15)qip çüşuvatқан taram-taram béşini körgen ademler yene (16) uni sevep bolduñ, dep қандақ tillimaқçi idi. Es-(17)lide sevep bolğan kim, nime ? Şu қара dervazida ademler-(18)niñ yolini torap қoyған dervaza égisi. “Uluğlar”de.

(19) Miñ balalıқта maña emdi ötüş növiti kelgen idi. (20) Qaysi közum bilen körey, teleti sörün bir yayi kélip, (21) étimniñ tumşuğıға bir қамча urdi-de :

(62/1)— Harvañni arķığa qaytur —dédi.

(2)— Aka méniñ işim aldıraş... —Téhi sözüm ayağlaş-(3)kıçe baş-közümge kamça yağdı. Yene bir yayı kélip atniñ (4) çulvurini tutti-de, harivamni arķığa aylanduruvetti.

(5) “Yağşı söz taşni éritidu” déyişetti, qéni érit-(6)kini ! Men şu küni dünyadiki bar yağşı sözni kıldımgu. (7) Yalvardim, itqa oğşaş ularğa küçüklünüp jiglidim. (8) Dadamniñ ölügini ve pütün evliyalarniñ ervahini şipe (9) keltürdüm. Méni zadila qoyup bermidi. Ularniñ bağri (10) taştinmu kattıq, pütün téni muzdin yaritilğan ademler (11) idi. Ademler dünyaga birini-biri muşundaq bözek (12) kıliş üçün tuğulğanmu ? Dadiñni añlaydığan ademler (13) qeyerde...?

(14) Maña oğşaş ottuz harivakeş sañdin buğday qaçı-(15)lap Sar Bulakqa mañdi... (Bu vahtta Sar Bulaktiki tügmende (16) çerikler üçün ün tartilatti.) Yalvuruş tügümigen (17) iken téhi töt kün avare bolup jürüp buğdayni (18) tügmenge ötkездük. At-hariva bilen özeñ neççe kün (19) bikarğa işliseñ rehmet-tazim qéni ? Mana kara, rehmet -(20) tazim ornıga “oğri, buğday kam” —dep yüzlirimizge (21) tükürüp, yette kişini kürede üç kün sulap qoydı... (63/1) Mana paleşlerniñ kaşilisi, men sulaktin çıksam “étiñ (2) ölüp qaldı” dédi-de, aldimğa atniñ töt tuyuğini (3) taşlap qoydı. U méniñ étimniñ tuyuğimu emes. Mana (4) özliri oğri. Ezbirayi Huda meñseptarlarniñ özliri (5) oğri. Bu ehvaldin bir yerge datlaşmu tes. Kimge erz (6) kılsañ boludu ? “Dadam ölüp qaldı, cénim aka...” dégi-(7)niñge qarimay kamçlap séni Gulcidin kürege haydap (8) kelgen ademlergimu yaki “oğri” dep sulap qoyğan çerik-(9)lerniñ eñ çoñi ciñşusigimu. Ularniñ aldıga bérıp baş (10) qoyuştin yene nime payda çıkar ?... Attinmu, atidinmu ayrıl-(11)dim. Boğa-cevenni hoşnemge sélip Gulcığa qayttım. Heyr (12) umu ketti.”

(13) U, adettiki sözini özgertip, tuyuksızla qaynap :

(14)— “Şumu adimerğiçilikmu, bu neqatalıq uyatsızlıq (15) iş he, huddı galcir it ularçu kara!” dep hıki-(16)rap tohtap qaldı.

(17) Men üçün tügey dep qalğan saman otniñ eñ ahırkı (18) qatlamlirini çoğçılığın idim, uniñ qaşliri çimirilip (19) közide gezep oti çaқniğandek köründi.

(20) Ay biz bilen allıkaçan hoşlaşkan, cahan bargan-(21)siri karañguluğ içige patmaқта. Yékin bir caydaki it-(64/1)niñ hulıgan zuvallıq avazi köñülge qorqunuç sélip (2) ötetti.

(3) Baqi sözini davam kıldı.

(4)—“Bizniñ öyde ölüm merikisi boldı. Ölgén kişi (5) bolsa, meniñ dadam. Uni kandaq uzatqandı ? Men haz-(6)dar, béliinge aq bağlap, kök tayaq tayinip, cinaza al-(7)dida jiglap çikişim kérek idiğú. Méni dadam qançe (8) égirçiliklar bilen baqtı-kördi. Mendin nimilerini küt-(9)ken idi. Qéni u, qéni meniñ eskatqinim, ist, ist (10) behitsizlik..... Jurt aldığa nime dep, qaysi yüzüm (11) bilen çikimen... Şundaq tüğümes, pütmes hiyallar (12) bilen kéçiçe piyade jürüp çay melide dotey yamuliniñ (13) aldığa yétip kelgen idim.

(14)— Hey cimbo kötergen, tohta! —dédi bilide sim (15) oruğan qamçisi bar bir adem.

(16)— Yağ satmaymen, —dep yolumğa kétivergen idim, (17) héliki jügürüp kélip :

(18)— Kimiñni ahmaq qilisen çoşqa ! Bu yaqqa mañ seyse (19) qilisen, —dédi-de, arqamğa ittirivetti.

(20)— Yene nime seyse bu, men hazir seysidin keldimğú !

(21)— Sahtipezlik qılma, yaşılıqçe mañ it !

(65/1) —Ezbirayi Huda, men seysidin keldim.

(2)— Yaşılıqçe mañamsen — yokmu ?! Héli bika körüsen (3) çoşkiniñ balisi.

(4)— Özeñ çoşqa, özeñ galcir it, mañmaymen nime (5) qilisen, —dédim.

(6) U qamçisi bilen bir neççini urğan idi. Qolini ar-(7)qisiğa qayrip çif tutuvaldim. Buniğa boy bermigenligimni (8) körüp, nedindu, ikki çerik jügürüp keldi. Üçi (9) bir bolup meni dotey yamulığa haydap kirdi. Aval har-(10)giçe urup, tipip dumbalidi. Kéyin bir karañgu öyge (11) sulap qoydi.

(12) Harganlıq ve qursakniñ açlıgıda esnep-esnep (13) közüm uyqığa ketken iken, yene héliki qapıgi yaman, (14) sim orıgan qamçisi bar yayı :

(15)—Ture ogri, —dep beşimğa tépip oygutivetti.

(16)— Emdi çikip kéteymu aka ?

(17)— Anañniñ yéniğa baramsen harimi...

(18)— Yene nime deysiz bégim ?!

(19)— He, emdi héli çöçüp qapsen. Aldimğa çüşüp (20) mañ, —dédi-de, maña ohşaş paytimisini tetür orıgan (21) seysikeş bir adem bilen ikkimizni çüşkiçe béde toğ-(66/1)ratti. Undin kéyin namazdigergiçe qıñ toşutup qoyup (2) berdi. Mana kördüñmu bu nime dégen horluq.

(3) Öz atisiniñ ölügini taşlap kétédiğan ademlermiduq (4) biz. Mundaq osallıqni men öz ihtiyarim bilen qıldimmu? (5) Yaq. İş şundaq bolsimu yene hemmisi mendin köñül (6) aqritidu. Jurt içide men eñ bağı taş, yaman adem ! (7) Hetta ademmu emes. Huddi kala yaki it. Toğri ular-(8)niñ şundaq qattıq rencişige heqki bar. Biraq kasapetke (9) özem yoluqay dep atayten barmidim-de,... Uruq-tuq-(10)qanlar maña oçuq çiray açmaydu.

(11)— Dadañ özi tapqan bir cüp üküzni sétip, bir (12) künlük merikisini uzattuq. Senmu oğul bala men dep (13) béliñni baqlap jürüsengu. Qéni nezirini qandaq qilisen, (14) yaki dadañniñ yettisinimu bermemsen, — dégendek söz-(15)liri can-cénimdin ötüp jürekke neşterdek sancilip (16) turatti. Uruq-tuqqanlarniñ tenisini bésiş üçün (17) dadamniñ yette nezirini nahayiti çoñ ötkedim.

(18) Şu jildin başlapla öz aldımğa yer haydalmidim. Qoş, (19) at-hariva, hetta uruqluqqa bir ho buğday üçün başqılarga (20) sağıridiğan bolup qaldim. Emdi kéçe-kündüz can köy-(21)dürüp işlisekmu çapinimiz tizdin aşmaydiğan bolup (67/1) qaldi. Üç-töt jilğa barmay den ve başqa alvanlarni (2) bérelmestin yerni sétip bérip uniñdinmu ada taptuq... (3) Şundin béri talada qilip, herkimniñ işgide tentirep (4) jürümüz. İkkimiz haman tepken küni héliki hocayinniñ (5) zeherlik sözlirini özeñmu añlidiñ. He, mana bizni (6) şundaq aç köz hucayınlar, alvan-yasaqlar, horluq-ha-(7)qaretler quruq qahşal qilip qoydi. Mana hazir özeñ (8) körüp turusen. Bizdin emdi mağdir ketken. Tirikçilik (9) bolsa, muşu... Qéni yaşlıq! Qéni köñülde yalqıncap turudi-(10)ğan zoqlar! Emdi köñülge aram bergidek çiraylıq nahşa (11) éytiş mümkünmü, yoq. Uniñğa zoq kérek, mağdir kérek.

(12) Baqi köñlidiki hesritini qaplışıp çiqqan tütündek (13) uzun ve égir birtinip çiqardi-de, tohtap qaldi.

(14) Yerni uaqlap alan kiini eir ap-ara bsi-(15)mini buzup her tereptin orozlar ikardi. Bu avazlar (16) erni aplap yatan uyu aragulu nipizlitike ba-(17)lidi. Biz tonura iiken idu, kavini kyup pi-(18)an purii dimaa klip tegdi. Uni tonurdin avaylap (19) aldute, Baini oyige kirip kettu.

(20) VI

(21) Baharan ogendin kyin Baini sil ksili eir-(68/1)liip, orun tutup ytip alanliini alian idim. (2) Bir kuni uni yolap oymai bolup yziga itim. Silerge (3) tonu bolan hlii “alvasti kepisi” burunidin nee (4) hesse setliip ktiptu. Hemmige nur brike shi bolan (5) kunnmu bu bir eiz oy iige ozinii issi a nurini (6) cip otmeydu. Bir nee vattin bri Baharanni (7) va spurgisidin utulup alan elet-irindiler (8) ve kselnii geldi-geliri intayin yaman pura cip (9) turuptu. Munda oylerde kimnii knli eilip, aram (10) elip turalaydu. Torisini etanda, hayvanlarmu unda (11) caylarda uza idap yatalmas idi. Lkin Baini (12) ailisidek millionlian aile kiiliri muunia oay-(13)dian “alvasti kepiliri”de kun kurup jurup ai (14) hesrette duna bilen vaitsiz oliatti.

(15) Oyde cimcitli hkum sretti. Yni tirilip Baini (16) etrapida uup jurgen ivinlarnii giildii ve oy-(17)nii buluida ol vatan avaq pua mounii yum-(18)a irildii bu cimlia sirli mu brip turatti. (19) Mulu bu cimli iide Baini tt balisi dan toup (20) turui anisidin ayrilan sri tukiuk kepter bai-(21)liridek yrim a halda umuyup ytiidu.

(69/1) Men Baini yette yali balisi Totidin :

(2) —Dada kii tonumdu ? —dep sordum.

(3) —U kun boldi gep ilmigan, kzini amigan...!(4) —ddi u, pes avaz bilen.

(5) —Yuzini ypip uyupsengu ? —ddim.

(6) —Baya dadam, i...i ilip kuldi, aziga ivin (7) oluup ketti, ypip oydum, —ddi u, kulumsirep. (8) Uni ongen yuzide ire yangan oalliq nuri dadisi-(9)nii emdi yahi bolanliini ipade ilmai idi. (10) Lkin eksi halda maa uni yuzi bir nersidin jir-(11)ginivatan ademnii irayidek bolup korundi.

(12) Baķiniñ yüzini asta éçip baķķan idim. Men uni çirayi (13) tamdek tatirip, iniki töven çüşken halda kördüm. (14) Ténim cigildap ketti. Korkunuç basti. Baliliriga tuydur-(15)mastin asta talağa çikip kettim.

(16) Etisi etigende melidiki bir neççe kembigel, küyümçan (17) ademler jigilip, süget şahlıri bilen cinaza tokıdi. (18) Uni ğerip yupuği bilen yaptide aş vaħti bilen Baķi-, (19)niñ namizini çüşürüp melidin jiraķtiki tupraķlıķķa élip (20) ménişti. Uniñ közge körünerlik hazidari yoķ idi. (21) Cinaza melidin heşemetsiz, yénik herketler bilen uzutuldi. (70/1) Nahayiti cinaza aldida Baķiniñ yette yaşlıķ oğli jiglam-(2)sirap, burnini tartip, öz gevdisini başķuralmay, müdü-(3)rüp— müdürüp kétip baratti. Uniñ arķisidin bolsa (4) beş yaşlıķ siñlisi pildirlap eğişip barıdu. Bu kiçikkine (5) kıznıñ yumşak çaçlıri aylap tağaķ körmey paħmak (6) bolup ķalğan, puti yalañğıdaķ, nahayiti üçisida her (7) reñlik latılar bilen yamalğan kir, jirtik köynigi bar (8) idi. U, kiçikkine ğara közlırını küç bilen éçip, (9) bir arķisiğa, bir aldığa müdürlep ğaraydu, bir jüğüreydu, (10) bir toħtap akisiniñ ğolini tutuvalidu. Uniñ munçaķtek (11) paķirığan közidin : “Apam ğeni, emdi dadamni neğe élip (12) barisiler, biz ğandaķ ğilimiz...” déğendek meniler çéçilatti. (13) Huddi şu vaħtta Baķiniñ tumanlıķ ve ğarañğu hayati éğir (14) küleñge bolup, cinaza üstidin ötetti. Men hesret (15) deryasiğa çömğan halda beşimni töven sélip kétip bari-(16)men. Méniñmu beş yaşlıķ çāğdiki tecribisiz jürüğimde (17) mundaķ künlerniñ açķık déği ķalğan idi. Şuniñ üçünmu (18) jürekni ezğüçi mundaķ éçinişlik körünüşler maña (19) çuñķurraķ tesir beħiş etti.

(20) Mana tupraķlıķķa yétip kelduķ. Bu yerde beħitsiz hayattin (21) huşlaşķan miñlap ademlerni öz ğoynığa alğan kona topraķlar (71/1) dümçek-dümçek bolup körünüp turudu. Hemme ķevre bir ğil (2) körünüşte emes idi, hémayiçiliridin acralğanlıri (3) uyulğan yaki iznisi tüğep kiçikkine dümçek bolup (4) ķalğan. Beziliriniñ bolsa, üstige taş, yağaç, ğoçķar (5) müñğüzliri ğoyulğan, anda-sanda salasun bilen oralğan (6) ve ğümbez ğilip ğaturulğan motiber ķevrlermu közge çéli-(7)ķatti. Yene yéñidin topa duglanğan ķevrler üstige yupur-(8)maķlıķ şahlar ğadalğan yaki üstige güller térilip su (9) ğuyup ğoyulğan idi. Mana şularniñ arisidin yéñi (10) topa

duglangan Baqiniñ addiy qevrisi orun aldı. Kün-(11)din —küñge köpüyatqan qevrlerniñ yene bir sani aştı.

(12) Baqiniñ qevrisige müñgüz qoyulmıdı yaqı gül téril-(13)mıdı. Uniñ qevri téhi ertiyazniñ yumşaq kokatliri (14) bilen qaplanmığan yalıñaç muñluq qevre bolup qaldı.

(15) 1948 - jil. *Gulca* 1948

(72/1) ÇİNİKİŞ

(2) (Hékaye)

(3) -I-

(4) Metniyazniñ kıçisi muşu yézidiki dihanlarniñ kıçı-(5)liridin héli kün burun térilgan. Şuniñ üçün aptap (6) kışiniñ ténini tonurdek kızitidigan mezgilde pişip qaldı ; (7) Pişip qaldıla emes, toğrisi oridigan vahtidin bir (8) neççe kün ötüp ketti. Adette dihanlar kıçiniñ mosini (9) (ğulini) qata-qatmastinla orup élišatti.

(10) Nimişke désiñiz ? Pişip şaldirlap ketken kıçığa oğaq (11) salganda, uniñ altundek yaltırağ danliri her terepke (12) çéçilip zaye bolup kétidu. Metniyazniñ kıçisi mana şu (13) ehvalğa çüşüp qalğan idi. Heyr, qandaqla bolmisun, (14) bugün kıçığa oğaq tégiptu. Kıriqçe orunga bir tutam—bir (15) tutam kılip tizip qoyulğan ünçini eger çin kılip (73/1) bağlısa, ikki-üç bağ qorayçilik boludu. Nime bolsa (2) bolsun iş davam kılişi kérek idi. Emma bu hesret-(3)lik yitim étizni huşal kılip işqa kirişken omiçi (4) dört saettin béri yoq, u, nege ketkendu ?

(5) Yéñidin éñizğa aylinivatқан étizlar üstidiki girim-(6)sen jiraqlardin körüngen sudek çimirlap turudu. (7) Ériqniñ yaqisiğa arқанlap qoygan at ot çişlimestin (8) tinmay béşini silkimekte. Aşliqlar içidiki çiketkiler-(9)niñ avazlirini aran qozğuluvatқан issiğ şamallarda, (10) horunluğ bilen héli yerlergiçe élip kétidu. “Çij (11) —çij —çij” kılip tinmay kéliwatқан bu avazlar Metniyaz-(12)niñ geşligini keltürdü. Aptaptin kéçip yogan kéri (13) çékir üjminiñ sayisiğa kélivalğan bolsimu, héç çidap bol-(14)maydigan issiğtin hever bérip turudigan bu avazmu uni (15) kıynaytti.

(16) — He, hi, hemme nerse köyüp kétidigu mundağ issiğta, — (17) dep guduñsidi Metniyaz, üjminiñ şehida qunup turğan (18) toñ qağığa qarap. Onlap jillap ömür sürgen bu kéri (19) qağa şorluşup kipek örlep ketken tumşugini kérip (20) helkimini lipilditip turatti. Metniyaz bolsa, ter purap (21) ketken köynigini kokatqa orap béşiğa qoygan, yalañgaç (74/1) dümbisini nem yerge çaplıgan halda oñda yatatti. Uniñ (2) yumşaq ténige çova-çatqallar pétip bézeñ çivinler (3) bolsa, u yéridin qoğlısa, bu

yérige xunup biaram xilatti. (4) Metniyazni bu jil etiyazdin biri can-canivarlarmu, (5) mihnetmu, mana hazirxidek issixmu xiynavatidu. Bu héç yal-(6)gan emesxu. Ene xu hasiravatxan xeri xaga Metniyazni (7) bözék etmigenmidi.

(8) Yérim putlux yerge xunax térisa peket 23 top ünüp (9) xixiptu. Eslide u yerge yérim xilekçe xunax xaxxan (10) idi. Miñlap-miñlap danlar xéni ? Üjminiñ xéhida (11) olturxan muxu kasapetler yep kettide. Xaginiñ peysiz (12) lipildap turxan helximige xarap yétip Metniyazniñ azrax (13) axçigi keldi.

(14) — Xanatliriñ küyüp ketsün ; haram tamaq !—didi-de, (15) emdi düm örölüp yétiivaldi. Uniñ közliri uyxisirap (16) pat-pat jumulup xalsimu, xiyalini orivalgan puşayman (17) ve égir hesretler, buni az dep xivinliriñ giniildap (18) gidigxaliri uyxa bermeytti. Metniyaz ussap ketti. (19) Öpkisi xurup gez baqlap ketken xélin levlirini yalaxxa (20) baslidi. U xirik yaxxa kélip bugünkidek xattix teşna (21) bolmigan idi. Teşnalix hélixi biz körüp ötkén xixiga (75/1) oqax sélix bilen baslangan. Metniyazniñ teliyige yékin (2) etrapta éxivatxan muzdek sumu yok idi. Şuniñ (3) üçün u, öskileñ otlar xapliivalgan érix oymanliridiki (4) toxtam sularni içivirip égirlişip ketti. Teşnalixxa (5) kim xidaydu. Su içiş kérek idi, biraq muxu turxida (6) hélixi toxtam sularmu issip ketti. Xoñ östeñge baray (7) dése, xizix aptapta alti-yetti yüz métr yol méniş ké-(8)rek. Metniyaz bolsa, u yerge bérixxa cüret xilalmaydu. (9) U, xeherdin yéziğa xixip xalğanligiğa puşayman xilatti. (10) Méhrivan merhum anisini yadiga keltürdi. Yalguz oğul (11) bolgini üçün anisi uniñğa tolimu amrax bolup, eke (12) östürgen idi. Şuniñ üçün Metniyazğa dihançilik (13) işiga kixişken birinçi jili zey, say yerde yumşax (14) xuruttek midirlap ötküzgen jilliriga, yeni xirik jillix (15) ömrige héç oşimaytti. “Bu meşekketlik dünyaga nixişkimu (16) tuğulgandimen? Kaşki xixik çagdila ölüp ketsemçu, (17) bu dertlirni tartmas idim” dep oylidi u.

(18) Bu yéni dihan muxu yaxxa kelgiçe hémişe xiyal xil-(19)simu, lékin öylünüşke cüret xilalmigan. Şuniñ üçün (20) hazirxidek ussugan çagda soğ çay ekilip bérip (21) halidin xever alidigan hutunimu yok. Dihançilikxa işli-(76/1)tidigan at, kala hem xoş-cabduxliri hetta tuhum bérip (2) turudigan birer tohusimu yok. Peket dihançilikxa kérek (3) boludigan epçil bir dane ketmini, bugün birinçi kétim (4) xixa

oruşka işletken ene avu baş teripide turgan (5) üjme yağçığa sancıklık bir dane ötkür oğiki ve ikki (6) dane tağiri bar. Emma dihançilik için işlitidigan jirik (7) cabdukliri bolmigan bilen yezidiki dihanlarniñ heçkay-(8)sida yok bir munçe cabdukliri bar idi.

(9) Sile muşu yeziniñ cenübidiki erikni yakilap mañ-(10)sañla koça tereptiki tamliri örülüp ot besip ket-(11)ken beş-altı tup alma ve aççık ürügi bar, otturisdiki (12) golliri qurup qalğan, lékin tüvidin yene quyuk şahlap (13) çikivatқан kiçikkine şaptulluk bağni körüsiler. Bağniñ (14) şimaldiki dalini örülüp kėtip, yalguz qalğan bir igiz (15) öyge kirip, qarap bekiñlar : Uçaқта datlişip ketken (16) kiçikkine bir qazan eşiqlik turudu. Öyniñ otturisdida (17) bir kişi yatqidek orun boş bolup, atniñ toqumiçi-(18)lik bir parçe jirtik kigiz seliglik. Kigiz yerge çaplişip (19) kėtiptu, etimalim burun aq boluşi kérek, lékin hazir (20) şundaq dese heç kişi işenmeydu. Çünki, çañ-topa (21) ve küyündilerniñ destidin qaramtul külreñ bolup qalğan (77/1) idi. Öyniñ toğri kelgen bir yéride tömürçilik, (2) yağaççilik, mozduzluq ve setiraşlik için kéreklik (3) türlü cabduklar bir-birige arilişip çéçilip yatidu. (4) Qazan beşi ve uyuklarğa burunki zamanlardin qalğan tömür- (5) qutilar, dat başkan sunuq usturilar, uşşaq vinte, (6) gayka, kona taqa ve miñlar taşlap qoyulğan. Uyuқта kėlin, (7) çörisi qırçilip yağlişip ketken kona ceñname kitividinmu (8) ikkisi turudu. Torusniñ her teripide ve islişip (9) ketken tamlarda eşiqlik turgan qol here, yağaç teşidi-(10)ğan uşke kėlipni tartip çikiridigan bulcurğa oñşaş (11) nersilerge ömüçükler tor bağlap ketken.

(12) Metniyazniñ tömürçilik, yağaççilik, mozduzluq ve (13) setiraşlik hünéririge qoli kėlidu. U, mozduzluq qilsa, (14) ötüknüñ kėlipini özi çapidu. Belçe, bürende, bigiz, (15) jıñnilernimu özi yasivalidu. Eger setiraşçilik qilsa, (16) usturdin tartip ta qulaq koluguqçiçe bolğan cabduqlirini (17) özi yasivalidu.

(18) U, melidiki kişilerniñ ayak kiyimlerini yamap, (19) das-çileklerini tüvlep, sungan liñgilçaq ve boğa (20) cavañlirininimu tüzep béridu. Lékin heç berse talaşmay (21) alidu. Héçnerse bermey, rehmet dep qoysimu hoşal (78/1) bolup qalviridu. Bire çine qaymaq çay yaki tamaqqa qiç-(2)kirip qoysigu tağdek hoş bolup kėtidu. Lékin tama (3) qilip heçkimniñ işigige barmaydu. Qışkisi, uniñ payda (4) ziyan bilen ançe kari

bolmaydiganligi hemmige melum idi. (5) Şundağ bolsimu köp kişiler Metniyazğa nersilirini yasi-(6)tişka ançe kızıkmaytti. Buniñ sevivi nimide ?

(7) Metniyazniñ esli kespi setraş, u, hünerni şherde (8) dadisidin ögengen ve dadisiniñ haydağçılığı bilen (9) on neççe jil davam kılğan. Boşuşup kétey dégende (10) kılığidin sozup, burap-burap koyidigan dadisi ölgen-(11)din kéyin, u hünirini taşlap setraşlıq kılıdigan dukanni (12) simiçke, puçak satidigan tenze kılıvaldi. Bu tenze az (13) künde kuruğ bolup qaldı. Kéyin ertiyazda Metniyaz özi (14) yasıgan türlü leglekler bilen yene eçildi. Lékin bu (15) nersiler bilen dukan icarisini töliyelmigini üçün (16) égisi uni kayturuvaldi. Şundın kéyin u bunıñdin (17) bir neççe jil burun dadisidin miras bolup qalğan (18) yézidiki héliki bir égiz öyi bar kiçik bégiğa köçüp (19) çıqқан idi. Metniyaz her nersige zéhin koyup jürgenli-(20)gidin başka hünerni dihanlarniñ hacet boluşıǵa qarap (21) tecribide öz-özidin ögümüvalğan. Birağ başlıǵan işni (79/1) ahirigiçe davam kılduralmaytti. Eger u, anda-sanda (2) bir işni püttürgen bolsimu, u jigirme-ottuz kétim (3) üzölüp, taşlinip, égisi zérilmey kélip turuvalǵandin (4) kéyin pütken iş bolatti. Bir dihan Metniyazğa érgü-(5)lü hariviniñ bir çakini tüzütüş üçün bérıp, uniñ (6) aldıǵa alti ay davamida kétiridi. Bir neççe kétim yalvurup, (7) bir neççe kétim tillidi, Metniyazni tillisañmu, yaǵşı gep (8) kilsañmu héciyipla turuvéridu. Şundağ bolǵandin kéyin (9) uniñ bilen héç kişi uruşalmaydu-de, elvette.

(10) Her halda bu dihan mehkem turuvalǵanlıqtın çak pütüp (11) ketti. Metniyaz bezi vahtlarda dihanlarniñ çaçlırini (12) çüşürüp, saçal burutlırini yasap koyudu. Uniñǵa baş (13) çüşertken kişiniñ aldiraş işi bolmaslıǵı ve özimu (14) zirikmesligi kérek. U kişiniñ aldidiki taşta otur-(15)ğan kişiniñ béşini aval on-onbeş minutkiçe kuruğ (16) ugılaydu. Kéyin oçimıǵa su élip uşşak kollariniñ (17) arisidin ékitip yene ugılaşka başlaydu. Bu herket (18) héli vahtkiçe davam kılıp çaç aldurguçiniñ kulak (19) çörliri ve qaşlırini boylap junda ékip köyneklirini (20) hól kılıvétidu. Setraç bolsa, uniñǵa ehmiyet bermestin (21) ezmilik bilen ceñname kışsilirini sözlevérip, kollariniñ (80/1) tohtap qalǵanlıqlirini sezmeı qalatti, taki taş üstide (2) mükçüyüp olturğan kişi :

(3) “Ustam çaç kuruğ kettiǵu” dégendin kéyin Metniyaz (4) yene yöllep ugılaşka başlaydu ve şuniñ bilen teñla (5) tügümes kışsilirini davam kılışka başlaytti :

(6) — Padişahi Cemşit Leylivesşe hemme nersilirini (7) utturup qoygandin kéyin, eñ çiraylıq hutuni Melike—(8) dilsözni qimağa tikti. Leylivesş bu naznin peri zatnımu (9) utuvaldı-de, hi. hi. hi... —U, öziniñ gépige (10) özi hözür qilip kületti. Lékin qarap turğan kişige (11) uniñ külkisi bilen jığisini acirtiveliş tes idi. (12) Uniñ pista közliri pürülüp uçliri cavgığa égilip (13) turudıgan kicikine şalañ sağıuç buruti kötürülüp kététti. (14) U, bésini sel aldığırax inişken, uyqığa mayil mulayim (15) qiyapetlik çakçakçı adem idi. Şuniñ üçün uni (16) héçkim artuq yamanmu körmeydu ve kişiniñ içini puşu—(17)ridıgan işlirini körgende zañlıq qilip külimeymu turalmaydu.

(18) Kadrlar yer islahatıda muşu melidiki zomiger poméş—(19)şikniñ Beş yüz elli moçe yerini kembigel dihanlarğa bölüp berdi. (20) Mana şu yerdin Metniyazgımu yette-sekkiz çarek uruq (21) baridıgan birinçi yer hésavidiki bir étiz tekken idi. (81/1) 53 - jili u kırık yaşqa kélip bu yerge birinçi qétim (2) dihançilik qildi. “Dihançilikni Metniyaz qildi” dep (3) éytsaqmu, lékin u yerni haydaşqa cüret qilalmıgan idi.

(4) Pütün canlıqta hayat zoqini qozgatquçı ertiyazniñ (5) yékimlik şamili uçup turğan bir etigenligi, Metniyaz (6) ikki qolini keynige tutup çiraylıq tekşi étizlarni (7) tamaşa qilip aylinip jüretti. Kün bargansiri issitişni (8) küçeytivatқан nurlirini yerge séhilik bilen çaçatti. (9) Köpüşüp taylinivatқан étizlardin nem topiniñ purıgi (10) kélip dimaqqa urulatti. Qışıçe herketsiz yatқан qurut (11) kuñguzlar üçekliridin çıqip yéñidin herketke çüşmekte. (12) İssiğraq caylarğa qışlap kéliş üçün ketken uçar qa—(13)natlarmu qayıtip kélip, yazıçe qilidıgan işliriniñ planini (14) tüzmekte. Dihanlar bolsa, qoş hazirligini ciddi qılmaqta. (15) Mana bugün yéñi dihinimizmu étiz qırıda turup “bu yerni (16) nime qılsam boludikin ?” dep baş qaturuvatqanda yéniğa (17) kélip qalğan Hemrani sezmedi.

(18) — Hoş ustam! Bu yerni nime qılmaqçı boluvatidila ? —(19) dédi Hemra külümsirep.

(20) — Otturisini bağ, çörisini tağ qılaymikin devatimen, (21) qandaq deysiz Hemracan —dédi çakçak qilip Metniyaz.

(82/1) — Béğinizğa patmay qalğan yava çöplerni köçürüp (2) kélidikensizde undaqta.

(3) — “Bözçi halviçi bolsa, közini çapak bésiptu” (4) dégende bizge qalğan iş şundaq bolmay nime boludu —(5) deysiz.

(6) Metniyaz kişilerniñ aldida öziniñ bipervaligini ve (7) mis misligini qızıqçılık kılıp éytivéretti. Şuniñ (8) üçün u : “Men direş tutsam, uniñ uçı ötüknüñ (9) çemige kirip uhlap qalidu” deytti. Hemra Metniyazniñ (10) uçuk köñülligini yaqşı köretti. Lékin uniñ qamlaş-(11)miğan işlerini dayim tenkit kılıp, ciddiyrak iş (12) kılışka ündeytti.

(13) — Qoliñizdiki qaşqan mayaqłiri sovup qaldi. Aq-(14)ziñizğa silivetsiñizçu, — dédi Hemra, Metniyazniñ héli-(15)din béri çekmey alqinida tutup turgan nasviliga şe-(16)ret kılıp, —naümit şeytanniñ işi, buni öziñiz yaqşı (17) bilisiz.

(18) Metniyaz nasvalni kalpuginiñ astıga sélip uni tili (19) bilen tövenge basti. Orunlaşmay qalğan ikki danisini (20) pürküvétip geliti ahañ bilen sözlidi.

(21) —Bu yerni nime kılsam boludikin ? Alidıgan héridar (83/1) bolsa, sétip rasa yaq çaynivalaymikin tañ.

(2) Hemraniñ aptapta pişip, girdenandek qızargan yüzi (3) ciddiyy tüs aldı. U qoy közleriniñ üstidiki qoyuq (4) qara qaşlırini çimirlitip :

(5) —Partiye kembigellerge yerni sodigerçilik kılış (6) üçün bermidi, dihançilik kılış üçün berdi, —dédi.

(7) —Şundaq-şundaq.

(8) —He, şundaq bolsa bu yerge bir nerse tériñde, (9) hosulni élip uni yemsiz yaki sétip yaq élip çay-(10)namsız, öziñizniñ ihtiyari.

(11) —Yene élip satimen dep jürgiçe yaqniñ özinila (12) termeymenmu, —dep hiqirap küldi Metniyaz.

(13) Hemra uniñ sözini aval qaçqaq dep çüşendi. (14) Kéyin qıça termekçi bolginini bilip külüp ketti :

(15) —Meyli ustam bu yerge qıça çéçiñ, —dédi. Hemra (16) qoquşundek égir alqini bilen Metniyazniñ yelkisige urup.

(17) —Men haydap uruqñimu çéçip bérimen. Siz bir (18) çilek qıça tapsiñizla iş pütüdü.

(19) Mana şundin béri Hemraniñ teşebbüsi bilen Metniyaz-(20)niñ dihançiligi başlangan idi. Hemra uniñ yette -(21) sekkiz çareklik étizini haydap qıça çéçip berdi.

(84/1) Buniñ bedilige Metniyaz bir pare topli tikip bermek bolup (2) öz-özidin vede bergen idi.

(3) Metniyaz bir bay dihangá lifgilçaq yasap bérip, uniñ-(4)din on kadak kömmükonak alğan. Buni yene bir dihanniñ (5) ötügini yamap bérip bir putluk yerge çaşkuzğan idi. (6) Qunaklar ünmeý kaldı. Emma kiçisi yahşi aynip, sap-(7)sérik güllep özige has bolğan yékimlik purigini çaçat-(8)ti. Qalğan bir putluk yerge bolsa, yañyu tériymen, (9) koğun tériymen dep júrip héçnerse termey aq taşli-(10)vetti. Metniyazniñ dihançilik toğrisida yazıçe qilğan (11) işi kiçiga üç kétim su tutuş boldı. Su tutuşmu naha-(12)yiti asan ötti. Çünki Metniyazniñ pütün étizi peketla (13) ikki éçiktin suguruludığan bolup, kiça térilğan cay (14) bir éçiktinla suga qanganlıqtin uniña capa tartip toğan (15) séliškimu toğri kelmidi. U kéçisi sudin qorqatti. (16) Şuniñ üçün üç la kétim kündüzi su tutti. Emma birinçi (17) kétim su uniña boy bermey, yollarğa, başqa kişilerniñ (18) étizliriğa kéçip kétip nurgun avare qilğan idi. Şu (19) küni u, suga, patqaklarğa neççe kétim jikilip çüşüp, (20) kiyimliri çöp-çöp hól ve lay halda kişilerge körün-(21)mey öyge asta kirivalğan. Metniyaz kiçisi sudin qorq-(85/1)kan bolsa, mana emdi kiçini uruydığan vahtida kündü-(2)zi aptaptin qorqup, “üjum piş, ağızımğa çüş” dep, (3) ene sayida oña yatıdu.

(4) U béşini asta kötürüp jiraqtiki étizlarğa qarığan (5) idi; hemkarlıq gruppidiki dihanlarniñ buluk buğday-(6)liri başlirini igişip, aptapta altundek tavlinip turğan-(7)ligini kördi. Étizniñ bir çétide bir qançe kişilerniñ (8) tinmay kimirlavatqanlıqliri bilinip turatti. Ular hem-(9)karlıq gruppa ezaliri bolup, tünögün keçkurun buğ-(10)daylarni jigivéliş üçün müzakire ötkezgen, bugün (11) tañ yoruş bilen ömlükte kızgın omığa çüşken idi. (12) U gemkin közlrini hemkarlıq gruppa ezaliri herket (13) qilivatқан étizdin qaçurup, başqa terepke taşlığan idi. (14) İgiz ösken qaramtul-yéşil, keñ yupurmaqlıq qonak-(15)larni, koğunluk barañlirini, érik yaqisıga bésip qoyğan (16) ot dugilirini kördi. Érik boyidiki çig yol bilen (17) bir neççe hotun kétip baratti. Ularñiñ qolida çi-(18)lek beziliriniñ möriside hırcun yaki yogan-yogan (19) boğma kapaqlar bar idi. Ular, elvette, hemkarlıq gruppa (20) aililiridiki hotunlar bolup, oma oruvatқан gruppa (21) ezaliriğa qaymaqlıq etken çay, nan ve kiçe qaynitip (86/1) sovutup qoyğan sovuq çaylarni élip kétip baratti. (2) Metniyaz hemminiñ aldida kétip

barğan kızıl köyneklik (3) hotunni tonudi. U, yağlığını çikilevelip, kolığığa kan-
 (4)daqtu güllerni kisvaptu. Etraptiki hotunlarga çakçaq (5) kılip, hargiçe küldürüvatidu.
 Metniyaz Hemraniñ siñli-(6)si bu hoş çakçaq İzzethanniñ etken mizilik tamaq-(7)lirini
 yep, kaymaklık çaylirini bir kaççe ketime içken. Kéni (8) muşu turkıda eşu kapaktiki
 muzdek soğ çayni ekilip (9) berse hecep yahşi bolatti. Metniyaz telmürüp qarap (10)
 turğan bilen nomusi yar bermestin vakıraşka cüret kılal-(11)midi. U kurup ketken
 tamığığa tikilip kalğan yaman nep-(12)sini bastide beşini yene asta cayığa koyup
 İzzethanni (13) oylaşka başlıdi. İzzethan hecep kelişken kavul ço-(14)kan. U akisiğa
 oşlaşla namratlarga şepketlik. Nimişke (15) Hıdayim şundaq hotunlardin biresini “al
 kulum” dep (16) berivatmaydıgandu ? Metniyaz İzzethanniñ akisiniñkige (17) oşlaş
 kara egme kaşlirini, kuyuk kirpiglik koy köz-(18)lirini, anardek meñizlirini, kelişken
 sumbatini köz al-(19)diğa keltürdi. U ertiyaz İzzethanniñ putini çige bilen (20)
 ölçevatkanda tombulaq paçihı tégip ketime biligini (21) issitivetkenligi yadığa çüşüp
 biaram boldi. U İzzet-(87/1)hanniñ juyup yeyip koyğan köynigini körgendimu, özide
 (2) kandaqtu gelite issik bir tuygu peyda boludiginini biletti. (3) Hetta İzzethanğa
 tikivatқан töpliyimu tehi uniñ putiğa (4) sepilmay turup, öydiki pütün nersilerdin
 başkiçe-(5)rek yekimlik körünetti. Pat-pat “muşuni keyidu he” (6) dep alqini bilen asta
 silap koyatti. Gulca hurumidin (7) tekilgen bu töpliyiñ bu raskaligi dört ayda pütüp,
 beş —(8) ayda elipka tartilgan idi. Çemi çaplinip, paşniliri (9) sozulup bolgandin
 keyin emdi perdez kılip keliptin (10) çikirişla kalğandila taşlinip kaldı. Metniyaz
 töpliyini muşu (11) çakkiçe apirip bermigenligige hicalet boluşka başlıdi. (12) U yene
 beşini kötürüp hotunlar ketken terepke uzak (13) qarap olturdi.

(14) II

(15) Metniyaz kiça oruşni tohtutup İzzethanniñ töpliyini (16) pedez kılip
 çıkardı. Emdi töpliyini egisiğe apirip (17) beriş için ornidin turdide, uni alqiniğa
 koyup bir-(18)dem qarap turdi. Acayip yahşi pedez kiliniptu, kari-(19)mamsen buniñ
 paçiriginini ! U töpliniñ tumşugini yéñi (20) bilen yene bir katar sürkep, qarigül tigip

ketken kir yağ-(88/1)liğığa çığdı. Yağlığtin ter purığı, tıplidin bolsa mum (2) purığı kélip turatti.

(3) Keçkurun Hemraniñ pütün ailisi kava bariñiniñ (4) astığa jığilip aş içivatđanda Metniyaz tıplini kótürüp (5) kirip bardı. Hoylığa kiriş bilenla uniñ dimiğiğe yum-(6)ğak süt ve pinne köki sélingan suyuğ aşniñ mézilik (7) purığı kélip tegdi.

(8) Hemra hoşal qarşı élip :

(9) — Oho kéni-kéni ustam bu yađđa ! —dep Metniyazni (10) coziğe tekliğ kildi. —Atliri hérip ıalığni tas (11) ıaptu-de.

(12) — Hoş-hoş men ıaytay, —dédi Metniyaz tıplini (13) sunup, —mani élip kélividim.

(14) İzzethan külümsirep kélip tıplini aldı. Hemra (15) bolsa, Metniyazniñ ıolidin tartıp coziğe olturguzivétip :

(16) — Bugün ıayaktın kün çığtı ustam.

(17) — Rasla men téhi ıum çıçekligende, tıđiniñ ıuy-(18)riđi yerge tekkende pütemdikin bu tıplı dep jürettim, —(19) dep çekişti İzzethan. Metniyaz mundağ söz oyunliriğe (20) cavap bérişke héli usta bolsimu hazırkıdek ehvalda, (21) bolupmu İzzethanniñ yénida ıakçak ıılışka cüret ıılal-(89/1)maytti. Şuniñ üçün u héçnime démetin ıızirip aş (2) içivatatti. Başıklar bolsa tıplini bir ıatardın kórüp (3) mahtıştatti. Ahiri İzzethanniñ tırt yaşılığ oğlı (4) Erkin bir pay tıplini élip ıaçtı. Anisi uni ıoğlı-(5)đan idi, kéçip bérip Metniyazniñ ıuçiğiğe çıkıvaldı.

(6) — Buni maña ekeldiñiz he ?

(7) — Hee.

(8) — Buni men kéyimen he, Hemya çoñ dada ?

(9) — Buni apañđa bérivet oğlum, men saña buniñdin (10) ııraylığ ıızil tıplı élip bérimen.

(11) — Eke ! Cénim balam, öyge ekirip ıoyay.

(12) — He taza saña biyimen.

(13) İzzethan balisidin tıplini tartıp élivatđanda Metni-(14)yazniñ yüzige uniñ issiğ ve yumşak tınığı uruldı. (15) Metniyaz simapteğ titirep kétişke az ıalığan ténini aran-(16)aran tutuvaldı. U, bu haletniñ yene birdem devam ıılı-(17)şini tileytti. Bırağ

İzzethan töplini balisidin tartivé-(18)lip öyge kirip ketti. Ustam anisiniñ puriği siñip (19) qalğan baliniñ qulaqlirini purap ekilitetti. Kiçik bala (20) bėşini siligan ve özi bilen semimiy huşhuy muamile (21) qilğan kişilerge amraq boludu. İzzethanniñ oglimu özini (90/1) kuçigida tutup olturğan bu yumşaq muamililik kişini (2) obdan köretti.

(3) İkinçidin alti aylık vahtida dadisi ölüp ki-(4)tip, anisi uni Hemralarniñkide yandurup élip kelgen. (5) Şuniñ üçün u ata méhrige teşna bolup ösken idi. (6) İzzethan bolsa, éri ölüp ketkendin béri tört (7) jil tul jürüdü. U burunki ériñi yaħşi körgenligi-(8)din yene başqa turmuş quruşqa ançe qizikmaytti. Çik-(9)qan layıqlarniñ birsi uruşqakmış, dil azari tarti-(10)menmikin, bezisi balisi barken balamni patkuzmismikin, (11) ögeylik bolarmikin dep unimay qoyatti. Emdi Metni-(12)yazğa kélidigan bolsaq uniñdin bu togrilarda endişe (13) qilişqa orun yoq idi. Biraq İzzethan ustamniñ (14) boşanlıq ve bipervaligini yaman körüp zañlıq qilatti. (15) Eger ustam başqilarga oħşaş didilraq bolup, em-(16)gekke qatnişidigan bolsa elvette İzzethan uniñ bilen (17) bille turmuş köçürüşte teyyar idi.

(18) Hemra aş içilip bolğan çinilerni destilep néri-(19)raq ittirip qoydide, Metniyazniñ qiçisi togrisida gep (20) başlidi :

(21) — Ustam bu nime bolgini, qiçini qahşitip yene taş-(91/1)livétipsizgu ?

(2) — Oma oruşmu hünerge oħşaydu. Men bu hünerni (3) ögünelmeyvatimen.

(4) Metniyaz öziniñ çidamsizligini “hüner” degen söz (5) bilen yépivotqanlıgini sézip, Hemra uniñğa miyigida külüp (6) qaraş bilen :

(7) — Bir tereptin qariganda, top-toğri, bir tereptin (8) qariganda, muğembir ademde siz, — dédi. —Uniñdin aptapqa (9) çidimidim dep togrisini éytsiñiz bolmamdu.

(10) — Emdigu şundaq, —dédi Metniyaz Hemraniñ del (11) üstidin çüşkenligige hicalet bolup, — emma lékin (12) qandaq oruştimu gep bar iken. Mana qarimamsiz, —dep (13) oğak kisivetken qolini körsetti.

(14) Hemra uniñ qoliğa qarimastin zerde qilivirak sözlidi :

(15) — Elvette, oma oruşnimu biliş kérek. Uni ap-(16)tapqa ve işqa çidigan adem bir-ikki kündila ögünüp (17) kétidu. Emma bu, halisa qilip, halimisa taşlap

qoyidi-(18)gan siliniñ pupuş tikişlirige oşımaydu. Hazir boşañ-(19)liq bilen ötküzüvetken her-bir kün aylap qilingan (20) işlarni zaye qilivétidu.

(21) — Şundaq-şundaq, yu toğri. Emdi qandaq qilsam (92/1) boludikin ?

(2) — Men devatimengü ! Yapsam pişamdikin, kömsem pişam-(3)dikin dep hıyal sürüp olturudıgan vaht emes, bu. (4) Belni çin bağlap, orup jigiş kérek.

(5) — Jigişniğu jigamiz, rastini éytsam jigiş tes (6) kélivatidu-de.

(7) — Hey ustam ! —dédi Hemra éçingan qiyapet bilen. (8) Aşliqni jigip, tipivéliş uni jikıtıp qoyuştin uñay (9) emes. Hemmisige çidam kérek, çidam.

(10) —Ğeyret lazim désile.

(11) —He, mana emdi taptiñiz. Ğeyret kérek. Uniñ (12) üçün turup, kün qizigiçe oma orusiz, aptap (13) köydürey dégende sériş süget sayisiğa bérıp birdem (14) uhlavalsiñiz meyli. Salkın çüşkende yene orusiz. Hazir (15) bolsa kéçisi aydiñ. Ğeyritiñiz cayida bolsa, aydiñ (16) kiçisimu orusiz. Kiçisi kiçiniñ mosini poşkaldek (17) yumşap qalidu. Oruşkimu asan hem danliri ançe céçi-(18)lip ketmeydu, öziñizmu aptapta köyüp ketmeysiz. Şundaq (19) geyret qilivesiñiz hemme iş öz vahtida tügeydu.

(20) Metniyaz qıçini Hemra körsetkendenk oruşqa geyret (21) qilidigan bolup öyge qaytti. Bugün seher qopusni niyet (93/1) qilganligi üçün el yatkiçe méçitniñ aldidiki yağaçta (2) gep sétişni qoydide, melidiki hemme kişidin burun (3) yétip qaldı. Emma melidiki hemme kişi aram élip (4) tatliq uyqıga ketkende Metniyaz téhi uhlımıgan idi. (5) U birdem pişanisiğa yézilgan qıçiniñ capa emgigi, bir-(6)dem İzzethanniñ baya yüzini sipap ötken şirin ve (7) issik nepisi ve uniñ çirayliq camalini hıyal qilatti. (8) Bu aççık-çüçük şirin hıyallar uniña uyqa bermeytti. (9) Ahiri u bir neççe ketime u yak-bu yakqa örülüp yétip (10) baş tuho qıçqargandin kéyin uhlap qaldı.

(11) Metniyaz kattik uyqıga çömğanligidin tañ süzülgende (12) oygunalmidi. Pencirde küniñ halreñ nuri yaltirap, (13) öyniñ içide çivinler gajildap uçuşqa başliganda, (14) ornidin teslikte turup, yüzini jumayla çayğa ot yékişqa (15) urundi. U, bu çağda dihanlarniñ allıqçaan işqa çı-(16)qip ketkenligini sézip, öziniñ şularğa oşşaşla (17) birinçi ketime kattik işqa kirişke cüret qilidigan küni (18) vahqa qalğanligiğa ökündi. Bu yéni dihan tañ seherde (19) turuşqa adetlenmigen; U her küni neyzi boyi ör-(20)ligende közini écip yene ikki saetçe hıyal sürüp (21) qopalmay qalatti. Her halda

bugün başka künlerge qariganda (94/1) etigenrağ turgini üçün hoşal boluşimiz kérek. Umu (2) işka aldiravatidu. Otni çapsanrağ tutaşturuş (3) üçün tinmay püdep aççık isniñ destidin közidin (4) yaş aqmaqta.

(5) — Ebidi yanmay kétersen ilahim ! —dep guduñşi-(6)di u közini ugilavétip. Mana çay kaynitiştinmu keç-(7)tide, héliki töplini çikken yağlıqqa bir parçe kattıq (8) nanni orap qoltığığa kısti ve qolığa oğakni élip étizğa (9) ketti. Uniñ keşisi putiniñ soñığa yumşaq-yumşaq (10) urulup kétip baratti. Keşi öz égisiniñ adettiki-(11)din başkıçirek tizlikte herket kılişka cüret kılivat-(12)qanlığını sézip, külgendek şakıldap qoyatti.

(13) Etigen jügrüşüp turgan salkın şamal allıqaçan (14) tohtap qaldı. Kün örligendin kéyin bovaylar sözlep (15) jürüdiğan boga tinciği yene başlandı. Derehlerniñ eñ (16) uçidiki yupurmaqlirimu kimirlimay cim turatti. Metniyaz (17) birinci kretim omığa kirişkinige qariganda hekiqiten héli (18) geyret kılganlığı uniñ béli alalmığanlığıdin melum (19) bolup turatti.

(20) — Vay. —Vay.—Vay, kasapet hecep ağırydikina ! —(21) U ikki bıkınıni qarmap turup, gevdisini toğrilidi. (95/1) Bir neççe minutkıçe béli ugilap oğakni yene qolığa (2) aldı. Bu omıçı şunçilik geyret kıldiki, mükçıyivérip (3) béli ağırandın kéyin, zoñzuyup olturup, gayida (4) tizlinip jürüp oma ordı, meyde ve göldiki çoñkurluqni (5) boylap ter şorkırap aqatti. Höl bolup çaplışıp qalğan (6) köynigini ténidin soyup yaqısidin tumşuğini tikip (7) püdeytti. Keşini boylap tinmay ékip çüşuvatқан terni (8) sérip qolini silkitetti. Ahiri tamıği qurup uniñ (9) midirigiçilik dermani qalmığandın kéyin, béşini tüven (10) salğan halda üjminiñ sayisi terepke keşisini sörep (11) asta méñip ketti. U, üç öyniñ omıçilik yerdiki (12) kıçini organ idi.

(13) Tañ bilen buğday omisığa çüşken hemkarlıq gruppıdiki (14) dihanlarniñ her-biri bolsa, şu peypte uniñdin on— (15) onbeş hessigıçe oşuq cayniñ buğdiyini jiktip boldı.

(16) Hemra çüşlük dem éliş vahtıda Metniyazniñ étizığa (17) kélip uniñ ehvalini körüp qayıtқан idi. Şuniñ (18) üçün hemkarlıq gruppı ezaliriğa bugün aydıñ kıçidin (19) paydilinip uniñ kıçisini orup bérişke teklip kıldı. (20) Köpçilik Hemraniñ teklivige қоşulup : “Boldı, uni (21) birdemdila orivétimiz” dep vede bérişti, lékin bir kışi (96/1)

narazi bolup goňşup baralmasligini éytti. U bolsa (2) “koşni eň aval méniň yeringe salmidiňlar”, “méniň (3) étim semiz ve harvamniň cazisimu, başkilarnikidin keň, (4) şuniň üçün başkilardin artuk nomér bérésiler” dep (5) túrlük uşşak çataç çikirip jürüdigän Siyit Ahun (6) idi. U, uşşak gep ve menpiet toķunuşidin mezze (7) alatti. U Hemraniň rehberlik işliridinmu bir kaçne kétim (8) orunsiz çataç çikirip let bolgan.

(9) Bu hemkarlık gruppaa sekkiz ailidin teşkil tapķan (10) bolup, alti aile kembigel, ikkisi ottura dihan, peket (11) ottura dihan Siyit Ahundin başka hemmisi yer islahatidin (12) yer tehsim kilivalgan. Kembigel dihan Hemra gruppaa baş-(13)ligi bolup, muşu yezidiki dihanlar bu hemkarlık grup-(14)pini “Hemra gruppisi” dep ataytti. Hemra işčan, (15) togri, salmaķlık bolgini üçün gruppaa ezaliri uni (16) nahayiti yahşi körüdu. Gruppaa bu jil qurulupla yerlirini (17) yahşi işlep térimini hemmidin aval, öz vahtida (18) ötküzdi. Yaz boyi gruppaa ezaliri işta ve bir-birliriniň (19) aile hayatidimu inaķlık bilen hemkarlaştı. Peket Siyit (20) Ahunniňla térim vahtida körsetken közi kiçikligini (21) hesaplimiganda yezidiki dihanlarga yaman tesir bergidek (97/1) çataç çikmiğan idi. Hazirmu Metniyazga kiçikkine yardım (2) kolini sozup qoyuş teklivi Siyit Ahunga yakmiğanligi (3) gruppaa ezalirini heçķandaķ tevritelmidi. Gruppida hazir (4) oma oruvatķan onbeş mihnet küçi bar idi, ular (5) (Siyittin başķisi) on dört künlük ayniň süttek (6) yorigida Metniyazniň kiçisini heş-peş digiçe oruvétip (7) ketti.

(8) Kizgin iş vahti keldi. Dihanlar etidin ta keçkiçe (9) danlarni ot, saman ve topidin acritiveliş üçün (10) çelişmakta, ene avu hamanda gruppisiniň ezaliri (11) buğday süruvatidu, saman keyni-keynidin havağa fontan-(12)dek urgup çikmakta, macandek danlar bolsa, dihanlarniň (13) aldiga şarildap çüşüp turatti. Bugün gruppidiki (14) dihanlarniň hotun ve işķa yaraydigan balilirimu haman (15) yenediki konaķlıkķa jigilgan, ular İzzethanniň başçiligida, (16) étiz yañritip nahşa éytişip kunaķ uzuvatidu. Bu ömlüktiki (17) kızgin herket, işniň evcige çikķanligini bildürüp (18) turatti.

(19) Şu peytte Metniyazmu, töt bağ kiçini aģamçida bağlap (20) yeķin aridiki hamanga kötürüp kétip baratti. Aģamça (98/1) uniň mürisige patķansiri mükçüyüp, kiça ve aģamçılarni (2) tilaytti. Pat-patla kötergen jükini yerge qoyup (3) üstide olturattide konaķlık tereptin kelivatķan nahşa, (4) uyun-külke avazlirini tiňşap, şu yerge bargisi

kéletti. (5) Muşu derdise kıçini jıgıvéliştin miñ mertive keçsem nime (6) boludu. Ene şularniñ yéniga bérip toyğıçe parañ sélišip (7) çakçak kılišip bille işlisem kandağ yahşi dep oylidi. (8) U hemkarlık gruppıga eza bolup kirişni ançe halımaytti, (9) çünki ciddi sürüp iş kıliš uni çöçitetti. (10) İşligende işlep uhlıganda uhlap öz erkin bilen (11) jürelmeymen dep oylatti. Emma u bargansiri kişiler (12) ömlüşüp işligende nahşa, hoş çakçak, oyun külkiler (13) bilen iş köñüllük boluşıga kızıkıp qaldı.

(14) Siler Metniyazniñ jukuridiki kılık ve oyliri toğrisida (15) zañlık kılamsiler, meyli başqa hil höküm çikiramsiler, (16) qedirlik hekaye oquğuşlar men silerniñ ihtiyarılarnı (17) özemge celip kılmas idim, biraq bunıñ keyinki kızıkıp (18) kıliši bilen başqa oylirini arılaşturup éytişka bolmaydu. (19) Çünki kolléktiv mihnetniñ yahşi hususiyetliridin biri (20) mihnetniñ senet dericisige qarap örlep bérişi, bu, (21) kişilerniñ rohi kötüreñgüligini temin kılidu.

(99/1) Hazir Metniyazni yalguzluk, rohi çüşkünlük kişini (2) ziriktüridigan incik ehval bezdürüp, kollektiv mihnet (3) koynidiki zoq - şoh kıziqturidigan idi. Şuniñ üçün (4) uniñ bu kıziqışini zañlık kılgili bolamdu? Yogısu, yahşi, (5) yaman oylarniñ hemmisini bir tayaqta haydaştin éhtiyat (6) kıliš kérek elvette.

(7) Küz yahşi kélip bu yeziniñ hemme dihanlıri aşıqlirini (8) zaye kılmay élip boldi. Peqet bezgekke gırıptar bolup (9) qalğan bir yekke dihan bilen Metniyazla aşıqligini hélila (10) zaye kılivétip, jıgışturuvalğan boldi. Metniyazniñ kıçisi (11) oruş vahtidin ötüp kétip, bir munçe çéçilip ketti.(12) Keyin u kıçiniñ teñdin tolisini bağlap hamanga toşığan (13) bolsa, qalğan kısmını ağamçıga niqtap bağlap kötergende (14) uniñ başkan yérige kıça térilip ketti. Bağlanmay qalğan (15) bir kısmı kıçini bolsa, mozay-topaq, keyinrek kalılar (16) kélip çeylep, uniñ işini çapsanlaşturup tügetti.

(17) Şundaq kılip bizniñ yéñi dihan bu jil öziniñ dihan-(18)çiligi bilen melide hélila söz-çöçek ve külkige qaldı.

(19) III

(20) Ötken yaz bezi hemkarlık gruppı ezaliri içide (100/1) ulaqlırıga taynivélip özi yénigrek iş kıliška orunuş, (2) yalgandin agrivélip işka çıqmaslık, yaki öz ornıga (3)

kiçik balilirini çikirip koyuş, başka ezalarniñ işini (4) qoliniñ uçidila çala işleş, öziniñ uluğini ayap, (5) başqilarniñ uluğini heddidin taşqiri işlitiş, (6) ayallarniñ emgigini kemistişke oħşaş ehvallar bolup (7) ötken idi. Hemra gruppisida bolsa, her bir iş helqçilik (8) asasta hemminiñ maqullışı bilen hem planlıq, bir-birige (9) heq qayturuşta adillik bilen bardı. Şundaq qilip (10) bu gruppı mol hosul éliš ve ittipaqiniñ yaħşılığı bilen (11) başka hemkarlıq gruppılargı ulge boldı. Mana emdi (12) Hemra gruppısi kişice ögünüş élip bérıp yene bir qedem (13) ilgırlıgen halda dayimi jillik hemkarlışıp işleş (14) gruppısiğı aylandı.

(15) Metniyazniñ qızıqışını étivargı élip, Hemra uni (16) ögünüşke qatnaşturdı, hazır bolsa, köpçilik ezalarniñ (17) maqullışı bilen Metniyazni dayimi jillik hemkarlıq gruppığı (18) qobul qıldı ; lékin uniñ gruppığı qoşulışı bilen Hemraniñ (19) şəhsiyitige tigidiğan gepler peyda bolup qaldı.

(20) “Hemra tul siñlisini Metniyazğı bérış üçün uni (21) yölevatıdu”, “heçqandaq dihançilik işliriğı işlitidiğan (101/1) cabduq yaqi birmu uluğı yoq. Özi bolsa emgekke (2) yarımaydığan ademni gruppığı élišta birer başka gerez bar-de, (3) elvette”, “gruppıdiki başqilarniñ menpitini horunğı (4) qurban qilip bermekçi”. Mana bundaq gepler gruppıdiki (5) bezi ezalarnı Hemraniñ adilligi toğrisida ikkilen-(6)dürüşke başlıdı.

(7) Partiyiniñ rehberligide dihanlarnı teşkilleştürüşke (8) tinmay işlevatқан kadrlar Hemra başqılıq qılğan gruppını (9) kooperativqı aylanduruşını nişanlap terbiyilimekte idi. (10) Şuniñ üçün gruppı ezaliriniñ telim-terbiye işlirini (11) başqurup turğan yaş kadr teşvişlinişke başlıdı. Eslide (12) bu gep-söz ve teşvişlerge Siyit Ahun sevepçi bolıva-(13)tatti. U, bir yaqtın, dihanlar arisida juqurqidek geplerni (14) tarqıtıp, yene bir yaqtın, kadrlargı birni on qilip (15) söz töşüp kéletti.

(16) Bu jil févral ayliriniñ ahirisida kün isip yéziniñ (17) köçilirida egiz ékişqa başlıdı. Kişice qarniñ astida (18) yatқан yupurmaqlar semirip almilik baqlardın huş (19) puraqqlar qozgalmakta. Nemleşken mivilik yağaqqlarniñ (20) puraqqliri köçidiki aq tereklerniñ sus puraqqliri (21) bilen arılışıp, yéziniñ havasida hecep yékimlik puraq (102/1) egip jüretti.

(2) Hemra yene ikki dihan bilen üç harivida étiz (3) terepke kıg toşuvatatti. Ular meliniñ çetige kelgende (4) Siyitniñ hoylisidin qolida türteklivalğan qegizi bar (5) dumbulaq yüzlük bir jigit çıqip, Hemraniñ yeniğa ittik (6) meniñ keldi. Bu bayıqı teşvişlinip qalğan yaş kadr (7) Savutcan idi.

(8) — Hemraka qolıñız boşıganda biz terepke barsıñız, (9) bir az söhbetleşsek.

(10) — Boludu, söhbetlişeyli,—dédi Hemra külümsi-(11)rep, — bugün ériqniñ kırliri éçilipla qaldi. Qarniñ cénimu (12) az qalsa kérek. Hariviga çıqmamsız, étizlarni körüp (13) kelmeymizmu ?

(14) Savutcan qarşılıq kılmayla harviniñ şotisiğa çıqip (15) oltardi. Hariva melidin çıqip étiz terepke buruldi. (16) Aldidiki ikki hariva héli uzap ketkendin keyin, (17) keñ dalidiki égirlişip, kökürüp suğa aylinişka az (18) qalğan qar déñizini tamaşa kılivatқан Savutcan Hemrağa qari-(19)mastinla söz başlıdi :

(20) —Ötken jil hosulni héli obdan aldiñlar, emdi (21) bu jil dayimi jillik hemkarlıq gruppini téhimu müsteh-(103/1)kemlep, mol hosul élišta ulge bolsañla nahayiti yahşı (2) bolatti-de.

(3) —Elvette, —dédi Hemra qarlıq yolda harivini (4) küçep tartivatқан atniñ bocisini silkip, —partiye bilen (5) helq hökümetimiz silerdeq kadrlarni çıkirip yarem bérip (6) turganda, mol hosul éliš üçün bizmu pütün küçimiz (7) bilen işleyemiz-de, Savutcan.

(8) —Sizgu işleysiz.

(9) —Başqılarçu ?

(10) —Başqıarmu işleydu. Lékin Metniyazniñ silerge (11) qoşuluşi yahşı bolmaydıgandek turudu.

(12) —Nimişke ? —dep heyran bolup soridi Hemra.

(13) —U héç işka yarimaydığan sahtipez bir adem iken.

(14) Hemraniñ bir qeşi sel kötürölüp, yüzi ciddi (15) tús aldı. U adettikidin özgergen ahañ bilen :

(16) —Metniyazğa bergen bu bahayıñız ançe toğri bolmıdi (17) —dep béşini çaykıdi, —u bargansiri emgekte (18) çiniqivatıduğu? Hazir uniñ nime işka

yaravatkanlığığa (19) karşı kérek. Heçikette sahtipez bolsa, kuruş reşmet (20) üçünla işlimey kişilerni aldap ketken bolatti-de.

(21) —He, u, sizgila şundaş körünse kérek Hemraka, (104/1) —dep Sovutcan yasima sipaylık bilen zañlık arilaş (2) küldi.

(3) —Nimige asasinip şundaş deysiz ?

(4) —Ötken yazdin béri uniñ nime kılğanlığı hemmige (5) melumgu. — Savutcan ictimai işlarda téhi toluk çiniş-(6)miganlıqtin bezi vahtlarda kişilerge baha bérişte ve mesilini (7) tehli kilišta, yiterlik hulase çikirmay kalatti. (8) Mana hazirmu Metniyaz toğrisidiki mesilide üç kişi uniñ (9) tesevvurida şandaş bahalarga ége boluşti.

(10) Birinçidin Siyit Aşun Metniyazniñ kılmişlerini tonuştu-(11)rup hem uniñ dayimiy, jillik hemkarlık gruppıga koşulginıga (12) bolğan naraziliklerni yetküzüp. Semimiyetlik bilen grupp (13) menpitini himaye kilitatidu. Hemra bolsa, Metniyazni gerezlik (14) hémaye kilitip, uni yasap tonuşturup, köpçilikniñ menpitini (15) uniñga kurban kilitip bermekçi. Metniyaz özi bolsa, heçikiten (16) héç işka yarimaydigan sahtipez, teyyartap bir kişi. (17) Bu hulasisiga dénil bolğan işlar mana mundaş ötken idi : (18) Ötken jil Metniyaz dihançilik işliri üstide ikki (19) kamçilik ötküzdi, biri tériş oruştimu yardım bolup (20) turğan halda, burunki boşañlığı bilen kişini bir munçe (21) zaye kilitip jigivaldi, buni pütün kişi bilidu. İkkinçi (105/1) dihanlar çoñ östeñni rémont kilişka mañanda Metniyaz (2) kamlaşmıgan bir iş ötküzüp koydi.

(3) Aşlıklar jigilip bolup ériş-oymanlarni sap-sériş (4) gazañ kaplıvalğan, keçküznin bir etigini yézilik hekümet (5) başlığı melidiki pütün dihanlarni östeñ çéçişka çakirdi, (6) şu küni Metniyazmu ketmenni dulusiga sélip hemminin aldida (7) östeñ terepke kétip baratti. U qedimini bargansiri (8) çapsanlitip köpçiliktin héli uzap ketti-de, tam (9) yaşisidiki paka-paka kuyuk ösken ürük yağaçliri (10) arisiga müküvaldi. Arkıda kelivatkanlar yüz kedemçe néri-(11)dinla uniñ şah arisida kirpidek tüglünüp oltarginini (12) körüp kélişti. Héçkim uni héçşandaş izdep avare (13) bolmastinla körüp kélişniñ sevivi : U, ürüklükke süngüp (14) kirivatkada ak koy tirisidin kilingan kona cugisiniñ (15) peşlirini tikenlik şahlar tetür orup, “Mana

Metniyaz meyerde” (16) dep körsütüp turatti. Öziniñ qamlaşmıǵan bu sahtipezligi (17) östeñge mañǵuçılar üçün héli külke boldi.

(18) —Hoy meyerde sévizla bir koy ölüp qaptıǵu, —dédi (19) keke saqal bir qaçqaqçı Metniyazniñ cugusini körsütüp.

(20) Köpçilik külüşüp uniñ etrapıǵa olaştı.

(21) —“Toptin ayrılǵanni böri yer” bu Hemraliridin qaçqan (106/1) bolsa kérek. Biçarini bir nime buǵup qoyuptu—de.

(2) —Hay-hay tohtañlar ! Siler buni qoy deysiler (3) müriside ketmen turadıǵu buniñ ?

(4) —Dihañçilikni öǵünüvalǵan qoy bolsa kérek.

(5) —Hey, tirik iken midirlavatıdu.

(6) Metniyaz, tikenlik şahlardin aran qutulup arqisiçe (7) silcip çıqip ornidin turdi.

(8) —Estegprulla ğeliti iş boldi-de, müküvalsam (9) körüp qaldıñlar, —dédi hicalet bolup, hiciyip yüzini (10) tüven qaratti.

(11) —Éyip sizde emes ustam ! —dédi héliki keke (12) saqal kişi. Éyip mavu cugida. Cuga silini qoyniñ süpütide (13) qilip pusqaytip körsütüp qoymıǵan bolsa, biz (14) hergiz tapalmayttuq. Hoş bu nime qılǵanliri Metniyaz Añun ?

(15) —Emdi-emdi, rastini éytqanda, biz éyiplik, (16) —dédi Metniyaz qol qoşturup.

(17) Bayatin béri yol boyidiki tamǵa yölünüp olturup (18) tamaşa körüvatqan Siyit Añun müşükniñkige oñşaydıǵan (19) ötkür közlerini oynutup töpniñ aldıǵa yorgılap ötü-(20)valdi-de:

(21) —He, uquldi. Metniyazniñ bu qılıǵını uyun emes-(107/1)ken, östeñge bériştin qeçiş kende, bu nime dégen (2) sahtipezlik ? He, mana qarañlar ?! —dédi.

(3) —Şundaq héç qamlaşmıǵan bir oy méñemge kirip (4) qaldı-de, östeñge bériştin qeçip müküvaldim.

(5) —Emdi buni nime qılış kérek ? —dédi Siyit (6) añun Metniyaz terepke qolını sozup.

(7) —Musapirniñ küçügidek boynimizni igip turduq. (8) Nime qılisañla iħtiyar silerde, —dédi Metniyaz qol qoştu-(9)rup boynini ekken halda.

(10) —Qéni ketmenni doliqa alsila ustam, —dédi keke sa-(11)qal Tömür, —musapirniñ küçügimu böri talivetken qoymu (12) bolmisila östeñ çéçişta nemuniçi bolup, bu kemçilikni (13) iş bilen jusila boldi. Biz silini çin-çin ketmen (14) çépiştin başqa nersinge dalalet qılalmaymiz.

(15) Şu çağda Metniyaz köpçilik bilen östeñge bérip, (16) on kün işlep kelgen idi. U nemuniçi bolarlıq iş-(17)limigen bolsimu, geyret qilip ottura hal emgek qıla-(18)laydığan bir kişilik ketmen çapti hem zembil köterdi. (19) Özimu köpçilik bilen bille emgek qılışniñ köñüllük (20) ikenligige téhimu qızıqip éçilip, gepte ve qızıqçılıqta (21) hemmini heyran qaldurğan idi.

(108/1) Ene Metniyazniñ qılmişliri dep atalğan bu işlar Siyit (2) aħunniñ davrañ qılışıǵa matérial boldi. Bu matérialni Sa-(3)vutcanga püdep, köptürüp körsetken idi. Siyit Aħun-(4)niñ buni qılıştiki mehsidi bolsa, muşu munasivet bilen (5) Hemraniñ gruppa ezaliriniñ içide küçüyüp bérvatқан (6) abruyiniñ tesirini suslutuş. Çünki Hemraniñ adil-(7)liǵı Siyit Aħunǵa ançe yaqmaytti. Bolmisa Siyitmu adillik (8) toǵrisida, mol hosul éliš üçün yaħşi emgek qiliş (9) toǵrisida köp sözleyttiǵu?

(10) Eceba bu sözlerni Hemra emelge aşurǵanda Siyit aħun (11) nimişke uni yaman körüp qalidu.

(12) Ötken bir mecliste Hemra muhim bir mesilini hel (13) qilğan idi.

(14) Hemra :

(15) —Yoldaşlar ! Biz burun diħançilikqa işlitidiğan u-(16)laq ve başqa saymanlarniñ nomérini (belgilengen heqqini (17) démekçi) uşuǵraq bahalaptikenmiz. Emdi uni töven-(18)rek çüşürüşimiz kérek —dédi.

(19) Siyit kalpukliri titirep, ornidin qaçrap tur-(20)di— de :

(21) —Bu geliti gep ! Ulaq bolmisa yer qandaq haydilidu ? (109/1) At-hariva bolmisa hemme nerse yötkelmey öz ornida (2) qélivememdu ? Mana, endize hemme nersini hel qilidiğan (3) şundaq küçniñ noméri kémip ketse, kim béridu uni !? (4) Qéni şular siz diħançilik qilip békiñlarçu köreyli ? —(5) dep ornida olturuvaldi.

(6) —Ruħsetmu, ruħsetmu —dep ikki, üç kişi or-(7)nidin turğan idi, tmr alķini krilgen ķolini s-(8)zp, ularķa bermestinla szlep ketti :

(9) —Toħtap turuńlar — hay ! Toħtap turuńlar, men gep (10) ķilay... Hey, Siyit sniń gipińķe ulaķ saymanliri bar-(11)larniń aldida ademler hķnimige erziymeydikende, (12) ķni sniń atliriń yer haydap, uruķ ķcip baķsunķu, (13) bizmu kreyli ?!

(14) Ruħset soriganlardin birsi :

(15) —He, belli hķķaķan at-kalilar diħanķilik (16) ķilğan emes. Uni ademler ķilğan.

(17) —Harivilar z-zidin ķig tşp baķ tartķanmu (18) dmemsen, —dep ķoşumķe ķildi yine birsi.

(19) Hemra salmaķlik bilen ornidin turup :

(20) —Mayaķķa ķarańlar, orunsiz talaşniń paydisi yoķ, —(21) dep hemmini aķziga ķaratti.

(110/1) —Hemmini hel ķilidigan adem ikenligi ras. Iş-(2)litidigan cabduķsiz yaki ulaķsizmu diħanķilik ķilip (3) mol hosul alķili bolmaydiganligimu ras. Emma bizniń (4) gpimiz bu toĖruluk emes. Biz yalĖuzķilikta ķilalmaydigan (5) iřlarni hemmimiz birlikte barlık kķimizni ķoşup orun-(6)dap, yerdin yaħşirak unum liř, řuniń bilen kp-(7)ķilikniń turmuřini yaħşilař ķn hemkarliřivatimiz. (8) Dmek bařķilar nime bolsa bolsun, peķet mańila bolsa (9) boldi, dep hemmimiz zimiznińla menpitini koĖdaydigan (10) bolsaķ, ķni ytińlarķu, birliřiřniń nime krigi bar (11) idi. He mana, undaķ bolĖandin kyin bir-birimizniń (12) Ėir-ynikķiligimizge yar-ylek bolup, z-ara payda (13) yetkzřimiz krek. Ulaķ-saymanliri cıķlar, hķnimige (14) ge emeslerniń az nomr livatķanlıkłiriĖa insap bilen (15) bir ķarap ķoyuři krek. Biz ulaķ-saymanlarniń nomri-(16)ni heddidin oşuķ ķilmastin, layiķ dericide burunķi-(17)din kamraķ ķilsaķ, yoklarniń ehvali bilen hsaplařķan (18) bolumiz hem kpķilikniń menpitini kzde tutķan bolumiz. (19) Uniń ķn hemmimiz bir pikirge kliřimiz krek.

(20) Mana řu bolup kten mecliste diħanķilikķa iřliti-(21)digan ulaķ ve saymanlarniń bahasini kmeytiřķe hemmisi (111/1) bir Ėizdin razi bolup, bu iř emelge ařarulĖan (2) idi.

(3) Şuniñdin biri Siyit ikki at, bir öküz, bir har-(4)visiğa yölünüvelip, aziraq emgek kılıp köprek hosulğa (5) ége boluşni özi haligançe toluq emelge aşuralmıganli-(6)ğiğa hem Metniyazni hemkarlık gruppığa kirküzgenligi ü-(7)çün (u gruppığa héçnersisi yoqlar kirse, méni “ğa-(8)caydu” dep oylaytti) içide Hemrağa hapa idi. Lékin (9) u, munasivette çiraylık yağlıma sözler bilen sirini sez-(10)dürmey, Hemrağa kadrlar arkilik zerbe bermekçi idi.

(11) İş Siyit Ahunniñ oyliğinidek bolup çıkmidi.

(12) Hemra söhbet ötküzülgen künniñ etisi Savutcanı (13) Metniyazniñ hoylisiğa başlap bardı. Uniñ bir neççe (14) jildin béri ögzisi çüşüp ketken dalini yépilip (15) aldığa peşayvan yasalğan idi. Üstige lay sélinip su-(16)galmıgan bolsimu, neççe jildin bériki veyrane körünüşü (17) özgürüp, Metniyazniñ illik aptivi çüşüp turğan pé-(18)şayvan kişini özige tartıp turatti. Şuniñdek bu öy-(19)niñ égisimu hélila özgürüp kaldı. U buniñdin ikki (20) jil aval ertiyazlığı hazırkı péşeyvan bolğan yerde dumbi-(21)sini aptapka kaqlap topida yatatti, yaki öziniñ éy-(112/1)tişiçe “musapiriniñ küğügedek beşini sañgilitip” hiyal (2) sürüp olturatti. Emdi başkiçe, bu yerge Savutcan (3) bilen Hemra kirip kelgende Metniyaz péşeyvanda beldiñge (4) minivélip, liñgilçak yasavatatti. Kozukta yéñidin yasap (5) ésip koyğan cavañlar, tahtivéşiğa katlap koyulğan bir (6) neççe yéñidin yasalğan ve rémont kılingan liñgilçaklar (7) turatti. Bir çette Tömür bilen İzzethan talniñ çiviğ-(8)liridin zembil toquvatatti. Ular zembil toquşni téhi (9) tönügünla Metniyazdin ügendi. Şuniñ üçün kamlaştu-(10)ralmıgan yerlerini “ustam buni kandaq kilimiz ?” dep (11) sorap turatti. Ustam bolsa kilivatқан işini taşlap (12) aldirimay olturup, ularğa körsütüdü. Buni héç yoşu-(13)rup koyuşniñ kériği yokki, zembil toquşni ögünü-(14)vatқан İzzethanga hüner ügütüş ustam üçün kandaq (15) köñüllük ikenligini silermu bilisiler.

(16) —Mana buni körüp koyuñ Savutcan, —dédi Hemra (17) Tömürniñ yénidiki pütken zembilni yölep, —emdi bikar (18) bolup qalğanlar keçkiçe tamğa yolunup olturmaydu. Koşum-(19)çe işlepçikirişni yolğa koyuş üçün ustamdın pay-(20) dilanmaçımız.

(21) Savutcan zembilniñ ikki sépidin tutup qarap :

(113/1)—Maymağraqmu nime bu ? —dep külümsiridi.

(2) —Birinçi k etimk i iŖimizde ukam —d di T m r, — (3) t n g n buni toquymiz dep ke gi e hepliŖip aran (4) Ŗun ilik k ldu . K eni buni k r p  oyu  — ornidin (5) turup y rim to ul an zembilni Savutcanga sundi.

(6) —He, bu h eli  amliŖiptu. Buni to uŖni kimdin  -(7)g n valdi lar ?

(8) —Mana  stimizmu y nimizde —dep Metniyazni k rsetti (9) T m r.

(10) —Bunda mu h nirim bar de i ustam.

(11) —Bu h ner bolamdu, to u anni bir k r gen adem  ilip (12) k tiv ridu, — d di Metniyaz.

(13) —Elvette buni to uŖmu h nerde, uni k r p  -(14)genmigen adem  ilalmaydu.

(15) —Ustamni  i ide h ner tola Savutcan —d di (16) Hemra, —ustam bizge h nerven ilikni  g t du. Biz (17) ustamga dihan il kni  g t miz. Ŗunda   ilip bo a, ca-(18)va  li gil a   c n bazargimu  trimaymiz-de, —Metni-(19)yazni  aldidiki li gil a ni  oliga  lip, —mana bu yasi-(20)livat an nersiler k p ilikni  otturida iŖlitidigan cab-(21)du liri bolup  alidu.

(114/1) Savutcan Metniyazni  k yinki iŖlirini obdanra  (2) bilgendin k yin Siyit A unni  s zi bilen uni “h   (3) iŖka yarimas adem” d gen h ulasini  to ri emesligige (4) i rar boldi. Metniyazni  emgek ve rohi cehettin il-(5)giriŖige Hemrani  he ikiyi yardım  ilivat anlığını sezdi.

(6) Ŗundin k yin Savutcan mana c ret  ilsa  oli-(7)din iŖ k lidigan, l kin  zini taŖlivetken, turmuŖi (8)  ala  bir ademni emgek  aynimiga tartip uni  idaml k, (9) iŖ anlarni   atariga  oŖuŖni  yahŖiligi to risida dihan-(10)larga s zlep b riŖni oylidi.

(11) IV

(12) Hemra gruppisi kooperativ a aylinip, yene bir  an e (13) dihanlarni  z koyniga aldi. Emgek k ci hemkarliŖiŖ (14) gruppisiga nisbeten  c hessidin k prek aŖti. Yer, (15) ula  ve  oŖ cabdu larmu yiterlik dericide k peydi. (16) Bir ne  e iŖ hayvanliri, ikki dane so a, bir dane oma-(17)maŖinisi ve bir ne  e uŖŖa  cabdu lar birdinla k p i-(18)likni  otturidiki m lki bolup  aldi.

(19) Hemraniñ teşebbüsü bilen uyşturulğan qoşumçe iş-(20)lepçikiriş gruppisi Metniyazniñ üstikarlığı bilen, boş (115/1) vahtlardin paydilinip, boğa, cavañ, kendir ağamça, (2) zembil, sévetke oñşaş nersilerdin héli nurgun iş-(3)lep çıkardı.

(4) Hazir bolsa 50 emgek küçini teşkil qilidigan bu (5) kooperativ ezaliri dihançilikni keñ külemde élip (6) bérip, yazıçe yétiştürgen aşıqlirini jigiştürüveliş (7) üçün, hemmisi birlikte hosnige tolup-taşқан keñ ve (8) güzel étizliriniñ bağığa toplunuşti.

(9) Bu kooperativniñ asasi bolğan Hemra gruppisi mol (10) hosul élišta her jili arqığa çikinmestin ulge bolup (11) kelgini üçün, kooperativniñ nami “alğa” boldi, köp-(12)çilikniñ maqullışı bilen müdir bolup Hemra saylandi.

(13) Rayonluq partiye kömitéti Hemraniñ ictimai herket-(14)lerde çiniqkanligini, uniñ her-bir işta adil ve u-(15)mumniñ menpitige can köyer ikenligini étivargā alğan (16) idi. Hazir bolsa Hemra partiye ezasi. U yézidiki (17) partiye yaçeykisi ve kadrlar bilen ziç munasivette bolup, (18) “alğa” kooperativini namığa layıq téhimu alğa basturuş (19) yolida aktiv işlimekte.

(20) Metniyazmu “alğa” kooperativiniñ közge körünerlik (21) ezaliridin biri bolup qaldı. Uniñ siler körüp öt-(116/1)ken burunqi veyrane turmuşi pütünley özgürüp ketti. (2) U, ötken jil hemkarlik gruppida aldirimay işlisimu, (3) ahirigiçe çidam bilen resmi bir kişilik emgekke qat-(4)naşti. Küzde dihançilik ve qoşumçe işligen nersilir-(5)din héli nurgun mehsulat aldı.

(6) Metniyazniñ éytip tügetküsize yene bir hoşallığı bar. (7) U bolsimu, İzzethan bilen turmuş qurup muradığa (8) yetti. Şuniñ bilen ata-ana, ballıq bolğan behitlik (9) aile lezzitini tétidi. Hazir uniñ yénida bille emgek (10) qilvatқан küyümçan hotini aldida “dada, dada” dep (11) jügrep jürgen tili tatlıq budrukqına oğli bar.

(12) Héliki bizge tonuş bolğan öyniñ tamliri süttek (13) appaq aqartilğan. Qazan béşi bolsa, sağıuç ségiz lay (14) bilen silik qilip suvalğan. İzzethanniñ buyrutmisi (15) bilen Metniyaz özi térek yağıçidin sipta qilip yasığan (16) karvatқа tüvinige tör tutқан aq çayşap yépilğan bolup, (17) karvatniñ juqurqi çétide ikki dane aq yastuq kéliş-(18)türüp tizip qoyuluptu. Ustamniñ qalaymiğan cabduqliri (19) yağaç sanduqlarğa qaçiliniş, dalanda özige tigişlik o-(20)run aptu. Uyuqtiki közilar, qozuqtiki çömüçler ve

öy-(21)niñ başqa közge körünerlik cahazliriniñ pakiz, çiray-(117/1)lik tertipte bolup turuşi bu öyni başkurup, béşikturup (2) turğuçı ayalniñ işçan ve seremcanlığını körsütüp (3) turatti.

(4) Metniyaz kiça tergen jili usuzlıkça çidimay sayıda (5) yatқан yoğan üjme derihiniñ yénida hazir söletlik ked-(6)dini kötürüp turğan ikki barań, ikki barańniñ et-(7)rapida menpuhine, cuhar ve mizi güller evcige élip, (8) tekşi çiraylık bolup éçilip kétiptu.

(9) “Alğa” kooperativiniñ ezaliri yasıgan bu barańlar (10) aldığa kélip etrapқа қарap baқsıñız : köz yitim yerlergiçe (11) suzulğan pélekler arisida huddi otlavatқан қoyniñ (12) қoziliridek bolup körünген қoğun, tavuz, kavilarni, (13) otyaşlıqtiki, apқur çinidek bolup yoğargan қip-қizil (14) pomidurlarni, tekşi ösken piyazlarni, barańda zicçide (15) sañgilişip turğan қavaқ ve etrapтiki tavlinip turğan (16) çiraylık güllerni körüp, kişiniñ zoқи tolup taşidu.

(17) Ene, avu étizlarda bolsa, kooperativniñ mol ho-(18)sulluқ buğdaylirimu, çanaқlirini kérişip, burutlirini (19) dardayтқан halda başlirini kötürüşelmey igip turu-(20)şudu. Ularñiñ bu körünüşidin : “he, ezimetler, bizni (21) békip östürgiçe қанçe ter töküp nurgun mihnet қil-(118/1)diñlar ! Şuniñğa layıқ bizmu tolup miradimizğa yettük. Em-(2)di bizni çapsanraq öyüñlerge eketmemsiler” dep pi-(3)çirlişivatkandek bolup tuyulatti. (4) Şuniñ üçün bugün “alğa” kooperativiniñ ezaliri, (5) hemmidin burun, pütün küçini uyuşturuр emgek қay-(6)nimiğa çüşken idi. Ular kün taza қizigan çağda aram (7) élip қoğun-tavuz yéyiş üçün üjme sayisi ve barań-(8)larga kélivatidu.

(9) Bu barańlarni yasašta ve vayıga yetken aşıqlarni (10) yétiştürüşte Metniyazniñmu hessisi bar. Şuniñ üçün umu (11) köpçilik bilen билe işençlik barańlıқniñ aldıға (12) kélip tohtidi.

(13) Barańniñ içide bir neççe ayal қаққақ қilişip, (14) күлüşüp қoğun yéyişivatatti. İzzetħan barańdin yérim (15) қoğunni kötürüp Metniyazniñ aldıға çıқti.

(16) — Mani yep baқsila !, Hecep tatlıқ қoğunken, —(17) dédi u қoğunni tilip.

(18) Metniyaz navatreñ suyi témip turğan göşlük қoğunni (19) yevétip :

(20) —Қендек қoғункенде, қендек, —dédi.

(21) Barańniñ içidiki хотunlardin birsi :

(119/1) —Şirinniñ qoli tekken-de ustam.—dep bularğa (2) añlatmastiñ çaqçaq qılğan idi, hemmisi paraqlap (3) külüvetti.

(4) —Nim boldi bola ? Qeni-qiniğa patmay qaptıǵu, —dédi (5) Metniyaz barañ terepke qarap.

(6) İzzethan özige gayibane çaqçaq qilivatqanlığını (7) sézip :

(8) — Oy, eşede bir torǵay sayravatidu, —dédi-de, (9) nériraq bérip üjme tüvide oltardi. Qogunluqtin bir soy-(10)mini kötürüp üç-tört bala bilen “apa”, “dada” dep çoqan (11) sélip erkin çépip keldi.

(12) Bu ata-ana ve bala üçi üjme sayisida bir-birige (13) qarap olturuşup, héliqi navatreñ suyi éqip turudıǵan (14) hecep şirin “abi navat”tin yene bir yéyişip ussu-(15)liǵıǵa qenişti.

(121/1) ĞUNÇEM

(2) Üç Perde Beş K r n şl k Drama

(122/1) KATNAŞKUÇILAR

(2) Ğunçem	— Baĝvenniñ kızi	17 yaşlarda
(3) Nurum	— İşlemçi jigit	20 “
(4)	(Ğunçemniñ aşigi)	
(5) Zoriĥan	— Ğunçemniñ anisi	50 “
(6) Meşrep	— Şañyonıñ maliyi	30 “
(7) Patemĥan	— Meşrepniñ anisi	48 “
(8) Turĝan	— Yallanma diĥan	25 “
(9) Amantay	— Şañyonıñ malçisiniñ oĝli	20 “
(10) Anibaķi	— Kembigel diĥan	50 “
(11) Yaķup	— “ “	35 “
(12) Ömer Şañyo	— Poméşşik	45 “
(13) Şervan	— Uniñ ĥotuni	38 “
(14) Siyit	— Uniñ oĝli	17 “
(15) Basit	— Ellik béşi	40 “
(16) Haşimbay	— Ğoşumçi sodigerlik kılidigan	45 “
(17)	bay diĥan	
(18)	Yayilar, bir kaçne er-ayal diĥanlar ve (19) jigitler.	

(123/1) Birinçi Perde

(2) Ğunçemniñ dadisidin qalğan hoylisi, sehminiñ arqa teripi (3) almiliq bağ bolup, hoyla bilen bağni talda toqulğan qaşa ve ğoro (4) ayrip turudu. Sol teripide öyniñ işigi ve penciriler körümü-(5)du. Uniñ aldida çiçekligen kava bariñi, barañ ve qaşa ve etrapida (6) çirayliq eçilğan türlük güller.

(7) Baharniñ ahırki mezzilliri ğunçem boranda qeçkilip ketken toñ (8) almilarni sévetke térip jürüp nahşsa éytivatidu.

(9) Almalar pişay deptu,

(10) Şah - şeñhida mey bolup.

(11) Yar bizdin yamanlaptu,

(12) Bulut toşkan ay bolup.

(13) Men baraymikin anda,

(14) Yar kélermikin munda.

(124/1) Yarga – yar kérek bolsa,

(2) Qol sélip kéler munda.

(3)(Barañğa kélip, almilarni yérip qaş salidu.)

(4) Aşşamki boran aççigini almilardin eptürde, toñ (5) almilarni tazimu qeçivétiptu.

(6) Qolida otuğuş Zoriñhan kiridu.

(7) Zoriñhan: Nime kilivatidigansen qizim. Ot - yaşlarni (8) ot bésip kétiptu, ikkimiz bir bolup, öivetsek bolatti.

(9) Ğunçem: Boranda qeçkilip ketken almilarni qaş (10) sélivétey.

(11) Zoriñhan: O... y, paydisi yoq işni qoyup tur-(12)sañçu. Uni bikar vañtiñda qilivalasen. Aval mavu ot - (13) yaşlarniñ işi zorur emesmu. Otqa qeçkildurup qoysaq (14) şunçe qilğan emgigimiz zaya bolup kétidu.

(15) **Ġunçem:** Heş—peş dégiçe mavu sévettikini cayli-(16)vétimen. İssiğni eşip qalğan çağlarda qaqsuçilap (17) bérimen emesmu apa. Şu vahta hoy iş kıptikensen (18) kızım dep qalarsen.

(19) **Zorihan:** U sözüñgu ras kızım. Bizniñ başqa (20) dihançiligimiz bolmıgandin keyin tergen ot-yéşimizga (21) yahşırağ qarisağ boludu. Aval kosaq toyudıgan işqa (125/1) jügemeylimu. Almilar ussap kétiptu, uni suğuruş (2) kérek idi, bağniñ şorilirini étiş kérek idi. (3) Hélikı eke teytañ ikki bayveççi hélitinla pişmıgan kök (4) almilarnı oğurlaşqa başlaptu. Hoymu toyup kettimgu şu (5) Ömer Şañyonıñ şumliridin.

(6) **Ġunçem:** Alma bilenla qanaetlinidu demsen ularni. (7) Tünögün keçkurun gügüm çüşkende boran çikişqa başlidıgu?

(8) **Zorihan:** He.

(9) **Ġunçem:** Boran almilarnı kéqıvettimikin qarap baqay (10) dep baqqa çıksam, Siyit dégen mañkisi şoridin çü-(11)şüp katektin toho oğurlavatidu. Yoğan çalma bilen gej-(12)gisige birni qoydum.

(13) **Zorihan:** Olturup qoyup balaga qalma, u cugayni-(14)mekni yene.

(15) **Ġunçem:** Béşini yésun haram tamağ, téhi ağızını (16) yaman qilip, urgili hömüyüp kélivatidu. Kösey bilen (17) dümbisige birni qoyuvidim. İşekte turup jıglavatmam-(18)da .. (*külüp kétidu.*)

(19) **Zorihan:** U öktemlerniñ destidin qandaqmu kün (20) alar kışı.

(21) **Ġunçem:** He boytu, boptula dep qoyup berseñ béşiñga (126/1) çıqivalidu. Bikar telet toymıgurlarnıñ cacisini bériş (2) kérek.

(3) **Zorihan:** Biz qandaq cacisini béreleyimiz ésiñdin (4) çıqtımu: Bultur almilar emdi pişay dégende şu Siyit (5) dégen mirez kéçisi tört lükçekni egeştürüp kirip (6) nime kildi? Bizni qañkir – qaşşitip turup, közimizçe (7) almilarnı kéqip, tağa - tağalap eçiketken idıgu, ellik (8) béşiğa eriz qilsam Şañyoğa bériñ deydu. Şañyoğa barsam (9) “boldi men uniñ edivini bérip qoyay” dep yolğa sal-(10)di. Uniñ pişanisige tak étip birni çekkini qeni? (11) Almini öyige töküp qoyganda Şañyomu makilditip obdan (12) yégen yoğidi. Bolañçi bolsa balisi, soraqçi bolsa da-(13)diside. Bizniñ dadimizga nege yétidu deysen.

(14) **Ġunçem:** Yahşımu dadam rehmetlik muşu bağni qilip (15) qoyuptiken, bolmisa qandaqmu qilattuq.

(16) **Zorihan:** Dadañ özi kembigel bolğan bilen kişi-(17)niñ hekkidin qorqudigan insaplıq, işçan adem idi, (18) qoli gül idide, u rehmetlikniñ tikkenla köçiti zaya (19) bolmay tutatti.

(20) **Ġunçem:** Bağvenkende he apa, dadam.

(21) **Zorihan:** Vay bir demsen uni, usta bağven (127/1) idi. Muşu almilarniñ köçetlerini huddi kiçik balini (2) pepilep çoñ qilgandek östürgen idi. (Cim) Tova! (3) Dünyada ecep insapsiz ademler barde, ulap qoyğan kö-(4)çetlerni ogurluşup, yaki zitlişip julup taşlivétip (5) şu rehmetliknimu qaşıtatti.

(6) **Ġunçem:** Şunçe yerliri bikar turup ya özliri bağ (7) qilmaydiken, heq bağ qilsa körelmeydiken, içide oğa (8) qaynaydığan ademlerde u.

(9) **Zorihan:** Mana şu Basit ellik beşimu şundaq (10) içide oğa qaynaydığan adem. U burundinla bizge oç.

(11) **Ġunçem:** Arpisini ham organmikenmiz uniñ.

(12) **Zorihan:** Bir küni taza camaet jigilğan yerde (13) dadañ uni galçidin-galçığa sélip, beglerniñ tapinini (14) yalaydığan yalaqçi, huşametçi dep taza tillaptiken, şundin (15) béri bizge qevetla oçlük qilidu.

(16) **Ġunçem:** Hoy iş qiptiken dadam.

(17) **Zorihan:** U küni siler haşarğa barmidiñlar, arpa – (18) béde, hariva séliqliridin qalğan pulni tölimidifler. “Östeñ-(19)de su az, hazir silerge su bermeymiz” dep valaqlavatidu.

(20) **Ġunçem:** Viyey östeñge dep bağdin neççe hariva (21) şah késip kettigu. Bizniñ térilgu yerimiz bolmisa, bir (128/1) parçe baqqimu şunçe séliq çüşemdiken. Pulimiz yoq dégi-(2)nige unumay ikki yüz tuhum, beş tohoni séliqqa hésap-(3)lap berduqqu.

(4) **Zorihan:** Ular heçnimige dal bolmigidek, bizde bir (5) qançe séliq jigilip qaptudek. Bağniñ kökini sétip, yene (6) seksen qançe teñge bérésile deydu. Qoynum ogri, qonçum (7) ogriilar.

(8) **Ġunçem:** Yüzlep ho yeri barlarniñ étizlirida to-(9)şup aqқан su hecep bizdek kembigellerniñ bir neççe (10) gulaç érigini aylinip çikitişige yetmeydikine.

(11) **Zorihan:** Öyde er kişi bolmigandin keyin aciz-(12)dep bizni bözek qilidu-de, cugaynemek ketkürle. Muşun-(13)daq işniñ besik vahtida Nurum nede jürüdigandu. Héli (14) kün boldıgu şu bala öyge kelmigili.

(15) **Ġunçem:** Bu gün onbeş kün boldi.

(16) **Zorihan:** Tova! Nime qilip jürüdigandu.

(17) **Ġunçem:** Añlisam lapqutlişivatqanlarniñ arisida (18) işlep jürüdu deydu.

(19) **Zorihan:** U lapqut ötküzgenlerni biz qeyerge eki-(20)lip işlitimiz.

(21) **Ġunçem:** Apa, Nurumni başlap kélip ériqlarni qirdursañ (129/1) bolmamdu.

(2) **Zorihan:** Ras şuniña deydiğan geplirimmu bar (3) idi. Kéçikip kétip baridu. Tohta, men béríp tépip ké-(4)ley (*Ornidin turudu.*) Ġunçem sen güllerniñ tüvini (5) boşutup tur, Nurum kélip qalsa, su başlitip kélimiz.

(6) **Ġunçem:** Maqul çapsanraq kelgin apa. (*Zorihan (7) mañidu.*) Tohtigina öyde peket çay qalmaptu. (*Jügürüp (8) öyge kirip tört dane tuhum kötürüp çıqıdu.*) Maniña (9) çay algaç kelgin. (*Zorihan kétidu.*) Öziçe mendin (10) yoşurup jürüdu. Apamniñ deydiğini mu, Nurum bilen ikki-(11)mizniñ deydiğini mu birla gep. Nurumniñ bizdin köñli (12) ağırip qaldimikin, sel özini çetke tartışqa başlıdıǵu. (13) Yağ, mendin köñli ağıridek héç iş ötken yoq. (14) Apamniñ ağızıǵa qaravérip, uniñ deydiğini héç éğizdin (15) çıqmıǵandin kéyin, kéyidamdikin, etimalim, dili yaman nazukçu (16) Nurumniñ, (*Yénik şamal ésidu. Bulbul sayraydu.*) Oh ... (17) Bulbul! Ecep salkın şamal çıqta! Şundağ çiraylıq (18) çağlarda Nurum bilen bille étizlarda keçkiçe işlisek, (19) ötken künler bilinmes idi.

(20) *Qaşaniñ içi terepke ötüp éçilğan güllerniñ tüvini yum-(21)şutup naħşa éytidu.*

(130/1) Bağlar ara şamal uçup, séni esletti,

(2) Güller ara bulbul sayrap, séni körsetti.

(3) Közüm tikip Nurum saña, jürügüm teşna,

(4) Yar-yar dep kéçe-kündüz, küttüm yoluña.

(5) Yarım bilen bille ösken, biz bu melide,

(6) Başta köyüp vede kilğan, çimenliklerde.

(7) Oynap külüp bille işlep jürgen çağlirim,

(8) Seherlerde étiz arilap séni ségindim.

(9) *Zorihan bilen Nur kiridu. Ġunçem gül kışkan, qolida otuğuç, (10) qarşı éliš için qaşaniñ gorosi aldıǵa otudu.*

(11) **Nurum:** Téçmusiz Ġunçem?

(12) **Ġunçem:** Öziñiz téçlikmu?

(13) **Zoriĥan:** (*Nurġa qarap.*) Olta balam. Oh... Hérip (14) kettima. (*Nur bilen Zoriĥan olturuşudu.*) Azraqıla mañsam (15) jürügüm sélip, öpkem ağzimğa tıķılıpla ħalidiġan boldum. (16) Ğunçem sen baķķa çikip çay ħaynatķına.

(17) *Ğunçem yer astidin qarap Nurġa külüp ħoyudu.*

(18) **Ğunçem:** Çay alġaç keldiñmu apa?

(131/1) **Zoriĥan:** (*Yaġlıķiniñ uçidin azġina çayni yeşip (2) élip.*) Sodiger dégende insapmu yoķ. Mana muşunila ber-(3)di. (*Alķiniġa élip körsütüp Ğunçemge béridu.*) (4)

Nurum: Kimdin aldiñ çoñ apa!

(5) *Ğunçem çilek bilen nogayni élip baķķa çikidu.*

(6) **Zoriĥan:** Bu melide ħançe dukan bar deysen. Aşu (7) Haşimbayniñ dukinidin.

(8) **Nurum:** Ötöp ketken cazaniĥor U, kim ħiltakķa (9) çuşerkin dep marapla olturudu.

(10) **Zoriĥan:** Ĥudayim özi insap bersun. “Otturida (11) burun bolmisa, u közni — bu köz yeydu” deptiken. Adem-(12)lerniñ otturisida insap bolmisa, bikar déġine balam. (*Cim.*) (13) Uni ħoyup turaylıçu, meniñ saña deydiġan bir ġépim (14) bar idi. Ķara Nurum! Senmu u yerde, bu yerde bikar avare (15) bolup jürme. Biz bolsakķmu yalġuz, séniñmu bizdin baķķa (16) kimiñ bar. Men bolsam ħérip ħaldim. Uniñ üstige kün-(17)din künge késel çikip kétip baridu.

(18) *Ğunçem alma yaġiçiniñ arķisida turup tiñşaydu.*

(19) Apañ remetlik can üzüş aldida maña vesiyet ħil-(20)ġan: “Dünyada birla oġlum ħaldi. Aval Ĥuda, ikinçi (21) hede saña tapşurdum. Özeñ bala ħulun ħilivalarsen” (132/1) déġen idi. (*Köz yeşi ħilidu.*) Sen bolsañmu çoñ bol-(2)duñ. Ğunçemmu çoñ bolup ħaldi. Emdi ikkiñlarniñ (3) béşini bir yerde ħilip ħoyay désem, mende artuķ bir (4) nime yoķ. Ya sen işlep tüzüġrek bir nerse tapalmidiñ. (5) Uniñ — buniñġa bikarġıla ħarişip bérip jürüdu, dep añ-(6)laymen. Bir kéçidila pete oķutup ħoyay désem, Ğunçemmu (7) bir tal ħiz. Senmu bir tal oġul. Ĥelķi — alemniñ (8) içide söz — çöçekke ħalidu kişi. He ... ħeķniñ toyini (9) oynañ dése, ħoy oynañ. Özige kelgende yeñ içide (10) déyişidu. Biresinikide çañġuñ turup, héç bolmisa, (11) toyniñ aş suyi üçün bire topaķ, bire ĥo ġürüç, (12) şuniñġa yetkidek yaķķa pul tapsañ, bizmu baġniñ hosulini (13) jiġiştirup, ħengizek, jitiş üçün reĥ - peĥ al-(14)saķ, anañdin ħalġan ançe - munçe bir nersiler bar, biz-(15)niñmu tapķan tükkenlirimizni ħétiş - ħuraş

ķilip, “he-(16)cep obdan bolda” dēgidek bir toy ķilip, ikkiñlerniñ (17) bēşini oñlap ķoysam deymina. Va...y, ballirim... (*Baķķa (18) ķarap.*) Ğunçem, çeyiñ ķaynigan bolsa ekegine.

(19) Ğunçem: Mana hazır.

(20) *Zoriķan coza ķoyup testiķan salidu. Ğunçem apķor çine, nan, korida (21) çay, sūtlerni toşup kēlip etken çay étidu.*

(133/1) **Zoriķan:** (*Nurķa çay ķuyup bērip.*) Nurum sen (2) çay içiptur, muşu melide işleşke saña layıķraq bir o-(3)run barmikin sūrūştūrūp baķay. (*Mēñip toķtap.*) Nurum (4) çeyiñni içip bolup, almılargā su baridigan ériķni ķiri-(5)vetkine.

(6) **Nurum:** Boludu çoñ apa.

(7) *Zoriķan çikkip kētidu.*

(8) **Ğunçem:** Ķēni içiña Nurumka, kiçikkine ķaymigidin. (9) (*Çayniñ yūzidiki ķaymaķni ķuyup bēridu.*) Siz bizni (10) untup ķaldıñız he... (*kūlūmsireydu.*)

(11) **Nurum:** Siz untumsiñizla bolattıķu.

(12) **Ğunçem:** He, şuniñ üçün ķēçip jūrūptimende, (13) ķançe künler ötūp ketti. Eslepmu ķoymaptimen. Zadi (14) baķrim ķattıķçu meniñ, séginişni bilmeymen.

(15) **Nurum:** Hecep egitme gepke usta bolup kētipsiza, (16) Ğunçem. Kēçe - kūdüz meniñ ħiyalim silerde.

(17) **Ğunçem:** Vay téhi, ustuluķ dégen mana.

(18) **Nurum:** Nime ustuluķ bar deysiz bu gepte. Rastini (19) éytsam, muşu künlerde meniñ birla ħoşallıķım bar, u bol-(20)simu peķet siz. Mēniñ jūrūgūm sizniñ ħiyaliniz bilen (21) yaşiridu. Sizge tinmay ķarap oltarģım kēlidu.

(134/1) **Ğunçem:** Vay téhi, emise, ni mişķe öziñizni bizdin (2) çetke tartisiz. Kōñliñizni yaman aģritip ķoydummu?

(3) **Nurum:** Sizdin ni mişķe kōñlūm aģrisun. He... Şu... (4) Yene bērip taķişidigan yeri pul ikende, pul tépiş kē-(5)rekken Ğunçem.

(6) **Ğunçem:** Vayyey, can bolsa cahan, aş bolsa ķazan. (7) Pul - pul dep biz dukan açattıķmu.

(8) **Nurum:** Siz undaķ dégen bilen apiñizniñ gépi başķa.

(9) **Ğunçem:** Apam sizni meniñdinmu yaħşi kōrūdu.

(10) **Nurum:** Toğri éytisiz, menmu uni yahşı bilimen, (11) hemmimizniñ oyliğini bir. Birak çoñ apamniñ igiz bir (12) davini bar, şu ikkimizni birleştürmey tosap turudu. (13) Mana şu davandin çıkış tes boluvatidu.

(14) **Ĝunçem:** Méni sizdin kaçuruvatmaydığu?

(15) **Nurum:** Sizni méniñ bilen körüştürmeyvatidu dégen (16) gep emes.

(17) **Ĝunçem:** Emise nimidigen söziñiz u?

(18) **Nurum:** Mive pişkan, güller éçilğan. Özeñ bağven (19) turup, gülini kısmay, mivisiniñ şervitini tétalmay-(20)vatisen. Eger mivige kıurut çüşse, iřniñ tügüğini (21) dégen söz.

(135/1) **Ĝunçem:** Kıziķ gep kılisiz Nurum. Bađvanni gül (2) üzüştin, mive yéyiřtin kim tosap kıoyudu?

(3) **Nurum:** Apiñiz. (*Cözidiki gülni oyun kılip ati-(4)du.*) şeytan kız. Héçnimini bilmes bolup alđinini kıara. (5) Apa, bizni avare kılmadésiñiz bolmamdu.

(6) **Ĝunçem:** U ... Apam sizni nimişke tosap kıoyudu, (7) kıeni kıandaķ?

(8) **Nurum:** Ras řundaķ, gülni üzseñ tovar yađlıķķa (9) ora deydu.

(10) **Ĝunçem:** (*Gülni yandurup étip.*) Pah geplirini, (11) kıu, yaman kıu, tohtap turuñ. (*Öyge kirip kétidu.*)

(12) **Nurum:** Nime kıilidiğandu, bu kız. Hemmini bilip turup (13) ademni gepke salidu – de. (*Cim.*) Bu biçarimu kıandaķ kıili-(14)du. Anisiğa bir nime dey dése yene alla-kalla, méni (15) öltediñey dep vay salidu. Maña bir nime dey dése (16) ehvalni bilip turudu. Otturida hıcalet boludu – de, (17) ékilliķ kız. Derdini özila tartidu.

(18) *Ĝunçem bir moğurka hıalta, çörisige gül tikken bir kıol yađlıķni (19) élip çıkıdu.*

(20) **Ĝunçem:** Mana sizge tovar yađlıķ. Gül örüveliñ. (21) Maniñda her kıetim tamaka çekkende tikken kıışini bir esi-(136/1)lep kıoyarsiz.

(2) **Nurum:** Ređmet. Siz nimişke avare boludiğansiz. (3) (*Tamaka hıaltisi bilen yağlığini kıoynığa salidu.*) Alminiñ (4) ériđini çépip éteyçu. (*Ketmenni élip, baķķa çıkıdu.*)

(5) **Ĝunçem:** (*Cozilarni jıđıřturuvétip.*) Biçare Nurum (6) taza hıcaletçilikte kıaldi-de, uniñ üstige apamniñ (7) adimi gerçiliginiñ kıattıķlıđı, he dése, “men hıeķtin (8)

kalattimmu” dep abroy talişidu. Çay içirimen, bosut (9) apirimen, dep jürüpmiğu dadamdın ıalğan 5-6 ho yerni (10) sétip boldi. Kembigel bolğandın kéyin Nurum dégendek çoñ (11) toy dégen bizge çıkķili bolmaydıgan bir davande, tađe.

(12) *Ĝunçem öyge kirip kétidu. Bağda kakkok sayraydu. Nur nahşsa (13) éytidu.*

(14) Kakkoklar kélip ķondi,

(15) Yaşargan téreklerge.

(16) Yarimni körüvidim,

(17) Ot ketti jüreklerge.

(18) Éçildi sunuķ köñlüm,

(19) Ķép – kızil kızilgüldek.

(20) Ķaçangiče jürermiz, (*Ĝunçem tiñşap turudu.*)

(21) Kakkok bilen zeyneptek.

(137/1) **Ĝunçem:** (*Ağzini tutup külüp.*) Nahşsiniñ kıziķ-(2)ligini, Nurum ecep nahşsa éytidu-de. Dutar nimu ķevetla (3) çiraylıķ çalidu. Tohta apam kelgiçe birdem dutar çal- (4)durayçu. (*Baķķa jügürüp kirip.*) Nurum meyerge kéliña (5) bir gépim bar.

(6) **Nurum:** He, deviriñ ķuluğum sizde.

(7) **Ĝunçem:** Yaķ, meyerge kelsiñiz andin kéyin deymen.

(8) *Nurum yéķin kélidu.*

(9) **Nurum:** He, mana keldim. Nime deysiz?

(10) **Ĝunçem:** Nahayiti kıziķ gep deña! Cürüñ barañda (11) oturup sözlep bérimen.

(12) **Nurum:** Ķandaķ geptu u. (*Nur kélip oturudu.* (13) *Ĝunçem tuma monçaklar ésilğan dutarni ekélip Nurumğa (14) tutkuzudu.*)

(15) **Ĝunçem:** Mana méniñ gépimni muşu dutarniñ tarliri (16) sözlep béridu.

(17) **Nurum:** Hey şeytan kız, méni aldapsizde.

(18) **Ĝunçem:** Héç aldiginim yok. Uzun boldi, sizniñ (19) nahşsiliriñizni séginduķ – bir dem dutar çélip bérisiz— (20)de emdi.

(21) **Nurum:** Siz usul oynisiñiz çélip bérimen.

(138/1) **Ĝunçem:** Meyli çéliñ oynaymen. (*Nur dutar çélip, (2) nahşsa éytidu. Ĝunçem usul oynaydu.*)

(3) Seherde şamal çıkķsa,

- (4) Gül şahı igañlaydu.
 (5) Ğunçemniñ boyı zilva
 (6) Bulbul konduralmaydu.
 (7) Yarniñ bėgi almilik,
 (8) Almilarnı üzmiduq.
 (9) İşki yolıga kirip
 (10) Héçnimini sezmiduq.
 (11) Yarniñ bėgida leyli,
 (12) Maña barmikin meyli.
 (13) Bolsa—bolmisa meyli,
 (14) Men yarniñ kelenderi.

(15) *Ğunçem қаpiğini turup usuldin tohtap қalidu.*

(16) **Nurum:** Hoy, nime boldi Ğunçem?

(17) **Ğunçem:** Deydiganni dep élip, yene nime boldi (18) déginini.

(19) **Nurum:** Men nime dédim sizge.

(139/1) **Ğunçem:** Siz méni téhiçila sinalmay jürüpsizde, (2) mende héç gep yoq. (*Yüz urup alidu*).

(3) **Nurum:** (*Dutarnı қoyup.*) Nimiške işenç yoq, zadi (4) nime bolğanligini men çüşenmey qaldimgu?

(5) **Ğunçem:** Yarniñ bėgida leyli, maña barmikin meyli. (6) Meyli barligini – körüñ dep jürügümni yérip bersem (7) bolattimu, nan dessep béreymu.

(8) **Nurum:** He ... Şuniñgimu hapa bolamdu kişi, bu helq (9) nahşisiğu, uni men sizge atap çıqarginim yoq.

(10) **Ğunçem:** Emise, nimiške maña qaritip éytisiz.

(11) **Nurum:** Emdi çékişip, muhebbet bolsun dep éy-(12)tip qoydumde. (*Yékin bérip Ğunçemniñ mürisini tutup.*) (13) Maña qaraña Ğunçem.

(14) **Ğunçem:** (*Qarimastin.*) Tutmañ müremni. (*Nur ket-(15)menni mürisige sélip, Ğunçemge qarap nahşa éytidu.*)

(16) Gülüm Ğunçe – Gülüm Ğunçe,

(17) Nime qarilisen munçe.

(18) Puğanda bulbuluñ dayim,

(19) Éçilsañçu külüp Ğunçe.

(20) *Bag içige kêtidu.*

(140/1) Ğülüm – Ğunçe, Ğülüm Ğunçe.

(2) Nime köydürüsen munçe.

(3) Kêşimda turmuduñ birdem,

(4) Méniñ köñlüm éçilğunçe.

(5) *Ğunçem nogayda su élip béríp, Nurgá çéçíp kaçıdu. Nurumniñ (6) çañgilida timip turğan su, koğluşup çıkıdu.*

(7) **Nurum:** Emdi men çaçsam kandağ kılisiz?

(8) **Ğunçem:** Meyli çidiganga çıkargan.

(9) **Nurum:** Yene ala küçükler kélip kalmisun.

(10) **Ğunçem:** Boldi uni tegimeñ.

(11) **Şañyo:** (*Sirttin.*) Zorihan, hey Zorihan, kaysiñ-(12)lar bar hoy.

(13) **Ğunçem:** Viyey kimdu u?

(14) *Jügürüp bakka çıkıdu. Şañyo kiridu.*

(15) **Şañyo:** Nur, sen bu yerde ikensengu. Kandağ (16) ehvaliñ?

(17) **Nurum:** Yağşi, yaman emes Şañyoka kandağ öz-(18)liri obdan turdilimu?

(19) **Şañyo:** Hudaga şükri salamet Zorihan nege ketti.

(20) **Nurum:** Eşede bir yerge béríp kéley dep hazir (21) çıkkan idi.

(141/1) *Zorihan kiridu.*

(2) **Zorihan:** Essilam. (*Tazim.*) Şañyomniñ kédimi (3) bu yakka yétip, kaptıgu?

(4) **Şañyo:** Silini yohlap ötüp kétey dévidim, kan-(5)dağ ehvalliri yağşimu, salamet turamdila?

(6) **Zorihan:** Yaman emes Şañyom. İş kılıp, tirik-(7)çiligimiz kétip barıdu. (*Nurumğa karap.*) Olta balam.

(8) **Şañyo:** Yağşi-yağşi. Nege béríp keldile Zori-(9)hinde?

(10) **Zorihan:** Kériganda muşu balılarniñ gémi, Nurumni (11) bir yerge işka turguzup koyay dévidim. Héç ipi kel-(12)mey turudu.

(13) **Şañyo:** Siler bilen şirem bolsimu tuğkançiligimiz (14) bar. Biz turup Nur kimlerniñ aldida sağırip jürüdu. Mana (15) yitimlarğa özimiz ata bolumizde.

(16) **Zoriĥan:** Reĥmet Şaňyom şunçilik dégenlirige.

(17) **Şaňyo:** Bizniñ juĥurĥi melidiki caňzida işleydiĥan (18) rása bir oĥul bala kérek. U yerde “Turĥan” dégen bir (19) nan ĥépi jillikçimiz bar, açigimiz kelse, unimu hayday-(20)men. U çağda dégendek ikki jigit kérek. U yerde (21) büzölüp, çéçilip yatĥan nersiniñ sani yok! Nur bérip (142/1) bizniñ ornimizda égidarçilik ĥilsun. Jilligini obdan (2) ĥilip késip koyayli, ĥandaĥ deydila?

(3) **Zoriĥan:** Taňey, Nurum özi nime deydikin.

(4) **Nurum:** Şaňyokam özi atidarçilik ĥilimen deydigu, (5) meyli işlep bérey, biraĥ jillik turmaymen, çaňguñ (6) turay.

(7) **Şaňyo:** Çaňguñ turuşniñ vaĥti ötüp kettigu.

(8) **Nurum:** Emdi ĥalginini öziñiz bilisiz. İş ĥilip (9) çaňguñ hésavida ĥar çüşkiçe dégendek işlep bérimende.

(10) **Şaňyo:** He meyli emse. (*Ĥolimi sanap.*) Alti ay (11) dep koyayli.

(12) **Zoriĥan:** Alti ay, ĥéni uniñĥa ĥançirek bir nime (13) béridila Şaňyom.

(14) **Şaňyo:** Bařkilar sekkiz aylıĥni seksen teñge pul, (15) ikki ĥo buĥday, bir ĥur kiyim – kiçekke turdi. U-(16)ruĥ – tuĥĥan bolĥandin kéyin Nurĥa ikki ayĥa ĥarimastin (17) şundaĥ bérimizde. Elvette ĥoynuñdin tökülse, ĥonçuñĥa (18) dégendek, silerge ketse meyli emesmu?

(19) **Zoriĥan:** Uĥu şundaĥ. Emdi eşu seksen teñ-(20)gige kiçikrek bolsimu birer kala kelmesmu. (*Nurum külüm-(21)sireydu.*)

(143/1) **Şaňyo:** Kalini nime ĥilidila?

(2) **Zoriĥan:** Yaĥ emdi deymina.

(3) **Şaňyo:** Eger séĥip içimen désile bizniñ 3-4 kala (4) tuĥuptu, bireni ekilip séĥip içisile.

(5) **Zoriĥan:** Vayyey, ĥişiniñ canliĥ mélini tutam-(6)diĥan can bar yerde, ĥaza bar dep birer ĥéyim - ĥeter (7) bolup ĥalsa, tüĥümesla çataĥta.

(8) **Şaňyo:** Yaĥři béĥip, semirtip, muziyĥimu çikiraĥ (9) süt ĥaldursa, nime çatigi boludu.

(10) **Zoriĥan:** Bultur munu arĥidiki ĥořnımız Saĥı, (11) Hařımbaynıñ yérige ortak koĥun tergen idi. Haşım-(12)bay koĥunlukta kipek – şapak bérıp, ségip içiñler dep (13) bir kalini bériptiken. Moziy ölüp kélip, téhila çatak (14) bolup jürmemdu.

(15) **Nurum:** Aciriliptiĥu çatıĥı.

(16) **Zoriĥan:** Kandaĥ pütüşüptü?

(17) **Nurum:** Haşımbay méniñ kalilirim ikki yaştıla (18) tuĥudu. Bulturĥi ölgen muzay bolsa, bu jil ikki yaşka (19) kirip tuĥatti. Maña muzaylıĥ siyir tölep bérisen, dep (20) biçare Saĥıkamniñ bir nersilirini satĥuzup bir boĥaz (21) ĥunucun pütküzüvaptu.

(144/1) **Şaňyo:** Ĥevirim bar. Ras uniñ kaliliri üç yařka (2) ötmeyla tuĥudu. Bultur vaĥtida tölep bergen bolsa, yaĥři-(3)raĥ bir muzay bilen ĥutulatti, vaĥ ötkendin kéyinla (4) çatıĥı – çatak.

(5) **Zoriĥan:** Umu vaĥtida tölep bérey dégen boĥidi, (6) ornini ĥılalmay ĥalĥande, biçare ademni koçılarda sörep (7) jürüp neççe kétéim urdi-de. Urganın kéyin almisiçü (8) kaşki.

(9) **Nurum:** Éliř üçün urĥande uni. Aval řundaĥ (10) ĥilip, jürüĥini rasa mucuvalĥan.

(11) **Şaňyo:** Yok geplerni koıuñlarçu. Kéni mavu özi-(12)mizniñ iřiĥa kéleyli. Eger kalini ségip éçiřtin kořĥ-(13)siñiz, Nurnıñ iřligen puliĥa çekip küzde bire kala béri-(14)vétermiz.

(15) **Zoriĥan:** He mana bu dürüst. řundaĥ bolsun (16) Şaňyom.

(17) **Şaňyo:** Bizdin nime kététti. Nediki nimilerge ĥéli (18) bir nersilerni ayimaymen. Nur dégen öz emesmu. Eger (19) yaĥři iřlise, bizniñ ortakçiniñ rasa bir ĥizi bar, (20) çekip koıyumen. İkkisi bir bolup hemme iřni bařkurudu (21) désile.

(145/1) **Zoriĥan:** (*Añlimaşka sélip.*) Nurum çay ĥaynidi-(2)mikin çekip baĥĥına. (*Nurum baĥĥa çekidu.*)

(3) **Şaňyo:** Boldi avare bolmisila, méniñ çayĥa tavim (4) yok. (*Ornidin turudu.*)

(5) **Zoriĥan:** Aran bir kelgende birdem olturup çay-(6)pay içip ketsile Şaňyom.

(7) **Şaňyo:** Tövendiki melide toyda bolduĥ, nezirde (8) bolduĥ. Uniñ üstige toyĥa řeherdin lozuñ – begler (9) çekĥan idi. Silerniñ ellik béři çayĥa çakirivaptiken. (10) U yerde bolduk. Çiřiñniñ barida göř ye deptiken har-(11)ĥiçe yéduĥ. Emdi çayni neĥe içimiz.

(12) **Zoriĥan:** Şundaĥ bolsimu, kembigelniñ çéyi çişka (13) dora deptiken.

(14) **Şaňyo:** Biraĥ, bizniñ çişimiz téhi ötkür, dora (15) lazim ħilmaydu, Zoriĥinde.

(16) **Zoriĥan:** Ustuhanni çayni silimu ötüdikende Şaňyom.

(17) **Şaňyo:** (*Zeherlik külüp.*) Ķuruĥ gepni ħuyup baĥniñ (18) almilirini bir ħatar körüp baĥayli cürisile.

(19) **Zoriĥan:** Cürisile, cürisile, körüp baĥsila. (20) *Zoriĥan bilen Şaňyo baĥka çıĥidu. Ķunçem çéçilip kiridu.*

(21) **Ķunçem:** Béşini yeydiĥan ademge nimançıla tikilip (146/1) ħaraydikine. Ĥuddi bir aç ħalĥan büriniñ özi. Men (2) öz işim bilen avare boluvatsam, “nimişke aldimĥa kélip (3) tazim ħilmaydu. Adem bolmaptu ħiziñiz” devatmamdu. Şaňyo (4) bolamdu, beg bolamdu, nime bolsa bolmamdu, ĥoşamet ħilip (5) neĥe barattim. Ĥoşamet ħilĥanlar yaĥşi körünüş üçün (6) ħilidu. Men uniĥa yaĥşi körünüp, ağça, ĥénim boluşni (7) ĥalattimmu.

(8) *Nurum kiridu.*

(9) **Nurum:** Ķunçem ħapiĥiñiz çüşüp kétiptiĥu? Ĥapa (10) boldiñizmu nime?

(11) **Ķunçem:** (*Éçilip.*) Yaĥ, héçnime bolmidi. (*Az (12) toĥtap.*) Şundaĥ ħilip yene kétidigán boldiñizma Nurum. (13) (*Meyusane yerge ħaraydu.*)

(14) **Nurum:** Méniñçe bolsa, sizdin birdemmu ayrilĥim (15) yoĥ; öziñiz bilisiz momayniñ telivi şundaĥ boluvatidu.

(16) **Ķunçem:** Şaňyonikidin baĥĥaraĥ yerde işlisiñiz (17) bolmamdu?

(18) **Nurum:** Baĥka yerde işleydiĥan orunniñ hazirçe (19) tayini bolmisa, vaĥt bikar ötüp kétip baridu. Amalniñ (20) yoĥi, ħandaĥ ħilimiz. Cinimiz isen bolsa, 5-6 ay (21) déĥen héçgep emes.

(147/1) **Ķunçem:** Meyli emdi, momayniñ déĥinçe bolsun, (2) ħeriganda bizdin köñli ħalmisun.

(3) *Zoriĥan kiridu.*

(4) **Zoriĥan:** (*Nurumĥa.*) Şundaĥ ħilip Şanyoniñkige (5) baridiĥan bolduñ. Her halda ularniñ çişiga tegmey (6) déĥinini ħilsañ obdanraĥ bir nerse algili boludu. Özimu (7) devatidiĥu añligansen?

(8) **Nurum:** Añlidim.

(9) **Zoriĥan:** He andaĥ bolġandin k eyin k eliŝmigen (10) iŝlarġa arilaŝmastin beŋvaŝliĥ k ilmay siliniŋ ras, (11) ĥop dep  oysaŋ sendin heĉnerse ketmeydu.

(12) **Ġunĉem:** Ĥop — ĥop depla tursa, hemmisi boyniġa (13) minivalidu.

(14) **Zoriĥan:** (*Ġunĉemge.*) Sen t eĉtu. Saŋa gep (15) k ilivat kinim yok.  zeŋmu hakavur bolup k etip barisen (16) k izim. Men silerni nime capalar bilen  oŋ k ilip  atarġa (17)  oŝuvatimen. Siler uni bilmeysiler. (*Nurumġa.*) Iş k ilip (18) patraĥ k uniŋni p tk z p d egendek bir nerse julup (19)  aytip kel. Hemmini  zeŋ yaĥŝi k r p turusen. Bizde (20) y terlik yer, su,  oŝ cabduĥ bolsa, s ni  aŋġuŋġa (21) b rettimmu, ĥelkniŋ işigige telm rtettimmu, c nim balam (148/1) vay ... Ĥuda ... Apaŋ remetlik saŋa tolimu amraĥ idi (2) menmu s niŋ yaĥŝi k n k r ŝ n  ĉ n her namizimda (3) dua k ilimen.

(4) **Ŗaŋyo:** (*Kiriv tip.*) Almilar bu jil taza boptude. (5) (*Ġunĉem  zini asta  yge alidu.*) Hay – hay, Ġunĉe (6) k iz, tazim k eni? Jurt atisiġa bolġan h rmet şumu  zi-(7)niŋ tuĥkanliridinmu  aĉamdiken, aĥmak.

(8) **Zoriĥan:** Hoy Ġunĉem, Ŗaŋyo dadaŋġa tazim k il, (9) set boludu. (*Ġunĉem iŝikniŋ aldiġa  iĥip, sus (10) tazim k ilip kirip k tidu.*)

(11) **Ŗaŋyo:** He, k iz bala d egen edeplik boludiġan (12) edep eĥlaĥ d egen ademniŋ bir hosnide. (*Nurumġa.*) (13) Ĥoŝ Nur  andaĥ k ilidiġan bolduŋ hazir maŋamsen?

(14) **Nurum:** Boludu, barimiz.

(15) **Zoriĥan:** Meyerge kirgine Nurum. (*Zoriĥan baĥ a (16) kiridu.*)

(17) **Ŗaŋyo:** (* z –  zige.*) Bu ĥotunniŋ yaĥŝi ikki (18) nersisi barde. Biri mana muşu almilik b gi, biri  elem-(19) aŝ k izi. Her ikkisini eplep  olġa kelt r ŝ k erek. (20) Men şu  aĥ iĉe sep – salmay j r ptimende, tima ta taĥtiġi-(21)dek bala boptu emesmu beĉ igerniŋ k izi. Her k ni ŝun-(149/1)daĥ k iz, k za hem k imiz –  oza bolup tursa, adem k eri-(2)maydu-de, d nyada. Bu ĥotunniŋ  usigiġa k izini Nurġa (3) bermek i oĥŝaydu. Nurni  armigimġa  lival ginim ĥ li (4) iş boldi. Emdi mavu s zmen ĥotunni k zdin yokat-(5)saĥ k izimu, b gimu nege baridu.  z y giġa,  z g ŝini (6)  oruymizde. Muşu g ll k baġdila bu  irayliĥ k iz a  a  y (7) tutup b rimiz. Yaminiġa kelse, cacisi azraĥ pul, tul (8) ĥotun. Yitim oġul d genniŋ  oli nege y tidu.

(9) *Zoriĥan  ydin  iĥidu.*

(10) **Zorihan:** Silini saqlitip koydukm, Şaňyom. Nurum-(11)niñ bir nersilirini caylap yolğa salayli devatimiz.

(12) **Şaňyo:** Yahşi – yahşi boptu, ellik béşiniñ hoy-(13)lisida méniñ étim bar. Men kétévirey, Nur arqamdin bar-(14)simu boludu. Hoş emise, turup qalsila.

(15) **Zorihan:** Uzutup koyay. (*Şaňyo bilen Zorihan (16) tala terepke çikidu.*)

(17) *Nurum bağ arqisidin Şazadihan ahañiniñ evcisige nahşa éytidu.*

(18) Men kéter boldum yarim,

(19) Erzim bayan eylep kétey.

(20) Méhriban yar qaldi dep

(21) Çöllerde qan jiglap kétey.

(150/1) *Gunçem bir tal gunçisi bar kızilgülni tutqan halda öydin nahşi-(2)niñ başlinişini éytip çikidu.*

(3) Qurguyum uçti qolumdin,

(4) Qayda mihmandur bugün.

(5) Dehli bermeñler yarimğa,

(6) Köñli périşandur bugün.

(7) (*Qaşaniñ yéniğa kélip jiraqqa köz tikidu.*)

(8) *Perde*

(151/1) **İkkinçi Perde**

(2) 1- Körünüş

(3) *Şaňyoniñ mehelle içidiki hoylisi. Sehniniñ sol teripide (4) tüvrük ve yağaqliri oyma nekiş bilen zinnetlenen péşayvan ve (5) bir qançe öymiñ işik – penciriliri körünüdü. Sehniniñ ön (6) terep juqurisida şaptulluq, tövenregide jiraqtin béde bézilğan (7) lapas körümip turudu. Arqa terepte téreklik bostan. Hoylida (8) bir top qeri qara yağaç. Vaht küz. (Eger sehne imkaniyet (9) bolsa, mey bağlap pişkan üzümlük barañ boludu.)*

(10) *Şaňyo bilen Şervan ağça söhbet qilişivatidu.*

(11) **Şervan:** Yağ – yağ boldi. Tola ağzimni açmay (12) oltarsun.

(13) **Şaňyo:** He. Nime ançe çiçañşip kettiñ.

- (14) **Şervan:** Hoy yene qaysi ağızliri bilen şu gepni (15) kıldıla.
- (16) **Şaňyo:** Bir erge tört hotun dava. Hazir mende (17) bolsa, téhi aran ikki hotungu.
- (152/1) **Şervan:** Baytoqaydikini nege yoşurudıla. Méni héçnime (2) bilmeydu – deydikende. Yerniñ tigide ilan köşügenni (3) bilimen men.
- (4) **Şaňyo:** Kim dédi saña, yok gep.
- (5) **Şervan:** Yok gep imiş. Emise, nimişke alti (6) künde bir kêtiraydıla u yaqqa.
- (7) **Şaňyo:** Eger şundaq bolğandimu téhi törtke (8) yetmidigu.
- (9) **Şervan:** On ikkige yétiptigu. Tokqız kız élip (10) koyup bériptila. Hazir emirliride üç hotun, emdi (11) insap kıliş kérek. Saqalğa aq kirgendimu heves kıli-(12)viremdu kışi.
- (13) **Şaňyo:** Saqalniñ aqarğiniğa qarima sen. (*Köksige (14) barmaqliri bilen noqup.*) Köñülge qara, köñülge! Bizniñ (15) köñlimiz téhi jigirme yaş jigitniñ köñlidek çapçip (16) turuptu. Mesilen: Hoylida jürgen horazğa qarapbaq, şu (17) cénida muşteq turup, on neççe mikiyanni arqisidin (18) egeştürüvaptu. Mana şundaq aq horaz déseñ boludu, bizni.
- (19) **Şervan:** U dégen tohu, sili dégen adem.
- (20) **Şaňyo:** He mana qara, men tağdek adem turup tohu-(21)çilik bolalmaymenmu. Tokqız kız élip koyuvetken bolsam, (153/1) on bolup ketsun, emrimde üç hotun bolğan bolsa, (2) tört bolup ketsun. Hésapkimu top toğrila boludiken.
- (3) **Şervan:** Yaq, emdi men yol koyalmaymen. Burunqi (4) hotunliridek kelse – kelmes zidi pes yerniñ kızi (5) emesmen, ya bolmisa seralik emesmen, mençu şherde(6) çoñ bolğan beg evladimen. Hélimu gep kılmay bersem (7) méniñ üstümge ikkini aldiligu. Buniñdin artuq çidal-(8)maymen. Yaşligim kızilgüldek çirayim muşu sadayi kıya-(9)mette gazañ bolup kêtip baridu.
- (10) **Şaňyo:** Boptu. Baytoqaydikiniñ hétini bérivitey, (11) özeñ ége bolup Gunçemni élip ber. Saña altun kadaq (12) élip bérey. Séniñ burunqi altun bileyzüğüñ yénigrek (13) bolup qaptu. İkki ser altunda bileyzük sohturup bérey.
- (14) **Şervan:** Altun cabduq, tovar – tokılar yétip (15) aşidu. Halisam yene özem sañdiki aşliq, tağdiki (16) malni satkuzup élivirimen. Emdı méniñ undaq nersi-(17)lerge

aldiniviridigan vahtim ötüp ketti. Hazir nime (18) kilişimni özem yahşi bilimen. Muşu mal-mülük neççe (19) yüz holuq yer – ziminlarğa menmu ége, menmu hocayin.

(20) Şañyo: Mana özeñ étivatisen, mal – mülük dégenni (21) bir yaqtin heşlevese tügeydu. Uniñ üçün bir yaqtin (154/1) topla, bir yaqtin heşleş kérek. Ménin déginim Zori-(2)hanniñ bégi muşu melide birla bağ. Mana şuni özimizge (3) karitip éliš kérek. U hotun hazir égir ağıq. (4) Beribir saqiyalmaydu. Eger kızi bizniñ qolimizda bolsa, (5) kuldek işlitisen. Béginu bizniñ mülkimizge qoşuldu (6) emesmu, nimişke méniñ planlirimniñ tigige yetmeysen.

(7) Şervan: Planliriniñ tigini obdan bilimen, bir (8) çalmida ikki pahtekni jikitiş.

(9) Şañyo: Hebbeli, mana şu, ékillik hotunde sen.

(10) Şervan: U planni başkiçirek yol bilenmu emelge (11) aşurgili boludu.

(12) Şañyo: Mesilen: Qandaq kaysi yol bilen?

(13) Şervan: Gunçini kündeşlikke emes. Kélinlikke (14) dep qolğa çüşürümüz. İş téhimi asan boludu.

(15) Şañyo: (Az cim.) Mana qara. Ma gepni ...

(16) Şervan: Üni içige çüşüp kettiğı, nime gepni?

(17) Şañyo: Méniñ köñlüm çüşüp qalğan bolsa, dürüst (18) bolamdu? Buni qandaq kilisen?

(19) Şervan: Kimni körse çüşüviridigan qandaq sarañ (20) köñülken u?!

(21) Şañyo: Boldi ağıziña qarap sözle. Uni oylu-(155/1)şup körümüz.

(2) Şervan: Oyluşup körüdigän héçnimisi yoq. (3) Köñlüm – pöñlüm dégen gepliri meşedila qalsun. Silimu (4) égziliriga ége bolsila, qalğan işni özem caylaymen.

(5) Şañyo: Hoş şundak kilip, méniñ telivimge könmü-(6)düñ. Hazirçe yépiş qazan yépiş boyiçe qalsun. Emdi (7) bu yerde yene bir mesile bar. Nur bu işiña putluşudu.

(8) Nur bilen Gunçe bir – birini ölgüdek yahşi körüdu. Zori-(9)hanmu kızini Nurga bermekçi. Buni qandaq kilisen?

(10) Şervan: Şu kapiğı yaman gadaygimu qaramdu kişi. (11) Gunçidek kızniñ undaq yalañgideklerge zaya kétişini (12) béşida ekli bar her qandaq kişi bilmemdu.

(13) Şañyo: Toğri bizla Gunçini Siyitke élip bérimiz (14) dések, jurտ motiberliri elvette bizniñ gépimizni (15) kilidu. Şundak bolsimu, her halda, Gunçini Siyitke nika (16)

ķilgiçe Nurgā uħturmaslık kérek. Nika bolgandin kéyin (17) ĥotun ķiři dégen er ķiřiniń ĥuli, birövníń emrige (18) ötüp bolğan ĥotuniğa palan – pustan dep éģiz açķan (19) ademniń tili köyüdu. (*Meřrep kiridu.*)

(20) **Meřrep:** Aka! Basit ellik béři řańyokam bilen (21) körüřettim dep dervaziniń aldida turudu.

(156/1) **řańyo:** Ķiça meyerge kirsun.

(2) *Meşrep çıķidu. şervan öyge kiridu. Ellik béři kirip salamlişidu.*

(3) **Basit:** Bimene bir vaħtta kélip, silini biaram ķilip (4) ĥoydummu nime řańyoka.

(5) **řańyo:** Motabetçi bolup kėtipsena Basit oltar. (6) Sėniń pat-pat kélip turginiń yahři. Ķuruķ kelmey-(7)sende, elvette.

(8) **Basit:** Biraķ, bu kėtim ĥuruķ kélip ĥalduķta řań-(9)yoka. řuniń üçün bimene kélip avare ķilginimğa epu (10) saraymende.

(11) **řańyo:** Muģemberlik ķilma. Hařimbayniń moziyini (12) yoganla bir kalıģa aylandurup berginiń üçün ĥėli bir (13) nime apsengu?

(14) **Basit:** Pah, u piřřik sėrep jürüp miń taģa gep (15) ķilip aran 12 teńģe berdi.

(16) **řańyo:** Bizniń nesivimiz ķėni çıķar.

(17) **Basit:** Ĥeverliri bar. Lozuńlarni mihman ķilimen (18) dep bir munçe ķerizdar bolup ĥalduķ. Emdi birer kėtim (19) keńçilik ķilidilide. Yene bir kėtimda teńřivėtemiz.

(20) **řańyo:** Sen haramzedimu bizge payda bermeydiģan (21) bolduń. Tapķinińni lozuń, beglerge sońģitisen.

(157/1) **Basit:** Lozuń, beglerge yėķin bolivalģinim siligimu (2) ziyan bolmas. Bařķa ellik béřilargā ĥariģanda men silige (3) her menpiet yetküzümen dėsile.

(4) **řańyo:** Arpa, béde pulidin ĥėli toģurliģansen.

(5) **Basit:** Biz nahayiti ikki teńģidinla tutuvalduķ, (6) diģanlarga bir ĥo arpa, yüz baģ béde üçün tört teńģi-(7)din tarķitip berdük.

(8) **řańyo:** Bařķa ellik béřilar üç teńģidin tarķitip (9) üç teńģidin özliri aptıģu.

(10) **Basit:** Bizniń ĥol astimizda bir kėkeme bar. řuniń (11) ĥataķ çıķiriři bilen bu kėtim řundaķ bolup ĥaldı. (12) Ĥökümet bir –o arpa, yüz baģ béde üçün 12 teńģe bėrip-(13)tudek, ĥalgini kimniń yançuģıģa ĥüşüp ketti. Hemmini (14) bersun dep turuvaldi.

(15) **Şaňyo:** Sen hökümet işiğa nime arılışisen dep (16) taza qamçilaş kérek. Özeñmigu latidek bir nimikensen. (17) On béşiliriñğa baqlitip meyerge haydap kelseñ bolmamdu. (18) Qariqaçqa ésip edivini bérettim munapikniñ. Şundaq (19) ot quruqlarniñ cacisini bérip, jürüginu mucup qoymisa, (20) başqa mütehemlermu edep kétidu. Qara téhi uyalmay kimniñ (21) yançugığa çüşüp ketti déginini.

(158/1) **Basit:** Tep tartmay şundaq deydu, qarısila!

(2) **Şaňyo:** Men Şaňyoliqni algiçe az çikim tarttimmu? (3) Ordığa jüğüüp, şeñgen yamulğa jüğüüp, jurtqa çay (4) quyup, qançe yambu, qançe monek pullar çikip ketti.

(5) **Basit:** Darin, lozuñ beglerge tartuq qilingan (6) at, yambolarçu désile.

(7) **Şaňyo:** He mana meniñ şunçe ketken çikimlirimni (8) jurt tolimey kim toleytti.

(9) **Basit:** Şundaq bolmay jurtniñ gedinidiki qerizde u.

(10) **Şaňyo:** Emdize arpa, bedige çikkan 12 teñginiñ (11) 6 teñgisini élip, jurtqa çecilidigan yüz teñge selikni (12) yüz ellik teñge qilip, birsiniñ davasini pütküzüp (13) uniñdin élip tolimesem, dive - pirdin pütküzüvalmenmu (14) heqqimni.

(15) **Basit:** Beli-beli qaltis gep qildiñizde Şaňyoka, (16) tigige yetmeydu, begerezle.

(17) **Şaňyo:** Tohtaptur, undaq begerezlerge men ozemniñ (18) kim ikenligimni tonutup qoymisam qandaq Şaňyo bolup (19) turumen.

(20) **Basit:** Hebbeli burniniñ bezini éliš kérek, (21) humsilarniñ. Canaplıridek jurt kattisiğa bihörmelik (159/1) qilip arqisidin kotuldap jürgen nimiler bizni elvette (2) közge ilmaydu-de. Yene Yaşup dégen bir qagdalma bar. (3) U küni hariva seligidin çuşken 20 teñgini bergiçe (4) bir munçe ezvelep on beşiğa yeniptu. Qışta kömür seysisige (5) harivisini qoşqili unumay bir munçe kökemilik qildi. (6) Umu "Azni-baқи" din ögünüvatidu. Zadi şundaq yaman (7) nersilerniñ heddidin eşişiğa sevepçi yene aşu Azni-(8)baқи, uniñ geptanliğıçu.

(9) **Şaňyo:** Téhi meniñ sim orıgan qamçamniñ açqigini (10) tetimigan mütehemlerde. Yaşup dégen nimisige işinip (11) şundaq yogan sözleydiken. Ya bay bolup qaldimu u.

(12) **Basit:** Nede jürüp bay bolup qalidu. Öziniñ (13) şundaq begerezligidin çapini tizdin aşmay, gaday-(14)lişip kétip baridu. İkki parçe yeri bar idi, bir-(15) parçisini sétip alvan toleptu.

(16) **Şaňyo:** Emise, nimige yogan sözleydiken U, rodu!

(17) **Basit:** Bir at – harivisi bar, Uni h k retken (18) Şumikin.

(19) **Őaňyo:** He... Tohtap tursun k r miz. Buni  oyuption. (20) Bug n s niň he bir payda  ikidigan g piň yokmu?

(21) **Basit:** (*Yalĝan k lip.*) Bug n bolmisa ete boludu (160/1) d sile. Payda nege  e ip  utuludu silidin. İŞ  ilip (2) hel  aŐligini  lip bolsun. Satsa pul boludigan ner-(3)siler melide k peysun. Andin bir vara i munda   ilmay-(4)mizmu. (* olini aylandurup, yan uĝini k rs t du.*)

(5) **Őaňyo:** He Őunda  bolsunde,  uru  gep  ulak a (6) huŐyay maydu.

(7) **Basit:** H tircem bolsila, Basitni ellik b Şi (8)  ilĝinim hecep obdan boptiken dep  alidila. (*Ornidin (9) turup.*)

(10) **Őaňyo:** Nege aldirayse. Oltar  yde polo piŐivatidu.

(11) **Basit:** Vay  simdin  ikip k tipta.

(12) **Őaňyo:** He, he untup  apsende  eni? Nime? Nime gep u?

(13) **Basit:** Ya , paydilik emes  uru  gep. HaŐim (14) baynikige rasa yayloniň  imizi keptiken, emdi ikki (15)  inidin i ip turuvidu , mezinniň  u nacimi boluň (16) d se, boluň dep m ni Zori anniňkide baŐlap bardı.

(17) **Őaňyo:** H oŐ nime boptu u yerde?

(18) **Basit:** U hotun sakrat a  uŐ p  aptu.  izi (19) Nurumni  i kirip b riňler, apam vesiyetlirim barıdı dep (20) ne e  etim sorıdı. Őuniňga tartiŐivatidu, dep j ĝlay-(21)diken. Her  aysiliri ellik b Őimiz bolĝandin k yin (161/1) Őaňyom a b rip  ytiň, Nurum a 3-4 k nl k ruŐset (2) berse k lip momay a  ge bolup, t pide tursa yaŐŐi (3) boludu.  izi bolsa yalĝuz dep m ni bu yerge  vetken idi.

(4) **Őaňyo:** Baralmaydu, hazir haman vahtida Nurniň (5) b Őini  aŐligilimu  olisi yok, b rip  yt, biz  ge.

(6) **Basit:** Ma ul–ma ul Őaňyokam  zi  ge boludiken (7) ĝem  ilmisun deymen. (*Maňıdu.*)

(8) **Őaňyo:** Tohtigina Basit. Saňa bir meslihitim bar. (9) Zori anniň  izini Siyitke  lip bersek dep (10) Őervan bilen meslihetleŐken id k.

(11) **Basit:** Vah, nahayiti yaŐŐi ikenbu, teliyi bar  iz-(12)ken. Siligila k lin bolsa, b Şi asmang  ta iŐıdu-de.

(13) **Şaňyo:** Lékin, u хотун Nurğa bermekçi, ve-(14)siyitimu şu togruluk boluş kérek. Yene saña uhturup (15) қoyudıgan bir nerse, Nur bilen Ğunçe bir-birige aşık— (16)meşik. Şuniñ üçün Zoriġanniñ ölüm merikiside cama-(17)et aldidin ötküzüp қıziniñ béşini baġlap éliš (18) kérek. Ğunçini bizniñ éġidarçılıġımızğa tapşuruş kérek. (19) Senmu muşuniñğa küç çıқarsañ boludu.

(20) **Basit:** Elvette – elvette, can pida– de biz.

(21) **Şaňyo:** Andaқ bolsa, biz buni Nurğa uhturmaymız.

(162/1) **Basit:** Boludu, - boludu. Biraқ, қulaқtin – қulaққа (2) añlinip birdemde juқurқи cañzıga yitip қalamdikin.

(3) **Şaňyo:** Mana şuniñ üçün қандақ қилиş kérek.

(4) *Şervan öydin çıқıdu.*

(5) **Şervan:** Şuniñġimu baş қaturamdu.

(6) **Basit:** Şervanem, sizmu añlap turuptikensiz-de.

(7) **Şervan:** Yaylodiki atlardın 3-4 ni ekimiz (8) devatattılıġu. Nurni şuniñğa çıқarmamdila.

(9) **Şaňyo:** Eқlimge kelmepta, Nurni қиққart.

(10) **Şervan:** U bugün muşu baġdila қoray oruvatıdu

(11) *Baġ terepke bérip Meşrepni çağırıdu, sirttin Meşrepniñ “he, (12) hede nime deysiz” digen avazi añlinıdu. Şervan “Nurni қиққи-(13)rivet” dep buyruydu.*

(14) **Basit:** Şervan aġça nahayiti tedbirlikte.

(15) **Şaňyo:** Aldida şundaқ қоysañ. Ğidiri éşipla kétıdu.

(16) **Basit:** Özigimu aġıçılıқ қaltis yarişıdu cumu. (17) Başқа aġıçiliri Şervanemniñ aldida bir éġiz sözmu (18) қilalmaydıġu deymen.

(19) **Şaňyo:** Boldi aġziñni jum. (*Nur қolida oġaқ, (20) teligen halda kirıdu.*) Қorayni orup bolduñmu?

(21) **Nurum:** Yaқ téhi yerimini orup boldum.

(163/1) **Şervan:** Nime ançe asta, çapsan orısañ bolmamdu?

(2) **Nurum:** Torgay çoñçillıġında kélip oruşқа başlıġan (3) idim, muşu vaққиçe dem almay oruvatımenġu. Sekkiz (4) ҳoluқ baġniñ etrapidiki қorayġu, uni “süp” depla (5) jıġıvetıdıġan cadıger emesmen.

(6) **Şaňyo:** Tene gepni ögenmey, nanni halallap yéyişni (7) ögünüş kérek Nur.

(8) **Basit:** Halal iş dégen yahşi. İşlep birövniñ (9) bir burda nénini élip yémek asan emes.

(10) **Nurum:** Emdi silerge nime қilip bersem boludikin tañ.

(11) **Şaňyo:** Nime iş қilip bérimen dep қаңғуñ turduñ. (12) Usul oynap bermeysende, işlep bérisen.

(13) **Nurum:** Yazıçe қilған işlarға қарап gep қilayli. (14) (*Lapasini көrsütüdu.*) Aşu lapastiki onbeş miñ baғ bédini (15) kim orup ekilip basti. Bu köz yétmes étizlarniñ buğday (16) tériqlirini kimler oridi. Kim östürdi, қоş haydaş (17) ketmen çépiş, oma oruş, hariva haydaş, muşu işlarniñ (18) hemmisi usul oynaşmu Şaňyoka. Téhi muşu tağ-tağ (19) bolup doglangan aşliқ baғlirini biz tipip alidigandimiz. (20) Tañ seherde turup, el yatқиçe işligenligimiz yene silerni (21) қанаetlendürmigen bolsa, hésavimizni bériñ çıkıp kéteyli.

(164/1) **Basit:** Yaқ-yaқ andaқ toқumni қarniңa alma. (2) Şaňyokam séni işқа pişsun, yahşi adem bolsun deydu-de.

(3) **Şervan:** Vay-vuy çıkıp kétimen dep bizni (4) қorkutmaqçimusen saña oһşaş paytimisini tetür origandin (5) күrmiñi iş tapalmay жүrüdu.

(6) **Nurum:** Boldi Şervanide siz zehiriñizni salmisiñizmu (7) Şaňyokamniñ gépi yétidu.

(8) **Şervan:** Hoy sésiқ gepni nedin ögendiñ!?

(9) **Nurum:** Silerdin.

(10) **Şaňyo:** Boldi bimene gepni қоyuş.

(11) **Basit:** Gepni tegsek tériқ boludu, қilidiған işniñ (12) gépini қilayli.

(13) **Şaňyo:** Nur, sen hazir yaylaққа mañ. Cañzidin çıkiri-(14)vetken atlardin törtni ekilip, meyerdiki atlar bilen (15) bille tulуққа қоşуñlar. Vaһ ötüp kétip baridu. Һamanni (16) cidellitиş kérek.

(17) **Nurum:** Bizmu ademde, қiңgir gep қilmay, түzla gep (18) қilsa añlavérimiz.

(19) **Şaňyo:** Boldi, takallaşmay barive.

(20) **Nurum:** Қaysi at bilen çıkimen.

(21) **Şanyo:** Cañzidiki toruқ atni min.

(165/1) **Şervan:** Kozidin 3—4 ni haydigaş kelsun.

(2) **Basit:** Hebbeli kimiz algaç çüşüdü—de.

(3) **Şaňyo:** (*Nurumğa*) Hélikî savdan dégen kazakka (4) dep koy. Kémiz, qozilarni özi yetküzüp bersun. Andin (5) kéyin balisi éti nimida?

(6) **Nurum:** Amantay

(7) **Şaňyo:** Amantay kélip, hamanga qarışip bersun, (8) hört-pört dése, çikirivétip başka malçi alme deydu, (9) dep éyit.

(10) *Nurum béşini menilik liñşitip çıqip kétidu.*

(11) **Şervan:** Muşu deyuzniñ qapigidin her bala kélidu. (12) (*Basitka*) Eymenmey qilivatqan geplirini añlidiñizmu?

(13) **Basit:** Ezeldinla bularniñ uruği gedenkeş.

(14) **Şervan:** (*Şaňyoga qarap.*) Buni nimişke qoyup (15) béridikin tañ. Malaynimu ekiletken barmu, méniñçe bolsa, (16) urup — urup kiyim - kiçigini salduruvelip haydivétimen.

(17) **Şaňyo:** Hotun kişi dégenniñ çéçi uzun, ekli (18) kışka dégen ras gepte. Uniñ Üzi haram bolgan bilen (19) küçi halal emesmu. Haydivétip, uniñ qilivatqan şunçe (20) nurgun işini sen qilamsen. Haydaş kérek bolsa küçi (21) tegmeydiğan Meşrep dégen rodupayni haydaş kérek.

(166/1) **Şervan:** Vayyey, Meşrep hemmisidin didilgu, (2) başkisi bizniñ işimizga şunçilik köyünse bolattıgu.

(3) *Meşrep kiridu.*

(4) **Meşrep:** Mezin Zorihan tügep qaldi, Şaňyokamğa (5) éytip koy deydu.

(6) **Şaňyo:** Özi kéni?

(7) **Meşrep:** Ketti.

(8) **Şaňyo:** Ketti?

(9) **Meşrep:** Nurum kelmise bolmaydu dep qizi, jiglava-(10)tidu. Uniñgimu dep koy deydu.

(11) **Şaňyo:** Boldi séniñ işiñ bolmisun, bağdiki (12) qorayni oruptur. (*Meşrep qarap turudu.*) Çik (13) cüğü, nime bizirip turusen! (*Meşrep başka çıqıdu.*) (14) Zorihanniñ bir künlük merkisige men pul heşlişim kérek. (15) (*Basitka.*) Sen ahiretlik nersilerni éliška yardım qil.

(16) **Basit:** Boludu, biz teyyar.

(17) **Şervan:** Hşelengen pulni kam yazdurup qoymisila (18) cıq - cıq körsütüp (*boynini sozup.*) Jurtniñ semige (19) sélip qoysila.

(20) **Şaňyo:** Sen ögetmiseñmu biz uni utturivetmeymizgu.

(21) **Şervan:** Siliniñ ustuluqlirimu çağliq.

(167/1) **Basit:** Téhila Şaňyokamni uñmaydikensiz-de Şervan (2) ağça. Yikende burut alidu désile akimiz.

(3) **Şaňyo:** Biz munçilik işni epliyelmisek şunçe (4) teelluqni qandaq taptuq. Tört tamniñ içide olturuvélip, (5) bizniñ çaqqanligimizni taza körmigende.

(6) **Basit:** Toğri. (*Şaňyoniñ mürisige kékkip.*) Şaňyo-(7)kamlar bürkütte – bürküt. Qarmigan yerini juluvalidu.

(8) **Şervan:** Erni – er qilidigan hutun deydu...

(9) **Şaňyo:** Boldi tola mahtanma.

(10) *Basit bilen Şaňyo tala terepke, Şervan öy terepke kétidu. (11) Siyit kiridu.*

(12) **Siyit:** (*Aq tuhumni çişigä çekip.*) Pah ...! (13) Taşkende bu héligu ottuz tuhumken yüz tuhumğa tigişimen (14) dep duruvalsimu alatimde uni. (*Piyazniñ şöpigide (15) qizartilgan yene bir tuhumni çişigä çekip.*) Muşu dañliq (16) tuhum emesmidi, Pök-pök qilidu bu. Muşu nimu ottuz (17) tuhumğa alğan – de men. Muşundaq tuhumdin ikki yüzniñ (18) uş – paynigini uruvalimen – désimu qorqmay çekişivi-(19)rimen kiki – kiki. (*Burni hartildaydu.*) Emdi pütün melide (20) buniñğa tuhum çıkmaydu-de. (*Bağ terepke bérip.*) Meşrep, (21) hey Meşrep.... (*Meşrep ağaç kötürüp kélidu.*) Ma tuhumni (168/1) çişigä çekip baqqina. (*Meşrep çişigä çekidu.*) Ottuz (2) tuhumğa tigişivaldim.

(3) **Meşrep:** Vay. Nimançe qimmet?

(4) **Siyit:** Ömründe muşundaq kattıq tuhumni körgen-(5)midiñ.

(6) **Meşrep:** Aldinipsen ahmaq, şuniñgima hoş (7) bolduñma, buniñdin avu tuhumiñ kattıq.

(8) **Siyit:** Sen sarañ nimini bilisen, çişini sunduru-(9)vitidigandek uruluvatidigu. Beşyüzge yétidu dégene bu.

(10) **Meşrep:** Yoğan gep dégen bir tiyin “ke” soquşturup (11) körümüz. Qizili men bolay.

- (12) **Siyit:** Boldi me! (Kızargan tuhumni Meşrepke béríp.) (13) Sen tute. Men urumen.
- (14) **Meşrep:** Beşyüzge yaraydıgan tuhum bolgandin kéyin (15) sen tute.
- (16) **Siyit:** Yağ – yağ. Sen tutusen.
- (17) **Meşrep:** Mana ağziñda dégen bilen muşundağ (18) çidimas bayveççide – sen.
- (19) **Siyit:** Mañ – mañ. Men urumen. Bolmisa sen tirmigiñni (20) paturivitisen.
- (21) **Meşrep:** Ure. (*Tuhumni sıkımdap tutup bérídu.*)
- (169/1) **Siyit:** Nerige urumen, yoğan tut.
- (2) **Meşrep:** Çidimas mana ur. (*Tuhumini éçivirağ (3) tutudu. Siyit asta – asta urudu.*)
Kattıq ur! Korkançak. (4) (*Siyit kattigirağ birni urup tuhumni sumudu.*) He, mana (5)
beşyüzge yaraydıgan tuhumıñ pékiş boldi.
- (6) **Siyit:** Deyuz sarañ! Kihi ... kihi. (*Burni hartil-(7)daydu.*) Tirmigiñni paturualdıñ.
- (8) **Meşrep:** Hey. Çidimas, muşu bir boş tuhumni (9) ottuz tuhumğa tigişivaldıñma.
Anañniñ bergen pulini (10) şundağ kılıp tügütüsen – de, sen mañka.
- (11) **Siyit:** Hoy humsi nime mañka deysen. Yalañgıdağ (12) kelender.
- (13) **Meşrep:** Teyyar pulnimu caylap heşliyelmey sap (14) hekke utturup kélisen.
- (15) **Siyit:** (*Muštumini turup.*) Birni qoyup qolumğa (16) bileyzük kılivalimen humsi,
séni hazir.
- (17) **Meşrep:** Pah qalitis gañguñ cumu sen, Siyit noçi, (18) méni urumen dégiçe
burniñni ertivalgına mañka.
- (19) **Siyit:** (*Jügirep béríp, bir kaltek kötürüp kélídu.*) (20) Birni qoyup olturuvétimen.
(*Şervan çıqídu.*)
- (21) **Şervan:** Vay Hodayimey, qandağ qilamen. Hoy nim (170/1) bolduñ Siyitcan.
(*Tutuvalidu.*)
- (2) **Meşrep:** He. Bayveççe.
- (3) **Siyit:** Qoyup ber, olturuvétip hunini töleymen. (4) (*Meydisige urudu.*) Özem
töleymen.
- (5) **Meşrep:** Erge, taytañ bayveççe qoyup berse nime (6) qılalaysenkin. Hoy Siyit noçi
sen heqniñ katekliridin (7) oğurlap kélip soyup yeydiğan tohu emesmen.
- (8) **Şervan:** Boldi – boldi qoyuş.

(9) **Siyit:** Sen buni qoyup béríp ras erke kılıvaldıñ, (10) malay dégen malaylıqñı kılmamdu.

(11) **Şervan:** Nime kıldı bu saña şunçe?

(12) **Siyit:** Ağzını yaman kılivatıdu.

(13) **Şervan:** Boldı hapa bolma. Men cacisini bérimen. (14) Sen sheherge kirip yéñi tiktürgen kıyımlırını élip (15) çık. Méniñ duhava çapınım pütken bolsa alğaç çık. (16) Cügü, ciren téyiñni yitilep kel Meşrep toqup bersun, (17) cügü. (*Meşrepke qapıgını türgep bolup.*) Hoy sen nimeşke (18) qoray orımay bu yerde lağaylap jürisen. Tayaq yigıñ (19) keldimu he. (*Siyit bağ terepke kétidu.*) Meşrep, sen (20) Şañyokañ bilen Siyitcanlarınıñ çışığa tola tegme. Eger (21) ularınıñ oğusını qaynitiveseñ sirimizni paş kılip (171/1) qoyusen. Men bunıñdin kéyin ularınıñ aldıda séni (2) tillap, conup qoyumen. Hoş, bilmeptimen dep torive. (3) Özeñ bilisengu men séni héçkimge urğuzmaymen. (*Yalğan (4) cilvilinip.*) Andaq bolğandin kéyin ün çıkarmay jürüve. (5) Qalğınını özimiz bilimiz.

(6) **Meşrep:** Ezbirayı hoda sizni depla jürümüzde. (7) Sizniñ navatteq şirin sözliriñizni demisek, dozahtek (8) bu hoyla bizge herküni til, ahanet.

(9) **Şervan:** Sen méniñ gépimdinla çıqmisañ hemme mirat (10) - meşsetliriñge yetküzümen.

(11) **Meşrep:** Siz nime désiñiz men teyyar devatimengu.

(12) **Şervan:** Andaq bolsa, Siyitniñ tiyini toqup (13) béríp, vay ukam men séni obdan körümen dep pepilep (14) sheherge yolğa sal, kéyin saña deydiğan bir gépim bar, (15) (*Baqqa qarap.*) Ene Siyitcan kélivatıdu. (*Şervan öyge (16) kirip kétidu.*)

(17) **Meşrep:** Nime gépi bardu? Geplirige qarıganda (18) ménimu rasla yaşşı körüdu, iş kılip, méniñ sözümdinla (19) çıqmisañ miradiñğa yétisen deydiğı. Peri –peri déyişidu. (20) Mengü perini körmidim. Şañyonıñ öyige kélip, bezme (21) kılganlarınıñ ağzidinla añlıdım. Peri dégen her qançe (172/1) bolsa, muşu Şervan ağçıçilik çıraylıqtu.

(2) *Siyit kiridu.*

(3) **Siyit:** Ciren tayni lapaska bağlap qoydum. Toqup (4) bergin.

(5) **Meşrep:** Kümüş iger – cabduqliriñ bilen mehmel (6) körpeñni sélip, rasa yaltiritivitimen. Sheherge kirgende (7) gadiyip oturup kétisende, Siyitcan.

(8) **Siyit:** Apam ediviñni bergenge oħşaydu he, ħéli (9) çüçüp kapsen.

(10) **Meşrep:** Apañ pütün melidiki ħotunlarniñ edivini (11) béridigan ağça tursa méni ayap qoyamdu. Balamğa tigışemsen (12) dep alla tovamni çıkardı.

(13) **Siyit:** Séni şundaq kıliş kérek burnuñniñ (14) bézini alsa boludu.

(15) **Meşrep:** Siyitcan boldi emdi, méni tillima, men (16) saña bir ħuş ħever éytaymu?

(17) **Siyit:** Éyte, nime ħuş ħever u?

(18) **Meşrep:** Çaqliri ħunduz, közliri jultuz, ħeşi (19) bergi kıyaqtek, meñzi kıp-kızıl anardek, kızilgülniñ (20) ħunçisini saña élip bermekçi.

(21) **Siyit:** Aşu Ġunçeknima? Kóte u nimeñni.

(173/1) **Meşrep:** Ġunçem kıaltis balide. *(Siyitniñ meydısidiki (2) şaltaklarni tatlap.)*

Emdi öylinidigan jigit bolğandin (3) kéyin, kıyımıriniñ şaltak kılmay özeñni tüzep jürseñ (4) boludu. Bolmisa ħotuniñ köñülsiz bolup qalidu, men bugün (5) séniñ ciren yorğañni şundaq kéliştürüp toqup béreyki, (6) kızlar bu qeyerniñ şaza disikin dep qalsun. *(Baqqa çıkıdu)*

(7) **Siyit:** Men ondaq tigi pes gadayniñ kızini alat-(8)timmu, ademniñ meħsidini uħmaydigan nimilekende bu, (9) balisiniñ köñlidikini tapidigan ata – anilar qandaq adem-(10)lerdu, men öylünümen démidimģu, bizniñ teñtuş aġınilar (11) öylünüştin ħeviri yok oynap jürüdüğü teħi. Öylü-(12)ģüsü kélip ketken bolsa, qeni çidisa, méniñ dégen (13) yerimdın élip bersun, şeherde apamniñ cimetliriniñ (14) arisida ni kızlar bar. Men alsam şulardın birini alimen. (15) Dürdündin köynek kıyidigan, altun gül qadaydigan (16) mamuqtek yumşaq aq bilek kızlardın almayze, çit köñ-(17)nek kıyip, pereñ yağlıq salidigan serada aptapta köyüp (18) ketken Ġunçekni alattimmu. *(Meşrep kiridu.)*

(19) **Meşrep:** Siyitcan! Cüre körüpbak, tarap silap (20) paqiritip ükilirini paħpaytip padişaniñ tacidek kılivettim. (21) Cüre körüp reħmet éytisen.

(174/1) *Yıtılep élip kétidu, Şervan altun qadaq, altun ġülü bar bök (2) kıyip yasınip çıkıdu.*

(3) **Şervan:** *(Köynigniñ étigini tartıp qarap.)* Muşu (4) köynigim özemge ħéli yarışıdu, biraq piti çüşkendekmu (5) nime? Her qançe yoğan bolğan bilen bir eynekte adem (6) hemme yeqini körgili bolmaydiken, emdi yene çoñ bir (7) taş eynek aldurup ikki tamğa

koysam kiyimlerini (8) yaraşkan, yaraşmıganlığı hemme yekidin körünüp turudu. (9) *(Bağ terepke béríp.)* Meşrep, hoy Meşrep. *(Meşrep (10) kiridu.)*

(11) **Meşrep:** Hoş hede.

(12) **Şervan:** Siyitni yolğa saldıñmu?

(13) **Meşrep:** Hee. Taza hoş kılivettim uni.

(14) **Şervan:** Özeñmuğu ékilliksen. Undağ bolsıçusen. (15) Haşımkañğa béríp, Şaňyokamlar öyde yok, hedem sizni (16) bir kélip ketsun, ikki égiz sözüm bar idi, deydu (17) dep kıçkırivetkine.

(18) **Meşrep:** Kıçkırivet – kıçkırivet, deviridikensiz.

(19) **Şervan:** He, boldi séniñmu égirçilikliriñni men (20) kötürüvatimen... Yénida başka kişiler bolsa, çetke tartıp (21) éyit, çandurup qoyma cumu.

(175/1) **Meşrep:** Boludu kıçkırip qoyay, bundin kéyin (2) kıçkarmaymen emdi.

(3) **Şervan:** Maqul. Kéyin yene kélişivalarmiz. Hazırçe (4) béríp kel. *(Meşrep çıkıdu.)*

Bu bézeñmu boşap ketkili (5) başlıdi. Emdi buniñğa başkarak bir nuқта lazım bolup qaldı-de.

(6) – *Perde.* –

(7) İKKİNÇİ PERDE

(8) 2- Körünüş

(9) *Aridin bir ayçe vaht ötken yene ikkinçi perdidiki körümüş.* (10) *Gunçem pişayvanda oturup muñlumup, naħşa éytidu.*

(11) Oma orusen künde,

(12) Talmamdu bilekliriñ.

(13) Men yadiñğa yetkende,

(14) Köymemdu jürekliriñ.

(15) Barayli démepmidük,

(16) Yanayli démepmidük.

(176/1) Şertimiz kızil alma,

(2) Çişişip yémepmidük.

(3) *İkki tizini çoçağlap iñigini tiziga koyudu. Azdin keyin* (4) *Patemhan ikki çilek sütni tala tereptin kötürüp kiridu.*

(5) **Patemhan:** Cénim kızım yene şümşüyüp oturupsengu. (6) Ah uruveseñ özeñge késel tépivalisen.

(7) **Ġunçem:** (*Uluğ kiçik tinip.*) Patimide, démisilimu (8) jürekniñ téñi zide bolup ketti.

(9) **Patemhan:** (*Olturup Ġunçemniñ çeke çeçini tü-*(10)*zep koyudu.*) Arilap biz tereplerge bérip, köñlüñni (11) kötürüp kelseñ bolmasmidi?

(12) **Ġunçem:** Vayyey Patimide, cañzilargá bériş mayaқта (13) tursun, baққа çıқip sel yoқap ketsem keynimdin böci-(14)lerdek marişip jürüdiğan boldi, bu azazullar.

(15) **Patemhan:** Tova! Sen bularniñ sétivalğan қulimidiñ?

(16) **Ġunçem:** Huddi torğa çüşken bir şum қuşқа oñ-(17)şaymen. Jurt çoñliri dégenlerniñ birimu bizniñ gépi-(18)mizni қılmaydu, Cénim Patimide, Meşrep akamniñ қilip (19) жүrgen işlerini karaña!

(20) **Patemhan:** He uniñga nime boptu?

(21) **Ġunçem:** Bizniñ arқımızdin paylaқçilik қilip (177/1) Jürüdu. Oğliñiz bolğandin keyin uniñga ağıritip bir neççe (2) égiz gep қilip қоysıñız bolatti.

(3) **Patemhan:** Şu, menmu uniñ beg, ağıçamlarniñ nağ-(4)risiga usul oynaydiğan bolup қalğanligini hélidin béri (5) Sézip жүrettim. Emdize sen yitimlarniñ ziyiniga ayak (6) bésiptu–de. Cogaynimek, tohtaptur, men uniñga şundaқ (7) gep қilayki, kembigelniñ қayaşi kembigel bolmay, siler-(8)ni ah–zargá қalduruşқа şirik boludigan bolsa, meniñ (9) undaқ balam yoқ. (*Etrapқа endişe bilen қarivilip, (10) asta sirlіқ ahañ bilen.*) Uniñ béşiniçu muşu cadiger (11) Şervan ağıça aylandurup қoydi. H...m bilemsen! (*Béşi-*(12)*ni liñşitip.*)

(13) **Ġunçem:** Ras éytidila azazulniñ қolidin her – bala (14) kélidu. Nurum Şervanniñ nime iş tutuvatқinini uhtumu?

(15) **Patemhan:** Uhti. Men buyerde bolğan yoşurun mes-(16)lihetlerniñ hemmisini dep berdim. U séni tola puçu-(17)lanmay az күn sevri қilip tursun, 3-4 күnlük işi-(18)miz қaldi. Menmu téç yatқinim yoқ deydu.

(19) **Ġunçem:** Nimişke түgümeydiğandu bu işlar.

- (20) **Patemhan:** Vayyey 7-8 yerdiki tağdek hamanlarni (21) élip boluş asanmu. “Hamana almak şehar almak” dep-(178/1)tiken. Cañziniñ korusida nan yékip, kala ségip, (2) çay kaynitipla méniñmu culugum çikip ketti (*Köyniginiñ (3) jirtilip ketken étigini körsütüdü.*) Kaşki şunçe (4) hosul algandin kéyin me, mavu 2-3 tağar aşliqni sé- (5)tip kiyim–kiçek kıl désiçu.
- (6) **Ġunçem:** Ölüktin öpke soraptu, eski tamdin (7) koğak deptiken. Bu toymuğurlardin aşliq sorigıçe iş-(8)ligen heklirini alganda kiyim kiyela.
- (9) **Patemhan:** Meşrepni jillikça aldık. Sen hotun (10) kişi bolğandin kéyin yégininiñ üçün işliseñmu boludu (11) –dep 5-6 jil boldi, maña bir yamağ bermeydu bular.
- (12) **Ġunçem:** Şuniñ üçün men, toymuğuz deymende bu (13) baylarni.
- (14) **Patemhan:** Ras éytisen Ġunçem. Külde kümüş (15) bolup kéçe-kündüz şunçe işlep bersem yene ye hénim(16) razi emes, ye bégim. (*Ornidin turup.*) Men çapsanraq (17) bérip Nurumlarga çay kaynitip bérey. Yene ağıça hénim (18) körüp kılıp, buyerde keçkiçe özini aşılitip, üçüsini (19) tutquzmisun.
- (20) **Ġunçem:** Bu gün Nurum qaysi hamanda işlevatidiğandu.
- (21) **Patemhan:** Nur, Turğan, Şañyomniñ malçisiniñ oğli (179/1) Amantay üçi juğurki yerdiki hamanda çeş kilingan (2) buğdayni toşuvatidu. (*Pes ahañda.*) Ularçu bir-biri (3) bilen sirdaş bolup qaptu. Hémişem séniñ kayğufni yep (4) jürüdü. (*Mañidu.*)
- (5) **Ġunçem:** Patimide Nurum vahit tépip maña bir yolu-(6)qup ketsun. Hapa bolmay dep qoysila.
- (7) **Patemhan:** Boludu, hatircem bol. (*Çikip kétidu.*) (8) Ġunçem hijal sürüp olturganda, Şervan uyqudin oğangan kıya-(9)pette esnep içkiridin çikidu.
- (10) **Şervan:** (*Çileklerni közdin kéçürüp.*) U lalma (11) hotun özi keni?
- (12) **Ġunçem:** Cañziğa kaytip ketti.
- (13) **Şervan:** Törtvürdek kalidin çikқан sütiniñ hem-(14)misi muşumiken?
- (15) **Ġunçem:** Silerniñ kalilirinlarniñ sütini men ne-(16)din biley.
- (17) **Şervan:** (*Tene kılıp.*) Vay tavi nazukey, burun (18) bilmigen bolsiñiz, emdi bilip qalarsiz.
- (19) **Ġunçem:** Men bu yerde turmaymen.
- (20) **Şervan:** Nede turusen?

(21) **Ġunçem:** Öz öyümge kétimen.

(180/1) **Şervan:** *(Sipayi zañlık külke bilen külüp.)* (2) Çöçürini ham sanap jürüpsen. Men saña yahşilikçe (3) éytip koyay Nurni ésiñdin çikrivet, emdi muşu (4) öyniñ adimi bolisen. Kirpidek tügülünüp almastin (5) jügrep jürüp işlep, muşu öyniñ bir parçe nénini (6) halallap yéyişni ögenginin yahşi.

(7) **Ġunçem:** Silermu sanimay sekkiz démeñler! Men héç-(8)kaçan silerniñ déginiñlerge könmeymen.

(9) **Şervan:** Doni köndürüdiğan öy bu. Sen nege (10) baralaysen.

(11) **Ġunçem:** Men öz öyümge baralaymen béğimda erkin (12) jürüp işlep, özemniñ nénini tépip yéyeleymen.

(13) **Şervan:** Asmandiki gazniñ şovisiğa nan çilap (14) jürüpsen.

(15) **Ġunçem:** Men silerge sétilip ketken qol emes.

(16) **Şervan:** Nime ékenligiñni körsütüp koyumen. (17) *(Aldirap öyge kirip kétidu.)*

(18) **Ġunçem:** Séniñ u mañka bayveççeñge ölügümму (19) tegmes. Nurumniñ béşi aman bolsa, méni sen azazul-(20)niñ aldida sargaytip, qul qilip qoymas. *(Uluq (21) kiçik tinip.)* Hudayim bizni öz öyümüzde ata – ani-(181/1)lirimizniñ çirigini yéqip şundaq çiraylıq béğimizde (2) hoşal - horam bille işlep ötüşke yetküzer ... *(Yene hes-(3)retke çümüdü.)*

(4) *Şervan qolida möhürlük het kötürüp çıqıdu.*

(5) **Şervan:** Mana mavu tiliñdin bergen hüccetni o-(6)qi. *(Sumudu.)*

(7) **Ġunçem:** Bilmeymen.

(8) **Şervan:** He ras, sen seralik het tonattiñmu. (9) Qulaq sal men oqup bérimen. *(Köreñlik bilen oquydu.)*

(10) *Til het*

(11) Tarihi hicriye 1332 – jili mahi şebanniñ 24-küni erdi, menki Sidik aħunniñ kizi Ġunçem jurt kat-(13)tiliriniñ aldida öz tilimdin uşbu hüccetni bérimen. (14) Anam Zoriħanniñ ölüm merikisige jurt atimiz Ömer Şañ-(15)yom teripidin 230 tekge ħiracet qilindi ve yene yette (16) neziri üçün 125 teñge ħiracet qilindi. Şubu pullar (17) bedilige ata – anamdin qalğan öy – cay ve béğimni Şaño (18) atamga rehne तरीkiside teserrup qilişka tapşurumen. Bu (19) qerzirimni tamamen tölep bolgiçe Şaño atamniñ

vesili-(20)gide bolup, körsetken yoli bilen mañimen. İcazetsiz (21) héç yaqqa ketmeymen. (*Hetniñ ayıgıdiki möhür ve koyul-(182/1)ğan kollarni körsütüp.*) Mana özeñniñ qoli, mana hatip (2) añunum, Haşimbaylarniñ govalıq tamğiliri, mana elem (3) añunniñ tesdiqlıgan möhürı. Sen allıkaçan bizniñ (4) ihtiyarimizğa ötüp ketken.

(5) *Sirttin Siyit bilen Basitniñ parañ sélip, kirivatқан avazi añlinidu.*

(6) **Basit:** Siyitcan téyiñniñ yargisi qaltisken cumu. (7) Méniñ étim yortup yételmidi – de.

(8) **Siyit:** Buni men téhi boluşığa qoyup bermidim. E-(9)ger rasa yorgısığa salıdıgan bolsam héli-héli atlırıñ (10) qéçip yételmeydu. Meşrep va Meşrep! (Meşrep bağ (11) tereptin qıqıdu.)

(12) **Meşrep:** Siyitcanlar şherdin qıqıptude. (*Tala (13) terepke mañidu. Gunçem öy terepke mañında*):

(14) **Şervan:** Hoy asmandin qüşken kök monçaq, (15) mavu sütlerni ekirip püşürüp qoy.

(16) *Gunçem qaytip kélip çileklerdeki sütlerni élip öyge kirip (17) kétidu. Basit bilen Siyit qolida qamça kiridu. Siyit qaç – qaç (18) salğan ötük keyivalğan, u köreñlik bilen arqısığa qarap.*

(19) **Siyit:** Hay Meşrep méniñ téyimni igizrek su-(20)vutup qoy.

(21) **Şervan:** (*Külümsirep Basitqa qarap.*) Pah Siyit-(183/1)canni jigıt qilivétipsilergu.

(2) **Siyit:** Ademni zañlıq qilmıgına hoy.

(3) **Şervan:** (*Siyitniñ suser tumıgını élip körüp.*) (4) Dégendek tikiptu –de buni.

(5) **Basit:** Ötügini démemsiz. Şherniñ köçilirida, (6) qaçılditip méñividi hemmisi qarışıp qaldı.

(7) **Şervan:** Hékim begniñ oğlimikin didi –de ular.

(8) **Basit:** Siyitcan maña rehmet éytsa boludu. Maşını-(9)çi, mozdoz bilen tumaqçı otturısında jügrep jürüp (10) ötügümnıñ culıgı qıqıp ketti.

(11) **Şervan:** He .. He, rehmet éytsa boludu. Hemmimiz (12) buniñ yolida pay – pétek bolup kettük.

(13) **Siyit:** Vay vuy, (*bir putini aldigıraç qıqırıp, (14) qoli bilen çapınını tartıp.*) Bir gadaymu kiyeydıgan (15) bu kiyimliriñge hemmiñ minnet qilişip kettiñgu.

(16) **Şervan:** Minnet kılğan bolamdiken. Qurguydek bir (17) jigit bolup qalginiña hemme kişiniñ mesligi kelivatidu. (18) Biz tehi saña dadañniñkidek böre cuga tiktürüp béri-(19)miz. Sen nime oylap jürüsen. Biz tapқан hemme dünyani (20) seniñ üçün jıgıvatımız.

(21) **Basit:** Şundaқ bolmay bir tal oğulde. (*Siyitke (184/1) qarap.*) Apañ bilen dadañniñ sözidin çıkmisañ hemmige (2) sen hocayinde Siyitcan.

(3) **Siyit:** Boldi – boldi, yene kulaқ miñemni yégili (4) turduñlargu. (*Ötügini gaçilditip tala terepke kétidu.*)

(5) **Şervan:** (Siyit terepke béşini silkip.) Nime (6) deydu, maқul boldimu?

(7) **Basit:** Şunçe gep kıldım, héç yékin kelmeydiğı.

(8) **Şervan:** Zadi nime deydu?

(9) **Basit:** Dadam şeherdin öylep қoyumen, deptiken. (10) Hemmini қilip jürgen apam. Men kembigelniñ yitim қizini (11) élip, jurt içide қандақ béşimni kótürüp jürümen, (12) depla turudu.

(13) **Şervan:** Uniñ bu söziğı birdin – bir toғri. Bu (14) қizniñ nesli bizge toғri kelmeydu. Biraқ şundaқ (15) bir yéri toғri kélip қaldiki Gunçini Siyit öz emrige (16) almay peket bolmaydu.

(17) **Basit:** Emdi unimisa, taşni tayaққа tañimizmu Şer-(18)van ağıça.

(19) **Şervan:** Siz uniñguçu apañmu Gunçini saña ömür-(20)lük хотunluққа élip bermeydiken, bugün emriñge élipla (21) etisi қoyuvetsimu meyli, uniñdiñ keyin özimizge taқа-(185/1)bil kelgidek, dégen yeridin öylep қoyumuz deydudeñ.

(2) **Basit:** Boludu, boludu. Siyitcanni maқul қilip bir-(3)ton kiyidikenmizde Şervan ağıça. (*Mañidu.*)

(4) **Şervan:** Ton aylansun.

(5) **Basit:** (*Tohtap.*) Soltan beg bir yaққа kétip қal-(6)misun, keçkiçe men uniñ keynige kirey. (*Çikip (7) kétidu.*)

(8) *Şervan öyge kirip kétidu. Jiraқtin Nurniñ naқşisi añlimidu.*

(9) Bir neççe mehel boldi,

(10) Men yarni körelmidim.

(11) Bille oynuşup işlep,

(12) Livige söyelmidim.

(13) *Ġunçem çıķıp, tiñşap, asta – asta bağ terepke mañidu.*

(14) Amrigim Ġunçe boyum,

(15) Mıhrivan Çolpan közüm.

(16) Ah urup hesrette sen;

(17) Derdiñge derman bolmudum.

(18) Nurum bağ tereptin kélidu.

(19) **Ġunçem:** Nurum!

(20) **Nurum:** Ġunçem! (*Az cim.*) Téç turamsız ehvalı-(21)ñiz yağşımı?

(186/1)**Ġunçem:** Bu yerdiki ehvalni uķķansız?

(2) **Nurum:** Patmidem hemmini éytip berdi. Sizniñ (3) meşege kélip ķalğiniñiz nahayiti yaman boldi.

(4) **Ġunçem:** Sahtipez Şaño. Jurt aldida “ķız bala (5) dégen pütün bir ķorada yalğuz ķalsa bolamdu. Atisiniñ (6) ornida atidarçılık ķilimiz, anisiniñ ķiriki toşķiçe (7) bizniñkide turup tursun” dep ekivaldi. Mana emdize (8) Şervan meni kelin ķilip, ķul ķiliş üçün 3-4 kün (9) içide oğliga nika ķilidurmaķçı.

(10) **Nurum:** ... Cadiger uћlap çüş körüvétiptu.

(11) **Ġunçem:** Tova ķildim Ĥudayım. (*Yaķisini kötürüdu.*) (12) Siz téhi bu öydiki iplaslıķlarni taza körmidiñiz. U (13) küni Şaño bilen ağiça içkerki sarayda vaķirişip ketti. (14) Nime cidelkin dep ķulaķ salsam atidarçılık ķilidiğan (15) mirez “oğlum unumigandin keyin çoñ toy ķilip uni (16) şherdin öleymen. Sen buni maña toķallıķķa élip béri-(17)sen” dep vaysavétiptu. Men bu uyatsızlıķlarğa ķandaķ (18) çidaymen! (*Közidin yaş aķıdu. Nurniñ ikki mürisi-(19)ni tutup.*) Men mundaķ ademlerniñ arisida hergiz (20) turalmaymen. Jürügüm ézilip kettiğu Nurum!

(21) **Nurum:** (*Ġezep bilen.*) Adem soretlik boriler! (187/1) (*Ġunçemniñ çéçini silap.*) Cénim ténimda isen bolsa, (2) men sizni héçķaçan bu ķara niyetlerniñ aldida ģar ķilip (3) ķoymaymen. Meniñ işimmu ayaklaştı. Bugün keçķurun Şaño (4) bilen hésaplışip, ete ikkimiz özimizniñ bégiğa kétimiz.

(5) **Ġunçem:** ķarañ Nurum bu yerde yene bir gep bar.

(6) **Nurum:** ķandaķ gep? (*Heyranlıķ bilen ķaraydu.*)

(7) **Ġunçem:** Şervan: “Sen bizniñ ihtiyarimizğa ötüp (8) ketken. Bu yerdin héçyerge kétélmeysen. Bağlırıñmu biz-(9)niñ hésavimizda. Mana tiliñdin bergen hüccitiñ” dep (10) bir möhörlük hetni körsetti.

(11) **Nurum:** Siz şundağ dep hüccet bergenmu?

(12) **Ġunçem:** Men meşege kelgen künniñ etisi Şoñyo (13) jurt çoñliridin beş – alti kişini çayğa çakirip, (14) şularniñ aldıda goride téç yatsun dep apiñizniñ (15) ölüm merikisi, yette nezirige kılingan hıracet üçün (16) bir parçe hüccet kılip koyduq. Barmigiñizni bésip (17) koyuñ dividi bésip koydum, u çağda men uniñ béşimni (18) bağlap alidigan bir möhür het bolup kélişini nedin biley.

(19) **Nurum:** Hüccetke kaçılık pul yéziliptu.

(20) **Ġunçem:** Üçyüz neççe teñge.

(21) **Nurum:** Üçyüz neççe teñge? Yalğan.

(188/1) **Ġunçem:** “Şu kerziñ üçün bégiñ bizge rene”(2) deydu.

(3) **Nurum:** Sétilğan öy – cabduqliriniñ puli nege (4) kétiptu? Hiligerler!... Kéni hésaplışıp köreyliçu!? Şu (5) çağda hemmisi aşkare boludu. (Bağ tereptin keyni– (6) keynidin ikki çalma çüşüdü. Nur sinçilap qarap.) (7) Şoridin bir kişi çüşuvatidu. Bu yerde bir sir bar. (8) (*Ġunçemge*) Siz kirip kétiñ men möküp turay.

(9) *Nur béde lapisi körünüp turğan terepke mökkili kétidu. Ġunçem (10) aşhanığa kiridu. Haşimbay qarığaçniñ daldisiğa kélip, körünüp, (11) uşkitip yoqap kétidu. Şervan öydin çıkıp bağ terepke cilve (12) kılip kirip kétidu. Bir azdin keyin vaqıraşkan avazlar, it-(13)niñ kavaşliri añlinidu. Şervan qarığaçniñ yéniga kelgende ar-(14)kıdin kelgen Nurğa ésilidu.*

(15) **Şervan:** Hoy lalme sen bu yerde nime kılip jü-(16)rüsen. (*Nur ittiritididu. Şervan jikilidu.*) Şervan (17) viyey–viyey, vay can .....

(18) **Nurum:** Lalmadep saña oħşaş kursukka kirgen (19) kaçuqça éytisa boludu.

(20) **Şervan:** Tiliñ kurgur, vay béşim.

(21) **Meşrep:** (*Jügürüp kirip.*) Nim boldi, nim boldi.

(189/1) **Şervan:** Hoy Meşrep, tut mavu doyuzni. (*Meşrep (2) Nurni tutuşka yékin mañganda, Nur muştumini teñleydu.*)

(3) **Nurum:** Sen néri tur alcigan, bikar uruvétimen!

- (4) **Meşrep:** (*Arķisiġa dacip.*) Hö .. hö maniñ peylini.
- (5) **Nurum:** Kördüñmu hocayinliriñniñ karamitini, mana (6) siri aşkare boldi. Şermendisi çıktı. Mana olġa çüşti. (7) *Huddi şu peypte Şaňyo şeherdin, den haydigili çıķķan kıliç* (8) *aşķan bir yayi bilen kirip kélidu.*
- (9) **Şaňyo:** He. Nime olġa çüşti he, bu nime iş?!
- (10) **Nurum:** Şermendilik.
- (11) **Şervan:** (*İkki alķini bilen yüzini tutup.*) (12) Vay şorumey, tiliñ urgur yüzsiz. (*Turup Şaňyoga* (13) *erz kılip.*) Buniñ peyli yaman.Vaħtida ıķiriviteyli (14) dése unumaydu. Mana ahval mana şermende.
- (15) **Şaňyo:** éni nime gep?
- (16) **Şervan:** alġan – atķan şaptullar bolsa, alay dep (17) kirsem, monu yüzi ara möküp turuptiken, tuyuksiz ıķipla (18) maňa zorluk ılmaķçı boldi. açsam oġlap kélip uru-(19)vatidu. (*Jiġlap.*) Hélimu yahşı Meşrep kirip aldi. (20) Bolmisa méni öltürüvitetti.
- (21) **Nurum:** Yaalla – yaalla. (*Yaķisini tutudu.*)
- (190/1) **Şaňyo:** Hoy tuzkór ilidiġan munapıķ, bu nime (2) ilginiñ?!
- (3) **Nurum:** Şaňyoka heķiketni sürüştürüvérek iş iliñ.
- (4) **Şervan:** Bu deyuz yene maňa töhmet ilip utulmaķçı.
- (5) **Nurum:** Estegpirulla, mana arañlar! Bala aplaşķa (6) nimidigen ustuluk he!
- (7) **Şervan:** Hoy, Meşrep sen sözligine.
- (8) **Şaňyo:** (*Meşrepke*) Sen nime kördüñ?
- (9) **Meşrep:** Atķa béde toġravatsam varañ-çuruñ (10) ıķip ketti. Baķķa kirsem Nur hedemge ésiliveptu ...
- (11) **Nurum:** (*Meşrepniñ gépini bölüp.*) Sétilġan yalaķçı? (12) (*Şaňyoga arap.*) Boldi bu yerde kişi bar. Méni yalġuz (13) öyge ekirip sorañ hemmini éytip bérimen.
- (14) **Şervan:** (*Nurġa diveylep.*) Uyalsañçu éyt éni? (15) Nimini éytip bérisen! He zidi pes?!
- (16) **Nurum:** İsil zadilar nime iş ılġan bolsa şuni (17) éytip bérimen.
- (18) **Şaňyo:** (*Şervanġa.*) Sen öyge kirip ket, bu (19) munapıķ bilen özem sözlüşümen. (*Şervan kirip kétidu.*) (20) Hay Meşrep sen bérıp, yamuldin den tökmigenlerni (21)

haydigili kişi çıkıptu dep Basitni başlap kel. (Meş-(191/1)-rep çıkıdu.) Sen aķ adem ikensen işiñ cañzida (2) tursa, bu yerge nime dep keldiñ?

(3) **Nurum:** Cañzida işim tğüdu. Emdi hêsaplışıp (4) heķķimni élip ketimiz.

(5) **Şańyo:** Kétimiz téhi “men” emes biz dep koyuñ, (6) séniñ mende héç heķķiñ kalmidi.

(7) **Nurum:** Méniñ yaziçe işligen heķķim nege ketti.

(8) **Şańyo:** Yazıçe tamaka çıkimen dep 20 teñge aldiñ. (9) At apķaşturup bir harivini sundardiñ. 4 tağar buğdayni (10) oğrıga berdiñ, muşularniñ hemmisi gediniñde turup (11) mende nime heķķiñ kılmaķçı. Hêsaplaşsañ töleydiğan (12) puluñni teyyarlap koy.

(13) **Nurum:** Uķuldi, silerniñ nime iş kılıdigiñiñlar; (14) çoñ apamniñ hêsavimu şundaķla eplep tokumdek yamalğan (15) ikende.

(16) **Şańyo:** Çoñ apañniñ hêsavini koyup aval özeñni (17) bil mütehem, buzuk. (*Meşrep, Basit kiridu.*)

(18) **Nurum:** Şańyoka aval pişaniñizni silivétip andin (19) kéyin kiliñ u gepni.

(20) **Şańyo:** Nime? Nime dédiñ.

(21) **Nurum:** (*Tene kılıp.*) Canapliri nime dégen bolsila (192/1)Şuni dédim.

(2) **Basit:** (*Nurğa.*) Hay nainsap tart tiliñni, bi-(3)hürmetlik kılma.

(4) **Nurum:** Hürmetçi ellik béşi insap kilişni, (5) bizge atidarlık kılıdigan Şańyokamğa éytsiñiz adalet (6) boludu.

(7) **Şańyo:** (*Meşrepke.*) Ağamça eke (*Meşrep “hóp” dep (8) aşhanıga kiridu.*) Men bu haramzedige adaletniñ nime (9) ikenligini körsütüp koyumen.

(10) **Yayi:** Burniñ bézi ösüp ketken nimikengu bu. (11) Cacisini bérip koyuş kérek buniñ. (*Meşrep ağamça (12) élip çıkıdu.*)

(13) **Şańyo:** Bağlañla bu kara niyetni. (*Basit Yayi bilen (14) bağlaşķa tutuñanda Nur Yayini ittirévitip Basitni bir muş (15) bilen jikítidu.*)

(16) **Nurum:** Nime gunayim üçün bağlaysen méni, yazıçe (17) işlep berginim üçünma. Ağçiniñ şermendiligini aşkare (18) kılginim üçünma, yaki Ğunçemge kurgan tuzaklıriñni yuşu-(19)ruş üçünma? Hey Şańyo, kim kara niyet ikenligi (20) heķiket aldida, pütün helķi alem aldida aşkare boludu.

(21) **Şańyo:** Korkunçaklar nime karişip turusen, bağla!

(193/1) *(Nurğa yékin kélip, qamça salidu.)*

(2) **Yayi:** *(Qiliçini sogurup.)* Hey ogri, qarşilik (3) qilsañ kiliç bilen salimen.

(4) **Nurum:** Kel, qoluñdin kelgenni qiliş.

(5) *Hemmisi Nurumni tutup baqlaydu.*

(6) **Şaño:** Apargin, qarigaçqa baqla.

(7) *Nurni qarigaçqa tañidu.*

(8) **Nurum:** Qoluñdin kelse, asminiñni taşlivet (9) heqiket igilidu, sunmaydu.

(10) **Şaño:** Ur munapiqni.

(11) *Yayi Nurni qamçilaydu. Öydin Gunçem jügürüp çikidu.*

(12) **Gunçem:** Nurum. *(Yayiniñ qoliga esilip.)* Hoy (13) callat urup öltürüvétemsen biçarini, nime kildi (14) silerge şunçe.

(15) **Şaño:** *(Meşrepke.)* Hoy, hoy, ma qizni öyge (16) tart! *(Meşrep "cüriñ" dep qolidin tartqanda Gunçem (17) silkivétidu.)*

(18) **Gunçem:** Şaño ata! Nurumni qoyuvétiñ. *(Jiglaydu.)*

(19) **Nurum:** Yalvuruş ölümün yaman Gunçem. Bizmu (20) entimizni alidigan bir peyit kélidu.

(21) **Şaño:** *(Gunçemge.)* Téz yoqal! Bu uyatsizniñ (194/1) yéniqa kelgüçi bolma! *(Meşrepke.)* Nime qarap turusen. (2) Apa öyge. *(Meşrep Gunçini qolidin tartip öyige (3) élip kétidu.)*

(4) *Gunçem bir azdin keyin öydin çikip yuşurunup turup (5) talaqa çikip kétidu.*

(6) **Nurum:** Uyatsizlik, naheqlik, töhmet, hiyanet, (7) buzukçilikniñ ustiliri. Yene bu sözlerni başqilarğa (8) sugap qoygan hiligerligiñlerge lenet!

(9) **Şaño:** Ur ağıza. *(Özi hem Yayi qamça bilen (10) uruşqa baqlaydu.)*

(11) **Nurum:** Ur zalimler, qenimizni iç!

(12) **Basit:** Nur, tiliñni tart deymen. Bikar tayaqqa (13) ölüp kétisen. *(Nur béşini töven selip cim bolup (14) qalidu. Basit Şañoyni tutuvilip.)* Boldi qoyuñlar emdi (15) bu ölüp qalmisun. *(Uruş tohtaydu.)*

(16) **Şaño:** Him tohtaptur, men saña özemni bir tonutaykin, (17) sen gerdenkeş kimge qarşi çikkanligiñni şu vahta (18) bilisen! *(Basitqa.)* Basit, cügüsen mavu şengen

yamulniñ (19) jigitage héliki Aznibaği bilen Yağup dégen gedengeşlerni (20) hayditip kel. Mavu munapiğni qoşup üçini şengen (21) yamulğa ekirip qamitip qoyayli.

(195/1) **Basit:** H̱op Şaŋyoka hazir yetküzüp kelimiz. (2) (*Yayığa.*) Zencir koziliriñiz barmu?

(3) **Yayi:** Atniñ ğancuğisida hemmisi teyyar.

(4) **Şaŋyo:** Lozuñgimu, bu jigitkimu, qedem heqkini (5) jurttin obdanraq jigip ber.

(6) **Basit:** Biz heqqağan bularni rencitmeymizde. (*Yayi (7) bilen Basit çıqip kétidu.*)

(8) **Şaŋyo:** (*Qolini Nurğa şiltip.*) Sen moğuni ömür boyi ya-(9)mulda çiritivetmisem tohtaptu. (*Saray terepke kirip kétidu.*)

(10) *Qayğuluq mozika çelinidu. Azdin keyin Ğunçem tala tereptin kirip, (11) aşhandin bir çine suni kötürüp çıqip ehtiyatkarlıq bilen (12) Nurniñ aldiğa baridu.*

(13) **Ğunçem:** Nurum, Nurum beşiñizni kötürüñ. Su ekeldim (14) içiñ. (*Çinini Nurniñ ağızığa tutudu.*)

(15) **Nurum:** (*Suni içip canlinip.*) Ğunçem cénim, (16) kördiñizmu? Mana bu ademlerni tonup qoyuñ, bu yerdin (17) keçiş kérek.

(18) **Ğunçem:** Qaçili (*Nurni yeşişke urumup.*) Men (19) cañziğa bérip Amantay bilen; Turğankamlarğa hever qilip (20) keldim. (*Bağ terepke qarap.*) Ene ularmu bağniñ şori-(21)sidin çüşüp kélidu.

(196/1) **Nurum:** Nahayiti yağşi boptu. Yamulğa haydap ketse (2) qutulmaq tes bolatti.

(3) **Ğunçem:** (*Yékin kélip qalğan Amantayğa.*) Amantay (4) meyerge kel... Kasapetler hecep çiiñ bağlivéiptu.

(5) **Amantay:** Yapiray canim Nur, bay ekeñ qurutuqtu-(6)ğoy séni, üşünçe cazığıñ né idi.

(7) *Ağamçini yeşidu, Turğan jiraqtin şeret qilip etrapni bayqap turudu.*

(8) **Nurum:** (*Bileklirini ugulaydu, öy terepke nepret (9) bilen qarap.*) Ağınilar bilip qoyuñlar! Bizge kim dost (10) kim düşmen ikenligini bugün bular ap – aşkare tonutti.

(11) **Amantay:** Çaŋyonniñ qorlığın bizde köp tarttiqkoy. (12) Ana cili Qaşqir tartқан tört qoy üşün ekemdi (13) ölerşe sabadi osu surqiye.

(14) **Ğunçem:** Qan qusup öler İlahim.

(15) **Amantay:** Ekeme malini bahtirip ménide tégin iste-(16)tövi zorliqkoy, bizdey kedeylerniñ kégi köpkoy munda.

(17) **Turğan:** *(Nurlarğa asta yékinlişip kélip.)* Hey, (18) gepni qoyuñlar, etrapta héçkim körünmeydu. Amantay (19) Nurni avuluñğa başla.

(20) **Amantay:** *(Gunçemge qarap.)* Munavu qarindasti (21) qaytemiz.

(197/1) **Turğan:** Hazir bille qéçişka bolmaydu.

(2) **Amantay:** Uy–bay yalgiz tastap kitemizbe.

(3) **Turğan:** Atlarniñ ornini qilip keçte élip (4) kétimiz. Gunçem siz öyge kirip kétéñ, bizniñ bu yerge (5) kelginimizni héçkim sezmisun. Qéni ikkiñlar bir – biriñ-(6)lardin nérirak méñip, şoridin çikiñlar men yene etrapni (7) bayqap turay.

(8) **Nurum:** Hoş Gunçem körüşkiçe aman boluñ.

(9) **Gunçem:** Hoş Nurum, méni bu yerdin çapsanraq (10) kutkuzup kétéñler! (Közidin yaş tamidu.)

(11) **Amantay:** Qarindasim biz séni jiritquçtiñ tirnagında (12) zarlatip munda tastap qoymaymiz.

(13) *Aval Turğan, kéyin Amantay bilen Nurum bağniñ arqisiğa kétidu. (14) Azdin kéyin taşkir hoylida itlar qavap Basit bilen Yayi Az-(15)nibaqi Yakupniñ boyniğa zencir, qoliğa koyza salğan halda (16) haydap kiridu.*

(17) **Basit:** Men Şañyokamni qičkirip çiqay. *(Saray (18) terepke kétidu.)*

(19) **Aznibaqi:** *(Yayığa qarap.)* Qolumni azraq boşutup (20) qoysañ, yaman acrip ketti.

(21) **Yayi:** Üniñni çikarma qéri, bikar tayaqqa olusen.

(198/1) **Aznibaqi:** Sende rehmi dégen nerse barmu? Men (2) qéri ademgu!?

(3) **Yayi:** Rehmini téhi yamulğa kirgende körüsen.

(4) *Şañyo bilen Basit öydin çikidu.*

(5) **Şañyo:** He, gedenkeşler, boludigan ehvaliñ muşumu.

(6) **Aznibaqi:** Bu siliniñ iltipatliri. *(Qolini sozup (7) körsütidu)*

(8) **Şañyo:** Denni vahtida tapşurmigandin kéyin hökü-(9)metniñ salğan alvan – yasigiğa çatak çikrip jurt içide (10) pitne qilgandin kéyin mana muşundaq boludu.

(11) **Aznibaqi:** Rehmet Şañyom, siliniñ mundaq adillik (12) bilen jurt soriganlikliriğa.

(13) **Şaňyo:** Reħmet éytişka téhi aldirapsen mütehem. (14) *(Yaķupķa yéķin kélip.)* Hoş at – harvusi bar jigit (15) nimişke su oğurlidiñiz.

(16) **Yaķup:** Su oğurlıǵan kim iken.

(17) **Şaňyo:** Nimişke növitiñdin taşķiri su açisen?

(18) **Yaķup:** Silerge oħşaş ҡoli uzunlarniñ neççe (19) yüz Һoluk yérige su tinmay éķivatsa, bizge oħşaş (20) ҡoli ҡiskılarniñ 5-6 Һo yéridiki aşlıǵı ҡurup kétip (21) barsa kim çidaydu.

(199/1) **Şaňyo:** Ҷurup ketsun saňa oħşaş el resmini (2) buzǵuçi oǵrilarniñ aşlıǵı.

(3) **Yaķup:** Hey Şaňyoka, kembigellerniñ aşlıǵı ҡuru-(4)vatsa ularniñ suyini ҡisip, başķilarǵa sétivatķan kök (5) béşi oǵrimu yaki çañķap ketken yéri üçün su – su (6) dep jügürüp jürgenler oǵrimu? Boni heķiketlimemsiz.

(7) **Şaňyo:** Heķiketleyimiz. Saňa oħşaş kök béşini (8) urǵan noçilarnimu heķiketleyimiz.

(9) **Aznibaķi:** Yaķup sadde bolmisaňçu, adil begirim (10) mana bizni zencir bilen obdan heķiketlidıǵu. *(Ҷolimi (11) kötürüp boynidiki zencirni körsütüdü.)*

(12) **Yayi:** Aǵziñni jum.

(13) **Şaňyo:** Şherge hayda bu rodupaylarni. Ete şen (14) yamulıǵa özem bérip lozuñlarǵa melumatini özem bérimen. (15) Avu munapiķni ҡoşup hayda. *(Nurniñ yoқlıǵını bilip (16) kélip.)* Hoy u ķeni? ... Meşrep, hay Meşrep. *(Etrapni (17) aħturup jügürüşüp kétidu.)*

(18) *Perde.*

(200/1) Üçinçi Perde

(2) 1- Körünüş

(3) *Yene Ömer Şaňyoniñ ikkinçi perdidiki hoylisi. Keç kirip (4) ҡalǵan mezgil. Asmanda jultuzlar, mihmanħyaniniñ güllük çoñ–çoñ (5) pencirliridin çiraқ yorigi çüşip turudu. Ayvan pişayvanlardiki (6) égiz çiraқpaylar üstide ҡara çiraқlar yéķilǵan. Hoylimiñ bir-(7)çétide yerge oyulǵan oçaқта ҡuruk ҡazan ésiglik. Uniñ (8) yénidiki ot*

çöriside üç çögün ve kaynap turğan bir samuvar (9) bolup, şu yerde Meşrep qol qoşturup turudu.

(10) *Ayvan işigi aldida Ömer Şaňyo, Basit ve Haşimbaylar mes-(11)lihetlişip turudu.*

(12) **Haşimbay:** Şundaq qilip Nurlarnıñ héçbir iz – di-(13)rigi bolmidima Şaňyoka.

(14) **Şaňyo:** Şu qaçqañçe yoqalsila boldıgu haramzadiler.

(15) **Haşimbay:** Qız talalıq qılguçimu özliri, oğul (16) öyligiçimu özliri boludilide Şaňyoka.

(17) **Şaňyo:** Başqa gepni qoyili. Hoş Haşimbay cama-(201/1)et bolsa jigilip boldi.

(2) **Basit:** Mezinlermu Siyit bilen Günçemge ata tutqu-(3)zup kélişti.

(4) **Haşimbay:** Andaq bolsa, jigitlerni çapsan élip (5) kéliş kérek.

(6) **Şaňyo:** Cüğü Basit sen bargın.

(7) **Basit:** Hoş, hazir yetküzüp kélimen. (*Çikidu.*)

(8) **Şaňyo:** Haşimbay nikalıqqa qoyuludıgan nersilerni (9) sen qoy. (*Meşrepke.*) Hay Meşrep, méhmanlarğa yene (10) bir qatar çay quyup çik. (*Ayvanga kirip kétidu, Meşrep (11) çögün kötürüp ayvan bilen méhmanhana terepke kétidu.*)

(12) **Haşimbay:** Canan héç körünmeydiğı. (*İçkirige (13) boylap karaydu.*) Şervan ağıça bilen bugün bir uçraşsaq (14) bolatti. (*Yançugidin kiçik qutini élip nas çekidu.*)

(15) *3-4 tal nasni pürküp.*) Ağıça ahiri bu toyni qilip (16) ketti ... Aldıga kelgenni dessep, keynige kelgenni (17) tipip turudıgan Şaňyonimu könderdi –de. Bala hotun.

(18) *Şaňyo yağlıq qilip jitiłgan bir qañçe çit ve bir kıyımlik (19) reh, pul séliıgan bir neççe konvért kötürüp çikidu.*

(20) **Şaňyo:** Mavu reh bilen pul nika heqki üçün hatip (21) ahunumğa. (*Haşimbayğa ötküzüp bérip turudu.*) Mavu lozuñ (202/1) bégimge, mana bular ikki yayisiğa.

(2) *Jiraqtin ölen ahiñi añlinidu.*

(3) **Haşimbay:** Bu toyni nahayiti béhillik bilen ötkü-(4)züvatisiz–de, Şaňyoka. Héç bolmisa, Hatip ahunum bilen (5) keynağıñiz bolgandin kéyin lozuñ bégimge birdin ton (6) yapsaq bolatti.

(7) **Şaňyo:** Umu bolup qalar, toy buniñ bilenla tüğü-(8)meydu. Hélimu 3-4 kündin béri jurtqa aş bérvatimiz.

(9) **Haşimbay:** Elvette, hürmetliri çoñ bolğandin keyin (10) işnimu çoñ tutuş kérek.

(11) *Dap–dumbağ ölen avazi yékinlišidu.*

(12) **Şaño:** Ene alamu kélip qaldi. Başqa gepni qoyayli. (13) Mavu ikkisi mezinlerge, qalğanlarğa mana birdin yağlıq (14) *(Yağlıqlarni bérıp öyge kirip kétidu.)*

(15) *Sirttin ölen ve barikalla qiçqargan avaz kélidu.*

(16) Ölen

(17) Mestun heyran boluptimen,

(18) Şubu künlerde.

(19) Yatsam kéçe kelmes uyqu,

(20) Qarayu tünlerde.

(21) *Bir top yaşlar dap–dumbağ çélip, barikalla qiçqirip sehnige kiridu.*

(203/1) Hay–hay ölen, hay ölen, gül qayda bar yar–yar.

(2) Bir yahşığa bir yaman, her cayda bar yar – yar.

(3) *İkki kişi usulğa çüşüdü.*

(4) Hay – hay ölen, hay ölen, barmu hayat yar – yar.

(5) Qarçuğidek boyliřiñğa boldum seyyat yar – yar.

(6) **Hézim:** Békişip oynañlar, békişip.

(7) *Usulçılar bir – birige qarışip şeret qilip oynaydu.*

(8) **1- Jigit:** Toşkan soqқан kolluruñdin.

(9) Hay – hay ölen, hay ölen, men neqilay yar – yar.

(10) Hencer élip jürekni pare qilay yar – yar.

(11) Hay – hay ölen, hay ölen qar kélidu yar – yar.

(12) Bergi hazan tonni keyip yar kélidu yar – yar.

(13) Bergi hazan tonniñ bergi tola yar–yar,

(14) Öylenmigen jigitniñ derdi tola yar–yar.

(15) Egim – egim yollardin iz kélidu yar – yar.

(16) Kimhap tonni pürkünüp qiz kélidu yar – yar.

(17) Kızıl – kızıl piyazniñ posti tola yar – yar.

(18) Öylenmigen jigitniñ dosti tola yar – yar.

(19) Kara – kara kağılar hamandidur yar – yar.

(20) Öylenmigen jigitler armandidur yar – yar.

(204/1) *Nahşa – usul ayaklaşqanda içkiridin Basit çıkıdu.*

(2) **Basit:** Pete oquşqa başlıdı. Kéni jigitler içki-(3)rerek kirip méhmanhaniniñ işigige yékinraq turuñlar.

(4) **Jigit Koldışı:** Sultan bégimni otturıga (5) éliñlaray.

(6) **Hézim:** Hey Jigit koldışı! Sultan begniñ tumıgını (7) çökürüp koy.

(8) *Jigit koldışı! Siyitniñ tumıgını pişanisi terepke bésip koyudu. (9) Hemmisi varañ–çuruñ bilen ayvan (dalan) içige kirip kétédu.*

(10) **Meşrep:** (Çögün kötürüp çıkıp, otnıñ aldıga (11) barıdu.) Vay isitey, Günçemdek çiraylıq, çéçen kız, (12) bayniñ qopal mañka oğlıga hotun bolup kétermu. Yağ (13) Nurmu boş kelmeydu. Uniñ jürügi qapték bar, bugün (14) peytini koldin bermes. Nede bolmisun yétip kélidila U. (15) U küni men uniñ yérim kéçide muşu baqqa kelginini (16) sézip qaldım. Günçemni élip kéçişniñ koyida jürse (17) kérek. Biraq, bular Günçemni bir neççe kün öyge solap (18) işikni quluplap koydı –de. Nurniñ kelginini hedemge (19) éytmidim. Apam “bizmu kembigel bir işlemçi, Nurmu (20) işlemçi turup, sen nimişke hocayinlarga bölüşüp (21) ularni paylap jürüsen he, yitimlerniñ ziyini üçün (205/1) işleş uyatsızlıq emesmu” dep tilligandin béri biçä-(2)rilerini marap jürmeydiğan boldum.

(3) *Köpçilik nikadin kaytip mubareklişip, içkiridin çıkışıdu. Dap-(4)dumbağ çalğanlar “biz kızni köçürüp kelgili barayli” dep talağa (5) çıkıp kétédu.*

(6) **2-Jigit:** Ballar Siyitcanniñ jürügi pokuldavatıdu.(7)(Siyitka.)Korqma marimaymiz.

(8) **1. Jigit:** Uñlap qalma yene bugün.

(9) **Hézim:** Uñlap qalsa, ögüzini téşip su qoyumiz.

(10) **Siyit:** Ölgün kelse şundağ qılarsen.

(11) **Hézim:** Her yoğan sözligenlerni körgen biz, öylen-(12)gen jigit! Bugün siz indimeydiğan kün.

(13) **2-Jigit:** Özeñler biliñler démiseñ, tam tésip_(14) tériķ alidiğan, muz tésip bélik alidiğan bu Hézim gutu-(15)din bala qalisende bugün. (*Külkiler.*)

(16) **Hézim:** Öz emriñizge aldiñizmu dése, goşuyupla (17) turuvaldiña Siyit. Mana men séniñ üçün aldim dep (18) qoydum.

(19) **1-Jigit:** Bilik Hézimge ötüp kétiptu –de emise.

(20)**2-Jigit:** Undaķ dep qoysañ bu beğerez köşügiğe (21) kirivalmisun yene. (*Köpçilik külüşüdu.*)

(206/1) **1-Jigit:** Biraķ şakrapķa çilangan nanniñ yérimini (2) Siyit yédi-de.

(3)**Basit:** Hay balla bimene gepni qoyuñlar.

(4)**Hézim:** Héçqaysiñlar tarap ketmestin Jigit qol-(5)dişiniñ öyige bériñlar. Qizni köçürüp kelgiçe şu yer-(6)de yene bezme qilip olturumuz.

(7)*Jigitler çiqip kétişüdu.*

(8)**Şaño:** (*Öydin aldirap çiqip.*) Meşrep, baǵniñ (9) yan işigini éçivet. Camaet şu terep bilen çiqip kétidu.

(10)*Şaño kirip kétidu. Meşrep baǵ terepke jügreydu. Jiraķtin (11) dap-dumbaķ ve ölen avazi kélidu. Azdin kéyin tala tereptin (12) Turǵan yene 2 kişi, sanduķ orun – körpe, cuvilirini kötü-(13)rüşüp kiridu. İçkiridin Patemħan çiqip, sanduķ bopa köter-(14)güçilerniñ yüzlirige un qaçidu. Patemħan bilen Turǵan bir – bi-(15)riğe menaliķ qarışivalidu. Turǵan özliriniñ teyyar ikenligini (16) köz ve başķa şertler bilen uħturudu.*

(17)**Patemħan:** (*Turǵanğa qarap.*)

(18) Aq yolluķ boluñlar,

(19) Aq yolluķ boluñlar.

(20) İşiñlar ilgiri bolsun,

(21) Yüzüñler yoruķ bolsun,

(207/1) Kélin ayiği yaraşsun,

(2) Kelgen yoli aq bolsun.

(3) *Bopa kötürüp kelgüçilerniñ ikki biligige yaǵliķ baǵlaydu. (4) Şundin kéyin ular sanduķ, bopirini öyge ekirip qoyup, (5) qaytip çiqip tala terepke kétidu. Turǵan Patemħanniñ arķisidin (6) kélivatqiniñ körüp başķilardin ayrilip qalidu.*

- (7) **Patemhan:** *(Boş avaz bilen.)* He Turğan, işiñlar (8) kandaq?
- (9) **Turğan:** Cayida, Şañyonıñ üç étini igerlep (10) küzléktiki eski tamga apirip koyduq.
- (11) **Patem:** Nurlar hazir keyerde?
- (12) **Turğan:** Nur bilen Amantay muşu turkıda, *(bağ te-(13)repni şeret kılıp.)* Bağda möküp yatıdu. Héliki işni (14) togrilialidiñizmu?
- (15) **Patemhan:** Hee, men kız yeñgisi bolup teyinlendim.
- (16) **Turğan:** Yaşsi, cayida.
- (17) **Patemhan:** Ya Alla. *(Meydisini tutup.)* Tuyup qalsa (18) kandaq kılarmiz. Şañyo hemmimizniñ kénini içidu.
- (19) **Turğan:** Hatircem boluñ. Biz sizge gep keltür-(20)meydiğan kılıp işni togrilaymiz.
- (21) **Patemhan:** Nim bolsa meyli, siler segek bolup (208/1) turuñlar. Siyit öyge kirgiçe men Ğunçemni başlap çıkimen.
- (2) **Turğan:** Hebbeli cayida. *(Talağa çıqip kétidu.)*

(3) *Taşkirida kızniñ jiga avazi, keyin at, harva ve kişilerniñ (4) avazliri añlinidu. İkki er kişi Ğunçemni zilçige sélip, kö-(5)tergen halda 3-4 hotun kiridu. Şervan uqa tutulğan çapan, (6)béşiğa altun kadaq ve titirep turudığan altun gül qadalğan bök (7) kiygen halda bir neççe hotunlar bilen ayvan işigide tekebburane (8) kütüp turudu. Hayliğa qoraydın ğulhan sélinidu. Patemhan yene (9) üç hotun Ğunçem oltağuzulğan zilçiniñ tört uçidin tutup çin (10) kiçkiridu.*

(11) *Çin Kiçkiriş.*

- (12) Jiglima kız, jiglima toyuñ boldi,
- (13) Kimhap güllük köşüğe öyüñ boldi.
- (14) Jiglima kız, jiglima huş bolursiz,
- (15) Qarçuğidek jigitke dost bolursiz.
- (16) Jiglima kız, huş bolgin toylişinidur,
- (17) Altun boyluq gül jigit sirdişinidur.
- (18) Jiglima kız, jiglima behtiñ bolur,
- (19) Altun güllük köşüğe tehtiñ bolur.

(20) Jıglıma kız, saña bugün behit békıptu,

(21) Köşügeñge altundin miş kékıptu.

(209/1) Aptavida su kıysam ilimaydu.

(2) Kız anisi ögeymikin jıglımaydu.

(3) *Hélikı ikki er kışı zilçiniñ ikki teripidin tutup Ğunçemni* (4) *luğuldap yénip Turğan ot yalquni üstidin üç kétim aylandırıp* (5) *ıçkirige kötürüp kirişip kétidu. Kalğanlar arkısidin kiridu.* (6) *Kızniñ içki dolquni ve sirlık cimlikni ipade kılguçi muzika.* (7) *Kara yağaçniñ tüvige éhtiyatlık bilen Nurum kélip içkirini tiñşaydu.*

(8) **Nurum:** *(Tene bilen.)*

(9) Jıglıma kız, hoşal bolgın toylişındur.

(10) Altun boyluğ gül jigit sirdişındur.

(11) He ... m, alvastılar! ... Kim bilen kim sirdaş ikenli-(12)gi. *(Muştumini turup alğa sozudu.)* Hazir silerge (13) aşkare boludu. Cazanihorniñ mañkisi héçkaçan Ğunçemge

(14) “altun boyluğ gül jigit” bolalmaydu. *(Patemhan içki-(15)ridin çıķıp etrapıga ensirep qaraydu.)* Patmide – Patmide!

(16) **Patemhan:** *(Nurumni körüp kélip.)* Nurummu sen?

(17) **Nurum:** Hee. *(Koli bilen şeret kılidu. Patem-(18)han Uniñ yéniğa baridu.)*

(19) **Patemhan:** Teyyarmu siler? Turğanlar kénı?

(20) **Nurum:** Hee, teyyar, kütüp turumuz. Turğan et-(21)rapni bayķap jürüdu. Amantay bolsa, ene şaptulluķta mö-(22)küp turudu.

(210/1) **Patemhan:** Ğunçem ensirep bölekçila biseremcan (2) boluvatıdu. Öziniñmu saķlıđı yok. Şu baliniñ yötili (3) tutup ķeptu.

(4) **Nurum:** Bizniñ muşu yerdikenligimizni uhtımu?

(5) **Patemhan:** Uhti. Men hemme iştin heverdar kılip (6) turumen.

(7) **Nurum:** Patimde biz silige tağdek işinimiz. Öy (8) içi cimimidimu téhi.

(9) **Patemhan:** Hazir hemmisi botķaş içişivatıdu.

(10) **Nurum:** Muşu peyt emesmu?

(11) **Patemhan:** Yaķ, hazir ayvandımu, méhmanhanıdımu (12) kışı cik. İçkerki öyde Şaño bilen lozuñ bar. Uniñ (13) ikki yayısı ayvanda aç kalğan molunlardek marişip jürüdu.

(14) **Nurum:** U tirik taplar şeherge kirip ketmemdikine.

(15) **Patemhan:** Lozuñ Şañyonikide konudiken.

(16) **Nurum:** Ular neşşini çikivérip, hélila kömşü-(17)yüdu. Ğunçemni başlap çikivéris kérek.

(18) **Patemhan:** Yene azraq sevri kılip turuñlar. Bot-(19)qaşmu içilip bolgandu. Kişiler bir az séliksun.

(20) *İçkiridin Ğunçemni köçürüp kelgüçiler qayıtip çikışidu. Nurum (21) özini daldığa alidu. Patemhan alağzadirek bolup ayvanga kirip kélidu.*

(211/1) **Basit:** (Qayıtquçılarni uzutup.) Ağıça ete hem-(2)miñlarniñ çillaqqa kélip bérişiflarni teklip kıldı.

(3) **Qayıtquçılar:** Obdan boludu.

(4) *Sehne cim. "Muzika. Nurum yene bitaqet halda körüñüdu. Asmanda (5) bir parçe kara bulut astidin ay asta çikışqa başlaydu.*

(6) **Nurum:** Hetteñey emdi çiksa bolatti.

(7) *Amantay kélidu.*

(8) **Amantay:** Nur. Né bolip catir?

(9) **Nurum:** Tiş ... (Qolini arqisiğa sozudu.) Ene (10) ular çikip kélivatidu.

(11) *Patemhan toy kéyimi bilen toluq bézengen Ğunçemni başlap (12) çikip kélidu.*

(13) **Ğunçem:** Nurum!... (Özini Nurumniñ kuçuğığa é-(14)tip öpkideydu.)

(15) **Nurum:** Cénim Ğunçem. (Ğunçemniñ béşini silaydu.) (16) Boldi, jiglimañ. Siz üçün cénim pida. (Ğunçem meydisini (17) tutup yotuludu.) Nim boldi, yotulup qapsizgu?

(18) **Ğunçem:** Jürügüm ...

(19) **Nurum:** Ğunçem. Emdi qutuldiñiz. Biz üçün dozaqqa (20) aylandurulğan bu melidin kétip, tağ arilirida erkin (21) kün köçürümiz.

(212/1) **Patemhan:** Boldi cénim balilirim, bu yerde turmañlar, (2) qeçiñlar!

(3) *Turğan kélidu.*

(4) **Turğan:** Patimde balaga qalmasligiñiz üçün sizni (5) bağlap qoyup kétimiz.

(6) *Taşkirida Siyitni kızniñ yéniğa kirgüzüp qoyuş üçün kélivatқан (7) jigitlerniñ avazi kélidu.*

(8) **Patemhan:** Vay tapkan ékiliñlardin örgüley; (9) Siyitni élip kélişivatidu. Çapsan boluñlar, mana bağlañlar, (10) kėtiñler: (*Qolını arqısığa qılıp turudu. Hemmisi aldı-*
(11)*rap kélişidu.*)

(12) **Turğan:** Amantay céñginiñ qolını bağla. Nur po-(13)tañni yeş.

(14) *Amantay alayten bélige orivalğan ağamça bilen Patemhanıñ qolını (15) bağlaydu. Turğan Nurniñ potisi bilen ağzını tañidu.*

(16) **Amantay:** Hey qayren céñeşe, bizge tamaq casap (17) bérgen qoluñdı özimiz bayladıqkoy.

(18) *Patemhanı kara yağaçqa bağlap qoyuşudu.*

(19) **Ğunçem:** Cénim Patimde qılğan yahşılıqlirini öl-(20)semmu unutmaymen. Hoş, tirik bolsaq bir küni körü-(21)şermiz! (*Patemhanı söyüdu. Her ikkisiniñ közliri-*
(213/1)*din yaş tamçiliri ékip kétidu. Taşkiridiki avazlar (2) yékinlişidu.*)

(3) **Turğan:** Palaket bastı. Qeçiñlar! Amantay, sen (4) aldıda étiz arılap mañ. Men keyniñlardin bayqap mañimen. (5) (*Muzika.*)

(6) **Nurum:** Hoş, mihrivan Patimde, aman boluñ!

(7) **Ğunçem:** Hoş ! ...

(8) *Kétişidu. Patemhan béşini liñşitip qalidu. Bir az cim Muziki-(9)niñ avazi özgürüp. Taşkiridin 3-4 jigiti bilen Siyit kiridu.*

(10) **2- Jigit:** İkki üçini yokutup çin çigivettim. (11) (*Qol yağlıqni Siyitniñ boynığa çigip koyudu.*) Kız qoli (12) bilen hergiz yeşelmeydu. Çişiñiz bilen yeşiñ de cumu.

(13) **Jigit Qoldışı:** Yağlıqni çişligende meñzige çök-(14)kide birni soyuvalisen. Şuniñ bilen yüzüñler éçilidu.

(15) **1- Jigit:** Hem bir – biriñlerge issik utuşudu, (16) démemse.

(17) **Hézim:** Bizge qılğan qopallığıñni qızğa qılsañ köñli (18) toñlap qalidu. Uniñdin keyin issitimen dep cilték étip (19) aş kökiliriñni sepken bilenmu érimeydu.

(20) **Jigit Qoldışı:** Cürüñler emdi Siyitcanni qızniñ (21) yéniğa ekirip qoyayli.

(214/1) *İşik tüvige kélişkende işikni yene bir yeñgisi taqivalidu. (2) Jigitler reh yaki pul bérıp bir az sodilişip, işikni éçip (3) içkiri kirip kétidu. Jiraqlarda itlar kavaydu. Muzika ensiz (4) avazda oynaydu. Andin keyin içkiriside varañ – çuruñ (5) kötürülüp jigitle qalaymıkan çikidu.*

(6) **Jigit Qoldişi:** Qız nege ketti – he?

(7) **Hézim:** Köşügide bolmıgandin keyin cénini bir yaqqa(8)aldi –de u qız.

(9) **Jigit Qoldişi:** Cénini bir yaqqa élip bir kişi (10) Uni boguzlimaqçimiken. Agziñğa bekip sözle Hézim.

(11) **Hézim:** Hoy men Haşimbayniñ inisi dep tola yoğan (12) sözlime. Qaçkandu dégen gep.

(13) **Jigit:** Gep talaşmañlar, qızni isteş kérek.

(14) *Şervan oğul yeñgisi bilen çıqip kélidu.*

(15) **Şervan:** Meşrep, hoy Meşrep qéni sen.

(16) **Meşrep:** (*Közini ugulap çıqip.*) Nime nim boldi he de?

(17) **Şervan:** Nede uñlap qaldıñ, apañ nege ketti.

(18) **Meşrep:** Tañey, aşhanida uñlap qaptimen.

(19) **Şervan:** İste, hazir tap. (*Meşrep hochuqur (20) arqığa kétidu.*) Şermendiler nege ketkendu. (*Her terepke (21) istişip kėtişidu. Jigit qoldişi Patemhanni körüp qalidu.*)

(22) **Jigit Qoldişi:** Mayaqqa kéliñlar, hay mayaqqa Yeñ-(215/1)gisi meyerde bağlaqlıq turudu.

(2) *Hemmisi Patemhanniñ etrapığa toplumudu. Şañyo qéliçliq ikki (3) Yayı bilen çıqip kélidu.*

(4) **Şañyo:** Nime gep? Bu qandaq iş, yeşinler buni. (5) (*Patemhanni yeşidu.*) Hey ceddal, qız qéni? Séni kim (6) bağlap qoydi.?

(7) **Patemhan:** ...

(8) **Şervan:** Hoy lalmi, cavap bermemsen? (*Tipidu.*)

(9) **Patemhan:** ...

(10) **Hézim:** Buruhtima bolup halidin kėtiptu. Yene soraq (11) soravéremşiler Patimdemdin.

(12) **Şañyo:** (*Hézimge.*) Sen bu yerde nime qilip jürüsen.

(13) **Hézim:** Ottuz oğulniñ bir güli biz Şañyoka!

(14) **Şañyo:** Yoqal meniñ hoylamdin, héli nime ikenli-(15)giñni körsütümen bikar.

(16) **Hézim:** (*Çıqip kétip bérıp, yoşurun avazda öz – (17) özige.*) Ékillik qız öz cayini téiptu.

(18) Şervan: *(Yeñgige.)* Özliri nede kaldila ... Gep (19) kıloy ağziñğa saman tıkıvaldiñmu?

(18) Yeñge: Ğunçemni Patemhan hacetke açıķip ket-(21)ken idi.

(216/1) Şervan: Bu peket Nurniñ işi. Ğunçini paylap (2) turuptiken deyyuz.

(3) Şańyo: Estegpirulla!!

(4) 1-Yayi: Toğri bu hotunni bağlap koyuptu –de kızni (5) elip keçıptu.

(6) 2- Yayi: Vaķırap ketse kişiler tuyup kalidu dep, (7) karañla egiz burnini tefıvetkinini, nahayiti yaman ogri-(8)ken u.

(9) Şańyo: Hep Nur, bir қоşuқ keniñni içmistem (10) tohtaptur. Meşrep Basitni kıçķar. Pütün on beşiliri (11) bilen atlansun. *(Meşrep mañidu.)* Jüge çapsan rodupay. (12) *(Meşrep jügreg ketidu.)* *(Jigit Kıoldışıǵa karap.)* (13) Jüğü sen berip Haşim akañni kıçķırıp kel! *(Jigit (14) Kıoldışı jügreg çıķıp ketidu. Yayılarga karap.)* Silermu (15) atlırıñlarnı toķuñlar. Men lozuñ begimdin buyruқ eçi-(16)ķip berimen. Haramzadilerni koğlap tutuş kerek. Yer-(17)niñ kehrige kirip ketken bolsimu sorep çıķış kerek. (18) Estegpirulla. *(Saķilini sıķımdaydu.)* Bu nime degen res-(19)valıķ – he!!...*(Hemmisige aliyip karaydu. Şervan ze-(20)herlik tüs alidu. Başķılar kırķıp arkısıǵa dalciyidu.)*

(21) Perde

(217/1) Üçinçi Perde

(2) 2- Körünüş

(3) *Yene Ömer Şańyonıñ hoylisi. Vahıt keçķüz bolup derehlerniñ (4) yopurmaķlırı sarǵayǵan. U yer – bu yerde gazañlar toplunıp kalǵan.*

(5) *Ğunçem egir sil bilen ađrıķ. Uniñ bilekliri bađlanǵanda (6) çige petic yara bolup kalǵan caylırı ve yüzidiki kamça yerıvetken (7) yarısı tefı saķiyip ketmigen. Ğunçem pişayvandiki bir parçe bora (8) üstide tamǵa yölengen halda gemkinlik nahışa eytidu.*

(9) Sen tirik demsen meni,

(10) Mengü tirik ölgendimen.

- (11) Tirik ölgen yarimniñ
 (12) Otida köyendimen.
 (13) Men ölüp topraқта yatsam,
 (14) Kim méni yat eylisun.
 (15) Dostlirim gemkin bolup,
 (16) Düşmenlirim şat eylisun.

(218/1) Uh cénima! (*Kalta yotulup meydisini tutudu.*) Reh-(2)metlik apa! Şum pişane kızını nimişkimu tuqqan bogiy-(3)diñ. Kızım muşundaқ қара күнлерге қалар деп oylimigan-(4)sen. Eger oyliğan bolsañ Nurum bilen ikkimizniñ beğ-(5)tini çoñ toy қилimen деп tosap қoymas idiñ. Heyr (6) қорunma apa! Yerligiñde téç yat. Nurumlar solaқта nime (7) күnlerni körüvatidigandu ... İsit – isit teleysizlik. (8) (*Kalta yotuludu.*) Uh жүrүgüm.

(9) *İçkiridin Şervan yasinip Patemhan bilen çıқidu.*

(10) **Şervan:** Dünýada her қанче аһмақ bola sėniñçe (11) bolmas. Қанче күн ақтин – ақ қотанға solunup kalilar (12) bilen yattiñ, bađlinip ittek soreldiñ, қара yagaққа (13) esildiñ, olgidek қамча yediñ, yene Nurni ađziñdin (14) çüşermeysengu?

(15) **Ġunçem:** Nurum meniñ bulbulum. Men uniñ bağri (16) қан Ġunçisi. Tilim sözge kelidiken, men uni ağzimdin (17) çüşürmeymen.

(18) **Şervan:** Tiliñ kėsilmisun yene.

(19) **Ġunçem:** Emdi қорқidigan heç yeri қalmidi. (20) Tilimni kėsip taşlısañla dilimda yad қilimen.

(21) **Şervan:** Men ara bolmisam Şaño atañ her ikkiñ-(219/1)ni atқuzuvétetti. Nur ömürlük solaққа höküm қilinip (2) tirik қaldi. Sen solaққimu çüşmey tayaқ bilen (3) қutulduñ.

(4) **Ġunçem:** Silerniñ қoluñlarda ҳar-zar bolup қal-(5)giçe olginimiz artuқ idi.

(6) **Patemhan:** (*Şervanniñ arkisida turup köz jum-(7)çaқlap.*) Çoñlar bilen gep talişip nime қilisen kızım, (8) kėsel bolğandin kėyin, ehvalға қараpla iş қilsañ boludu.

(9) **Şervan:** Tirik қalğiniға şükri қilmaydu, cugay-(10)nimek. (*Ġunçem kışқа – kışқа yotuludu.*) Şaño atañdin dua al, eřiñniñ ayigiға jıқil, қilğan gunaliriñға tova – (12) қil, şu çağdila saқiyisen.

(13) **Patemhan:** Bular bolsa nadan, téhi yaş, yahşi –(14) yamanniñ tégige yetmeydu. Muşu baliniñ ehvali kündin – (15) künge osallışip kėtıp barıdu. Elvette, acizniñ (16) kayaşı aciz, muşuniñ astıǵa bir körpe sélip, béşıǵa bir (17) yastuq qoyup bersek bolatti.

(18) **Şervan:** Qılǵan yahşılıǵıniñ qedrini bilemdu, bu (19) buzuk.

(20) **Patemhan:** Bu bilmise hıdayim özi biler, emdi (21) bir keñçilik qılısila hınim aǵıça.

(220/1) **Şervan:** Boptu. Siyitniñ hocrisidin bir körpe – (2) yastuq eçikip bérinler. Men Haşimbayniñ öyige meslihet (3) çayǵa kirimen. Oǵrı – yalǵan vahtı. Meşrep hoyla – a- (4)ramǵa yahşıraǵ qarısun.

(5) **Patemhan:** Obdan. Men dep qoyay.

(6) *Şervan tala terepke çıqıdu. Patemhan içkiri kirip körpe yas-(7)tuq élip eçikip Ğunçemni körpige olurguzup yastuqqa yölep (8) qoyudu.*

(9) **Ğunçem:** Bikar qılıdila cénim Patimde – buni.

(10) **Patemhan:** Ceniñ yaman qıynılıp ketti balam. Put – (11) qoluñni sunup, yomşaqkine bir dem aram al.

(12) **Ğunçem:** Men beribir bu késeldin saqıyıp kételmeymen, (13) Patimde. Kaşki Nurumni bir körsem idi. (*Közidin (14) yaş kélidu.*)

(15) **Patemhan:** Bu baǵrı taşlar, seniñ köz yaşlırıñǵa (16) qarimidi. Ah – zariñ bir küni Teñrimge yéter. Nurnimu (17) körüp qalarsen. Tola hesret çekiveme qızım, özeñni (18) aya. (*Ğunçemniñ biligidiki yarisini körüp.*) Tova, (19)dünyada acayıp rehimsiz ademler barde. Qız balını muşunçe (20) yéǵır bolup ketkiçe baǵlıǵan barmu. Anañ rehetlik bu (21) bilekliriñge qıp – qızıl marcanlarnı orap qoyatti. Mana (221/1) emdi hemme yeriñ yara. Qaçқанçe qutulup ketken bol-(2)sañlarǵu, munçe azaplarnimu körmes idiñler.

(3) **Siyit:** (*Qepezde keklik kötürüp kirip.*) Meşrep, (4) hay Meşrep, qeni sen, çapsan mañ!

(5) **Meşrep:** (*Qolida atniñ nohtisini kötürüp, baǵ (6) tereptin kiridu.*) Nime boldı? Altun toşqan tutuvalǵan-(7)dek vaqırıp kettiñǵu?

(8) **Siyit:** Hoş hever. (*Qepezni igiz kötürüdu.*) Bu-(9)gün meniñ kekligim baratniñ kekligini qaçurdi.

- (10) **Meşrep:** He, şumidi, men téhi Siyit noçi oğ-(11)ri kaçaniñ tégini oruvettimikin deptimen.
- (12) **Siyit:** Hoşalligimni sen kelenderlerge éytқан isit (13) aǵzim.
- (14) **Patemhan:** Hoy bayveççe, bu kelenderlik қilip (15) koçida nan tilep жүrgini yoқ. Bir parçe nan üçün ana – (16) bala ikkimiz kéçe – күндüz işlevatimizgu.
- (17) **Siyit:** Emise bizniñ nanni bikarğa yéyişettiñmu?
- (18) **Meşrep:** Keçkiçe it talaşturup, қurguy oy-(19)nap, keklik soқuşturup жүрүp teyyar nanni Siyitcan-(20)lar yeydikende.
- (21) **Patemhan:** He. “Atam mezarğa şeyh, men teyyarğa şeyh” (222/1) dégen şu.
- (2) **Siyit:** Pişaneñge yézilğan bolsa, senmu şundaқ (3) қilattiñ.
- (4) **Meşrep:** Tutқina Siyitcan pişaneñni, het tonumi-(5)sammu, қeyérige yézilğanligini sincilap bir қarap бақay. (6) (*Sincilap қaraydu.*)
- (7) **Siyit:** Téşiға yézilattimu, ustihanda boludu.
- (8) **Meşrep:** (*Siyitniñ pişanisini қoli bilen silap.*) (9) Héçnime yoқ sip – sidamliǵu?
- (10) **Patemhan:** Bimene gep қilişma yaman boludu!
- (11) **Siyit:** Mañe – mañ, sen bilmeysen. (*Meşrepniñ қolini (12) ittirivétip, néridin Ğunçemniñ béşidiki yastuқni (13) körüdu. Kepezni Meşrepke béridu. Meşrep uni içki-(14)rige élip kétidu. Siyit pişayvanğa kélip.*) Bu ölükke (15) méniñ pey yastuǵumni kim қoyup berdi?
- (16) **Patemhan:** Apañ.
- (17) **Siyit:** Bikar gep. Bu pesniñ қiziniñ emdi méniñ (18) yastuǵumға béşini қoyuşıға apam dava көrmeydu. (19) (*Ğunçem yötülüp kétidu.*)
- (20) **Patemhan:** Hoy, herhalda Ğunçem séniñ nikayiñdiǵu.
- (21) **Siyit:** Nur bilen қаққан bu buzuқni men allikaқан (223/1) қoyuvetken. Қoliniñ uçinimu tutқunum yoқ. Emdi bu (2) méniñ хотunum emes. Muşu öyniñ қuli. (*Ğunçemge (3) diveylep.*) Rastmu, gep қil hoy ölük.
- (4) **Ğunçem:** (*Gezeplinip.*) Saña gep қilidiǵan tilim (5) yoқ. Al mirez yastuǵuñni çikeñge tañ!! Pütün küçini (6) jigip yastuқni Siyitniñ béşiға étip дүm çüşüdu. Siyit (7) Ğunçemniñ yaқisini ikki қoli bilen tutup tizlandurudu.
- (8) **Siyit:** Kaniyiñni mana muşundaқ siқip, céniñni (9) çikirivétimen. Sil késel ölük.

- (10) **Patemhan:** *(Siyitniñ qolini tartip.)* Bu balini sil (11) qilivetken özleriñ emesmu?! Emdi bir yolila öltürey (12) demsen biçarini, qoyuvet, qoyuvet deymen hoy telvi.
- (13) **Siyit:** Mana qoyuvettim. *(Günçemni irgitip pişay-(14)vandin tövenge ittirivétidu.)* Mana emdi saqiyisen ha ... (15) ha ... ha... *(Külüdu.)*
- (16) **Patemhan:** Vay Hıdayimey, emdi qandaq qilamen. (17) *(Jügrüp çüşüp Günçemni yölep olturguzudu.)* Hoy bi-(18)rehim, qilgulukni qilip yine külisengu. Biçare bala qattıq (19) yerge çüşüp hoşidin ketti. Qarap turmay su epke.
- (20) **Siyit:** Téhi men buniña su ekilip bérimen!? *(Tö-(21)venge sekrep çüşüdu.)* Men buni hazir hoşığa keltü-(224/1)rümen. *(Günçemniñ ikki çéçidin tutup qara yağaçniñ (2) tüvige sörep kétidu.)*
- (3) **Patemhan:** Vay hıdayimey, oturup qoyudıgan (4) boldi. Meşrep, vay Meşrep jüge, çapsan bol!
- (5) **Siyit:** Mana séniñ cayıñ! Meyerde, gazañniñ (6) üstide yumşaq yat *(Günçemni gazañniñ üstige taşlap, (7) meydisige bir – ikkini dislavétidu. U, huşsiz bolup (8) yatıdu.)*
- (9) **Patemhan:** Galcir it. *(Siyitniñ kaçitiğa bir şap-(10)laq urudu.)*
- (11) **Siyit:** Vay, vay, vay yañigim. Vay delle. *(Patem-(12)hanniñ yaqisini sıqip.)* Uruşni bilmeydikensen. Delle, (13) mana, mana *(muşlavatqanda Meşrep çıkıdu.)*
- (14) **Meşrep:** Hoy mañqa, apamni qoyuvet. *(Nohta bilen(15)Siyitni urup, acritip ittirivétidu, Siyit jıqilıdu.)*
- (16) **Siyit:** *(Jıqlamsırap.)* Tohtap tur, sen hımsi-(17)larniñ burniniñ bézini almısam.
- (18) **Patemhan:** Hıuda cacañni bersun zalimler!
- (19) *(Sirttin Şaño bilen Basitniñ avazi kélidu. Patem bilen Meşrep (20) çöçüp qalıdu.)*
- (21) **Şaño:** Basit maña qara! Héliki Yaqupniñ sétilgan (225/1) harvisiniñ pulinimu qoşup epkel.
- (2) **Basit:** Boludu, boludu Şaño.
- (3) **Şaño:** *(Kirıdu.)* Yene nime gep?
- (4) **Siyit:** Mavu qelenderler ikkisi bir bolup meni u-(5)ruvatıdu.
- (6) **Patemhan:** Hürmetlik Şaño! Mavu biçare acizni (7) körsile. *(Günçemni körsütüdu.)* Hay balam undaq qılma, (8) ugal boludu désem unumay késelniñ destidin

aran (9) Turġan balini boġup, pişayvandin taşlivetti. Sörep (10) jürüp, displap, muşu ehvalğa keltürüp koydi, qarısila.

(11) **Şañyo:** (*Siyitka*.) Nimişke andaq kılisen?

(12) **Siyit:** Méniñ orun – körpemni bu késelge sélip (13) béríp iplas kılivéiptu. Élivalay désem başlirimğa étip (14) tillavatidu.

(15) **Şañyo:** Kim yastuq koyup berdi. (*Patemħanğa*.) (16) Senmu?

(17) **Patemħan:** Yogisu, men emes, şervanemniñ rehmi (18) kélip qaptiken, özi buyruq kildi.

(19) **Şañyo:** İzzitini bilmigen bu haramzade, qolğa kel-(20)gen behit – saaditini özi ayak asti kildi. “İt (21) vapa, hotun capa” dégen mana şu. Buniñğa kılidiğan rehim-(226/1)Sni itka kiliş kérek.

(2) **Patemħan:** (*Çetke qarap öz-özige*.) Kağa – kağı-(3)niñ közini çokumaydu.

(4) **Siyit:** Mavu delle buniñğa bölüşüp, (*Ġunçemni kör-(5)sütüp*.) Téhi bizni zalimler devatidu.

(6) **Şañyo:** Zalimler! Him ... Sen lalmi hotunniñmu niyiti (7) buzuk. (*Qolimi Ġunçemge şiltip*.) Maniñğa oħşaş ériġe (8) ħiyamet kılidiğan. (*Patemħanğa şiltip*.) Saña oħşaş (9) napak hotunlarniñ qedimi tekken yerdin berket uçudu. (10) Yoqal méniñ öyümdin. (*Meşrepke*.) Sen rodupaymu anañ (11) bilen çıkip ket bu yerdin (*Siyitka*) nersilirini eçikip (12) taşla. (*Siyit içkirige mañidu*. *Şañyo uniñ arķisidin* (13) kirip kėtıp béríp.) İlgiri - kéyin méniñ öyümge ke-(14)dem başkuçi bolma tuzkór kılidiğanlar.

(15) **Meşrep:** Emdi séniñ öyüñge kedem başkiçe, (16) biraqla dozaqqa kedem béşiş kérek.

(17) **Patemħan:** Tova napak hotunlar déginini qara. Ö-(18)yüñge berket kirküzüdiğan pak hotunlar Şervan ağçikende.

(19) **Meşrep:** Men Şervanniñ kandaq hotunliġini bilimen. (20) Uniñ iplaslıklarını yalildap turġan altunlar yépip (21) turudu.

(227/1) **Patemħan:** (*Ġunçemniñ yéniġa béríp, uniñ çugulğan* (2) *çaçlirini tüzütüp meyüslinidu*.) İsit igi – çakisi yok (3) kızim.

(4) *Siyit bir eski ħurcun, bir kona, eski körek cuga, bir cüp* (5) *çoruk kötürüp çıkip, Meşrepniñ aldıġa taşlap béridu*.

(6) **Siyit:** Ale, lağa – luğaňni çelender. (*Çaytip kirip (7) kêtidu.*)

(8) **Meşrep nersilirini hırcunğa tıķip, Ğunçemniñ yéniğa bérıp béşini (9) töven salğan halda cim turudu.**

(10) **Patemhan:** Ecep horlandiñ eķillik kızım. Çi-(11)raylık, sumbatlık, kara közüm. Maña bir qarigina! Bizdinmu (12) ayrilidiğan bolduñ. Közüni açkına didar körüşüvalayluķ.(13) (*Közidin yaş kélidu.*)

(14) **Şañyo:** (*İçkiridin ışık aldığa çıķıp.*) Hay (15) lalmilar! İtmu çağ dese kêtidu. Nime bézirip turuşisen_(16) bu yerde. Ket dégendin keyin kėtişmensen.

(17) **Meşrep:** (*Patemhanniñ yéñidin tartıp.*) Cür apa, (18) on neççe jil işlep, ahiri itķa ayliniptimiz kétéyli.

(19) **Şañyo:** Tene gep ķılmay yoķal haramzade.

(20) **Meşrep bilen Patemhan kėtişke hazirlinidu.**

(21) **Meşrep:** Şunçe jil işlep kuruk ķol bilen çıķip (22) kétimizmu Şañyoka.

(228/1) **Şañyo:** (*Aldığa ikki ķedem méñip.*) Nime? Nim (2) bolduñ?

(3) **Meşrep:** Heķķimizni bermemsiz.

(4) **Şañyo:** Géliñge tamaķ bérıp, uçañğa kiyim bérıp, çoñ (5) ķilip koygunum üçün yene heķ sorimaķķimusen mütehem. (6) Hazir yoķal! Bolmisa körgülüģüni körsütümen.

(7) **Meşrep bilen Patemhan meyüslinip mañidu. Çıķıp kétivetip Patemhan (8) Ğunçem terepke ķaraydu.**

(9) **Patemhan:** Hoş biçare kızım. Aman bol. Sėniñ (10) bilen bizniñ künimizmu tuģar ..!

(11) **Şañyo:** Yoķal dédim, yoķal! (*Patemhan, Meşrep çıķıp (12) kêtidu.*) Saña oħşaş yalañgidaķlardin biri ketse miñi (13) kélidu. Beçķigerlerni kara téhi! Héli bir nime déģüsi (14) bar. (*Özi – özige.*) “Adem balisini baķsañ aģiz – burniñni (15) ķan éter, hayvan balisini baķsañ aģiz – burniñni yağ (16) éter” dégen ras gepte. (*Öyge kirip kêtidu.*)

(17) **Şervan:** (*Kirip Ğunçem terepke ķarap*) Evu şoruñ (18) ķuruģur emdi u yerge bérıp yétiptude. (*İçkirige kirip (19) kêtidu.*)

(20) *Muzika qayguluq oynay turudu. Asta – asta keç kirip, as-(21)manda jultuzlar, keyin ay körümüdü. Şamal çıqip qara yağaçtin (229/1) Ğunçemniñ üstige gazañlar çüşüdü. Jıraxta itniñ endişilik huv-(2)liğan avazi añlinidu. Ğunçem qaçliri çugulğan, közliri qorqu-(3)muçluq tıs alğan halda bėşini asta kötürüp etrapıǵa ensizlik (4) bilen qaraydu.*

(5) *Ğunçem: Su, su! (Kalpuklirini yalap qolını sozudu (6) yene bėşini yerge qoyudu.)*

(7) *Sirtta at çeqip kelgen tavuş ve itlarniñ qavaşliri añlinip, (8) dervaza kėkilidu. İçkirisidin Siyit çıkidu.*

(9) *Siyit: Kim, kim u?*

(10) *Avaz: (Sirttin.) Biz – biz. Dervazını aç.*

(11) *Siyit: Biz... Kim siler? Bu kėçide nime işiñlar (12) bar bu yerde?*

(13) *Avaz: Biz yamulniñ kişiliri zorur iş bilen (14) keldük.*

(15) *Siyit dervazını açıdu. Miltıq, kiliç asқан ikki yayı kiridu.*

(16) *1- Yayı: Şañyokam barmu?*

(17) *Siyit: Bar.*

(18) *1- Yayı: Qıça – qıça*

(19) *Siyit: Vay – vuy, nimançıla aldiraş. (Öyge kirip (20) kėtidu.)*

(21) *2- Yayı: Şañyokamniñ héliki eke oǵlı şumu – he?*

(230/1) *1- Yayı: Hee, taza sermes bir nerse.*

(2) *2- Yayı: Qazaqniñ avulidin héliki uçı bilen (3) baǵlap ekelgen çiraylıq qızni şuniñǵa elip bergen (4) emesmu?*

(5) *1- Yayı: Tėhila şuniñ qaşilisini tartivatimiz.*

(6) *Şañyo bilen Siyit çıkidu.*

(7) *Şañyo: He, bu kėçide yene nime gep?*

(8) *1- Yayı: Nur ikki aǵinisi Turǵan, Amantaylar bilen (9) yamuldin qaçti.*

(10) *Şañyo: Qaçti, mana qara! Qaçan?*

(11) *1- Yayı: Bugün ikki kün boldi, 7-8 adem istep (12) jürümüz.*

(13) *Şañyo: Şundaq çin yamuldin kandaq qaçalaydu –he?*

(14) *1- Yayı: Ularni yolige ötküzüp, Si loyıǵa topşurup (15) bergen, u, sel boş tutqanǵa oǵşaydu.*

(16) **Şaňyo:** Mana, lozuň bégimniň közidin neri bolgan (17) iş muşundaş boludu.

(18) **2- Yayi:** Bégim bu toğurluk darinğa éytip, Si loyi_(19) bilen aççiglišip qaldı.

(20) **Şaňyo:** Emdi kandaş kilduk, bu kasapetlerni.

(21) **1- Yayi:** Bezi melumatlarğa qariganda bu ogrilar bugün (231/1) keçkurun muşu mele terepke ötüp kėtiptu.

(2) **Şaňyo:** Muşu melige?

(3) **1- Yayi:** Hee, körgen kişi bar. Şaňyoka ellik (4) beşilar yardım kilmisa, nahayiti avare bolup kettük.

(5) **Şaňyo:** (Siyitka) Jüğü mavu jigitlerni Basitnikige (6) başlap bar. On beşilirini jigip meliniň pütün etrapini (7) istişip bersun. (*Yayilarğa.*) Ezimetler, geyritifler kam (8) bolmisun. Kaçkunlarni nedin bolsa tépiñlar. Hizmet heç-(9)kiñlerni dégendek bérimen.

(10) **1- Yayi:** Bégimniñmu tapşuruğı kattık, bugün nede (11) bolmisun qolğa çüşürmisek bolmaydu.

(12) *Siyit bilen ikki Yayi çıkıp kétidu.*

(13) **Şaňyo:** Bu nime dégen ensizçilik, he. (*Gunçem* (14) *terepke qarap.*) Hemme bala seniñ kasapitiñdin boluvatıdu. (15) (*Öyge kirip kétidu.*)

(16) **Gunçem:** He ... he ... h ... m, he ... him ...! (*Asta beşini* (17) *kötürüp sakrat halitide ikki qoli bilen tozgan* (18) *çéçini qarmaydu.*)

(19) *Nur bağ tereptin marlap kélidu.*

(20) **Nurum:** Kim bar bu yerde?

(21) **Gunçem:** Ah ... him ... Nurum!... (*Bir qolını sozudu.*)

(232/1) **Nurum:** Gunçemmusiz? (*Gunçemniñ beşini meydısige* (2) *bésip silaydu.*) Cénim Gunçem, sizniñ tartқан azaviñizni (3) Patimdemdin añlıdim. (*Ay bir parçe bulut astıga kiridu.*) (4) Lapastiki bidige ot koyuvettük, bu ilan – çayanlarniñ (5) ugisi köyüp kül bolup ketsun. Men sizni hapaş qilip (6) élip kétimen. Maña qarañ, köziñizni éçiñ Gunçem. (*Gunçemniñ* (7) *beşini kötürüp qarap, can üzgenligini bilidu.*) (8) *Muzıka kayguluk oynaydu, heyranlıqta kalpigini élip, Gunçemniñ* (9) *beşiğa koyup ornidin turudu, Turğan bilen Amantay* (10) *qollirida piçaq tułқан halda Nurniñ yéniğa kélidu.*)

(11) **Turğan:** Nime boldı?

(12) **Nurum:** Méniñ kuçugumda can üzdi. (*Üç beşini* (13) *töven sélip cim turudu.*) İsit éçilmay tozgan Gunçem.

(14) **Amantay:** Çençilgen Ğunça.

(15) **Turĝan:** İntıķam éliš kérek, intıķam !!...

(16) *Üçülisi piçaklırını igiz kötürüp gezep bilen ħaraydu. Sehniniñ (17) öñ terep juķurısidin ot yalķuni çıķıdu.*

(18) *Perde.*

(233/1) TOY

(2) (Özgürvatқан Yéza)

(234/1) KATNAŞKUÇILAR

- (2) Haşim Aşun – Ottura dihan 50 yaş
 (3) Tunisa - Haşim aşunniñ hotuni 45 “
 (4) Abdikérim - Agro téhnik, Haşim
 (5) aşunniñ oğli 22 “
 (6) Heyirnisá - Koopérativniñ aktiv ezasi 18 “
 (7) Réhim Qadir - Partiye yaçéyka sékrétari 35 “
 (8) Abdirişit - Koopérativ müdiri 38 “
 (9) Tuhan
 (10) Sadik - Koopérativ ezaliri.
 (11) İmin
 (12) Turdaşun - bay dihan 50 yaş
 (13) Niyaz - Turdaşunniñ oğli 25 “
 (14) Rayon senietçiliri, dihanlar vekilliri, (15) kadrlar.

(235/1) Birinçi Perde

(2) *Ottura dihan Haşimniñ hoylisi, sehniniñ öñ teripi (3) öñkürlük tam, sekkiz kırlık dügülek kiriş orni. Arkı (4) peşeyvan. Öyniñ pencirliri körünüp turudu. Sol tereptiki bağçıda (5) encür, özüm bariñi.*

(6) *Perde éçiliştin aval umumi nahşa éytidu.*

(7) Nahşa

(8) Yézimiz avat boldi,

(9) Köñlimizmu şat boldi.

(10) İşle işçi –dihanlar,

(11) Hecep obdan zaman boldi.

(12) Alğa, alğa basimiz çamdap,

(13) Alğa, işleşke kadem taşlap.

(14) Emgek bilen örleymiz,

(15) Kündin künge gülleymiz.

(236/1) *Perde éçilganda Tunisa bir sévette éçilmigan kévezni öydin kötürüp (2) çıkıdu, Haşim qolida yağlıq kavak, müriside ketmen kötürüp (3) hapa halda étizdin kélidu.*

(4) **Tunisa:** Bugün hal çüşken buğdaylar kandağraq?

(5) **Haşim:** Nime teğdirkintañ, köpüyüvatqandek körünüdu – (6) özi. Sovuq çeyiñ bolsa eke, hecep ussidi kişi.

(7) **Tunisa:** (*Hécirda sovuq çay sumudu.*) Bizniñ buğdaygimu (8) hal peyda boptu, buniña kandaq çare kılimiz dep, kadrlardin (9) meslihet alsak yahşi bolatti.

(10) **Haşim:** Kandaq çare kılişni özem bilimen.

(11) **Tunisa:** Ervalarğa yağ puritimen dep öydiki yağni (12) şamalğa uçuruvétip keldile.

(13) **Haşim:** Şamalğa uçuruvétip?! (*Béşini liñşitip.*) (14) Him ... Mana gep ... Mana kara! Senmu tola bémene gep kılidigan (15) bolduñ, özi. Şuniñ kasapitidin toķunak bala, ilmek kaza (16) maña tekkili turdi. Buğdayğa hal çüşkenni az dep, (17) aħşamķi cudunda kévezmu kardın çıķiptu.

(18) **Tunisa:** Hemmisimu?

(19) **Haşim:** He, mana buniñdinmu ada bolduq. Aq kınak (20) térydigan yerniñ osisi kélişip qaldi. Uniña qoş (21) salay désem, Huda urganni Hudaverdi qoşlap uruptu (237/1) dégendek, özi, ikki kaliniñ birsi ölüp, işimiz (2) tohtap qaldi.

(3) **Tunisa:** Şundaq égirçilikqa, qelivatqanni körüp (4) turup, kéçe – kündüz baş kötermey işlevatqan Rozinimu (5) qoqlavettile.

(6) **Haşim:** Boldi senmu éçişkan yerge tuz sepme. (7) Baliliriñ dégen yérimdin çıqmidi, özi.

(8) **Tunisa:** Tova qoyniñ qozisidek yuvaş ballar bilen (9) pétişmaydila, silige kim yaraydikintañ.

(10) **Haşim:** Her işniñ yoli bar. Özem bilimen.

(11) **Tunisa:** Bilgenliri şumu? Vay Turdañun bizge yandaqqa (12) bir uy bérip turudigan boldi, yerni hemmidin burun (13) biz haydap bolumiz deptila, qeni bergen uyi? Ertiyazdila (14) kooperativqa kirip ketsek bundaq ehvalga qalmayttuq.

(15) **Haşim:** Bir gepniñ ikkisi bolsa, özi, kepirativ (16) – pepirativ deydiğan nimikensen. Körüp qalimiz kepira-(17)tivniñ küzde alidiğan hosulini. Ata-bovimizdin tartip (18) kepirativ bolmay dihançilikni qilip kelgenü, biz üzi.

(19) **Tunisa:** Dihançilik qildim dese bolamdu? Dihançi-(20)liqta dihançilik barken.

(21) **Haşim:** He, barken. Nime qiptu ular? Üzi.

(238/1) **Tunisa:** Tova! Közliri körmeyvatamdu, nime qilivat-(2)qinini? Biz téhi ikki mo yerni sapan bilen sicalmayvat-(3)qanda, kooperativ ezaliri soqa bilen yerni ikki aqdu-(4)rup her mo yerge seksen tağardin uqut qéçip qiriq (5) mo yerge aq kınak térip boldi.

(6) **Haşim:** Tağıl uyni heliki Rozi dégen begeriñiziñ, (7) özi, olturup qoymigan bolsa, menmu allıqacan térip (8) bolattim.

(9) **Tunisa:** Késeldin ölgen kalini téhila Rozidin (10) körüvéremdila.

(11) **Haşim:** U begerez, kaliniñ tiliga rasa kéliştürüp ur-(12)ğan, şuniñ bilen iş tamam bolğan, özi.

(13) **Tunisa:** Héç vahtta öziniñ putiga özi keke qapi-(14)diğan bala emes. “Vay ballirim qeni işleyli” dep qoy-(15)sila qeriganda qollirini sovutidiğan mana şu emesmidi. (16) Rozini begerez, Abdikerimni endi mitez dep qışığa (17) tégidila.

(18) **Haşim:** Aval séniñ balliriñ méniñ çişimğa tegmi-(19)sun –de, özi.

(20) **Tunisa:** Tova! Ular siliniñ çişliriğa tekkidek nime (21) iş kıldikintañ ....?

(239/1)**Haşim:** Méniñ gépimge qariganda, özi, ula tularağ (2) séniñ gépiñni añlaydu. Avu Abdikérimgе neççe kétim (3) éyttim. Diñançilikça қалғанlirimiz yétişmeydikenmiz. Sen (4) héli oқuduñ, özi. Қолuñda hétéñ bolğandin keyin (5) eplep bir ticaret қil désem, yene oқuymen, kadr bolumen (6) dep, 6 ay boldi шеherde bikar avare bolup жүrүdu.

(7) **Tunisa:** Bizniñ barimizda oқup kadr bolivalsa, ob-(8)dan emesmu. Kimniñ balisi dése, palançiniñ balisi dése (9) köñlimiz tağdek ösmemdu.

(10) **Haşim:** Undağ қuruқ abroyiñni nime қilidu, özi. (11) Turdañunniñ oғli Niyazğa qarap baққina. Ançe–munçe (12) ticaret қilivatidu, mana şuniñ bilen ularniñ öyide (13) 5-6 million puli kémimaydu.

(14) **Tunisa:** Tova! İkki jildin béri yer icarisini (15) kémeyp, yer islahati bolup ötti. Yériñla kamrağ dep, (16) ottura diñan bolsaқmu tört mo yer berdi. Zomigerlerge (17) qarşı küreşni kördile. Yene siliniñ burutliri tevrimey-(18)diğı? Turdi Sahtidek bay diñanlarniñ poméşşiklarniñ (19) gépini қilidila. Şular қilip ötken işlardin қilgiliri (20) kélidu.

(21) **Haşim:** Pah... Séniñ çüşünüp ketkiniñni қara. Maña (240/1)ders bergidek bopsende téhi?! Hoy Turdañun (2) andağ adem, mundağ adem deysen, uniñ bizge nime (3) yamanliğı tegdi, özi. “Barniñ mayiğı, yoқniñ tayiğı”. (4) Yériñni haydalmıgan bolsañ yandaқça bir uy bérip turay (5) teñşilip kéter dédi, emdi saña nime қilip berse bo-(6)latti, özi?

(7) **Tunisa:** Köremiz uniñ bikardin bikarğa қоş kala bérip (8) turginini. Sile taş sanığıçe u қum sanaydu. Heқler bir (9) obdan hemkarlışıp işlevatidu. Biz téhiçe bay diñan-(10)lardin medet күtүp jirimizmu?

(11) **Haşim:** Seprayimni orlutup men bilen tola takal-(12)laşmisañ bolamikin, özi. (*Az tohtap.*) Cүgү ot (13) eke. Özimizniñ kalisini obdanraq békip turili.

(14) **Tunisa:** (*Utiğuş bilen sévetni élip, daritip gep (15) қilidu.*) Gepçiñ kelse seprayimni örletme dep қor-(16)қatмақçı boludu. Hotunlarni bözek қilidigan vağ ötüp (17) ketken emdi. (*Çiқidu.*)

(18) **Haşım:** Hötunla erler bilen hoquқта baraver... Him.... (19) Mana! Mundaқ gepler hötunlarğa bek yarap ketti. Meclis (20) dése hemmidin aval jügreydu. Ögünüş, tenkit, hem-(21)karlışış, kepiratsiyelişış... Mana yéñi gepler.. buniñ (241/1) aқiviti қандақ болуду, özi. Uni kim bilidu. (*Nas (2) çekidu. Saқilini tutup hıyal sürüvatқanda sirttin Niyaz-(3)niñ tovliğan avazi kélidu.*)

(4) **Niyaz:** Haşımka ... Haşımka!...

(5) **Haşım:** Hey Niyazmu sen? Kel, kel bu yaққа kep-(6)sengu?

(7) *Niyaz salamlışıp péşeyvanğa kélip olturudu.*

(8) **Niyaz:** Emdi bir hacitimiz bar Haşımka, şuniñğa silini (9) birer meslihet béremdikin dep keldim.

(10) **Haşım:** Éyte қéni, қolimizdin kelse, bizmu yardım-(11)lişermiz, özi.

(12)**Niyaz:**Emdi héç kişige éytmaptim. Silige köñlüm (13) yéқin, éytmisam bolmaydu.

(14) *Pa oza ...*

(15) **Haşım:** He, he, devel!

(16) **Niyaz:** (*Köñli yumşığan halda.*) Huda bendisige (17) şundaқ otni sélip қoyidiken Haşımka. (*Külüp.*) (18) Heyirnisаға köñlüm çüşüp қaldi. Özige bir gep қilip (19) baқay désem, héç pétinalmidim. U қizni étizlarda körsem (20) іştin baş kötermeydu. Melide körsem uyақ – bu yaққа қarimay (21) aldirap ötüp kétidu.

(242/1) **Haşım:** Köre séni. Şuniñğa közüñ çüşüptu-de, özi. (2) A, uniñğa bir kişi қoyup baқsañ bolmamdu, özi.

(3) **Niyaz:** Hazirki күnde қizniñ köñli bolmisa, pette (4) bermeydiken. Mana şuniñ үçün қizni, қolға keltürüş tes (5) boluvatidu.

(6) **Haşım:** Pulni ayimay hecliseñ bir iş қilgili (7) болуду, özi. Pul-çimende gül emesmu? Her bazarni (8) ala қoymay yorgilaysen, pulni héli tapқansen.

(9) **Niyaz:** Bazarğa mata, yaғ apirip sétip, uni çigit, (10) қiçiға aylандurup may tatқuzimiz. Uniñdin çikқан күn-(11)cürda қoy bodap közini poza қilip dégendek ...

(12) **Haşım:** Uçuғraq éytқina, muşu күnde sodigerçilik-(13)tin payda élivatamsen, özi?

(14) **Niyaz:** Eplep, seplep bir iş қilsañ yaman emes (15) болуду. Emma teminleş, sétip éliš dégen bir nime (16) çikti. Özeñ bilgendek élip, sétişқа taza қаşıла (17) болuvatidu.

(18) **Haşım:** Him ... Bumu yéñi gep.

(19) **Niyaz:** Bacmu égir, uni sahta kılışmu tes bolup (20) kıaldi. Diřanlarnıń turmuşını yahşılaymız dep çüşen-(21)dürivatıdu. Lékin soda – sétıķni özige kıaritivélıvatıdu.

(243/1) **Haşım:** Çüşendürüdu, çüşendürüdu. Pul bolmısa, (2) kepirativmu bikarğa bermeydu–de, özi. (*Niyaz kıoynidin (3) tamaka ĥaltısını élıvatķanda yađlıķķa oralđan bir nerse çü-(4)şüp kétıdu.*) Nıme u pulma?

(5) **Niyaz:** Yaķ, bařķa nersıdı.

(6) **Haşım:** (*Yađlıķni éçıp körüp.*) Navat bilen kıat-(7)lıma yeydikensen –de, özi. Men téĥi Haşımkam égir-(8)çılıķta kıaptu, yademlışını dep ekelgen pulmıķın (9) deptimen.

(10) **Niyaz:** (*Tamaka orap.*) Emdi rastını éytsam Haşımka...

(11) **Haşım:** He, éyt dédimđu, éyte?!

(12) **Niyaz:** Huřurdaĥańa bir munçe pul bérip, Ĥeyirnisarğa (13) isitķu kılguzđantım, bunı kıadaķ bériřni bilmey jürü-(14)men. Ańlısam Ĥeyirnisar Tunısa açańa yéķin iken. Siz (15) Tunısa açańa éytip, muřını yigüzüp béremdikın, dep (16) kélıvidim.

(17) **Haşım:** Hazır Tunısa açań, men nıme désem şını (18) kılıverıdığan yerdın ötüp ketti, özi.

(19) **Niyaz:** İkki mömin bendiniń béřini kıořup kıoyuř (20) sovap iş bolđandın kéyin, Tunısa açańmu maķul der (21) elvette.

(244/1) **Haşım:** Hazır Tunısa açań savapnı meclistin tapıdu, (2) özi.

(3) **Niyaz:** Kıadaķ kılsam bolar emdi. Bizmu silernıń (4) birer hacitińlardın çıkıp kıalarduķ. Bir amal kılmamsız (5) Haşımka.

(6) **Haşım:** Boluptu, kıoyup ket, bir gep bolup kıalar.

(7) **Niyaz:** Reĥmet Haşımka.

(8) **Hařım:** Senmu kıuruķ reĥmitińni kıoy, özi. Dadań (9) vede kılđan öyni erte bérip tursun, he, — hedep bir (10) iş kılmamsen.

(11) **Niyaz:** Boldı – boldı Haşımka, unińdin ĥem kıılma.

(12) **Haşım:** Bir – birimizge hacet çüşti dégen mana şu (13) özi.

(14) **Niyaz:** Elvette, elvette. Men dadamğa dep etıgen-(15)likke kalını özem ekilip bérey. (*Ĥořluřup çıkıdu.*)

(16) **Haşım:** Mana bu yahşı boldı. Muşu bana bilen kalısını (17) heķsiz işlitip yernı haydıvalıdığan boldum. Kepirativķa (18) kırgen bolsam, mundaķ bikar payda nede.

(19) *Öyge kiridu. Tunisa ot toşközülğan sévetni kötürüp kirip, (20) bağ terepke kétidu. Taşkiridin Heyirnisaniñ avazi añlinidu.*

(21) **Heyirnis:** Tunisa aç! Hoş hever.

(245/1) *Tunisa aldirap, oçuk işik aldığa kélidu.*

(2) **Tunisa:** He, Heyirnisamu sen? Nime hoş hever élip (3) keldiñ?

(4) **Heyirnis:** (*Müriside ketmen yérin körüdü.*) Ab-(5)dikérim akam keldi.

(6) **Tunisa:** Vay cinim balamey, kéni nede qaldı?

(7) **Heyirnis:** Kooperativqa çüşkenti, héli kelgili (8) qaldı.

(9) **Tunisa:** Nimişke öyge çüşmigendu. (*Taşkirığa çıqip (10) kétidu.*)

(11) *Haşim öydin çıqıdu.*

(12) **Haşim:** Hoy Tunisa, nege ketkendu héli parañli-(13)şivatatti bu nimile, yene bir yéñi gep taptımu nime?

(14) *Abdikérim dala somkisini kötürüp kirip, Haşim bilen ikki qol-(15)lap kürüşidu.*

(16) **Abdikérim:** Salamet turamsız dada.

(17) **Haşim:** Hudaga şükri, he özeñ obdan turduñımu?

(18) **Abdikérim:** Nahayiti yaşşı.

(19) *Tunisa hırcun kötürüp kiridu. Heyirnis işik aldıda turup qalidu.*

(20) **Tunisa:** Öyge kir Heyirnis.

(21) **Heyirnis:** Hoş, men yanay ,aldıraş işim bar idi.

(246/1) **Tunisa:** Kirmiseñ kéydap qalimen.

(2) **Heyirnis:** Şundaq işirimu bamu téhi. (*Kirip (3) Haşimğa tazim qilidu.*)

(4) **Tunisa:** Yaalla nimançe aldiraydıgansen Heyirnis.

(5) **Heyirnis:** Çüşlük tamaqtin kéyin étiz arisidiki (6) ériqlarni çapmaqçıduq.

(7) **Tunisa:** Kooperativ ezaliri jigilgiçe bir piyale çay (8) içip ket.

(9) **Heyirnis:** Men ulardin baldurraq bérıp tursam (10) bolatti.

(11) **Tunisa:** Demlisemla boludu. Péşeyvanga çıqip oltu-(12)ruñlar ballirim.

(13) **Haşim:** Çapsan bol. (*Tunisa öyge kiridu. Kalğanlar (14) péşeyvanga çıqip olturuşudu. Haşim Abdikérimge qarap.*) (15) Uttur öyge kélip çüşmepsengu?

(16) **Abdikérim:** Dihañçilik baş téhnik punkiti méni (17) yézimizdiki kooperativka hizmetke évetti. Şu yerge çü-(18)şürüdiğan uruq séliš maşinisi, dora çaçidiğan apparatlar (19) bar idi, tapşurup keldim.

(20) **Haşim:** Andaq bolsa ata –bovañlarniñ qilip kelgen (21) işlerini bikar qilidikensiler –de, özi.

(247/1) **Abdikérim:** Undaq emes dada, ata–bovilirimizniñ (2) ünümlük tecribiliri din payydilimiz.

(3) **Haşim:** Andaq bolsa, özi, alti aydin béri (4) dihañçilikni oquymen dep, bikardin nime avare bolup (5) jürüsen, özi.

(6) **Abdikérim:** Ata–bovimizdin qalğan dep yağaç sapan (7) bilen yerni sicap jürüverimizmu dada!

(8) **Heyirnisá:** Mol hosul éliš üçün yéñi dihan-(9)çilik téhnikisini ögünüdiğan Abdikérimkamdek kadrlar (10) kérek, Haşimka.

(11) **Haşim:** Taşka çaç, behtiñdin kör.

(12) **Abdikérim:** Behit, öz–özidin kelmeydu, dada. (13) Kişiler ömlüşüp işlep, alğa qarap mañsa hoşal–horam, (14) behitlik turmuşka yétidu.

(15) **Haşim:** He ... Şuña tönügün Heyirnisá hanla gezel (16) éytip étizni béşiğa kéyiptiken–de, özi.

(17) **Heyirnisá:** (*Külümsirep.*) Kévez bilen qogunni (18) üşüktin saqlap qéliş üçün kooperativniñ cémi eza-(19)liri étizğa toplanğan idi.

(20) **Haşim:** Qutuldurup qaldıñlarmu?

(21) **Heyirnisá:** Hee.

(248/1) **Haşim:** Qandaq qilip?

(2) **Heyirnisá:** Kévezni topa bilen kömüp qoyğan idük. (3) Bugün qarisaq birimu zaye bolmaptu.

(4) **Haşim:** Qogunçu?

(5) **Heyirnisá:** Qogunni paħal bilen yépip, çalma bilen (6) basturup qoyğan.

(7) **Haşim:** Soğaqtinmu saqlap qapsile, özi, eger (8) yiltizini tatlivetken bolsañlar qurup qalidu.

(9) **Heyirnisá:** Yağ yiltizini tatlimidük.

(10) **Haşım:** Qandaq bolğanlığını kün kıziğanda körümüz, özi.

(11) **Abdikérim:** Dada, bularnıñ kılivatқан işliriğa (12) guman bilen qarimañ, köpçilik meslihet bilen öz tecri-(13)bilirini қоşup қilgandin keyin iş utuqluқ çıkıdu. (14) Mana bizniñ yekke dihan bolğanligimizdin, azıraқ apetke yolu-(15)қupla hemme işimiz yaminığa aylınıptu. İsit, kévezlirimiz (16) zaye bolup kétéptu.

(17) **Haşım:** Hudadin biizne қil tevrimeydu.

(18) **Abdikérim:** Köpçilik birleşken yerde, her çoñ (19) işlarnı tevretkili boludu. Koopérativ ezaliriniñ (20) apetke qarşı turğanlığını añlidiñizgu.

(21) *Tunisa destihan selip beridu.*

(249/1) **Haşım:** Sen taza geptan kadr bolup kétépsen, özi.

(2) **Tunisa:** Kadr bolsa obdan emesmu? Hazir yaşlar (3) turmaq 60 yaşқа kirgen қerilarmu çüşünüp қaldi. Silila (4) çüşenmeydikenla.

(5) **Haşım:** He ... Mana bizniñ totimu çüşünüp қaldi. Sayra!

(6) **Tunisa:** Sayraymiz emdi, héçkim bizniñ aғzimizni (7) tikip қoyalmaydu.

(8) **Haşım:** U seniñ ségizhandek şaraқlışıñ қulugumға (9) yaқmaydu. (*Asmanğa қarap қoyup.*) Men péşin oқuvalay, (10) taharetke su bergina. (*Bağ terepke kétidu.*)

(11) **Tunisa:** (*Abdikérimge.*) Siler behuzur olturup (12) çay içiveriñler balilirim. (*Öyge kirip kétidu.*)

(13) **Abdikérim:** Bu dadam nimişke şundaқ çoñ özgü-(14)rüşlerge қarap iş қilmaydıғандu. Ertiyaz koopérativқа (15) kiriş toғrisida yazған hetlirimmu tesir қilmaptu.

(16) **Heyirnisä:** Biçare Tunisa açammu çık қiynaldi. (17) Sizniñ muşu yerde hizmet қilginiñiz hecep obdan (18) boldi –de Abdikérimka.

(19) **Abdikérim:** (*Heyirnisaniñ közüge қarap.*) Siz bilen (20) bir yerde işleydiğininim téhimu yaқşi boldi, he Heyirnisä! (21) (*Heyirnisä yerge қaraydu. Tunisa ivriқ kötürüp çıkıp, (250/1) bağ terepke kétidu.*) Gep қilmaysizgu?

(2) **Heyirnisä:** Nime deymen.

(3) **Abdikérim:** Yardemlişimen démemsiz.

(4) **Heyirnisä:** A küni siliniñ buğdayni ötivétişke (5) yardemlişeyli dések Haşımkam unumidi.

(6) **Abdikérim:** (*Külümsirep.*) İkkimiz bir bolup (7) dések unap qalar, elvette.

(8) **Heyirnisá:** Kızık gep kılisiz. (*Tunisa kiridu.*) (9) Men kétey. (*Ornidin turudu.*)

(10) **Tunisa:** Birdem olta Heyirnisá.

(11) **Heyirnisá:** Hoş bizniñ gruppá ezaliri jigilidigan (12) vaht bolup qaldi, Tunisa açá. (*Çıkıdu.*)

(13) *Abdikérim öyge kirip somkisini koyup kaytip çıkıdu.*

(14) **Abdikérim:** Men bizniñ aşlıqlarniñ ehvalini bir (15) bilip kéley.

(16) **Tunisa:** Hérip ketkende birdem aram alsañ bolatti.

(17) **Abdikérim:** Eğirçiliktin kıtuluş için vahtida (18) çare kılmisaq bolmaydu, ana.

(19) **Tunisa:** Boludu balam, çapsanraq kel. (*Abdikérim (20) talağa çıkıp kétédu. Haşım bağ tereptin kiridu.*) Heyir-(21)nisa hecep obdan bala—de maqul körse Abdikérimge (251/1) élip bersek her ikkisiniñ behti éçilatti.

(2) **Haşım:** Rozıga yat yerdin kız élip bérip toygan, (3) özi, men. Bir jilga barmay acrışıp ketti.

(4) **Tunisa:** Unimu koyguzuvétken ózlırıgu.

(5) **Haşım:** Méniñ déginimni kılmıgan adem, özi, bu (6) öyde turalmaydu.

(7) **Tunisa:** Tuqқанlıriniñ içide Abdikérimge layıq (8) kız yokqu?

(9) **Haşım:** Layıgi bar.

(10) **Tunisa:** Kim u?

(11) **Haşım:** Hammisiniñ kızi.

(12) **Tunisa:** Hoy, u kız emdiletin 13 yaşka kirdıgu?

(13) **Haşım:** Kız bala dégen 13 yaşta réside boludu. Kıçık (14) bolsa, öyge kelgendin kéyin özeñ çoñ kılip alasen, özi.

(15) **Tunisa:** Yéşıga yetmigen kızni nika kılişka hökümet (16) ruşset kılmaydu.

(17) **Haşım:** 16 yaşka kirdi dep yazdursaq boludu, (18) özi. Uniñ çışını körüp bilettimu?

(19) **Tunisa:** Undağ aldamçılık kılişka Abdikérim unu-(20)maydu — özi bilidu, sile çüşenmeydila.

(21) **Haşım:** Nime – nime? Çüşenmeysen? Abdikérim bilidu?

(252/1) **Tunisa:** He, Abdikérim oqup keldi. Silidin ob-(2)dan bilidu.

(3) **Haşım:** Sen bilisen, balañ bilidu. Men héçnime (4) bilmeymen. Mana haqaret. Bala atıga, hotun erge bi hörmət-(5)lik qılğanlıqniñ kasapitidin éğir künlerge qelivatimiz.

(6) **Tunisa:** Kooperativqa kirsek éğir künlerge qalmayttuq.

(7) *Abdikérim taşqarqı işikke kélip körümidu.*

(8) **Haşım:** Sen téhi asmandiki gazniñ şorvisiga nan (9) çilap jürüsen. Kepirativqa kirgenler bérıp –bérıp bir (10) qazanğa qarap qılıp, bir orunda yatidu, deydu. Bumu (11) musulmançılıqqa toğri kélemdu? Ular séniñ üçün iş-(12)lep béremdu?

(13) **Abdikérim:** (*Kiridu.*) Dada siz hata çüşünüvapsiz. (14) U égvagerlerniñ sözi.

(15) **Tunisa:** Ras éytisen balam. (*Haşımğa.*) Turdahun (16) baydin añlivalğan sözliridu –bu.

(17) **Abdikérim:** Kooperativ ezaliri bir –birige yallinip (18) işlimeydu. Her kim öziniñ qılğan emgigige qarap heq (19) alidu. Dihanlar aç-yalañgaç veyran boluş teripige (20) emes, alğan mehsulati bilen her kim öz ailiside hali-(21)giniçe paravan behtiyar turmuş köçürüdu.

(253/1) **Haşım:** Şundaqmu deydu, qaysi ras ikenligini (2) obdanraq oylaş lazim.

(3) **Abdikérim:** Siz buzğunçılarniñ sözige kirmey, (4) anamniñ sözige kirgen bolsiñiz yahşi bolatti. Anam, bizni (5) behitke başlaydığan partiyniñ körsetken yolini halaydu.

(6) **Haşım:** Men er turup hotun kişiniñ gépige ki-(7)remtim. Men muşu vahqıçe özem bilip işlep keldim.

(8) **Tunisa:** Tova! Tova!

(9) **Abdikérim:** Dada, emdi mundaq qalaq işlarni (10) taşlivétiñ.

(11) **Haşım:** (*Saqilini tutup.*) He, emdi men muşu yaşqa (12) kélip palak boldumma?
Men tuhom emes, adem!

(13) **Abdikérim:** Palak emes, qalaq.

(14) **Haşım:** Boldi, tula ağızıni açmay öz yoluña mañ.

(15) **Tunisa:** (*Haşımğa.*) İnsap kişiliçu emdi, buniñ (16) bilenmu uruşamdila?
(*Abdikérimge.*) Cür balam, öyge kirip (17) aram al.

(18) *Abdikérim hıyalda qalğan halda Tunisa bilen öyge kirip kétidu.*

(19) **Haşım:** (*Nas çikidu.*) Sénin işiñ palak?! Mana (20) bumu yéñi gep!

(21) *Perde.*

(254/1) İkkinçi Perde

(2) 1- Körünüş

(3) *Jıraқта gol tatқан buğday étizliri. Sehniniñ sol teripide (4) ériķ boyida қатар cigdiler, koopérativniñ ayal ezaliri buğ-(5)day otavatidu. Yene bir қанче ezalar öñ tereptin sol terepke (6) қap ve zembillerde uғut toşuvatidu. Umumiy қizgin mihnet bilen (7) gezel oқuşuvatidu.*

(8) *Naħsa*

(9) Aқ keptermu ömleşken,

(10) Kök keptermu ömleşken.

(11) Hecepму obdan iken,

(12) Azat –erkin sözleşken.

(13) *Қaytarma.*

(14) Küreş bizde, utuқ bizde,

(15) Mol hosul alimiz küzde.

(16) *Ҳeyirnisa bilen Tuħan naħsa éytip чikip sog çay içidu.*

(255/1) Mavcuşniñ devride,

(2) Bizniñ boldi dala-tuz.

(3) Emdi zaman bizniki,

(4) Kel işleymiz қара көz.

(5) **Ҳeyirnisa:** Meyerde oltar Tuħan. Kiçikine dem éli-(6)vélip, alarniñ arқisidin barimiz.

(7) **Tuħan:** Bu étizni çapsan otap bolduқ.

(8) **Ҳeyirnisa:** Naħsa bilen bilinmey қaldi.

(9) **Tuħan:** Hecep çirayliқ naħsa éytisende Ҳeyirnisa.

(10) **Ҳeyirnisa:** Vay–vay maħtişi kam.

(11) **Tuħan:** Biresidin kam bolsañimu bolatti. Biz 7 nomér (12) élivatқanda sen 10 nomér élivatisen. Erlerdinmu ötüp (13) kettiñ.

(14) **Ҳeyirnisa:** Séniñ қoluñға ésilivalmidimғu?

(15) **Tuħan:** Bultur hemkarlık gruppida sen nemuniçi (16) bolğan bolsañ, bu jil koopérativda men nomuniçi bolmisam (17) qarap tur.

(18) **Heyirnisä:** Maħtinip jürüp, keynidin saniganda (19) birinçi bolup jürme.

(20) **Tuħan:** Yalguz atniñ çéñi çıkmas, çéñi çıkısa (21) déñi çıkmas.

(256/1) Bağda kakkuk, suda ördek,

(2) Çölde bégir tağimen.

(3) Barçe el cüpti bilen,

(4) Yekke-yigane dağimen.

(5) He, sen bolsañ yekke-yigane, héç bolmıganda men cüptüm (6) bilen séniñdin çık emgek künige ége bolarmen.

(7) **Heyirnisä:** Vay vitildağey, gep dése tağalap (8) bar sende.

(9) **Tuħan:** (*Çavak çélip.*) Çida, her қандақ қилип (10) bolsimu, bu jil küzde sendin ötüp kétimen dégina. (*Ké-(11)livatқан Sadıq bilen Abdikérimni körüp.*) Kélivatқанlar kim u?

(12) **Heyirnisä:** Abdikérimkamlarğı.

(13) **Tuħan:** Eñ aval közüñ çüşüptü. Yénidiki Sadi-(14)қıkamğı.

(15) **Heyirnisä:** Şuniñdinmu şamal çıkardıñma?

(16) **Tuħan:** Şamalniñ içide uçқunlarni kördümde.

(17) Him .... Bilen dégine. (*Kakkuk avazida.*) Kakkuk (*usul* (18) *herkiti bilen қolini tasilditip pikiraydu.*)

(19) **Heyirnisä:** Vay sarañey. Nediki geplerni қилип (20) jürüdü.

(21) **Tuħan:** Séniñ yoşurginiñ bilen közüñ mana men dep (257/1) éytip turudu.

(2) *Abdikérim bilen Sadıq қolida birdin dora çéçiş apparati kötürüp (3) kirişidu.*

(4) **Abdikérim:** Abdirişitkamni kördüñlermu?

(5) **Tuħan:** Baya yézilik hökümette қалған.

(6) **Abdikérim:** Muşu çakқıçe nimiş қildikine ular? ...

(7) **Heyirnisä:** Uruқ salidığan maşinini tecribe қili-(8)vatidu.

(9) **Abdikérim:** Hazir uniñdin hal késilige çare қiliş (10) zorur idi.

(11) **Tuħan:** Siz körsetken étizliniñ çörsige uğut (12) toplunup boldıgu.

(13) **Abdikérim:** Toplap қoyuş bilen iş pütmeıydu. (14) Vaħtini ötkemey, hal çüşüp yetmigen buğdaylarni (15) қoşumçe uğutlap, yerniñ némini aşurup turuş kérek.

(16) **Heyirnisâ:** Ular kûnağni katekçe kılip tériş üçün (17) uruq salidiğan maşiniğa kızip ketti.

(18) **Abdikérim:** Katekçe? Tapka sélip tiriş dégendin (19) bu söz kamlışivraq kélidiken.

(20) **Tuğan:** Abdikérim ağun bizniñ Heyirnisani asan çağlimañ.

(258/1) **Sadıq:** He, şeytan.

(2) **Abdikérim:** Toğri, gep işlimeydu. (*Heyirnisâ (3) uyulup yerge karaydu. Abdikérim Sadıqqa karap.*) Barayli, (4) vaht ötüp ketti.

(5) **Sadıq:** Yézilik hökümetkimu?

(6) **Abdikérim:** Hee, şu yerge bérip meslihetlişeyli.

(7) *Abdikérim bilen Sadıq çıkıdu.*

(8) **Heyirnisâ:** Andaq geplerni kılmigiña Tuğan, adem (9) hicalet boludiken.

(10) **Tuğan:** Güli-güligé, hili-hiliğa kelgende gep (11) kılsa yaman bolmaydu.

(12) **Heyirnisâ:** Sañıgu gep tépip bergili bolmaydu. (13) Cürü, evlar bir munçe utap ketti barayli.

(14) *Sol terepke kétidu. Öñ tereptin Haşim bilen Turdiniñ geplişip (15) kélivatқан avazi kélidu.*

(16) **Haşim:** Gep dégen, gep bolsa boludu.

(17) **Turdi:** Séniñ aldiriginiñ toğri. Emma lékin (18) her işniñ vahti bar. (*Kiridu.*)

(19) **Haşim:** (*Turdini yéñidin tartip étiz terepni kör-(20)sütüp.*) Ene kördüñmu, étizimniñ némi kétip bézirip (21) kélivatidu, üzi. Uyuñni bérip turudiğan bolsañ, bugün (22) bermensen?

(259/1) **Turdi:** 2-3 kün işlitip turuşqa kala ayimaymen. (2) Héliki Niyaz dégen haramzede bazargá yağ artip bargan (3) emesmu, şehirin çıkkiçe uyni urup koğlavérip as-(4)kitip koyuptu.

(5) **Haşim:** Bermesniñ éşi pişmas dégina, özi.

(6) **Turdi:** Hapa bolmay 2-3 kün sevri kılip tur (7) emdi.

(8) **Haşim:** İş vahtida hópüptek istikamet kılip yati-(9)dikenmizde Turdağun, Niyaz aşkidi démeydiğu?

(10) **Turdi:** Maña işenmey, şu oğriniñ gépige işen-(11)diñma? Payda ziyan bilen nime çatığı bar uniñ. Bazardin (12) çıkkanda hêsap alsam bir munçe pulniñ orni yok.

(13) **Haşim:** Sêniñ balañgu ticaretke arilişip pul té-(14)pivatidu. Bizniñ Abdikérim kadr boluvélip, kepirativka (15) kirmidiñ dep, özi, méñemni yep boldi.

(16) **Turdi:** Men burunla muşu balañ melidiki yalañ tös (17) sölteklerniñ arkisiga kirip, yoldin çikivatidu, dedimgu. (18) Mana éytkinim keldi. Bala vaqa dégenni tizginlep tutuş lazim.

(19) **Haşim:** Amanet çerz bériş kepirativiga eza bolmap-(20)siz. Bolsiñiz kala sétip éliška pul çerz béretti. Şu-(21)nimu kılmaysiz, deydu.

(260/1) **Turdi:** He, çerz béridu.

(2) **Haşim:** Mamutka işek éliš üçün çerz berginini (3) közüm bilen kördüm emesmu, özi. Bu paydilik işken.

(4) **Turdi:** Gül bolma: “Kimniñ kaziniga kim çöp sélip (5) béridu” deysen. Dünyada gerezsiz iş bolmaydu. Birin-(6)çidin, pay dep bergen desmayeñ köyüdu. İkkinçidin, (7) “sen bizge çerzdar” dep özliri haligan bahada sétip (8) alidu. Algan aşligiñga égidarçilik kılidu. Kıskisi, (9) kandaç yañza kooperativ bolmisun, kirdiñmu béşiñga nohta (10) çüşüdu. Qayaqka tatsa şu yaqka mañmay ilaciñ yok.

(11) **Haşim:** Nime bolup kettikintañ, bilmey kettim, özi.

(12) **Turdi:** Bilmeydiğan nime bar. Kapiratsiye-paprat-(13)siye dep jürüp, hemmisini giçimaçañ kılivitidu, yaki (14) uruşup-talişip tozgaktek tozup kétidu.

(15) **Haşim:** Aqivetiñni kim bilidu, deysen.

(16) **Turdi:** Karaptur. Küzde aşlıkni bölüşkende kara-(17)miti aşkare boludu.

(18) **Haşim:** Çöçini küzde sanaymiz dégina.

(19) **Turdi:** Hélimu bilgili boludu. (*Kooperativniñ otal-(20)ğan buğdiyini körsütüp.*) Ene, evu hotunlarni kördüñ-(21)mu? Buğdaylıktiki otlarniñ birini qoymay juluvéiptu.

(261/1) Vay ahmaqlarey. Cimi otni bir yoli juluvetse, mal (2) nimini yeydu. Bir çettin otap, uni malga bérip tursa, (3) héli hacettin çikidu.

(4) **Haşim:** İkkinçidin buğdayniñ arisidiki ot yer-(5)niñ némini saklaydu, özi. “Abdikérim bir tal ot qoy-(6)may otavet” dégen dep bizniñ hotun cémi otni jü-(7)lüvetkini çüşüptiken. Taza uruşup kettim.

(8) *Yaçyéka sékrétari kélivétip Haşimniñ otaş toğrisidiki (9) sözini añlaydu.*

(10) **Réhim Qadir:** Hey, hey Haşimika, ot otaşka ber-(11)gen bahariñiz toğri bolmidi. Yava çöpler nemni saqlimaydu, (12) téhi nemni cıkraç yoqutudu.

(13) **Turdi:** (*Hoşamet bilen.*) Men şuni devatimen, (14) ukam Réhim Qadir.

(15) **Réhim Qadir:** (*Étizni körsütüp.*) Kooperativ ezaliri (16) bu buğdayni ikki qétim ötidu. Avu körüngen buğday (17) kimniñ buğdayi, sizniñmu?

(18) **Haşim:** He, bizniñ.

(19) **Réhim Qadir:** Ot bésip turuptu. İkki buğdayni (20) sélişturup köreyli. Bu, bolsa, toq yeşil, ene u (21) sağırip qaptu. Muşu ehval ot otaşniñ paydisini kör-(262/1) sütüp turmamdu?

(2) **Turdi:** He, he, elvette.

(3) **Réhim Qadir:** Siz mecliske tola barmaysiz, Tunisa (4) açam bolsa, ögünüşke kızgın katnişidu. U küni ot (5) otaşniñ paydisi toğruluk gézit oqup bergende, naha-(6)yiti hoşal bolup ketti. Tunisa açam toğri iş qıptu. (7) Bikar uruşupsiz.

(8) **Turdi:** He, he, menmu şuni dédim. Bikar uruşupsen.

(9) **Haşim:** Bizniñ tecribimiz bar, sékrétar. Buğdayniñ (10) acizliğı, sağırip kėtişi ottin bolmay, nemniñ (11) kamligidin özi. İkinçidin, köz tekkenликтin boludu.

(12) **Réhim Qadir:** (*Külüp.*) Emise manabu, adem ötüp (13) turudigan yol boyidiki buğdayğa köz tegmey, sizniñ avu (14) çettiki turgan buğdayiñizğa köz tekkinu kızık.

(15) **Turdi:** He, he, topmu-toğri.

(16) **Réhim Qadir:** Andaq emes. Aşliqniñ yerdin ali-(17)digän uzuğini yava çöpler şümeq élip, aşliqka az qal-(18)ğanliqtin buğday acizlap, sağırip kétidu. Mesilen: (19) Sizniñ kusuğıñiz açqanda bir nanni pütün yémekçi (20) bolsiñiz, bikar telepler kélip her tereptin yep kétip, (21) sizge bir burdila qalsa, qandaq qilattiñiz?

(263/1) **Turdi:** Mana – mana buni nahayiti kélişturup éyttiñizde (2) sékrétar.

(3) **Réhim Qadir:** Mana köziñiz bilen kördiñiz. Emdi (4) Tunisa açamğa tola kayimay, çapsanraq buğdayni otavétili.

(5) **Turdi:** He, he mana buniñğa bizmu yardım qilimiz.

(6) **Réhim Qadir:** Eger yétişelmisiñiz kooperativ yaki (7) hemkarlıq gruppá ezaliri yardım qilidu. (*Mañidu.*) Ko-(8)operativ ezaliriniñ qilivatqan işlerini körüp keliñ (9) Haşimika.

(10) **Turdi:** Mana bu yañşi gep boldi—de. Reħmet-(11)reħmet. (*Haşimğa.*) Sèniñ üçün men reħmet dep qoy-(12)dum. Gep qilmaysengü?

(13) **Haşim:** Hemmisi bilimçan bolup ketti.

(14) **Turdi:** Telim—terbiye alduq déyişip, ağızğa (15) kelgenni deydu. Nabatat bilen insan oħşamdu? İn-(16)san dégenniñ cèni bar, nabatatniñ cèni yoq. Keltür-(17)gen misalini qara.

(18) **Haşim:** Qop, tutamiñ yoq, hoşametçi nimikensen, (19) özi. Réhimniñ aldida vay sèniñ ras deysen, ar-(20)qisidin unisini qara, bunisi qara deysen, özi.

(21) **Turdi:** Maqulğa cavap yoq, “Padişahim kör qağini (264/1) laçin dése, he gaz alidu” dégin deptiken. Hazir (2) muşu bir nanni pütün yimigenler iş béşi bolğandin kéyin, (3) he sèniñ ras dep qoysañ ağıziniñ yili.

(4) **Haşim:** Men nime iş qilişimni özem bilimen.

(5) **Turdi:** Otuşup bérimiz dep cèmi otni élip (6) kétidu. Bir sévet ot dégen bir çine qaymaq. Bir çine qaymaq (7) dégen 10—15 miñ emesmu.

(8) **Haşim:** Maña quruq paydini körsetmey, özi, u-(9)yuñni bugün biremsen—bermensen.? Men saña yalvarmaymen.

(10) **Turdi:** Toħta—toħta bir pikrim kèlivatidu. Qoşqa (11) bizniñ héliki ala inekni qetip baqamsen ya!

(12) **Haşim:** Nime—nime ademni zañlıq qilma. Ğotun (13) kişi ketmenge yarimigandek, u ölemen mozaylıq inigiñ (14) qandaq qoşqa yaraydu?

(15) **Turdi:** (*Külip.*) Boldi, aççığıñ kelmisun (16) bir gep bulup qala, eger soda kooperativi bizniñ tavi-(17)gimizğa qol salmıgan bolsidi, sèni bundaq sağırtmastiñ (18) birer kala sétip alğidek pul yardım qilip turattıq. (19) Mana bu kooperativiniñ peyda bolgini mañimu, sañimu ziyan (20) saldi.

(21) **Haşim:** Qerz hésaviğa birer million bérıp tursañ bolatti.

(265/1) **Turdi:** Pul bolsa sendin ayaymenmu.

(2) **Haşim:** Ticaret qilivatqan kişide pul bolmay qalamdu?

(3) **Turdi:** Billayi ézim, buyrimisun, hazir neq pulum (4) yoq. (*Haşim béşini, sélip hıyal kılıdu. Turdi unińğa (5) sinçilap qarap turudu.*) Hıyal sürüp kettińgu?

(6) **Haşim:** Şundaq özeñde yoq, alemde yoq.

(7) **Turdi:** (*Haşimğa éçinğan kıyapette.*) Boldi, béşin (8) tola qatmisun. Yağ artip jürgen uyni saña baha kılip (9) bérey, pulini küzde hosul alganda bergin.

(10) **Haşim:** (*Éçilip.*) He, mandaq démemsen, özi (11) qeni qançe bersem boludu.

(12) **Turdi:** Üç million béresen?

(13) **Haşim:** (*Pişanisige urup.*) Hö... Tapqan tegenniñ (14) hemmisini saña bérip özimiz hak bilen zak yeymizmu. (15) İnsap bilen bir nime de, özi.

(16) **Turdi:** Qeni qançe bérisen özeñ bir nime de?

(17) **Haşim:** Déğiniñni teñ heşleyli.

(18) **Turdi:** “Qoynuñdin tükülse, qoncuñğa” boptu (19) séniñ déğiniñ bolsun, emma ikki şertim bar.

(20) **Haşim:** Qeni añlap baqay, özi.

(21) **Turdi:** Men bu kalini nahayiti erzan hem nisi (266/1) bermekçi boldum, şundaqtu?

(2) **Haşim:** He, şundaq. Şertliriñni de.

(3) **Turdi:** Uniñ bedilige, birinçi, bizniñ aq kélivatqan (4) yerlirimizni haydişip bérisen.

(5) **Haşim:** Özemniñ işiğa yétişelmeyvatsam.

(6) **Turdi:** Uniñdin gem kıлма. Çoñ oğluñ Rozini (7) başlap kélip séniñ bilen epleştürüp qoyumen. Uni (8) bizge yardemlişip bérişke buyruysen.

(9) **Haşim:** He, maqul qeni yene bir şertiñni éyte?

(10) **Turdi:** Özeñ bilisen hazir paytimisini sörep (11) jürgenler iş béşi bolivélip, bizni qalaq-palaq hécnime (12) bilmeydu dep, (*jiraqtin nahşa añlınidu.*) Haqaret (13) kılivatidu.

(14) **Haşim:** Şundaqmu boluvatidu, özi.

(15) **Turdi:** He, mana şundaq bolğandin kéyin bu me-(16)medanlarniñ kılivatqan işlirini (*qolini burap körsütüdu.*) (17) Mundaq bir burap qoysaq horığa cimikip qalıdu.

(*Nahşa (18) köpüyüdu.*)

(19) **Haşim:** Nime démekçisen?

(20) **Turdi:** Cür avu cinlar kélivatidu, daldıraq bir yerge (21) bérip geplişeyli.

(267/1) Naḥṣa

(2) At minip seraġa çıksañ,

(3) Kamça destiñ men bolay.

(4) Barçe elniñ közi sende,

(5) Til tumariñ men bolay.

(6) *Heyirnisä bilen Tuḥan qollirida oġaq, otıġuç tutqan, sévette bolsa, (7) ot kötürüp kiridu.*

(8) **Tuḥan:** Bugün yaraysen gruppa başlıġı. Özeñ başlap (9) ġeyret qılmisañ, etige yene bir étiz éşip qalatti.

(10) **Heyirnisä:** Bugün üç étizni otudukmu?

(11) **Tuḥan:** Nériki bilen Törttü hénim, Abdikérimni (12) körüp eqli hoşuñdin azdiñmu nime?

(13) **Heyirnisä:** Mañgina néri bugün şu gepni neççe kétim (14) dédiñ, hemmisi maña qarap külüşüdü.

(15) **Tuḥan:** Qarisa-qarimamdu, külse-külmemdu, (16) oġurluq işmide. Burunqidek jiglap, qahşap erge ti-(17)gidigan vaht ötüp ketti. Emdi partiyiniñ vahtida (18) saña oḥşaş behitlik kızlar özi ḥalıġan jigiti bilen (19) erkin turmuş quralaydu.

(20) **Heyirnisä:** Sayrapla kettiñġu?

(21) **Tuḥan:** Sayrap ketmeyçu? (*Kakkuk avazi bilen.*) (268/1) Kakkuk ! Abdikérim işlevatqan yerge barganda qarısam, (2) gül keçeleriñ éçilip kétiptu. Kakkuk!

(3) **Heyirnisä:** Vay sen vitildakni qandaq qılsam bola!?

(4) *Sirttin Niyazniñ ravipiniñ avazi añlinidu.*

(5) **Tuḥan:** Ravap çélivatqan kim? (*İkkisi qaraydu.*)

(6) **Heyirnisä:** Niyazġu?

(7) **Tuḥan:** Mesmu u nime? Muşu terepke qarap kélivatidıġu?

(8) **Heyirnisä:** Méni körse bir kısım la qılıqlarni qılıp (9) jürüdü, qara. Cürgine kétili közüm körmisun şu rodupayni.

(10) **Tuḥan:** Toḥtigina gepke salimiz uni.

(11) *Niyazniñ naḥşisi añlinidu.*

(12) Kızıl gül arasida,

(13) Boyuñni körüp qaldim.

(14) Éytmiganga bolmaydu,

(15) Men saña küyüp qaldim.

(16) **Tuħan:** Rasla saña küyüp qalğanmu nime?

(17) **Heyirnisä:** Men démidimmu? Bu sarañda héli gep bar, cüre.

(18) **Tuħan:** Şük turup tur, nime deydikin.

(19) *Niyazniñ naħşisi.*

(20) Mata sattim köp pulğa,

(21) Meyliñ barmu neq pulğa.

(269/1) Meyliñ bolsa kelgin dep,

(2) Qarap turimen yolğa.

(3) *Niyazniñ qolida ravap, yançuğida bir bu tulka, sel mesrek kiridu.*

(4) **Tuħan:** Niyazcan naħşığa ustikenla cumu.

(5) **Niyaz:** Gül işkıda bulbul sayraydu-de, bir çiraylıq (6) olturuşuqlıǵu bu yerde.

(7) **Tuħan:** Özlirimu bu yerge bir çiraylıq keptilıǵu? (8) Olturup ravap çélip bersile Niyazcan.

(9) **Niyaz:** He, ravapni çélip - çélip harduq. (*Olturudu.*)

(10) **Tuħan:** Ah urup qaptılıǵu, nime boldi?

(11) **Niyaz:** (*Béşini liñşitip.*) Derdimizni özimiz (12) bilimiz-de.

(13) **Tuħan:** Nime derdiñiz bardu? Vay biçare yaman (14) boptuǵu?

(15) **Niyaz:** (*Heyirnisäğa qaraydu, keyin béşini töven* (16) *sélip.*) Bizni biçare qılğanla özige qıla. “Rehme qılsañ (17) otni alǵın, köymisun canım méniñ...”

(18) **Tuħan:** Silini köydürüvatқан kimdu-u?

(19) **Niyaz:** U kişiniñmu jürigi oynavatқandu? Az künde (20) melum bolup qala.

(21) **Heyirnisä:** Tola valaqlimigina Tuħan! Cüre kétimiz.

(270/1) (*Tuħanni yéñidin tartidu.*)

(2) **Tuħan:** Kiçikkina dem alayli.

(3) **Niyaz:** Biz ançe béhil emes. Teluqatimiz bolsimu (4) yéterlik bar. Biz bilen bolğan çokan obdan dölet körüdu.

(5) **Tuħan:** Sile andaқ dégen bilen dadilirini taştın (6) yaǵ çıķiridu, deydıǵu?

(7) **Niyaz:** Bir puti göрге sañgilidi uniñ, ölüp (8) ketse hemme teelluq özimizge qalidu désile. (*Heyirnisaga* (9) *qaraydu.*) Heyirnisa.

(10) **Heyirnisa:** Siliniñ teelluqliriga aldinidigan adem (11) yoq bu yerde. Biz ikki biligimizniñ küçi bilen güldek (12) yaşaymiz.

(13) *Niyaz yerge qarap şük oturup kétidu. Abdikérim bilen Sadıq* (14) *qolida çilek, ketmen, iştin qaytip kélidu.*

(15) **Abdikérim:** (*Niyazga qarap.*) Karamet körüvatamdu (16) –nime?

(17) *Külüşüdu.*

(18) **Niyaz:** Bugün piğanim örlep muşu yerge kep qaptimen.

(19) **Abdikérim:** Çüşliri buzulup qaptu-de.

(20) **Niyaz:** Yaq undaq emes.

(21) **Abdikérim:** Bolmisa, mekkarlıq qilalmapsen dep (271/1) dadañla kayigandu?

(2) **Niyaz:** Añlişiplide. İşekke küçüñ yetmise, (3) urtoqumini dep, sodidin payda alalmigansiri dadam (4) meniñ bilen uruşudigan boldi. Cémi det-elem (5) mañila kélemdu? Toydum bu dünyadin, mana emise dep oçuq (6) görga kirip yétivalimen, toyudu.

(7) **Sadıq:** Oçuq görga şisini qoyup kir cumu? Bolmisa (8) tayaqniñ yoginini u yerde yeysen.

(9) **Abdikérim:** Belkim Sayip han bilen ilpetlişip (10) qalar. (*Külüşüdu.*)

(11) **Niyaz:** Boldi Abdikérim aħun, zañliq qilmayli.

(12) **Abdikérim:** Zañliq qilmidux, özliri kirivalimen (13) degen yerliri togrisida meslihet bérivatimiz.

(14) **Tuħan:** Niyazcan bilen tola çékişmañlar, öziniñ (15) derdimu yétip aşıdu. Biçariniñ köñli simaptek, (16) jürigi kavaptek. (*Külüşüdu.*) Ekesile Niyazcan sili (17) çalalmigandin keyin, mana siz bir çélip békiña Abdikérim (18) aħun. (*Niyazniñ qolidiki ravapni élip Abdikérimge* (19) *biridu.*)

(20) **Abdikérim:** (*Heyirnisaga qarap miyigida külüp.*) (21) Heyirnisa baya étizda éytip kélivatқан nahşini éytisa (272/1) çélip bérimen.

(2) **Tuħan:** Ravapni sile çalsila, gezelni Heyirnisa (3) oqusun. (*Abdikérim ravapni çalidu.*) He, oқи Heyirnisa.

(4) **Heyirnisä:** Men nahşa oqalmaymen.

(5) **Sadık:** Étizni çañ keltürüvetken sen emesmu? (6) **Qéni** bizgimu bir oqup bergina?

(7) **Heyirnisä:** Tuhan oqusun.

(8) **Tuhan:** Tola nazlanmisañçu Heyirnisä.

(9) *Heyirnisä nahşa başlaydu, umum koşulup éytidu. Tuhamni usulğa (10) çüürüdu.*

(11) **Heyirnisä:** Güller éçilip qaptu,

(12) Bérip körili bağni.

(13) Ségingan idük bizler,

(14) Köptin bu güzel çağni.

(15) Yağ içide yayraymiz,

(16) Bulbul bolup sayraymiz.

(17) Yaş-keri oğul-qızlar,

(18) İş koynida kaynaymiz.

(19) **Sadık:** Belli-belli, rehmet Heyirnisä, koluñka (20) dert bermisun Abdikerim, mundaqmu honurum bar digina.

(273/1) **Abdikerim:** İşligende rasa işlep, dem alganda yahşi (2) dem éliš kérek. Niyaz ahundek hapa bolup jürüşniñ (3) orni yokte. Mesile Niyaz ahun ravapirini piğanlirini

(4) çıkarsila, biz kéteyli.

(5) **Tuhan:** Hoş Niyazcan, emdi ravapni ötiñiz (6) yaman perdisige çilivesile.

(7) *Hemme külüşüp çıkidu.*

(8) **Niyaz:** Bu kız bala Abdikerimge yékin bolup qalğanmu (9) nime? İsitku kar kılmaptu. Hey kaj pelek çerhiñ buzuq. (10) *(Yançugidin botilkini élip, astida qalğan kiçikkine (11) haraқni sümürüvetip, boltilkini étizğa çörüvetidu.)* (12) Heyirnisä kolumğa kelse, uniñ işlep tapқан aşlığı (13) bizniñ bolatti-de, hep ! Aşka çüşken çivindek (14) Abdikerim sen bizniñ paydimizğa hemme tereptin çağal (15) salmaqçı boluvatisen-de. *(Köyniginiñ yaқisini yeşivétip (16) keypirek halda ravapini saz qilalmay avare boludu.)* (17) Amet kaçқanda héç iş қamlaşmaydiken-de. *(Ravapini (18)*

kiçikkine çélip tohtap.) Uh! Cénim Hëyirnisa, yalguz (19) uçrap qalisañ, almidek meñziñni gaç-gaç çişlep (20) –çişlep alsam...

(21) *Turdi qolida bir qañçe yancuqluq portimanni kötürüp kiridu.*

(274/1) **Turdi:** Vay kızıl köz oğri, maniñdiki bir million (2) yoqqu? (*Portimandiki pulni élip körsütüdu.*)

(3) **Niyaz:** Yetti qat sanduğıñniñ içidiki nerseñni men (4) nime bilimen.

(5) **Turdi:** Sen bilmiseñ, buni şeytan bilemdü? Kazzap. (6) Rastiñni éyit nege yoqattıñ?

(7) *Haşim dolisida ketmen kiridu.*

(8) **Haşim:** Yene nime cidel bu Turdañun?

(9) *Turdi qolidiki pulni yoşuralmay aldirap qalidu.*

(10) **Turdi:** Men térip-töşep helekte, mavu buzup (11) -çéçip helek.

(12) **Haşim:** Neq pulimiz yoq dep qesem içivatattiñgu?

(13) **Turdi:** Béşida nurgun ot köyüvatqan pul idi – bu.

(14) **Haşim:** Uquldi, silege zadi pulla bolsa boludiken, (15) ademniñ kérigi yoq iken.

(16) **Turdi:** Undaq emes. Biriniñ amanet qoyğan (17) puliti bu.

(18) **Haşim:** Boldi, tola tülkilik qilma. Hemme adem (19) pulini bankiqa amanet qoyuvatsa saña amanet koyudigan (20) qandaq adem iken – u.

(21) **Turdi:** Agizdiki gep u.

(275/1) **Haşim:** Bir hésapta kadrlarniñ dégen sözliri (2) toğriken cuma, özi. (*Çiqip kétidu.*)

(3) **Turdi:** Mana, seniñ kasapitiñdin resva bolgili (4) turdum.

(5) **Niyaz:** Özeñ ötüp ketken béhil, yene maña nime deysen.

(6) **Turdi:** (*Mesligini sézip qélip.*) Hey bedbeñ! (7) Mesmu sen nime? He... ! Pulni mana şundaq qilip (8) yoqutupsen-de.

(9) **Niyaz:** Pul bolsa, çimende gül.

(10) **Turdi:** (*Niyazniñ qolidiki ravapni tartivélip* (11) *teñlep*) hey, haramzade, men nime koyda!? (12) Cahanniñ nime boluvatqini bilen bir paymu kariñ yoq. (13) (*Niyazni koqlap kétidu.*)

(14) *Perde.*

(15) İkkinçi Perde

(16) 2-Körünüş

(17) “ *Sehne özgermeydu, ériş boyida Abdikérim bilen yaçéyka sékritari* (18)

Réhim Qadir sözlüşivatidu.

(276/1) **Réhim Qadir:** Her halda undağ kattık ketmisek (2) boludu. Dadañniñ micezige qarap gep kilişni yahşirak.

(3) **Abdikérim:** Özemniñla ras dep turuvalsa, ademniñ (4) içi puşup qalidiken.

(5) **Réhim Qadir:** Haşimkamdek kişiler kooperativniñ (6) evzelligini bir dihanla çüşünüp kételmeydu. Şuniñ üçün (7) zorlimastin işendürüş yoli bilen iş kısak boludu.

(8) **Abdikérim:** Hemmini körüp turup çüşenmeyvatmamdu.

(9) **Réhim Qadir:** Méniñ sézişimçe Haşimkam öz mihniti (10) bilen kün köçürüşni yaman körmeydu, emma uniñga bay (11) dihanlar bilen sinpiy cigirisini ayrivéliş üçün, (12) zirikmey-tirikmey çüşençe bersek, toğri yolga mañidu.

(13) **Abdikérim:** Muşu yékindin béri özimu ikkilinip (14) qalgandek turudu.

(15) **Réhim Qadir:** Démek kooperativniñ emiliyattiki (16) evzelligini körgensiri qayil boludu. Emma Turdi sahtığa (17) huşyarlıq bilen bayqaş kérek.

(18) **Abdikérim:** Menmu şuni deymende, Turdağundek (19) égvager bir bay dihangga egeşkinige hapimen. Koopé-(20)rativlarda tériktek bir kamçilik ötkenni añlap qalsa, (21) uni tögidek qilip körsütüdiğan pitniñorken – u.

(277/1) **Réhim Qadir:** U – qolidin her qandağ buzğunçilik (2) kélidiğan mekkar.

(3) **Abdikérim:** İminkamniñ u künki “méniñ étimni (4) ciğ işlitip terlitipvétiptu” dep vaqirginini añlap (5) qaptiken, uni derro dadamga “mana kooperativ ezalirida (6) pütmes, tügümes çatağ çıktı. Emdi bir-biri bilen (7) soquşup bit-çit bolup tarap kétidiğan boldi” deptu.

(8) **Réhim Qadir:** Buni derro sürüştürüp pitniñorga (9) reddiye bérimiz.

(10) **Abdikérim:** Addi reddiye emes, zerbe bériş (11) kérek.

(12) **Réhim Qadir:** Elvette. Siler yaşlar soyuziniñ ezaliri (13) Turdağundek ademlerniñ pitne – iğvalirini paş qilişka (14) aktiv küç çikirişniñlar kérek.

(15) **Abdikérim:** Biz her qaçan teyyar Réhim aka! (*Ornidin* (16) turudu.)

(17) **Réhim Qadir:** He, nege?

(18) **Abdikérim:** Hal çüşken buğdaylarğa dora çéçişni (19) bugün ayağlaşturmaqçiduk. Yézilik hökümetke béríp kéley.

(20) **Réhim Qadir:** Maqul, başqa işlar togruluk bugün (21) keçqurun kooperativ ezaliri jigilganda sözlişermiz. (278/1) (*Abdikérim mañidu.*) Yene bir gep akañni çaqirip (2) kélip, Haşimkam bilen epleştürüp qoyayli.

(3) **Abdikérim:** Boludu. Bu togruluk menmu apam bilen (4) meslihetlişip qoyğan idim. (*Kétidu.*)

(5) **Réhim Qadir:** Mana bu yaşlar soyuziniñ aktiv (6) ezasi, jürügide oti bar jigitte, sel aldiraydu. (7) He, işta çiniqkansiri cayığa kélip qalidu.

(8) *Sirtin Sadıq bilen Heyirnisaniñ sözleşken avazi añlinidu.*

(9) **Sadıq:** Nedin kélivatisen Heyirnisa?

(10) **Heyirnisa:** Su yaqılap keldim.

(11) **Sadıq:** Réhim Qadir bilen Abdikérimni kördüñmu?

(12) **Heyirnisa:** Ular ene. Eyerde nime boldi? Aldirap (13) qapsızgu - Sadıqka ? Cürüñ körsütüp qoyay.

(14) *Sadıqniñ qolida dora çéçiş apparati Heyirnisaniñ dolisida ketmen (15) ikki yéñi béligigiçe türülgen halda kirişidu.*

(16) **Sadıq:** Mana qara Réhim Qadir, sen partiye yaçéyka (17) sékrétari bolğandin kéyin, buni saña éytimiz. Yekke (18) diğanniñ buğdayığa nimişke dora çaçisen dep İminkam (19) çataq qilivatidu.

(20) **Réhim Qadir:** Kooperativ müdirige éytmiñizmu?

(21) **Sadıq:** Abdirişit özimu bar şu yerde. Gep qılmay (279/1) qarap turudu, démekte uni qıvvetlevatidu.

(2) **Réhim Qadir:** Nimişke undaq qilidikina? Siz yoqmiñiz (3) Heyirnisa?

(4) **Heyirnisa:** Men su yaqılap kétividim.

(5) **Sadıq:** (*Étiz terepke qarap.*) Ene özlirimu kélişti.

(6) *İminniñ qolida ketmen, Abdirişit bilen kélidu.*

(7) **İmin:** (*Sadıqqa.*) Méniñ üstümdin dathorluq (8) qilgili keldiñmu bu yerge?!

(9) **Sadık:** Başka ademge gep kılğınım yok, bizge (10) yolbaşçılık kılivatқан partiyeniñ kişisige devatimen.

(11) **İmin:** (*Réhimge.*) Hemkarlıq gruppа ezaliriniñ (12) buğdiyini kütquzuşқа meyli yardım kılaylı. A – bu, yekke (13) dihanlarniñ buğdiyige nimişke dora çaçidikenmiz, buniñğa (14) eklam heyran.

(15) **Sadık :** “ Hal kèsiliniñ aldini almisaқ, pütün (16) yézige tarқilip kétidu. Köpçilikke ziyan boludu” dep (17) Abdikérim mecliste çüşendürüp berginini añlidiñizgu.

(18) **İmin:** Şundaқ dep Abdikérim dadisiniñ buğdiyigimu (19) çéçivatidu..

(20) **Réhim Qadir:** Umumniñ menpiti üçün bolğan çarini (21) Abdikérimniñ palançisi yekke dihaniñ dep ayrip (280/1) qoymaydığan bolğanqu (*Abdirışitқа.*) Şundaққu Abdirışitқа?

(2) **Abdirışit:** Şundaқ. Bu toғrulıq rayonluқ par-(3)tiye komitétiniñ kórsetmisi bar.

(4) *Tuһan қошақ yézilğan bir parçe qegezni kótürüp, jügürüp kiridu.*

(5) **Tuһan :** (*Sirttin.*) Heyirnisа! Vay Heyirnisа! (6) Qeyerdisen? Topluşup turğanlarni körüp қalidu. Vıyey, (7) Abdirışitkam bu yerdikengu?

(8) **Abdirışit:** He, şeytanlıgıñ tuttım nime Tuһan? (9) Nime bolduñ?

(10) **Tuһan:** Mana kördüñlermu, taza қizіқ қошақ tépivaldim.

(11) **İmin:** Eke, u, méniki, men uni mecliste oқut-(12)maqçidim. (*Qolini sumudu.*)

(13) **Abdirışit:** Qéni biz körüp baқaylı.

(14) **Tuһan:** Men özem oқup bérimen.

(15) **İmin:** Eke, sen oқalmaysen.

(16) **Tuһan:** Közige ilmaydu téhi. Qışıçe keç kursta (17) het oқuşni ügenmey nime қilduқ?

(18) **Abdirışit:** Qéni oқи añlaymız.

(19) **Tuһan:** (*Öziçe intonatsiyelik қilip oқuydu.*)

(20) Haşım aһun sepra qéri,

(21) Haydalmığan oydöñ yéri.

(281/1) İşiniptu pahtıga,

(2) Égiliptu sahtıga.

(3) Qamlaşmıdi uniñ işi,

(4) K tip kaldı kapak b şi.

(5) B zirip  aptu  tizi,

(6) Jiglap  aptu k vizi.

(7) *H yirnisadin ba ka hemmisi k l s du..*

(8) **Abdir sit:** Beli-beli, rasa k li t r psen bu-(9)ni  minka. Hemmidin k vezni  u up  alginini cay-(10)lapsen.

(11) **H yirnisada:** B lek ila  ilip ketti nlerg . Men bu  o aq-(12)ni   i i ini ya i d meymen.

(13) ** min:** Sa a nime dez ketti H yirnisada?

(14) **H yirnisada:** Bu otturiga so aq ilik s li tin ba ka (15) nerse emes. Hemmisini  tirik iligi bir bolgandin (16) k yin, yalguz Ha imkamgila emes, Abdik rimkam bilen (17) Tunisa a amgimu t gidu.

(18) **Sadi :** Top-to ri gep. Abdik rim bir ne e (19) ay o up k lip, bizni  di an ilik t hnika i imizga (20) rehberlik  ili ka ba lidi. Tunisa a am bolsa, melidiki (21) h li hotunlardin  u en isi ya i. Kooperativka eza (282/1) bolu ni can-dili bilen halaydu.

(2) **Abdir sit:** Ular ya i bolgan bilen dadisi yaman. (3) Kapitalizm yoliga ma idiganlarni  biri  u. Andaq bolgan-(4)din k yin tenkit  ili  k rekte.

(5) **R him  adir:** (* o aqni  oliga  lip.*) Tenkit b ri  (6) to ra. Biz uni siz kam iliklarni t g telmeymiz. Emma (7) tenkitni h e nime bilen h sapla may, k zni jumup  lip, (8) kelse –kelmes  iliv ri ke bolmaydu. Bu  o aq Ha imkamga (9) terbiye b ridigan  o aq emes. Ziddiyet arila kan za ilik (10) bolup  aptu.

(11) **Abdir sit:** Cahil adem u,  u un  ge k z m (12) yetmeydu.

(13) **H yirnisada:** Ha imkamni  hazir i ehvali bilen h -(14)sapla sa , Abdir sitkam baha bergini e emes.

(15) **R him  adir:** Partiyini  kooperatsiye to risidiki (16) siyasetini to ri  u ensek boludu.

(17) ** min:** Bizgu  zi  u endu .  u enmigenlerge zerbe (18) b rimiz-de.

(19) **R him  adir:** Ya ,  mini a. Bu to ri  u engenlik (20) emes. Biz yekke di anlarni t ven k rsek, zerbe ber-(21)sek kooperativ bilen  arimu- ar i  ilip  oyup, hata (283/1)  ilgan bolumiz. Bug nki yekke di anni  ete kooperativ (2) ezasi

boludiganligini estin çıkarmaylide. Ularga yardım-(3)lişip özimizge egeştürüp mañayli. Undağ bolmıganda, (4) u, ya ézilidu, yaki éziş yolıga kirip kétidu.

(5) **Abdirişit:** (*Ornidin turup.*) Meyli, keni biz (6) Haşimkamni kıyınçılığın kütulduruş için yardımlişip (7) köreylı. Uniñ haydalmay kalgan aq kınak yerini koo-(8)perativtin bir koş çıkırip haydap bereylık.

(9) **İmin:** Gedenkeşlik kılmay bizdin çiraylıkçe (10) yardım sorisa berettük.

(11) **Réhim Kadir:** Yardım bereylı. Çüşünüp kelivatidu.

(12) **Sadık:** Boldı, meni çıkiriñlar haydap berimen.

(13) **Tuhan:** Étizini ikki ketim sugardı. Yene nemi (14) ktip beriptu.

(15) **Abdirişit:** Andağ bolsa, ikki koş çıkırip (16) bir kündila haydivetsek boludiken. Birige Sadık işini (17) tügetkendin keyin çıkısa, birige kimni çıkırsağ boludikin?

(18) **Tuhan:** Memetkamçu?

(19) **Abdirişit:** U, kığ toşuvatidu.

(20) **Heyirnisä:** Ornıga kığ toşuvatkanlar bilen men iş-(21)lep turay, koşka usta bolgandin keyin Memetkam çıkısun.

(284/1) **Abdirişit:** Başka kızlardin artuq yerıñ, her (2) işta teyyar turusende Heyirnisä.

(3) **Tuhan:** Yaşlar soyuziniñ ezasi degen şundağ, (4) her işta bizge ülge boludu-de. (*Abdikérim kélidu.*)

(5) **Abdikérim:** İminka! Siz bu yerde ikensizgu?

(6) **İmin:** Nime boldı?

(7) **Abdikérim:** Buğdayniñ suyini tohtıtayli. Ayaqtiki (8) bir étizda köl tohtap kaptu.

(9) **İmin:** Men baray. (*Kétidu.*)

(10) **Abdikérim:** (*Sadıkka.*) İkkisi érikniñ kırida (11) sizni saqlap turudu.

(12) **Sadık:** (*Abdirişitke karap.*) Çaçivireymu emise?

(13) **Abdirişit:** Kéliştukku. Keç kirip kaldı, çap-(14)sanrağ tügüteylı.

(15) **Sadık:** Kaşila kılmıgan bolsa, bu çakka tügeytti. (16) (*Çıkıdu. Başkılar ornidin turuşudu.*)

(17) **Réhim Kadir:** Abdikérim, erte keçkurun melidiki (18) dihanlarnı jıgsağ, sen ularga yéni dihançilik téhnikisi, (19) apetke karşı turuş usullirini sözlep berişke kandağsen?

(20) **Abdikérim:** Menmu bu togruluk hazirlik körüp koygan (21) idim.

(285/1) **Abdirişit:** Kooperativniñ mol hosul éliš (2) üçün planlıgan işlirini mu қоşup sözlisün.

(3) **Abdikérim:** Boludu.

(4) **Réhim Qadir:** Bugün keçte partiye ve yaşlar soyuzi (5) ezaliriniñ bille ötküzüdiğan meclisi boludu. Teyyarlıgan (6) nerseñni alğaç bar. (*Hemmisi kетиşidu. Abdikérim (7) bilen Heyirnisá sehnide yerim körümüp қилиşidu.*)

(8) **Abdirérim:** Heyirnisá!

(9) **Heyirnisá:** Nime deysiz? (*İkkisi 2-3 kедemçe (10) sehnige kiridu.*)

(11) **Abdikérim:** Tuğanniñ jügürüp kетip barganlıgini (12) jiraқtin körüp қaldim. Nime boptu?

(13) **Heyirnisá:** Şitile, U étizga çıkса, köñli yayrap, (14) kiyikteк чéçip жүrüdü.

(15) **Abdikérim:** Bir iş bolsa, men sizge éytқиçe (16) aldirap kетimen. Siz mendin yoşurup éytmaysiz.

(17) **Heyirnisá:** Sizdin héç nimini yoşurğınim yoқ, (18) kéyin uқup қalarsiz.

(19) **Abdikérim:** Her қақан İminkamniñ çatıgıdu.

(20) **Heyirnisá:** Bilip turup nimişke soraysiz? (*Jiraқ-(21)қа қарап.*) Avu ketmen kötürüp kélivatқан Haşımkamğu? (286/1) Haşımka – Haşımka! (*Jügürüp çıkıdu.*)

(2) **Abdikérim:** Bizniñ ailini kooperativқа кирgüzüş (3) üçün can köydürüp жүrüsende Heyirnisá. Yaşa işçan қız.

(4) *Haşım bilen Heyirnisá sirttin sözlişüp kélidu.*

(5) **Haşım:** Qandaқ bolarkin.

(6) **Heyirnisá:** Memtikammu yézimizdiki usta қоşқиgi.

(7) **Abdikérim:** Nime déyişivatisile?

(8) **Heyirnisá:** Silerniñ héliқи étizni haydivétiş (9) üçün Memtikam hazir soқа bilen çıkмақçi, Haşımkam soқа (10) yerni buzuvétemikin dep endişe қilivatıdu.

(11) **Abdikérim:** Bu nahayiti yaқşı iş dada. Soқuda (12) yer obdan yumşaydu.

(13) **Haşım:** Étizniñ қirini buzuvétemikin.

(14) **Abdikérim:** Soқiniñ yerni қandaқ aғdurudıgan-(15)ligini öziñiz körüp turusiz.

(16) **Haşım:** (*Külümsirep.*) Kéni siliniñ işiñlarnimu (17) bir körüp baqayli. (*Mañidu. Heyirnisä bilen Abdikérim* (18) bir – birige qarap şeret qilip, külümsirişidu.)

(19) **Abdikérim:** Menmu hazir arqıñızdin barimen dada.

(20) **Heyirnisä:** İşlirimizniñ yahşılıgıǵa Haşımkamniñ (21) közi yétip qilivatidu – he Abdikérimka.

(287/1) **Abdikérim:** Cigdiniñ arqısında qarap tursam, dadam (2) uyaq – buyaqqä qarap qoyup, soqa bilen haydalǵan yerni (3) körüp, töpisini ugilap béqivatidu.

(4) **Heyirnisä:** Diñanlar bir çamdap, bir emiliyat iz-(5)deydu dégen gep muşude.

(6) **Abdikérim:** Bizniñ bovaymu teşkillinip işleşniñ (7) artuqlıgıǵa iqrar boluvatidu. Men buniñǵa nahayiti hoşal (8) boluvatimen.

(9) **Heyirnisä:** Kéler jili kooperativimiz kéñeyse, bu-(10)niñdin héli çoñiya Abdikérimka.

(11) **Abdikérim:** Elvette. Kooperativ bargansiri te-(12)reǵki qilip, étizlarda traktorlar, kombayınlar göpülde (13) jürüşke başlaydu.

(14) **Heyirnisä:** Men traktor haydaşka bek qizikimen.

(15) **Abdikérim:** Men agranom bolup, siz haydıǵan yer-(16)lerde mol hosul yétiştürüşke, ene qarañ, (*körsütüp.*) (17) Telpünüp turǵan buǵdaylarniñ sirini bilişke, éçilǵanda (18) sizge oħşaş külüp turudıǵan kévezlirini erkilitişke (19) qizikimen.

(20) **Heyirnisä:** Qizik gep qilidikensiz. (*Yerge qaraydu.*)

(21) **Abdikérim:** (*Heyirnisäniñ morisige qolini qoyup.*) (288/1) Heyirnisä kolléktiv bolup emgek qilişniñ kelgüsini (2) köz aldimǵa keltürivatimen.

(3) (*Muzika*)

(4) **Heyirnisä:** Qandaq deysiz?

(5) **Abdikérim:** Yézimizdiki qıñgir – siñgir öylerniñ (6) ornıǵa éléktrlik yéñi öyler, acayip çiraylıq baǵlar, (7) kluplar, mektepler, dohturhanilar, yesliler.

(8) *Asmanda keçki kün qizili körümüdu.*

(9) **Heyirnisä:** (*Alqanlirini bir – birige urup.*) Uh! Behit (10) şude. Şu çağlarda işlar téhimu köñüllük bolup kétidu.

(11) **Abdikérim:** Keñ étizlarda emgek toyıǵa aylinip kétidu.

(12) *Muzika evcige çıķıdu. Ular jıraqlarğa zoķ bilen qarap turğanda, (13) Réhim Qadir qolida ketmen aldirap kiridu.*

(14) **Réhim Qadir:** Bu nime iş? Qunaķ tegan étiz terep-(15)tiki toganni örüvétiptu.

(16) **Abdikérim:** He? Téhi ünmiǵen qunaķqa kim su (17) qoyuvetti?

(18) **Heyirnisá:** Cürüñla çapsan étivalili.

(19) *Jügüreydu. Başıqlarmu aldirap çıķıp kétidu. Turdi sahti qolida (20) ketmen, peşliri hól, yüzige lay çaçırıǵan halda hoduxup kiridu.*

(21) **Turdi:** Mana emdi katekçe qilip terduķ dep (289/1) mahtangan qunaqliriñ séǵizlaydin baş kötürüp çıķqini (2) körüp baqay.

(3) *Toganni étivatqan dihanlarniñ avazliri añlimidu.*

(4) **1- Avaz:** Abdirişitka! –Abdirişitka! Ketmen (5) kérek, ketmen.

(6) **2- Avaz:** He, çıkraķ taşla yene – yene.

(7) **3- Avaz:** Paħal – paħal.

(8) **4- Avaz:** Çapsan buluñlar!

(9) **5- Avaz:** He, qeni çim bas.

(10) **Turdi:** (*Saķilini siķimdap.*) Hep, étivalidigan boldi (11)- de. (*Marap tiñşaydu.*) Haşim dégen seyranı bu işqa tar-(12)tiştin qoķmıǵan bolsam yalǵuz káp qalmayttım – de. Hep...!

(13) **2- Avaz:** Boldi çüyünder bolup ketti. Hoş (14) emdi bunı kim qılğan dep oylaysilen?

(15) **1- Avaz:** He, mana şuni tépiş kérek.

(16) **Avazlar:** Tépiş kérek, tutuş kérek, micigini (17) çıķirip taşlaş kérek. (*Turdiniñ közliri çekçiyip, (18) arķisiǵa dalcıydu. Toganni tosaşqa ketmen kötürüp yar-(19)demge kélivatqan Haşımǵa uçurap kélip, hoduxqan halda (20) turup qalidu.*)

(21) *Perde.*

(290/1) Üçinçi Perde

(2) *Yéza mektivi aldidiki meydanda ikki tüp qara yaǵaçniñ (3) arķisiǵa yasalğan sehne gilemler tartılıp, bayraqlar qadalğan, té-(4)reklerge lozunkılar çaplangan.*

Jirakta étiz ve sargaygan derehler (5) körümip turudu. Kooperativ ezaliriniñ mol hosul élišini ve (6) rayon boyıçe nemuniçi bolup çıqqanlarnı tebrikleş üçün çoñ (7) meclis hazırlığı boluvatıdu. Sadıq bilen Tuhan kızıl pereñge (8) yézilgan çoñ lozunkini ikki tüp kara yağaç arılığığa tartivatıdu.

(9) **Tuhan:** (*Sekrep çüşüp.*) Sadıqka! Qolıñızni sel (10) juqurırağ kötürüñ!

(11) **Sadık:** Juqurırağ devérip, yağaçniñ uçğa çıkiri-(12)vétimizmu bunı?

(13) **Tuhan:** Bizniñ mol hosul alğımız pütün yéziğä (14) körünüp tursun.

(15) **Sadık:** Mahtançakni kara. (*Çüşüp tamlarğa lozunka (16) çaplaydu.*)

(17) **Tuhan:** Mahtinişka hekkimiz bar Sadıqka! Bizniñ (291/1) kooperativ vilayet boyıçe mol hosul aldı. Mana emdi (2) pütün dihanlarğa ülge boludıgan bolduğ.

(3) **Sadık:** Şundağ bolsimu tola köreñlep ketmisile (4) bolamikin.

(5) **Tuhan:** Ata - bovımız körmigen mundağ künlerni qarşı (6) élivatqinimizğa siz hoşal bolmayvatamsız?

(7) **Sadık:** Menmu hoşal boluvatimen. Lékin saña oğ-(8)şaş mahtançak emesmen.

(9) **Tuhan:** Çidañ! Bizniñ kooperativta nemuniçi ayal-(10)lardin çıktı. Şuniñ üçün siz mahtinalmaysız. “Nemu-(11)niçi Heyirnisä” dep békiña tiliñiz kilemdikin.

(12) **Sadık:** Biz uniñğa tarlıq qilivatqinimiz yoğ. Hemmi-(13)miz maqulluduğqu.

(*Yağaçtin çüşüp kiyimlerini qağıdu.*) (14) Raykom sékrétariniñ “utuqlarnı körüp köreñlep ket-(15)meyli, birlik ittapaqni téhimu çiniñtip kooperativni (16) yene bir qedem alğa silcitiş üçün herket qilayli” (17) dégen geplirini untup qaldıñmu?

(18) **Tuhan:** (*Yağaçtin sekrep çüşüp.*) Gep çiiñ (19) ketkende şundağ deysizde.

(20) *Abdirişit kiridu.*

(21) **Abdirişit:** He, yene ağıziñ eçiliptiğü séniñ, (292/1) Tuhan?

(2) **Sadık:** Bu gep anisi nağra çélivatıdu. Qulugumni (3) pütüzüvetti.

(4) **Tuhan:** Çidañ nağra çalımız, karney çalımız, süney (5) çalımız. Bilemsiz, bugün kooperativniñ mol hosul éliš (6) toyı, rayondiki pütün nemuniçilarnıñ toyı, téhi yene (7) birsini éytivéteymu, az künde Abdikérim bilen dostum (8) Heyirnisaniñ toyı boludu. Mana hoşallıq üstige hoşallıq. (9) Taza oynaymızda Abdirişitka. (*Qolini tarsilditip usul 10 herkiti qilidu.*)

(11) **Abdirişit:** Aval işni çapsanrağ tüget Tuhan. (12) Andin oynisañ yarişidu.

(13) **Tuhan:** Yazıçe işligeşke bizniñ aile 3 miñ ciñ (14) buğday, 20 tağar kınak, bir munçe kivez algandı.

(15) **Sadık:** Beş miñ ciñğa yékin buğday alğan koo-(16)pérativ ezalirimu bar, sençilik sekrep ketkini yok.

(17) **Tuhan:** İminkam bilen bizni sélišaturalmaysız. U (18) tağamniñ éti işekliri bille işlişip berdi. Biz bolsağ (19) er - hotun ikkimizla işlidük. Gepniñ toğrisini é-(20)tiş kérek. Burun bizge oħşaş kembigellerniñ öyige (21) çaşkan kirse, yamanlap çıkip kétetti. Emdiçu, alğan (293/1) aşligimizni sigduralmaymiz. Şuniñ üçün hoşalligimiz (2) içimizge sigmayvatidu.

(3) **Abdirişit:** Keñiñğa patmaydigan çokande sen. Meyli, (4) mahtinişka hekkimiz bar. Sekre, oyna siñlim. Meclisniñ (5) aħirisidiki köñüllük olturuşni kizitivet.

(6) **Tuhan:** He, mana gepni Abdirişitkamdek kılmamsen (7) Sadıkka!

(8) **Sadık:** Saña andağ dep béridigan bolsa, meclisni (9) béşiñğa kiyisen –de.

(10) **Abdirişit:** Curuñler başka teyyarlıqlarni tügüteyli.

(11) *Mektep terepke çıkidu.*

(12) **Niyaz:** (*Kirip etrapka karaydu.*) Bu yerni ereğ (13) - pereğ kılivétiptiğü. Héli çoñ meclis açamdu – nime? (14) Heyirnisá hanlarniñ yasinip ketginide gep bariken-de. (15) Yağda-yağlıgandek, suda sirligandek hecep balide cénim (16) - altun. (*Qoynidin tuma élip.*) Emdi mavu tumani (*jiraqni (17) körsütüp.*) Avu sédige ésip qoysam şamalda üçün (18) jürüginini rasa oynutudu –de.

(19) **Haşim:** (*Qolida erize kötürüp kiridu.*) Sen bu (20) yerde nime kılip jürüsen?

(21) **Niyaz:** Bikar, mundağ tamaşa kılip...

(294/1) **Haşim:** Him... Tamaşa! Abdirişitni kördüñmu?

(2) **Niyaz:** Kooperativ müdirini istep kepsizgu Haşimka? (3) Nime işiñiz bariti?

(4) **Haşim:** Uniñ bilen seniñ çatıgıñ bolmisun. Kör-(5)düñmu yokmu? Şuni de.

(6) **Niyaz:** Yağ. Emdi, meyege kéliña, sizge gépim ba-(7)riti. (Haşimniñ yéñidin tartidu.)

(8) **Haşim:** (*Qolini tartip.*) Qandağ nime sen, özi. (9) Cüğü tamaşañni kıil!

(10) **Niyaz:** Sizmu kooperativka kirmekçi boluvatisiz, uni (11) bilimiz.

(12) **Haşim:** Kirse yaman bolamdiken?

(13) **Niyaz:** Dadam kalini bermey sizni aldap rencitip (14) koydi Haşimka!

(15) **Haşim:** Dadañ dégen égvagerniñ yaman niyitini (16) burun bilmigen ikenmen. Mana emdi uniñ kandaq adem (17) ikenligini bilip qalduq, özi. Kepirativ togrısında (18) tarqitip jürgen pitne – éğvaliri, qılğan buzğunçılıqliri (19) pütün camaet aldida paş kılınıp şermende bolup bésiq-(20)turuldi. Dadañ dégen kızıl köz kepirativ ezaliri (21) alğan aşlıgıǵa özliri ége bolaymaydu, detti. Ayıgıda (295/1) nime boldi. Biz aran 4 taǵa aşlıq aldıq. Kepirativ (2) ezaliri özlirige tekken aşlıqlirini onlap – onlap (3) ulaqta toşuvatqinini körmidiñma?

(4) **Niyaz:** Siz bilen biz yahşidukku Haşimka?

(5) **Haşim:** Hazir yahşi emes. (*Qolını silkip mañ-(6)ğanda, aldığa kooperativqa kiriş için erize berip (7) qayıtқан ikki dihan yolıqıdu.*) Qunahun nedin kelivatisiler?

(8) **Qunahun:** Kooperativqa kiriş için erize berip (9) kelduk.

(10) **Haşim:** Abdirişit nediken?

(11) **Ümer:** Mektepniñ idarisida qaldı.

(12) **Haşim:** Nime iş qilivatıdu?

(13) **Qunahun:** Het körüşüvatıdu.

(14) *Haşim mektep terepke ikki dihan étiz terepke kétıdu.*

(15) **Niyaz:** Mana emdi bu qerimu burunqi Haşimkam emes. (16) Hazir bu, bizge qarıganda avularǵa oşşas kembigel (17) dihanlar bilen yékinlişip, kooperativqa kirip kétidigan (18) boldi –de.

(19) **Tunisa:** (*Kirıdu.*) Bu yerge Haşimkañni egişip (20) keldiñmu?

(21) **Niyaz:** Yaq, özem mundaq...

(296/1) **Tunisa:** Emdi uniñ béşini aylاندuralmaysen.

(2) **Niyaz:** Tunisa aç, men Haşimkamga hecnime demidimgu...

(3) **Tunisa:** Egri dessimey, tüz yolǵa mañ. Bolmisa senmu (4) dadañ bargan cayǵa barisen.

(5) *Niyaz béşini selip asta çıqip kétıdu. Mektep tereptin Haşim kelıdu.*

(6) **Tunisa:** Erzni berdilimu?

(7) **Haşim:** Yaq.

(8) **Tunisa:** Alayten apirip, hecep bermey keptilıgu?

- (9) **Haşim:** Başta kirişke unumudum. Emdi kepirativka (10) kirimen désem bizge işeş kılmaydıgan oşşaydu.
- (11) **Tunisa:** Bizge nimişke işenmeydu?
- (12) **Haşim:** Kıoyuñla, nomuska kıalidıgan oşşaymen.
- (13) **Tunisa:** Tova, nimidin nomus kılidila. Koopérativ (14) müdiri aldımızda ösken, özimizniñ balımızdek kadrıgu.
- (15) **Haşim:** Balımız, he, men uniñ arpisini ham orgán-(16)midim, özi. Kıapaq écip kıarapmu kıoymaydu.
- (17) **Tunisa:** Zadi yéniga bérip erzni kórsettilimu?
- (18) **Haşim:** Şu sakılim bilen salam kılsam, salimimni (19) ilik almidi.
- (20) **Tunisa:** İş bilen bolup kétép silini kórmeý (21) kıalgandı.
- (297/1) **Haşim:** Bu ay, bu günlerde Abdirişitniñ kıazınımu (2) yağ, çömüçimu yağ. Şuniñ üçün bizge kıarişimu kelmeydu.
- (3) **Tunisa:** Neççe künden béri ertiyazdila koopérativka (4) kıoşulmıganga puşayman kılivatattıla, bir demdila tonlirini (5) tetür kéyip aptılıgu yana?
- (6) *Réhim Kıadir bilen Abdikérim kiridu.*
- (7) **Réhim Kıadir:** (*Tüzülgen sehnige kıarap.*) Héli (8) yahşı zınnetliniptu, he. (*Haşimğa kıarap.*) Kıandaq Haşimka (9) yaramdu?
- (10) **Haşim:** Hee, kıamlişiptu.
- (11) **Abdikérim:** Erzni berdiñizmu, dada?
- (12) **Haşim:** (*Sakilini tatlap.*) Keperativku yahşiken. (13) Şu bezi ademler bilen çıkışmak testek turudu.
- (14) **Abdikérim:** Yene nime boldi sizge, dada?
- (15) **Tunisa:** *Abdirişittin rencip kıaptu.*
- (16) **Réhim Kıadir:** Nimişke rencip kıaldıñız Haşimka?
- (17) **Tunisa:** “Maña kıarimidi” dep.
- (18) **Réhim Kıadir:** Kışiler bilen çıkışalmaymen déginiñiz (19) kıızıq, mana biz siz bilen çıkışimizgu.
- (20) **Haşim:** Égilgenge égil, béşiñ yerge tekkiçe, (21) gadayganga gaday, béşiñ kökke yetkiçe.

(298/1) **Abdikérim:** Dada kooperatívta bir - birini juçuri (2) - töven kürüş yok. Hemme iş köpçilikniñ ihtiyari (3) bilen boludu.

(4) **Haşim:** (*Boşaşkan avaz bilen.*) İhtiyarlıqtur, lékin (5) camaetçiliktin çıkip ketiš égir iş...

(6) **Réhim Qadir:** Nahayiti toğri éyttiñiz, toptin ayrılğan (7) qoyni bóri yeydu. Sizdek tecribilik dihanlarni (8) köpçilik öz qoyniga élišni hoşallıq bilen qarşı alidu.

(9) **Abdikérim:** Dada ekéliñ, erzni men bérey.

(10) *Haşim erzni Abdikérimge béridu.*

(11) **Tunisa:** Meclis kaçan éçilidu?

(12) **Abdikérim:** Az qaldı vekililer kelse başlinidu.

(13) **Haşim:** (*Tunisaga.*) Cürüfle, bizmu kiyimlirimizni (14) yeñgüşlep mecliske kélili.

(15) **Réhim Qadir:** He, he, nahayiti yahşi, qarşı alimiz.

(16) *Tunisa bilen Haşim kétidu.*

(17) **Abdirişit:** Dadam kızık ademde, sirkisi (18) su kötermeydu.

(19) *Abdirişit teyyarlangan doklatni tutup kélidu.*

(20) **Abdikérim:** Doklatni teyyarlap boldum, mana héliki (21) yerini mundaq dep tüzettim. (*Bir varaqni kötürüp turup (299/1) oquydu.*) Kooperativimizniñ mundaq mol hosulga ége (2) boluşi, uniñ kolléktiv emgek qilişi bilen yeñiçe (3) dihançilik téhnikisini qollunuşidin boldi. (*Yene ikki (4) varaq orup.*) Mana bu yeri dihanlar kooperativiniñ yekke (5) égilikke qariganda evzelligini emiliyatta körüp, (6) kooperativqa kirişni telep qilğan erzlerini nahayiti (7) nurgun bérivatidu. (*Qegezdin béşini kötürüp.*) Ezalar (8) saniniñ köpeygenliginimu kergüzdük.

(9) **Réhim Qadir:** Partije ezaliriniñ öskenliginimu (10) kergüzdüñlermu?

(11) **Abdirişit:** Hee, ertiyaz bizde partije ezasi (12) üç, yaşlar soyuz ezasi dört idi. Mana emdi partije (13) ezasi 9, yaşlar soyuz ezasi 15 keyetti dedimgu.

(14) **Réhim Qadir:** Kembigel dihanlarni kooperativqa (15) kergüzüş hizmitige étivar bərişimiz yéterlik bolmıganlıgini (16) kergüzdüñlermu?

(17) **Abdirişit:** Hee, kamçiliklarni körsetken (18) yerge kergüzdük

(19) **Réhim Qadir:** Emdi héli toluqlunuptu. (*Abdirişitke* (20) *qarap qoyup.*) Utuqlarni körüp, bezi kişilirimizde (21) köreñleş peyda bolup qaldi – dégennimu kirgüzüp qoyşaq (300/1) qandaq Abdirişitka!

(2) **Abdirişit:** Bizde mundaq ehvallar yoqqu.

(3) **Réhim Qadir:** Nimişke, boluvatidigu.

(4) **Abdirişit:** Tañ, men mundaq ademni sezmidim.

(5) **Réhim Qadir:** Men buni öziñizniñ emiliyitidinla (6) sézivatimen.

(7) **Abdirişit:** Men köreñlep héçkim bilen bir nerse (8) déyişmidimgu?

(9) **Réhim Qadir:** Gep uniñdila emes. Öziñiz kembigel (10) dihandin çıqqan turup, evu küni ikki kembigel (11) dihanniñ kooperativqa kiriş üçün élip kelgen (12) erzini almaysiz. Yene bugün Haşimkamniñ erzini (13) nimişke almidiñiz?

(14) **Abdirişit:** Men bu ademni aziraq çöçüsün (15) dégen idim.

(16) **Abdikérim:** Dadam ertiyazdin béri çöçüp, (17) hemme aççigi çıqip boldi, Abdirişitka.

(18) **Réhim Qadir:** U, çüşünüp aldiñizga kelse, yene (19) çöçütimen, dep köreñlisiñiz uni qarimayga aylundurup (20) koyusiz.

(21) **Abdirişit:** Toğri, bu bizdiñ ötken kamçilikken.

(301/1) **Réhim Qadir:** Kamçilikni iqrar qiliş yahşi, emma (2) uni emelde tüzütüş kérek.

(3) **Abdikérim:** Éminkam u künki tenqittin kéyin şehsi (4) gerizi üçünla cidel qilidigan işliridin qaldi. Bu adem-(5)niñ şu emiliyitidin hemmimiz ülge alsaq boludu –de.

(6) **Abdirişit:** Men başçi bolğan üçünla bu utuqlar (7) qolga keldi dep çüşünüptimen. Kamçiligimni kooperativ (8) ezaliriniñ mecliside éytip, özemni tenqit qilimen. (9) (*Mektep tereptin Abdirişitni çaqirğan avaz kélidu.*) (10) Méhmanlar üçün hazirlangan cayni körüp kelsek. (11) (*Abdikérimge qarap.*) Abdikérim sen yollarga çaplaydigan (12) lozunka bar idi, şuniñga yademlişip bergina!

(13) **Abdikérim:** Boludu.

(14) *Réhim Qadir bilen Abdirişit kétidu. Heyirnisisa het yézilğan (15) lozunkilarni kötürüp kiridu.*

(16) **Heyirnisisa:** Abdirişitkamni kördiñizmu?

(17) **Abdikérim:** Nime kılisiz?

(18) **Heyirnisá:** Mavu lozunkilarni qeyerge qaplaymizkin?

(19) **Abdikérim:** Ekéliñ, men sizge yademişidigan (20) boldum. Buni yol boyığa qaplaydikenmiz. (*Lozunkini qolığa (21) élip ünlük okuydu.*) “İşlep qıqırışta nemuniçilerdin (302/1) ülge alaylı!”... (*Heyirnisáğa qarap.*) Koopératsiyiniñ (2) işqan kızidin ülge élišqa qaqırıptu –de.

(3) **Heyirnisá:** Pütün nemuniçilerdin dégen geptu?

(4) **Abdikérim:** Bolupmu bizge eñ yéqin turğan nemuniçi (5) kıznıñ ülgisi (*közini yérim jumup.*) Köñlimizde (6) oçmes bolup yaltiraydu.

(7) **Heyirnisá:** (*Külüp.*) Şuniñ üçün köziñizni jumup (8) aptikensiz-de.

(9) **Abdikérim:** Heyirnisá, zaman bizge külüp qaravatıdu. (10) Emdi ata – anılar bilen, sile bilen bille behit yolida (11) téhimu çoñ gulaç taşlap işqa qüşümen.

(12) *Jıraqtın köpçilik dihanlarnıñ naşısı añlınidu.*

(13) Yézimiz avat boldi,

(14) Köñlimizmu şat boldi.

(15) İşle işçi – dihanlar,

(16) Hecep obdan zaman boldi.

(17) **Heyirnisá:** Biz hecep naşığı amraq hekte. (18) Siz naşını yahşı köremsiz?

(19) **Abdikérim:** Elvette. Naşıçınımu yahşı körümen. (20) Sizçu?

(21) **Heyirnisá:** Menmu amraq. Şuniñdek ravapnımu yahşı (303/1) körümen. Sazni añlısam añlıgım kélidu.

(2) **Abdikérim:** Şuniñ üçün baharda Niyazniñ ravipini (3) añlap tesirlinip kétiptikensiz –de?

(4) **Heyirnisá:** Nime déginiñiz u? U bézeñni köridigan (5) közüm yoq.

(6) **Abdikérim:** Emise, hecep çirayığa qarap olturup (7) kétiptikensizgu?

(8) **Heyirnisá:** U mesni zañlıq kılip oynaymız dep (9) Tuhan méni tutup alğan idi.

(10) **Abdikérim:** Köñliñizdikini yoşuruvatisiz –de Heyirnisá.

(11) **Heyirnisá:** Ademniñ çişığı tegmiña. Gumanhurkensiz. (12) (*May tartıp pereñ lozunkığa qarivalıdu.*)

(13) **Abdikérim:** (*Heyirnisaniñ murisini tutup.*) (14) Alaküçükler kélip qaldimu nime? Maña qaraña?

(15) **Tuñan sévette üzüm, qoltugida qoğun kütürüp kiridu.**

(16) **Tuñan:** Hoyt – hoyt maikkisini.

(17) **Heyirnis:** (*Tuñanga.*) Sèniñ qaşılañ. Niyaz dégen (18) haraq–keş kélivatidu, kétili désem unumay, mana (19) emdi gepke kélivatidu kişi.

(20) **Tuñan:** Gepke qalgidek nimiş boptiken. (*Abdi-(21)kérimge.*) U qapaq başni koldurlatqan men. Şunimu gep (304/1) dep kütürüp jüremsiza?

(2) **Abdikérim:** Héç gep yoq çékişivatimen.

(3) **Tuñan:** Bikar gepni qoyup üzümge égiş tégişsile (4) (*Heyirnisaga bir sapaq üzümni toqquzup qoyudu.*)

(5) **Abdikérim:** (*Üzümdin ikki tal üzüp, birini (6) ağızğa salidu. Birini qolida tutup.*) Hecep süzük (7) navatteq üzümkina Heyirnis? (*Heyirnis külümsireydu.*)

(8) **Tuñan:** Aq alma qızargandek

(9) Qızıl yüzlügüm yarim.

(10) Navat bilen juqargandek,

(11) Şirin sözlügüm yarim démemsiz?

(12) **Heyirnis:** Viyey şitle.

(13) **Tuñan:** İtile bilen pitile. Silerniñ toyuñlarnimu (14) bugünki mol hosul éliş toyığa qoşup qilivetsekqu (15) iş pütetti.

(16) **Abdikérim:** Şuni dégina Tuñan.

(17) **Heyirnis:** Viyey téhi...

(18) **Tuñan:** Küzlük hosuldin kéyin déyiştiñler, unimu (19) élip bolduq.

(20) **Heyirnis:** Men şherge nemuniçiler meclisige (21) barimen.

(305/1) **Abdikérim:** Unuñdin kéyin, küzge buğdayni térip (2) bolayli deydikensizde?

(3) **Tuñan:** Bizniñ öyle ceynekte,

(4) Çay qaynaydu ceynekte.

(5) Qaçangıçe jürüsile,

(6) Kakkuk bilen zeyneple... Kakkuk.

(7) *Pıqırap çıqip kétidu. Abdikérim, Heyirnis külüşüdu.*

(8) **Abdikérim:** U acayip kızık çokande.

(9) **Heyirnisá:** Vay bunıñ kızıkçılığını körmidiñiz téhi. (10) Étizğa işka çıkkanda hemmisini küldürüp üçeylirini (11) üzuvétidu. Tüp – tüz ketken aq köñül özi. Men buni (12) nahayiti yahşı körümen.

(13) **Abdikérim:** Bizniçu?

(14) **Heyirnisá:** Hemmiñlerni, pütün kooperativ ezalirini.

(15) **Abdikérim:** Méniçu?

(16) **Heyirnisá:** Dédimgu, démeymen. (*Jügüreydu Abdikérim (17) çoğlap çıqip kétidu. Haşim bilen Tunisa Han kirip (18) qalidu.*)

(19) **Haşim:** He, mana qara, özi, iş mundaq dégin.

(20) **Tunisa:** Hazir yaşlar sile bilen bizni avare kılmayla (21) öz işlirini özliri yollaydıgan bulup qaldı. Hemmini (306/1) özem bilimen dep qamlaşmıgan işlarni kılip jürettile.

(2) **Haşim:** Boldi uni qoyuñla. Abdikérimniñ işliriga (3) emdi çüşünvatimen, özi.

(4) **Tunisa:** Kélin bolğandimu qandaq kélin. Eklı hoşı (5) bar. Jurt içide abroyı çoñ.

(6) **Haşim:** Bu jil apetke uçrap alğan hosulimiz (7) héçnimige yarimay qaldı. Bolmisa, çoñ toy kılip bérettimde.

(8) **Tunisa:** Ular toy çıqimlirini özlirila teyyarlışıdu. (9) Biz jurt qatari méhman bolup olturup bérimiz. Kooperativ (10) ezaliri yardemlišip, acayip yahşı, yéñi toy (11) boludu désile.

(12) **Haşim:** Yéñi zamanniñ yaşliri şundaq işlarni (13) kılivatidu. Meyli boludu.

(14) **Tunisa:** Mana méniñ oğlum şundaq yéñi kadr boldi.

(15) **Haşim:** Emise bu gepçe séniñla oğluñkende?

(16) **Tunisa:** Emise, séniñ balañ undaq, séniñ balañ (17) mundaq deyttiliğu?

(18) **Haşim:** Undaq dégen bilen ata baliside. Men bu (19) oğlumni huşyar adem boludu, dep işinettim.

(20) *Sadıq bilen İmin gilemlerni kötürüp kirip üstel üstige (21) koyudu. Abdirişit kolıga kegez tutkan halda, Heyirnisá meydisige (307/1) léntilik tavar gül qadıgan halda kiridu.*

(2) **Réhim Qadir:** (*Haşim bilen Tunisağa.*) Mana mecliske (3) hemmidin burun sile keldiñler nahayiti yahşi. Mana (4) Haşimkammu kooperativniñ ezasi boluşka layıq bolup (5) qaldi.

(6) **Abdirişit:** (*Haşim bilen Tunisağa.*) Yene bir hoş (7) hever pütün kooperativ ezaliri silerniñ kooperativka (8) kirişiflerni qarşı alidiganligini bilidürüşti.

(9) İmin

(10) **Heyirnisä** (*Birdek.*) Qarşı alimiz, qobul qilimiz.

(11) Sadıq

(12) (*Çavak.*)

(13) **Haşim:** (*Canlinip.*) Bizni öz qatarıñlargä qoşqiniñlar (14) üçün qaysi tilim bilen rehet éytişimni, özi bilmey (15) turumen. Burun herhil endişe bilen kajliq qildim.

(16) Kooperativniñ qedri – qimmitini emdi çüşendim.

(17) **Tunisa:** Bir – birimizge yar – yölek bolup ömlüşüp (18) işleşke yétiştürgen partiyimizge rehet.

(19) **Haşim:** (*Mavcuşiniñ sörıtige qarap.*) Méhrivanimiz (20) Mavcuşi, biz seniñ avaziñ bilen geplettin oygandıq. (21) Mavcuşiniñ başqılıgıda behit yolini taptıq.

(308/1) **Tuğan:** (*4 tüp güldeste kötürüp jügürüp kiridu.*) (2) Abdirişitka! Rayonniñ senetçiliri keldi. Yene ma tereptin (3) hemkarliq gruppiliriniñ vekilliri yene başqa méhmanlar (4) kélivatıdu.

(5) **Abdirişit:** Şherdin çikidigan vekillerge gülni (6) Abdikérım bilen Heyirnisä teqdim kilsun.

(7) **Réhim Qadir:** Hee, boludu. İkkisini Haşimkam (8) bilen Tunisa açam teqdim kilsun.

(9) *Törtige güldestini tutqurup qoyudu. Sirtta umumiy çalğıu bilen (10) senem avazi añlinidu.*

(11) **Tuğan:** Oh! Mana toy.

(12) *Usul oylınap kétédu. Rayun senetçiliri ve bir neççe Hensu (13) Uyğur kadrlar kiridu. Qeşqer ve Atuş senemliri éytilidu.*

(14) İşleyimiz yahşi

(15) Oynaymız yahşi.

(16) Hemmimiz birdek

(17) Çamdaymiz yahşi.

(18) Étiz koynida

(19) Emgek kaynidi.

(20) Élimiz azat,

(21) Hoşal yaşaymiz.

(309/1) Kiriñler dostlar

(2) Toylar yasaymiz.

(3) *Nahşığa hemme koşuludu. Kızıqçılıқта Haşim, Tunisa ve başkılar (4) oynap kėtişidu, foto aparatçı resimge alidu. Jiraqtin maşına (5) nağra, süney avazi añlinidu.*

(6) **Abdirışit:** Mana şherdin méhmanlarmu çıktı.

(7) *Hemmisi kızgın keypiyatta qarşi éliš için yolğa qaraydu.*

(8) *Perde*

İNCELEME

I.SES ÖZELLİKLERİ

A. ALFABE VE İMLÂ

Uygurlar, 1930'lu yıllardan sonra Ürümçi (Urumçi) ağzını merkez kabul eden Kaşgar, Aksu, Kumul, Turfan ve İli vilayetlerinin ağızlarıyla birlikte Uygur Türkleri'nin tamamına yakınının dilini içine alan "merkezî şive"yi edebî dil haline getirmişlerdir.⁴⁰

20 yüzyılın ilk çeyreğine kadar Arap harflerine dayalı bir alfabe kullanan Uygur Türkleri, 1936 yılına gelindiğinde bu alfabe üzerinde değişiklikler yapıp yeni harfler ilave etmişlerdir. 1951 yılında da, Uygur Türkçesi'nde ses karşılığı olmayan Arap diline uygun harfler alfabeden çıkartılmıştır. 1952-1954 yıllarında ise imlâda kolaylık sağlamak amacıyla bazı harfleri farklı kılmak için işaretler eklenmiştir.

1939 yılında eski Sovyetler Birliğindeki soydaşlarının Kiril alfabesini kullanmaya başlamaları üzerine, onlarla kültürel bağlarını kaybetmemek için 1956 yılında başlattıkları "Kiril alfabesine" geçme çabaları Çinliler tarafından engellenmiştir. Çin yönetimi, Ruslarla ilişkilerinin bozuk olduğu bu dönemde, Uygur Türkleri'nin Latin alfabesine geçmeleri yönünde çalışmalara başlamış ve 1974-1983 yılları arasında da bunu hayata geçirmişlerdir. 1983 yılında ise Doğu Türkistan Uygur muhtar bölgesi halk hükümeti bugün kullanılmakta olan Arap alfabesine geçme kararını almıştır.⁴¹

Bu alfabede 32 harf bulunmaktadır (a, b, c, ç, d, e, é, f, g, ğ, h, ħ, i, j, k, ḳ, l, m, n, ñ, o, ö, p, r, s, ş, t, u, ü, v, y, z). Alfabede her ünlü ayrı bir işaretle gösterildiği için bir karışıklık söz konusu değildir. Uygur yazısında " ı " ünlüsü kullanılmaz. Onun yerine " i " ünlüsü tercih edilir. İncelediğimiz eserde dikkatimizi çeken bazı imlâ özellikleri şunlardır.

Tamlama " i " si birleşik yazılmıştır.

helki alem	192/20
tarihi hicriye	181/11
renge ruhsar	61/1
cemi ezaliri	247/18
cimi otni	261/1
şükri salamet	140719
abi navat	119/14
bergi hazan	203/12
bergi kıyaq	172/19

⁴⁰ Rıdvan Öztürk, (1994): "Yeni Uygur Türkçesi Grameri", Ankara, TDK, yayınları, s. 1.

⁴¹ Mahmut Kaşgarlı, (1992): "Modern Uygur Türkçesi Grameri", İstanbul, Orkun yayınları, s. 43-45

Soru eki “mu” kelimeye bitişik yazılır.

éy ^h aymu?	172/16
yéy ^h işettiñmu?	221/17
emesmu?	210/10
bergenmu?	187/11
boldimu	184/6
Ġunçemmusiz?	232/1
Senmu?	225/16
yağşimu?	185/21

Kuvvetlendirme edatları başta olmak üzere, bazı edatlar (ğ^h, de, ç^h, mu, mikin, a, la, ze) kelimeye bitişik olarak veya kısa çizgiyle ayrılarak yazılmıştır.

ademğ ^h	198/2
kelmeydiğ ^h	184/7
ikende	191/15
alattimde	167/14
oğulde	183/21
köreyliç ^h	188/4
ularç ^h	179/2
siligimu	157/1
bolsimu	270/3
haramzedimu	156/20
pulmikin	243/8
ğaraña	176/19
tohtigina	268/10
téğ ^h ila	167/1
kündila	283/15
Haşımkamğ ^h ila	281/16
yédi-de	206/1
yeydikensen-de	243/7
almayze	173/16

“î” nispet eki yerine “iy” şekli kullanılmıştır.

ciddiy < A. ciddî	43/9
dayimiy < A. daimî	104/11
eskiriy < A. askerî	17/10
ğerbiy < A. ġerbî	22/21
semimiy < A. samîmî	89/20

Aynı kelimenin üzerine getirilen eklerin ünlüleri kalın veya ince olarak da eklenebilir.

kiçik-kina	270/2
kiçik-kine	46/2
pişani-si-ğ ^h a	126/10
pişani-si-ge	37/19 vb.

“k” ve “h” ünsüzlerinin kullanılmasında tam bir düzen yoktur. Bir kelimenin hem “k” hem de “h” ı kullanışları bulunmaktadır.

vah-ka	93/18
vaq-qiçe	163/3
valahla-	5/15
valaqla-	127/19
sohtur-	153/13
soquştur-	221/19
şah	105/11
şak	15/8

Arap harfleriyle ifade edilen Uygur alfabesi şöyledir:

Latin	Sonda	Ortada	Başta
A	أ	أ	ع
B	ب	ب	ب
C	ج	ج	ج
Ç	چ	چ	چ
D	د	د	د
E	ه	ه/ه	ه
É	ي	ي	ي
F	ف	ف	ف
G	گ	گ	گ
Ğ	غ	غ	غ
H	ـ	ـ	ه
Ḥ	خ	خ	خ
İ	ع	ع	ع
J	ژ	ژ	ژ
K	ك	ك	ك
Ḳ	ق	ق	ق
L	ل	ل	ل

M	م	م	م
N	ن	ن	ن
Ñ	نڭ	نڭ	نڭ
O	و	-	نو
Ö	و	-	نو
P	پ	پ	پ
R	ر	ر	ر
S	س	س	س
Ş	ش	ش	ش
T	ت	ت	ت
U	و	-	نو
Ü	و	-	نو
V	ۋ	ۋ	ۋ
Y	ي	ي	ي
Z	ز	ز	ز

B. ÜNLÜLER

Uygur Türkçesi'nde 8 ünlü ses vardır (a, e, é, i, o, ö, u, ü). Uygur Türkçesi'nde ı sesi i'ye yakın bir telaffuzla ifade edildiği için yazı dilinde kullanılmaz ve alfabede de ı ve i sesleri tek bir işaretle gösterilir.

Uygur Türkçesi'nde iki e ünlüsü bulunmaktadır. Bunlardan "e" şeklinde gösterdiğimiz ünlü Türkiye Türkçesi'ne göre daha açık ve geniş olarak ifade edilmektedir. Türkçe'deki e/i kargaşası günümüz Uygur Türkçesi'nde de kendini hissettirmekte ve kelimenin hem "i" li hem de "e" li şeklinin bulunması, akademisyenleri bu iki sesin birleşmesi sonucu meydana gelmiş bir başka sesin varlığını ispat çalışmalarına götürmüştür.

ber- 37/4
vir- ~ de-vir-iñ 137/6
két-i-ver-gen 64/16
két-i-vir-ey 149/13
keç 36/5
kiçe 85/21 vb.

“é” ile gösterilen “kapalı é” Türkiye Türkçesi’nden daha kapalı ve dardır⁴². Genel olarak Türkçe’de dokuzuncu bir ünlü olarak varlığı kabul edilen kapalı “é” ler “e” sesinden “i” ye veya “i” sesinden “e” ye geçişin bir safhasıdır. İki veya daha çok heceli kelimelerde kullanılır. Son hecede kullanılmayan bu ünlünün a ve e’nin zayıflamasından ortaya çıktığı düşünülmektedir.

kéçe 51/1
kéyim 211/11
yé-di 206/2
kérek 164/16

Bu karışıklık içerisinde Uygur Türkçesi’nde de, aslı şekli “açık e” li olan kelimenin “i” ve “kapalı é” ye dönüşmüş şekliyle kullanışları mevcuttur. Metnimizde yer alan örneklerden bazıları şunlardır.

i-ken 91/12 < EU. er-
é-ken-ligini 180/16 < EU. er-
kéyim 211/11 < EU. kedim
kiyim 228/4 < EU. kedim
çék- 201/14 < çek-
çik- 191/8 < çek-
kéy-i-men 89/8
kiy-i-men 9/2

Bu lehçenin ayırtedici özelliklerinden ve yukarıda açıklamaya çalıştığımız hususla alakalı olarak; ünlüsü a ve e olan tek heceli kelimeler, “i” ile başlayan bir ek aldıklarında , a ve e’nin kapalı é’ ye dönüşmesidir.

at > ét-i 61/12
sal->sél-ip 61/13
çal->çél-iş-i-ğa 61/5
baş>bés-i-ni 61/15
men>mén-iñ 64/5
bel>bél-im-ge 64/6
baş>bés-im-ğa 65/15
beg>bég-im 65/18
bel>bél-iñ-ni 66/13
de->dé-gen-dek 66/14
can>cén-im-din 66/15
yat->yét-ip 68/1

Çok heceli kelimeler ek aldıklarında, kelimenin son hecesindeki a ve e’ler i’ye dönüşmektedir. Bu kural yabancı kelimelerin hepsi için geçerli değildir.

ége>égi-si 61/18
merike >meriki-si 64/4
nime>nimi-ler-ni 64/8
seyse >seysi-din 65/1
çoçka > çoçki-niñ 65/3
ata>ati-si-niñ 66/3

⁴²bkz. Orhan Yavuz, (1991): “Türkçe’de Kapalı E”, S.Ü. Fen-Ede. Fak. Edebiyat Dergisi, S. 6, s.271-306.

hemme>hemmi-si 66/5
 başka>başki-lar-ğa 66/19
 kan > kin-im-ğa 119/4

Uygur Türkçesi'nde,ekten dolayı kelime kökündeki ünlülerin incelleme ve daralmasına bakarak, gerileyici bir ünlü benzeşmesinin kuvvetli olduğunu söyleyebiliriz. Yabancı dilden giren kelimelerdeki bazı kısa a'lar e'ye dönmüştür.⁴³

	Düz			Yuvarlak	
	Geniş		Dar	Geniş	Dar
Kalın	a		-	o	u
İnce	e	é	i	ö	ü

B.1. ÜNLÜ UYUMU

B.1.1. Kalınlık – İncelik Uyumu :

Bir kelime içinde kalın ünlüyü kalın ünlünün, ince ünlüyü ince ünlünün takip etme hadisesidir. Bazı uyumsuzluklara rağmen büyük ünlü uyumu kendini muhafaza etmektedir. Yabancı dillerden girmiş kelimeler dahi, bazen bu kurala uydurulmaktadır.

yağaç	247/6
ķaymaķ	264/6
çavaķ	256/9
yaman	258/11
jigit-niñ	203/18
keltürüş	242/1
yogan	214/11
terep-tin	18/5
müellim	27/3
düşmen	22/21
veziyet	20/2
herket-ler	69/21

Yeni Uygur Türkçesi'nde, bazı eklerin etkisiyle ve “ı” sesinin “i” sesi ile karşılanması sebebiyle büyük ünlü uyumu kuralı bozulabilmektedir. Kalınlık – incelik uyumu Türkçenin aslı kuralı olmasına rağmen Batı Türkçesi dışında kalan sahalarda zaman zaman bu kurala aykırı ekler kullanılmaktadır.⁴⁴

⁴³ İklil Kurban, (1989): “Yeni Uygur Türkçesi Grameri”, Ankara, *Türk Kültürü Araştırmaları XXVI/2*, s.246.

⁴⁴ bkz. Kemal Erarslan, (1970): “Doğu Türkçesi'nde Ek Uyumsuzluğuna Dair”, *İst Üniv. Edeb. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XVIII, s. 113-124.

çalğan-dek	31/9
çalar-sen	124/18
çançe	64/7
uyat-siz-liğ	194/6
jirağ-tin	202/2
bol-atti	202/6
çal-ğande	144/6
çal-mağçi	191/11
çal-isen-de	205/15
çaygu-ñ-ni	179/3
baş-çi	301/6
ber-gin-a	301/12
kir-di-ğu	251/12
bol-a-mikin	291/4
oyna-y-mizde	292/9
séz-ivatimen	300/6
üçün-la	301/4
kör-düñ-mu?	294/1
koopérativ-niñ	285/1
cinaza	69/21
kél-iñlar	214/22
çavaş-liri	188/13
çir-dur-sañ	128/21
iş-lar-ğimu	58/8
sorağ-çi	45/19

B.1.2. Düzlük – Yuvarlaklık Uyumu :

Bir kelimenin ilk hecesinde düz ünlü varsa sonra gelen hecelerde de düz ünlüler, ilk hecede yuvarlak ünlü varsa sonra gelen hecelerde ya dar yuvarlak ünlüler veya düz geniş ünlüler yer alır.⁴⁵

emdi-çu	292/21
köy-dür-üp	18/5
çil-ma-msen	244/10
mundak	198/11
çal-duğta	156/8
çatur-ul-ğan	71/6
hazir-lan-ğan	301/10
çoy-sağ	266/17
tömür	46/8
ça-psen	172/9
bézir-ip	281/5
bazar-din	259/11

⁴⁵ Mustafa Özkan, (199): “Tarih İçinde Türk Dili”, İstanbul, Filiz Kitabevi, s.107.

nurgun 274/13
buzul-up 270/19

Bazı eklerin eklenmesiyle küçük ünlü uyumu kuralı da bozulabilmektedir.

çık-ıdu 293/11
işli-dük 292/9
söz-li-me 214/11
köñül-siz 173/4
katnaş-kuçi-lar 122/1
baş-la-ydu 194/10
kir-di-ğu 251/12
kel-duğ 295/9
put-i-ni 183/13
kir-ival-misun 205/21
toğri 300/21
kıl-guz-gantim 243/13

B.2. Ünlü Değişmesi :

Yeni Uygur Türkçesi'nde, Eski Türkçe dönemi ve yabancı dillerden girmiş kelimeler göz önüne alındığında bazı ünlü değişimleri görülmektedir.⁴⁶

i<e değişmesi :

Çağdaş Uygur Türkçesi'nde i/e meselesi yoğun olarak gerçekleşmektedir. Aşağıdaki örneklerde geniş ünlünün daralması sözkonusudur.

kiyim < EU. kedim 142/15
içkiri < EU. içgerü 179/9
cidel < A. cedel 274/8
liv < F. leb 185/12
işek < EU. eşgek, DLT. eşek, eşgek 60/8
ebidi < A. ebedi 94/5
pida < A. fedâ 211/16
mertive < A. mertebe 98/5
munasivet < A. münâsebet 115/17
zimin < F. zemîn 153/19
isen < EU. esen, DLT. esen 146/20

u<o değişmesi :

Daralma hadisesidir.

kuy- (az.) < EU. koy-, DLT. koy- 145/17
dohturhâni < Fr. doktor 288/7

⁴⁶ Yeni Uygur Türkçesi'nde karşılığını bulamadığımız kelimelerin karşılıklarını DLT., KBİ., TT veya Arapça ve Farsça sözlüklerdeki şekillerinden vermeye çalıştık.

buzul- < EU. bozul- 9/6
 kıyık < KBİ. kıyık, DLT. kıyık 53/2
 jıgar- < EU. jıgar- 304/10

e<i değişmesi :

Dar ünlünün genişlemesidir.

yette < EU. yeti, yiti, DLT. yéti, yetti 62/21
 jıgırme < EU. yigirmi 41/16
 ket- < EU. kit-, DLT. kit- 181/21

a<i değişmesi :

Çağdaş Uygur Türkçesi'nde sık görülen dar ünlünün genişlemesi hadisesidir.

toğra < EU. toğri – toğru 282/6
 cahaz < A. cihâz 116/21
 cahan < A. cihân 50/15
 zaya < A. zâyi 155/11

a<ı değişmesi :

Dar ünlünün genişlemesidir.

yağaç < EU. ığaç, DLT. yığaç 93/1
 putak < EU. butık, DLT. butak, butık 15/9
 cavılda- < TT. cıvılda- 54/16
 kıamça < EU. kıamçı, KBİ. kıamçı 193/1
 kıağaş < DLT. kargış, kargaş, US.'de kıargamak kelimesi kullanılmaktadır. 47/16

o<u değişmesi :

Genişleme söz konusudur.

oyęan- < EU. udunmak 179/8
 dozah < F. dûzah 226/16
 hoğuk < A. huğuk 240/18
 roh < A. rûh 23/19

ö<u değişmesi :

Genişleme hadisesidir.

göş < F. gûşt 145/10
 söritige (az.) < A. sûret 307/19

ö<ü değişmesi :

Genişleme hadisesidir.

gözel < EU. güzel 11/2
 höküm < A. hükm 32/20
 hönür (az.) < F. hüner 272/20

a<u değişmesi :

Yuvarlak-dar ünlünün düz-geñiş ünlü olarak kullanılmasıdır.

sorağ < DLT. soruğ 215/10
yoğan < DLT. yoğun 214/11
juğar- < EU. yoğur- 304/10

e<ü değişmesi :

Yuvarlak-dar ünlünün düz-geñiş ünlü olarak kullanılmasıdır.

süñek < EU. süñük~ ETG. siñük, DLT. süngük 30/10
çüşer- < KBİ. tüşür-, DLT. tüşür- 218/14
hekümet (az.) < A. hükümet 105/4
resva < A. rüsvâ 60/16

i<u değişmesi :

Yuvarlak-dar ünlünün düz-dar ünlüye dönüşmesidir.

çiviğ < EU. çubuğ, DLT. çıbuğ 48/13
çivin < KBİ. çibun 69/6

i<ü değişmesi :

Yuvarlak-dar ünlünün düz-dar ünlüye dönüşmesidir.

tülki < EU. tilkü, DLT. tilkü, tilki 274/18
tömür < EU. temir 46/8
indi- (az.) < EU. ün 205/12

o<a değişmesi :

Uygur Türkçesi'nde kuvvetli bir yuvarlaklaşma hadisesi mevcuttur.

hotun < EU. katun, DLT. katun 75/21
dora < F. daru 145/15
koğunçu < KBİ. kağun, DLT. kağun 248/4
tonur < TT. tandır 67/18
nomus-ka < A. nâmûs 296/12
tonu- < EU. tanu-, DLT. tanu- 195/16
çoruğ < F. çârúđ, DLT. çaruk 227/4
koşuğ < DLT. kaşık 216/9
yoruğ < ETG. yaruğ/ yaroğ, DLT. yaruk 206/21
toşu- < DLT. taşu- 179/2
oğu < EU. ağu 170/21

u<a değişmesi :

Düz-geñiş ünlünün yuvarlak-dar ünlü haline gelmesidir.

kuğu-um < EU. kuğuak, KBİ. kuğuak~kuğuak, DLT. kulak, kulkak 137/6
yuvaş < ETG. yavaş, DLT. yavaş 237/8

zuvallık < zavallı 64/1
ustuluğ < F. usta 133/17

ö<e değişmesi :

Yuvarlaklaşma hadisesidir.

öy < EU. eb, ev, DLT. ew 167/10
tögi-niñ < EU. teve, DLT. teve, tewe 88/17
çöre < DLT. çewür- 56/17
tömür < EU. temir, DLT. temür 46/8
ötük < EU. etük 52/19

ü<i değişmesi

Yuvarlaklaşma hadisesidir.

tüv < EU. tip, DLT. түb 119/9

u<ı değişmesi

Yuvarlaklaşma hadisesidir.

batur-luğ < F. bahâdır 35/6
kir-dur- < EU. kırdır- 128/21
sunuğ⁴⁷ < KBİ. sınığ, DLT. sınığ 77/5
oğu- < ETG. oğı- 59/9
sun- < EU. sın- 169/4

é<a değişmesi :

kelin < EU. kalın 74/10
éğir < EU. ağır, DLT. ağır 20/2
ériğ < EU. arğ 85/15
béliğ < EU. balığ 205/14
éğiz < EU. ağız 68/5
kelip < kalıp 77/10

e<a değişmesi :

teliv-imge < A. taleb 155/5
bimene < F.A. bi-ma'nâ 164/10
terep < A. taraf 21/20
ehlak < A. ahlâğ 148/12
eceba < A. acebâ 108/10
ruḥset < A. ruḥsât 109/14
mehabet < A. muhabbet 15/2
meğrur < A. mağrur 12/4

⁴⁷ Aynı kelime ETG. isimli eserde "sın-" fiili kullanılmaktadır.

kelb < A. kalb 26/20
tekdım < A. takdım 308/6

a<e değişmesi :

haman < F. hemân 24/11
cinaza < A. cinâze 69/21

é<a değişmesi :

sériq < EU. sarığ, DLT. sarığ 68/20

é<e değişmesi :

kerek < EU.kergek, DLT. kerek 164/16
étig-i-ni < EU.etek 174/3
téhnik < Fr. teknik/technique 246/16

é<î / é<i değişmesi :

kéyin < EU. kidin 184/21
héç < F. hîç 300/7
lékin < F. lîkin 291/7
méhman < F. mihmân 301/10
étivar < A. i'tibâr 299/15
éhtiyat < A. ihtiyât 99/5
tékil- < KBİ. tikil- 87/7

B.3. ÜNLÜ DÜŞMESİ :

Çeşitli ses hadiseleri neticesinde Uygur Türkçesi'nde ünlü düşmesi meydana gelmektedir.

Vurgusuz Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi :

Bazı kelimelerin aslında bulunan vurgusuz orta hecenin dar ünlüsü olan (-i-, -u-, -ü-) olan sesler ünlü ile başlayan ekler getirildiğinde düşer.

köñl-i-ge < köñül 33/13
boyn-i-ğa < boyun 133/14
bağr-im < bağır 133/14
qarn-i < qarın 30/5
orn-i-din < orun 87/17
saręay- < sériq 217/4
qeynagi < kéyin ağa 202/5
qovz-idiki < qovuz 53/6
qarn-ińga < qarın 164/1

Yine bazı yabancı kelimelerde bir kurala dayandırılmadan ünlülerin düştüğü görülmektedir (berket < A. bereket 226/18, ehemiyet < O. ehemmiyet 79/20, mezin < A. müezzın 166/4).

B.4. Ünlü Türemesi :

Uygur Türkçesi'nde sonu çift ünsüzle biten yabancı dillerden girmiş bazı kelimelerde ve bazı Türkçe kelimelerde araya dar ünlü girmektedir.

isim < A. ism 56/10
 keriz < A. karz 158/9
 mülük < A. mülk 153/18
 rehim-ni < A. rahm 226/21
 ömür < A. ömr 73/18
 kırık < kırk 18/13
 kurut < EU. ~ KBİ. kurt, DLT. kurt 81/10

C. ÜNSÜZLER

Uygur Türkçesi'nde kullanılan 24 ünsüz şunlardır ; “b, c, ç, d, f, g, ğ, h, ħ, j, k, k, l, m, n, ñ, p, r, s, ş, t, v, y, z.”. Bunları da kendi arasında sedalı ve sedasız olarak ikiye ayırabiliriz; sedalı ünsüzler “b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, ñ, r, v, y, z” , sedasız ünsüzler “ç, f, h, ħ, k, k, p, s, ş, t”.

Uygur Türkçesi'nde Türkiye Türkçesi yazı diline göre farklılık gösteren ünsüzler, gırtlaktan hırıltılı olarak çıkan ve oldukça yaygın olarak kullanılan “ħ”, “k” ile “ğ”, “ñ” ünsüzleridir.⁴⁸

ħ ünsüzü

yaħşi 245/18
 Ħuda 241/16
 vaħt 238/13
 ħotun 240/16
 kəpinekħan 8/3

ğ ünsüzü

yagaç 247/6
 buğday 261/19
 kaygu 228/20
 ağız 228/14
 yağ 83/1

⁴⁸ “ğ, k, ħ, f” ünsüzleri Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılmamasına rağmen çeşitli ağızlarda yaşatılmaktadır.

yağ- 62/3

k ünsüzü

kil- 151/15

koy- 159/19

kaç- 189/18

kal- 173/6

korķ- 240/15

ñ ünsüzü

añli- 252/16

ana-m-niñ 253/4

kör-düñ-mu 260/20

reñ 7/16

köreñle- 291/3

Türkiye Türkçesi'ndeki kelime başındaki “y” ünsüzü yerine (özellikle ağızlarda) genellikle “j” ünsüzü kullanılırken (jigit “yiğit” 141/20, jigirme “yirmi” 79/2, jik- “yık-” 61/9, jil “yıl” 143/18 vb.), “ğ” ve “ķ” ünsüzleri de Türkiye Türkçesi'ne göre daha belirgin olarak telaffuz edilir. Aslı Türkçe'nin “k” ve “t” ünsüzleri Türkiye Türkçesi'nin aksine Türkçe kelimelerde kendilerini korumuştur.

til (dil) 60/5

tile- (dilemek) 89/17

tal (dal) 261/5

teg- (değmek) 303/11

tüz (düz) 296/3

tur- (durmak) 262/1 vb.

“f” ünsüzü ise sadece bazı yabancı kelimelerde kullanılmaktadır “formida 17/10, frontka 21/1, front 23/5, fontandek 26/4, Şencifudiki 34/17, fontan 43/5”, févral 101/16. Bütün Türkçe kelimeler ile yabancı dillerden Uygur Türkçesi'ne yerleşmiş çoğu kelimelerde “f” sesi “p” sesi ile ifade edilmektedir (perķ < A. farķ 47/10, pursat < A. fırsat 13/15, pitne < A. fitne 198/10, palaket < A.F. felaket 213/3, pida < A. fedâ' 211/16). Çağdaş uygur Türkçesi'nde “p” ünsüzünden sonra ünlü ses geldiğinde “v” ye dönüşmektedir. түv-ide < түp 119/9, mektiv-i < mektep 35/15, seviv-i < sevep 78/6

Bu bir iki özelliği belirttikten sonra, incelediğimiz metindeki ünsüz değişmelerini şu şekilde sıralayabiliriz.

C.1. Ünsüz Değişmesi :

Yeni Uygur Türkçesi'nde Eski Türkçe (özellikle Eski Uygur Türkçesi) dönemi göz önüne alındığında bazı ünsüz değişmeleri olduğu görülmektedir. Bunun yanında yabancı dillerden oldukça fazla kelime bulundurması sebebiyle bu kelimeler üzerinde meydana gelen değişmeleri de göstermeye çalıştık.

m-/ b- değişmesi :

Kelime başında ve çoğunlukla kendisinden sonra gelen “n”nin etkisi ile görülen değişikliklerdir.

men < OA. ben ~ EU. men	35/17
muz < ETŞ. buz ~ EU. muz, DLT. buz	62/10
min- < OA. bin- ~ EU. bin- ~ min-	164/21
miñ < OA. biñ ~ EU. bing ~ ming	35/4
muzay < EU. buzağ, DLT. buzağu	143/8
meñgü < OA. beñgü ~ EU. mengü	26/20
muñ < OA. buñ ~ EU. mung	68/18
meñiz < EU. mäñiz	53/16
müñgüz < OA. büñ- / EU. müngüz	71/5

ç-<s değişmesi :

Yeni Uygur Türkçesi'nin belirleyici özelliklerinden biridir. Eski Uygur Türkçesi'ndeki “s” ünsüzü yerine “ç” ünsüzü kullanılmaktadır.

çaç < EU. saç	79/18
çaç- < EU. saç-	206/14
çaçra- < EU. sıçra-	23/9
çaşkan < EU. sıçkan, DLT. sıçgan	10/12

p-<b- değişmesi :

Eski Uygur Türkçesi'ndeki kelime başındaki “b” ünsüzü yerine, Yeni Uygur Türkçesi'nde “p” ünsüzü kullanılmaktadır

pat- < EU. bat-, DLT. bat-	63/21
patur- < EU. batur-	168/20
piçak < EU bıçak	232/10
püt- < EU. büt-	83/18
putak < EU. butık, DLT. butak	15/9
pürüş- < EU. bur-	46/13
pütün < EU. bütün, DLT. bütün	87/4

p<f / -p-<-f- değişmesi :

Yabancı dillerden girmiş kelimelerde görülür.

pacie < A. fācia	29/20
peket < A. fağat	18/1, 133/20
pelek < A. felek	273/9
pelsepe < A. felsefe	32/1
perķ < A. fark	47/10
purset < A. fırsat	13/15
pitne < A. fitne	198/10

palaket < A.F. felaket 213/3
 pida < A. fedâ' 211/16
 piğan < F. fiğan 270/18
 pikir < A. fikr 110/19
 payda < F. fâide 78/3
 menpaat < A. menfaat 157/3
 munapık < A. münâfık 190/1
 musapir < A. misâfir 112/1

ç-<t- değişmesi :

Kelime başında görülen ç-<t- değişmesi Yeni Uygur Türkçesi'nin en belirgin özelliklerindendir.

çiş < EU. tiş 12/3, 238/18
 çüş < EU. tüş 186/10, 270/19
 çüş- < EU. tüş- 188/7, 223/6
 çüşen- < EU. tüşün- 38/11, 307/16
 çüşün- < EU. tüşün- 252/13, 306/3
 çüşünçe < EU. tüşünce 276/12, 281/20
 çüşür- < EU. tüşür- 154/14, 272/10

-v-<-b- değişmesi :

Özellikle yabancı dillerden girmiş kelimelerde meydana gelmektedir.

çiviık < EU. çubuk 48/13
 yalvar- < EU. yalbar- / yalwar-, OT. yalwar-, DLT. yalwar- 264/9
 elvette < (A.) elbette 79/9
 étivar < (A.) i'tibâr 100/15
 kevr < (A.) kabr 24/8
 hever < (A.) haber 73/14
 mertive < (A.) mertebe 98/5
 munasivet < (A.) münâsebet 115/17
 lev < F. leb 53/3
 teliv < A. taleb 155/5
 seviv < A. sebeb 61/6

Eski Türkçe'de "b" sesi, Türkiye Türkçesi'nde "v" sesi ile yazılan bir çok kelime aslı şeklini korumuştur.

YUT.	EUT.	T.T
ber- 131/2	ber-	ver-
bar 155/7	bar	var
bar- 286/19	bar-	var-

j-<y- değişmesi :

Uygur Türkçesi'nde "y" ile başlayan kelimelerin "j" ile başlayan şekilleri de bulunmaktadır. Bu ikili şekiller özellikle ilk hecesi dar ünlülü olan kelimelerde görülmektedir.

jigit < EU. yigit	141/20
jigirme < EU. yigirmi	79/2
jiğ- < EU. yığ-	183/20
jiğla- < EU. yığla-	54/14
jiķ- < EU. yıķ-	61/9
jil < EU. yıl	26/21
ju- < EU. yu-	107/13
jultuz < EU. yultuz	172/18
jum- < EU. yum-	162/19
jurt < EU. yurt	13/11, 59/10
jut- < DLT.yut-	50/6
jük < EU. yük	98/2
jür- < EU. yürü-	46/10
jürek < EU. yürek	48/16

-y-<d- değişmesi :

Eski Türkçe dönemindeki "d" ünsüzü kelime içinde "y" ünsüzüne dönüşmüş ve akıcılaşmıştır.

kéyin < EU. kidin	184/21
kiyim < EU. kedim	165/16
çadan < KBİ. çayan	232/4
ayaķ < EU. adaķ	32/19
uyķu < EU. udi-	202/19
ķoy- < EU. ķod-/ķoy-	125/12
ķuyruęum < EU. kudruk	6/4
ķayęu < DLT. kadgu	37/3

g-<k- / ğ-<ķ değişmesi :

ęulaç < DLT. kulaç, kolaç	128/10
ęeriç < DLT. karış/karış	46/18

h-<ķ / -h-<-ķ değişmesi :

Yeni Uygur Türkçesi'nde "h" sesi çok kullanılmaktadır. Bu sebepten dolayı gerek Eski Uygur Türkçesi, gerekse yabancı dillerden girmiş kelimeler gözönüne alındığında kelime başı ve ortasında "ķ" ünsüzünün yerine "h" ünsüzü tercih edilmektedir.

yoĥla- < EU. yoķla-	141/4
ĥotun < EU. ķatun	85/17

téhi < EU. tağı	183/18
ođsa- < EU. okša-	176/16
hoşni < EU. hoşı	143/15
tehsim < A. tağsım	96/12
meğset < A. mağsad	171/10
dođturđani < Fr. doktor	288/7

k-<g- değişmesi :

Eski Uygur Túrđesi'ndeki kelime başında veya sonundaki "g" ünsüzü çağdaş Uygur Túrđesi'nde "k" ünsüzüne dönüşmüştür.

kiçik < EU. kiçig	45/9
ölük < EU. ölüg	178/6
içkiri < EU. içgerü	179/9
süçük < EU. süçüg, KBİ. süçig	93/8

Eski Túrđe döneminde kelime başında bulunan "k" sesi çoğunlukla kendisini korumuştur. Türkiye Túrđesi'nde ise sadalışarak yerini "g" ünsüzüne bırakmıştır.

YUT.	EUT.	TT.
kel- 84/15	kel-	gel-
ket- 181/21	kit-	git-
kül- 159/21	kül-	göl-
kör- 85/17	kör-	gör-
kir-105/14	kir-	gir-
kélin 161/12	kelin	gelin
kiyik-tek 285/14	keyik	geyik
kün 34/14	kün	gün
köz 29/13	köz	göz
küç 28/10	küç	güç
kül- 159/21	kül-	gölmek
kérek 247/10	kergek	gerek

vb.

d-<t- / -d-<-t- değişmesi :

de- < EU. te-, ti-	18/19
déñiz < KBİ. teñiz	20/8
kündüz < EU. küntüz, DLT. küntüz/ kündüs	59/4

-s-<z değişmesi :

Olumsuzluk eki -maz/- mez'deki "z" ünsüzü "s" 'ye dönüşmüştür.

pütmes < EU. bütmez	64/11
bolmas < EU. bolmaz	157/2
tügümes < EU. tükümez	80/5
ķilmas < EU. ķılmaz	98/17

c-<y- değişmesi :

Bazı kelimelerin başında, “y/j” ikili kullanımın dışında nadiren de olsa “c” de tercih edilmektedir.

cigitlik < EU. yigit 51/19
cür- < EU. yürü- 37/10

-g-<-v- değişmesi :

tögi < EU. teve 88/17
ögey / TT. üvey 209/2 (Bu kelime DLT. de “ögey” olarak geçmektedir.)

-v-<-ğ- değişmesi :

sovuğ < EU. soğuk/sovuğ, DLT. soğuk 16/5

-y-<-g- değişmesi :

siyir < DLT. sığır 143/19

-k-<-ğ- değişmesi :

aka < EU. ağa 18/13

-y-<-v~b değişmesi :

öy < EU. eb, ev 28/19

-v-<-p değişmesi :

kövük < ET. köpük / DLT. köpük 42/9

ğ-<ñ- değişmesi :

yalğuz < DLT., yalnız KBİ. yalnız 186/5

s-<ç- değişmesi :

siziğ < EU. çizik 37/19
çüçük < EU. süçüg, KBİ. süçig 93/8

C.2. BENZEŞME :

Kelime içinde yan yana veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan ünsüzlerden biri diğerini etkileyerek kendine benzetir.

çaç < saç 49/3
bakğa < bağ-ğa 132/17

çaç- < saç-	84/7
caca < ceza	224/18
ķimmet < kıymet	168/3
çüçük < süçig	93/8
çoçka < çoşka	64/18
çömüç < çömüş	297/2

C.3. SERTLEŞME :

Aslî şekilde sonu -g / -ğ ile biten birden fazla heceli kelimelerin sonundaki -g / -ğ ünsüzleri, sert karşılıkları olan -k / -ķ ünsüzlerine dönüşmüştür.⁴⁹

ölük < ölüg	222/14
sérık < sarıg	68/20
tirik < tirig	22/7
ķattık < ķatig	223/18
jirik < yirik	76/6
kiçik < kiçig	39/4

C.4. YUMUŞAMA :

Türkçe kelimelerin sonundaki “-k / -ķ” ünsüzleri, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında yumuşayarak “g / ğ” şeklini alırlar.

yüzlüg-üm < yüzlük	304/9
ötüg-ümniñ < ötüğ	183/10
yağşilig-i < yağşilik	114/9
miyiğ-ida < miyik	91/5
uzuğ-i-ni < uzuk	41/17
ötüg-i-ni < ötüğ	183/5
öçlüg-üm < öçlük	42/14

C.5. ÜNSÜZ TÜREMESİ :

Uygur Türkçesi’nde ünlü ile başlayan veya biten kelimelere h, y~j ünsüzlerinin getirildiği görülür (Nisbet “ı” si yanına “y” sesi getirilmektedir). Çağdaş Uygur Türkçesi’nde ayın sesinin bulunmaması sebebiyle kelime başında “h” ünsüzü türemektedir.

haraķ < A. ‘araķ	273/11
harava < A. ‘araba	51/11
hesel < A. ‘asel	9/1
hecep < A. ‘aceb	86/9
huli- < ulu-	64/1
ciddiy < ciddi	81/14

⁴⁹ Öztürk, 1994: 16.

yağaç < ığaç	93/1
jigla- < ığla-	54/14
jirak < irak	28/16
gunayim < F. günâh	192/16
höl < ETG. öl	79/20
hekiqiy < A. haqîqî	114/5
herbiy < A. harbî	19/9

C.6. ÜNSÜZ DÜŞMESİ :

İncelediğimiz metinde, başta, ortada ve sonda -özellikle “h, l, r, t” ünsüzleri olmak üzere- bazı ünsüz düşmeleri görülmektedir.

h düşmesi :

Alla < Allah	172/12
nika < nikah	251/15
guna < günah	29/17
va < vah	182/10

r düşmesi :

Modern Uygur Türkçesi'nde en çok görülen ünsüz düşmesidir.

oğaq < orgaq	72/10
tavuz < ħarbus	56/20
töt < tört	62/17
te- < ter-	265/13
teli- < terli-	162/20
ħaman < ħarman	67/4
topa < topraq	81/9
ķeşimda < karşimda	140/3
tegenniñ < tergenniñ	265/13
ķutul- < ķurtul-	211/19
etiyaz < ertiyaz	111/17
jitiş < yirtiş	132/13
ekilet < erkilet-	89/19
öget- < ögret-	166/2
ögen- < ögren-	164/8
ķutuluş < ķurtuluş	250/17
tat- < tart-	260/10

t düşmesi :

vah < vakit	124/17
dereħ < dereht	94/15
mes < mest	83/17
ras < râst	51/8

I düşmesi :

boptu < boluptu	148/21
kıptu < kıliptu	237/21
kıptimen < kal-iptimen	270/18
eptude < el-iptu-de	124/4
pütküzüvaptu < pütküzüval-iptu	143/21
ki-siliçu < kil-siliçu	253/15

b- düşmesi :

dumulak < dumbulak	31/6
tova < A. tevbe	50/12

ğ / g düşmesi :

keri < EU. karıg	151/8
kerék < EU. kergek	164/16

y- düşmesi :

ilan < yılan	232/4
--------------	-------

-d düşmesi :

ken < A. känd	118/20
---------------	--------

C.7. İKİZLEŞME :

Bazı kelimelerdeki bir ünsüzün tekrarlanmasıdır.

aççık < açığ	45/7
sekkiz < säkiz	96/9
ikki < iki	9/12
yetti < yiti	66/14
kıattık < kıatığ	223/18
ellik < älig	159/2
neççe < neçe	281/18
uşıak < uşak	77/5
issit- < ısıt-	81/7
issiğrak < isig	81/11
toķķuz < toķuz	152/9
ķassap < ķasap	30/11

C.8. TEKLEŞME :

Yabancı dillerden giren kelimelerde aynı cins iki ünsüzün tekleşmesidir.⁵⁰

mezin < müezzin	166/4
dukan < dükkan	78/15

⁵⁰ Öztürk, 1994: 21.

mele < mahalle	59/11
ehmiyet < ehemmiyet	79/20
deyuz < deyyus	190/4
ziddiyet < ziddiyyet	282/9
hakimiyet < hâkimiiyyet	38712

D. HECE YUTUMU :

Genellikle benzer sesli hecelerden birinin telaffuz veya değişik sebeplerle düşmesi, yutulması olayıdır.⁵¹

mavu < mana bu	124/15
avu < mana o	76/4
eşu < mana şu	86/8
mele < mahalle	45/10
çör < çevre	257/11
rene < rehine	188/1
zeretkalık < ziyaret-gah-lik	23/15
soğ < soğuk	57/14

E. HECE KAYNAŞMASI :

Hece kaynaşması, sonu ünlü ile biten bir kelimenin, ünlü ile başlayan bir kelimeyle veya sonu ünsüzle biten bir kelimenin ünsüzle başlayan bir kelime ile birleşmesi esnâsında meydana gelir. Bu kaynaşma neticesinde bazı ünlülerin ve ünsüzlerin düşmesi sebebiyle kelimelerdeki hece sayısı azalmaktadır.

ıaptu < ıelip + turur	282/10
nerse < ne + erse	243/3
ekel- < elip + kel- (getirmek)	89/6
Patimde < Patem + hede	210/7
Haşimka < Haşim + aka	241/4
apar- < elip bar- (götürmek)	193/6
ekir- < elip kir- (getirmek)	89/11
eket- < elip ket- (götürmek)	118/2
seksen < sekiz+on	142/14
toksen < toköz+on	52/10
ıayda < ıaysı yerde	203/1
Zorişinde < Zorişan + hede	141/8
ıarığaç < ıara yiğaç (kara ağaç)	193/6
olturuptiken < olturuptu eken	35/9
bermeydiken < bermeydu eken	242/4

⁵¹ Necmettin Hacıeminoğlu (1996): “Karahanlı Türkçesi Grameri”, Ankara, TDK. yay, s.10.

F. YER DEĞİŞTİRME :

Bazı kelimelerde bulunan ünsüzlerin yer değiştirmesine, Türk dilinin her safhasında olduğu gibi, birkaç örnekte olsa Uygur Türkçesi'nde de rastlamaktayız.

hoşni < şonşı 143/10

yaldama < yadlama 57/4

torgay < toyęar 119/8

II. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

A. İSİM

Gerçekte veya tasavvurda bir varlığa isim olan kelimelerdir.⁵² İsimler üç ana başlık altında toplanabilir.

A.1. Kök İsimler :

Birleşik yapıda olmayan ve yapım eki almamış isme kök isim denir. Kök isimler tek heceden meydana geldiği gibi birden çok heceden de meydana gelebilir.

yaz	14/19
el	28/14
su	40/16
kün	62/17
yer	80/18
hatun	252/4
muz	205/14
mol	117/17
kuş	14/1
keñ	6/16
höl	84/20
toy	132/16
çoñ	49/21
kül	232/5
qoy	242/11
tam	48/3
taş	66/6
ün	171/4
kiş	10/13
öy	49/18
yaş	51/19
aş	88/4

A.2. Türemiş İsimler :

Türk dili eklerle genişletilme yolu ile oldukça zengin bir dildir. Türeme yoluyla isimlerden isim ve fiillerden isim yapılması oldukça yaygındır. Uygur Türkleri de bir mantık anlayışı içerisinde birçok yeni kelime türeterek yeni kavramlar meydana getirmişlerdir. “işlepçikiriş (üretim), yolbaşçilik (önderlik), oqutquçi (öğretmen, öğretmen) vs. (Bunlara ilaveten “ünalgu (teyip), kiralgu (çamaşır makinesi), muzlatgu

⁵² Tahsin Banguoğlu (1990): “Türkçenin Grameri”, Ankara, TDK. yay., s.319.

(buzdolabı), üstikurulma (kültür)⁵³ gibi yabancı kelimelere yeni Türkçe karşılıklar bulmuşlardır.)

A.2.1. İsimden Türemiş İsimler :

İsim kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan yapım ekleridir.

-lik, -liq, -luq, -lük :

İsimlerden yer, meslek, topluluk isimleri, mücerret isimler ve sıfat yapar. Bu çoğu zaman -li/-li anlamı da vermektedir.

almi-liq	122/3
çoñkur-luq	95/4
éçiniş-liq	70/18
tömürçi-lik	77/1
tük-lük	68/20
ün-lük	301/21
casaret-lik	21/6
koğun-luq	119/9
kelender-lik	221/14
qarşı-liq	102/14
plan-liq	100/8
ékil-liq	154/9
endişi-lik	229/1
yüz-lük	37/15
köz-lük	18/21
qaygu-luq	195/10

Metnimizde sadece bir kelime üzerinde “-m” fiilden isim yapma ekinden sonra “-tük” lü şekli de kullanılmıştır. Kazak ve Kırgız Türkçeleri’nde duk, dük /-tuk, -tük (-lik/-lik eki görevinde) isimden isim yapma eki bulunmaktadır (bkz. KTLS. I :Kır. Türkçesi Grm s.1063. / Kaz Türkçesi Gr. s.1048.)⁵⁴

-siz, -suz :

Bu ek -lik, -liq, -luq, -lük ekinin aksine menfi sıfat yapar.

cabduq-siz	110/2
gerez-siz	260/5
herket-siz	81/10
orun-siz	96/8
pey-siz	74/11
tecribi-siz	70/16
us-suz-liq	117/4

⁵³ Yusuf Gedikli, (1996): “Azerbaycan, Uygur ve Türkmen Türkçeleri’nde Yeni Kelime Yapımı”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 239-244.

⁵⁴ Komisyon, (1991): “Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I”, Ankara, Kültür Bak. Yay..

san-sanak-siz 22/19
 küç-siz 28/10
 rehim-siz 220/19

-çi :

Uygur Türkçesi'nin en işlek eklerinden olan bu ek meslek ve uğraşma isimleri yapar.

ceñ-çi 25/21
 jillik-çi (ırgat, yıllık çalışan) 141/18
 çakçak-çi 80/15
 halvi-çi 82/3
 omi-çi 95/2
 nañşi-çi 302/19
 nemuni-çi 107/12
 böz-çi (dokumacı) 82/3

Bu ek ayrıca alışkanlık ve davranış bildiren sıfatlar⁵⁵ yapmaktadır.

yalak-çi 127/14
 alda-m-çi 251/19

-çi eki bazen -lik ekiyle birlikte kullanılmaktadır.

keñ-çi-lik 156/19
 kem-çi-lik 107/12
 alda-m-çilik 251/19
 çek-i-m-çi-lik 32/14

-çan :

Kişinin bir işe yatkınlığını gösteren sıfat yapan ektir.

bilim-çan 263/13
 iş-çan 96/14
 éhtiyat-çan 33/14
 küreş-çan 26/19
 küyüm-çan 21/14

-ça, -çe :

Sayı isimlerinin sonuna gelerek mikdar bildirdiği gibi eşitlik ekidir.

on-çe 23/16
 saet-çe 93/20
 yaz-i-çe 39/13
 yahşilik-çe 64/21

⁵⁵ Öztürk, 1994: 26.

kedem-çe 25/8
kehriman-lar-çe (kahramanlar gibi, kahramanca) 24/3

-ğina, -gine, kina, -kine :

Küçültme ekidir.

az-ğina 131/1
budruk-ğina 37/15
kiçik-kine 133/8
pas-kina 10/15
üzüm-kina 304/7
yumşak-ğine 220/11

-rağ, -rek :

Uygur Türkçesi'nde karşılaştırma bildiren ektir.

ciğ-rağ 261/12
çapsan-rağ 284/13
jirağ-rağ 17/5
yekin-rağ 204/3
ciddiy-rağ 82/11
igiz-rek 60/18

-nçi :

Sıra sayı sıfatları yapan ektir.

alti-nçi 20/4
bir-inçi 266/3
ikki-nçi 131/20
üç-inçi 200/1

-daş :

Kelimeye aynı durumda bulunma, birtakım değerlere ortak sahip olma kavramı katar.⁵⁶

jurt-daş 13/16
sep-daş-liri 19/2
sir-daş 179/3
savağ-daş 30/1

-li :

Sıfat yapan ektir.

étiz-li 257/11

⁵⁶ Hamza Zülfiyar, (1991): "Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları", Ankara, TDK. yay., s.80.

tecribi-li 298/7
koopérativ-li 264/19

-çil :

Metnimizde bir iki örnek dışında rastlamadığımız bu ek, benzetme ve mübalağa⁵⁷ ifadesi taşımaktadır.

çoñ-çil-liganda 163/2
ep-çil 53/19

-lağ, -lek :

Bu ek getirildiği kelimeye kökteki ismin bildirdiği anlamın yapıldığı, geçirildiği 'yer, yöre' ve kökteki ismin bildirdiği 'nesnenin çokça bulunduğu, yoğun bulunduğu' kavramını katar.⁵⁸

yay-lağ-ka 164/13
su-lağ-tin 63/1
küz-lek 207/10

-mtul :

Türkiye Türkçesi'ndeki -msı/-imsi ekinin yerine çok az kullanılan bir ektir.

ğara-mtul 76/21

-lap, -lep :

Sayı adlarına ve ağırlık ölçüsü gösteren sıfat ve zarflar⁵⁹ yapmaktadır.

on-lap 73/18
yüz-lep 128/8
miñlap 74/10

-liğan :

Çokluk bildiren tahmini sayı isimleri türetir.⁶⁰

million-liğan 68/12

-dağ, -dek :

yalañgi-dağ 169/11
yalañgi-dek 155/11

⁵⁷ Kaşgarlı, 1992 : 97.

⁵⁸ Zülfikar, 1991: 102.

⁵⁹ Korkmaz, (1994): "Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları", Ankara, TDK. yay, s.71.

⁶⁰ Öztürk, 1994: 30.

-añ, -eñ :

Sadece bir kelimedede rastladığımız Uygur Türkçesi'nde çok az görülen isimden isim yapan ektir.

boş-añ-lik 90/14, 91/18

-av/-öv :

bir-av (her biri, birisi) 11/10

bir-öv 155/17

-ka :

Bu sahada çok ender görülen bir ektir.

baş-ka 78/20

küz-ke (güzlük ekilen ekin) 305/1

-giçe/-kiçe :

İsmin sınırlama halini karşılamaktadır.

vañ-kiçe 253/7

minut-kiçe 79/15

asman-giçe 28/13

hessi-giçe 95/15

-çek :

Bir kelime üzerinde tesbit ettiğimiz işlek olmayan isimden isim yapım ekidir.

düm-çek (tümsek, kambur) 71/1

-çaq :

Küçültme ekidir.

qiz-çaq-ka 149/6

-gaq :

eski Türkçe'de kullanılan ek küçültme ve kuvvetlendirme anlamı bildirir.⁶¹

toz-gaq 260/14

-men :

İşlek olmayan bir ektir.

söz-men 149/4

⁶¹ A. Von Gabain (1988): "Eski Türkçenin Grameri", (Çev. Mehmet Akalın), Ankara, TDK. yay., s.45.

-hana :

Farsça yer ismi yapan ektir.

méhman-hana 201/11

-hor :

Farsça şahıs ismi bildiren bir ektir

dat-hor-luq 279/7

guman-hor 303/11

pitne-hor 277/8

-geş, -keş : (F.)

Farsça bir ektir.

capa-keş 27/11

geden-keş 165/13

gerden-keş 194/17

seysi-keş

hariva-keş 62/14

-dar, -tar :

Şahıs ismi bildiren Farsça bir ektir.

égi-dar 142/1

dukan-dar 40/15

meñsep-tar 63/4

yari-dar 25/21

hever-dar 210/5

-ger, -kar :

Farsça bir ektir.

éhtiyat-kar-liq 195/11

soda-ger-lik 122/16

usti-kar-liq 114/20

zomi-ger 80/18

hili-ger 188/4

-tan :

Farsça sıfat yapan ektir

gep-tan 249/1

-üstan :

Yer ismi yapan Farsça bir ektir.

gül-üstan 8/7

-zar :

İsimlere eklenerek yer ismi bildiren Farsça bir ektir.

gül-zar 11/4

-kin:

Türkçe'deki -lı, -li ekinin karşılığı olan Farsça bir ektir.

gem-kin 85/12

-van, -ven :

Şahıs ismi bildiren Farsça bir ektir.

bağ-ven 122/2

mêhr-ivan 37/3

-na- :

Kelimenin başına getirilen Farsça olumsuzluk ekidir.

na-heklîk 196/6

na-insap 192/2

na-pağ 226/17

na-ümit 82/16

-bi- :

Farsça olumsuzluk ekidir.

bi-mene 156/3

bi-hörmelik 158/21

bi-seremcan 210/1

bi-pervalîgi 31/21

A.2.2. Fiilden Türemiş İsimler :

Fiil kök veya gövdelerinden isimler yapan eklerdir.

mağ/-mek :

Fiil tabanlarına gelerek, fiillerin isimlerini yapan ektir.

koymağ 13/3

almağ 40/17

kutulmağ 196/2

il-mek	236/15
çıkış-mak	297/13

-ma/-me :

Fiil tabanlarına gelerek fiilden nesne isimleri yapar.

oy-ma	151/4
yalda-ma	57/4
yallan-ma	122/8
kıytar-ma	254/13
süz-me	61/13
eg-me	86/17
körsit-mi-si	280/3
yağlı-ma	111/9

-ş :

Fiil tabanlarına gelerek hareket isimleri yapan, çok işlek bir ektir.

ék.-i-ş	101/17
él-iş	95/16
kıil-i-ş	36/12
kıara-ş	50/1
oğurla-ş	125/4
çig-i-ş	29/9
çık-i-ş	134/13
çaplaş	190/5
demle-ş	28/4
ét-i-ş	19/21
başlin-i-ş	150/2
buz-u-ş	11/10
éçil-i-ş	235/6
aylin-i-ş	102/17
çüşün-ü-ş	282/11
kıava-ş	28/17

-m :

Kalıcı nesne ismi yapan işlek eklerdendir.

ék-im	16/6
bés-i-m	67/14
çida-m	92/9
çık-i-m	158/2
tér.-i-m	96/20
toķu-m	164/1
öl-ü-m	25/18
kéy-i-m	211/11

“-çi /-çilik/-çe” ve “siz” ekleriyle genişletilerek de kullanılmaktadır.

işle-m-çi	204/19
koş-u-m-çe	122/16
tin-i-m-siz	23/2
çek-i-m-çi-lik	32/14
alda-m-çi-lik	251/19

ķ/-k :

Çok işlek fiilden isim yapma ekidir. Fiilden isim ve sıfat yapar.

öl-ü-k	223/9
jirt-i-ķ	76/18
ķada-ķ	153/11
pura-ķ	68/8
ķiz-i-ķ	297/19
süz-ü-k	304/6
taya-ķ	170/18
sét-i-ķ	242/21
sési-ķ	164/8
yép-i-ķ	155/6
yöle-k	110/12
ağri-ķ	48/15
buz-u-ķ	191/17
koşu-ķ ⁶²	216/9

Bu fiilden isim yapma ekinden sonra bazen -çi-lik eki getirilmekte ve kelimeye bir işle uğraşma anlamı katılmaktadır..

hayda-ķ-çilig	78/8
ota-ķ-çi-lik	39/8
payla-ķ-çi-lik	176/21

-z :

Fiili gerçekleştiren organ ve fiil gerçekleştikten sonra hasıl olan neticeyi bildiren isimler yapar.

kö-z (< kö- “görmek”)	117/10
sö-z (< sö- “söylemek”)	134/21
agi-z (< agı- “söylemek”)	151/14

⁶² bkz. Necmettin Hacıeminoğlu, (1991): “Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller”, Ankara, Kültür Bak. Yayınları, s. 27.

-ak :

Fiillerden nesne isimleri yapan ektir.

- ay-ak 225/20
 piç-ak 232/10
 yat-ak 31/12
 oç-ak (ocak) 46/6
 kork-ak 178/7

-gu, -gu /-ku :

Çok işlek olarak kullanılmayan ek, fiilin gösterdiği hareketle ilgili çeşitli nesnelere karşılar (Türkçe’de -gu/-gu eki çok farklı görevler için kullanılmaktadır⁶³).

- tuy-gu 55/21
 çal-gu 308/9
 tertil-gu 58/3
 isit-ku 243/13
 tonuş-ku 18/16

-lik veya -siz ekleriyle birlikte kullanıldığı zaman “ilgili kelimenin delalet ettiği şey yapılabilir”⁶⁴ veya yapılamaz anlamı vermektedir.

- kül-kü-lük 60/20
 kıl-gu-luk 223/18
 tohtal-gu-siz 20/15

-kak :

Fiillerin bildirdiği harekete uygun özellikleri taşıyan çeşitli nesnelere karşılar.

- çak-kak 9/8
 pat-kak 60/21
 uruş-kak 90/9
 o-gak (orak) 91/13

-gin , -kun/-kün :

Çoğunlukla tek heceli fiillere getirilen fiilden isim yapma ektir.

- çüş-kün-lük 31/19
 kaç-kun 231/8
 kız-gin 85/11

⁶³ Vahit Türk,(1995): “Eski Türkçe’de -gu/-gu Eki ve İşlevleri”, Kayseri, *Tuncer Gülensoy Armağanı*, 351-361.

⁶⁴ Gabain, 1988: 56.

-(i)ndi :

Bir şeyin artığı olan isimler yapan ektir. DLT.'de de örneklerine rastlanmaktadır.⁶⁵

çir-i-ndi 68/7
küy-ü-ndi 76/21
süpür-ü-ndi 50/14

-gen , -қан/-ken :

Sıfat fiil ekidir.

çaқ-қан-лиги 17/12
renci-gen-lik 55/14

mi-ğan şeklinde kullanıldığında kelimeye olumsuz anlam katmaktadır.

қалай-миқан 27/11

-ç / -ş :

Dönüştü fiillerin üzerine gelen işlek olmayan fiilden isim yapma ekidir.

işen-ç 139/3
işe-ş 296/10

-ğuçi /-қуçi :

Aslında sıfat fiil eki olan⁶⁶ birleşik bir ektir (gu+çi). İşi yapamı bildiren bu ek Eski Türkçe'de de kullanılmaktadır.⁶⁷

çіқар-ғуçi 32/20
мағи-ғуçi 105/17
оқут-қуçi 31/15
күреş-күçi 32/17
қатнаş-қуçi 122/1
тали-ғуçi 110/6

-n :

İşlek olmayan fiilden isim yapma ekidir.⁶⁸

ору-n 76/17
кел-i-n 207/1
sa-n-a- 16/14
bur-u-n 131/11

⁶⁵ Tahir Nejat Gencan, (1972): "Divanü Lûgat-it-Türk'te Dil Kuralları", *Türk Dili*, S. 253, s. 37-38.

⁶⁶ Zeynep Korkmaz, (1972): "Kaşgarlı Mahmut ve Oğuz Türkçesi", *Türk Dili*, S.253, s.18.

⁶⁷ Gabain, 1988: 52-53.

⁶⁸ Prof. Dr. Necmettin haceminoğlu, "-n" fiilden isim yapma ekiyle "bur-u-n, sa-n" vb. isimler yapmaktadır. bkz. Haceminoğlu, 1991: 18.

-ğuç :

Hareketin yapılmasını sağlayan nesne isimleri yaptığı gibi “kelimeye içinde bulunulan durum kavramı katar”.⁶⁹

ğildur-ğuç 12/10

otu-ğuç 124/6

başlan-ğuç 37/11

-gur/-kür :

Fiilden sıfat yapan ektir.

öt-kür 76/5

bol-mi-gur 13/20

toy-muğur 178/7

-gili/-ğili :

Esasında sıfat fiil ektir.

bil-gili 260/19

ber-gili 258/1

kil-ğili 99/4

başlan-ğili 19/6

-ğlik/-klık :

Türkçe'nin her döneminde görülen bu ek fiilden sıfat yapar

és-iğlik 200/17

sancı-klık 76/5

-eñ/-ñ :

İşlek olmayan fiilden isim yapma ektir.

kör-eñ-lik 182/18

bula-ñ-çi 126/12

öskile-ñ 75/3

Bu ek bir örnekte -gü-lig ekleriyle birlikte kullanılmıştır.

kötür-eñ-gülig 98/21

-çe :

İşlek olmayan fiilden isim yapan ektir.

çüşen-çe 276/12

⁶⁹ Zülfikar, 1991: 88-89.

A.3. Birleşik İsimler :

Birleşik isim, en az iki ismin yeni bir kavramı ifade edecek şekilde birleşerek bir birlik oluşturmasıdır.

A.3.1. Aslını kaybederek birleşme :

andağ < anı teg “öyle”	54/6
mundağ < muni teg “böyle”	14/5
şundağ < şuni teg “şöyle”	42/17
karığaç < kara yağaç	157/18
muşundağ < muşu teg “işte şu gibi, şöyle”	32/8
aşu < ene şu “işte şu, şu”	172/21
avu < ene bu “işte bu, bu”	168/7
mavu < mana bu “işte bu, bu”	189/1
muşu < mana şu “işte şu”	270/18
seksen < sekiz on	142/14
toğsen < tokuz on “doksan”	52/10

A.3.2. Aslını kaybetmeden birleşme :

yolbaşçı-lik < yol baş-çı-lik	279/9
belvağ < bel bağ “kemer”	17/13
ellik beşi	145/9
her-bir	91/19
ertiyaz < erte + yaz	5/10
bu iş	111/1
ağ köñül	305/11
kara yağaç “kara ağaç”	290/8
kız bala “kız, kız çocuğu”	148/11
külreñ < kül reñ “kül rengi, gri”	
héçnerse < héç nerse “hiçbirşey”	35/10
Az kün “az gün, biraz”	43/13
Siyitcan < Siyit + can	173/19
Baharhan	48/1
setraş < F. ser + traş	78/7

A.4. İKİZLEMELER :

Birbirinin aynı, birbirine yakın veya birbirine zıt anlamlara sahip kelimeleri yan yana kullanmak suretiyle yeni bir kavram meydana getirmeye “ikizleme” diyoruz. İkizlemeler cümlede bir ismi niteliyorlarsa “pekiştirme sıfatı”, bir zarfı, sıfatı veya fiili niteliyorlarsa “zarf” olarak kullanılmaktadırlar. Metnimizde geçen bazı ikizlemeler şunlardır.

A.4.1. Aynı anlamda olan kelimelerin meydana getirdiği ikizlemeler :

egim – egim	203/15
çiñ – çiñ	107/13

kızil – kızil	203/17
héli – héli	182/9
kıska – kıska	219/10
kısım – kısımğa	22/9
arilap – arilap	32/10
asta – asta	48/9
taram – taram	61/15

A.4.2. Zıt anlamda olan kelimelerin meydana getirdiği ikizlemeler :

aççıķ – çüçük	93/8
zoķ – şöķ	99/3
yaş – ķeri	272/17
oğul – kıız	272/17
kéçe – kúndüz	178/15
yaķşı – yaman	219/13

A.4.3. Yakın anlamda olan kelimelerin meydana getirdiği ikizlemeler :

ériķ – oyman	105/3
horluk – haķaret	67/6
hoşal – horam	181/2
hoyla – aram	220/3
soda – sétik	242/21
oyun – külki	98/12
söz – çöçek	99/18
yar – yölek	110/12
çañ – topa	76/20
ķikas – çoķan	48/12
mal – mülük	153/20
issiglik – hoşallik	47/11
put – kol	220/10
koğun – tavuz	118/7
u yer – bu yer	217/4
aç – yalañgaç	32/10
ah – zar	177/8
ķetiş – ķuraş	132/15
can – dil	282/1
uruş – tillişiş	49/11

A.4.4. Asıl kelimenin ön sesinin değiştirilerek tekrarlanması ile meydana gelen ikizlemeler :

laķa – luķa	227/6
varañ – çuruñ	190/9
hört – pört	165/8
heş – peş (hemen)	124/15
çay – pay	145/5

ķiņģir – siņģir	288/5
kõnlüm – põnlüm	155/3
ķiņģir – siņģir	288/5

A.4.5. Sayı adlarının ikizlemesi :

bir – ikki	91/16
üç – tört	47/9
beş – alti	76/11
yette – sekkiz	80/20

A.4.6. Kelime başına gelen aynı heceden bir parça ile meydana gelen ikizlemeler:

ķép – ķizil	26/8
ķip-ķizil	172/19
appaķ	16/4
köp-kök	56/13
ķap-ķara	6/6
sap-sériķ	43/2
yap-yéşil	14/19
top-toģri	281/18
tüp-tüz	305/11
ap-aşkare	196/10
can-canivar	74/4

A.5. İSİM ÇEKİM EKLERİ

A.5.1. İyelik Ekleri :

İyelik ekleri isim soylu kelimeleri şahıs kavramına bağlayan eklerdir. Uygur Türkçesi'nde birinci ve ikinci tekil şahıslar dışında yuvarlak şekilleri bulunmayan iyelik ekleri Türkiye Türkçesi'ndekilere benzer.

Teklik :

1.Şahıs	méniñ	(-i,-u,ü)-m
2.Şahıs	séniñ	(-i,-u,-ü)-ñ,-ñiz
3.Şahıs	uniñ	-i,-si

Çokluk :

bizniñ	(-i,-u,-ü)-miz
silerniñ	(-i,-u,ü)-ñlar
(siliniñ)	-liri
ularniñ	-i,-si, liri

(II.tekil -ñiz ve II. çoģul -liri ekleri aģızlarda görülen ve saygı ifade eden eklerdir.)

Teklik 1. Şahıs :

dada-m	64/5	öy-üm	179/21
oģl-um	37/9	pul-um	265/3

öçlüg-üm	42/14	ötüg-üm-niñ	183/10
oğl-um-ni	38/1	put-um-ni	50/18
ağz-im-ni	151/11	ağz-im-ğa	85/2
iş-im-ğa	13/3	öy-üm-ge	179/21
ömr-üm-de	58/21	put-um-da	52/19
ağz-im-din	218/16	öy-üm-din	226/10

Teklik 2. Şahıs :

iş-iñ	11/9	dada-ñ	69/2
ağz-iñ	291/21	söz-iñiz	134/17
öy-üñ	208/13	ağz-iñ-niñ	264/3
ömr-üñ-ni	55/1	oğl-iñiz	27/5
ağz-iñ-ğa	215/19	öy-üñ-ge	226/15
ağz-iñiz-ğa	82/13	iş-iñ-ğa	155/7
dert-iñ-ge	185/17	pişane-ñ-ge	222/2
ömr-üñ-de	10/3	ağz-iñ-da	168/17
pota-ñ-ni	212/12		

Teklik 3. Şahıs :

dadi-si	47/16	öy-i	31/15
iş-i	60/3	yara-si	217/6
aılı-si	88/3	put-i	12/11
put-i-niñ	94/9	öy-i-niñ	123/4
ağz-i-ni	125/15	ötüg-i-ni	84/5
iş-i-ni	99/16	paydi-si-ni	261/21
put-i-ni	60/18	pişane-ñ-ni	222/4
ömr-i-ge	75/15	put-i-ğa	87/3
ağz-i-ğa	69/6	pişani-si-ğa	37/19
ari-si-da	211/9	put-i-da	17/10
öy-i-de	239/12	pul-i-din	157/4
ağz-i-din	25/18		

Çokluk 1. Şahıs :

küç-imiz	103/6	ağz-imiz-ni	249/6
dadi-miz-ğa	126/13	öy.-ümüz-ge	180/21
iş-imiz-ğa	166/2	iş-imiz-de	113/2
yardim-imiz	33/5	dert-imiz-ni	269/11
pişani-miz-gi-mu	51/9	pul-imiz	128/1
partiyi-miz-ge	307/18		

Çokluk 2. Şahıs :

öy-üñler-ge	118/2	toy-uñlar-ni-mu	304/13
yüz-üñler	213/14	geyrit-iñler	231/7
ehval-liri	141/5	hoşallıg-iñlar-ğa	38/14
iş-iñlar	206/20	iş-iñlar-ni-mu	286/16

Çokluk 3. Şahıs :

söz-liri	275/1	herket-liri	43/7
yer-liri	127/6	қиçi-liri-din	72/4
қияпет-liri	30/9	étiz-liri-ға	84/18

A.5.2. Hal Ekleri :

Hal ekleri, cümle içinde isimleri başka kelimelerle olan ilişkilerine göre çeşitli hâllere sokan eklerdir.

A.5.2.1. Yalın Hal :

İsmin başka bir unsura bağlı olmayan teklik, çokluk ve iyelikli şekilleridir.

göl	8/7
bel	20/7
ceñ	21/11
söz-ler	37/1
bali-lar	50/5
bali-si	65/3
küç-imiz	103/6
usta-m	106/11
jil	111/20

A.5.2.2. İlgi hali :

İsmin başka bir isimle ilgisi olduğunu ifade eden hâlidir. Uygur Türkçesi'nde ilgi hâli (genetif) eki -niñ şeklindedir..

turmuş-niñ	41/20
diñanlar-niñ	47/7
Metniyaz-niñ	104/10
talaş-niñ	109/20
kamça-m-niñ	159/9
cahan-niñ	275/12
öy-niñ	27/13
padişa-niñ	173/20
ötük-niñ	77/14
pencir-niñ	28/1
Patemñan-niñ	207/5
pul-niñ	259/12

A.5.2.3. Yükleme hali :

Geçişli fiil taşıyan bir cümlede fiilin doğrudan doğruya etkilediği yani fiildeki işlevin etki bakımından üzerine yüklendiği ismin içinde bulunduğu hâl. Uygur Türkçesi'nde yükleme eki -ni' dir.

çüci-ni	7/12
nañşi-ni	14/2

ölüm-ni	23/2
çay-ni	36/2
adem-ni	44/10
keyik-ni	60/11
işlir-i-ni	101/10
Savutcan-ni	111/12
gep-ni	151/14
mal-ni	153/16
pul-ni	275/7
baş-ni	303/21
öy-ni	244/9

A.5.2.4. Yönelme hali :

İsimler, fiilin kendisine doğru yaklaştığını, yöneldiğini ifade etmek için yönelme hâline sokulur Yönelme hâli eki uyuma göre -ça, -ke , -ğa, -ge' dir

aptap-ça	5/11
asman-ğa	7/6
heri-ge	9/13
kar-ğa	16/4
veten-ge	21/7
yer-ge	30/12
cay-ğa	46/15
su-ğa	48/8
öy-ge	65/10
teşviş-ler-ge	101/12
terep-ke	102/15
Metniyaz-ğa	103/16
Hemra-ğa	111/10
Siyit-ke	155/13
cañzi-ğa	162/2
koopérativ-ça	249/14
jiraq-ça	285/20
péşeyvan-ğa	241/7
Patemhan-ğa	225/15
ölük-ke	222/14
pul-ğa	47/4
putaq-ça	15/9

A.5.2.5. Bulunma hali :

Fiilin gerçekleştiği yeri gösteren ve bulunma ifade eden isim hal ekidir. Bulunma hal eki -ta, -te, -da, -de' dir.

yupurmaq-lar-da	8/1
saet-te	13/4
cay-da	25/20
şehr-i-de	27/3
öy-de	47/12

harivi-da	102/2
bala-liq-ta	61/19
it-ka	62/7
vaht-ta	62/15
çöl-ler-de	149/21
jiraq-ta	229/1
pencir-de	93/12
péşeyvan-da	112/3

Uygur Türkçesi'nde bulunma hali eki Türkiye Türkçesi'nden biraz farklı olarak bazen hareketlerin vasıtasını bildirir.⁷⁰

Keypiyat-ta (keyfiyatla) 309/7, heyranliq-ta (hayranlıkla) 232/8, teslik-te (zorla) 93/14 vb.

A.5.2.6. Çıkma hali :

Fiilin gerçekleştirdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını gösteren isim hal ekidir. Uygur Türkçesi'nde çıkma hali eki -din,-tin' dir.

arqa-si-din	12/4
terep-tin	24/5
tam-din	32/3
saman-din	40/19
çivik-tin	48/13
patkaq-tin	61/8
taş-tin-mu	62/10
at-tin-mu	63/10
ati-din-mu	63/10
öy-din	149/9
jiraq-tin	151/6
uyku-din	179/8
dihan-din	300/10
terep-tin	308/2
seher-din	309/6
pişayvan-din	223/13

A.5.2.7. Vasıta hali :

İsmin vasıta hâli “bilen” edatı ile yapılır.

Kevezni topa bilen kömüp koygan idük. (*Pamuğu toprakla gömmüştük.*) 248/2

Dada bularnıñ kiliwatkan işliriga guman bilen qarimañ, (*Baba bunların yaptığı işlere şüphe ile bakmayın.*) 248/11

Abdikérım hiyalda qalğan halda Tunisa bilen öyge kirip kétidu. (*Abdikérım düşünceli halde Tunisa'yla eve girer.*) 253/18

Mana köziñiz bilen kördiñiz. (*İşte gözünüzle gördünüz.*) 263/3

⁷⁰ Kaşgarlı, 1992: 83.

A.5.2.8. Eşitlik ve benzerlik hali :

Yeni Uygur Türkçesi'nde eşitlik ve benzerlik ekleri -çe, -çilik (eşitlik eki -çe'ye -lik isimden isim yapma eki eklenerek "kadar manasını karşılar.), -dek,-tek (benzerlik ve gibi manasını karşılar.)'tir.

Eşitlik eki isimlere eklendiğinde isim ile bu ek arasına çokluk eki girer. Ayrıca 1.,2.,3. tekil şahıs zamirlerine eklendiğinde çoğu zaman zamir ile eşitlik eki arasına -niñ genitif eki girer⁷¹

yaşılık-çe	64/21
bir ay-çe	175/9
şu-n-çe	178/3
méniñ-çe	146/14
köz-imiz-çe	126/6
men-çilik	9/20
mu-n-çilik	167/3
şu-n-çilik	95/2
méniñ-çilik	52/1

kirpi-dek	180/4
Ğunçem-dek	204/11
tağ-tek	210/7
kozi-si-dek	237/8
kurut-tek	75/14

A.5.2.9. Sınırlama hali:

Sınırlama hâli Türkiye Türkçesi'ndeki -a / -e kadar anlamını vermekte olan "-giçe,-giçe,-kiçe,-kiçe" ekleri ile yapılır.

tiz-i-giçe	60/21
ağiri-	79/1
vaht-kiçe	33/10
yer-ler-giçe	73/10

A.5.2.10. Yön gösterme hali:

Metnimizde tesbit ettiğimiz yön ekleri -kiri,-kiri,-giri (-kari,-keri,-geri)'dir.

İl-giri	206/20
iç-kiri	31/7
taş-kiri	212/5

A.5.3. Çokluk Eki :

Bu lehçede çokluk -lar,-ler ekleri ile yapılır. Bazı ince ünlülü kelimelere -ler değil -lar olarak gelir.

heri-ler	7/14
piyaz-lar-ni	117/14

⁷¹ Kaşgarlı, 1992: 86.

öktem-ler-niñ	125/19
öy-ler	288/6
öy-ler-niñ	288/5
öy-ler-de	68/9
pencir-ler	123/4
özgürüş-ler-ge	249/13
düşmen-ler	18/5
harvi-lar	60/11
cabduq-lar	77/3
adem-ler	60/11
capa-lar	147/16
patkaq-lar-ğa	84/19
pomidur-lar-ni	117/14
yitim-lar	177/5
yitim-ler	204/21

Ünlü başlayan bir ek aldığıında “-lir” şeklini almaktadır.

kün-lir-i	16/4
eza-lir-im	40/9
ķisim-lir-imiz-niñ	17/21
çaç-lir-imni	37/8
plan-lir-im-niñ	154/6

A.5.4. Aitlik Eki :

Gerek yalnız isimlerin gerekse ismin hal eklerini almış (-niñ, -da, -de) isimlerin üzerine getirilerek aitlik ifade ettiği gibi, cümle içerisinde özellikle bulunma hali üzerinde olduğunda kendisinden sonraki ismin sıfatı durumuna girer. Bu sahada aitlik eki -ki'dir. Aitlik eki bulunma hali ekinin (-da, -de, -ta,-te) üzerine getirildiğinde, bulunma eki -di,-ti şeklini alır.

cay-di-ki	50/19
üst-i-di-ki	53/17
şimal-di-ki	76/14
cañizi-di-ki	164/21
dadañniñ-ki-dek	183/18
müşükniñ-ki-ge	106/13
yer-di-ki	21/12
aldi-di-ki	93/1
öy-di-ki	28/6
pencir-di-ki	28/18

A.5.5. Soru eki :

İsmin soru şeklini yapan ismi fiile soru şeklinde bağlayan ektir. Uygur Türkçesi'nde soru eki sadece yuvarlak şekli kullanılan -mu' dur. Ayrıca -mdu, -mdi,-mikin (-kin , -ki edatı ile birlikte -mikin şeklinde ince-düz-dar ünlülü de olabilir.bar-mi-

kin “var mı ki”) kullanılmaktadır. Eski Türkçede erki, Çağatay Türkçesi’nde erkin biçiminde edatlar bulunmaktadır.⁷²

sen-mu? 225/16
yağşı-mu 185/21
Günçem-mu siz? 232/1
hemmisi-mu? 236/18
bar-mikin 133/3
pul-mikin 243/8

A.5.6. Bildirme Ekleri :

İsimlerde bildirmenin şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kiplerinin çekimleri şöyledir.

men kéri 198/2
men kız yeñgisi 207/15
noçi sen 169/17
heklık sen 31/20
kazan-dur 47/6
kérek-tür 38/15
périşan-dur 150/6
çatak-idur 285/19
bar iken 91/12
yoğ iken 274/15
uruşkağ-miş 90/9
yoğ gep imiş 152/5
yoğ imiş 44/21
nedi-ken 295/10
kız-ken 161/11
koğun-kende 118/20
kız idi 19/1
kiçik idük 39/4
bar idi 59/10
jigit idük 51/9
ademler-mi-duğ 66/3
kul-i-mi-diñ? 176/15
Haşimakam emes 295/15
Biz emes 38/18
Toğri emes idi 34/2

⁷² Saadet ÇAĞATAY, (1964): “Türkçedeki -ki, -erki”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1963*, Ankara, s. 245-250.

B. SIFATLAR

Sıfatlar nesnelere vasıflandırma ve belirtme suretiyle karşılayan kelimelerdir.⁷³ Niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olmak üzere iki ana gruba ayrılırlar.

B.1. NİTELEME SIFATLARI

Yalnız başlarına birer isim olan bu kelimeler, cümle içerisinde kendilerinden sonra gelen isimleri niteledikleri (vasfettikleri) için “niteleme sıfatı” adını almaktadırlar.⁷⁴ Metnimizdeki niteleme sıfatlarından bazıları şunlardır.

<u>İssik</u> bir tuyğu 55/20	<u>toğri</u> iş 262/6
<u>aççik</u> sözlirini 45/7	<u>tola</u> vağlarda 58/11
<u>kara</u> çaçlık 53/2	<u>kizil</u> yüzlük 37/15
<u>köp</u> pulğa 268/20	<u>yéni</u> öyler 288/6
<u>altun</u> bileyzüğüñ 153/12	<u>tüz</u> yolğa 296/3
<u>yat</u> yerdin 251/2	<u>yaş</u> jürigi 23/17
<u>bağniñ</u> <u>yan</u> işigini 206/9	<u>yaman</u> kün 42/19
<u>yumşak</u> şamalda 50/20	<u>yoşurun</u> avazda 215/16
<u>yoğan</u> bir kalığa 156/12	<u>yoğan</u> gep 168/10
<u>kiçikkine</u> kızniñ 70/4	<u>kiçik</u> bala 89/19
<u>keke</u> <u>sakal</u> Tömür 107/10	<u>yağaç</u> sanduqlarğa 116/19
<u>hecep</u> <u>yahşi</u> bolatti 86/9	<u>hecep</u> şirin 119/14
<u>yaridar</u> ceñçiğe 25/21	<u>müşkül</u> işni 13/1
<u>mulayim</u> kıyapetlik 80/14	<u>muhim</u> bir mesilini 108/12
<u>muğembir</u> adem 91/8	<u>möhörlük</u> <u>hetni</u> 187/10
<u>mol</u> hosul 108/8	<u>meşekketlik</u> dünyağa 75/15
<u>méhriwan</u> hemşirimiz 21/15	<u>mehmel</u> körpeñni 172/5
<u>mehpiy</u> herketni 33/18	<u>dertlik</u> nağşa 43/19
<u>eski</u> hırcun 227/4	<u>ensiz</u> avaz 214/3
<u>eke</u> oğli 229/21	<u>hecep</u> <u>egitme</u> gepke 133/15
<u>dumbulak</u> yüzlük 102/5	<u>duhava</u> çapinim 170/15
<u>uzun</u> jillar 11/13	<u>uşşak</u> cabduklar 114/17
<u>ötkür</u> közlirini 106/19	<u>öskileñ</u> otlar 75/3
<u>öñgen</u> yüzide 69/8	<u>oydöñ</u> yeri 280/21
<u>ottura</u> boyluk 19/1	<u>ottura</u> dihan 239/16
<u>omiçi</u> jigit 43/20	<u>nurgun</u> mehsulat 116/5
<u>nurgun</u> mihnet kil- 117/21	<u>oçuk</u> çiray 66/10
<u>oçuk</u> işik 245/1	<u>obdan</u> zaman boldi 302/16
<u>nek</u> pulimiz 274/12	<u>çuñkur</u> yerde 61/9
<u>napak</u> hotunlar 226/17	<u>çoñ</u> işlarni 266/6

⁷³ Muharrem Ergin, (1986): “*Türk Dil Bilgisi*”, İstanbul, Boğaziçi yay., s.244

⁷⁴ Hacıeminoğlu, 1996: 55.

<u>çoñ</u> toy 136/10	<u>çiraylık</u> nahşa 67/10
<u>çecen</u> kız 204/11	<u>ékillik</u> kız 135/17
<u>égisiz</u> ittek 36/4	<u>égiz</u> öy içige 68/5
<u>égir</u> künlerge 252/5	<u>égir</u> jük 40/12
<u>altun</u> kadağ 153/11	<u>çoñ</u> oğluñ 266/6
<u>çoñkur</u> hesret 26/12	<u>nurgun</u> işini 165/20
<u>ölüm</u> heverliri 25/15	<u>keke sakal</u> kişi 106/11
<u>egim egim</u> yollardin 203/15	<u>endişilik</u> hayatimda 37/17
<u>ecep</u> insapsiz ademler 127/3	<u>karā</u> közlerini 70/8
<u>kizil</u> yüzlük oğluñ 37/15	<u>sérík</u> tüklük kepter 68/20
<u>kuyuk</u> karā çaçlık 53/2	<u>keñ</u> yupurmaqlık kónaqlar 85/14
<u>artuk</u> nerse 60/5	<u>bikar</u> gep 222/17
<u>bikar</u> telepler 262/20	<u>tatlık</u> uykığa 93/4
<u>çuñkur</u> yerde 61/9	<u>kizik</u> gep 135/1

B.1.1. Sıfatlarda Derecelendirme :

Niteleme sıfatları, nesnedeki vasfın kasdedilen yoğunluğuna göre derecelenir.⁷⁵ Bu derecelendirme bazı eklerin (-rak, -rek, -mtul) veya zarfların (eñ, bek, taza, huşhuy, téhi, téhimu, nahayiti, hecep v.b.) yardımıyla gerçekleştirilir.

... az-rak pul (azıcık para) 149/7

Yene az-rak sevri kılip turuñlar. 210/18

Şaňyoniñkidin başka-rak yerde işlisiñiz bolmamdu? 146/16

... köp-rek hosulğa ége boluşni... 111/4

U planni başki-çirek yol bilenmu emelge aşurgili boludu. 154/10

... kandağ kılip yahşi-rak behitlik kün köçürüş hiyalliri meni,... 41/21

Ularınñ kızlar ikenligini jirak-rak caydin qarap perq etkili bolmaytti. 17/5

Bahar han kıçik-kine kıziniñ vay salgınini qarimay... 46/2

... tili tatlık budruk-kina oğli bar. 116/11

İgiz ösken karā-mtul yeşil, keñ yupurmaqlık kónaqlarni, 85/14

Çünki çañ- topa ve küyündilerniñ destidin karā-mtul külreñ bolup qalğan idi.

76/21

...bizge eñ yeñin turğan némuniçi... 302/4

...eñ çoñi... 63/9

...eñ dehşetlik ceñ 22/20

... men eñ bağri taş, ...66/6

Kéçe bek çiraylık idi. 51/1

... éti patkaqtin harivini tartip çıkalmay taza çuñkur yerde jikildi. 61/9

Siz bilen bir yerde işleydiğinim téhimu yahşi boldi. 249/20

... bizniñ çişimiz téhi ötkür... 145/14

... hecep tatlık koğunken, dédi. 118/16

Nahayiti kızık gep deña! 137/10

⁷⁵ Öztürk, 1994: 57.

... uni *nahayiti* yahşı körüdü. 96/16

B.1.2. Sıfatlarda Pekiştirme :

Asıl sıfatın ilk hecesinin sonuna vurguyu kuvvetlendirmek amacıyla –p ekinin getirilmesiyle yapılır.

ağ > appağ qar	16/4
appağ adem	52/13
kök > köp-kök buğdaylar	56/13
qara > qağ-qara közi	6/6
kiçiniñ égir qağ-qara bésimini	67/14
qizil > meñzi qep-qizil qan	26/8
qizil > qip-qizil anardek	172/19
sériq > sap-sériq altundek	43/2
sap-sériq gazañ	105/3
yéşil > yap-yéşil yaz	14/19
toğri > top-toğri gep	281/18
tüz > tüp-tüz ketken aq köñül özi	305/11

B.2. BELİRTME SIFATLARI

Belirtme sıfatları, nesnelere çeşitli yönlerden belirten sıfatlardır.⁷⁶ Bunlar dört gruba ayrılırlar.

1. İşaret sıfatları
2. Sayı sıfatları
3. Belirsizlik sıfatları
4. Soru sıfatları

B.2.1. İşaret Sıfatları :

Yalnız başlarına işaret zamiri olan isimlerdir. Fakat kendilerinden sonra bir ismi işaret yolu ile belirttiklerinde “işaret sıfatı” adını alırlar.⁷⁷

bu : bu		
bu étizda 11/11	bu jil 101/16	
bu öyde 47/4	bu yéziniñ 99/7	bu işlar 108/1
şu : şu		
şu peytte 95/14	şu vahta 55/17	
şu terepke 25/6	şu qağdiki 57/19	şu adem bilen 39/9
u : o		
u qiz 251/12	u gepni 191/19	
u yerge 228/18	u qağda 187/17	u künki 277/3

⁷⁶ Öztürk, 1994: 58.

⁷⁷ Hacıeminoğlu, 1996: 54.

Bu asıl işaret sıfatlarından başka, yine bu sıfatların meydana getirdiği bazı birleşik şekiller de kullanılmaktadır.

avu : işte o, o < ene/ana bu

... sizniñ *avu* çettiki turgan buğdiyiniñizğa köz tekkinizni kızık. 262/13

... *avu* étizlarda... 117/17

... buniñdin *avu* tuhumiñ kattık. 168/7

Avu munapıknı koşup hayda. 199/15

Avu körüngen buğday kimniñ buğdiyini, sizniñmu? 261/16

aşu : işte şu, şu < ene/ana şu

Ene *aşu* jüreklerini ézivetkidek dertlik nañşa... 43/19

... *aşu* Aznibaķi... 159/7

Aşu lapastiki onbeş miñ bağ bédini kim orup ekilip bastı. 163/14

Aşu Gunçeknima? 172/21

eşu : işte şu, şu < ene/ana şu

Keñi muşu turkıda *eşu* kapaqtiki muzdek soğ çayni ekilip berse hecep yahşı bolatti. 86/8

munu : işte bu, bu

Bultur *munu* arķidiki hoşnimiz Saķi. 143/10

mavu : işte bu, bu < mana bu

Hoy Meşrep, tut *mavu* doyuzni. 189/1

... *mavu* sütlerni ekirip püşürüp koy. 182/15

Heş – peş dégiçe *mavu* sevettikini caylivétimen. 124/15

Emdi *mavu* sözmen hotunni közdin yoķatsaķ kizimu,.... 149/4

muşu : işte şu, şu < mana şu

Muşu terepke qarap kélivatidigu? 268/7

Bugün piğanim örlep *muşu* yerge kep qaptimen. 270/18

Ezbirayi Huda, toydum *muşu* kündin – dédi. 46/4

... *muşu* melide ... 52/1

uşbu : <uş-bu , işte bu, bu

... yurt kattiliriniñ aldida öz tilimdin *uşbu* hüccetni bérimen. 181/13

şubu : işte bu, şu

... *şubu* pullar 181/16

... *şubu* künlerde 202/18

B.2.2. Sayı Sıfatları :

Nesneleri sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelerdir.⁷⁸

B.2.2.1. Asıl sayı sıfatları :

bir (1) saette 13/4	ikki (2) kız 17/4
üç (3) ceñige 24/11	töt (4) kün 62/17
tört (4) dane tuhum 129/8	beş (5) kün 34/18
alti (6) koş bilen 39/10	yetti (7) kat,
yette (7) – sekkiz çarek uruk 80/20	sekkiz (8) ailidin 96/9
tolkkuz (9) kız 152/9	on (10) kademçe 25/8
on dört (14) künlük aynıñ 97/5	jigirme (20) ottuz (30) kretim 79/2
ottuz (30) tuhumğa 167/16	yüz (100) kadem 17/6
yüz ellik (150) teñge 158/12	alti yetti yüz (700) métr yol 75/7
beş miñ (5000) ciñğa 292/15	
on beş miñ (15.000) bağ bédini 163/14	

B.2.2.2. Sıra sayı sıfatları :

bir-inçi kretim 18/19	bir-inçi jili 75/13
ikki-nçi perde 155/1	ikki-nçi dihanlar 104/21
üç-inçi perde 200/1	alti-nçi künila 20/4

B.2.2.3. Üleştirme sayı sıfatları :

Üleştirme sayı sıfatları –din, -tin ve –er eklerinin eklenmesiyle meydana gelir.

bir-din yağlık (birer mendil) 202/13	birdin bir toğri 184/13
birdin ton 202/5	birdin dora çemiş aparatı 257/2
birer kala 264/18	birer million 264/21
birer kretim 156/18	

B.2.2.4. Topluluk sayı sıfatları :

Bu yerde behitsiz hayattin huşlaşkan *miñlap* ademlerni (*binlerce adamı*) öz koynığa alğan kona topraqlar... 70/21

... çomak kötürüp çıkkan *yüz miñlap* (*yüzbinlerce*) helk dolquni aqatti. 22/11

Lekin Baqiniñ ailisidek *millionlıgan* (*milyonlarca*) aile kişiliri... 68/12

⁷⁸ Ergin, 1986: 249.

B.2.3. Soru Sıfatları :

Soru sıfatları, nesnelere soru halinde belirten sıfatlardır.⁷⁹ Metnimizde tesbit edebildiğimiz soru sıfatları şunlardır.

kaşsi : hangi

Hoy yene *kaşsi* ağızlıri bilen şü gepni kıldıla. 151/14

Qandaq *kaşsi* yol bilen? 154/12

kañçe : kaç, ne kadar

“he, ezimetler, bizni bekip östürgiçe *kañçe* ter töküp nurgun mihnet kıldıñlar!

17/21

Bağniñ kökini sétip, yene seksen *kañçe* teñge bérísile deydu. 128/6

qandaq : nasıl

Qandaq geptu u. 137/12

Qandaq ehvaliñ? 140/15

nime : ne, hangi

Uni içige çüşüp kettiğı, *nime* gepni? 154/16

Nime gep u ? 160/12

Nime iş kılip bérimen dep... 163/11

kañçilik : kaç, ne kadar

Hüccetke *kañçilik* pul yéziliptu. 187/19

... uniñğa *kañçilik* buğday kéterkin. 41/11

nediki : neredeki

Nediki geplerni kılip jürüdu. 256/19

Nimançe : niye o kadar, nasıl, niye

Nimançe sepralıq bu!? 47/20

Nimançe kımmet? 168/3

B.2.4. Belirsizlik Sıfatları :

Belirsizlik sıfatları, nesnelere belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnelere dış vasıflarını, bilhassa sayılarını, miktarlarını belirsiz olarak bildirir, belirsiz bir şekilde ifade ederler.⁸⁰

⁷⁹ Ergin, 1986: 252.

⁸⁰ Ergin, 1986: 254.

bezi : bazı, bir kısım

Bezi melumatlarğa qarıganda... 230/21

Şu *bezi* ademler bilen çıķışmaq testek turudu. 297/13

bir : bir

... *bir* küni... 68/2

... sim oruğan qamçisi bar *bir* adem. 64/15

her : her

... *her* küni 49/1

... *her* bir kün 91/19

hemme : bütün, her

... melidiki *hemme* kişidin burun yétip qaldı. 93/2

Şundaq geyret qilivesiñiz *hemme* iş öz vahtida tügeydu. 92/19

barçe : bütün, hep, tamam

Barçe elniñ közi sende,... 267/4

Barçe el cüpti bilen 256/3

her qandaq : her, her türlü

Gunçidek qizniñ undaq yalañgideklerge zaya kетиşini beşida eqli bar *her qandaq* kişi bilmemdu. 155/12

Rizvan ceñ meydanliridiki *her qandaq* meşeqketlerge çapsan könüküp, ...21/11

qandaqtu : bir, her hangi bir

... özide *qandaqtu* gelite issiķ bir tuygu peyda boludiginini biletti. 87/2

heç : hiç

U *heç* işka yarimaydıgan sahtipez bir adem iken. 103/13

İcazetsiz *heç* yaķķa ketmeymen. 181/21

heç qandaq : hiç bir

“ *heç qandaq* dihançilik işliriğa işlitidigan cabduķ yaki birmu uluği yoķ. 100/21

başķa : başķa

Başķa ademge gep qilginim yoķ... 279/9

Başķa gepni qoyili. 200/17

pütün : bütün

Emdi *pütün* melide buniña tuhum çıkmaydu-de. 167/19
... buni *pütün* kişi bilidu. 104/21

barlık : bütün, hep, tamam

Düşmen *barlık* küçini herketke keltürüp qarşilik kılmakta.22/21
... hemmimiz birlikte *barlık* küçimizni koşup orundap... 110/5

köp : çok

Bu ailide *köp* vahtta şundağ yérim toyunuş höküm süretti. 50/4
Baharmu *köp* çağlarda étizğa қuruқ kelmeydu. 57/2

C. ZAMİRLER

Türkçe’de zamirler ismin yerini tutan, isimleri temsil veya işaret eden, isim gibi kullanılan belli başlı kelimelerdir.⁸¹ Zamirleri şu şekilde sınıflandırabiliriz.

1. Şahıs zamirleri
2. İşaret zamirleri
3. Dönüşlülük zamirleri
4. Soru zamirleri
5. Belirsizlik zamiri

C.1 ŞAHIS ZAMİRLERİ :

Uygur Türkçesi’nde kullanılan şahıs zamirleri şunlardır; “men 69/1, sen 156/20 nzsş. siz 291/10, u 96/6, biz 102/8, siler 106/2, ular 112/8”.

Şahıs Zamirlerinin Çekimi :

a. Şahıs zamirlerinin ilgi hâli :

Şahıs zamirlerine ilgi hâli eki getirildiğinde 1. teklik ve 2. teklik şahıs zamirlerindeki “e” sesi “é” sesine dönüşmektedir. Ayrıca yine bu iki zamire getirilen ilgi hâli eki –iñ şeklinde kullanılmaktadır.

I. teklik şahıs	: mén-iñ	96/2		
II. teklik şahıs	: sén-iñ	159/20		
nzsş.	: siz-niñ	133/20		
III. teklik şahıs	: u-niñ	53/6		
I. çokluk şahıs	: biz-niñ	99/17		
II. çokluk şahıs	: siler-niñ	145/9		
III. çokluk şahıs	: ular-niñ	17/8	alar-niñ	255/6

b. Şahıs zamirlerinin yükleme hâli :

1. teklik ve 2. teklik şahıs zamirlerine yükleme hâli eklendiğinde “e” sesi “é” şeklinde ifade edilirken -n sesi de düşer.

I. teklik şahıs	: méni	134/14
II. teklik şahıs	: séni	164/2
nzsş.	: siz-ni	134/9
III. teklik şahıs	: u-ni	24/12
I. çoğul şahıs	: biz-ni	266/11
II. çoğul şahıs	: siler-ni	147/16
III. çoğul şahıs	: ular-ni	230/14

⁸¹ Hacıeminoğlu, 1996: .33.

c. Şahıs zamirlerinin yönelme hâli :

Burada karşımıza çıkan en önemli durum ise 3. tekil şahıs zamirine yönelme hâli ekinin -niñ-ğa şeklinde getirilmesidir.

I. teklik şahıs	: maña	44/14
II. teklik şahıs	: saña	240/5
	nzş. : siz-ge	262/21
III. teklik şahıs	: u-niñ-ğa	265/4
	aña	14/5
I. çoğul şahıs	: biz-ge	297/2
II. çoğul şahıs	: siler-ge	103/10
III. çoğul şahıs	: ular-ğa	109/8

d. Şahıs zamirlerinin bulunma hâli :

1., 2. ve 3., teklik şahıs zamirlerine bulunma hâli -niñ-de / -niñ-da olarak getirilebilmektedir.

I. teklik şahıs	: men-de	191/6 , mén-iñ-de (mb.)
II. teklik şahıs	: sen-de	198/1 , sén-iñ-de (mb.)
	nzş. : siz-de	106/11
III. teklik şahıs	: u-niñ-da	21/7 , unda / anda (mb.)
I. çoğul şahıs	: biz-de	147/19
II. çoğul şahıs	: siler-de	133/16
III. çoğul şahıs	: ular-da	(mb.)

e. Şahıs zamirlerinin ayrılma hâli :

Teklik şahıs zamirlerine ayrılma hâli eki –niñ-din şeklinde getirilebilmektedir.

I. teklik şahıs	: men-din	285/16 , mén-iñ-din	134/9
II. teklik şahıs	: sen-din	265/1 , sé-niñ-din (mb.)	
	nzş. : siz-din	134/3	
III. teklik şahıs	: u-niñ-din	15/1	
I. çoğul şahıs	: biz-din	129/11	
II. çoğul şahıs	: siler-din	164/9	
III. çoğul şahıs	: ular-din	246/9	

f. Şahıs zamirlerinin eşitlik hâli :

I. teklik şahıs	: mén-iñ-çe	146/14
II. teklik şahıs	: sén-iñ-çe	218/10
	nzş. : siz-çe	(mb.)
III. teklik şahıs	: u-niñ-çe	(mb.)
I. çoğul şahıs	: biz-niñ-çe	(mb.)
II. çoğul şahıs	: siler-çe	(mb.)
III. çoğul şahıs	: ular-çe	(mb.)

g. Şahıs zamirlerinin vasıta hâli :

I. teklik şahıs	:men bilen 34/20 , mén-iñ bilen 271/4
II. teklik şahıs	: sen bilen 13/14 , sén-iñ bilen 266/7
nzş.	: siz bilen 297/19
III. teklik şahıs	: u-niñ bilen 79/9
I. çoğul şahıs	: biz bilen 63/20
II. çoğul şahıs	: siler bilen 141/13
III. çoğul şahıs	: ular bilen 17/16

h. Şahıs zamirlerinin edatlarla kullanılışı:

men için	63/17
séniñ için	184/20
siz için	211/16
uniñ için	110/19
biz için	211/19

C.2. İŞARET ZAMİRLERİ :

İşaret zamirleri, sözü edilen nesnelere mekânda, zamanda ve tasavvurdaki yerlerinde adlarını anmadan göstermeye yarayan⁸² zamirlerdir. Uygur Türkçesi'nde kullanılan işaret zamirleri şunlardır ; bu 113/1, şu 177/3, u 51/6, bular 178/11, şular 252/11, ular 252/11.

İşaret Zamirlerini Çekimi :**a. İşaret zamirlerinin ilgi hâli :**

bu-niñ	305/9
şu-niñ	157/10
u-niñ	26/6
bular-niñ	165/13
şular-niñ	188/14
ular-niñ	30/3

b. İşaret zamirlerinin yükleme hâli :

bu-ni	112/10
şu-ni	154/2
u-ni	35/2
bular-ni	195/6
şular-ni	(mb.)
ular-ni	204/21

⁸² Banguoğlu, 1990: 360.

c. İşaret zamirlerinin yönelme hâli :

Bu, şu, u işaret zamirlerine yönelme hâli eki –niñ-ğa şeklinde getirilebilmektedir.

bu-niñ-ğa	263/5	, buña	(mb.)
şu-niñ-ğa	129/2	, şuña	(mb.)
u-niñ-ğa	10/1		
bular-ğa	119/1		
şular-ğa	93/16		
ular-ğa	283/2		

ç. İşaret zamirlerinin bulunma hâli :

Bu, şu, u işaret zamirlerine yönelme hâli eki –niñ-da şeklinde getirilebilmektedir.

bu-niñ-da , munda	(mb.)
şu-niñ-da , şunda	(mb.)
u-niñ-da	21/7 , anda, unda (mb.)
bular-da	(mb.)
şular-da	(mb.)
ular-da	(mb.)

d. İşaret zamirlerinin ayrılma hâli :

Bu, şu, u işaret zamirlerine yönelme hâli eki –niñ-ğa şeklinde getirilebilmektedir.

bu-niñ-din	41/16
şu-niñ-din	111/3 , şu-n-din (mb.)
u-niñ-din	49/10 , a-n-din 41/4 , u-n-din (mb.)
bular-din	(mb.)
şular-din	173/14
ular-din	246/9

e. İşaret zamirlerinin eşitlik hâli :

Metnimizde pek rastlanmayan işaret zamirlerinin eşitlik hâli eki almış şekilleri şöyledir ; munçe 139/17/ bu-niñ-çe (mb.), şunçe 158/7, 124/14 / şu-niñ-çe (mb.), u-niñ-çe / unçe (mb.) , bular-çe (mb.) , şular-çe (mb.) , ular-çe (mb.).

f. İşaret zamirlerinin vasıta hâli :

İşaret zamirlerine “bilen” edatının getirilmesi ile yapılmaktadır. Bu-niñ bilenla 202/7, şu-niñ bilen 213/14, u-niñ bilen 90/16, bular bilen (mb.), şular bilen (mb.), ular bilen 17/16.

Diğer işaret zamirleri :

Yukarıda saydığımız işaret zamirlerinden başka Uygur Türkçesi'nde kullanılan işaret zamirleri şunlardır "Mavu, munu, aşu, eşu, muşu, avu, mavular, munular, eşular, muşular, avular".

avu	261/16
mavu	274/10
evu-lar	258/13
eşu-ni	9/18
muşu-niñ	219/16
muşu-niñ-ğa	1617/19
muşular-niñ	191/10
muşu-n-çe	220/19

C.3. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİ :

Uygur Türkçesi'nde dönüşlülük zamiri "öz" kelimesidir. "Öz" kelimesinin iyelik eki almış şekilleri dönüşlülük zamiri olarak kullanılır.

öz-em (kendim)	66/9
öz-eñ (kendin)	56/21
öz-iñiz (kendin, kendiniz)	82/16
öz-i (kendisi)	100/1
öz-imiz (kendimiz)	39/5
öz-iñler (kendiniz)	205/13
öz-liri (kendileri)	63/4, 127/6

"Öz" kelimesine iyelik eki aldıktan sonra isim hâl ekleri de getirilebilmektedir.

öz-em-niñ	38/4
öz-em-ni	54/7
öz-em-ge	98/17
öz-eñ-niñ	34/7
öz-iñiz-niñ	83/10
öz-eñ-ni	173/3
öz-iñiz-ni	134/1
öz-eñ-ge	176/6
öz-eñ-de	265/6
öz-i-niñ	19/2
öz-i-ni	31/21
öz-i-ge	84/7
öz-i-de	87/1
öz-içe	129/9
öz-imiz-niñ	187/4
öz-imiz-ge	184/21
öz-liri-niñ	206/15
öz-liri-ge	295/2

C.4. SORU ZAMİRLERİ :

Soru zamirleri isimlerin yerini soru ifadesi ile tutan kelimelerdir.⁸³

kim : kim

Uni *kim* bilidu. 241/1

Silini köydürüvatқан *kimdu-u?* 269/18

nime : ne

Ҳéli çoñ meclis açamdu-*nime?* 293/13

“*Nime* қилип жүрүysen боғурсақ?” 8/15

nedin : nereden

Қунаһун *nedin* келиvatisiler? 295/7

nege : nereye

Nege barisen hay pesniñ oғli? 5/16

C.5. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ :

İsimleri belirsiz bir şekilde ifade eden zamirlerdir.

birsi : biri, birisi

Harivilar öz - özidin қиғ тошуп бағ тартқанmu дэмемsen, -деп қошумче қилди yene *birsi*. 109/18

Uniға қош салay дэsem, Ҳуда ургани Ҳудaverди қошlap uruptu дэгендек, özi, ikki kaliniñ *birsi* ölüp, işimiz tohtap қалди. 237/1

қaysi birsiniñ :

“Éh-éh” liғan ünler, *қaysi birsiniñ* қattigraq éñriғan avazi añlangan idi, dadisi қағаşқа başлиди. 47/15

her biri : her biri

Tañ bilen buғday omisiga çüşken hemkarliқ gruppидiki diһanlarniñ *her-biri* bolsa, шу peytte uniñdin on-onbeş hessigіçe oşuқ cayniñ buғdiyini jikitiр boldi. 95/14

hemme : hepsi, бүтünü

Hemme күлүшүп чиқиду. 273/7

⁸³ Hacıeminoғlu, 1996: 48.

biri : biri, birisi

Metniyazmu “alğa” kooperativiniñ közge körünerlik ezaliridin *biri* bolup qaldı.

115/21

Biri mana muşu almilik beği, *biri* kelemkaş kızi. 148/18

hemminiñ : hepsinin, tamamının

Hemra gruppisida bolsa, her bir iş helkçilik asasta *hemminiñ* maqullışı bilen hem planlık, bir-birige heğ qayturuşta adillik bilen bardı. 100/8

heçkim : hiç kimse

Şuniñ üçün yaridarnı élip çıkişka *heçkim* cüret kılalmay turğan bir çağda Rizvan jüğürip yétip keldi-de, uni özi nişanlığan çolağ tamga söridi. 25/11

Ular nime guna kıldı ve nege élip kétildi? Uni *heçkim* bilmeytti. 29/18

heç nerse : hiçbir şey

Men uniñ bu qarışidin *heçnerse* uqalmidim-de, -Şencañ canapliri men nime iş kılimen? 35/10

nerse : şey, nesne

Muhebbet ölümni yéñidu, dégendek öz vetinige, helkıge bolğan muhebbiti aldıda Rizvanğa ölüm nahayiti addiy *nerse* körünetti. 24/2

heçnime : hiçbir şey

Yağ, *heçnime* bolmıdı. 146/11

bir nerse : bir şey

Adem boyidin bir gériçla igizliktiki öy buni öy dep éytkilimu bolmaydu, momaylarnıñ “alvasti kepisi” déginige oğşaşla *bir nerse*. 46/20

U *bir nerse* tiñşavatқан adamdek boynini éyip cim bolup qaldı, men tonurdin putumni tartivélip, asmanga qaridim. 50/17

Ya sen işlep tüzügrek *bir nerse* tapalmıdıñ. 132/4

her kim : her kim, herkes

Her kim öziniñ kılgan emgigige qarap heğ alıdu. 252/18

biresi : birisi

Biresidin kam bolsañımu bolatti. 255/11

bireni : birini

Bağığa şu çağdiki nağışılardin *bireni* éytip baqmamsız, - dédim. 57/19

birav : biri, birisi

Biravniñ uğısini buzuşuñ osallıq! 11/10

D. ZARFLAR

Cümle dışında tek başlarına isim olan bu kelimeler, cümle içerisinde bir fiilin veya sıfatın anlamını tamamlıyor veya niteliyorsa ise zarf adını alırlar.⁸⁴ İncelediğimiz metinde geçen zarfları ; yer zarfları, zaman zarfları, hal zarfları, miktar zarfları ve soru zarfları olarak gruplara ayırdık.

D.1. Yer Zarfları :

İş ve hareketin yerini veya yönünü gösteren zarflara yer zarfı⁸⁵ adı verilmektedir.

alğa : ileri

Bizniñ qurallıq qisimlirimiz herembağ tereptiki zeretkalıqta qarğa kömülüp *alğa* silcimaqta. 23/4

Kişiler ömlüşüp işlep, *alğa* qarap mañsa hoşal-ğoram, behitlik turmuşqa yétidu. 247/13

ilgiri : ileri, ileriye

Ceñçiler düşmenniñ dehşetlik qarşılığını sundurup, *ilgiri* kétip baridu. 25/20

İşiñlar *ilgiri* bolsun,

Yüzüñler yoruq bolsun, 206/20

yékin : yakın

Nurum *yékin* kélidu. 137/8

Yékin bérip Gunçemniñ mürisini tutup. 139/12

ıçkiri : içeri, içeriye

Jigitler reh yaki pul bérip bir az sodilişip, işikni éçip *ıçkiri* kirip kétidu. 214/3

Patemhan *ıçkiri* kirip körpe yastuq élip çıqip Gunçemni körpige olturguzup yastuqqa yölep koyudu. 220/6

uzaq : uzak

Ertiyaz ayliri, kızık qoş haydavatқан küñlerniñ biride, dadam *uzaq* tatқан sil késili bilen yerim keçe melide can üzüp qaldı. 59/8

Toğrisini éytqanda, hayvanlarmu şundaq caylarda *uzaq* çidap yatalmas idi. 68/11

U yene béşini kötürüp hotunlar ketken terepke *uzaq* qarap olturdi. 87/12

qarşi : karşı

Şuniñ üçün Rozi Urumçidiki yaşlar içide gomindañğa *qarşi* boluvatқан mehpiy herketni Sadıqqa tamamen sözlep bérip, unimu bu herketke tartıştin qorqti. 33/17

Koopérativ ezaliriniñ apetke *qarşi* turğanlığını añlidiñizgu. 248/20

⁸⁴ Hacıeminoğlu, 1996: 66

⁸⁵ Kaşgarlı, 1992: 129.

Abdikérim, erte keçkurun melidiki dihanlarni jigsak, sen ularğa yéni dihançilik téhnikisi, apette *karşi* turuş usullirini sözlep bérişke kandaq sen? 284/19

töven : aşığı, alçak, düşük

U béşini *töven* sañilatқан halda, ariniñ uçı bilen çuyundek katқан yerni sicap olturatti. 40/2

Men hesret deryasıga çömğan halda béşimni *töven* selip kétip barimen. 70/15

néri : öte

Sen *néri* tur alcıgan, bikar uruvétimen! 189/3

Mana, lozuñ bégimniñ közidin *néri* bolğan iş muşundaq boludu. 230/16

D.2. Zaman Zarfları :

Bir oluş ve kılışın zaman içinde yerini göstermeye yarayan zarflara zaman zarfları⁸⁶ denilmektedir.

bugün : bugün

Uni bugün soysa kérek. 30/4

Bugün kayaktin kün çıktı ustam. 88/16

ete : yarın

Bugün bolmisa ete boludu désile. 159/21

Ağıça *ete* hemmiñlarniñ çillaqça kelip bérişilarni teklip kildi. 211/1

tünügün : dün

Birinçi kétimki işimizde ukam –dédi Tömür, *-tünügün* buni toquymiz dep keçgiçe heplişip aran şunçilik kilduk. 113/3

tünögün keçkurun : dün gece

Ular hemkarlık grappa ezaliri bolup, *tünögün keçkurun* buğdaylarni jigiveliş için müzakire ötkezgen, bugün tañ yoruş bilen ömlükte kızgın omiga çüşken idi. 85/9

Tünögün keçkurun gügüm çüşkende boran çıkışka başlidıgu? 125/7

keçkurun : gece vakti

Keçkurun Hemraniñ pütün ailisi kava bariñiniñ astıga jigilip aş içivatqanda Metniyaz toplini kötürüp kirip bardı. 88/3

Bezi melumatlarga qariganda bu oğrilar bugün *keçkurun* muşu mele terepke ötüp kétiptu. 231/1

⁸⁶ Banguoğlu, 1990: 374.

kéçe : gece

Yatsam *kéçe* kelmes uyku,

Qarayu tünlerde. 202/19

haman : hemen

Düşmenniñ bilindajliriga yékin bérip qalğan ikki –üç ceñçige oq tegdi, dégen heverni alñığan *haman*, Rizvan alğa qarap uçkandek jügürdi. 24/11

derro : derhal

Buni *derro* sürüştürüp pitnihorga reddiye bérimiz. 277/8

Hazir öyge kirgen méhmanni *derro* qaraşta Müellimniñ dosti Sadıq dep éytişka bolmaydu. 31/4

emdi : şimdi

Emdi ikkiñlarniñ béşini bir yerde qilip qoyay désem, mende artuq bir nime yoq.

132/2

Emdi çekişip, muhebbet bolsun dep éytip qoydumde. 139/11

hazir : şimdi

Eşede bir yerge bérip kéley dep *hazir* çıkқан idi. 140/20

Nur, sen *hazir* yaylaqqa mañ. 164/13

Hoş Şaňyoka *hazir* yetküzüp kelimiz. 195/1

erte : yarın

Dadañ vede qilğan öyni *erte* bérip tursun, he, -hedep bir iş qilmamsen. 244/9

Abdikérim, *erte* keçqurun melidiki dihanlarni jigsaq, sen ularğa yéni dihançilik téhnikisi, apetke qarşı turuş usullirini sözlep bérişke qandaqsen? 284/17

kéçe-kündüz : gece gündüz

Yar-yar dep *kéçe-kündüz*, küttüm yoluñga. 130/4

Bir parçe nan üçün ana-bala ikkimiz *kéçe-kündüz* işlevatimizgu. 221/16

burun : önce

Vay tavi nazukey, *burun* bilmigen bolsiñiz, emdi bilip qalarsiz. 179/17

Dadañ dégen égvagerniñ yaman niyitini *burun* bilmigen ikenmen. 294/16

Metniyazniñ kıçisi muşu yézidiki dihanlarniñ kıçiliridin héli kün *burun* térilğan.

72/5

aval : evvel, önce

Aval şundaq qilip, jürügini rasa mucuvalğan. 144/9

Şaňyoka *aval* pişaniñizni silivétip andin kéyin qiliñ u gepni. 191/18

kéyin : sonra

Aval Turgan, *kéyin* Amantay bilen Nurum baǵniñ arǵısıǵa kétidu. 197/13

Taşkirida qizniñ jıǵa avazi, *kéyin* at, harva ve qışilerniñ avazliri añlinidu. 208/3

azdin kéyin : az sonra

Azdin kéyin Patemhan ikki çilek sütni tala tereptin kütürüp kiridu. 176/3

Azdin kéyin Gunçem tala tereptin kirip, aşhandin bir çine suni kütürüp çıqip ehtiyatkarlıq bilen Nurniñ aldıǵa baridu. 195/10

bir azdin kéyin : biraz sonra

Bir azdin kéyin vaqıraşkan avazlar, itniñ qavaşliri añlinidu. 188/12

Gunçem *bir azdin kéyin* öydin çıqip yuşurunup turup talaga çıqip kétidu. 194/4

héçqaçan : hiçbir zaman

Cénim ténimda isen bolsa, men sizni *héçqaçan* bu qara niyetlerniñ aldida har qilip qoymaymen. 187/2

Biz *héçqaçan* bularni rencitmeymizde. 195/6

qışıçe : kış boyu

Qışıçe herketsiz yatqan qurut quñguzlar üçekliridin çıqip yeñidin herketke çüşmekte. 81/10

Qışıçe qarniñ astida yatqan yupurmaqlar semirip almiliq baǵlardin huş puraqlar kozgalmakta. 101/17

Qışıçe keç kursta het oquşni ügenmey nime kildük? 280/16

yaziçe : yaz boyu

Yaziçe işligeşke bizniñ aile 3 miñ ciñ buǵday, 20 taǵar qunaq, bir munçe kivez algandu. 292/13

İssiǵraq caylarǵa qışlap keliş üçün ketken uçar qanatlar mu qayıtip kélip, *yaziçe* qilidigan işliriniñ planini tüzmekte. 81/13

Metniyazniñ dihançilik toǵrisida *yaziçe* qilgan işi qıçıǵa üç qétim su tutuş boldi. 84/10

Méniñ *yaziçe* işligen heqqim nege ketti. 191/7

baya : demin

Heyirnisá *baya* étizda éytip kélivatqan naşşını éytse çélip bérimen. 271/21

Baya dadam, i...i qilip küldi, aǵziǵa çivin ölüşüp ketti, yépip qoydum, -dédi u, külümsirep. 69/6

bultur : geçen yıl

Bultur almilar emdi pişay dégende şu Siyit dégen mirez kéçisi tört lükçekni egeştürüp kirip nime kildi? 126/4

Bultur munu arqidiki hoşnimiz Saqi, Haşimbayniñ yérige ortak qogun tergen idi. 143/10

Bultur vahtida tölep bergen bolsa, yahşirak bir muzay bilen qutulatti, vaht ötkendin keyinla çatigi-çatak. 144/2

Bultur hemkarlik gruppida sen nemuniçi bolgan bolsañ, bu jil kooperativda men nomuniçi bolmisam qarap tur. 255/15

bu jil : bu yıl

Almilar *bu jil* taza boptude. 148/4

Evey tömür bolsimu upraydu, *bu jil* kiş çıkşa şu betinkige beş jil boludu. 46/8

Bu jil févral ayliriniñ ahirisida kün isip yéziniñ köçilirida egiz ékişka başlıdi. 101/16

ötken jil : geçen yıl

Ötken jil hosulni héli obdan aldiñlar, emdi bu jil dayimi jillik hemkarlik gruppini téhimu müstehkemlep, mol hosul élišta ülge bolsañla nahayiti yahşi bolatti-de. 102/20

Ötken jil Metniyaz dihançilik işliri üstide ikki kamçilik ötküzdi, biri tériş oruştimu yardım bolup turğan halda, burunki boşañligi bilen kişini bir munçe zaye qilip jıgivaldı, ... 104/18

kiçe-kündüz : gece gündüz

Kün sanap partizan şeklidin eskiriy kişimlarğa aylinivatқан ceñçilirimiz *kiçe-kündüz* tinmay meşik qilidu. 19/8

çüşkiçe : öğleye kadar

Aldımğa çüşüp mañ, -dédi-de, maña oñşaş paytimisini tetür orıgan seysikeş bir adem bilen ikkimizni *çüşkiçe* béde togratti. 65/21

az kün : az gün, biraz

U seni tola puçulanmay *az kün* sevri qilip tursun, 3-4 künlük işimiz qaldi. 177/17

Az kün oynap ayrıldıq,

Jürigiñ qandimu yarim. 43/13

tañ seherde :

Tañ seherde turup, el yatkiçe işlignimiz yene silerni qanaetlendürmigen bolsa, hesavimizni beriñ çıqip kéteyli. 163/20

tañ : tan vakti, seher vakti

Tañ bilen bizniñ kişimlerimiz düşmen pozitsiyilirige hücüm başlıdi. 21/18

Metniyaz qattik uyqığa çömğanligidin *tañ* süzülgende oyğunalmidi. 93/11

D.3. Hal Zarfları :

Hareketin türlü hal ve tavırlarını ifade eden zarflara hal zarfları denilmektedir.⁸⁷

qattıq : katı, sert

Ala bolğan ürüktin üç-tört tal üzüp aldim-de, gülini çellep turup birni atқан idim, aldığa çüşti, u, u yaq-bu yaqqa qarap qoyup, yene ürük térişke tutundi, ikkinçi kétim atқан idim, béşığa *qattıq* tegdi, etimalim, quşumisini türgen boyi ornidin ittik turup: 54/4

(Tuhumini éçiviraq tutudu. Siyit asta-asta urudu.) *Qattıq* ur! *Qorqançaq*. 169/3

éğir : ağır, güç, zor

Hem den, hem öşre alsa, dihanlarğa *éğir* bolmamdu. 41/7

İkkinçidin u aştin ölsimu erz qilip bérişni *éğir* alidu. 45/18

bundaq : böyle

Boldi, aççığıñ kelmisun bir gep bulup qala, eger soda kooperativi bizniñ tavigimizğa qol salmığan bolsidi, séni *bundaq* sağırtmastiñ birer kala sétip algidek pul yardım qilip turattıq. 264/17

andaq: öyle

Andaq bolsa, jigitlerni çapsan élip kéliş kérek. 201/4

Nimişke *andaq* qilisen? 225/11

mundaq : böyle

Doklatni teyyarlap boldum mana héliki yerini *mundaq* dep tüzettim. 298/21

He, mana qara, özi, iş *mundaq* dégin. 305/19

Aña cavaben *mundaq* sözlidi: 14/5

yaqsi : iyi, güzel

Geplirige qariganda ménimu rasla *yaqsi* körüdu, iş qilip, méniñ sözüm dinla çıkmisañ miradiñğa yétisen deydıgu. 171/18

Bizniñ buğdaygimu hal peyda boptu, buniñğa qandaq çare qilimiz dep, kadrlardin meslihet alsaq *yaqsi* bolatti. 236/9

çiñ : sağlam, sıkı, doğru

Gep *çiñ* ketkende şundaq deysizde. 291/18

⁸⁷ Kaşgarlı, 1992: 130.

köñüllük : gönüllü

Şu çağlarda işlar téhimu *köñüllük* bolup kétidu. 288/10

ilgiri-kéyin : asla

İlgiri-kéyin méniñ öyümge kédem baskuçi bolma tuzkör kılıdiganlar. 226/13

hoşal : memnun, sevinçli

Ata-bovimiz körmigen mundaq künlerni qarşı élivatqinimizğa siz *hoşal* bolmayvatamsiz? 291/6

Hoşal yaşaymiz. 308/21

çapsan : çabuk

Nime ançe asta, *çapsan* orisañ bolmamdu? 163/1

Andaq bolsa, jigitlerni *çapsan* élip kéliş kérek. 201/4

Cürüñla *çapsan* étivalili. 288/18

asta : yavaş, sakin

Niyaz béşini sélip *asta* çıqip kétidu. 296/5

Rozi béşini *asta* kötürüp, Sadıqqa birnime démekçi bolup, yene tohtap qaldı.

33/12

Şu küni u, suğa, patkaqlarğa neççe kétim jikilip çüşüp, kiyimliri çöp-çöp höl ve lay halda kişilerge körünmey öyge *asta* kirivalğan. 84/21

tuyuksiz : aniden, anı, ansızın

Him, taza işlitivaldimmu –taza, -ğoroniñ yénidiki çulak tam keynidin *tuyuksiz* çıqқан bu gep, méni çöçitivetti. 55/8

Qalğan-katқан şaptullar bolsa, alay dep kirsem, monu yüzi kara möküp turuptiken, *tuyuksiz* çıqıpla maña zorluq kılmakçı boldı. 189/17

bikar : boş

Uniñ üç kündin béri késeldin qiynilip jürüp işligen heqkimu *bikar* ketti. 45/13

Hemra Tömürniñ yénidiki pütken zembilni yölep, -emdi *bikar* bolup qalğanlar keçkiçe tamğa yolunup olturmaydu. 112/17

Şunçe yerliri *bikar* turup ya özliri bağ kılmaydiken, heq bağ kılsa körelmeydiken, içide oğa qaynaydigan ademlerde u. 127/6

muşundaq : şöyle, işte şöyle

Mana, lozuñ bégimniñ közidin néri bolğan iş *muşundaq* boludu. 230/17

téz : çabuk, hızlı

Valaqlimay *téz* yoqal, közümdin sen!... 11/20

Téz yoqal! Bu uyatsizniñ yéniga kelgüçi bolma! (Meşrepke.) 193/21

şundak : şöyle

Güller içinde *şundak* oynaymen. 8/20

Şundak bolsimu tola köreñlep ketmisile bolamikin. 291/3

Hey bedbeh! Mesmu sen nime? He...! Pulni mana *şundak* kılip yoqutupsen-de.

275/7

aran : zor, güç

Biz eçik étiş için kımurup kötergen çimni ikki-üç adem *aran* kötöreleydiğan idi. 51/15

Metniyaz, tikenlik şahlardin *aran* kıtulup arkısiçe silcip çikip ornidin turdi.

106/6

Metniyaz simapteki titirep kėtişke az kıalğan ténini *aran-aran* tutuvaldi. 89/15

undak : öyle

Nimişke *undak* kılidikina? Siz yoqmidiñiz Heyirnisä? 279/2

Undak bolmıganda, u, ya ézilidu, yaki éziş yolıga kirip kétidu. 283/3

asta-asta : yavaş yavaş

Tuğumini eçiviraq tutudu. Siyit *asta-asta* urudu. 169/3

Asta-asta keç kirip, asmanda jultuzlar, kéyin ay körünüdu. 228/20

yaman : kötü

Kolumni azraq boşutup kıoysañ, *yaman* ağırip ketti. 197/20

Céniñ *yaman* kıynilip ketti balam. 220/10

Méniñ sézişimçe Haşimkam öz mihniti bilen kün köçürüşni *yaman* körmeydu, emma uniñga bay dihanlar bilen sinpiy cigirisini ayrivéliş için, zirikmey-tirikmey çüşençe bersek, toğri yolga mañidu. 276/10

hergiz :

Cuga silini kıoyniñ süpütide kılip puskıytip körsütüp kıoymığan bolsa, biz *hergiz* tapalmaytuq. 106/14

Men mundaq ademlerniñ arisida *hergiz* turalmaymen. 186/19

D.5. Mikdar Zarfları :

Bir kılış ve oluşun, veya bir vasfin mikdarını, derecesini belirtmeye yarayan zarflara mikdar zarfları⁸⁸ adı verilmektedir.

az : az

Az kıaldi vekililer kelse başlinidu. 298/12

Uniñ közliri uykısirap pat-pat jumulup kıalsimu, kıyalini orivalğan puşayman ve égir hesretler, buni *az* dep çivinlerniñ giñildap gidiglaşliri uyka bermeytti. 74/17

⁸⁸ Banguoğlu, 1990: 372.

bir munçe : birçok

Metniyazniñ kıçisi oruş vahtidin ötüp kétip, *bir munçe* çéçilip ketti. 99/11
Cürü, evular *bir munçe* utap ketti barayli. 258/13

murgun : çok

Metniyazniñ üstikarlığı bilen, boş vahtlardin paydilinip, boğa, cavañ, kendir ağamça, zembil, sévetke oħşaş nersilerdin héli *murgun* işlep çıkardı. 115/2

Mana bu yeri dihanlar kooperatsiyiniñ yekke égilikke qariganda evzelligini emiliyatta körüp, kooperativka kirişni telep qilgan erzlerini nahayiti *murgun* bérivatidu. 299/7

nahayiti : çok

Mana bu yeri dihanlar kooperatsiyiniñ yekke égilikke qariganda evzelligini emiliyatta körüp, kooperativka kirişni telep qilgan erzlerini *nahayiti* nurgun bérivatidu. 299/6

köp : çok

Bolmisa Siyitmu adillik toğrisida, mol hosul éliš üçün yahşi emgek kiliş toğrisida *köp* sözleyttiği? 108/9

ançe-munçe : az çok, öyle böyle

Ançe-munçe ticaret qilivatidu, mana şuniñ bilen ularniñ öyide 5-6 million puli kémimaydu. 239/11

cık : çok

Biçare Tunisa açammu *cık* kıynaldi. 249/16

Men dihanlarniñ kum kazar, kum çögün işlitidiganlığını *cık* körgen idim. 47/8

taza : çok

Bugünki issıkta ürük *taza* pişidu, - dedim. 56/2

Taza uruşup kettim. 261/7

tamamen : tamamen

Bu kerzirimni *tamamen* tölep bolgiçe Şaño atamniñ vesiligide bolup, körsetken yoli bilen mañimen. 181/19

Şuniñ üçün Rozi Urumçidiki yaşlar içide gomindaña karşı boluvatkan mehpiy herketni Sadıkça *tamamen* sözlep bérıp, unimu bu herketke tartıştin korkti. 33/18

tola : çok, fazla

Omini *tola* orup,

Biligiñ taldimu yarim. 43/11

Boldi *tola* mahtanma. 167/9

artuq : fazla

Lékin *artuq* vaqirima jurtdaş,

Jügürüşüp kélidu hemme beñvaş. 13/16

bek : pek, çok

Men traktor haydaşka *bek* qızıqimen. 287/14

E. FİLLER

E.1. TÜREMİŞ FİLLER

İsim veya fiil kök ve gövdelerinden yapım ekleriyle türetilmiş fiillerdir.

E.1.1. Fiilden Türemiş Fiiller :

Fiil kök ve gövdelerinden fiil yapan eklerdir.

-l- :

Çok işlek bir fiilden fiil yapma eki olan -l-, geçişli ve geçişsiz fiillerden edilgen anlamlı fiiller türeten meçhullük ekidir.

üz-ü-l- 43/18
 çéç-i-l- 45/20
 çida-l- 153/7
 éç-i-l- 5/15
 uķ-u-l- 106/21
 és-i-l- 188/14

-n- :

Kendi kendine yapma ve olma ifade eden -n- eki, dönüşlülük görevindedir.

çila-n- 206/1
 ur-u-n- 93/15
 ķil-i-n- 91/19
 kör-ü-n- 103/21
 bil-i-n- 129/19
 sél-i-n- 201/19

-ş- :

Fiillerde ortaklaşa yapılan hareketleri ifade eden işteşlik fonksiyonundaki işlek bir ektir.

uçra-ş- 201/13
 çél-i-ş- 97/10
 çek-i-ş- 88/19
 ur-u-ş- 262/8
 éyt-i-ş- 97/16
 öt-ü-ş- 61/4

-ar-/-ur-, -ür- :

Ettirgen fiil yapan ektir.

çık-ar- 270/6
 çüş-er- 218/14
 uç-ur 236/12
 puş-ur- 57/5

çüş-ür- 69/19
köç-ür- 90/17

-t- :

Ettirgen fiil yapan işlek bir ektir.

paypay-t- 173/20
unu-t- 22/7
esle-t- 130/1
örle-t- 240/15
uza-t- 36/21
çöçü-t- 300/19
gaçildi-t- 184/4
oğşa-t- 56/5

-ğuz-, -güz-, -kuz-, -küz- :

Çok işlek olan fiilden fiil yapma ektir.

öt-küz- 111/12⁸⁹
ur-ğuz- 171/3
sat-kuz- 143/20
pat-kuz- 90/10
tut-kuz- 178/19
çaş-kuz- 84/5
kir-güz- 111/6

-dur-, -dür-, -tur-, -tür- :

Ettirgenlik ektir.

uğ-tur- 161/14
egeş-tür- 53/1
epleş-tür- 130/1
ut-tur- 80/7
ös-tür- 163/16
zirik-tür- 40/7
çüşen-dür- 243/1
juyun-dur- 37/6
ayla-n-dur- 48/5
kül-dür- 86/5

-set-/süt- :

İşlek olmayan fiilden fiil yapma ektir.

kör-set- 253/5
kör-süt- 105/16

⁸⁹ Bu ekin düz-geniş ünlülü şekli de kullanılmaktadır “öt-kez 85/10” .

-ġu- :

İşlek olmayan bir ektir.

ur-ġu- 97/12

msira-/msire- :

Birleşik bir ektir. -m ekiyle isim yapıldıktan sonra -sira-/sire- ekiyle genişletilerek yeniden fiil haline getirilmiştir. Metnimizde sadece iki örnek bulunmaktadır (bkz. -sira-/sire eki).

jigla-msira- 224/16

kül-üm-sire- 133/10

-dar-/der- :

Ettirgenlik ekidir. “-dur-/dür-” ekinin düz-geniş haline gelmiş şeklidir.

sun-dar- 191/9

kön-der- 201/17

ma- :

Olumlu fiillerden olumsuzluk fiiller yapan ektir.

uni-ma- 23/13

ķilal-ma- 29/6

bol-ma- 30/17

ķorķ-ma- 30/19

ķik-ma- 37/5

-a- :

İşlek olmayan fiilden fiil yapma ekidir.

or-a- 73/21

bur-a- 35/9

sor-a- 112/11

k-/ķ-

İşlek olmayan eklerdendir.

ķiz-i-ķ- 297/19

könü-k- 21/12

hudu-ķ- 30/16

eñ- :

İşlek olmayan ektir.

kötür-eñ-gülig 98/21

E.1.2. İsimden Türemiş Fiiller :

İsim kök ve gövdelerinden fiil yapan eklerdir.

-la-/-le- :

Çok işlek olan, yapma ve olma ifade eden isimden fiil yapma ekidir. Kendisinden sonra ilk hecesinde ünlü bulunan bir ek geldiğinde *-li-* şeklinde kullanılmaktadır.

çiş-le- 273/19
 çağ-la- 52/10
 uş-la- 82/9
 dem-li-semle 246/11
 ep-li-yelmisek 167/3
 gül-le- 235/15

-lan-/-len- :

-la-/-le- ekine *-n-* fiilden fiil yapma ekinin eklenmesiyle genişletilmiş birleşik bir ektir.

at-lan- 216/11
 hazır-lan- 301/10
 teyyar-lan- 298/19
 açık-lan- 9/4
 baş-lan- 43/8
 tiz-lan- 223/7
 top-lan- 247/19

Bu ekten sonra ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde *-lin-* şeklinde kullanılmaktadır.

can-lin-ip 307/13
 tesir-lin-ip 303/3
 baş-lin-idu 298/12
 teşkil-lin-ip 287/6

-laş-/-leş- :

Birleşik bir ektir.

yekin-laş- 17/7
 cay-laş- 23/7
 hesap-laş- 25/16
 orun-laş- 82/19
 kam-laş- 281/3
 gep-leş- 49/9

Kendisinden sonra ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde **-liş-** şeklinde kullanılmaktadır.

yardem-liş-imen 250/3
 kam-liş-ivraç 257/19
 söz-liş-ip 258/14
 söz-liş-ermiz 277/21
 gögüm-lüş- 48/4

-lat-/-let- :

Birleşik bir ektir (-la- + -t-).

oy-lat- 20/3
 añ-lat- 119/2

Bu ekten sonra ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde **-lit-** şeklinde kullanılmaktadır.

baş-lit-ip 157/17
 iş-lit-ip 259/1
 çapsan-lit-ip 105/8

-a-/-e- :

Çok işlek olan ünsüzle biten isimlere getirilen isimden fiil yapma ekidir.

til-e- 89/17
 oyn-a- 138/1
 ot-a- 254/5
 tüz-e- 19/11
 kıyn-a- 74/5
 yaş-a- 6/18
 küç-e- 103/4
 san-a- 260/18
 bod-a- 242/11

-da-/-de- :

İsimlerden ve taklidî kelimelerden fiil yapan ektir.

ün-de- 82/12
 iz-de- 287/4
 gajil-da- 93/13
 öpki-de- 211/14
 gürül-de- 15/6
 in-di- 205/12

-sira-/-sire- :

Eski Türkçe'den beri kullanılmakta olan ekin yapısı hakkında "si+r+e⁹⁰ ve -sira-
a-/sız-ra⁹¹" gibi görüşler mevcuttur.

uykı-sira- 74/15
en-sire- 209/15

-ar-, -er-/-ür- :

Fazla işlek olmayan isimden fiil yapma ekidir.

aķ-ar- 53/16
kök-ür- 102/17
yaş-ar- (gençleşmek) 136/15

-ra-/-re- :

Tek heceli kelimelere gelen işlek bir ektir.

say-ra- 249/6
yay-ra- 272/15
sek-re- 290/9

-sa- :

İşlek olmayan bir ektir.

vay-sa-186/17

-ca- :

İşlek olmayan eklerdendir.

yalkın-ca- 67/9

-al- :

Birleşik bir ektir.

yok-al- 193/21

-şa-/-şi- :

İşlek olmayan isimden fiil yapma ekidir.

ğuduñ-şi- 73/17
teñ-şi- 156/19
kağ-şa- 267/16

⁹⁰ Hacıeminoğlu, 1991: 178.

⁹¹ Mustafa Öner (1998): "Bugünkü Kıpçak Türkçesi", Ankara, TDK. yay., s.64.

-ğar- :

Birleşik bir ektir. Bu ekin yapısı ile ilgili olarak Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu (angar- “*anlamak* ; şugar- “*sulamak*” < ang-ı-g-a-r- /suv-ı-g-a-r-); **ang** ve **suv** isimlerinin -ı- ekiyle fiil, -g ekiyle yeniden isim, -a- ile fiil yapıldıktan sonra -r- eki ile genişletilmesi sonucu meydana geldiğini ifade etmektedir.⁹²

su-ğar- 283/13
öz-ger- 103/15

-k- :

İşlek olmayan bir ektir.

yol-u-k- 295/7
kêç-i-k- 129/3

-ay-/-ey-/-y- :

İşlek olmayan eklerdendir. Eski Türkçe'deki -ad-/-ed- ekinin görevini üstlenmiştir.⁹³ Necmettin Hacıeminoğlu bu ekin birleşik bir ek olduğunu ileri sürmektedir (-a-/-e- isimden fiil yapma ekinden sonra -d- eki ile genişletilmiştir).⁹⁴

sarg-ay- (sérık “sarı”) 217/4
köp-ey- 114/15
kém-ey- 81/8
keñ-ey- 287/9
çoñ-iy- 287/10
küç-üy- 108/5

-gira-/-kıra- :

Taklidi kelimelerden olma bildiren isimden fiil yapma ektir.

par-kıra- 43/18
şor-kıra- 95/5
gañ-gira- (sersemlemek) 42/16

-cira- :

Sadece bir örnekte rastladığımız işlek olmayan bir ektir.

kağ-cira- (çatlamak, kurumak) 30/9
(DLT.'de :kak “kurutulmuş nesne ; göl, kurumuş göl, su birinkintisi” anlamlarına gelmektedir DLT. IV. S. 251).

⁹² Hacıeminoğlu, 1991: 236-237.

⁹³ A. Von Gabain (1988): “*Eski Türkçenin Grameri*”, (çev. Mehmet Akalın), TDK. Yay., 1988, s. 48.

⁹⁴ Hacıeminoğlu, 1991: 173.

E.2. FİİL ÇEKİMİ

E.2.1. Fiillerde Şahıs Ekleri :

Şahıs ekleri fiilin ifade ettiği hareketi yapan veya olan şahsı gösteren eklerdir.⁹⁵ Bunları üç gruba ayırabiliriz.

E.2.1.1. Şahıs Zamiri Menşeli Şahıs Ekleri :

Teklik	1. şahıs	men
	2. şahıs	sen, siz
	3. şahıs	eksiz, -du, -tu
Çokluk	1. şahıs	miz
	2. şahıs	siler
	3. şahıs	eksiz, -ş-, -lar

Zamir menşeli olan bu tip şahıs ekleri şimdiki zaman, geniş zaman, anlatılan geçmiş zaman, gelecek zaman ve istek çekimlerinde kullanılmaktadır. Teklik birinci şahıs eki olarak, Eski Türkçe dönemindeki **men/ben** şeklindeki teklik birinci şahıs zamirinin **men** şekli kullanılmaktadır. İkinci teklik şahıs eki **sen** zamiri ile karşılanırken, **siz** “nezaket ifade eden” şekli de kullanılmaktadır. Üçüncü teklik şahıs eki olarak, aslı “tur-“ yardımcı fiili olan **-du/-tu** kullanılmaktadır.

Çokluk birinci şahıs eki **miz**, çokluk ikinci şahıs eki olarak ise **siler**⁹⁶ şahıs zamirleri kullanılmaktadır. Üçüncü çokluk şahıs eki olarak **-ş-** eki (fiilin işteş şekli) getirilmektedir. Kırgız Türkçesi ve Özbek Türkçeleri’nde de **-ş** eki üçüncü çokluk şahıslarda çokluk görevindedir (bkz. KTLS. I : Kır.T. Grm. s.1067-1070 / Özb.T. Grm. s.1079-1085).

E.2.1.2. İyelik Menşeli Şahıs Ekleri :

Teklik	1. şahıs	-(i,u,ü)m
	2. şahıs	-(i,u,ü)ñ
	nzş.	-ñiz
Çokluk	3. şahıs	eksiz
	1. şahıs	-k/-k
	2. şahıs	-(i,u,ü)ñlar
	3. şahıs	eksiz, -ş-, -lar

İyelik menşeli olan bu tip şahıs ekleri, görülen geçmiş zaman, şart ve gereklilik çekimlerinde kullanılmaktadır. Çokluk birinci şahıs eki olarak **-miz** şeklinin kullanılması gerekirken **-k/-k** eki tercih edilmiştir. Üçüncü çokluk şahıs çekimlerinde yine bir farklılık görülmekte ve **-ş-, -lar** ekleri getirilmektedir.

⁹⁵ Ergin, 1982: 282.

⁹⁶ “Siz” şahıs zamirinin üzerine **-lar** çokluk ekinin getirilmesi ile yapılmıştır.

E.2.1.3. Üçüncü Tipteki Şahıs Ekleri :

Türkiye Türkçesi'nde olduğu gibi her şahıs için ayrı bir şekil kullanılmakta olan emir kipi, bu tipteki şahıs eklerindedir.

Teklik	1. şahıs	-ay,-ey
	2. şahıs	eksiz, -kin, -kın, -gin, -gin
	nzş	-iñ, sila, -sile
Çokluk	3. şahıs	-sun,
	1. şahıs	-aylı, -eyli, -ili, ayluk, eylik
	2. şahıs	-üñlar
	3. şahıs	-(ş)sun

Teklik birinci şahıs emir eki Eski Türkçe döneminde kullanılan -ayın/-eyin ekinden bozulmuş olduğunu düşünebileceğimiz (KB.'de de eserin birkaç yerinde kullanılan⁹⁷) -ay/-ey 'dir.

Teklik ikinci şahıs emir, eksiz ve çeşitli eklerle yapılmaktadır. Eski Türkçe dönemindeki -gıl/-gil⁹⁸ ekinin yerine KB⁹⁹. 'de de sık sık geçen -kin, -kın, -gin, -gin kullanılmaktadır. Yine nezaket ifade etmek için -iñ, -sila, -sile şekilleri de bulunmaktadır.

Teklik üçüncü şahıs eki ise Eski Türkçe'den itibaren, tüm tarihi şiveler ve günümüz lehçelerinde görülen -sun 'dur.

Çokluk birinci şahıs -aylı/-eyli/-ili ekleriyle yapılmaktadır. Çokluk ikinci şahıs emir, Eski Türkçe'de¹⁰⁰ olduğu gibi "-iñ ekinin üzerine -lar çokluk ekinin getirilmesi ile oluşturulmuş" -üñlar ekiyle yapılmaktadır.

Çokluk üçüncü şahıs emir, -sun ekine "işteşlik eki -ş" nin getirilmesi ile karşılanmaktadır.

E.3. BASİT ZAMAN KIPLERİ :

Basit zamanları "Bildirme Kipleri" ve "Tasarlama Kipleri" olarak iki gruba ayırarak inceleyeceğiz.

E.3.1. BİLDİRME KIPLERİ :

Bazı fiil şekilleri ortaya çıkan veya çıkacak olan bir hareketi bildirirler. Bu fiil şekillerine *bildirme kipleri*¹⁰¹ adı verilmektedir.

⁹⁷ Ahmet Bican Ercilasun, (1984): "Kutadgu Bilig Grameri Fiil" Ankara, Gazi Eğit. Fak. yay., s.140.

⁹⁸ Hacıeminoğlu, 1991: 42.

⁹⁹ Ercilasun, 1984: 141.

¹⁰⁰ Hacıeminoğlu, 1991: 42.

¹⁰¹ Ergin, 1982: 289.

E.3.1.1. GENİŞ ZAMAN

Uygur Türkçesi'nde geniş zaman -r-, -ar/-er- bazen de -ur/-ür¹⁰² eklerine şahıs eklerinin getirilmesi ile yapılır. Olumlu geniş zaman, zamir menşeli şahıs ekleriyle çekilir. Çokluk ikinci şahıs çekiminde şahıs eki olarak eki -siler (<-sizler), çokluk üçüncü şahıs çekiminde ise -ş- fiilden fiil yapma eki kullanılmaktadır.

1. teklik şahıs	bol-ar-men	/	bil-ür-men
2. teklik şahıs	bol-ar-sen	/	bil-ür-sen
3. teklik şahıs	bol-ar	/	bil-ür
1. çokluk şahıs	bol-ar-miz	/	bil-ür-miz
2. çokluk şahıs	bol-ar-siler	/	bil-ür-siler
3. çokluk şahıs	bol-ar ; bol-uş-ar	/	bil-ür ; bil-üş-ür

1. Teklik Şahıs : (-ar/-er-men ; -ur/-ür-men)

He, sen bolsañ yekke – yigane, héç bolmiganda men cüptüm bilen séniñdin çık emgek künige ége bolarmen. 256/6

2. Teklik Şahıs : (-ar/-er-sen ; -ur/-ür-sen)

Ebidi yanmay kétersen ilahim! – dep ğuduñsidi u közini ugilavétip. 94/5

Sizdin héç nimini yoşurğınım yoқ, kéyin uқup қалarsiz. 285/18

Şu vahta hoy iş kıptikensen kızım dep қалarsen. 124/18

Ölgün kelse şundaқ қилarsen. 205/10

Nur nimu körüp қалarsen. 220/17

Özeñ bala қulun қилivalarsen dégen idi. 131/21

Vay tavi nazukey, burun bilmigen bolsiñiz, emdi bilip қалarsiz. 179/18

Jıglıma kız, jıglıma huş bolursiz,... 208/14

Manıñda her kıtim tamaka çekkende tikken kışını bir esilep қoyarsiz. 136/1

3. Teklik Şahıs : (-ar/-er ; -ur/-ür)

Umu bolup қалар, toy buniñ bilenla tüğümeıdu. 202/7

Bu bilmise Hıdayım özi biler,... 219/20

Belkim Sayıp han bilen ilpetlişip қалар. 271/10

Тақ eşuni hesel қилар bilim. 9/18

Yar kélermikın munda. 123/14

Altun güllük köşüge tehtiñ bolur. 208/19

U öktemlerñ destidin қандақmu күn alar kışı. 125/20

Қандақ боларкин. 286/5

1. Çokluk Şahıs : (-ar/-er-miz ; -ur/-ür-miz)

Tuyup қалса қандақ қиларmiz. 207/18

Kéyin yine kélişivalarmiz. 175/3

¹⁰² -ur eki ile yapılan geniş zaman örnekleri şarkı veya şiir sözleri içinde yer almaktadır.

Éyte kéni, kolimizdin kelse, bizmu **yardemlişermiz**, özi. 241/10

Mağul, başka işlar toğruluk bugün keçkurun kooperativ ezaliri jigilganda **sözlişermiz**. 277/21

Çaçangiçe **jürermiz**. 136/20

... Nurniñ işligen puliğa çekip küzde bire kala **bérivétermiz**. 144/13

Hoş, tirik bolsaq bir küni **körüşermiz**. 212/20

İncelediğimiz metinde ikinci çokluk ve üçüncü çokluk şahısların geniş zamanın olumlu çekimleri bulunmamaktadır.

Geniş Zamanın Olumsuzu ; -mas-/mes- ekine zamir menşeli şahıs eklerinin getirilmesiyle yapılır.

Yalguz atniñ çéni **çıkmaz**, çéni çıksa déni **çıkmaz**. 255/20-21

... méni sen azazulniñ aldida sargaytip, kul kılip **koymas**. 180/20

Çıkkan layıqlarniñ birsi uruşkaqmış, dil azari tartimenmikin, bezisi balisi barken balamni **patkuzmasmikin**, ... 90/10

Lozuñ, beglerge yékin bolivalginim siligimu ziyan **bolmas**. 157/2

E.3.1.2. ŞİMDİKİ ZAMAN

İçinde bulunulan zamanda yapılan hareketi haber vermek için kullanılan bildirme kipidir. Uygur Türkçesi'nde şimdiki zaman "-vati" ve "-maқта/-mekte" eklerine şahıs eklerinin getirilmesi ile oluşturulur.

a. "-vati" ekiyle yapılan şimdiki zaman : Türkiye Türkçesindeki -yor eki yorifiilinden meydana geldiği gibi, Uygur Türkçesi'nde de -vat eki yat-fiilinin ses değişmesine uğrayarak, ekleşmesi sonucu oluşmuştur (koş-uvatimen < koş-up yat-a-dur-men).

1. teklik şahıs	kil-i-vati-men
2. teklik şahıs	kil-i-vati-sen
nzş.	kil-i-vati-siz
3. teklik şahıs	kil-i-vati-du
1. çokluk şahıs	kil-i-vati-miz
2. çokluk şahıs	kil-i-vati-siler
3. çokluk şahıs	kil-i-vati-du / kil-iş-i-vati-du

1. Teklik Şahıs : (-vati-men)

Men silerni nime capalar bilen çoñ kılip қатарға **koşuvatimen**. 147/17

... uniñ herkitini tamaşa **kilivatimen**. 53/15

... muşu vaққиçe dem almay **oruvatimengu**. 163/2

Men buniñğa nahayiti hoşal **boluvatimen**. 287/8

Men buni öziñizniñ emiliyitidinla **sézivatimen**. 300/6

Héc gep yok **çéķiřivati**men. 304/2

Abdikérimniñ işliriĝa emdi **çüşünüvatimen**, özi. 306/3

2. Teklik Şahıs : (-vati-sen)

Sen özeñ nime iş **ķilivatisen**, -dep soridi Sadıķ. 36/16

Biz 7 nomér élivatķanda sen 10 nomér **élivatisen**. 255/12

Nedin **kélivatisen** Hıeyirnisa? 278/9

Aşķa çüşken çivindek Abdikérim sen bizniñ paydimizĝa hemme tereptin çañĝal salmaķçı **boluvatisen-de**. 273/15

3. Teklik Şahıs : (-vati-du)

Yekke diĝanniñ buĝdayiĝa nimeşķe dora çaçisen dep İminkam çataķ **ķilivatidu**. 278/19

... Haşımķam soķa yerni buzuvétemikin dep endişe **ķilivatidu**. 286/10

Bu gep anisi naĝra **çélivatidu**. 292/2

Nime iş **ķilivatidu**? 295/12

Қаçsam қоĝlap kélip **uruvatidu**. 189/18

Koopérativ ezaliriniñ mol hosul élišini ve rayon boyıçe nemuniçi bolup çıķķanlarni tebrikleş üçün çoñ meclis hazirligi **boluvatidu**. 290/7

1. Çokluk Şahıs : (-vati-miz)

Nurumniñ bir nersilirini caylap yolĝa salayli **devatimiz**. 149/11

Biz tapķan hemme dünyani séniñ üçün **jıĝivatimiz**. 183/20

Hélimu 3-4 kündin béri jurķka aş **bérivatimiz**. 202/8

... şuniñ bilen köpçilikniñ turmuşini yaĝşilas üçün **hemkarlışivatimiz**. 110/7

Bir parçe nan üçün ana-bala ikkimiz kéçe-kündüz **işlevatimizĝu**. 221/16

Téĝila şuniñ kaşilisini **tartivatimiz**. 230/5

2. Çokluk Şahıs : (-vati-siler)

Kunaĝun nedin **kélivatisiler**? 295/7

Ana siler ilida turup **külüvatisiler**! 38/13

Nime **déyiřivatisile**? 286/7

3. Çokluk Şahıs : (-vati-du /-ş-i-vati-du)

...ériķ boyida Abdikérim bilen yaçéyķa sékritari Réhim Қadir sözlüşüvatidu. 275/18

Ene ular çıķıp **kélivatidu**. 211/10

Hazir hemmisi botkaş içişivatidu. 210/9

... Siyitni élip kélişivatidu. 212/9

Yene bir kaççe ezalar öñ tereptin sol terepke kaç ve zembillerde uğut toşuvatidu. 254/6

Umumiy kızgın mihnet bilen gezel oқuşuvatidu. 254/7

Nur, Turęan, Şañyomniñ malçisiniñ oğli Amantay üçi juқurқи yerdiki hamanda çeş kılingan buğdayni toşuvatidu. 179/2

b. “-maқта/-mekte” ekiyle yapılan şimdiki zaman : Bildirilen hareketin mutlaka başlamış olduğunu göstermektedir.¹⁰³ Eski Anadolu sahasında karşımıza çıkan -maқта/-mekte şimdiki zaman eki, günümüz Türk lehçelerinden Özbek¹⁰⁴, Tatar, Azerbaycan Türkçeleri’nde (Azerbaycan Türkçesinde bu ekin -magda/-megde şekli bulunmaktadır) de kullanılmaktadır.¹⁰⁵

1. teklik şahıs	қil-maқti-men/ ket-mekti-men	
2. teklik şahıs	қil-maқti-sen / ket-mekti-sen	
3. teklik şahıs	қil-maқта / ket-mekte	
1. çokluk şahıs	қil-maқti-miz / ket-mekti-miz	
2. çokluk şahıs	қil-maқti-siler/ ket-mekti-siler	
3. çokluk şahıs	қil-iş-maқti / ket-mekte	gb.

Metnimizde, şimdiki zaman bu tipinin sadece üçüncü teklik ve çokluk şahıslarda örneklerine rastladık.

3. Teklik Şahıs : (-maқта /-mekte)

Ériқniñ yaқisięa arқанlap қoyęan at ot çişlimestin tinmay beşini silkimekte. 73/8

Otni çapsanraқ tutaştuş üçün tinmay püdep aççik isniñ destidin közidin yaş aқmaқта. 94/4

Düşmen barlık küçini herketke keltürüp qarşilik қilmaқта. 23/1

... islaşқан bu zey öyniñ içi bargansiri қараңęulaşmaқта. 28/9

U yézidiki partiye yaçéykisi ve kadrlar bilen ziç munasivette bolup, “alęa” kooperativini namığa layıқ téhimu alęa basturuş yolida aktiv işlimate. 115/19

3. Çokluk Şahıs : (-maқта/-mekte ; -ş-maқта/-ş-mekte)

Қиşıçe herketsiz yatқан қurut қуңęuzlar üçekliridin çikip yeñidin herketke çüşmekte. 81/11

¹⁰³ Ergin, 1982: 298.

¹⁰⁴ G. A. Abdurahmanov, Ş. Şaabdurrahmanov, A. P. Haciev, (1975): “Özbek Tili Grammatikası I”, Özbekistan SSR. Fan Neşriyatı, s. 498.

¹⁰⁵ Vahit Türk, (1999): “Türkçe’de Şimdiki Zaman Kavramı, Çekimleri ve Ekleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 120, s.9-39.

İssiğrak caylarğa kişlap kéliş üçün ketken uçar қанатларму қайтип келип
yaziçe қилidiğan işliriniñ planini түзmekte. 81/14

Diһanlar bolsa, қоş hazirligini ciddi қилмақта. 81/14

Diһanlar etidin ta keçkiçe danlarni ot, saman ve topidin acritivéliş üçün
çelişmaқта... 97/10

Yukarıda belirttiğimiz eklerden başka, Uygur Türkçesi'nde şimdiki zamanı ifade eden diğer bir şekil ise “ tur-, -yür-/jür, oltur-, yat-“ yardımcı fiillerinin anlatılan geçmiş zaman eki (-p) ile birlikte kullanıldığı şekildir (asıl fiil + -p zarf fiili yardımcı fiil.+ agzm. eki + şahıs eki).

Asmandiki gazniñ şovisiğa nan çilap жүрүpsen. (*Gökyüzündeki kazın çorbasına ekmek basıyorsun.*) 180/14

He, şuniñ üçün кечіp жүрүptimende,... (*He, onun için kaçıyorum.*) 133/12

Bizniñ köñlimiz téhi jigirme yaş jigitniñ köñlidek çapçip turuptu. (*Bizim gönlümüz daha yirmi yaşındaki gencin gönlü gibi çarpıyor.*) 152/16

... yaman puraқ чечіp turuptu. (*kötü koku saçıyordu.*) 68/9

Yine “asıl fiil+ -p zarf eki yardımcı fiil+gel.zm. eki+şahıs eki” şeklindeki kullanışlar da şimdiki zaman anlamı vermektedir.

Hemmini özeñ yaһşi көрүp turusen. (*Hepsini seviyorsun / hepsini iyi görüyorsun*) 147/19

Gep қилмай қараp turudu,... (*Söz söylemeden bakıyor...*) 279/1

Şuniñ üçün қамлаşturalмиған yerlirini “ustam buni қандақ қилimiz ?” dep sorap turatti. 112/11

Yağlıқtin ter puriği, töplidin bolsa mum puriği келиp turatti. (*Mendilden ter kokusu, ayakkabıdan mum kokusu geliyordu*) 88/2

Uygur Türkçesi'nde Şimdiki Zamanın Olumsuzu: şimdiki zaman ekinden önce -may/-mey getirilerek yapılır.

Men bu һүнerni өгүнelmeyvatimen. 91/3

Özeñ baғven turup, gülini қисмай, mivisiniñ şervitini тétalmayvatisen. 134/20

Ata – bovimiz көrmigen mundaқ күnlerni қарşı élivatқinimizға siz һоşal bolmayvatamsiz? (bol-may-vat-am-siz : şimdiki zamanın olumsuz sorusudur “olmuyor musunuz”) 291/6

Şuniñ üçün һоşalligimiz içimizge siğmayvatidu. 293/2

Sizni méniñ bilen көрүştürmeyvatidu dégen gep emes. 134/15

Közliri көrmeyvatamdu, nime қилivatқinini? (kör-mey-vat-amdu: şimdiki zamanın olumsuz sorusudur “görmüyor mu”.) 238/1

Bu sahanın ilgi çekici özelliklerinden birisi de olumsuzluk eki iki kere üst üste getirildiğinde kelimeye olumlu anlam katmaktadır.

Hemmini көрүp turup чүшенmeyvatmamdu? (чүшен-mey-vat-ma-m-du : düşünmüyor değil mi? / düşünüyor mu?) 276/8

E.3.1.3. GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN

Uygur Türkçesi'nde Türkiye Türkçesi'nde olduğu gibi görülen geçmiş zaman eki “-di, -du, -dü /-ti, -tu, -tü”dür. Ekin başındaki ünsüz, sedâlı seslerden sonra “d” ile sedâsız seslerden sonra “t” ile kullanılmaktadır. Üçüncü teklik ve çokluk şahıs eki daima düz-dar “-i-“ olarak ifade edilirken, çokluk birinci şahıs eki her zaman yuvarlaktır “-duq, -dük / -tuq, -tük”.

1. teklik şahıs	ber-dim
2. teklik şahıs	çiq-tiñ
nzş.	kör-di-ñiz
3. teklik şahıs	çiq-ti

1. çokluk şahıs	ket-tük	/ al-duq
2. çokluk şahıs	al-di-ñlar	/ déyiş-ti-ñler
3. çokluk şahıs	cayla-ş-ti	

1. Teklik Şahıs : (-dim, -dum, -düm / -tim, -tum, -tüm)

Mana men séniñ üçün **aldim** dep koydum. 205/17

Men buyerde bolgan yoşurun meslihetlerniñ hemmisini dep **berdim**. 177/16

Şuniñdin kéyin köñlümde Bahar dégen çiraylıq bir isim hémişe yadlinidigan boldi, biraq başqilargá oħşaş “ışık otıga gıriptar **boldum**, méniñ derdim bar” dep laqıldap jürgünüm yoq. 56/11

Qéni naħşa éytiña! –**dédim**. 51/6

İkki üçini yoqutup çin **çigivettim**. 213/10

Aħiri özlemen bir kala harivisini tépip, şuniñ bilen yolqa çiqıp, üç kün dégende etrapı sazlıq, kumuçluq bir cañgal arisidiki yéziğa **çıktım**. 34/16

Vaқırap – vaқırap añlıtalmay, aħiri tamdin **çüştüm**. 32/3

Koopérativniñ qedri – kimmitini emdi **çüşendim**. 307/16

Madahān қilingan aldi oçuқ köynigimniñ hemme izmilirini şişip **ettim**, béşimda қirlangan aқ malıhay, putumda pes paşna meskap ötüк, tam şoriliridin atlap çüşüp, cañgallıq bağlarda ürük tallap yep жүrgen idim. 52/18

Avu Abdikérimge neççe қétim **éyttim**. 239/3

Dadamniñ ölügini ve pütün evliyalarniñ ervahini şipe **keltürdüm**. 62/9

Men uni çirayı tamdek tatirip, iñiki töven çüşken halda **kördüm**. 69/13

Yar – yar dep kéçe – күndüz, **küttüm** yoluñğa. 130/4

Yalvardim, itқа oħşaş ularға küçüklünüp **jiglidim**. 62/7

Şü күnila erz yézip **tapşurdum**. 36/3

Mana bu jil toғri 13 jil **oқudum**. 37/13

2. Teklik Şahıs : (-diñ, duñ, düñ /-tiñ, -tuñ, tüñ)

“Қанает yoқ... Katektin **çıktiñ**,

Muştek turup méni haқaret **қildiñ** ! 6/14-15

Cur қара көзүм мен séni behit öyige tapşurumen” dep melimizdiki başlanуç mektepke apirip **berdiñ**. 37/12

Nime? Nime **dédiñ**. 191/20

Kaŋçe kün açtin – aç qotanga solunup kalilar bilen yattıñ, bağlinip ittek soreldiñ, qara yağaçqa **ésildiñ**, ölgidek qaŋça yédiñ, yene Nurni ağziñdin çüşermeysengu? 218/13

Ecep **horlandiñ** ékillik kızım. 227/10

Erlerdinmu ötüp **kettiñ**. 255/13

Mana köziñiz bilen **kördiñiz**. 263/3

Sen nime **kördüñ**. 190/8

Sen keçküzniñ bir etigenligi méni juyundurup, çiraylıq **kéyindürdüñ**. 37/6

Buni maña **ekeldiñiz** he? 89/6

Hoş at – harvusi bar jigit nimişke su **oğurlidiñiz**. 198/15

Sen solaqkimu çüşmey tayaq bilen **qutulduñ**. 219/3

Siz bizni untup **qaldıñiz** he... 133/10

Öz emriñizge **aldıñizmu** dése, goşuyupla turuvaldiña Siyit. 205/16

Eymenmey qilivatqaŋ geplirini **añlidiñizmu**? 165/12

Erzni **berdiñizmu**, dada? 297/11

Qorayni orup **bolduñmu**? 162/20

Şuniñdinmu şamal **çıkardıñma**? 256/15

Bu yerge Haşımkañni egişip **keldiñmu**? 295/20

3. Teklik Şahıs : (-di /-ti)

Kéçide kélip ademni şunçimu qorqutamsen, - dédi – de, işikni **açti**. 31/3

“Boldi, uni birdemdila orivétimiz” dep vede bérişti, lékin bir kişi narazi bolup goñşup baralmaslıgini **éytti**. 96/1

Méni dadam qaŋçe éğirçiliklar bilen **baqti** – kördi. 64/8

Aşlıklar jigilip bolup érik – oymanlarni sap – sérik gazañ qaplivalqaŋ, keçküzniñ bir etigini yézilik hekümet başlıgı melidiki pütün dihanlarni östeñ çéçişqa **çaqirdi**, şu küni Metniyazmu ketmenni dulusiğa sélip hemminiñ aldida östeñ terepke kétip baratti. 105/5

U nemuniçi bolarlıq işlimigen bolsimu, geyret qilip ottura hal emgek qilalaydıqaŋ bir kişilik ketmen **çapti** hem zembil köterdi. 107/18

U béşini asta kötürüp jiraqtiki étizlarğa qarıqaŋ idi; hemkarlıq gruppidiki dihanlarniñ buluq buğdayliri başlırini igişip, aptapta altundek tavlınıp turqaŋlıgini **kördi**. 85/7

Tekip qiliş, çekimçilik, mütehemlik, hiyanet, töhmet, oğurluqlar uçıqa **çıqti**. 32/15

Héliki dihaniñ cinaziğa oñşaş qalqaŋ éti patqaqtin harivini tartip çıqalmay taza çuñqur yerde **jıqildi**. 61/9

He, hi, hemme nerse köyüp kétidigu mundaq issiqta, - dep **guduñşidi** Metniyaz, üjminiñ şéhida qunup turqaŋ toñ qağıqa qarap. 73/17

Başkilar sekkiz aylıqni seksen teñge pul, ikki ho buğday, bir qur kiyim – kiçekke **turdi**. 142/15

“Çij – çij – çij” qilip tinmay kélivatqaŋ bu avazlar Metniyazniñ geşligini **keltürdü**. 73/12

1. Çokluk Şahıs : (-duq, -dük /-tuq, -tük)

Meşrepni jillikça **alduq**. 178/9

Tövendiki melide toyda bolduq, nezirde **bolduq**. 145/7

Biz nahayiti ikki teñgidinla tutuvalduq, dihanlarğa bir ho arpa, yüz baq béde üçün tört teñgidin tarqıtıp **berduq**. 157/7

Nahayiti yüz qedem yékinlaşqan çaqdila avaziniñ zilligidin he, bular qızlar ikengü, **déduq**. 17/8

Bizgu özi **çüşenduq**. 282/17

Biz tövenge qarap **jügürduq**. 17/3

Biz yamulniñ kişiliri zorur iş bilen **keldük**. 229/14

Hemmimiz bunıñ yolida pay – pétek bolup **kettük**. 183/12

Ezalar saniniñ köpeygenliginimu **kirgüzdük**. 299/8

Hee, kamçiliklarni körsetken yerge **kirgüzduq**. 299/18

Bir jili bizmu şu adem bilen ortaqqılık **qildük**. 39/9

Koopérativqa kiriş üçün erize bérip **keldük**. 295/9

2. Çokluk Şahıs : (-di-ñlar, -diñler / -ti-ñlar, -ti-ñler)

Ötken jil hosulni héli obdan **aldiñlar**, emdi bu jil dayimi jillik hemkarlıq gruppini téhimu müstehkemlep, mol hosul élišta ülge bolsañla nahayiti yahşi bolatti – de. 102/20

Küzlük hosuldin kéyin **déyiştiñler**, unimu élip bolduq. 304/18

Ularnıñ bu körünüşidin: “he, ezimetler, bizni béqip östürgiçe qançe ter töküp nurgun mihnet **qildiñlar** ! 117/21

Qutuldurup **qaldiñlarmu?** 247/20

Partiye ezaliriniñ öskenliginimu **kirgüzdüñlarmu?** 299/10

Abdiriştkamni **kördüñlarmu?** 257/4

3. Çokluk Şahıs : (-ş-di /-ş-ti)

Mana hazirmu Metniyaz toğrisidiki mesilide üç kişi uniñ tesevvurida qandaq bahalarğa ége **boluşti**. 104/9

Yene bir hoş hever pütün koopérativ ezaliri silerniñ koopérativqa kirişilerni qarşı alidiganlıgini **bilidürüşti**. 307/8

2- sanitarka bilen zerektalikniñ otturisdiki onçe kişi patkıdek oymanlıqqa bérip **caylaşti**. 23/16

Gruppida hazir oma oruvatqan onbeş mihnet küçi bar idi, ular (Siyittin başqisi) on tört künlük aynıñ sütteq yorigida Metniyazniñ qıçisini heş – peş digiçe oruvétip **kétişti**. 97/7

Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuzu; -ma/-me- olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır.¹⁰⁶

“Héc... Héc yamanlık **kılmıdım** canap sizge,

Çoqup azar bermisile bizge”. 6/8

Buni men téhi boluşıǵa qoyup **bermidim**. 182/8

“Senmu nadan, qedirimni **bilmidiñ!** 14/12

Qeşimda **turmuduñ** birdem,

Méniñ köñlüm éçilgunçe. 140/3

Siz téhi bu öydiki iplaslıqlarni taza **körmidiñiz**. 186/12

Hoş şundaq qilip, méniñ telivimge **könmüdüñ**. 155/5

İş men oyliǵandek bolup **çıkmıdi**. 54/18

U küni siler haşarǵa **barmidiñlar**, arpa – béde, hariva séliqliridin qalǵan pulni tölimidiñler. 127/17

Modern Uygur Türkçesi’nde sadece görülen geçmiş zamanın olumsuzunda kullanılan bir diğer yapı ise ; **-ğan** sıfat fiil ekine iyelik eklerinin ve **yok** kelimesinin getirilmesiyle meydana gelmiş olan “**-gin-iyelik eki + yok**” şeklindedir. Bu yapı diğer bazı Türk lehçelerinde de bulunmakta fakat farklı zamanları ifade edebilmektedir. Türkmen Türkçesi ve Kazak Türkçesi’nde **fiil+ -an,-en /-kan,-ken sıfat fiili + iyelik ekleri + yok** kelimesinin birleşmesi sonucu meydana gelmiş olan (*Tür. T. : al-amok < al-an-ım yok* “almıyorum, aldığım yok¹⁰⁷” / *Kaz.T. : jatkanım yok < jat-kan-ım yok¹⁰⁸”* gb.) bu yapı şimdiki zamanı ifade etmekte kullanılmaktadır.

Şuniñdin kéyin köñlümde Bahar dégen çiraylıq bir isim hémişe yadlinidigan boldi, biraq başqılarga oħşaş “ışık otıǵa gıriptar boldum, méniñ derdim bar” dep laqıldap **jürgünüm yok**. 56/12

Héc **aldıǵınım yok**. 137/18

Saña gep **qilivatqınım yok**. 147/15

...Şuniñgimu hapa bolamdu kişi, bu helq nahşisiǵu, uni men sizge atap **çıqarǵınım yok**. 139/9

Başqa ademge gep **qilǵınım yok**, bizge yolbaşçılıq qilivatqan partiyeniñ kişisige devatimen. 279/9

Sızdın héc nimini **yoşurǵınım yok**, kéyin uqup qalarsız. 285/17

Menmu téç **yatqınım yok** deydu. 177/18

Qoliniñ uçinimu **tutqunum yok**. 223/1

Hoy bayveççe, bu qelenderlik qilip koçıda nan tilep **jürgini yok**. 221/15

Beş miñ ciñǵa yékin buǵday alǵan kooperativ ezalirimu bar, sençilik sekrep **ketkini yok**. 292/16

Yaq, mendin köñli aǵrıǵidek héc iş **ötken yok**. 129/13

¹⁰⁶ -ma/-me olumsuzluk eki; kendisinden sonra, ilk hecesinde ünlü bulunan “görülen geçmiş zaman” ekl geldiğinde “-mi, -mu, -mü” şeklinde ifade edilir.

¹⁰⁷ KTLS. I, 1992: 1106.

¹⁰⁸ Türk, 1999: 37.

Yamaþku uniña yamaþ selivatqini yoþ, kendir çige bilen u yaqtinbu yaqtin tartip pürüştüretti. 46/12

Biz uniña tarliþ qilivatqinimiz yoþ. 291/12

E.3.1.4. ANLATILAN GEÇMİŞ ZAMAN

Uygur Türkçesi'nde anlatılan geçmiş zaman -p ve -ğan, -gen, -қан, -ken ekleriyle yapılmaktadır.

a. “-p” Eki ile Yapılan Anlatılan Geçmiş Zaman : Ek ünlü ile biten fiillere doğrudan getirilirken, ünsüz ile biten fiillere düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre “-i, -u, -ü” ünlülerinden birini alarak getirilir. Birinci teklik ve birinci çokluk şahıs eklerinden önce -ti (<turur), üçüncü teklik ve üçüncü çokluk şahıs eklerinden sonra ise -du /-dur eklenmektedir.

“Asıl fiil + -p zarf fiilli + tur- yardımcı fiili” şeklindeki anlatılan geçmiş zaman şekli, tarihi Türk şivelerinden *Harezmi Türkçesi*'nde “alıp turur men”¹⁰⁹, *Çağatay Türkçesi*'nde “kılıptur mén”¹¹⁰, *Kıpçak Türkçesi*'nde “kelip-tir-men”¹¹¹, günümüz Türk lehçeleri'nden *Kır.T.*'de “bolupturmun”¹¹², *Tür.T.*'de “görüpdir”¹¹³, *Kaz. T.*'de “kelipti”¹¹⁴ şekillerinde kullanılmaktadır.

1. teklik şahıs	de-pti-men
2. teklik şahıs	cayla-p-sen
nzş.	uruş-up-siz
3. teklik şahıs	çık-ip-tu
1. çokluk şahıs	çık-ipti-miz
2. çokluk şahıs	çık-ip-siler
3. çokluk şahıs	çık-i-ş-ip-tu

1. Teklik Şahıs : (-p(ti)-men)

Mestun heyran **boluptimen**,

Şubu künlerde. 202/17

Tañey, aşhanida uhlap **qaptimen**. 214/18

He, şumidi, men tēhi Siyit noçi oğri qaçanıñ tēgini oruvettimikin **deptimen**.

221/11

Men başçı bolğan üçünla bu utuqlar qolğa keldi dep **çüşünüptimen**. 301/7

He, şuniñ üçün qeçip **jürüptimende**, qañçe künler ötüp ketti. 133/12

¹⁰⁹ Mehmet Akalın, (1988): “*Tarihi Türk Şiveleri*”, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yay., s.206.

¹¹⁰ ECKMAN, Janos. (1988): “*Çağatayca El Kitabı*”, (Çeviren : Günay KARAAĞAÇ), İstanbul, İ.Ü. Edeb. Fak. Yayınları.

¹¹¹ Ali Fehmi Karamanlioğlu, (1994): “*Kıpçak Türkçesi Grameri*”, Ankara, TDK. Yay., s.124.

¹¹² Murat Ceritoğlu, (1998): “*Kırgız Türkçesi'nin Şekil Bilgisi*”, Çanakkale 18 Mart Üniv. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.233.

¹¹³ KTLS. I, 1991: 1104.

¹¹⁴ S. M. İsayev, (1993): “*Kazak Tili*”, Almatı, s.92.

2. Teklik Şahıs : (-psen / -psiz)

Bikar uruşupsiz. 262/7

Bikar uruşupsen. 262/8

Hemmidin kévezniñ uşup ƙalğınını caylapsen. 281/9

He, emdi héli çöçüp ƙapsen. 65/19

Dada siz hata çüşünüvapsiz. 252/13

Beli – beli, rasa kéliştürüpsen buni İminka. 281/8

Aldinipsen aħmaq, şuniñgima hoş bolduñma, buniñdin avu tuħumiñ ƙattıƙ.

168/6

-Oğurluƙnımu öğünüpsende? 32/4

Keñ dalaga hayasız dessepsen! 6/1

Sen hata çıƙıp ƙapsen, - dédi. 35/16

Yüzini yépip ƙuyupsengu? – dédim. 69/5

Haşımbayniñ moziyini yoğanla bir kalıga aylandırıp berginiñ üçün héli bir nime apsendu? 156/13

3. Teklik Şahıs : (-ptu)

Silerge tonuş bolğan héliƙi “alvasti kepisi” burunƙidin neççe hesse setlişip kéliptu. 68/4

“Bözçi halviçi bolsa, közini çapaƙ bésiptu” dégende bizge ƙalğan iş şundaƙ bolmay nime boludu – deysiz. 82/3

Yerim putluƙ yerge ƙunaƙ térisa peƙet 23 top ünüp çıƙıptu. 74/9

Acayip yahşi pedez ƙiliniptu, ƙarımamsen buniñ paƙiriginini! 87/18

He, bu héli ƙamlişiptu. 113/6

Almılar pişay deptu,

Şaħ – şeħida mey bolup. 123/9

Ustamniñ ƙalaymıgan cabduƙliri yağaç sanduƙlarga ƙaçılınıp, dalanda öziğe tiğişlik orun aptu. 116/20

Yar bizdin yamanlaptu,

Cadiger uħlap çüş körüvétiptu. 186/10

Sen buni maña toƙallıƙƙa élip bérisen dep vaysavétiptu. 186/17

Hüccetke ƙançilik pul yéziliptu. 187/19

Sétilğan öy – cabduƙliriniñ puli nege kéliptu? 188/4

Buğdayga hal çüşkenni az dep, aħşamƙi cudunda kévezmu kardin çıƙıptu.

236/17

Kasapetler hecep çin bağlivétiptu. 196/4

Togri bu hotunni bağlap ƙoyuptu – de ƙızni élip ƙéçiptu. 216/5

Méniñ orun – körpemni bu késelge sélip bérin iplas ƙilivétiptu. 225/13

Buğdaylıƙtiki otlarnıñ birini ƙoymay juluvétiptu. 260/21

Yene némi kėti bériptu. 283/14

Bir neççe vaħttin béri Baharħanniñ şvaƙ süpürgisidin ƙutulup ƙalğan eħlet – çirindiler ve késelniñ geldi – geşliri intayın yaman puraƙ céçip turuptu. 68/9

Buni ƙoyuptu. 159/19

İzzethanniñ buyrutmisi bilen Metniyaz özi térek yağıçidin sipta kılip yasıgan karvatka tüvinige tör tutkan aq çayşap yépilğan bolup, karvatniñ juqurkı çétide ikki dane aq yastuq kéliştürüp tizip **qoyuluptu**. 116/18

Uniña qoş salay désem, Huda arganni Hudaverdi qoşlap **uruptu** dégendek, özi, ikki kaliniñ birsi ölüp, işimiz tohtap qaldı. 236/21

Qandaq pütüşüptu? 143/16

Qızlar “ qural tutalmaydu” – dep qaysi tarihta **körsütüptu**. 20/14

Eñ aval közüñ **çüşüptu**. 256/13

1.Çokluk Şahıs : (-p(ti)-miz

Cür apa, on neçe jil işlep, ahiri itka **ayliniptimiz** kéteyli. 227/18

2. Çokluk Şahıs : (-p-siler)

Pah Siyitcanni jigit **qilivétipsilergu**. 183/1

3. Çokluk Şahıs : (-p-ti, -p-tu, -p-tu)

Héliki eke teytañ ikki bayveççi héliitinla pişmiğan kök almilarni oğurlaşqa **başlaptu**. 125/4

Siyitcanlar şherdin **çıqıptude**. 182/12

b. “-ğan” Eki ile Yapılan Anlatılan Geçmiş Zaman:

1. teklik şahıs	kel-gen-(di)-men	/	qil-ğan-(di)-men
2. teklik şahıs	kel-gen-sen	/	qil-ğan-sen
3. teklik şahıs	kel-gen-(du)	/	qil-ğan-(du)
1. çokluk şahıs	kel-gen-(di)-miz	/	qil-ğan-(di)-miz
2. çokluk şahıs	kel-gen-siler	/	qil-ğan-siler
3. çokluk şahıs	kél-(iş)-ken	/	qil-(iş)-ğan

1. Teklik Şahıs : (-ğan,-gen /-қан-ken-(di)-men)

Bu meşekketlik dünyaga nimişkimu **tuğulğandimen?** 75/16

Emdi bir éytip körey **dégenmen**. 14/3

Mengu tirik **ölgendimen**. 217/10

Otida **köyğendimen**. 217/12

2. Teklik Şahıs : (-ğan,-gen /-қан-ken-sen)

Özimu devatidiğu **añliğansen?** 147/7

Arpa, béde pulidin héli **toğurliğansen**. 157/4

Her bazarni ala qoymay yorgilaysen, pulni héli **tapqansen**. 242/8

Bu yerdiki ehvalni **uqqansiz?** 186/1

3. Tekil Şahıs: (-ğan,-gen /-қан-ken-(du)) Yerni uga kılıp kirip **alğan**. 10/16U kişiniñmu jürigi **oynavatқandu?** 269/19Uni қандақ **uzatқandu?** 64/5**2. Çokluk Şahıs : (-ğan/-gen-/ -қан/-ken-siler)**

Biznimu ségingansiler. 38/13

Anlatılan Geçmiş Zamanın Olumsuz şekli -ma/-me olumsuzluk ekinden sonra zaman ve şahıs eklerinin getirilmesiyle yapılır.

Eslepmu **қoymaptimen**. 133/13Ҳош, **bilmeptimen** dep torive. 171/2Uttur öyge kélip **çüşmepsengu?** 246/15Қизим муşундақ қара күнлерге қалар деп **oylimiğansen**. 218/3Bolmisa, mekkarlıқ **қilalmapsen** dep dadañla kayiğandu? 270/21Şunimu **қilmapsiz**, deydu. 259/21

Öziñiz kembigel diğandin **çıkқан** turup, evu küni ikki kembigel diğanniñ kooperativқа kiriş üçün élip kelgen erzini **almapsiz**. 300/12

Tohtigina öyde peket çay **қalmaptu**. 129/7Adem **bolmaptu** kiziñiz devatmamdu. 146/3Ertiyaz kooperativқа kiriş toğrisida yazğan **hetlimmu** tesir **қilmaptu**. 249/15İsitқu kar **қilmaptu**. 273/9Bugün қарисақ birimu zaye **bolmaptu**. 248/3**E.3.1.5. GELECEK ZAMAN**

Uygur Türkçesi'nde gelecek zaman eki çeşitlilik gösterir. -a/-e-, -i-, -diğan, -ydiğan, maқçı/-mekçi ekleri bu zamanın çekiminde kullanılmaktadır.

a. “-a/-e-, -i-” Ekleri ile Yapılan Gelecek Zaman

Bu sahada en çok kullanılan gelecek zaman eki “-a/-e-” dir. Fakat Uygur Türkçesi'nde -a/-e- ünlüleri kendilerinden sonra ilk hecesinde ünlü bulunan bir ek geldiğinde -i- şeklinde kullanılmaktadır. Yine bu gelecek zaman eki ünlü ile biten kelimelere -y- olarak eklenmektedir. Zamir menşeli şahıs ekleri kullanılmaktadır. Üçüncü teklik ve çokluk şahıslar daima yuvarlak olan -du eki eki vardır.

1. teklik şahıs	kél-imen	/	oğşa-y-men	/	қil-a-men
2. teklik şahıs	kél-i-sen	/	işle-y-siz		
3. teklik şahıs	kél-i-du	/	oğşa-y-du		
1. çokluk şahıs	kél-imiz	/	işle-y-miz		
2. çokluk şahıs	kél-isiler	/	de-y-siler		
3. çokluk şahıs	kél-iş-idu	/	eksiz		

1. Teklik Şahıs : (-i(-u,-ü)-men / -y-men)

Üjüm tayığı bilen atniñ çivisiğa küçümniñ bériçe bir neççe kêtım urumen, divitip tizginini **silkiymen**. 40/11

Muşundağ tuhumdin ikki yüzniñ uş - paydigini **uruvalimen** – désimu qorqmay **çekişivirimen** kihi – kihi. 167/18

Bir saette **ögünümen** uni,

Qeni bulbul démisunçu méni?! 13/4

Huddi torğa çüşken bir şum kuşka **oşaymen**. 176/16

Andağ bolsa, özi, alti aydin béri dihançilikni **oquymen** dep, bikardin nime avare bolup jürüsen, özi. 247/4

Şerbet içimen, hesel **yalaymen**,

Güller içide şundağ **oynaymen**. 8/20

Çay içirimen, bosut **apirimen**, dep jürüpmiğu dadamdın qalğan 5-6 ho yerni sétip boldi. 136/8

Men ondağ tigi pes gadayniñ kızini alattimmu, ademniñ mehsidini uşmaydığan nimilekende bu, balisiniñ köñlidikini tapıdığan ata- anılar **qandağ ademlerdu**, men **öylünümen** démidimğu, bizniñ teñtuş ağınilar öylünüştin heviri yoq oynap jürüduğu **téhi**. 173/10

Bu kişiniñ birinçi kêtım kelişüğü **deymen**, - dédi. 18/19

Vay hodayimey, **qandağ qilamen**. 169/21

2. Teklik Şahıs : (-i (-u,-ü)-sen /-ysen)

Oma orusen künde,

Talmamdu bilekliriñ. 175/11

Ğeyritiñiz cayida bolsa, aydiñ kişisimu **orusiz**. 92/16

Sizüğü **işleysiz**. 103/8

Eger kızi bizniñ qolimizda bolsa, quldek **işlitisen**. 154/5

Yene nime **deysiz** begim?! 65/18

Nimişke andağ **qilisen**? 225/11

Hoy birehim, qilgulukni qilip yine **külisengü**. 223/18

Ras **éytisen** balam. 252/15

Nime démekçisen? 266/19

Üç million **béresen**? 265/12

Uni bikar vahtiñda **qilivalasen**. 124/12

Kiçik bolsa, öyge kelgendin kéyin özeñ çoñ qilip **alasen**, özi. 251/14

3. Teklik Şahıs : (-i (-u,-ü)-du /-ydu)

Bu ekin açılımi -a/-e turur şeklindedir (uç-udu < uç-a turur).

Sañ a oşaş napak hotunlarniñ qedimi tekken yerdin berket **uçudu**. 226/9

Vay çiraylıq aşık juñluk **aħmaq**,

Hesel mañila **uçraydu** neq-neq. 9/1

Bu hotunniñ kusigida kızını Nurgâ bermekçi **ohşaydu**. 149/3

Dihânlar bir çamdap, bir emiliyat **izdeydu** dégen gep muşude. 287/4

Mana bu talaş üstidin adil höküm çıkarguçılar gomindañčilarni ogri dep, azatlıqni telep kılguçılarni toğri **deydu**. 33/1

Mundaq vahtta ademler özini kaçurup nahayiti külkülük kıyapetlerge kirivalidu, zarlinidu, lenet **oquydu**. 60/21

1. Çokluk Şahıs : (-i (-u,-ü)-miz / -y-miz)

Biz ustamğa dihançilikni **öğütümüz** 113/17

Emgek bilen **örleymiz**

Kündin künge **gülleymiz**. 235/14 -15

U mesni zañlıq kılıp **oynaymiz** dep Tuhan meni tutup alğan idi. 303/8

Emdi zaman bizniki,

Kel **işleymiz** kara köz. 255/4

Patimde biz silige tağdek **işinimiz**. 210/7

Biz sizge gep keltürmeydiğan kılıp işni **toğrilaymiz**. 207/20

Qandaq bolğanlıgini kün kıziganda **körümüz**, özi. 248/10

Ehval muşundaqla bolsa, her nime **bolumiz** –de, –dedi Sadıq beşini liñşitip.

32/5

Uñlap qalsa, ögüzini teşip su **qoyumuz**. 205/9

Qızni köçürüp kelgiçe şu yerde yene bezme kılıp **olturumuz**. 206/6

Yene bir kêtimde **teñşivetemiz**. 156/19

Köremiz uniñ bikardin bikarğa қоş kala bérip turğinini. 240/7

Jiğışniğu **jiğamız**, rastini éytsam jiğış tes kélivatidu-de. 92/5

Sizmu kooperativqa kirmekçi boluvatisiz, uni **bilimiz**. 294/11

2. Çokluk Şahıs : (-i-siler)

U bolsa “qoşni eñ aval meniñ yérimgе salmidiñlar”, “meniñ étim semiz ve harvamniñ cazisimu, başqılarnikidin keñ, şuniñ üçün başqılardin artuq nomér **bérisiler**” dep türlüq uşşaq çataq çikirip jürüdiğan Siyit Ahun idi. 96/4

Sile muşu yéziniñ cenübidiki ériqni yaqılap mañsañla қоça tereptiki tamliri örülüp ot bésip ketken 5-6 tup alma ve aççık ürügi bar, otturidiki golliri qurup qalğan, lékin tüvidin yene қuyuқ şaһlap çikivatқан kiçikkine şaptulluқ baғni **körisiler**. 76/13

Buni héç yoşurup қoyuşniñ kérigi yoқki, zembil toқuşni ögünüvatқан İzzethaңa hünér ügütüş ustam üçün қandaқ көñüllük ikenligini silermu **bilisiler**. 112/15

Siler buni қoy **deysiler** müriside ketmen turudiғu buniñ? 106/2

3. Çokluk Şahıs : (-ş-ıdu)

Ular bir-birige nime yamanlıq kılışқан gunayi üçün zerde **kılışıdu**. 49/13

Köpçilik nikadin қaytip mubareklişip, içkiridin **çikışıdu**. 205/3

Jigitler çikip **kétişıdu**. 206/7

Menmu aram algandek bolup, démiğimda ginişip nahşa éytip hiyal sürüp kétémen: “dukandarlarıni kara ular aptapta köymeydu, terlimeydu, su sépip koyup sayida cim **olturuşidu**, kandağ rahat. 40/16

Nur bilen Zorihan **olturuşudu**. 130/14

b. “-maqçı/-mekçi” Ekiyle Yapılan Gelecek Zaman

Metnimizde nadiren kullanılmakta olan, arzu ve niyet bildiren gelecek zaman ekidir. “-maqçı/-mekçi” zaman ekinin üzerine zamir menşeli şahıs eklerinin getirilmesi ile yapılmaktadır.

Bu ek Özb. T. (-mâqçı)¹¹⁵ Kaz.T. (-maqçı, -mökçü), Kır.T. (-maqşı, -paqşı)¹¹⁶ ‘nde de bulunmakta ve kelimeye “-acağım /-mak istiyorum” anlamları katmaktadır.

1. teklik şahıs	qil-maqçı-men	/	ket-mekçi-men
2. teklik şahıs	qil-maqçı-sen	/	ket-mekçi-sen
3. teklik şahıs	qil-maqçı	/	ket-mekçi
1. çokluk şahıs	qil-maqçı-miz	/	ket-mekçi-miz
2. çokluk şahıs	qil-maqçı-siler	/	ket-mekçi-siler
3. çokluk şahıs	qil-i-ş-maqçı	/	ket-mekçi

Nime **démekçisen?** 266/19

Géliñge tamağ bérıp, uçaña kiyim bérıp, çoñ qilip koygunum üçün yene heğ **sorimaqçimusen** mütehem. 228/5

“gruppıdiki başqılarnıñ menpitini horunğa qurban qilip **bermekçi**” 101/4

Zorihanmu qızını Nurğa **bermekçi**. 155/9

Çugulup **ketmekçi** bizniñ eski makan. 7/9

Bu deyuz yene maña töhmet qilip **qutulmaqçı**. 190/4

Mana emdize Şervan méni kelin qilip, qul qiliş üçün 3-4 içide oğlığa nika **qilidurmaqçı**. 186/9

Biz burun dihançilikğa işlitidiğan ulağ ve başqa saymanlarnıñ nomérini (belgilengen heğqini **démekçi**) uşuğraq bahalaptikenmiz. 108/17

Qoşumçe işlepçikirişni yolğa koyuş üçün ustamdin **paydilanmaqçimiz**. 112/19

c. “-diğan” Ekiyle Yapılan Gelecek Zaman :

Uygur Türkçesi’nde kullanılan bir diğér gelecek zaman eki **tur-** yardımcı fiiliyle **-ğan** anlatılan geçmiş zaman ekinin birleşmesi sonucu meydana gelen **-diğan** ekidir.

1. teklik şahıs	bil-idigan-men
2. teklik şahıs	bil-idigan-sen
nzş.	bil-idigan-siz
3. teklik şahıs	bil-idigan / bil-idigan-du

¹¹⁵ Volkan Coşkun, (1996): “Çolpan’ın Keçe ve Kündüz Romanı, Metin-İndeks, Gramer”, Edirne, TÜ. Sosyal Bilimler Enst. Türk Dili ve Edeb. Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, C.V., s.249.

¹¹⁶ KTLS., 1991: Kaz.T. 1056 ; Kır.T. 1069.

1. çokul şahıs bil-idigan-(di)-miz
2. çokluk şahıs bil-idigan-siler
3. çokluk şahıs bil-iş-idigan / bil-idigan-lar

Yaalla nimançe **aldiraydıgansen** Heyirnisa. 246/4

Siz nimişke avare **boludıgansız.** 136/2

Muşundağ işniñ bésik vahtida Nurum nede **jürüdigandu.** 128/13

Nime kılip **jürüdigandu.** 128/16

Nime **kilidıgandu,** bu kız. 135/12

Hoşallıgınlarga, behtiñlerge biznimu şirik kılgiñlar **kélidıgandu?** 38/15

Téhi muşu tağ-tağ bolup doglangan aşlıq bağlırını biz tipip **alidıgandimiz**
163/19

Bu lehçede “Gelecek Zamanın Olumsuzu” -ma/-me- olumsuzluk ekine -y-gelecek zaman eki ve şahıs eklerinin getirilmesiyle yapılır.

Micezi yok adem **işlelmeymen** déyiş kérek. 45/1

Men hécnime **bilmeymen.** 252/4

... men uni ağzımdın **çüşürmeymen.** 218/17

Cénim Patimde kılğan yaşılıklarını ölsemmu **unutmaymen.** 212/20

He, nahşa éytkuçiligimiz kaldımu, sen téhi **uħmaysen.** 58/1

Ya maña tazim kılip **ötmeysen!** 6/2

Qoluñdin kelse, asminiñni taşlıvet heķiket igiligu, **sunmaydu.** 193/9

Vahtida çıkırviteyli dese **unumaydu.** 189/14

Emma bu, ħalisa kılip, ħalimisa taşlap koyıdigán siliniñ pupuş tikişlırige
oħşımaydu. 91/18

Kıgız yerge çaplışıp kétiptu, etimalim burun aķ boluşı kérek, lékin hazır şundağ
dése héç kişi **işenmeydu.** 76/20

Hemmige nur bérişke séhi bolğan künmu bu bir égiz öy içige öziniñ issik aķ
nurini **çéçip ötmeydu.** 68/6

Aptavida su kuysam **ilimaydu.** 209/1

Nimişke **tügümeydigandu** bu işlar. 177/19

Nimişke ħudayım şundağ ħotunlardın biresini “al kulum” dep
bérivatmaydigandu? 86/16

Bu dadam nimişke şundağ çoñ özgürüşlerge qarap iş **kılmaydigandu.** 249/14

Biz silini çin-çin ketmen çépiştin başka nersinge dalalet **kılalmaymız.** 107/14

“Östeñde su az, hazır silerge su **bermeymız**” dep valaķlavatıdu. 127/19

Andağ bolsa, biz buni Nurgá **uħturmamız.** 161/21

Siler uni **bilmeysiler.** 147/17

E.3.2. DİLEK KİPLERİ

Bazı fiil şekilleri ortaya çıkması tasarlanan bir hareketi ifade ederler. Bu fiil şekillerine *tasarlama kipleri*¹¹⁷ adı verilmektedir.

E.3.2.1. ŞART KİPİ

Uygur Türkçesi'nde şart kipi -sa/-se ekleriyle yapılmaktadır.¹¹⁸

1. teklik şahıs	çık-sa-m	/	kel-se-m	
2. teklik şahıs	çık-sa-ñ	/	kel-se-ñ	
	nzş.		çık-si-ñiz	/ kel-si-ñiz
3. teklik şahıs	çık-sa	/	kel-se	
1. çokluk şahıs	ķil-sa-ķ	/	kel-se-k	
2. çokluk şahıs	çık-sa-ñlar	/	kel-se-ñler	
3. çokluk şahıs	çık-(iş)-silar	/	kél-(iş)-siler	

1. Teklik Şahıs : (-sa-m /-sem)

Emdi men **çaçsam** kandaķ ķilisiz? 140/7

Boran almilarni ķéķivettimikin qarap baķay dep baķķa **çıkсам**, Siyit dégen mañķisi şoridin çüşüp katektin toĥo ogurlavatidu. 125/10

239/5 Koluńda ĥétiñ bolgandin keyin eplep bir ticaret ķil **désem**, yene oķuymen, ...

İttik arķiģa **ķarisam**, Bahar külümsirep turudu. 55/9

Baķķa **ķirsem** Nur hedemge ésiliveptu. 190/10

...“jürek parem oglumni **oķutsam**, beĥitlik bolar”...38/1

2. Teklik Şahıs : (-sañ /-señ)

Hérip ketkende birdem aram **alsañ** bolatti. 250/16

Senmu muşunińģa küç **çıkarsañ** boludu. 161/19

Hemraka ķolińiz boşıģanda biz terepke **barsiñiz**, bir az söĥbetleşsek. 102/9

On béşilirińģa baĥlitip meyerge haydap **kelseñ** bolmamdu. 157/17

Kimge erz **ķilsañ** boludu? 63/6

At minip seraģa **çıkساñ**,

ķamça destiñ men bolay. 267/2

Şayonińkidin başķarak yerde **ışlisiñiz** bolmamdu? 146/16

... şunińģa yetkidek yaķķa pul **tapsañ**, bizmu baĥniñ hosulini jiĥişturup,... 132/12

¹¹⁷ Ergin, 1982: 289.

¹¹⁸ Uygur Türkçesi'nde şart kipi aynı zamanda geniş zaman, şimdiki zaman ve istek kiplerini de ifade edebilmektedir.

3. Teklik Şahıs : (-sa/se)

Nim **bolsa** meyli, siler segek bolup turuñlar. 207/21

... Nurumğa 3-4 künlük ruşset **berse** kélip momayğa ége bolup, töpide tursa yaǵşı boludu. 161/2

Eger mivege kurut **çüşse**, işniñ tügüginide dégen söz. 134/20

Eger, yaǵşı **işlise**, bizniñ ortaǵçiniñ rasa bir kızi bar, ... 144/19

U, mozduzluk **kılsa**, ötükniñ kélipini özi çapıdu. 77/13

... eger birer égir veziyet içide **kılsa**, düşmen bilen ahırkı tamçe keni kalgınçe kurallıq kürüşüşni oylaytti. 20/2

1. Çokluk Şahıs : (-sa-ķ /-se-k)

... zirikmey – tirikmey çüşençe **bersek**, toǵrı yolğa mañıdu. 276/12

Koopérativka **kirsek** égir künlerge kalmayttuk. 252/6

Hoş tirik **bolsaķ** bir küni körüşermiz. 212/20

Haşımkamniñ hazırkı ehvali bilen **hésaplaşsaķ**, Abdirışitkam baha berginiçe emes. 282/13

Şundaķ çiraylıķ çağlarda Nurum bilen bille étizlarda keçkiçe **işlisek**, ötken künler bilinmes idi. 129/18

2. Çokluk Şahıs : (-sa-ñlar, -sañla /-señler)

Sile muşu yéziniñ cenübidiki ériķni yaķılap **mañsañla** koça tereptiki tamliri örülüp ot bésip ketken beş-altı tüp alma ve aççıķ ürügi bar, otturısıdiki golliri kurup kalgan, lékin tüvidin yene kuyuk şaħlap çikivatķan kiçikkine şaptulluk baǵni körüsiler. 76/9

Kaçkançe kutulup ketken **bolsañlargu**, munçe azaplarnimu körmes idiler. 221/1

3. Çokluk Şahıs : ((-ş) si-ler) : mb.

Şart Kipinin Olumsuzu -ma/-me ekiyle yapılır.

Men ara **bolmisam** Şaño atañ her ikkiñni atķuzuvétetti. 218/21

Emdize arpa, bédige çikķan 12 teñginiñ 6 teñgisini élip, jurtkā çéçilidigan yüz teñge sélikni yüz ellik teñge kılip, birsiñni davasini pütķüzüp uniñdin élip **tölimisem**, dive – pirdin pütķüzüvalmenmu heķķimni. 158/13

“Bu – bolumsuz horun adem” deymen içimde, yene oylap uniñğa éçinimen, “bu gañgirap ketken adem” menmu çoñ bolģiçe yolumni **tapalmisam**, ene şundaķ tentirep kalimen. 42/17

Tohtaptur, undaķ begerezlerge men özemniñ kim ikenligimni tonutup **ķoymisam** kandaķ Şaño bolup turumen. 158/18

Sen moħuni ömür boyi yamulda **çiritivetmisem** tohtaptu. 195/9

Seprayimni orlutup men bilen tola **takallaşmisañ** bolamikin, özi. 240/11
Sen méniñ gépimdinla **çıkmissañ** hemme mirat – meħsetliriñge yetküzümen.

171/9

Sen **bilmiseñ**, buni şeytan bilemdu? 274/5

Özeñ başlap geyret **ķilmisañ**, etige yene bir étiz éşip ķalatti. 267/9

Eger **yétişelmisiñiz** kooperativ yaki hemkarlık gruppaa ezaliri yardım
ķilidu. 263/6

Ulaķ **bolmisa** yer ķandaķ haydilidu? 108/21

Emdi **unimisa**, taşni tayaķķa tañimizmu Şervan aģiķa. 184/17

Şundaķ ot ķuruķlarniñ cacisini bérip, jürüģini mucup **ķoymisa**, başıķa
mütehemlermu edep ķétidu. 157/19

Her halda undaķ ķattik **ketmisek** boludu. 276/1

Éģirçiliktin ķutuluş üçün vaħtida çare **ķilmisaķ** bolmaydu, ana. 250/18

Hal késiliniñ aldini **almisaķ**, pütün yéziģa tarķilip ķétidu. 279/15

Béģimniñmu tapşuruģi ķattik, bugün nede bolmisun ķolģa **çüşürmisek**
bolmaydu. 231/11

Şart kipi diģer bütün kip ve zaman çekimlerinde olduģu gibi çekim edatlarıyla
birlikte kullanılmaktadır.

Sen ĥotun kişi bolģandin kéyin yéģiniñ üçün **işliseñmu** boludu – dep 5-6 jil
boldi... 178/10

Cénim Patimde ķilģan yaħşiliklerini **ölsemmu** unutmaymen. 212/19

Şart kipi eki -çu kuvvetlendirme edatı ile birlikte kullanıldıģında ise emir veya
istek ifade eder.

Ķoysañçu Sadik!-dédi Rozi... (Bıraksana / bırakır mısın Sadik! dedi
Rozi..) 34/6

O.y, paydisi yoķ işni **ķoyup tursañçu** (Faydasız işi bıraksana / bırak).
124/11

Éçilsañçu külüp Ķunçe (Açılsana / açılır mısın gülerek Ķunçe). 139/19

Ķaşı kiçik çağdıla ölüp **ketsemçu**, bu dertlerni tartmas idim.... (Ķeşki küçük
yaşta ölseydim /öleydim) 75/16

E.3.2.2. EMİR KİPİ

Uygur Türkçesi'nde emir çekiminde şahıslara göre ayrı ayrı ekler
kullanılmaktadır (bkz. şahıs ekleri). Uygur Türkçesi'nde birinci çokluk şahıs emir eki "-
yli / -ayli" nin yanı sıra nadiren de olsa **-ayluķ/-eylük** eki de yer almaktadır. Bu ek
Kıpçak Türkçesi'nde **"-alıķ/-elik"** (*yat-alıķ*)¹¹⁹, günümüz Türk lehçelerinden Kaz.T.
"bar-ayıķ / kel-eyik"¹²⁰, Kır.T. **"al-alıķ"**¹²¹, Özb T. ise **"iç-eylik"**¹²² şekillerinde yer
almaktadır.

¹¹⁹ Karamanhoģlu, 1994: 116-117.

¹²⁰ İsayev, 1993: 97.

¹²¹ KTLS. I. , 1992: 1070.

¹²² Öztürk. (1997): "Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil", Ankara, TDK. Yayınları, s.190.

1. teklik şahıs	bar-ay	/	kél-ey	
2. teklik şahıs	işle-	/ bar-ğın / kel-ğın / çél-iñ		
	nzş.	ber-sile		
3. teklik şahıs	çık-sun			
1. çokluk şahıs	işle-yli	/	çık-aylı	/ körüşüval-aylık
2. çokluk şahıs	qara-ñlar	/	kél-iñler	
3. çokluk şahıs	çık-sun	/	çık-iş-sun	

1. Teklik Şahıs : (-ay /-ey)

- Hoş men yanay, aldiraş işim bar idi. 245/21
 ... men saña bir huş hever éytaymu? 172/16
 Eke! Cénim balam, öyge ekirip koyay. 89/11
 Saña altun qadaq élip bérey. 153/12
 Erzim bayan eylep kétey. 149/19
 Men kétévirey, Nur arqamdin barsimu boludu. 149/13
 Şaňyokam özi atidarçilik qilimen deydiğı, meyli işlep bérey, biraq jillik turmaymen, qaňguñ turay. 142/5-6
 Men çapsanraq bérip Nurumlarga çay qaynitip bérey. 178/17

2. Teklik Şahıs : (eksiz / -ğın, -ğın, qın, -kin / -iñ /-sile, -sila)

- Égilgenge égil, béşiñ yerge tekkiçe, gadayğanga gaday, béşiñ kökke yetkiçe. 297/20
 -Séni hamanga bérip uqlap aram élivalğın dep évetmigen – de, yérim put buğdayni halallap alsañ bolmamdu? – dédi. 44/16
 Şeherge hayda bu rodupaylarni. 199/13
 Şaňyomğa bérip éytiñ, Nurumğa 3-4 künlük ruşset berse kélip momayğa ége bolup, töpide tursa yaňşi boludu. 161/1
 Meyli céliñ oynaymen. 138/1
 Çida, her qandaq qilip bolsimu, bu jil küzde sendin ötüp kétimen dégina. 256/9
 Ur zalimler, qénimizni iç! 194/11
 Su ekeldim içiñ. 195/14
 İşle işçi – dihanlar,
 Hecep obdan zaman boldi. 235/10
 Toqup bergin. 172/3
 Meyerge kirgine Nurum. 148/15
 Hoy, Meşrep sen sözligine. 190/7
 Günçem sen baqqa çikip çay qaynatqina. 130/16
 Qariğina! Méhrivan ana çirayimğa. 37/14
 Olturup ravap çélip bersile Niyazcan. 269/8
 Geyret lazim désile. 92/10
 Ravapni sile çalsila, gezelni Heyrnisa okusun. 272/2

3. Teklik Şahıs : (-sun)

Kim méni yat **eylisun**. 217/14

Orniğa kığ toşuvatқанlar bilen men işlep turay, қоşқа usta bolgandin kéyin Memetkam **çixsun**. 283/21

Her halda uşşaq baliliri bar, rapavétimiz bolup **qalsun** dep künlige yérim put buğday bergenni bilmeydu. 45/3

Pütsun u, hayatimizğa qest qılğan!... 12/7

... bu ilan – çayanlarnıñ ugisi köyüp kül bolup **ketsun**. 232/5

Nur bérıp bizniñ ornımızda égidarçılıq **qilsun**. 142/1

Béşini **yésun** haram tamaq... 125/15

Һuda cacañni **bersun** zalimler. 224/18

1. Çokluk Şahıs : (-ayli, -eyli/-ayluq, -eylik/-ili)

Vahtida **çixriviteyli** dése unumaydu. 189/13

“Vay ballirim qéni işleyli” dep qoysila qeriganda qollirini sovutidigan mana şu emesmidi. 238/14

Yaziçe qılğan işlarğa qarap gep **qilayli**. 163/13

Qéni mavu özimizniñ işiga **keyleyli**. 144/12

Ularğa yademişip, özimizge egeştürüp **mañayli**. 283/3

Qéni hesaplişip **köreylıçu?** 188/4

Közüñni açqına didar körüşüvalayluq. 227/12

Uniñ haydalmay qalğan aq qunaq yerini kooperativtin bir қоş çixrip haydap **béreylik**. 283/8

Özimizniñ kalisini obdanraq békip **turili**. 240/13

2. Çokluk Şahıs : (-ñlar/-ñler)

Sultan begimni otturiga **eliñlaray**. 204/5

... peket mañila bolsa boldi, dep hemmimiz özimizniñla menpitini qogdaydigan bolsaq, qéni **eytiñlarçu**, birlişniñ nime kerigi bar idi. 110/10

Qéni ikkiñlar bir – biriñlardin nerirax méñip, şoridin **çixiñlar** men yene etrapni bayqap turay. 197/6

Boldi, méni **çixiriñlar** haydap bérimen. 283/12

He, mana **qarañlar?! – dédi**. 107/2

Boldi cénim balilirim, bu yerde turmañlar, **qeciñlar!** 212/2

Çapsan **buluñlar!** 289/8

Bağniñ şimaldiki dalini örülüp kétip, yalguz qalğan bir igiz öyge kirip, qarap **béqiñlar**. 76/15

Cürüñler, emdi Siyitcanni qizniñ yéniğa ekirip qoyayli. 213/20

Békişip **oynañlar**, békişip. 203/6

3. Çokluk Şahıs : (-sun)

Demek başkılar nime bolsa **bolsun**,... 110/8

Düşmenlirim şat **eylisun**. 217/16

Emir kipi, istek kipiyle adeta iç içe geçmiştir. Bu sebepten azı durumlarda emir kipi istek ifade etmektedir.

Men **dep koyay**. 220/5

Alminiñ ériğini çépip **éteyçu**. 136/4

Emdi bir yolila **öltürey demsen** biçarini, koyuvet,... 223/11

Emdi ikkiñlarniñ béşini bir yerde kılip **koyay désem**, mende artuq bir nime yok.

132/3

Bir kéçidila pete okutup **koyay désem**, Günçemmu bir tal kız. 132/6

Cénim bala, öyge **ekirip koyay**. 89/11

Men saña yahşilikçe éytip **koyay** Nurni ésiñdin çikirivet,... 180/3

Uygur Türkçesi'nde "Emir Kipini Olumsuz" şekli zaman eklerinden önce -ma/ -me olumsuzluk ekinin getirilmesi ile yapılır.

Sayrap **ketmeyçu?** 267/21

Tutmañ müremni. 139/14

Abdikérim ahun bizniñ Heyirnisani asan **çağlimañ**. 257/20

Dada, bularniñ kılivatқан işliriga guman bilen **qarimañ**,... 248/12

Tola hesret **çékvime** kızım, özeñni aya. 220/17

Olturup koyup balağa **qalma**, u cugaynimekni yene. 125/13

Çoqup azar **bermisile** bizge. 6/9

Soltan beg bir yaqqa kétip **qalmisun**, keçkiçe men uniñ keynige kirey. 185/5

Bugünki yekke dihaniñ ete kooperativ ezasi boludiganligini estin **çikarmaylide**. 283/2

Boldi Abdikérim ahun, zañliq **qilmayli**. 271/11

Raykom sékratariniñ "utuqlarni körüp köreñlep **ketmeyli**, birlik ittipaqni téhimu çiniñtip kooperativni yene bir qedem alğa silcitiş üçün herket **qilayli**" dégen geplirini untup **qaldimmu?** 291/15

Niyazcan bilen tola **çéqışmañlar**, öziniñ derdimu yétip aşidu. 271/14

Silermu sanimay sekkiz **demeñler**. 180/7

... **hapa bolmañlar**. 30/17

Yolimizni **tosimañlar!** 21/1

E.3.2.3. GEREKLİLİK KİPİ

Uygur Türkçesi'nde gereklilik kipi "-sa/-se+şahıs eki kérek" ve "-ş + şahıs eki kérek" şeklinde yapılmaktadır (Metnimizde gereklilik kipi çok az kullanılmıştır).

1. teklik şahıs	bol-sa-m kérek	/ kél-iş-im kérek
2. teklik şahıs	bol-sa-ñ kérek	/ kél-iş-iñ kérek
3. teklik şahıs	bol-sa kérek	/ kél-iş-i kérek

1. çokluk şahıs	bol-sa-ķ kérek	/ kél-iş-imiz kérek
2. çokluk şahıs	bol-sa-ñlar kérek	/ kél-iş-iñler kérek
3. çokluk şahıs	bol-(uş)-silar	/ kél-(iş)-işi kérek

1. Teklik Şahıs : (-sa/-se-m kérek // -ş-im kérek)

Zoriñanniñ bir künlük merkisige men pul **heşlişim kérek.** 166/14

2. Teklik Şahıs : (-sa/-se-ñ kérek // -ş-iñ kérek) mb.

(kél-iş-iñ kérek, çık-iş-iñ kérek gb.)

3. Teklik Şahıs : (-sa/-se- kérek // -ş-i kérek, / -ş kérek)

Dihañçilikni ögünüvalğan koy **bolsa kérek.** 106/4

He, u, sizgila şundaķ **körünse kérek** Hemraka,... 103/21

Uni bugün **soysa kérek.** 30/4

Kigiz yerge çaplişip kétiptu, etimalim burun aķ **boluşi kérek,** ... 76/19

Ulaķ – saymanliri ciķlar, heçnimige ége emeslerniñ az nomér éliwatķanliķliriga insap bilen bir qarap **qoyuşi kérek.** 110/15

Her ikkisini eplep qolga **keltürüş kérek.** 148/19

Emdi bu gunani qandaķ **juyuş kérek.** 54/12

Hazir uniñ nime işqa yaravatķanliģiga **qaraş kérek.** 103/19

1. Çokluk Şahıs : (-sa/-se-k kérek // -ş-imiz kérek)

Emdi uni tövenrek **çüşürüşimiz kérek.** – dédi. 108/18

He mana, undaķ bolğandin kéyin bir-birimizniñ éģir –yénikçiligimizge yar – yölek bolup, öz-ara payda **yetküzüşimiz kérek.** 110/13

Uniñ üçün hemmimiz bir pikirge **kélişimiz kérek.** 110/19

Her halda bugün başqa künlerge qariganda etigenraķ turģini üçün **hoşal boluşimiz kérek.** 94/1

Ceñçilirimiz arisidin orun **tépişimiz kérek,** - dédi. 23/11

2. Çokluk Şahıs : (-sa/-se-ñlar kérek // -ş-iñlar kérek)

Siler yaşlar soyuziniñ ezaliri Turdañundek ademlerniñ pitne – iģvalirini paş **ķilişqa aktiv küç çıkirişinlar kérek.** 277/14

3. Çokluk Şahıs : (-(iş)--sa/-se(lar) kérek // -(ş)-iş-i kérek, /-(ş)-iş kérek)

Uni sevepçi boldi, dégen kişilermu insap **ķiliş kérek,** elvette. 61/10

Uygur Türkçesi'nde “-ş- lazım” şeklinde de gereklilik kipi ifade edilebilmektedir.

“Hesel ilmini hericandin

Avaq obdan aňlaş lazım andin.” 10/7

Şundaqmu deydu, qaysi ras ikenligini obdanraq oylaş lazım. 253/2

Gereklilik Kipinin Olumsuzu “-masliq kérek / -meslik kérek” şeklinde yapılmaktadır.

Şundaq bolsimu, her halda, Gunçini Siyitke nika qilgiçe Nurga uhturmasliq kérek. 155/16

Unińga baş çüşertken kişiniń aldıraş işi bolmasliğı ve özimu zirikmesliğı

kérek. 79/14

E.3.2.4. İSTEK KİPİ

Uygur Türkçesi'nde istek çekimi “-ğay/-gey” eklerine zamir menşeli şahıs eklerinin getirilmesi ile teşkil edilir.

1. teklik şahıs	qil-ğay-men	
2. teklik şahıs	qil-ğay-sen	/ qil-ğay-siz
3. teklik şahıs	qil-ğay	
1. çokluk şahıs	qil-ğay-miz	
2. çokluk şahıs	qil-ğay-siler	
3. çokluk şahıs	qil-iş-qay	

Bu eklerin dışında, “-ğu,-gü, -qu, -kü” sıfat fiil ekinin + iyelik eki + “var , yok” veya “kel- fiili” ile oluşturulan şekil de istek ifadesi taşımaktadır.

Mana éytqinim keldi. 259/18

Uniń hazirki çirayini emes, bulbul bolup sayrap jürgen çağlırini körgüm keldi. 57/17

Beççigerlerni qara téhi! Héli bir nime déğüsi bar. 228/13

Öylügüsi kélip ketken bolsa, qeni çidisa, meniń dégen yérimdin élip bersun, sheherde apamniń cimetliriniń arisida ni qizlar bar. 173/11

Téyilip jikilgan ademlerniń teletige qarap külgün kélidu. 60/15

Bir turup uniń resva bolgan éçinişliq kıyapitige qarap içiń ağrıydu yaki jigligiń kélidu. 60/17

Menińçe bolsa, sizdin birdemmu ayrilgim yoq; özińiz bilisiz momayniń telivi şundaq boluvatidu. 146/14

E.4. BİRLEŞİK ÇEKİM :

Fiillerin birleşik çekimi, arka arkaya gelen iki çekimli fiil ile yapılır. Birleşik çekim “hikâye, rivayet ve şart” olmak üzere üç gruba ayrılır.

E.4.1. HİKAYE :

Uygur Türkçesi’nde hikaye çekimi i- fiilinin görülen geçmiş zamanı ile yapılır. Şart kipinin ve gereklilik kiplerinin hikâyesi dışında şahıs ekleri “ i- ” yardımcı fiiline (i- yardımcı fiiline eklenen zaman ekine) getirilir.¹²³

E.4.1.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Hikâyesi :

Moder Uygur Türkçesi’nde anlatılan geçmiş zamanın hikâyesinin çekimi şu şekilde yapılmaktadır.

1. teklik şahıs	-ğan i-di-m	/-ken i-di-m
2. teklik şahıs	-ğan i-di-ñ	
nzş.	-ğan i-di-ñiz	
3. teklik şahıs	-ğan i-di	
1. çokluk şahıs	-ğan i-duk	/-қан i-duk / -ken i-dük
2. çokluk şahıs	-ğan i-di-ñlar	
3. çokluk şahıs	-(ş)-қан i-di	

Soru veya olumsuz şekillerinde i- yardımcı fiili eklenmektedir. İncelediğimiz metindeki örnekler şunlardır.

çohçili-ğan i-di-m	63/18
qoy-ğan i-di-m	54/21
kel-gen i-di-m	64/13
or-ğan-mi-dim?	296/15
oqut-қан i-di-ñ	38/2
çiq-қан i-di-ñiz	18/18
kel-gen-mi-diñ?	168/4
qil-ğan i-di	26/10
ket-ken i-di	30/2
bol-mi-ğan i-di	74/21
kel-gen-mi-di?	15/5
et-mi-gen-mi-di?	74/7
qoy-ğan i-dük	248/2
boluş-қан i-duk	56/19
yet-ken i-dük	59/3
iñiş-ken idük	67/17

¹²³ Modern Uygur Türkçesi’nin şart kipinin hikâyesinde şahıs ekleri yardımcı fiile de getirilebiliyor “bolsam idim”. Bkz.: Kaşgarlı, 1992 : 188.

Anlatılan geçmiş zamanın ikinci şeklinin hikâye çekimi ise şöyledir.

1. teklik şahıs	-v-i-duğ (< -p i-di-m)
2. teklik şahıs	-v-i-diñ
nzş.	-v-i-di-ñiz
3. teklik şahıs	-v-i-di
1. çokluk şahıs	-v-i-du-ğ (< -p i-du-ğ)
2. çokluk şahıs	-v-i-di-ñlar
3. çokluk şahıs	ş-i-v-i-di

Bu anlatılan geçmiş zamanda -p- eki -v-'ye dönüşmüştür.

kél-i-vi-dim < kél-ip i-di-m	125/17
koy-u-vi-dim	125/17
kör-ü-vi-dim	136/16
dé-vi-dim	142/4
yaqilap kêt-i-vi-dim	279/4

E.4.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi :

Modern Uygur Türkçesi'nde şimdiki zamanın hikâyesi şu şekilde yapılmaktadır.

	<u>1. Şekli</u>		<u>2. Şekli</u>
1. teklik şahıs	-vatattim	/	-maқта i-di-m
2. teklik şahıs	-vatattiñ	/	-maқта i-di-ñ
nzş.	-vatattiñ	/	-maқта i-di-ñiz
3. teklik şahıs	-vatatti	/	-maқта i-di
1. çokluk şahıs	-vatattuğ	/	-mekte i-duğ
2. çokluk şahıs	-vatattiñlar	/	-mekte i-di-ñlar
3. çokluk şahıs	-ş-ivatatti	/	-ş-mekte i-di

Şimdiki zamanın hikâyesinin “-vatatti” şeklinin gelişimi şu şekilde olabilir :
haydavattim < hayda-p yat-a turur i-di-m , çıkivatatti < çık-ip yat-a turur i-di gb.

Bu ekin tahlili ile ilgili değişik görüşler vardır. Bunlardan birisi de ; “*fiil+ -p zarf fiili+ yat- yardımcı fiili + -ar geniş zaman eki + er- fiili + -di zaman eki+ şahıs eki*” olarak açıklanmıştır.¹²⁴

hayda-vatatti-m	40/4
iç-i-vatatti-ñ-ğu	274/12
çık-i-vatatti	54/20
kél-i-vatatti	53/1
iç-i-vatatti	88/2
yasa-vatatti	112/4

¹²⁴ Kaşgarlı, 1992: 186.

toşu-vatatti 102/3
yéy-iş-ivatatti 118/14

terbiyili-mekte i-di 101/9
ötkez-mekte i-dük 59/6

E.4.1.3. Geniş Zamanın Hikâyesi :

Modern Uygur Türkçesi'nde geniş zamanın hikâyesinin çekimi şu şekilde yapılmaktadır.

1. teklik şahıs	-ar i-di-m	/ -mas i-di-m
2. teklik şahıs	-er i-di-ñ	/ -mas i-di-ñ
3. teklik şahıs	-ar i-di	/ -mas i-di

1. çokluk şahıs	-er i-du-ķ	/ -mas i-du-ķ
2. çokluk şahıs	-ar i-di-ñlar	/ -mas i-di-ñlar
3. çokluk şahıs	-ş-er i-di	/ -ş-mes i-di

yétel-mes i-di-m	42/20
tart-mas i-di-m	75/17
ķoy-mas i-di-ñ	218/5
bilin-mes i-di	129/19
tutal-mas idi	46/14
bol-mas-mi-di?	176/11
kör-mes i-di-ñler	221/2

E.4.1.4. Gelecek Zamanın Hikâyesi :

Modern Uygur Türkçesi'nde gelecek zamanın hikâyesinin çekimi şu şekilde yapılmaktadır.

	1. Şekli		2. Şekli
1. teklik şahıs	-atti-m	/	-maķçı i-di-m
2. teklik şahıs	-atti-ñ	/	-maķçı i-di-ñ
nzş.	-atti-ñiz	/	-maķçı i-di-ñiz
3. teklik şahıs	-atti	/	-maķçı i-di
1. çokluk şahıs	-attuķ	/	-maķçı i-duķ
2. çokluk şahıs	-atti-ñlar	/	-maķçı i-di-ñlar
3. çokluk şahıs	-ş-atti	/	-ş-maķçı i-di

Uygur Türkçesi'nde gelecek zamanın hikâyesinin birinci şeklinin *-a/-e zarf fiil* *ekinden sonra tur- yardımcı fiilinin i- fiilinin görülen geçmiş zamanı* ile birleşmesiyle meydana geldiği düşünülebilir (éytattim < éyt-a turur i-di-m , ķilatti < ķil-a turur i-di). Olumsuzunun gelişimini ise *-may turur i-di* olarak açıklayabiliriz. Prof. Dr.

Mahmut Kaşgarlı'da bu ekin tahlilini “*fiil + -p zarf fiili + et-yardımcı fiili + -er geniş zaman eki + -di geçmiş zaman eki + şahıs ekleri*” olarak yapmıştır.¹²⁵

éyt-attim	52/6
işin-ettim	306/19
bar-attim	146/5 (bar-a turur i-dim / bar-ip et-er i-dim)
al-attimde	167/14
çal-attimmu	136/8
de-yttim	57/1
ķari-val-attim	50/10
ķal-mayttimde	289/12
ķil-attiñ	222/3
ķil-atti-ñiz	262/21
yéyiş-ettiñmu?	221/17
ķil-atti	74/3
bol-atti	79/4
oyna-ytti	51/1
çéçil-atti	70/12
aç-attikmu	134/7
maħti-ş-atti	89/3
hoşli-ş-atti	68/14

İkinci Şekil :

oķut-maķçi-dim	280/11
buz-maķçi-mi-diñ	7/1
ķiçķar-maķçi-mi-diñ	7/2
tilli-maķçi idi	61/16
ber-mekçi idi	111/10
ķil-maķçi idi	69/9
çapmaķçi-duk	246/6

Yine metnimizde “-diğan + i-di” şeklindeki gelecek zamanın hikâyesinin az da olsa örnekleri bulunmaktadır ;

kötüreleydiğan idi	51/16
ķizikturidiğan idi	99/3

E.4.1.5. Gereklik Kipinin Hikâyesi :

1. teklik şahıs	-ş-im kérek i-di
2. teklik şahıs	-ş-iñ kérek i-di
3. teklik şahıs	-ş-i kérek i-di
1. çokluk şahıs	-ş-imiz kérek i-di
2. çokluk şahıs	-ş-iñlar kérek
3. çokluk şahıs	-(ş)-iş-i kérek i-di

¹²⁵ Kaşgarlı, 1992: 187.

çık-ış-im kérek idi	64/7
kil-ış-i kérek idi	73/2
iç-ış kérek idi	75/5
ét-ış kérek idi	125/2

E.4.1.6. Şartın Kipinin Hikâyesi :

1. teklik şahıs	-sa-m i-di	/	-sa-m i-di-m ¹²⁶	/	al-sa-m-di ¹²⁷
2. teklik şahıs	-sa-ñ i-di	/	-sa-ñ i-di-ñ	/	al-sa-ñ-di
nzş.	-sa-ñiz i-di	/			
3. teklik şahıs	-sa i-di	/	al-si-di		
1. çokluk şahıs	-sa-ķ i-di	/	-sa-ķ i-duķ	/	al-saķ-ti
2. çokluk şahıs	-sa-ñlar i-di	/	-sa-ñ i-di-ñlar	/	al-sa-ñlar-di
3. çokluk şahıs	ş-sa i-di	/	-sa i-di-ler	/	él-iş-si-di

Metnimizde tesbit ettiğimiz örnekler şunlardır.

kör-sem idi	220/13
bol-si-di	264/17
éyt-saķ i-di	13/19

E.4.2. RİVAYET :

Modern Uygur Türkçesi'nin rivayet çekimi, basit çekimden sonra, i- yardımcı fiiline anlatılan geçmiş zaman ekinin getirilmesi ile oluşturulur. Rivayet birleşik çekiminde şahıs ekleri – gereklilik ve şart kiplerinin rivayeti hariç – imek yardımcı fiiline getirilir.

E.4.2.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Rivayeti :

Aşağıda belirttiğimiz anlatılan geçmiş zamanın rivayetini ifade eden ekin tahlili şu şekilde yapılabilir : “-ptiken < -p zarf fiil eki + tur-ur+ i-ken”.

	<u>1. şekli</u>		<u>2. şekli</u>
1. teklik şahıs	-ğan i-ken-men	/	-ptiken-men
2. teklik şahıs	-ğan i-ken-sen	/	-ptiken-sen/-siz
3. teklik şahıs	-ğan i-ken	/	-ptiken
1. çokluk şahıs	-ğan i-ken-miz	/	-ptiken-miz
2. çokluk şahıs	-ğan i-ken-siler	/	-ptiken-siler
3. çokluk şahıs	-ş-қан i-ken	/	-ş-ip-tiken

1. Şekil :

bil-mi-gen i-ken-men	294/16
ket-ken i-ken	65/13
éyt-қан i-ken	40/18

¹²⁶ Kaşgarlı, 1992: 188.

¹²⁷ Hülya Kasapoğlu, (1988): “Modern Uygur Türkçesi'nde Fiil”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.81 (Hülya Kasapoğlunun Yüksek Lisans tezinde verdiği “bolsidi” örneğinde i- yardımcı fiili eklemiştir < bol-sa i-di.)

bol-ğan i-ken 14/6
 tügü-mi-gen i-ken 62/16
 or-ğan-mi-ken-miz 127/11

2. Şekil :

қи-ptiken-sen 124/17 (<қил-i-p-tu i-ken-sen < қил-i-p turur i-ken-sen)
 аһла-ptiken-sen-de 51/21
 аһлаp tur-uptiken-siz-de 162/6
 a-ptiken-siz-de 302/8
 tesirlinip кёт-iptiken-siz-de 303/3
 olturup кёт-iptiken-siz-гу 303/7
 қараp oltur-uptiken 35/9
 қой-uptiken 126/15
 de-ptiken 178/7 (<de-p-tu i-ken < de-p turur i-ken)
 чүш-үptiken 261/7
 аһлаp қа-ptiken 277/5
 кёy-iptiken-de 247/16
 мөкүp tur-uptiken 189/17

E.4.2.2. Gelecek Zamanın Rivayeti :

Modern Uygur Türkçesi'nde gelecek zamanın rivayeti, ünlü ile biten kelimelere “-ydi-ken”, ünsüzle biten kelimelere “-idi-ken” şeklinde ekleşmiş yapı ile ifade edilir. Diğer bir şekil ise “-mağçı (i)-ken / -mekçi (i)-ken” ile çekimlenendir.

	<u>1. Şekli</u>		<u>2. Şekli</u>
1. teklik şahıs	-idi-ken-men	/	-mağçı (i)-ken-men
2. teklik şahıs	-idi-ken-sen/-siz	/	-mağçı (i)-ken-sen
3. teklik şahıs	-idi-ken	/	-mağçı (i)-ken
1. çokluk şahıs	-idi-ken-miz	/	-mağçı (i)-ken-miz
2. çokluk şahıs	-idi-ken-siler	/	-mağçı (i)-ken-siler
3. çokluk şahıs	-ş-idi-ken	/	-ş-mağçı (i)-ken

1. Şekil :

Bu birleşik çekimde kullanılan ekin tahlili şu şekilde yapılabilir “kélidiken < kel-
 e + turur + i-ken” .

işleyel-meydi-kenmen 35/20 (< işleyel-me-y turur i-ken-men)
 ye-ydi-ken-sen-de 243/7
 devir-idi-ken-siz-de 174/18
 қил-idi-ken-siz 287/20 (< қил-a turur i-ken-siz)
 bil-meydi-ken-sen 224/12
 уһ-maydi-ken-siz-de 167/1

kél-idi-ken	218/16
ķoy-idi-ken	241/17
sözle-ydi-ken	159/11
bol-maydi-ken	174/6
bol-amdi-ken	183/16
ħala-ydi-ken-miz	33/1
çaç-idi-ken-miz	279/13
töle-ydi-ken-miz	41/9
çapla-ydi-ken-miz	301/20
kiy-idi-ken-mizde	185/3
yat-idi-ken-mizde	259/8
yétiş-meydi-ken-miz	239/3
ķil-idi-ken-siler	246/21

2. Şekil :

Metnimizde bu ekin kullanıldığı sadece bir kelime tesbit edebildik.

boğuzli-mağçi-mi-ken 214/10

E.4.2.3. Şimdiki Zamanın Rivayeti :

	<u>1. Şekli</u>		<u>2. Şekli</u>
1. teklik şahıs	çık-ivatidiken-men ¹²⁸	/	çık-mağta i-ken-men
2. teklik şahıs	çık-ivatidiken-sen/-siz	/	çık-mağta-i-ken-sen/-siz
3. teklik şahıs	çık-ivatidiken	/	çık-mağta i-ken
1. çokluk şahıs	çık-ivatidiken-miz	/	çık-mağta i-ken-miz
2. çokluk şahıs	çık-ivatidiken-siler	/	çık-mağta i-ken-siler
3. çokluk şahıs	çık-iş-ivatidiken	/	çık-iş-mağta i-ken gb.

E.4.2.4. Geniş Zamanın Rivayeti :

1. teklik şahıs	çık-ar i-ken-men	
2. teklik şahıs	çık-ar i-ken-sen	/
3. teklik şahıs	çık-ar i-ken	
1. çokluk şahıs	çık-ar i-ken-miz	
2. çokluk şahıs	çık-ar i-ken-siler	
3. çokluk şahıs	çık-iş-ar i-ken	gb.

¹²⁸ Bu ekin yapısının şu şekilde olduğunu düşünebiliriz: “çıkivatidikenmen < çık-i-p + yat-a + turur + i-ken-men”.

E.4.2.5. Şart Kipinin Rivayeti :

1. teklik şahıs	kel-se-m i-ken	(<i>gelseymişim</i>)
2. teklik şahıs	kel-señ i-ken	
3. teklik şahıs	kel-se i-ken	
1. çokluk şahıs	çık-sağ i-ken	
2. çokluk şahıs	çık-sa-ñlar i-ken	
3. çokluk şahıs	çık-iş-sa i-ken	gb.

E.4.2.6. Gereklilik Kipinin Rivayeti :

1. teklik şahıs	ķil-iş-im kérek i-ken	(<i>yapmalıymışım</i>)
2. teklik şahıs	ķil-iş-iñ kérek i-ken	
3. teklik şahıs	ķil-iş-i kérek i-ken	
1. çokluk şahıs	ķil-iş-imiz kérek i-ken	
2. çokluk şahıs	ķil-iş-iñlar kérek i-ken	
3. çokluk şahıs	ķil-iş-leri kérek iken	gb.

E.4.3. ŞART :

Şart çekimi bol- yardımcı fiiline getirilen -sa ekinin birleşmesi ile yapılır. Şahıs ekleri şart kipinin çekiminde olduğu gibidir.

E.4.3.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Şartı :

1. teklik şahıs	ķil-ğan bolsa-m
2. teklik şahıs	ķil-ğan bolsa-ñ
3. teklik şahıs	ķil-ğan bolsa
1. çokluk şahıs	ķil-ğan bolsa-ķ
2. çokluk şahıs	ķil-ğan bolsa-ñlar
3. çokluk şahıs	ķil-iş-қан bolsa

Metnimizde geçen örneklerden bazıları şunlardır.

ķoķ-miğan bolsa-m	289/12
oyli-ğan bolsa-ñ	218/4
haydal-mi-ğan bolsa-ñ	240/4
yézil-ğan bolsa	222/2
ķil-ğan bolsa	190/16
ķil-mi-ğan bolsa	284/15
ķayni-ğan bolsa	132/18
ķal-ğan bolsaķ-mu	33/7

E.4.3.2. Gelecek Zamanın Şartı :

1. teklik şahıs	ķil-idigan bolsa-m
2. teklik şahıs	ķil-idigan bolsa-ñ / ķil-idigan bolsi-ñiz
3. teklik şahıs	ķil-idigan bolsa
1. çokluk şahıs	ķil-idigan bolsa-ķ
2. çokluk şahıs	ķil-idigan bolsa-ñlar
3. çokluk şahıs	ķil-iş-idigan bolsa

İncelediğimiz metinden örnekler şunlardır.

sal-idigan bolsa-m	182/9
tur-udigan bolsa-ñ	258/21
bol-udigan bolsa	32/8
bér-idigan bolsa	293/8
kél-idigan bolsa-ķ	90/12

E.4.3.3. Geniş Zamanın Şartı :

Geniş zamanın şartı *-ar/-er* geniş zaman eki ve *bol-* yardımcı fiiline getirilen *-sa* şart ekiyle yapılır (kel-er bol-sam “gelirsem”, kel-er bol-sañ “gelirsen”, kel-er bolsa “gelirse”¹²⁹).

1. teklik şahıs	ķil-ar bolsa-m
2. teklik şahıs	ķil-ar bolsa-ñ / ķil-ar bolsi-ñiz
3. teklik şahıs	ķil-ar bolsa
1. çokluk şahıs	ķil-ar bolsa-ķ
2. çokluk şahıs	ķil-ar bolsa-ñlar
3. çokluk şahıs	ķil-iş-ar bolsa gb.

E.4.3.4. Şimdiki Zamanın Şartı :

Şimdiki zamanın şartı diğer zamanların şartına göre farklılık gösterir ve “-vat-sa¹³⁰” ekleri ile ifade edilir.

1. teklik şahıs	çik-i-vatsam < çik-ip yat-sa-m
2. teklik şahıs	çik-ivatsa-ñ < çik-ip yat-sa-ñ
3. teklik şahıs	çik-i-vatsa < çik-ip yat-sa
1. çokluk şahıs	çik-i-vatsaķ < çik-ip yat-sa-ķ
2. çokluk şahıs	çik-i-vatsa-ñlar < çik-ip yat-sa-ñlar
3. çokluk şahıs	çik-iş-i-vatsa < çik-iş-ip yat-sa

¹²⁹ Kurban, 1989: 262.

¹³⁰ Kaşgarlı, 1992: 191.

Metnimizde şimdiki zamanın şartının, olumsuz şekline örnek bulunmaktadır.

yétişel-mey-vat-sa-m 266/5

E.5. FİLLERİN NEZAKET ŞEKLİ :

Zaman zaman fiil çekimlerinde gösterdiğimiz 2. teklik şahıslardaki -niz ve emir 2. teklik şahıs -sila, -sila eklerinin dışında dikkatimizi çeken 2. Teklik şahıslara nezaket anlamı katan -li (<-la<-sila, -sile) eki bulunmaktadır.

al-di-li-ğu “aldınız”	153/7	
bol-ur-siz “olursunuz”	208/14	
kör-di-ñiz “gördünüz”	2633	
çal-sila “çalınız”	272/2	
ber-sile “veriniz”	269/8	
ber-di-li-mu? “verdiniz mi?”	296/6	
bér-idi-la “vereceksiniz”	142/13	
bér-ipti-la “vermişsiniz”	152/10	
bol-udi-li-de “olacaksınız”	200/16	
bol-uvatidila “oluyorsunuz”	81/18	vb.

E.6. SORU EKİ :

Modern Uygur Türkçesi’nde fiillerin soru şekli “-mu” ekiyle yapılır. Ağız özelliklerinden olarak özellikle birleşik çekimlerde “-mi” şeklini alır.

kör-düñ-mu?	278/11
kel-di-ñ-mu?	295/20
bol-du-ñ-mu?	162/20
bol-mas-mi-di	176/11
yéyiş-etti-ñ-mu?	221/17
oruvet-ti-mi-kin ?	221/11
éyt-ay-mu?	172/16
çaynival-ay-mi-kin?	83/1
kirgüz-dü-ñler-mu?	299/10

Yine gelecek zaman ve geniş zamanın soru şekilleri zaman ekiyle kalıplaşabilmektedir.

kél-emdu	252/11
bil-emdu?	219/18
ös-me-mdu	239/9
çal-amdu	265/2
oñşa-mdu	263/15
ķil-amsiler	98/15
çikīr-amsiler	98/15
soravér-emsiler	215/11

E.7. SIFAT FİİLLER :

Sıfat fiiller nesnelere hareket vasıflarını karşılayan kelimelerdir. Hareket vasıflarını belirtmek suretiyle nesnelere karşılayan sıfat fiiller, mâna bakımından isim cinsinden kelimeler arasına girer. Asıl isimlerden farkı, hareket halindeki nesnelere ifade etmeleridir.¹³¹

-idigan, -ydigan :

Kelimeye genellikle gelecek zaman anlamı katan bu ek, tur- yardımcı fiilinin öğrenilen geçmiş zaman ekiyle birleşmesinden meydana gelmiştir.

Béşini yeydigan ademge nimançila tikilip qaraydikine. 145/21

Oyluşup körüdigän heçnimisi yok. 155/2

Dadını añlaydigan ademler qeyerde? 62/12

Bugün gruppıdiki dihanlarınıñ hotun ve işka yaraydigan balilirimu haman yénidiki qonaqlıqqa jıgilgan,... 97/14

...Siyit Ahun müşükniñkige oşaydigan ötkür közlerini oynutup ... 106/18

...beglerniñ tapinini yalaydigan yalaqçı,... 127/14

...meniñ saña deydigan bir gëpim bar idi. 131/13

...almılgä su barıdigan ériqni qirivetkine. 133/4

...muşu melide meniñçilik naşsa éytalaydigan kişi yok idi,... 52/1

Şu yerde çüşürıdigan uruq seliş maşınisi, dora çaçıdigan apparatlar bar idi, tapşurup keldim. 246/18

Bugün seniñ heçbir payda çikidigan gëpiñ yokmu? 159/20

Uni qoyup turaylıcu, meniñ saña deydigan bir gëpim bar idi. 131/13

Aldıga kelgenni dessep keynige kelgenni tipip turıdigan Şañyonimu könderdi-de. 201/17

Metnimizde bu sıfat fiil ekinin olumsuz şekli de kullanılmaktadır.

Telpünüp turğan yaşlık köñlümde u birinçi këtım heçnime bilen teñleştürüp bolmaydigan issik bir tuygu qozgatti. 55/20

-ğan/-gen, -қан-ken :

Uygur Türkçesi'nde en çok kullanılan sıfat fiil eklerinden olan bu ek kelimeye -an/-en ve duq/-dük anlamı katmaktadır.

... yaki Günçemge qurğan tuzaqlırınıñni yuşuruş üçünma ? 192/18

Mektep tereptin Abdirişitni çakırğan avaz kélidu. 301/9

Téhi muşu tağ-tağ bolup doglangan aşlık bağlırını biz tipip alıdıgandimiz. 163/19

Hemraniñ aptapta pişip, girdenandek kızargan yüzi ciddiy tús aldı. 83/2

...égiz açkan ademiñ tili köyüdü. 155/18

Eymenmey kilvatkan geplirini añlıdınızmu? 165/12

Qoşçı seniñ qilgan işiñ qopallıq! 11/9

¹³¹ Ergin, 1982: 333.

- Oynap külüp bille işlep *jürgen* çağlirim,... 130/7
 Bulturki *ölgen* muzay bolsa, bu jil ikki yaşka kirip tuğatti. 143/18
 Sen şeherge kirip yeñi *tiktürgen* kiyimliriñni élip çık. 170/14
Kelgen yoli aq bolsun. 207/2
 Sirtin Siyit bilen Basitniñ parañ sélip, *kirivatқан* avazi añlinidu. 182/5
 Saña oħşaş napak hotunlarniñ qedimi *tekken* yerdin berket uçudu. 226/9
 Bugün hal *çüşken* buğdaylar қандағрақ? 236/4
 İş men oyliğandek bolup çıkmidi. 54/18

-ğun/-ğın :

-ğan eki kendisinden sonra iyelik ekleri getirilince -ğun/-ğın şeklini almaktadır.

Jıraқ yerlerdin kélip *oқuğunumға* miñ puşayman қildim (Uzak yerlerden gelip okuduğuma bin pişman oldum). 35/4

İst bir neççe jil *oқuğunum* nege ketti. (Yazık yıllarca okuduğum nereye gitti.) 35/3

Toğri éytisiz, menmu uni yaħşi bilimen, hemmimizniñ *oyliğini* bir. (Doğru söylüyorsunuz, ben de onu iyi biliyorum, hepimizin düşündüğü bir.) 134/11

-miğan, -migen :

Téhi şahaciniñ bégidin töpülikke çıkmığan ceñçiler sépi arisida front hemşiriliri bilen turattuқ. 23/4

Öylenmigen jigitniñ derdi tola yar-yar. 203/14

-ğanға :

Meyli *çidiğanға* çıkargan. 140/8

Nahayiti nahşa *éyalmiğanға*,

Nuқsan қоymақ şunçe çoñ işimға ; 13/2

Égilgenge égil, béşiñ yerge tekkiçe, 297/20

... *ğadayğanға* ğaday, béşiñ kökke yetkiçe. 297/21

-miş, -muş, -müş :

Geçmiş zaman ifade eden sıfat fiil ekidir. -lık/-lik, luқ/-lük isimden isim yapma ekiyle birleşerek kalıcı isimler de yapmaktadır.

Mahtandi süñgülügüç öz *қilmişiға* : 13/7

Birinçidin Siyit Aħun Metniyazniñ *қilmişlerini* tonuşturuр hem uniñ dayimiy,. 104/10

Baraver hoқuққа ége bolğan caylardiki *uқumuşluқ* kişilerniñ behitlik hayatini körüp, ... 37/21

Ötmüştin tartip melum u, şor tumşuқniñ desti. 5/5

-ar :

Geniş zaman sıfat fiil ekidir. Bu sıfat fiil eki -lık/-lik, luğ/-lük isimden isim yapma ekiyle birleşerek kalıcı isimler de yapmaktadır.

Kéler jili kooperativimiz kéñeyse... 287/9

İssığrağ caylarğa kişlap kéliş üçün ketken *uçar* қанатlarmu қайtip kélip,... 81/12

Ene bir buluñda beş *atar* miltıñni buzup, ... 19/11

Yer, ulağ ve қоş cabduqlarmu *yiterlik* dericide köpeydi. 114/15

Üstel yénida soñi yençilip ketken eski çivektin başқа көзge *körünerlik* nersilerniñ hemmisi müellimniñ yastuğı astıǵa caylışıp ketken. 27/16

Bizde *yéterlik* yer, su қоş cabduğ bolsa,... 147/20

-mas/-mes :

Olumsuz geniş zaman sıfat fiil ekidir.

Mana aǵziñda dégen bilen muşundağ *çidimas* bayveççide-sen. 168/18

Çidimas mana ur. 169/2

“Héç işқа *yarimas* adem” 114/3

Bu köz *yetmes* étizlarniñ buğday tériqlirini kimler oridi. 163/15

Şundağ *tügümes, pütmes* hiyallar bilen kéçiçe piyade jürüp çay melide dotey yamuliniñ aldığa yétip kelgen idim. 64/11

Öydikiler bilen erziymes işlargimu uruşup қалimen,... 58/8

-ğu, -қу, -ki, -kü :

Kelimeye -acak / -ecek anlamı katar. “dek” edatı ile birleşerek de kullanılır.

Bizniñ melide Baharlarniñ térilgu yerliri bolmıǵını üçün ata – anisi tirikçilik istep Sultan Veysige köçüp ketti. 58/3

Bizniñ térilgu yérimiz bolmisa,... 127/21

Ene aşu jüreklerni *ézivetkidek* dertlik nahşa éytivatқан omiçi jigit tinmay işlep қаңçilik hosul alidikin? 43/19

Nur bilen Günçe bir-birini *ölgüdek* yaǵşı körüdü. 155/8

-ğuçı, -güçi, -қуçı, -küçi :

-ğu, -gü, -қу, -kü sıfat fiil eki tabanına -çi isimden isim yapma ekinin getirilmesiyle meydana gelen ektir. Kelimeye -acak/-ecek anlamı vermektedir.

Şuniñ üçünmu jürekni *ezgüçi* mundağ éçinişlik körünüşler maña çuñkurraq tesir behiş etti. 70/18

Bopa kötürüp *kelgüçileriniñ* ikki biligige yaǵlıқ baǵlaydu. 207/3

Pütün canlıқта hayat zoқini *қozǵatқуçı* ertiyazniñ yékimlik şamili uçup turgan bir etigenligi, ... 81/4

İçkiridin Patemhan çıқıp, sanduқ bopa *kötergüçileriniñ* yüzlirige un чақıdu. 206/13

E.8. ZARF FİLLER :

Zarf fiiller hareket hali ifade eden fiil şekilleridir. Bunlar ne fiil çekimleri gibi şekle, zamana ve şahsa bağlanmış bir hareket, ne sıfat fiiller gibi nesne ifade ederler. Zarf fiiller şahsa ve zamana bağlanmayan mücerret bir hareket hâli karşılarlar.¹³²

-p (-ip/-up/-üp) :

Türk dilinin her sahasında görülen bu ek Uygur Türkçesi'nde de en çok kullanılan zarf fiil ekidir.

Gunçem çaçliri çugulğan közliri kórķunuçluk tús alğan halda béşini asta *kötürüp* etrapıǵa ensizlik bilen qaraydu. 229/3

Men cañziǵa *bérip* Amantay bilen; Turǵankamlarǵa hever qilip keldim. 195/18

Düşmen barlıq küçini herketke *keltürüp* qarşılıq qılmaqta. 23/1

Nurlarǵa asta *yéqinlişip kélip*. 196/17

Atlarnıñ ornini *qilip* keçte élip kétimiz. 197/3

Ayvanga *kirip* kétidu. 201/10

Biz ular bilen *salamlişip* oymandiki sazlıqniñ şimalıǵa ornaşqan ştapqa kirip kettük. 17/16

Helk erkinlik dep bar ceni bilen "hura" *қиққирip* ceñge kirivatsa,... 20/10

-i (-u/-ü) :

Yağ satmaymen, -dep yolumǵa kétévergen idim,... 64/16

Kimni körse çüşüviridigan qandaq sarañ köñülken u?! 154/19

éyt-i-vér-etti 82/7

két-i-vér-idu 113/12

qil-i-vér-idigan 243/18

iç-i-vér-iñler 249/12

kör-ü-vér-emdila 238/10

jür-ü-vér-imizmu 247/7

tur-u-vér-idu 79/8

-ğaç :

Kelimeye -mak için, -mek için anlamı veren zarf fiil ekidir.

Teyyarlıǵan nerseñni *alğaç* bar. 285/6

Manıñǵa çay *alğaç* kelgin. 129/9

Çay *alğaç* keldiñmu apa. 130/18

-gili /-gili /-kili /-kili :

Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesinde -ğalı/-geli/-alı şeklinde kullanılan bu ek kelimeye değişik anlamlar katar.

¹³² Ergin, 1982: 338.

Ugudin béri *sözligili* çıktı, ... 11/8

Mana bugün Urumçi şehriğe *kelgili* üç ay boldi. 36/7

Méniñ üstümdin dathorluk *kilgili* keldiñmu bu yerge? 279/8

Her halda ularniñ çışığa tegmey déginini kılsañ obdanraq bir nerse *algili* boludu.

147/6

-ğiçe/-giçe/-kıçe/-kiçe :

Kelimeye -ınca/-ince, -ıncaya kadar/-inceye kadar anlamı katar.

...şeherdin *çikkiçe* uyni urup qoglavérip askitip qoyuptu. 259/3

Tohta apam *kelgiçe* birdem dutar çaldurayçu. 137/3

Aş vahti bilen kelgen adem ta çifñ *çüşkiçe* saqlap turdum. 60/6

Koopérativ ezaliri *jigilgiçe* bir piyale çay içip ket. 246/7

Uniñ üçün seher turup, kün *qizigiçe* oma orusiz,... 92/12

Aval hargiçe urup, tipip dumbalidi. 65/9

Siyit öyge kirgiçe men Günçemni başlap çikimen. 208/1

Özirimu tañ atkiçe giñşip, yötülüp yatalmaydiligu,... 47/21

Hoş Günçem körüşkiçe aman boluñ. 197/8

-mastin / -mestin :

Çok sık kullanılan birleşik bir ektir (mas + tin). Kelimeye -madan/-meden anlamı katmaktadır.

Hemra uniñ qolığa *qarimastin* zerde qiliviraq sözlidi. 91/14

... béşini ikki qoliniñ arisiğa alğan halda ceyniginiñ ağışinimu *tuymastin* kimirlimay düm yatidu. 29/4

Maña boynini burap gep *qilmastin* qarap turdi. 35/9

Setraç bolsa, uniña ehmiyet *bermestin* eznilik bilen ceñname kıssilirini sözlevérip,... 79/20

Ürükni kötürüp barginimda Baharniñ anisi hoylidin paypaslap çikivatatti, gep *qilmastin* sévetni işik aldığa qoyğan idim. 54/20

Şuniñ üçün zorlimastin işendürüş yoli bilen iş kısaq boludu. 276/7

Artuq söz qilmastin arkimğa yandim. 55/5

Baliliriga tuydurmastin asta talağa çikip kettim. 69/14

Şuniñ üçün u héçnime demestin kızirip aş içivatatti. 89/1

-ğansiri /-kansiri :

Türkiye Türkçesi'ndeki -dikça, -dikçe karşılığında kullanılmaktadır.

Ağamça uniñ mürisige *patkansiri* mükçüyüp, kıça ve ağamçilarni tilaytti. 98/1

He, işta *çiniqqansiri* cayığa kélip qalidu. 278/7

Kün *bargansiri* issitişni küçeytivatқан nurlirini yerge séhillik bilen çaçatti.

81/7

Emma u *bargansiri* kişiler ömlüşüp işligende naħşa,... 98/11

Démek kooperativniñ emiliyattiki evzelligini *körgensiri* kayıl boludu.
276/16

-ğanliqtin :

Bu ek kelimeye “-dıqça, -dikçe, -dığında, -diğinde, -dığından dolayı, -diğinden dolayı veya -dıktan sonra” anlamlarını verir..

Çünki Metniyazniñ pütün étizi peketla ikki eçiqtin suğuruludığan bolup, kıça térilğan cay bir eçiqtinla suğa *қанғанliqtin* uniñğa capa tartıp séliškimu toğri kelmidi.
84/14

Her halda bu dihan mehkem *турувалғанliqtin* çaқ pütüp ketti. 79/10

Aşliqniñ yerdin alidığan uzugini yava çöpler şümep élip, aşliqқа az *қалғанliqtin* buğday acizlap, sağırip kétidu. 262/17

-may / -mey :

Türkiye Türkçesi’ndeki -madan, -meden karşılığında kullanılmaktadır.

Turdi қolidiki pulni *yoşuralmay* aldirap қalidu. 274/9

Şundaқ éğırcilikқа, қelivatқanni körüp turup, kéçe – күндүз baş *kötermey* işlevatқан Rozinimu қоғlavettile. 237/4

...ornidin teslikte turup, yüzini *jumayla* çayga ot yékişқа urundi. 93/14

Gep *қilmay* қарap turudu,... 278/21

Uniñ *haydalmay* қалған ақ қunақ yerini kooperativtin bir қоş çikirip haydap béreylik. 283/7

Micezim yoқ, -dédi Baқи artuқ söz *қilalmay* yerge қарap қaldi. 44/19

..., kiyimliri çöp-çöp hól ve lay halda kişilerge көrünmey öyge asta kirivalğan.
84/20

Tene gepni ögenmey, nanni halallap yéyişni ögünüş kérek Nur. 163/6

-ğande / -gende ; -қанда / -kende :

Birleşik bir ektir (-ğan sıfat fiil eki + -da ismin bulunma hali). Çok sık kullanılan bu ek kelimeye “-dığı zaman, -ınca, -dığında” anlamlarını verir.

Meşrep “cürüñ” dep қolidin *tarıқanda* Ğunçem silkivétidu. 193/16

Salkın *çüşkende* yene orusiz. 92/14

İşligende işlep *uñliğanda* uñlap öz erkin bilen жүrelmeymen dep oylatti. 98/10

Toğrisini *éytқanda*, hayvanlarmu şundaқ caylarda uзақ çidap yatalmas idi.
68/10

Rehmini téhi yamulğa *kirgende* көrüsen. 198/3

İşik түvige kélişkende işikni yene bir yeñgisi taқivalidu. 214/1

Hérip ketkende birdem aram alsañ bolatti. 250/16

-ğandin kéyin:

“-ğan” sıfat fiil ekinin üzerine isim hal eklerinden “-din” ayrılma hali eki ve “kéyin” edatının getirilmesiyle meydana gelen bu ek, zarf fiil görevi üstlenmekte ve kelimeye –dıktan sonra, -dikten sonra anlamı katmaktadır.

Baharhan *ölgendin kéyin* Baķiniñ sil késili égirlişip, orun tutup yétip qalğanlığını añlığan idim. 67/21

Boşuşup kétey dégende quligidin sozup, burap – burap qoyidiğan dadisi *ölgendin kéyin*, u hümirini taşlap setraşlıq qilidiğan dukanni simiçke, puçaq satidiğan tenze qilivaldi. 78/10

Kiçik bolsa, öyge *kelgendin kéyin* özeñ çoñ qilip alasen, özi. 251/14

Yine “-ğan (-gin) sıfat fiil eki + iyelik ekleri” birleşik yapısından sonra “üçün” edatının gelmesiyle de zarf fiil ifade edilmekte ve -dığından dolayı, -dığından için anlamı vermektedir..

Haşimbayniñ moziyini yoğanla bir kalığa aylandurup *berginiñ üçün* héli bir nime apsenğu? 156/12

Nime gunayim üçün bağlaysen méni, yaziçe işlep *berginim üçünma*. 192/17

Bir cümlede zarf almış bir kelimedenden sonra sıfat fiil almış bir kelime geldiğinde çoğu zaman bu zarf fiil sıfat fiil anlamı vermektedir.

Düşmenniñ bilindajliriga yékin *bérip qalğan* ikki – üç ceñçiğe oq tegdi,...24/10
... otturisdiki golliri *qurup qalğan*, lékin tüvidin yene quyuk şahlap çikivatқан kiçikkine şaptulluq bağni körüsiler. 76/12

Bağlanmay qalğan bir qisma kiçini bolsa,... 99/14

Höl bolup çaplişip qalğan köynigini ténidin soyup yaķisidin tumşugini tiķip püdeytti. 95/5

Keç *kirip qalğan* mezigil. 200/3

U, *qurup ketken* tamigini höllep,... 52/14

Biz éçik étiş üçün *qumurup kötergen* çimni ikki –üç adem aran kötöreleydiğan idi. 51/15

Uyuқта qélin, çörisi qırçilip *yağlişip ketken* kona ceñname kitividinmu ikkisi turudu. 77/7

Ayrıca kendilerinden sonra gelen zaman eki almış kelimeyle birlikte ifade edilmektedirler.

Sovuk ademni heridek *çéķip turudu*. (Soğuk insanı arı gibi sokuyor.) 16/5

Ular nime guna qildi ve nege *élip kétildi?* (Onlar ne günah işledi ve nereye götürüldü.) 29/17

Ériķniñ qirliridiki çöpler ve del-derehlerla yeşil *bolup körünetti*. (Kanalın kenarlarındaki ot ve ağaçlar da yeşil görünüyordu.) 43/4

Bıçare ademge özre éytip kéley dégen hıyalım suğa çüşken kardek érip ketken idi. (Çaresiz adama özür dileyip geleyim diye düşündüğüm hayalim suya düşmüş kar gibi erimişti.) 48/8

E.9. BİRLEŞİK FİLLER

Birleşik fiil bir kelime grubudur. Kelime gruplarında esas; anlamda bir bütünlük teşkil etmek ve cümle içinde tek kelime muamelesi görmektir. Kelime gruplarına iştirak eden unsurlar; asıl anlamlarından az veya çok farklı, yeni ve tek bir anlam ifade etmek üzere bir araya gelirler. Birleşik fiillerde de bu böyledir. İster iki tarafı da fiil olsun, ister bir tarafı isim – bir tarafı fiil olsun, her birleşik fiil, bir tek kavramı karşılar.¹³³

E.9.1. Bir Tarafı İsim Bir Tarafı Fiil Olan Birleşik Fiiller

İsim ile bir yardımcı fiilin meydana getirdiği birleşik fiillerdir. Bu tipteki birleşik fiillerde anlamın oluşmasında ismin ve fiilin de etkisi vardır. Zaman zaman isimlerin yardımcı fiillere iyelik ve hal ekleriyle bağlandıkları görülmektedir. Bir isimle bir fiilin birleşmesi sonucu asıl manaları dışında mecazî ifade taşıyan birleşik fiiller meydana getirilebilmektedir.¹³⁴

ķil- :

yardem ķil-	“yardımetmek”	231/4
teklip ķil-	“teklif etmek”	211/2
davam ķil-	“devam etmek”	78/9
gep ķil-	“konuşmak, söylemek”	79/8
hel ķil-	“halletmek”	109/2
hıyal ķil-	“hayal etmek”	265/4
ruhset ķil-	“izin vermek”	251/16
gem ķil-	“dert etmek, gamlanmak”	161/7
hözür ķil-	“rahatlatmak”	80/10

bol- :

hapa bol-	“üzülmek, darılmak”	273/2
hoşal bol-	“memnun olmak”	94/1
har-zar bol-	“dertlenmek, üzmek”	219/4
ége bol-	“sahip olmak”	37/20
adem bol-	“adam olmak”	146/3

ber- :

azar ber	“eziyet etmek”	6/9
----------	----------------	-----

¹³³ Ercilasun, 1984: 48.

¹³⁴ Leyla Karahan, (1994): “Kıssa-i Yusuf-İnceleme-Metin-Dizin”, Ankara, TDK. Yayınları, s.113.

aram ber	“dinlenmek, dinlendirmek”	67/10	
heç ber-	“hak vermek”	77/20	
payda ber-	“faydalanmak, fayda vermek”		156/20
boy ber-	“etkisi altına almak”	65/7	
cavap ber-	“cevap vermek”	44/14	
uyğa ber-	“uyutmak”	74/18	

tart- :

capa tart-	“cefa çekmek”	84/14	
jük tart-	“yük çekmek, yüklenmek”	40/13	
uh tart-	“ah çekmek”	52/7	
dertlerni tart-	“dertleri çekmek”	75/17	
çetke tart-	“kenara çekmek”	129/12	
dil azari tart-	“gönül ağrısı çekmek”		90/9

al- :

dem al-	“nefes almak, dinlenmek”	270/2	
tüs al-	“hal almak”	27/13	
koynığa al-	“koynuna almak”	70/21	
payda al-	“faydalanmak”	271/3	
aram al-	“dinlenmek, rahatlamak”	40/13	

sür- :

hiyal sür-	“hayal etmek”	265/5	
höküm sür-	“hüküm sürmek”	28/15	
ömür sür-	“ömür sürmek, yaşamak”	73/18	

qoy- :

amanet qoy-	“emanet etmek”	274/16	
gepni qoy-	“sözü bırakmak”	304/3	
yol qoy-	“yol koymak”	153/3	

sal- :

qol sal-	“el koymak”	264/17	
ziyan sal-	“zarar vermek”	264/20	
ağziğa sal-	“ağızına koymak, ağızına vermek”		304/6
yolğa sal-	“uğurlamak, göndermek”	126/9	
qulaq sal-	“dinlemek, kulak vermek”	181/9	
gepke sal-	“konuşturmak”	135/13	

kör- :

yaşsi kör-	“sevmek, beğenmek”	305/12
yaman kör-	“sevmemek, iyi görmemek”	14/2
kün kör-	“gün görmek, gün geçirmek”	148/2
mağul kör-	“makul görmek”	250/21
dölet kör-	“varlıklı olmak, devletli”	270/4
zulüm kör-	“eziyet çekmek, zulümgörmek”	38/5

çek- (çék-, çik-) :

tamaka çek-	“sigara içmek”	135/21
tamaka çik-	“sigara içmek”	191/8
nas çik-	“nas çekmek, çiğnemek”	253/19
hesret çek-	“hasret çekmek”	220/17

çik-, çıkar- :

çataç çik-	“karışıklık çıkmak”	277/6
asta çik-	“yavaş çıkmak”	296/5
estin çıkar-	“akıldan çıkarmak, unutmak”	283/2
işka çik-	“işe gitmek”	100/2
küç çıkar-	“güç göstermek”	277/14

çayt-, çaytur- :

cavap çaytur-	“cevap vermek”	55/16
arkığa çayt-	“arkaya dönmek”	62/1
öyge çayt-	“eve dönmek”	92/21
iştin çayt-	“işten dönmek”	270/14

ur- :

ah ur-	“ah çekmek”	185/16
--------	-------------	--------

eyle- :

bayan eyle-	“beyan eylemek”	149/19
-------------	-----------------	--------

E.9.2. İki Tarafı Fiil Olan Birleşik Fiiller :

İki tarafı da fiil olan birleşik fiillerde asıl unsuru birinci fiil teşkil etmekle beraber, yardımcı fiil de kendi anlamını tamamen yitirmeyerek, asıl fiilin anlamını tamamlamaktadır. Bu tür birleşik fiiller “*asıl fiil*+*-p, -a/-e zarf fiili* + *yardımcı fiil*” olarak kullanılmaktadır.

ber- /-ver-, -vir- /-ivir- :

“-a/-e” zarf fiil ekiyle ber- yardımcı fiilin kaynaşması sonucu ortaya çıkan “-ivir- / -iver-, -vir- / -ver-” şekli ile tezlik ifade edilmektedir (Uygur Türkçesinde “a, e” ile biten bir kelimeye, ilk hecesinde ünlü bulunan bir ek getirildiğinde “a, e” nin “i” ye dönüştüğünü daha önceki konularda belirtmiştik : *kétivirey* < *két-e ber-ey* “gidivereyim”).

He, **deviriñ** kılugum sizde. 137/6

Men **kétivirey**,... 149/13

Sağalğa aq kirgendimu heves **kiliviremdu** kişi. (kil-a + ber-emdu). 152/11

Çaçivireymu emise? (çaç-a + ber-ey-mu?) 284/12

... sularni içivirip égirlişip ketti. 75/4

Kimni körse **çüşüviridiğan** şandaq sarañ köñülken u?! 154/19

Yaş satmaymen, -dep yolumğa **kétivergen** idim,... 64/16

“-p” zarf fiiliyle oluşturulan birleşik fiil de aynı anlamı vermekle beraber, süreklilik ve engelsizlik¹³⁵ ifadesi de taşıyabilmektedir. (koyup ber- 170/3, kılıp bersem 163/10, işlişip ber-diñ 292/18 vb.).

Kéni muşu turkıda eşu şapaqtiki muzdek soğ çayni **ekilip berse** hecep yahşi bolatti. 86/9

He boytu, boptula dep **koyup berseñ** béşiñğa çıkivalidu. 125/21

... özeñ ege bolup Günçemni **élip ber**. 153/11

Zorişanniñ kızini Siyitke **élip bersek** dep Şervan bilen meslihetleşken

idük. 161/9

jür- :

“-p” zarf fiil ekiyle oluşturulan “-p jür-” birleşik fiili süreklilik ifade etmektedir.

Sen bu yerde nime kılıp **jürüsen**. 215/12

Bugün ikki kün boldi, 7-8 adem istep **jürümüz**. 230/12

Bizniñ ailini kooperativğa kirgüzüş üçün can köydürüp **jürüsende** Heyirnisä. 286/3

tur- :

“-p” zarf fiil ekiyle yapılan birleşik fiillerde ana fiilin ifade ettiği hareketin sürekliliğini ifade etmektedir.

Muzika şayguluk oynap **turudu**. 228/20

Uyuñni bérip **turudiğan** bolsañ, 258/21

Öyniñ pencirliri körünüp **turudu**. 235/4

Şarap **turimen** yolğa. 269/2

İkkisi érişniñ şirida sizni şaqlap **turudu**. 284/11

Gep kilmay şarap **turudu**,... 279/1

... töplidin bolsa mum puriği kélip **turatti**. 88/2

¹³⁵ Öztürk, 1997: 102.

qoy- :

“-p” zarf fiil ekiyle yapılan birleşik fiillerde hareketin yapıldığını ifade etmektedir.

Cigdiniñ arqısında qarap tursam, dadam uyaq – buyaqqā qarap **qoyup**,... 287/2

Abdirişitke qarap **qoyup**. 299/20

Güllep tikilgen ciltini boynumğa ésip **qoyduñ**. 37/7

... yette kişini kürede üç kün sulap **qoydi**. 62/21

... bu, késel yatidigan cay emes, bilip **qoy** bu – haman!! 45/5

qal- :

“-p” zarf fiil ekiyle oluşturulan birleşik fiillerde hareketin özellikle yapıldığı belirtilmekle beraber ansızın bir durumdan başka bir duruma geçme anlamı da içermektedir.

... bezi kişilirimizde köreñleş peyda bolup **qaldi**. 299/21

ket- :

“-p” zarf fiil ekiyle teşkil edilen birleşik fiillerde tam yapılma ifade edilmektedir.

... mele terepke bir bésip, ikki bésip jürüp **ketti**. 45/11

U, yene öziniñ hékaysıǵa çüşüp **ketti**. 58/2

Şeherge kirip **kettim**. 181/19

Pişip qaldila emes, toǵrısı oridigan vahtidin bir neççe kün ötüp **ketti**. 72/8

Baqiniñ öyige kirip **kettük**. 67/19

Bizniñ melide Baharlarniñ térilǵu yerliri bolmıǵını üçün ata – anisi tirikçilik istep Sultan Veysige köçüp **ketti**. 58/5

çiq- :

“-p” zarf fiil ekiyle çiq- yardımcı fiilinin meydana getirdiği birleşik fiil hareketin başından sonuna kadar tam yapıldığını veya yapılacağını ifade eder.

Siyit öyge kirgeçe men Ğunçemni başlap **çiqimen**. 208/1

İçkiridin Ğunçemni köçürüp kelgüçiler qayıp **çiqıdı**. 210/20

Lékin men beñsiz bolup **çiqtim**. 38/3

İş men oyliǵandek bolup **çiqmidi**. 54/18

Men şu terepke qarap tañ atqıçe tuymay naşsa étip **çiqimen**. 58/20

bol- :

“-p zarf fiili + bol-” yardımcı fiiliyle teşkil edilen birleşik fiil, imkan verme, olurluk anlamı taşımaktadır.

Doklatni teyyarlap **boldum**, 298/20

Küzlük hosuldin kéyin déyiştiñler, unimu élip **bolduq**. 304/19

Hemra aş içilip **bolǵan** çinilerni destilep nériraq ittirip qoydide,... 90/18

Bu étizni çapsan otap **bolduq**. 255/7

Bizniñ Abdikérım kadr boluvélip, kepirativça kirmidiñ dep, özi, méñemni yep boldi. 259/15

bar- :

Muşu baliniñ ehvali kündin – künge osallışip kétép **baridu**. 219/15

qara- :

Köynigniñ étigini tartip qarap. 174/3

Nur sinçilap qarap. 188/6

E.9.2.1. Kaynaşmış Birleşik Fiiller

İki fiilin kaynaşarak yeni bir fiil meydana getirmesidir. Bu hadise, bazı ses değışme ve benzeşmelerinin yanısıra, -l- düşmesi sonucu meydana gelen ses değışmeleri ile oluşmaktadır

vat-/-vat- :

“asıl fiil+-p zarf fiili + yat- yardımcı fiili” şeklinde kaynaşma sonucu ortaya çıkan “-vat- / -ivat-” eki esas itibariyle süreklilik ifadesi taşımaktadır.

kélivat- <kél-ip yat- 16/13

kirivat- < kir-ip yat- 20/10

uçuvat- < uç-up yat- 25/13

boluvat- < bol-up yat- 29/18

haydavat- < hayda-p yat- 42/4

val-/-ival- :

“asıl fiil +-p zarf fiili + al- yardımcı fiili” şeklinde kaynaşma sonucu oluşmuştur.

turuval- < tur-up al- 205/17

orival- < or-ip al- 212/14

haydival- < hayda-p al- 244/17

oquval- < oq-up al- 249/9

añlival- < añla-p al- 252/16

eçik- < él-ip çik- (*alıp çıkmak, getirmek*)

Siyitniñ höcrisidin bir körpe – yastuq **eçikip** bérifler. 220/2

ekir- < él-ip kir- (*alıp kırmak, getirmek, dahil etmek*)

Hoy asmandin çuşken kök monçaq, mavu sütlerni **ekirip** püşürüp qoy. 182/15

ekel- < *él-ip kel-* (*alıp gelmek, getirmek*)

Nurum, Nurum béşñizni kötürüñ. Su *ekeldim* içiñ. 195/13

eket- < *él-ip ket-* (*alıp gitmek, götürmek*)

Emdi bizni çapsanraq öyüñlerge *eketmemsiler*” dep ... 118/2

apkaş- < *él-ip keç-iş-* (*alıp kaçışmak*)

At *apkaşturup* bir harivini sundardiñ. 191/9

apar- < *él-ip bar-* (*götürmek*)

Aparğın, qarığaçqa bağla. 193/6

eke- < *él-ip kel-* (*alıp gelmek, getirmek*)

Ağamça *eke*. 192/7

ekil- < *él-ip kel-* (*alıp gelmek, getirmek*)

Cañzidin çikirivetken atlardin törtni *ekilip*, meyardiki atlar bilen bille tulukça қошуñlar. 164/14

epkel- < *él-ip kel-* (*alıp gel, getir*)

Héliki Yaқupniñ sétilğan harvisiniñ pulinimu қоşup *epkel*. 225/1

eçiket- < *él-ip çık-ip ket-* (*götürmek*)

... tağa - tagalap *eçiketken* idiğu,... 126/7

E.10. Yeterlik Fiili :

Modern Uygur Türkçesi’nde yeterlik (iktidarî) fiil al- yardımcı fiiliyle oluşturulan birleşik fiillerle yapılmaktadır. Hareketin yapılabirliğini ifade etmek için “*asıl fiil+ -a/-e zarf fiil eki + al- yardımcı fiil*” birleşik fiili kullanılmaktadır. Yeterlik fiilin olumsuzu ise al- yardımcı fiiline -ma/-me olumsuzluk ekinin getirilmesiyle teşkil edilir. Fakat Uygur Türkçesi’nde -a/-e zarf fiili ile al- yardımcı fiilin kaynaşması sonucu yeterlik şekli *al-*, *-el-* / *-ala-*, *-ele-*, (ünlü ile biten fiillere eklendiğinde de kalıplaşarak -l- şeklini alır “*uñlalmidim < uñla-y-a al-mi-di-m*” vb.) olarak ekleşmiştir (körelmidim < *kör-el-mi-dim < kör-e al-mi-di-m* “göremedim”).

Bir gadaymu **kiyeleydiğan** bu kiyimliriñge hemmiñ minnet қилиşip kettiñgu. 183/14

... özemniñ nénini tépip **yéyeleymen**. 180/12

Sözge astınraq **çüşünelmidiñ!** 14/13

Lékin bu nersiler bilen dukan icarisini **töliyelmigini** üçün égisi uni қayturuvaldi. 78/15

Biz munçilik işni **epliyelmisek** şunçe telluқni қандақ taptuқ. 167/3

Méniñ étim yortup **yételmidi-de**. 182/7

Men yarni **körelmidim.** 185/10

Eger **yétişelmissiñiz** kooperativ yaki hemkarlıq gruppaa ezaliri yardım
kılıdu. 263/6

Nimişke u köñlige kelgen sözni dostıǵa **éytałmıdı.** 33/14

... menmu çoñ bolǵıçe yolumni **tapalmısam,** ene şundaq tentirep qalimen.
42/17

... birdem **uñliyalmidim.** 34/19

Öyge bérip yatqanda téç **uñlalmıdım.** 48/10

Şu jildin başlapla öz aldımǵa yer **haydalmıdım.** 66/18

Mundaq nomusni biz **kötürelmeymiz.** 20/11

F. EDATLAR

Tek başlarına mânâları olmayıp, ancak cümledeki diğer kelime kelime grupları arasında çeşitli münasebetler kurmağa yarayan alet sözlerdir. Edatlar çekime gelmeyen donmuş ve kalıplaşmış sözlerdir.¹³⁶

F.1. ÇEKİM EDATLARI

Çekim edatları, isimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümledeki diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik vb. bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimelerdir.¹³⁷

bilen : “ile”

Ularçu bir – biri *bilen* sirdaş bolup qaptu. 179/3

Sipayi zañlık külke *bilen* külüp. 180/1

Körefilik *bilen* okuydu. 181/9

Bu qerzirimni tamamen tölep bolgiçe Şaño atamniñ vesiligide bolup, körsetken yoli *bilen* mañimen. 181/20

üçün : “için”

Éliş *üçün* urgande uni. 144/9

Hoşamet kılganlar yahşi körünüş *üçün* kılidu. 146/5

Uniñ *üçün* bir yaqtin tolap, bir yaqtin heşleş kérek. 153/21

“Şu qerziñ *üçün* bégiñ bizge rene” deydu. 188/1

Mavu reh *bilen* pul nika heqki *üçün* hatip ahunumğa. 201/20

Mana men séniñ *üçün* aldım dep qoydum. 205/17

béri : “beri, bu yana”

İkki jildin *béri* yer icarisini kémeytip, yer islahati bolup ötti. 239/14

Andaq bolsa, özi, alti aydin *béri* dihançilikni oquymen dep, bikardin nime avare bolup jürüsen, özi. 247/3

Neççe kündin *béri* artiyazdila kooperativqa qoşulmiganga puşayman kılivatattıla, bir demdila tonlirini tetür kéyip aptılıgu yana? 297/3

Dadam artiyazdin *béri* çöçüp, hemme açığı çıqip boldi, Abdirişitka. 300/16

“Kim bilidu, bir qançe vahttin *béri* Sadıq qeyerlerde, kimler bilen boldi. 33/20

kéyin : “sonra”

Can ağıgandin *kéyin* datlimamdu. 47/20

Biz ştap başlıgi bilen körüşüp bir qançe söhbet kılgandin *kéyin* su boyida uçratqan kızlardin biri işiktin ruşset sorap kirip keldi. 18/10

¹³⁶ Hacıeminoğlu, (1984): “*Türk Dilinde Edatlar*”, İstanbul, MEB. Yayınları, s.V.

¹³⁷ Necmettin Hacıeminoğlu (1997): *Harezmi Türkçesi ve Grameri*”Ankara, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s.102.

Ahiri çidalmıgımın *kéyin*, sulisañ birağ sula yatamen dédim – de, batarluğ kılip Şencañınıñ aldığa top – toğri kirip bardim. 35/5

Çaçıda héçnerse qalmıgandın *kéyin* tamaqñıñ tatqı kalğan qolını yalap, şümüp anisiğa “yeniçu” dégen menide boynını siñayan kılip telmürüp turatti. 50/6

Kün örligendın *kéyin* bovaylar sözlep jürüdigän boga tincigi yene başlandı. 94/14

He mana, undağ bolğandın *kéyin* bir – birimizniñ égir – yénikçiligimizge yar – yölek bolup, öz – ara payda yetküzüşimiz kérek. 110/11

toğrisida : “hakkında”

Metniyazniñ dihançilik toğrisida yazıçe kılgan işi kıçığa üç kétim su tutuş boldi. 84/10

... turmuşı qalağ bir ademni emgek qaynımığa tartıp uni çidamlıq, işçanlarnıñ qatarığa qoşuñıñ yaşılığ *toğrisida* dihanlarğa sözlep bérışni oyıldı. 114/9

Ertiyaz kooperativğa kiriş *toğrisida* yazğan hetlirimmu tesir kılmaptu. 249/15

toğrulıq : “hakkında, üzerinde”

U küni ot otaşniñ paydısı *toğrulıq* gézit oqup bergende, nahayiti hoşal bolup ketti. 262/5

Maqul, başqa işlar *toğrulıq* bugün keçkurun kooperativ ezaliri jigilganda sözlişermiz. 277/20

qarşı : “karşı”

Biz düşmenge *qarşı* hekiqette gezepke keldük. 20/21

U, şu halda düşmenge *qarşı* yerilişğa teyyar urğan bomba idi. 21/4

Téhi bu gizendiler uyalmastın üç vilayette zulumğa, hoquqsızlıqğa *qarşı* kozğalğanlarnı oğrılar dep teşviqat kılivatidu. 32/16

Zomigerlerge *qarşı* küreşni kördile. 239/17

boyıçe : “boyunca”

Jurt çuñliriniñ meslihiti *boyıçe* on hoçe buğdayni harvıga bésip, toho ikki kıçqargan çağdila sheerge kirip kettim. 59/17

Kooperativ ezaliriniñ mol hosul élišini ve rayon *boyıçe* nemuniçi bolup çıqқанlarnı tebrikleş üçün çoñ meclis hazirliğı boluvatidu. 290/6

Bizniñ kooperativ vilayet *boyıçe* mol hosul aldı. 291/1

burun : “ evvel, önce, geçen”

Vay Turdahun bizge yandaqça bir uy bérıp turudıgan boldi, yerni hemmidin *burun* biz haydap bolumiz deptila, keni bergen uyi? 237/12

Bugün seher qoşuñni niyet kılganlığı üçün el yatqıçe méçitniñ aldidiki yagaçta gep sétişni qoydide, melidiki hemme kişidin *burun* yétip qaldı. 93/2

Şuniñ üçün bugün “alğa” kooperativiniñ ezaliri, hemmidin *burun*, pütün küçini uyuşturup emgek qaynımğa çüşken idi. 118/5

aval : “evvel, önce”

Gruppa bu jil qurulupla yerlirini yaqşi işlep térimini hemmidin *aval*, öz vahtida ötküzdi. 96/17

dek : “gibi”

He mana qara, men *tagdek* adem turup tohuçilik bolalmaymenmu. 152/20

Ular héçnimige dal *bolmigidek*, bizde bir qançe sélik jigilip qaptudek. 128/4

Metniyaz qicini Hemra *körsetkendez* oruşqa geyret qilidigan bolup öyge qaytti.

92/20

bille : “birlikte, beraber”

Cañzidin çikirivetken atlardin törtüni ekilip, meyerdiki atlar bilen *bille* tuluçqa qoşuñlar. 164/15

Emdi ata – anilar bilen, sile bilen *bille* behit yolida téhimu çoñ gulaç taşlap işqa çüşümen. 302/10

Eger ustam başqilarga oşşas didilraq bolup, emgekke qatnişidigan bolsa elvette İzzethan uniñ bilen *bille* turmuş köçürüşte teyyar idi. 90/17

Özimu köpçilik bilen *bille* emgek qilişniñ köñüllük ikenligige téhimu qizikiqip éçilip, gepte ve qiziqçilikta hemmini heyran qaldurğan idi. 107/19

Şuniñ üçün umu köpçilik bilen *bille* işençlik barañliqniñ aldiga kelip tohtidi. 118/11

oşşas : “aynı, benzer, farketmez, farksız”

Saña *oşşas* kök beşini urğan noçilarnimu heqiketleyemiz. 199/7

Telpünüp turğan buğdaylarniñ sirini bilişke, éçilganda sizge *oşşas* külüp turudigan kévezlirini erkilitişke qizikişken. 287/18

Burun bizge *oşşas* kembigellerniñ öyige qaşkan kirse, yamanlap çikip kétetti. 292/20

Hazir bu, bizge qariganda avularga *oşşas* kembigel dihanlar bilen yekinlişip, kooperativqa kirip kétidigan boldi – de. 295/16

Menmu burun aldiñdiki balañga *oşşas* budruqçina, qizil yüzlük oğluñ Rozi emesmidim. 37/15

Héliki dihaniñ cinaziğa *oşşas* qalğan éti patqaktin harivini tartip çikalmay taza çuñkur yerde jikildi. 61/8

F.2. BAĞLAMA EDATLARI

Cümleleri veya cümle içinde kelimeleri ve kelime gruplarını ya anlam bakımından, yada şekil itibarıyla birbirine bağlayan sözlere dir.¹³⁸

bilen : “ile”

Sirttin Siyit *bilen* Basitniñ parañ sélip, kirivatқан avazi añlinidu. 182/5

Maşiniçi, mozdoz *bilen* tumaqçı otturisida jügrep jürüp ötügümniñ culigi çıqip ketti. 183/9

Basit, cügüsen mavu şengen yamulniñ jigitige héliki Aznibaqi *bilen* Yaşup dégen gedengeşlerni hayditip kel. 194/19

Yayi *bilen* Basit çıqip kétidu. 195/7

Men cañziğa bérip Amantay *bilen*; Turgankamlarğa hever kılip keldim. 195/19

Aval Turgan, kéyin Amantay *bilen* Nurum bağniñ arqisiğa kétidu. 197/13

emma : “ama”

“Koynuñdin tükülse, qoncuñğa” boptu séniñ déğiniñ bolsun, *emma* ikki şertim bar. 265/19

Kamçilikni ikrar kıliş yahşi, *emma* uni emelde tüzütüş kérek. 301/1

Méniñ sézişimçe Haşimkam öz mihniti bilen kün köçürüşni yaman körmeýdu, *emma* uniñğa bay dihanlar bilen sinpiy cigirisini ayrivéliş üçün, zirikmey – tirikmey çüşençe bersek, toğri yolğa mañidu. 276/10

emma lékin : ama lâkin

Séniñ aldiriginiñ toğri. *Emma lékin* her işniñ vahtı bar. 258/17

Emdiğu şundaq, - dédi Metniyaz Hemraniñ del üstidin çüşkenligige hicalet bolup, - *emma lékin* kandaq oruştimu gep bar iken. 91/11

peket : “ancak, yalnız”

Bu hemkarlıq gruppası sekkiz ailidin teşkil qapқан bolup, alti aile kembigel, ikkisi ottura dihan, *peket* ottura dihan Siyit Ahundin başqa hemmisi yer islahatidin yer tehsim kılıvalğan. 96/10

Demek başqılar nime bolsa bolsun, *peket* mañila bolsa boldi, dep hemmimiz özimizniñla menpitini qoğdaydığan bolsaq, qeni éytiñlarçu, birlişniñ nime kérigi bar idi. 110/8

Yerim putluq yerge qunaq térisa *peket* 23 top ünüp çıqıptu. 74/8

Rizvanniñ quligiğa kişilerniñ ve oqlarniñ avazimu añlanmaydu, uniñ quligida *peket* “ceñçiçe oq tegdi” dégen birla qayğuluq avaz şivirleydu. 24/18

¹³⁸ Hacıeminoğlu, 1984: 112.

eger : “eğer”

Sogaqtinmu saqlap kapsile, özi, *eger* yiltizini tatlivetken bolsañlar qurup qalidu.

248/7

Boldi, aççıgıñ kelmisun bir gep bulup qala, *eger* soda kooperativi bizniñ tavigimizğa qol salmıgan bolsidi, seni bundaq sağartmastin birer kala setip algidek pul yardım qilip turattuq. 264/16

He, Rozi mana qara *eger* bizmu azatlıqni halaydikenmiz, mundaq buluñ – puşmaqta islişip kirge, eğletke çöküp yatkiçe üç vilayette başlangan küreşniñ mahiyitini helkke çüşendürüp, helk azatlığı yolida qolimizdin kelgen yardımimizni körsütüşimiz kerek. 33/1

çünki : “çünkü”

U hemkarlıq gruppığa eza bolup kirişni ançe halimaytti, *çünki* ciddi sürüp iş kiliş uni çöçitetti. 98/9

Çünki, uniñ çirayi soğ şamalda titrep aldımızğa çüşuvatqan keçküzdiki üşşük yupurmaqlarğa oşşaytti. 57/14

Çünki, çañ – topa ve küyündilerniñ destidin qaramtul külreñ bolup qalğan idi. 76/20

Çünki muşu halette uniñ köz aldida callat Şiñ Şiseyniñ helkke körsütuvatqan dehşetlik qarlık kartiniliri ötüşke başlığan idi. 29/12

Çünki u, qaynaq ceñlerde boluşni, eger birer eđir veziyet içide qalsa, düşmen bilen ahırki tamçe keni qalınçe qurallıq körüşüşni oylatti. 20/1

Çünki Rozi nahayiti ehtiyatqan idi. 33/14

birak : “fakat, ama”

Şańyokam özi atidarçılıq qilimen deydiğı, meyli işlep bérey, *birak* jillik turmaymen, çañguñ turay. 142/5

Muşu köynigim özemge heli yarişidu, *birak* piti çüşkendekmu nime? 174/4

Ahıri çidalmıgimdin keyin, sulisañ *birak* sula yatamen dedim – de, batarluq qilip Şencañniñ aldığa top – toğri kirip bardim. 35/5

Şuniñdin keyin köñlümde Bahar degen çiraylıq bir isim hémişe yadlinidıgan boldi, *birak* başqılarga oşşaş “ışık otığa gıriptar boldum, meniñ derdim bar” dep laqildap jürgünüm yok. 56/10

Su içiş kerek idi, *birak* muşu turgıda heliki tohtam sularmu issip ketti. 75/5

yaki : “veya”

Bire çine qaymaq çay *yaki* tamaqqa kıçkirip qoysığu tağdek hoş bolup kétidu. 78/1

He, şundaq bolsa bu yerde bir nerse tériñde, hosulni élip uni yemsiz *yaki* setip yağ élip çaynamsız, öziñizniñ ihtiyari. 83/9

“Hemra tul siñlisini Metniyazğa bériş üçün uni yölevatidu”, “heçkandaq dihançılıq işlirığa işlitidıgan cabduq *yaki* birmu uluğı yok. 101/1

İşlitidigan cabduksiz *yaki* ulaqsizmu dihançilik kilip mol hosul algili bolmaydiganligimu ras. 110/2

Dünyada ecep insapsiz ademler barde, ulap koygan köçetlerni ogurluşup, *yaki* zitlişip julup taşlivétip şu rehmetliknimu kaşşitatti. 127/4

Kapiratsiye – papratsiye dep jürüp, hemmisini giçimaçañ kilivitudu, *yaki* uruşup – talişip tozgaçtek tozup kétidu. 260/13

ve : “ve”

Dadamniñ ölügini *ve* pütün evliyalarniñ ervahini şipe keltürdüm. 62/8

Kün neyzi boyi örligendin tartip namazdigergiče bir dayirini ayliniveriş *ve* tuluğniñ bir hil güpüldigen avazi meni ziriktüretti, toğrisini éytqanda, üstihanlirim acrap ketkendek bolup, pütün ezalirim siqirap, harduq yétip qalğan idi. 40/6

Köyneksiz ténige kiyivalğan yamaq *ve* çirip ketken peşmiti, maylaşқан şapaq böki, uniñ çirayini téhimu setleştürüp körsütüdü. 42/11

Metniyaz kişilerniñ aldida öziñniñ bipervaligini *ve* mis misligini kızıkçilik kilip éytivéretti. 82/6

Yaz boyi gruppа ezaliri işta *ve* bir – biririniñ aile hayatidimu inaqlik bilen hemkarlaştı. 96/18

Eslide bu gep – söz *ve* teşvişlerge Siyit Añun sevepçi bolivatatti. 101/12

hem : “hem, ve, da” Bağlama *ve* kuvvetlendirme görevindedir.

Oruşkimu asan *hem* danliri ançe çéçilip ketmeydu, öziñizmu aptapta köyüp ketmeysiz. 92/17

Hemra gruppisida bolsa, her bir iş helqçilik asasta hemminiñ maqullışı bilen *hem* planlik, bir – birige heq kayturuşta adillik bilen bardı. 100/8

U nemuniçi bolarlik işlimigen bolsimu, geyret kilip ottura hal emgek kilalaydigan bir kişilik ketmen çaptı *hem* zembil köterdi. 107/18

Dihançilikka işlitidigan at, kala *hem* қоş – cabduqliri hetta tuğum bérip turudigan birer toğusimu yoq. 76/1

Birinçidin Siyit Añun Metniyazniñ kilmişlirini tonuşturuq hem uniñ dayimiy, jillik hemkarlik gruppiga қоşulğiniğa bolğan naraziliklarni yetküzüp. 104/11

Bu işleş hem tamaq yéyiş üstili. 27/9

Biz ulaq – saymanlarniñ nomérini heddidin oşuq kılmastin, layik dericide burunqidin kamraq kılsaқ, yoklarniñ ehvali bilen hésaplaşқан bolumiz *hem* köpçilikniñ menpitini közde tutқан bolumiz. 110/18

emes : “değil”

Yağşi, yaman *emes* Şañyoka қандақ özliri obdan turdilimu? 140/17

Yaқ, paydilik *emes* қuruқ gep. 160/13

huddi : “ayni, tıpkı”

Muşu almilarniñ köçetlirini *huddi* kiçik balini pepilep çoñ kilğandek östürgen idi. 127/1

Gül kaçiliri yupurmaqlarda,

Yaltirar şebnem *huddi* mervayit. 8/2

Uniñ çirayi *huddi* yénidiki samanniñ reñgidek, қаpaқliri uşşuқ, gez baғlap ketken kalpukliri üstide tükürük kövükliri gijildap, çüşünüp bolmaydıǵan ğeliti avazlar çikirap turatti. 42/7

Deñ dervaza içi *huddi* çoñ bir patқақ deryasi. 60/9

“Şumu adimergiçilikmu, bu neқatalıқ uyatsızlıқ iş he, *huddi* ğalcir it ularçu қара!” dep hikirap tohtap қaldi. 63/15

Şencañ *huddi* mendin şu gepni kütüp turǵan bolsa kerek etimalim. 35/18

herhalda : “herhalde”

Hoy, *herhalda* Ğunçem seniñ nikayıñdıǵu. 222/20

hetta : hatta, bile”

Қоş, at – hariva, *hetta* uruǵluққа bir ho buǵday üçün başқilarǵa saǵiridıǵan bolup қaldim. 66/19

Hetta İzzethaǵa tikivatқан töpliyimu téhi uniñ putıǵa sépilmey turup, öydiki pütün nersilerdin başқичerek yékimlik körünetti. 87/3

Hetta özemniñ sayisidin özem қorқudıǵan bolup қaldim. 38/4

Hetta ademmu emes. 66/7

Dihañçilikқа işlitidıǵan at, kala hem қоş – cabduқliri *hetta* tuhum bérip turudıǵan birer tohusimu yoқ. 76/1

belki : “belki, ihtimal”

Belki cezmen қum қазандur. 47/6

belkim : “belki, ihtimal”

Belkim Sayip hañ bilen ilpetlişip қalar. 271/9

lékin : “lakin, fakat, ancak, ama”

İhtiyarlıқtur, *lékin* camaetçiliktin çikip kетиş éǵir iş... 298/4

Pidayi neyziçilermu tertipke sélingan, *lékin* kaltek kötürüp жүrgen helқ bolsa, öz ihtiyariçe herketlinip жүrüdu. 22/13

Bu yéñi dihan muşu yaşқа kelgiçe hémişe hiyal қilsimu, *lékin* öylünüşke cüret қilalmıǵan. 75/19

Kigiz yerge çaplışip kетиptu, etimalim burun aқ boluşi kerek, *lékin* hazir şundaқ dese héç kişi işenmeydu. 76/19

“Dihañçilikni Metniyaz қildi” dep éytsaқmu, *lékin* u yerni haydaşқа cüret қilalmıǵan idi. 81/3

bolsa : “ise”

Dihanlar etidin ta keçkiçe danlarni ot, saman ve topidin acritivéliş üçün çélişmakta, ene avu hamanda gruppisiniñ ezaliri buğday sürüvatidu, saman keyni – keynidin havağa fontandek urğup çıkmakta, macandek danlar *bolsa*, dihanlarniñ aldığa şarildap çüşüp turatti. 97/12

Düşmen bilen erk üçün ceñ kılivatqanlar vetenniñ oğulliri *bolsa*, biz vetenniñ kızliri. 20/13

Qolida *bolsa*, daka ve pahta sélingan somka pulañlap turudu. 25/1

Pulémyot oqliri *bolsa*, kevrler üstidiki qarlarını vişilditip uçurup turudu. 24/8

ki : “ki”

Bu omiçi şunçilik geyret *kildiki*, mükçiyivérip béli ağırandin kéyin, zoñzuyup olturup, gayida tizlinip jürüp oma ordi, ... 95/2

Cogaynimek, tohtaptur, men uniña şundaq gep *kilayki*, kembigelniñ kayışı kembigel bolmay, ... 177/7

yogisu : “yoksa”

Yogisu, yahşi, yaman oylarniñ hemmisini bir tayaqta haydaştin éhtiyat kıliş kérek, elvette. 99/4

Yogisu, men emes, Şervanemniñ rehmi kélip qaptiken, özi buyruk kıldi. 225/17

F.3.KUVVETLENDİRME EDATLARI

Sonuna geldikleri unsurları belirtmek, kuvvetlendirmek, dikkati onların üzerine çekmek için kullanılan edatlardır.

yene : “yine, gene, daha, dahi, da, ve”

U, çüşünüp aldifişığa kelse, *yene* çöçütimen, dep köreñlisiniñ uni qarimayğa aylandurup koyusiz. 300/18

Hevplik cayda *yene* bir ceñçi yaridar boldi. 25/20

Rozi béşini asta kötürüp, Sadıqqa birnime démekçi bolup, *yene* tohtap qaldi. 33/13

Melimizde öziniñ nahayiti nurgun yerlirige dihançilik kılip, *yene* yerini tériyalmıgan bir neççe dihanlar bilen otakçilik kılidıgan bir hocayın bar idi. 39/7

Yene nime boldi sizge, dada? 297/14

Yene ma tereptin hemkarlık gruppiliriniñ vekilliri *yene* başqa méhmanlar kélivatidu. 308/3

téhi : “dahi, daha, da,”

Düşmenlerdin her terepte acritivélingan qurallarniñ sani héli köpeygen bolsimu, pidayi bolup, sepke kirivatqanlarğa *téhi* qural toluq yétişmes idi. 22/2

Biz *téhi* küçük idük. 39/4

Buniñdinmu tatlıq arzular *téhi* aldımızda idi... 57/7

Yalvuruş tögümigen iken *téhi* töt kün avare bolup jürüp buğdayni tügmenge ötkездük. 62/17

Rasla men *téhi* kum çiçekligende, töginiñ kuyriği yerge tekkende pütemdikin bu töpli dep jürettim, - dep çekışti İzzethan. 88/17

Sen *téhi* asmandiki gazniñ şorvisiğa nan çilap jürüsen. 252/8

Biz *téhi* saña dadañniñkidek böre cuga tiktürüp bérimiz. 183/18

ze : “alay etme, küçümseme ve memnuniyetsizlik ifade eder.”

Dürdüdin köynek kiyidiğan, altun gül qadaydiğan mamuqtek yumşaq aq bilek kızlardin almayze, ... 173/16

Emdize sen yitimlarniñ ziyiniğa ayak bésiptu-de. 177/5

de, -da, -de : “da, de, hayranlık ve aniden olma anlamı da vermektedir.”

Şervanem, sizmu añlap *turuptikensiz-de*. 162/6

Kéçide kélip ademni şunçimu qorqutamsen, *-dédi -de*, işikni açti. 31/3

Rizvan uni kördi- de, şu terepke jügürüp ketti. 25/6

Şamalniñ içide uçkunlarni *kördümde*. 256/16

Beli -beli qaltis gep *qildiñizde* Şañyoka, ... 158/15

a, e : “rica, kızgınlık, veya hayret ifade eder.”

Motabetçi bolup *kétipsena* Basit oltar. 156/5

Andaq geplerni *qilmigina* Tuhan, adem hicalet boludiken. 258/8

Qarigina! 37/14

Tohtigina Basit. 161/8

He, maqul qeni yene bir şertiñni *éyte?* 266/9

gu, qu : “ya, ki” Vurgu yoluyla soru anlamı da vermektedir”

Yene nime seyse bu, men hazir seysidin *keldimgu!* 64/20

Hoymu toyup *kettimgu* şu Ömer Şañyonniñ şumliridin. 125/4

Bir gadaymu kiyeydiğan bu kiyimliriñge hemmiñ minnet qilişip *kettiñgu*. 183/15

Boldi – boldi, yene qulaq miñemni yégili *turduñlargu*. 184/4

Cimip *kettiñizgu* Baqika. 51/5

Bu héç yalğan *emesqu*. 74/6

Pulimiz yoq déginige unumay ikki yüz tuhum, beş tohoni sélikqa hésaplap *berduqqu*. 128/3

Hoy, u kız emdiletin 13 yaşqa *kirdigu?* 251/12

Ustam bu nime bolgini, qicini qahşitip yene *taşlivétipsizgu?* 91/1

Silerniñ toyuñlarnimu bugünki mol hosul éliš toyiğa qoşup *qilivetsekqu* iş pütetti. 304/14

mu : “da, de”

Toğrisi men bu yerge oqutquçilik vezipesi bilen çiktimmu yaki mehbub bolup *palandimmu* uni acritip alalmidim. 35/1

Düşmenlerdin her terepke acritivélingan qurallarniñ sani héli köpeygen *bolsimu*, pidayi bolup, sepke kirivatqanlarğa téhi qural toluq yétişmes idi. 22/1

Şepket *hemşirilirimizmu* helkniñ erki üçün düşmenge karşı küreş meydanida şihit bolğan vetenniñ kehriman, éziz perzendiliri qataridin orun aldı. 26/16

Uniñ burunki kilişken *gevdिसimu* viciklep qalğandek bolup körünetti. 31/8

Mana bugünkü ceñ künidimu herembağ ve leñsañ etrapida şundağ çoqan sélip jürgen san – sanaqsız helkni körüsiz. 22/18

Pişaneñge yézilğan bolsa, *senmu* şundağ qilattiñ. 222/2

Sen *haramzedimu* bizge payda bermeydiğan bolduñ. 156/20

Baharmu köp çağlarda étizğa quruq kelmeydu. 57/2

la : “anlamı kuvvetlendirmektedir.”

Azraqla mañsam jürügüm sélip, öpkem ağızıma tıkipli qalidiğan boldum. 130/14-15

Alma bilenla qanaetlinidu demsen ularni. 125/6

Toğri *bizla* Günçini Siyitke élip bérimiz dések, ... 155/13

Miñlap - miñlap kişiler *tuyuqsızla* kök maşınığa çüşüp gayip bolatti. 29/16

Şu *künla* erz yézip tapşurdum. 36/3

çu : “ya, da bazende vurgu yoluyla soru anlamı katar.” Emir kipiniden sonra eklendiğinde istek, rica ifadesi verir.

Emdiçu, muşu bana bilen uniñ bir yérım put buğdiyini bermeydiğan boldi. 45/15

Alminiñ ériğini çépip *éteyçu*. 136/4

Éçilsañçu külüp Günçe. 139/19

Yok geplerni *qoyuñlarçu*. 144/11

Ularçu bir-biri bilen sirdaş bolup qaptu. 179/2

Naşşicinimu yañşi körümen. Sizçu? 302/20

Qoysañçu Sadıq. 34/6

75/16 Kaşki kiçik çağdila ölüp *ketsemçu*, bu dertlerni tartmas idim” dep oylidi u.

Tohta apam kelgiçe bir dem dutar *çaldurayçu*. 137/3

F.4. KARŞILAŞTIRMA ve DENKLEŞTİRME EDATLARI

Bağlama edatlarının bir türü olan bu edatlar karşılaştırılan grupları veya unsurları birbirine mukayese suretiyle bağlarlar. Bağladıkları unsurlardan çoğunlukla önce gelirler.¹³⁹

¹³⁹ Hacıeminoğlu, 1997: 124.

ya .....yaki :

Undağ bolmıganda, u, *ya* ézilidu, *yaki* éziş yolıga kirip kétidu. 283/4

ye ..... ye :

Külde kümüş bolup kéçe – kündüz şunçe işlep bersem yene *ye* hénim razi emes, *ye* bégim. 178/15-16

kim ..... kim :

... bu yerdiki helkke *kim* oğri – *kim* toğri, yeni dost *kim* – düşmen *kim* ikenligini çüşendürüş bizniñ üstimizdiki kerz. 33/7

mu ..... mu :

... *rahatnimu*, *capanimu* bille körettük. 59/4

hem..... hem :

Hem den, *hem* öşre alsa, dihanlarga égir bolmamdu. 41/6

Bizmu musulman bolğanligimiz üçün *hem* hökümetniñ *hem* musulmançılıqniñ déhini töleydikenmiz. 41/8

biri.....biri :

Biri mana muşu almilik bégi, *biri* kelemkaş kızi. 148/18

F.5. SORU EDATLARI

Türkçe’de kelime, kelime grubu yahut cümlelerden önce veya sonra gelerek soru mefhumu ifade eden bütün sözlere soru edatı adı verilebilir.¹⁴⁰

cumu : “olur mu? evet mi?”

Niyazcan naşığıga ustikenla *cumu*. 269/4

Oçuk görğa şişini koyup kir *cumu*? 271/7

Pah qalitis gañguñ *cumu* sen, Siyit noçi, méni urumen dégiçe burniñni ertivalgına mañka. 169/17

Siyitcan téyiñniñ yorgisi qaltisken *cumu*. 182/6

Çişniñ bilen yeşiñ de *cumu*. 213/12

Yénida başka kişiler bolsa, çetke tartip éyit, çandurup qoyma *cumu*. 174/21

Özigimu ağıçilik qaltis yarişidu *cumu*. 162/16

mu? :

Bugün séniñ héçbir payda çikidigan gépiñ *yokmu*? 159/20

Qorayni orup *bolduñmu*? 162/20

Eymenmey qilivatқан geplirini *añlidiñizmu*? 165/12

Siyitni yolga *saldiñmu*? 174/12

Nime deydu, maqul *boldimu*? 184/6

¹⁴⁰ Hacıeminoğlu, 1984: 269.

Zencir köziliriñiz *barmu*? 195/2

Elvette koynuñdin töküle, qonçuñğa dégendek, silerge ketse meyli *emesmu*?

142/18

Men Şañyoliqni algiçe az çikim tarttimmu? 158/2

mikin : “mi ki?”

Men baraymikin anda, 123/13

Yar *kélermikin* munda. 123/14

Maña *barmikin* meyli. 138/12

... muşu melide işleşke saña layıkrağ bir orun *barmikin* sürüştürüp baqay. 133/3

... Uni hökuretken *şumikin*. 159/18

Nurumniñ bizdin köñli ağrip *qaldimikin*,... 129/12

qéni : “nerde?, hani?”

Hoy u *qéni*?... Meşrep, hay Meşrep. 199/16

Turğanlar *qéni*? 209/19

Hey ceddal, qiz *qéni*? 215/5

Dünyada mendek danışmen *qéni*? 12/15

“Balilik öy bazar, balisiz öy mazar” dégen sözler bu öyde *qéni*? 47/14

Miñlap – miñlap danlar *qéni*? 74/10

Hay – hay, Gunçe qiz, tazim *qéni*? 148/6

qaçan : ne zaman

Meclis *qaçan* éçilidu? 298/11

qandaq : nasıl

Men bu uyatsızlıqlarğa *qandaq* çidaymen! 186/17

Tuyup qalsa *qandaq* qıalarmız. 207/18

qañçe : kaç, ne zaman

He, mandaq démensen, özi *qéni qañçe* bersem boludu. 265/11

Qéni *qañçe* bérisen özeñ bir nime de? 265/16

F.6. CEVAP EDATLARI

Cevap edatları cümle içinde diğér kelimelele bağılı olmadan, tek başlarına bir mefhum ifade edebilen sözlerdir. Bazen, bir cevap edatı bir cümle yerine geçer. Bunları anlam bakımından tasdik ve kabul ile red ve inkâr ifade edenler olmak üzere iki gruba ayırabiliriz.¹⁴¹

¹⁴¹ Hacıeminoğlu, 1984: 290.

elvette : “elbette, şüphesiz”

Şundağ bolğandin keyin uniñ bilen héç kişi uruşalmaydu – de, *elvette*. 79/9

Ular, *elvette*, hemkarlıq gruppaa aililiridiki hotunlar bolup, oma oruvatқан gruppaa ezaliriga kaymaqlıq etken çay, nan ve kiçe kaynitip sovutup qoyğan sovuq çaylarnı élip kétip baratti. 85/19

Elvette, oma oruşnımu biliş kérek. 91/15

Yogısu, yahşi, yaman oylarnıñ hemmisini bir tayaқта haydaştın éhtiyat kıliş kérek *elvette*. 99/6

hop : “iyi, olur”

He andaq bolğandin keyin kélişmigen işlarga arılaşmıstın beñvaşlıq kılmay siliniñ ras, *hop* dep qoysañ sendin héçnerse ketmeydu. 147/11

Meşrep “*hop*” dep aşhanıga kiridu. 192/7

Hop Şañyoka hazir yetküzüp kelimiz. 195/1

Hop, hazir yetküzüp kelimin. 201/7

maqul : “makul, olur, tamam”

Maqul, başqa işlar toğruluk bugün keçqurun kooperativ ezaliri jigilganda sözlişermiz. 277/20

Maqul çapsanraq kelgin apa. 129/6

He, *maqul* keni yene bir şertiñni éyte? 266/9

toğri : “doğru”

Toğri bu hotunni bağlap qoyuptu – de kızni élip keçiptu. 216/5

Toğri, gep işlimeydu. 258/2

Toğri, bu bizdiñ ötken kamçilikken. 300/21

Hemra işçan, *toğri*, salmaqlıq bolgini üçün gruppaa ezaliri uni nahayiti yahşi körüdu. 96/15

beli : “evet”

Beli – *beli*, rasa keliştürüpsen buni İminka. 281/8

Beli – *beli* kıltis gep kıldıñizde Şañyoka, tigige yetmeydu, begerezle. 158/15

belli : “evet, tamam”

Belli adaş, sen mendinmu veyran ikensen. 31/14

Belli, mundaqmu hünürüm bar dégin. 36/10

He, *belli* héçqaçan at – kalılar dihançilik kılgan emes. 109/15

ras : “gerçek, hakiki, doğru”

Hemmini hel kılidigan adem ikenligi *ras*. 110/1

İşlitidigan cabduksız yaki ulaqsızmu dahañçilik kılip mol hosul algili bolmaydiganligimu *ras*. 110/3

Ras şuniña deydigan geplirimmu bar idi. 129/2
Ras uniñ kaliliri üç yaşka ötmeyla tuğudu. 144/1

meyli : “olsun, olur, peki, kabul”

Meyli ustam bu yerge kıça çeciñ, - dédi. 83/15

Meyli, keni biz Haşımkamni kıyinçiliktin kütulduruş üçün yademlişip köreyli.

283/5

Meyli, mahtinişka hekkimiz bar. 293/3

Nim bolsa *meyli*, siler segek bolup turuñlar. 207/21

yok / *yaq* : “yok”

Yaq, mendin köñli ağıridek heç iş ötken yok. 129/13

Yaq emdi deymina. 143/2

Yaq, hecnime bolmide. 146/11

Yaq, emdi men yol koyalmaymen. 153/3

Yaq satmaymen, - dep yolumğa kétévergen idim, heliki jügürüp kelip: 64/16

Yaq, men tuğulganda mundaq beñtsiz, biaram emes idim. 38/7

Uruşkidek iş barmu? *Yok*. 49/14

hee : “he, evet”

Nurummu sen?

Hee. 209/17

Buni maña ekeldiñiz he?

Hee. 89/7

he : “he, evet”

He, he, elvette. 262/2

He, he, topmu - toğri. 262/15

He, he, menmu şuni dedim. 262/8

He, mana keldim. 137/9

F.7. GÖSTERME EDATLARI

Gösterme edatları, sıfat ve zamirlerden farklı olarak, isimleri, şahısları veya eşyayı değil, hareketleri işaret suretiyle gösteren sözlere dir. Onun için tek başlarına hiçbir anlam ifade etmezler. Ancak bir cümle nin veya çekimli fiilin yanında vazifeleri belli olur. Bunlar umumiyetle, gösterme vazifesinin yanında kuvvetlendirme vazifesi de görürler.¹⁴²

mana : “işte”

Hebbeli, *mana* şu, ekillik hotunde sen. 154/9

¹⁴² Hacıeminoğlu, 1997: 131.

He *mana* ménîñ şunçe ketken çıkmırlımni jurt tölimey kim töluytti. 158/7
 He, *mana* beşyüzge yaraydıgan tuhumıñ pékiş boldi. 169/4
Mana bu ademlerni tonup qoyuñ, bu yerdin kęciş kerek. 195/16
 Mavu lozuñ bęimge, *mana* bular ikki yayısığa. 202/1
Mana tiliñdin bergen hüccitiñ dep bir möhörlük hetni körsetti. 187/9
Mana mavu tiliñdin bergen hüccetni oқи. 181/5
 Kördüñmu hocayınliriñniñ karamitini, *mana* siri aşkare boldi. 189/5

ta : “ta”

Goya şehir *ta* asmanğıçe möküрге aylinip қаққара bolup kętip қалған. 28/13
 Aş vahti bilen kelgen adem *ta* çin çüşkiçe saqlap turdum. 60/6
 Eger setraşçilik қилса, usturdin tartip *ta* қулақ қолуғуққиçe болған cabduқlırini özi yasivalidu. 77/16
 Toğay çuñçilliganda қoyup *ta* el yatқиçe étizda қоş haydaydıgan, ketmen қаққан, oma orgán ezmet idük. 51/13
 Dihanlar etidin *ta* keçқиçe danlarni ot, saman ve topidin acritivéliş үçün çelişmakta, ene avu hamanda gruppisiniñ ezaliri buğday süruvatidu, saman keyni – keynidin havağa fontandek urgup çıқmakta, macandek danlar bolsa, dihanlarniñ aldığa şarildap çüşüp turatti. 97/8

ene / ana : “işte”

Ene ularmu baғniñ şorisidin çüşüp kélidu. 195/20
 Bu, bolsa, toқ yeşil, *ene* u sağırip қаptu. 261/20
Ene ularniñ birini adem ogurliri beşini çünkep hayvandek yitilep kętip baridu. 30/2
Ene, ular top – toғri men terepke kélivatidu. 53/8
Ene, étizim bostan, men bolsam bulbul bolup sayrıgan. 56/17
 Ular *ene*? 278/12
Ene ular çıқıp kélivatidu. 211/9
Ene alamu kélip қалди. 202/12

F.8. SESLENME EDATLARI :

Bunlar hitap edatlarıdır. Ünlemler gibi his, heyecan, tabiat sesi şeklinde bir şey, bir hal bildirmezler. Hiçbir ifadeleri yoktur. Sadece hitap, seslenme vasıtalarıdır.¹⁴³

hoy : “hey, ey”

Hoy Meşrep, tut mavu doyzni. 189/1
Hoy lalmi, cavap bermemsen? 215/8
Hoy birehim, қилгулуқни қилип yine күlisengu. 223/17
Hoy bayveççe, bu қелenderlik қилип қоçida nan tilep жүrgini yoқ. 221/14
Hoy men Haşimbayniñ inisi dep tola yoğan sözlime. 214/11
Hoy, Meşrep sen sözligine. 190/7

¹⁴³ Ergin, 1982: 350.

Hoy tuzk6r k̄ilidigan munapik, bu nime k̄ilginiñ?! 190/1

hey : “hey, ey”

Hey Jigit K̄oldiŝi! 204/6

Meşrep, *hey* Meşrep... 167/21

Zoriĥan, *hey* Zoriĥan k̄aysiñlar bar hoy. 140/11

Hey k̄ayren c̄eñeŝe, bizge tamaq casap b̄ergen k̄oluñdi 6zimiz bayladik̄koy.
212/16

“Zañliqni kim k̄oydi *hey* avaq,

6mrũnde hesel k6rgenmidiñ aĥmaq”. 10/2

Hey şeytan k̄iz, meni aldapsizde. 137/17

k̄eni : “haydi”

K̄eni naĥŝa 6ytiña! 51/6

Oho, *k̄eni* – *k̄eni* ustam bu yaqka! 88/9

K̄eni ketmenni doliga alsila ustam,... 107/10

K̄eni buni k6rũp k̄oyuñ – ornidin turup yerim tokulgan zembilni Savutcanga
sundi. 113/4

hoyt – *hoyt* : “hey, hey”

Hoyt – *hoyt* maikkisini. 303/16

F.9. 6NLEMLER

Bunlar her tũrlũ duygu ve heyecanı ifade etmek i6in kullanılan s6zlerdir. Menşe ve yapı bakımından ya tabiat seslerini taklit suretiyle, yada hislerin yorumlanarak “ses” olarak terennũmũ neticesinde meydana gelmiŝlerdir.¹⁴⁴

hay : “hey, ey, oy”

Nege barisen *hay* pesniñ oĝli? 5/16

Hay Meşrep, m̄ehmanlarga yene bir katar 6ay k̄uyup 6ik. 201/9

Hay lalmilar! İtmu 6aĝ d̄ese k̄etidu. 227/14

Rozi, Rozi, hay Rozem! 29/7

Toĥtap turuñlar – *hay*! Toĥtap turuñlar, men gep k̄ilay... 109/9

ĥep : “ne 6are, yazık”

Ĥep Nur, bir k̄oşuk k̄eniñni i6misem toĥtaptur. 216/9

*Ĥeyir*nisa k̄olumga kelse, uniñ işlep tapkan aŝliĝi bizniñ bolatti – de, *ĥep*!
273/13

Haşim d̄egen seyrani bu işka tartiŝtin k̄oĥmigan bolsam yalguz k̄ep k̄almayttim
– de. *Ĥep*...! 289/12

¹⁴⁴ Hacıeminoĝlu, 1984: 293.

hura : “hurra, saldırı sırasında çıkarılan ses”

Helk erkinlik dep bar ceni bilen “*hura*” kicikirip ceñge kirivatsa, biz tamaşa körüp tursak bolamdu? 20/10

he : “he, e”

Buni maña ekeldiñiz *he*? 89/6

He, yene ağıziñ eçiliptiğı seniñ, Tuhan. 291/21

He, oқи Heyirnisä. 272/3

He, bu ikkisi şundaқ mahtançaq. 9/14

He, birnime démekçi bolup tohtap qaldıñıǵu? 34/4

He, mana bizni şundaқ aç köz hucayınlar, alvan – yasaqlar, horluq – haqaretler kuruq qaşsal qilip koydi. 67/5

Öydikiler bilen erziymes işlargimu uruşup qalimen, dadam “*he*, bu sarafiniñ burni köpti” dep koyatti. 58/9

He mana meniñ şunçe ketken çikimlirimni jurttölimey kim töleytti. 158/7

He, nege? 277/17

hoy : “hoy, hey, oy”

Qorkma *hoy* Rozem! 30/19

Hoy, nime boldi Gunçem? 138/16

Hoy yene qaysi ağızliri bilen şu gepni qildila. 151/14

Hoy sésiq gepni nedin ögendiñ!? 164/8

Öre mañma *hoy* siñlim! – dep vaqirişidu. 24/16

Hoy Baqi! – dep vaqiridi, uhlavatқан ademni tapini bilen ittirip. 44/10

hay-hay : “hey hey”

Hay-hay tohtañlar! 106/2

Hay-hay, Gunçe qız, tazim qeni? 148/5

hee : ee

Hee. Taza hoş qilivettim uni. 174/13

Hee, men qız yeñgisi bolup teyinlendim. 207/15

Hee, taza sermes bir nerse. 230/1

Hee, şu yerge béríp meslihetlişeyli. 258/6

uh : “of, ohh

Uh, mana emdi qaldim balaga. 54/10

Uh, cehima! 218/1

Uh jürügüm. 218/8

him : “hım, him”

Him, taza işlitivaldimmu – taza, - ğoronıñ yénidiki çulağ tam keynidin tuyuqsız çıqқан bu gep, méni çöçitivetti. 55/7

Him tohtaptur, men saña özemni bir tonutaykin, sen gerdenkeş kimge qarşı çıqқанlıgıñni şu vahta bilisen! 194/16

Him... Mana gep... Mana kara! 236/14

isit : “yazık”

Nurumlar solakta nime künlerni körüvatidigandu... *İsit* – *isit* teleysizlik. 218/7

İsit igi – çakisi yoğ kızım. 227/2

İsit eçilmay tozğan Ğunçem. 232/13

İsit, kévezlerimiz zaye bolup kétiptu. 248/15

isitey : “ne yazıkki”

Vay *isitey*, Ğunçemdek çiraylığ, çeçen kız, bayniñ qopal mañka oğliga hotun bolup kétermu. 204/11

ist : “yazık”

... *ist*, *ist* behitsizlik.... 64/9

i...i : “gülme şekli”

Baya dadam, i...i kılıp küldi, ağızıga çivin ölüşüp ketti, yépip koydum, - dédi u, külümsirep. 69/6

o...y : “kızgınlık, şaşkınlık belirten bir ünlem”

O...y, paydisi yoğ işni koyup tursañçu. 124/11

pah : “kızgınlık veya beğenme ifade eder”

“*Pah*, yaman éytidu yéginini” –

Dep söz başlidi çakçağ here, 9/10

Pah, u pişşik sörep jürüp miñ tağa gep kılıp aran 12 teñge berdi. 156/14

Pah...! Taşkende bu héligu ottuz tuğumken yüz tuğumğa tigişimen dep duruvalsimu alattimde uni. 167/12

Pah....Séniñ çüşünüp ketkiniñni kara. 239/21

vay : “vay”

Vay cinim balamey, keni nede kaldı? 245/6

Vay tova, nazugey, uğmiganmidıñ? 8/17

Vay humper! 31/2

Vay tavu nazuk, şuniğimu yamanlap kettiñizma! – dédim. 55/11

Vay ésimdin çıkip kétipta. 160/11

Tiliñ kurgur, *vay* beşim. 188/20

ah : “ah, ahh”

Ah, Rizvan! – dep jügürgen idi dostliridin biri, jürektin fontandek étilip çıkkan bu avaz Şepket Hemşiriler etrapidiki kişilerni çöçütivetti. 26/3

vah : “vah, yazık”

Vah, nahayiti yahşi ikenbu, teliyi bar kızken. 161/11

oho :

Oho! Ne katarlık çiraylık nahşa éytidigan ademler bu? 43/16

Men şu terepke karap tañ atkıçe tuymay nahşa étip çıkimen, *oho!*... 58/20

Oho keni – keni ustam bu yakka! – dep Metniyazni coziga teklipl kildi. 88/9

vay-vuy :

Vay-vuy çıkıp ketime dep bizni korkutmaqçimusen saña ohşaş paytimisini tetür origandin kürmiñi iş tapalmay jürüdü. 164/3

Vay vuy, (bir putini aldığırak çıkırıp, qoli bilen çapinini tartip.) 183/13

Vay-vuy, nimançıla aldıraş. 229/19

oh : “ohh, of”

Oh! Mana toy. 308/11

*Oh...*Héríp kettima. 130/13

va : “vah, yazık”

Meşrep *va* Meşrep! 182/10

viyey : “sadece hanımların kullandıkları bir ünlemdir.”

Viyey kimdu u ? 140/13

Şervan *viyey* – *viyey*, vay can.... 188/17

Viyey, Abdiriştikam bu yerdikengu? 280/6

Viyey... Sarañ – dédi – de, çalvaqap sévetkimu qarimay dumsayğan boyi bağdin çıkıp ketti. 54/9

vayyey : “sadece hanımların kullandıkları bir ünlemdir.”

Vayyey, Meşrep hemmisidin didilgu, başkisi bizniñ işimizğa şunçilik köyünse bolattı. 166/1

Vayyey Patimide, cañzilarga bériş mayakta tursun, baqka çıkıp sel yoqap ketsem keynimdin böcilerdek marişip jürüdigän boldi, bu azazullar. 176/12

Vayyey, can bolsa cahan, aş bolsa qazan. 134/6

hetteñey : “keşki, yazık, ne çare”

Hetteñey emdi çıksa bolatti. 211/6

III. CÜMLE BİLGİSİ

CÜMLE

Bir düşüncüyü, bir duyguyu, bir hareketi, bir olayı yargı bildirerek ifade eden kelime grubudur.

A. YAPISINA GÖRE CÜMLELER :

Yapılarına göre cümleleri basit, birleşik, bağlı ve sıralı olmak üzere dört başlık altında inceleyeceğiz.

A.1. BASİT CÜMLE :

Yapısında isim veya fiil cinsinden bir yüklem bulunan cümleye basit cümle denilmektedir.¹⁴⁵

Yanvar künliri pütün etrap appağ karga kömülgen. 16/4

Behit – saadetniñ cayi zindan boldi. 32/13

Öyde cimcitlik höküm süretti. 68/15

Niyaz salamlışip peşayvanğa kelip olturudu. 241/7

Bağı her küni meçit aldida yanpaşlap yatidu. 49/1

İş men oyliğandek bolup çıkmidi. 54/18

Artuğ söz kılmastin arkimğa yandim. 55/5

Kéçe bek çiraylık idi. 51/1

U, qurup ketken tamigini höllep tükürigini jutup sözini davam kıldi. 52/14

Men şu küni dünyadiki bar yahşi sözni kıldimğu. 62/6

Bağiniñ yüzini asta eçip baqqan idim. 69/12

¹⁴⁵ Leyla Karahan, (1993): "Türkçede Söz Dizimi", Ankara, Akçağ Yayınları, s.61.

Patimide Nurum vahtip tépip maña bir yoluxup ketsun. 179/5

Haşimbay qarigaçniñ daldisiğa kélip, körünüp, uşkitip yoqap kétidu. 188/10

A.2. BİRLEŞİK CÜMLE :

Birleşik cümle, bir ana cümle ve cümlelerin anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümle ile kurulur.¹⁴⁶ İki tip birleşik cümle vardır.

1. Şartlı birleşik cümle
2. İç içe birleşik cümle

A.2.1. Şartlı birleşik cümle :

Şartlı birleşik cümle, cümlelerin bir şart cümlesi ile tamamlandığı cümledir. Yalnız olarak bir duygu, düşünce veya yargı bildirmeyen şart cümlesi, ana cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme anlamlarıyla tamamlar.

Men alsam şulardin birini alimen. 173/14

Cénim ténimda isen bolsa, men sizni héçqaçan bu qara niyetlerniñ aldida har kılip qoymaymen. 187/1

Nurumniñ béşi aman bolsa, méni sen azazulniñ aldida sargaytip, kul kılip qoymas. 180/19

Baqqa kirsem Nur hedemge ésiliveptu. 190/10

Sen méniñ gépimdinla çıkmisañ hemme mirat – meşsetliriñge yetküzümen. 171/9

Boran almilarni kéqivettimikin qarap baqay dep baqqa çıksam, Siyit dégen mañkisi şoridin çüşüp katektin toho ogurlavatidu. 125/9

Hérip ketkende birdem aram alsañ bolatti. 250/16

Senmu muşuniñğa küç çıqarsañ boludu. 161/19

Sen bilmiseñ, buni şeytan bilemdu? 274/5

Silerniñ toyuñlarnimu bugünkü mol hosul éliš toyığa qoşup kılivetsekku iş pütetti. 304/13

Emdi kéçe kündüz can köydürüp işlisekmu çapinimiz tizdin aşmaydığan bolup qaldi. 66/20

¹⁴⁶ Karahan, 1993: 61.

A.2.2. İç içe birleşik cümle :

Bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içine girmesi ile meydana gelir. Yardımcı cümle, ana cümlenin bir unsuru veya o unsurun bir parçasıdır. Ana cümle sonda bulunur.¹⁴⁷

“Men direş tutsam, uniñ uçı ötüknïñ çemige kirip uñlap qalidu” deytti. 82/8

Şervan “Nurni kıçkırivet” dep buyruydu. 162/12

“Yaşsi söz taşni éritidu” déyişetti, qeni éritkini. 62/5

Ceñçilirimiz arisidin orun tépişimiz kérek, - dédi. 23/11

Öre mañma hoy siñlim – dep vaqirişidu. 24/16

Hoyliğa nedin kirdiñ? – dédi Rozi, Sadıknïñ gépini késip. 32/1

Kéçide kélip ademni şunçimu qorqutamsen, – dédi-de, işikni açti. 31/2

U gezeplinip muştini tiziga urup olturup sözini davam kıldı, – bu gomındañılarnıñ peyli muşundaqla boludığan bolsa, ularnıñ bizni behit – saadetke, mediniyetke élip barimiz dégenligi melum boldı. 32/6

Özeñ çoşqa, özeñ galcir it, mañmaymen nime kılisen, - dédim. 65/4

Cür qara közüm men séni behit öyige tapşurumen” dep melimizdiki başlanğuş mektepke apirip berdiñ. 37/10

Sen özeñ nime iş kılivatisen, – dep soridi Sadıq. 36/15

A.3. BAĞLI CÜMLELER :

Bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış cümleler topluluğudur.

Rizvan uni kördi-de, şu terepke jügürüp ketti. 25/5

Ular nime guna kıldı ve nege élip kétildi? 29/17

Beş kün içide héçkim men bilen tüzügrek geleşmide, yaki kılidığan işimğa évetmide. 34/20

¹⁴⁷ Karahan, 1993: 63.

U hemkarlık gruppiga eza bolup kirişni ançe halimaytti, çünki ciddi sürüp iş kiliş uni çöçitetti. 98/8

Rizvanniñ kılıgıga kişilerniñ ve oqlarniñ avazimu añlanmaydu, uniñ kılıgıda peket “ceñçige oq tegdi” dégen birla kayguluk avaz şivirlyaydu. 24/17

Kamçilikni ikrar kiliş yahşi, emma uni emelde tüzütüş kérek. 301/1

Méniñ sézişimçe Haşimkam öz mihniti bilen kün köçürüşni yaman körmeydu, emma uniña bay dihanlar bilen sinpiy cigirisini ayrivéliş üçün, zirikmey – tirikmey çüşençe bersek, toğri yolğa mañidu. 276/9

A.4. SIRALI CÜMLELER :

Tek başına yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasıyla meydana gelen cümleler topluluğudur. Sıralı cümleler iki veya daha fazla cümle ile kurulur. Cümlelerin her biri yapı ve anlam bakımından farklı niteliklere sahip olabilir. Aralarındaki anlam ilişkisi, ortak cümle unsurları, ortak kip ve şahıs ekleriyle pekiştirilir.¹⁴⁸

Tövendiki melide toyda bolduq, nezirde bolduq. 145/7

He, şuniñ üçün kécip jürüptimende, kaççe künler ötüp ketti. 133/12

Ölüktin öpke soraptu, eski tamdin koqaq deptiken. 178/6

Bağ terepke bérip Meşrepni çağıridu, sirttin Meşrepniñ “he hede nime deysiz” digen avazi añlinidu. 162/11

Sahtipezlik kılma, yahşilikçe mañ it ! 64/21

Ekéliñ, men sizge yademlişidigan boldum. 301/19

Gruppida hazir oma oruvatқан onbeş mihnet küçi bar idi, ular (Siyittin başkisi) on dört künlük ayniñ süttek yorigıda Metniyazniñ kişisini heş – peş digiçe oruvétip ketti. 97/3

Madahan kılingan aldi oçuk köynigimniñ hemme izmilirini şişip ettim, béşimda kırlangan aq malihay, putumda pes paşna meskap ötüq, tam şoriliridin atlap çüşüp, cañgallik bağlarda ürük tallap yep jürgen idim. 52/17

¹⁴⁸ Karahan, 1993: 66.

B. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER :

Yüklemin türüne göre iki çeşit cümle vardır.

1. Fiil cümlesi
2. İsim cümlesi

B.1. Fiil Cümlesi :

Yüklemi çekimli bir fiil veya fiil grubu olan cümlelerdir.

Zorihan bilen Şaňyo baqqa çikidu. 145/20

Şaňyo bilen Şervan ağça söhbet kilişivatidu. 151/10

Sen haramzedimu bizge payda bermeydiğan bolduñ. 156/20

Biz héçqaçan bularni rencitmeymizde. 195/6

Ene ularmu bağniñ şorisidin çüşüp kélidu. 195/20

Say baqqa kélip kisek koydum. 36/9

U, möldürdek yégivatқан оқ astida küçiniñ bériçe öre jügürüp kétip baridu.
24/20

B.2. İsim Cümlesi :

Yüklemi ek fiille çekimlenmiş bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir.

Sodiger dégendek insapmu yoq. 131/2

Siz bilen biz yaşsiduqqu Haşimka? 295/4

Öz atisiniñ ölügini taşlap kétidiğan ademlermiduq biz. 66/3

Bizniñ qol astimizda bir kökeme bar. 157/10

Dadam az – tola kitap uqşni bilidigini üçün yurt içide abroyi bar idi. 59/9

Men uniñ bağri qan gunçisi. 218/15

Atniñ gancugisida hemmisi teyyar. 195/3

Ene Yaqup dégen bir qağdalma bar. 159/2

Saña bir meslihitim bar. 161/8

Buniñ peyli yaman. 189/13

C. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER :

Yüklemin cümle içerisindeki yerine göre iki çeşit cümle vardır.

C.1. Kurallı Cümle :

Yüklemi sonda bulunan cümledir. Düzgün cümlelerdir. Türkçe'nin cümle dizilişinde yüklem sonda bulunur.

Bizniñ kooperativ vilayet boyıçe mol hosul aldı. 290/21

Haşim bilen Heyirnisira sirttin sözlüşüp kélidu. 286/4

Bizniñ öyde ölüm merikisi boldi. 64/4

Kooperativniñ kedri – kimmitini emdi çüşendim. 307/16

Taşkiridin Heyirnisaniñ avazi añlinidu. 244/20

Patimde biz silige tağdek işinimiz. 210/7

Biznimu ségingansiler. 38/13

Avu Abdikérimge neççe kétim éyttim. 239/2

Men bu yerde bolğan yoşurun meslihetlerniñ hemmisini dep berdim. 177/15

Yaziçe kılğan işlarğa qarap gep kılayli. 163/13

Uniñ béşi marli bilen mehkem téñilip göspitalğa évetildi. 26/11

C.2. Devrik Cümle :

Yüklemi sonda bulunmayan cümlelerdir. Bozuk bir cümle olan bu tür daha çok şiir ve konuşmalarda karşımıza çıkar.

Tutmañ müremni. 139/14

Men nime dédim sizge. 138/19

Körüp ségizhan yep almaqçı uni çüşide. 5/4

Valaħlap éçildi şor tumşuğı : 5/15

Payda ziyan bilen nime çatıǵı bar uniñ. 259/11

Muşu çaqqıçe nimiş kıldikine ular? 257/6

Öyge kir Heyirnisa. 245/20

Meyerde oltar Tuhan. 255/5

Hapa bolmay 2-3 kün sevri qilip tur emdi. 259/6

D. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER :

Anlamına göre üç çeşit cümle vardır.

D.1. Olumlu Cümle :

Yargının gerçekleştiğini anlatan cümledir. Bu tür cümlelerin yüklemi yapma, yapılma veya olma bildirirler.

Qolini arqisiga qayrip çif tutuvaldim. 65/6

Ballar siyitcanniñ jürügi pöküldavatidu. 205/6

Qizgin iş vahti keldi. 97/8

Kiçikine dem élivélip, alarniñ arqisidin barimiz. 255/5

Hemra çüşlük dem éliš vahtida Metniyazniñ étiziga kélip uniñ ehvalini körüp qayitқан idi. 95/16

Şaño hemmimizniñ kénini içidu. 207/18

Ustam anisiniñ purigi siñip qalğan baliniñ qulaqlirini purap ekilitetti. 89/18

Men buniñga nahayiti hoşal boluvatimen. 287/7

Men buni öziñizniñ emiliyitidinla sézivatimen. 300/5

Biz ustamga dihançilikni ögütümüz 113/16

Cañziga qaytip ketti. 179/12

D.2. Olumsuz cümle :

Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümledir. Yüklemi fiil olan cümlelerin olumsuz şekli “-ma, -me” olumsuzluk eki, yüklemi isim olan cümlelerin olumsuzu ise “emes” edatı ve “yok” ismi ile yapılır.

Metniyazniñ teliyige yeğin etrapta éqivatқан muzdek sumu yok idi. 75/1

Bu aççık – çüçük şirin hiyalılar uniñga uyqa bermeytti. 93/8

- unaklar unmey aldi. 84/6
 U bezni kridian kzm yo. 303/4
 Emdi bu mni otunum emes. 223/1
 Men silerge stilip ketken ol emes. 180/15
 Men hcnime bilmeymen. 252/3
 Biz unia tarli ilivatinimiz yo. 291/12
 Men bu hnerni gnelmeyvatimen. 91/2
 Totigina yde peet ay almaptu. 129/7
 Men bu yerde turmaymen. 179/19

D.3.Soru Cmlesi :

Soru yoluyla bilgi almayı amalayan cmle esididir. Soru sfatları, soru zamirleri, soru edatları, kuvvetlendirme edatları (vurgu yolu ile) ve soru eki ile bir cmle soru ekline sokulur. Soru cmlesi olumlu veya olumsuz olabilir.

- Siz unda dep hccet bergenmu? 187/11
 Stilan y – cabdulirini puli nege ktiptu? 188/3
 Men eri ademu? 198/1
 Nurlar hazir eyerde? 207/11
 Hoy lalmi, cavap bermensen? 215/8
 Eslide sevep bolan kim, nime? 61/16
 Vay odayimey, anda ilamen. 169/21
 Hccetke anilik pul yziliptu. 187/19
 Turanlar ni? 209/19
 Nime boldi? 221/6
 Buni maa ekeldiiz he? 89/6
 Bu yerni nime ilmai boluvatidila? 81/18

Buniñ sevivi nimide? 78/6

Nime déyişivatisile? 286/7

Nege barisen hay pesniñ oğli? 5/16

U lalma hotun özi qeni? 179/10-11

Üç aydin béri nime iş qildiñ? 36/8

DİZİN

A

- a** seslenme, pekiştirme edatı
a. 242/2, 250/4
a. -bu 279/12
- a-** (< al-) almak
a. -psenğu? 156/13
a. -ptilıgu 297/5
a. -ptu 116/20
a. -ptıgu 157/9
a. -ptikensiz-de 302/8
- Abdikérim** (a. 'Abdülkerım) erkek ismi
a. 234/4, 245/4, 245/14, 245/16, 245/18, 246/16, 247/1, 247/6, 247/12, 248/11, 248/18, 249/13, 249/19, 250/3, 250/6, 250/13, 250/14, 250/17, 250/19, 251/19, 251/21, 252/1, 252/7, 252/13, 252/17, 253/3, 253/9, 253/13, 253/18, 257/2, 257/4, 257/6, 257/9, 257/13, 257/18, 258/2, 258/3, 258/6, 258/7, 259/14, 261/5, 268/1, 270/13, 270/15, 270/19, 270/21, 271/9, 271/12, 271/20, 272/3, 272/20, 273/1, 273/14, 275/17, 276/3, 276/8, 276/13, 276/18, 277/3, 277/10, 277/15, 277/18, 278/1, 278/3, 279/17, 279/18, 281/18, 284/4, 284/5, 284/7, 284/10, 284/17, 284/20, 285/3, 285/6, 285/8, 285/11, 285/15, 285/19, 286/2, 286/7, 286/11, 286/14, 286/17, 286/19, 287/1, 287/6, 287/11, 287/15, 287/21, 288/5, 288/11, 288/16, 292/7, 297/6, 297/11, 297/14, 298/1, 298/9, 298/12, 298/20, 300/16, 301/3, 301/11, 301/13, 301/17, 301/19, 302/4, 302/9, 302/19, 303/2, 303/6, 303/10, 303/13, 304/2, 304/5, 304/16, 305/1, 305/7, 305/8, 305/13, 305/15, 305/16, 308/6
a. -nifi 279/21, 306/2
a. -ni 238/16, 256/11, 267/11, 278/11
a. -ge 239/2, 246/14, 249/11, 250/21, 251/7, 253/16, 271/18, 273/8, 298/10, 301/11, 303/20
- Abdikérim aĥun** (a.-f. 'Abdülkerım aĥun[d]) erkek ismi
a. 257/20, 271/11, 271/17
- Abdikérimka** (a.-u. < 'Abdikérim + aka) Abdikérim ağabey
a. 249/18, 286/21, 287/10
a. -m 281/16
a. -mdek 247/9
a. -mlarĥu 256/12
- Abdirışit** (a. 'Abdürreşid) erkek ismi
a. 234/8, 278/21, 280/2, 280/8, 280/13, 280/18, 281/8, 282/2, 282/11, 283/5, 283/15, 283/19, 284/1, 284/13, 285/1, 291/20, 291/21, 292/11, 293/3, 293/10, 295/10, 298/17, 298/19, 299/11, 299/17, 300/2, 300/4, 300/7, 300/14, 300/21, 301/6, 301/14, 306/21, 307/6, 308/5, 309/6
a. bilen 279/6
a. -nifi 297/1
a. -ni 294/1, 301/9
a. -ke 284/12, 299/19
a. -ka 280/1
a. -tin 297/15
- Abdirışitka** (a.-u. 'Abdirışit + aka) Abdirışit ağabey
a. 280/1, 289/4, 289/4, 292/9, 300/1, 300/17, 308/2
a. -m 280/7, 282/14
a. -mdek 293/6
a. -mni 257/4, 301/16
- abi navat** (f.-a. âb-ı nebât?) şekerli su
a. -tin 119/14

abroy	(f. âb-ı rû[y], âb-rû[y]) yüz suyu, itibar, saygınlık a. 136/8 a. üçün 14/14 a. -ifni 239/10 a. -i 59/10, 306/5 a. -iniñ 108/6
acayip	(a. 'acâ'ib) acayip, tuhaf, şaşılacak a. 21/6, 26/9, 87/18, 220/19, 288/6, 305/8, 306/10
aciril-	ayrılmak a. -iptıǵu 143/15
acirtivéliş	ayırıtış, ayırma, yitirme a. 80/11
aciz	(a. 'âciz) aciz, güçsüz, dayanıksız a. 128/11, 219/16 a. -nifi 219/15 a. -ni 225/6
acizla-	(a. -u. 'âciz-la-) güçsüz bırakmak a. -p 262/18
acizliǵ	(a. -u. 'âciz-liǵ) acizlik, güçsüzlük, dayanıksızlık a. -i 262/10
acra-	ayrılmak, elden çıkmak a. -p <i>ket-</i> 40/8
acral-	ayrılmak, açılmak, çatlama a. -ğanliri 71/2
acrétivél-	kaybetmek, ayrılmak, yitirmek, elden çıkarmak a. -ip 42/2
acriş-	ayrılmak a. -ip <i>ket-</i> 251/3
acrit-	ayırtmak, elden çıkartmak, kaybetmek a. -ip 40/20 a. -ip <i>al-</i> 35/2 a. -ip <i>ittir-</i> 224/15 a. -ip <i>tur-</i> 18/2
acritivélin-	ayrılmak, değiştirilmek, elden çıkarılmak a. -ğan <i>kurallarnıñ</i> 21/20
acritivéliş	kaybetme, ayrılma, yitirme, elden çıkarma a. üçün 97/9
aç	aç a. 44/8, 68/21, 218/11 a. - <i>yalañğaç</i> (<i>aç çıplak</i>) 32/10, 252/19 a. <i>kal-</i> 146/1, 210/13 a. <i>yét-</i> 36/5 a. -tin <i>aç</i> 218/11
aç-	açmak a. -maқта 23/2 a. -timǵu 7/3 a. -ti 31/3 a. -isen 198/17 a. -idu 229/15 a. -amdu 293/13 a. -! 30/19, 229/10 a. -kına! 227/12 a. -kanda 262/19 a. -may 253/14 a. -may <i>oltar-</i> 151/11 a. -қан 12/3, 155/18 a. -kinim 5/6 a. -attıǵmu 134/7

	a.-miġan	69/3
	a.-maydu	66/10
aça	abla	
	a.	244/21, 250/12, 296/2
	a.-m	262/4, 262/6, 281/20, 308/8
	a.-mmu	243/20, 249/16
	a.-mġa	243/14, 243/15, 263/4
	a.-mġimu	281/17
	a.-ñ	243/17, 244/1
aççıġliş-	sinirlenmek, öfkelenmek	
	a.-ip <i>çal-</i>	230/19
aççık	acı ; sinir, öfke	
	a.	28/17, 45/7, 48/6, 49/14, 61/3, 68/13, 70/17, 76/11, 94/3
	a. <i>ķil-</i>	6/10
	a.-iñ <i>kel-</i>	264/15
	a.-i <i>ķik-</i> (<i>öfkesi daġılmak</i>)	300/17
	a.-i <i>kel-</i>	74/13
	a.-ini	124/4
	a.-ini <i>tét-</i>	159/9
	a.-imiz <i>kel-</i>	141/18
	a. – <i>çüçük</i>	93/8
aççıkla-	sinirlenmek, kızmak	
	a.-p	10/1
aççıklan-	sinirlenmek	
	a.-di	9/4
açık-	göndermek, götürmek	
	a.-ip <i>ket-</i>	215/20
açköz	aç gözlü	
	a.	67/6
açlıġ	açlık	
	a.-ida	65/12
ada	(a. <i>edâ'</i>) yerine getirme, gerçekleştirme, bitirme	
	a. <i>bol-</i>	236/19
	a. <i>tap-</i>	67/2
adalet	(a. 'adâlet) adalet	
	a. <i>bol-</i>	192/5
	a.-niñ	192/8
adaş	arkadaş, dost	
	a.	31/14, 31/16, 34/7, 36/19
addi	(a. 'âdi) sade, basit, her zamanki gibi	
	a.	277/10
addiy	(a. 'âdi) sade, basit, her zamanki gibi	
	a.	24/1, 71/10
adem	(a. âdem) adam, insan	
	a.	29/19, 30/3, 30/10, 30/11, 39/15, 42/15, 42/16, 44/21, 46/18, 49/11, 49/21, 51/15, 52/13, 60/6, 64/15, 66/6, 91/16, 113/11, 113/14, 114/3, 127/10, 149/1, 152/19, 152/20, 164/2, 174/5, 186/21, 228/14, 230/11, 240/2, 240/2, 251/5, 253/12, 258/8, 262/12, 270/10, 274/18, 282/11, 306/19
	a.-ġu?	198/2
	a.-mu emes	66/7
	a. bilen	39/9, 65/21
	a.-dek	50/17
	a. <i>bol-</i>	146/3
	a. ikensen	191/1
	a. iken	103/13, 274/20
	a. idi	80/15, 126/17
	a. ikenligi	110/1

	a. ikenligini	45/14, 294/16
	a.-niñ	44/7, 69/11, 148/12, 155/19, 173/8, 274/15, 276/3, 301/4, 303/11
	a.-ni	16/5, 31/2, 44/10, 101/2, 114/8, 135/13, 144/6, 183/2, 264/12, 300/4, 300/14
	a.-ge	47/11, 48/7, 60/11, 145/21, 279/9
	a.-de	91/8, 164/17, 298/17
	a.-ler	42/19, 43/16, 49/9, 60/11, 60/19, 61/15, 62/11, 62/12, 69/17, 109/11, 109/16, 127/3, 220/19, 297/13
	a.-ler idi	62/10
	a.-lerdu	173/9
	a.-lermiduk	66/3
	a.-lerniñ	43/7, 60/14, 60/15, 61/1, 61/4, 61/17, 131/11, 186/19, 277/13
	a.-lermi	48/5, 70/21, 195/16
	a.-lergimu	63/8
	a.-lerde	127/8
adet	(a. 'âdet) adet, anane, töre, gelenek, her zaman	
	a.-te	72/8
	a.-tiki	16/6, 22/7, 63/13
adetlen-	(a.-u. 'âdet-len-) alışmak	
	a.-migen	93/19
adil	(a. 'âdil) adil	
	a.	32/20, 115/14, 199/9
adillik	(a.-u. 'âdil-liķ) adillik, adil olma	
	a.	108/7
	a. bilen	100/9, 198/11
	a.-i	101/5, 108/6
adim	(a. âdem) adam, erkek	
	a.-i	180/4
adimigerçilik	(a.-f. âdemî-ger-çilik?) insanlık	
	a.-mu	63/14
	a.-iniñ	136/7
agranom	(fr. agronome) tarım uzmanı, ziraat mühendisi	
	a. <i>bol-</i>	287/15
agro	(r. < fr.) uzman, tekniker	
	a. <i>téĥnik</i>	234/4
aġamça	halat, urġan	
	a.	97/20, 115/1, 192/7, 192/11
	a. bilen	212/14
	a.-ni	196/7
	a.-da	97/19
	a.-ġa	99/13
	a.-larni	98/1
aġça	abla	
	a.	146/6, 151/10, 162/14, 167/2
	a. <i>tur-</i>	172/11
	a.-niñ	192/17
	a.-kende	226/18
aġçaçilik	ablalık	
	a.	172/1
aġdur-	çevirmek, döndürmek, devirmek, altüst etmek	
	a.-up	238/3
	a.-udiġanligini	286/14
aġıça	abla, bayan	
	a.	177/11, 178/17, 184/18, 185/3, 186/13, 201/13, 201/15, 211/1, 219/21
	a.-mlarniñ	177/3
	aġıçiliri	162/17

ağıcılık	ablalık	
	a.	162/16
ağini	arkadaş, dost	
	a.-si	230/8
	a.-lar	173/10, 196/9
ağiz	ağiz	
	a.	228/14, 228/15
	a.-diki	274/21
	a.-din	111/1
	a.-im	221/13
	a.-imni	151/11, 253/14
	a.-imğa	85/2, 130/15
	a.-imdin	218/16
	a.-iñ	291/21
	a.-iñniñ	264/3
	a.-iñni <i>jum-</i>	162/19, 199/12
	a.-iñğa	215/19
	a.-iñizğa	82/13
	a.-iñğa <i>bêç-</i>	214/10
	a.-iñğa <i>qara-</i>	154/21
	a.-iñda	168/17
	a.-iñdin <i>çüşür-</i>	218/13
	a.-i	8/13, 25/17, 28/5
	a.-ini	125/15, 170/12
	a.-ini <i>tañ-</i> (<i>ağzım bağlamak</i>)	212/15
	a.-ini <i>tutup kül-</i>	137/1
	a.-iğa	69/6, 194/9
	a.-iğa <i>kel-</i>	263/14
	a.-iğa <i>qara-</i>	109/21, 129/14
	a.-iğa <i>sal-</i>	53/21, 304/6
	a.-iğa <i>tut-</i>	195/14
	a.-idin	25/18
	a.-idin <i>añla-</i> (<i>ağzından duymak, işitmek</i>)	57/12
	a.-idin <i>çüşür-</i>	52/4
	a.-idinla	171/21
	a.-imizni	249/6
ağri-	a.-liri bilen	151/14
	ağrımak	
	a.-ydu	60/17
	a.-ydikina	94/20
	a.-sun!	134/3
	a.-p <i>ket-</i>	197/20
	a.-p <i>qal-</i>	129/12
	a.-ğandin <i>kéyin</i>	47/20, 95/3
	a.-ğidek	129/13
ağriq	hasta	
	a.	48/15, 48/18, 154/3, 217/5
	a.-ini	48/19
ağriş	ağrıma, acıma	
	a.-inimu	29/4
ağrit-	ağritmak, rahatsız etmek	
	a.-idu	66/6
	a.-ip	177/1
	a.-ip <i>qoy-</i>	134/2
ağrivél-	hastalanmak	
	a.-ip	100/2
ah	(mş. âh) ah	
	a.	26/3, 231/21
	a. <i>ur-</i> (<i>iç çekmek, ah demek</i>)	176/6, 185/16, 269/10

ahanet	(a. ihânet) horlamak, hakaret etmek
	a. 171/8
ahañ	(f. âheng) ahenk, melodi
	a. 149/17
	a. bilen 82/20, 103/15, 177/10
	a.-niñ 14/21
	a.-da 179/2
	a.-i 202/2
ahval	(a. ahvâl) ahval, durum, vaziyet
	a. 189/14
ah – zar	(mş.-f. âh-zâr) inilti, feryat
	a.-ğa 177/8
	a.-iñ 220/16
añir	(a. âñir) ahir, son, nihayet
	a.-ki 20/2, 36/1, 63/17, 123/7
añiretlik	(a.-u. âñiret-lik) ahiretlik
	a. 166/15
añiri	(a. âñiri?) ahiri, nihayet, sonunda
	a. 32/3, 34/13, 35/4, 36/15, 61/12, 89/3, 93/9, 95/8, 201/15, 227/18
	a.-sida 101/16
	a.-sidiki 293/5
	a.-ğıçe 79/1, 116/3
añmak	(a. añmak) ahmak, budala
	a. 7/6, 8/21, 10/3, 148/7, 168/6
	a. bol- 218/10
	a. kil- 64/18
	a.-larey 261/1
añşam	akşam
	a.-ki 124/4, 236/17
añtur-	aramak
	a.-up 199/17
	a.-almidi 11/21
añun	(f. âñund, âñond) bey, hoca yerine bazı erkek isimlerine eklenir
	a. 104/10, 106/14, 106/18, 107/6, 108/10, 234/2, 257/20, 271/11, 271/18, 273/3, 280/20
	a.-dek 273/2
	a.-niñ 108/2, 108/3, 111/11, 114/2, 181/12, 182/3, 234/3, 234/5
	a.-ğa 97/2, 108/7
	a.-um 182/2, 202/4
	a.-umğa 201/21
aile	(a. 'â'ile) aile
	a. 68/12, 96/10, 96/19, 116/9, 292/13
	a.-ni 286/2
	a.-ge 49/12
	a.-de 50/4
	a.-din 96/9
	a.-si 88/3
	a.-sidek 68/12
	a.-side 252/20
	a.-liridiki 85/20
aka	ağabey
	a. 62/2, 63/6, 65/16, 155/20, 277/15
	a.-m 245/5
	a.-mniñ 176/18
	a.-fıni 216/13, 278/1
	a.-siniñ 70/10
	a.-siniñkige 86/16
	a.-siğa 86/14

- akop** a.-miz 167/2
(r.) siper
a. 23/1
- aktiv** a.-liriğa 17/20
(fr. actif) aktif, faal
a. 115/19, 234/6, 277/14, 278/5
- aķ** ak, beyaz ; sürülmemiş
a. 17/9, 17/10, 31/6, 52/18, 68/5, 101/20, 105/14, 116/16, 116/17,
152/11, 152/18, 173/16, 191/1, 254/9, 304/8
a. bol- 76/19, 207/2
a. bağla- 64/6
a. kélivatқан yer (sürülmemiş yer) 266/3
a. yol bol- (hayırlı yolculuk dilemek) 206/18, 206/19
a. köñül 305/11
a. nur 68/5
a. taşli- (sürülmeden bırakmak) 84/9
a. tuğum 167/12
- aķ-** akmak
a.-maқта94/4
a.-ti 5/9
a.-idu 186/18
a.-қан su 128/9
a.-atti 22/6, 22/12, 95/5
- aķar-** ağarmak, beyazlamak
a.-di 37/18
a.-ğiniğa 152/13
- aķartil-** badana yapmak, beyazlatmak
a.-ğan 116/13
- aķivét** (a. 'âķibet) akıbet, son
a.-iñni 260/15
- aķivit** (a. 'âķibet) akıbet
a.-i 241/1
- aķ kunaķ** bir mısır çeşidi
a. 236/19, 238/5, 283/7
- al** ileri, ön
a.-ğa 291/16
- al-** almak
a.-ğan -de men 167/17
a.-ğan 10/16, 18/5, 84/4
a.-ğandu292/14
a.-dim 205/17
a.-dim-de 54/1
a.-diñ 131/4, 191/8
a.-diñizmu 205/16
a.-diliğu 153/7
a.-di 11/2, 24/4, 26/18, 71/10, 83/3, 88/14, 95/2, 103/15, 114/13, 116/5,
291/1
a.-di-de 57/8, 214/8
a.-duķ 178/9, 263/14, 295/1
a.-dukte 67/19
a.-diñlar 102/20
a.-imen 165/8, 173/14
a.-asen 251/14
a.-maķçi (yep almakçi) 5/4
a.-idu 41/11, 77/21, 139/2, 148/5, 210/21, 216/20, 252/19, 260/8,
264/1, 298/8, 309/4
a.-idu desile 167/2

- a.-idikin 43/21
 a.-idiğandimiz 163/19
 a.-imiz 254/15, 298/15, 307/10
 a.-ay! 14/16
 a.-ay *de-* 189/16
 a.-! 86/15, 219/11, 220/11, 223/5, 253/17
 a.-gin! 269/17
 a.-sila! 107/10
 a.-ayli! 270/2, 302/1
 a.-sam 173/14, 259/12, 273/20
 a.-sañ *bolatti* 250/16
 a.-sañ *bolmamdu* 44/17
 a.-sa 41/7, 41/18
 a.-sa *boludu* 172/14
 a.-simu *boludigu* 41/7
 a.-sağ 28/6, 132/13, 236/9, 301/5
 a.-ğaç bar 285/6
 a.-ğaç *çık-* 170/15
 a.-ğaç *çüşüdu* 165/2
 a.-ğaç *kelgin* 129/9, 130/18
 a.-ğanda 178/8, 265/9, 273/1
 a.-ğandin *kéyin* 178/4
 a.-ğice 158/2
 a.-gili *bol-* 110/3, 147/6
 a.-may 163/3, 184/16
 a.-mayze 173/16
 a.-mastin *jügre-* 180/4
 a.-ar 125/20
 a.-idiğan 75/21, 187/18, 193/20, 205/14, 205/14, 237/1, 262/16
 a.-idiğanlığını *bildür-* 307/8
 a.-ğan 11/15, 67/14, 70/21, 229/3, 252/20, 260/8, 292/15, 292/21, 294/21, 306/6
 a.-ğan halda 29/3, 229/3
 a.-ğandek 40/13
 a.-ğandek *bol-* 40/13
 a.-gidek 264/18
 a.-ginini *kara-* 135/4
 a.-ginimiz 290/13
 a.-ğanlığını 30/20
 a.-attimde 167/14
 a.-attimmu 173/7, 173/18
 a.-atti 96/7
 a.-ğan idi 27/13, 115/15, 303/9
 a.-mapsiz 300/12
 a.-midim 6/21
 a.-midifiz 300/13
 a.-midi 296/19
 a.-maydu 50/14
 a.-ma! 164/1
 a.-misam 224/17
 a.-misiçu 144/7
 a.-misak 279/15
 a.-almidim 35/2, 47/6
 a.-almiğansiri 271/3
 a.-almiğanliğidin 94/18
 alaca, bulacalı, aynı renkten olmayan
 a. 51/1, 140/9, 264/11, 303/14
 a. *bol-* 54/1
 a. *koç-* 242/8

ala	(az.) onlar
	a.-mu (<i>onlar da</i>) 202/12
ale-	alıp gitmek, götürmek
	a.-! 227/6
alahide	(a. 'alâ-ħide) ayrıca, tek başına
	a. 19/3
alağzadi	(a.-f. 'alâğa-zâde?) ilgilenme, alakadar, bir işe kendini verme
	a.-rek <i>bol-</i> 210/21
alar	onlar
	a.-nifi 255/6
alayten	(a. 'alâ...?) özel olarak, ayrıca
	a. 52/3, 212/14, 296/8
alci-	aklımı, kaybetmek, çıldırmak
	a.-ğan 189/3
ald	ön, ön kısım
	a.-imğa 63/2, 66/18, 288/2
	a.-imğa <i>çüş-</i> 65/19
	a.-imğa <i>kél-</i> 146/2
	a.-imdiki 53/9
	a.-iñizğa 300/18
	a.-iñdiki 37/14
	a.-i 52/17
	a.-ini <i>al-</i> 279/15
	a.-iğa 30/5, 35/6, 64/10, 70/9, 79/6, 97/13, 106/19, 111/15, 130/10, 228/1, 295/6
	a.-iğa <i>bar-</i> 63/9, 195/12, 204/10
	a.-iğa <i>çık-</i> 118/15, 148/9, 227/14
	a.-iğa <i>çıkır-</i> 44/6
	a.-iğa <i>çüş-</i> 53/18, 54/2
	a.-iğa <i>kél-</i> s86/18, 117/10, 118/11, 201/16, 245/1
	a.-iğa <i>kétip bar-</i> 86/2
	a.-iğa <i>koş-</i> 54/21
	a.-iğa <i>taşla-</i> 227/5
	a.-iğa <i>yét-</i> 64/13
	a.-ida 24/1, 29/13, 49/1, 64/6, 70/1, 82/6, 105/6, 109/11, 123/5, 131/19, 141/13, 162/15, 162/17, 171/1, 180/20, 181/13, 186/4, 187/14, 192/20, 192/20, 200/10, 213/4, 245/19, 263/19, 294/19
	a.-ida <i>kétip bar-</i> 86/2
	a.-ida <i>tur-</i> 155/21
	a.-idiki 35/8, 41/5, 79/14, 93/1, 102/16, 113/19, 290/2
	a.-idin <i>ötküz-</i> 161/17
	a.-inği 20/15, 23/6
	a.-imizğa 51/11, 57/14
	a.-imizda 296/14
	a.-imizda idi 57/7
	a.-iğirak 80/14, 183/13
alda-	aldatmak, kandırmak
	a.-psizde 137/17
	a.-p 294/13
	a.-p <i>ket-</i> 103/20
aldamçilik	aldatıcılık, hilekarlık
	a. <i>kil-</i> 251/19
aldi-	aldatmak
	a.-ğinim yok 137/18
aldin-	aldanmak, kandırmak
	a.-ipsen 168/6
	a.-idigan <i>adem</i> 270/10

aldinivir-	aldanırvermek	
aldir-	a.-idigan <i>vahtim</i>	153/17
aldira-	aldırmak	
	a.-ivatidu	94/2
	acele etmek	
	a.-psen	198/13
	a.-ydiğansen	246/4
	a.-ayse (< <i>aldirayesen</i>)	160/10
	a.-ydu	278/6
	a.-p	60/4, 180/17, 241/21, 245/1
	a.-p <i>çık-</i>	206/8, 288/19
	a.-p <i>ket-</i>	60/12, 285/16
	a.-p <i>kir-</i>	288/13
	a.-p <i>ka-</i>	278/12
	a.-p <i>kal-</i>	212/10, 274/9
aldiraş	acele etme	
	a.	62/2, 79/13, 229/19, 245/21
aldiraşlık	acelecilik	
	a. bilen	30/13
aldirig	acele	
	a.-iniñ	258/17
aldiri-	acele etmek	
	a.-may <i>işli-</i>	116/2
	a.-may <i>oltur-</i>	112/12
aldur-	aldırmak	
	a.-up	174/7
	a.-may	52/12
	a.-ğuçiniñ	79/18
ale-	götürmek	
	a.-!	227/6
alem	(a. 'âlem) alem, dünya	
	a.	192/20
	a.-niñ	132/7
	a.-de	265/6
alğa	ileri, ileriye ; kooperatif ismi	
	a.	23/4, 115/11, 115/18, 115/20, 117/9, 118/4, 235/12, 235/13
	a. <i>bas-</i> (<i>ilerlemek, gelişmek</i>)	115/18, 235/12
	a. <i>soz-</i> (<i>ileri uzatmak</i>)	209/12
	a. <i>çara-</i>	24/12, 247/13
aliy-	sert bakmak	
	a.-ip <i>çara-</i>	216/19
alқан	avuç, el ayası	
	a.-i	109/7
	a.-i bilen	83/16, 87/6, 189/11
	a.-iğa	131/3
	a.-iğa <i>çoy-</i>	87/17
	a.-lirini	288/9
alқin	boğaz	
	a.-ida	82/15
Alla	(a. Allâh) Allah	
	a.	172/12, 207/17, 246/4
alla – kalla	luzumsuz yere küçük bir meseleyi büyütme, gürültü patırtı, bağırma çağırma	
	a.	135/14
allıқақан	çoktan	
	a.	63/20, 93/15, 94/13, 182/3, 222/21, 238/7
allıқандақ	nasıldır, nasıl	
	a.	42/2

allıkayak	nere, nereye	
alma	a.-larga 58/15 elma a. 76/11, 131/18, 176/1, 304/8 a. bilenla 125/6 a.-dek 273/19 a.-niñ 136/3 a.-ni 126/11 a.-lar 123/9, 125/1, 126/4, 148/4 a.-larniñ 127/1 a.-larni 123/8, 124/3, 124/5, 124/9, 125/4, 125/9, 126/7, 138/8 a.-larga 133/4 a.-lardin 124/4 a.-lirini 145/18	
almağ	almak, alma	
almiliğ	a. 40/17, 40/17, 177/21, 177/21 elmalık	
alñi-	a. 101/18, 123/3, 138/7, 148/18 anlamak	
alti	a.-ğan (<i>heverni a.- gan haman</i>) 24/11 altı a. 35/11, 39/10, 40/12, 76/11, 79/6, 90/3, 96/10, 142/10, 142/12, 152/5, 187/13, 247/3 a. – yetti yüz 75/7	
altinçi	altıncı	
altun	a. 20/4 altın a. 153/12, 153/14, 173/15, 174/1, 208/6, 208/17, 208/19, 209/10, 209/14, 221/6, 293/16 a. <i>қадақ (dubbannı etrafına dizilen sūs, altın sūs)</i> 153/11, 174/1, 208/6 a.-dek 43/3, 72/11, 85/6 a.-da 153/13 a.-din 208/21 a.-um 43/15 a.-lar 226/20	
alvan	vergi a. – <i>yasaq (haraç, vergi, para cezası)</i> 67/6, 198/9 a. <i>töle-</i> 159/15 a.-larni 67/1	
alvasta	kötü ruh, albastı	
alvasti	a. <i>kepiliri</i> 68/13 kötü ruh, a. 49/6 a. <i>kepi</i> 46/19, 68/3 a.-niñ 46/6 a.-lar 209/11	
amal	(a. 'amel) çare, usul, tedbir a. <i>kil-</i> 244/4 a.-niñ 146/19	
aman	(a. emân) esen, sağlam, sıhhatli a. <i>bol-</i> 180/19, 197/8, 213/6, 228/9	
amanet	(a. emânet) emanet a. 259/19 a. <i>qoy-</i> 274/16, 274/19, 274/19	
Amantay	(kaz.) erkek ismi a. 122/9, 165/6, 165/7, 179/1, 195/19, 196/3, 196/5, 196/11, 196/15, 196/18, 196/20, 197/2, 197/11, 197/13, 207/12, 209/21, 211/7, 211/8, 212/12, 212/14, 212/16, 213/3, 232/9, 232/14	

	a.-ğa	196/3
	a.-lar bilen	230/8
amet	(f. âmed?) şans, talih	
	a.	273/17
amrak	(?) sevgi, sevmeye	
	a.	13/12, 302/17, 302/21
	a. <i>bol-</i>	75/11, 89/21
	a. <i>idi</i>	148/1
	a.-im	43/15, 185/14
ana	anne, ana	
	a.	37/3, 37/5, 37/14, 37/20, 38/9, 38/13, 38/18, 116/8, 119/12
	a. – <i>bala</i>	47/10, 221/15, 250/18
	a.-m	27/4, 181/14, 253/4
	a.-mnîfî	253/4
	a.-mdin	181/17
	a.-fî	220/21
	a.-fî bilen	226/10
	a.-fîniî	65/17, 169/9
	a.-fidin	132/14
	a.-si	54/19, 56/7, 58/4, 75/11, 89/4, 90/4, 122/5, 122/7, 209/2, 292/2
	a.-sinîfî	89/18, 186/6
	a.-sini	75/10
	a.-siğa	27/6, 50/7, 54/14, 135/14
	a.-sidin	38/16, 57/3, 68/20
	a.-mizdin	36/18
	a.-lirimu	48/18
	a.-lar	173/9
	a.-lirimizniî	180/21
	ana cili (kaz.)	196/12
anar	(f. enâr) nar	
	a.-dek	86/18, 172/19
ançe	(f. ânçi, ânçe) o kadar, çok, bir çok	
	a.	17/11, 33/16, 36/18, 36/19, 58/7, 78/4, 78/6, 90/8, 92/17, 98/8, 103/16, 108/7, 151/13, 163/1, 270/3
	a. – <i>munçe (biraz, çok değil)</i>	59/14, 132/14, 239/11
anda	orada	
	a.	123/13
	a. – <i>sanda</i>	18/6, 71/5, 79/1
andak	öyle	
	a.	164/1, 240/2, 258/8
	a. <i>bol-</i>	35/17, 147/9, 161/21, 171/4, 171/12, 201/4, 246/20, 247/3, 282/3, 283/15
	a. <i>de-</i>	270/5, 293/8
	a. <i>emes</i>	262/16
	a. <i>kil-</i>	54/6, 225/11
andin	ondan	
	a.	6/4, 10/7, 35/21, 41/4, 160/3, 292/12
	a. <i>kéyin</i>	137/7, 165/4, 191/18, 214/4
Anibaği	erkek ismi	
	a.	122/10
anilik	analık	
	a.	37/8
aña	ona	
	a.	14/5
añla-	dinlemek, işitmek, anlamak, duymak	
	a.-ymen	132/5
	a.-ydu	239/2, 261/9
	a.-ymiz	280/18

	a.-ş lazim	10/7	
	a.-p	303/3	
	a.-p <i>çık-</i>	34/9	
	a.-p <i>bak-</i>	265/20	
	a.-p <i>ka-</i>	277/4	
	a.-p <i>kal-</i>	276/20	
	a.-p <i>tur-</i>	162/6	
	a.-ydiğan <i>ademler</i>	62/12	
añlan-	a.-ptikensende	51/21	
	duyulmak, işitilmek		
	a.-ğan idi	47/16	
añlaş	a.-maydu	24/18	
	dinleme, işitme, anlama, duyma		
añlat-	a.	58/17	
	anlatmak, duyurmak, işittirmek		
	a.-mastin	119/2	
	a.-almay	32/3	
añlavat-	dinlemek, işitmek, anlamak, duymak		
	a.-қан <i>Gül</i>	57/12	
añlavér-	anlayıvermek, işitivermek		
	a.-imiz	164/18	
añli-	dinlemek, işitmek, anlamak, duymak		
	a.-ğansen	147/7	
	a.-dim	147/8, 171/21, 232/3	
	a.-dif	67/5	
	a.-difizmu?	165/12	
	a.-difizgu	248/20, 279/17	
	a.-di	21/8	
	a.-sam	128/17, 243/14, 303/1	
	a.-im <i>kél-</i>	303/1	
	a.-ğan idi	68/1	
	a.-maska <i>sél-</i>	145/1	
añlin-	işitilmek, duyulmak, anlanılmak		
	a.-idu	162/12, 182/5, 185/8, 188/13, 202/2, 208/4, 229/2, 244/20, 266/12, 268/4, 268/11, 278/8, 289/3, 302/12, 308/10, 309/5	
	a.-ip	17/1, 162/2, 229/7	
	a.-ip <i>turatti</i>	30/18	
	a.-ip <i>turudu</i>	43/10, 51/3	
añlinivat-	dinlemek, işitmek, anlamak, duymak		
	a.-қан (<i>jirak yerlerdin a.-қан kökeme itlarnıñ</i>)	28/17	
añliş-	duymak, işitmek, dinlemek		
	a.-iplide	271/2	
añlit-	anlatmak, duyurmak, dinletmek		
	a.-ay!	60/5	
añlival-	dinlemek, işitmek, anlamak, duymak		
	a.-ğan <i>sözliridu</i>	252/16	
apa	abla, anne		
	a.	119/10, 124/17, 126/20, 128/21, 129/6, 130/18, 135/5, 194/2, 218/2, 218/6, 227/17	
	a.-m	70/11, 134/9, 135/6, 137/3, 160/19, 172/8, 184/10, 204/19, 222/18	
	a.-m bilen	278/3	
	a.-mniñ	129/10, 129/14, 136/6, 173/13	
	a.-mni	224/14	
	a.-fi	131/19, 148/1, 172/10, 214/17, 222/16	
	a.-fiiz	135/3	
	a.-fi bilen	184/1	
	a.-fimu	184/19	
	a.-fiizniñ	134/8, 187/14	
	a.-fiğa	89/9	

apar-	(< élip bar-) götürmek a.-ğın! 193/6
ap – aşkare	(u.f. ap-âşkâre) apaçık, açık seçik a. 196/10
apet	(a. âfet) afet a.-ke 248/20284/19 a.-ke <i>uçra-</i> (felakete uğramak) 306/6 a.-ke <i>yoluğ-</i> (felakete uğramak) 248/14 a.-lirige 32/11
apir-	götürmek a.-imen 136/9 a.-ip 296/8 a.-ip <i>ber-</i> 37/12, 87/11, 87/16 a.-ip <i>köy-</i> 207/10 a.-ip <i>sét-</i> 242/9
apkaştur-	alıp kaçıştırmak a.-up 191/9
apkor çine	(f.?... çîni) büyük kâse a. 132/20
apkur çine	(f.?... çîni) büyük kâse a. 117/13
appağ	bembeyaz, opak a. 16/4, 52/13 a. <i>akartil-</i> 116/13
apparat	(r.) cihaz, makine a.-i 257/2, 278/14 a.-lar 246/18
apparatçı	(r.-u.) cihazcı, makineci a. 309/4
aptağ	(f.âftâb) güneş a. 72/5, 92/12 a.-ka 5/11, 91/8, 91/15, 111/21 a.-ta 7/10, 43/2, 75/7, 85/6 a.-ta <i>köy-</i> 40/15, 92/18, 173/17 a.-ta <i>piş-</i> 83/2 a.-tin 73/12, 85/2
aptavi	(f. âftâbe) ibrik a.-da 209/1
aktiv	(f.âftâb) güneş a.-i 111/17
ara	ara a. 11/7, 15/2, 44/3, 130/1, 130/2 a. <i>bol-</i> 218/21 a.-diki 97/20 a.-din 175/9 a.-siğa 29/3, 105/10, a.-sida 23/5, 30/9, 101/13, 105/11, 117/11, 128/17, 173/14, 186/19, 268/12 a.-sidiki 34/15, 246/5, 261/4 a.-sidin 23/11, 50/19, 52/21, 53/14, 71/9, 79/17 a.-lirida 211/20
aram	(f. ârâm) dinlenme a. <i>al-</i> (dinlenmek, rahatlamak) 40/13, 44/16, 68/9, 93/3, 118/6, 220/11, 250/16, 253/17 a. <i>ber-</i> 67/10
aran	zor, güç a. 51/15, 73/9, 89/15, 89/16, 106/6, 113/3, 151/17, 156/15, 225/8, 295/1
ari	diren, bir tarım aleti a.-nifi 40/2

arila-	a.-ni 42/6, 44/21 gezmek, dolaşmak, arasından geçmek
	a.-p 130/8, 176/10
	a.-p <i>mañ-</i> 213/4
arilaş	arilap – arilap (<i>ara sıra</i>) 53/20 gezme, arasından geçme
arilaş-	<i>zañlık</i> a. (<i>alay eder gibi</i>) 104/1 karışmak
	a.-mastin 147/10
arilaştır-	a.-kan 282/9 karıştırmak
ariliğ	a.-up 98/18 aralık
	a.-ığa 290/8
ariliş-	a.-ida 17/1 karışmak
	a.-isen 157/15
	a.-ip 77/3, 101/21, 259/13
arğa	a.-ip <i>ket-</i> 51/17 arğa
	a. 21/8, 25/4, 123/2, 151/7
	a.-ğa 62/1, 62/4, 115/10, 214/20
	a.-ğa <i>ķari-</i> 25/21, 55/9
	a.-ğa <i>yén-</i> (<i>arkaya dönmek</i>) 48/9
	a.-da 105/10
	a.-diki 143/10
	a.-din 188/13
	a.-mğa 64/19
	arķimğa <i>yan-</i> 55/6
	a.-mdin <i>bar-</i> 149/13
	a.-ñizdin <i>bar-</i> 286/19
	a.-siğa 53/19, 65/6, 70/9, 182/18, 189/4, 197/13, 212/10, 259/17, 290/3
	a.-siğa <i>dalci-</i> (<i>geriye çekilmek</i>) 216/20, 289/18
	a.-siğa <i>soz-</i> (<i>arkasına uzatmak</i>) 211/9
	a.-sida 54/7, 59/14, 287/1
	a.-sida <i>tur-</i> 131/18, 219/6
	a.-sidin 12/4, 49/18, 70/3, 149/17, 152/17, 159/1, 207/5, 209/5, 226/12, 255/6, 263/19
	a.-siçe 106/6
	a.-mizdin 176/21
arķanla-	kenetlemek, urgan ile bağlamak
arķi	a.-p <i>ķoy-</i> 73/7 arka
arķilik	a. <i>peşeyvan</i> 235/3 üzerinden, vasıtasıyla, aracılığı ile
arman	a. 111/10 (f. <i>ârmân</i>) istek, arzu, ülkü
	a.-didur 203/20
arpa	<i>arzu</i> – a.-largā 43/17 arpa
	a. 41/12, 127/17, 157/4, 157/6, 157/12, 158/10
art-	a.-sini 127/11, 296/15 artmak, çoğalmak
	a.-ip 36/6
	a.-ip <i>bar-</i> 259/2
	a.-ip <i>jür-</i> 265/8
artuķ	çok, fazla
	a. 12/16, 13/16, 44/19, 55/5, 59/5, 80/16, 96/4, 132/3, 153/7, 284/1

	a. idi 219/5
artuklık	çokluk, fazlalık
	a. 287/7
arval tağ	Doğu Türkistan'da bir dağ ismi
	a. 58/18, 58/18
arzan	(f. erzân) ucuz, az
	a. <i>heğ bilen</i> 45/14
arzu	(f. ârzû) arzu, istek
	a. – <i>arman (arzu ve gaye)</i> 43/17
	a. <i>kil-</i> 44/2
	a.-lar 57/7
	a.-lar bilen 38/2
as-	asmak
	a.-kan 189/8, 229/1
asan	(f. âsân) kolay, basit
	a. 84/12, 92/17, 257/20
	a.-mu 177/21
	a. <i>bol-</i> 154/14
	a. <i>emes</i> 163/9
asas	(a. esâs) esas
	a.-ta 100/8
asasi	(a. esâsî) esasî, esasa ve emele ait
	a. <i>bol-</i> 115/9
asaslin-	(a.-u.) esaslanmak
	a.-ip 104/3
asği-	aksamak
	a.-di 259/9
asğit-	aksatmak
	a.-ip <i>koy-</i> 259/3
asman	(f. âsmân) gök
	a. 12/13
	a.-ni 12/12, 13/9
	a.-ğa 43/5, 161/12
	a.-ğa <i>qara-</i> 7/6, 50/18, 249/9
	a.-da 200/4, 211/4, 228/20, 288/8
	a.-diki 180/13, 252/8
	a.-din <i>çüş-</i> 182/14
	a.-ifini 193/8
	a.-ida 28/12
	a.-ğice 28/13
asra-	korumak, himaye etmek
	a.-p <i>östür-</i> 39/13
ast	alt, taban, temel
	a.-i 32/19, 225/20
	a.-iğa 219/16
	a.-iğa <i>cayliş-</i> 28/1
	a.-iğa <i>jîgil-</i> 88/4
	a.-iğa <i>kir-</i> 232/3
	a.-iğa <i>sél-</i> 82/18
	a.-ida 24/20, 101/17
	a.-ida <i>kal-</i> 273/10
	a.-idiki 36/20
	a.-idin 130/17211/5
	a.-imizda 157/10
asta	(f. âsûde?) yavaş, sakin, rahat
	a. 5/12, 33/12, 40/13, 69/12, 69/15, 84/21, 85/4, 86/12, 87/6, 95/11, 148/5, 163/1, 177/10, 196/17, 211/5, 229/3, 231/16, 296/5
	asta – asta 48/9, 169/3, 185/13, 228/20

astinrak	temelinden
aş	a. 14/13 (f. âş) aş, yemek a. 60/6, 69/18, 132/11, 134/6, 202/8 a. iç- 88/4, 89/1, 90/18 a. téri- 11/13 a.-niñ 58/6 a.-ka 273/13 a.-tin 45/18
aş-	aşmak a.-ti 71/11, 114/14 a.-idu 153/15, 271/15 a.-amdu 41/18 a.-may 159/13 a.-maydiğan <i>bolup kal-</i> 66/21 a.-maydu 41/18
aşhan	(f. âş-hâne) aşhane, lokanta a.-din 195/11
aşhani	(U.F.) aşhane, lokanta a.-ğa 188/10, 192/8 a.-da 214/18
aşık	(a. 'âşık) âşık a. 8/21 a.-i 122/4
aşkare	a. – <i>meşik</i> 161/15 (f. âşkâre) âşikâr, açık, açık seçik a. 30/18 a. <i>bol-</i> (<i>ortaya çıkmak</i>) 188/5, 189/6, 192/20, 209/13, 260/17 a. <i>körtin-</i> 16/11 a. <i>qil-</i> 192/17
aş köki	maydanoz; süslemek a.-liriñni 213/19
aşlıq	tahıl, ekin a. 153/15, 163/19, 178/7, 295/1 a.-niñ 262/16 a.-ni 92/8, 178/4, 260/16 a.-ka 262/17 a.-iñğa 260/8 a.-i 198/20, 199/2, 199/3, 273/12 a.-ini 99/9, 160/2 a.-iğa 294/21 a.-imizni 293/1 a.-lirini 99/7, 115/6, 295/2 a.-lar 58/13, 73/8, 105/3 a.-larniñ 250/14 a.-larni 118/9
aşlit-	doyurmak, yemek yaptırmak a.-ip 178/18
aşu	şu, işte şu a. 43/19, 58/18, 131/6, 159/7, 163/14, 172/21
aşur-	aşırmak a.-up <i>tuş kerek</i> 257/15 a.-ğanda 108/10 a.-ğili <i>bol-</i> 154/11 a.-ğan idi 111/1 a.-almiğanliğığa 111/5

- at**
 a. 40/11, 42/5, 48/13, 51/2, 51/10, 58/11, 73/7, 76/1, 109/15, 111/3, 158/6, 191/9, 208/3
 a. bilen 164/20
 a. *çép-* (at koşturmak) 229/7
 a. min- 267/2
 a.-niñ 40/10, 42/3, 62/3, 63/2, 76/17, 103/4, 195/3, 221/5, 255/20
 a.-ni 164/21
 a.-ka 190/9
 a.-tinmu 63/10
 a.-lar 60/10, 60/17
 a.-lar bilen 164/14
 a.-larniñ 60/14, 197/3
 a.-lardin 162/7, 164/14
 a.-liriñ 109/12, 182/9
 a.-liri 88/10
 a.-liriñlarni 216/15
 at harva 60/8, 109/1
 at – hariva 66/19
 at – hariva bilen 62/18
 at – harivisi (at rabası) 159/17
 at – harvusi (at arabası) 198/14
- at-**
 atmak, fırlatmak, vurmak
 a.-idu 135/3
 a.-kiçe 47/21, 58/20
 a.-ar 19/11, 19/20
 a.-kan idim 54/2, 54/4
 a.-kan idi 42/3
- ata**
 ata, baba
 a. 90/5, 193/18
 a. – ana (ana baba) 36/18, 48/18, 58/4, 116/8, 119/12, 173/9, 180/21, 181/17, 302/10
 a. – bova (baba ve dede, dedeler) 23/18, 237/17, 246/20, 247/1, 247/6, 291/5
 a. balisi (yararlı, efendi genç ; aferin delikanlı) 306/18
 a. tuñkuz- 201/2
 a. bol- 141/14
 a.-ğa 252/4
 a.-dinmu 63/10
 a.-m 221/21
 a.-mniñ 181/19
 a.-mğa 181/18
 a.-ñ 218/21
 a.-ñdin 219/10
 a.-siniñ 66/3, 186/5
 a.-siğa 148/6
 a.-miz 181/14
- ata-**
 ad vermek, adlandırmak, dile getirmek, anlamak
 a.-p çıkar- 139/9
 a.-ytti 96/14
- atal-**
 adı geçmek
 a.-ğan bu işlar 108/1
- atayten**
 özellikle
 a. bar- 66/9
- atidarçılık**
 (u.f.u. ata-dâr-çilik) atalık, babalık
 a. kil- 142/4, 186/6, 186/14
- atidarlık**
 (u.f.u.) babalık, atalık
 a. kil- 192/5

atkuzuvét-	vurdurmak, attırmak
atla-	a.-etti 219/1
atlan-	atlamak
atlık	a.-p <i>çüş-</i> 52/20
Atuş	ata binmek
avak	a.-sun! 216/11
aval	atlı
avare	a. 60/8
avayla-	bir şehir ismi
avaz	a. 308/13
avaz	çelimsiz, ince, zayıf
avaz	a. 10/2, 10/5, 10/5, 10/7, 68/17
avaz	(a. evvel) evvel, önce
avaz	a. 65/9, 79/15, 83/13, 96/2, 96/17, 111/20, 124/12, 124/21, 131/20, 144/9, 191/16, 191/18, 197/13, 235/6, 238/18, 240/20, 256/13, 292/11
avaz	a.-kidek 15/11
avaz	(f. âvâre) avare
avaz	a. 13/11
avaz	a. <i>bol-</i> 62/17, 105/12, 131/14, 136/2, 145/3, 146/2, 231/4, 239/6, 247/4, 273/16
avaz	a. <i>kil-</i> 84/18, 135/5, 156/9, 305/20
avaz	a. <i>men</i> 13/11
avaz	(f. âbâd) bayındır
avaz	a. <i>bol-</i> 235/8, 302/13
avaz	dikkat etmek, yavaşlamak
avaz	a.-p <i>al-</i> 67/18
avaz	a.-p <i>tart-</i> 46/16
avaz	(f. âvâz) avaz, ses
avaz	a. 14/18, 15/1, 17/1, 24/19, 26/4, 29/8, 202/15, 229/10, 229/13, 289/4, 289/6, 289/7, 289/8, 289/9, 289/13, 289/15, 301/9
avaz	a. <i>bilen</i> 51/6, 69/4, 207/7, 298/4
avaz	a.-mu 73/14
avaz	a.-da 6/7, 10/14, 214/4, 215/16
avaz	a.-iñ <i>bilen</i> 307/20
avaz	a.-i 15/4, 30/17, 40/7, 47/15, 58/15, 64/1, 162/12, 182/5, 202/11, 206/11, 208/3, 212/7, 213/9, 224/19, 229/2, 241/3, 244/20, 258/15, 268/4, 278/8, 308/10, 309/5
avaz	a.-i <i>bilen</i> 267/21
avaz	a.-imu 24/17
avaz	a.-iniñ 17/7
avaz	a.-ida 256/17
avaz	a.-liri 24/6, 208/4, 289/3
avaz	a.-lirini 58/17, 73/9, 98/4
avaz	a.-lar 42/10, 67/15, 73/11, 188/12, 213/1, 289/16
avaz	(la. augustus) ağustos
avaz	a. 38/21
avaz	o, işte o
avaz	a. 76/4, 97/10, 117/17, 168/7, 199/15, 239/2, 261/16, , 262/13, 266/20, 285/21, 293/17
avaz	a.-largâ 295/16
avaz	köy
avaz	a.-uñğa 196/19
avaz	a.-i 60/4
avaz	a.-idin
avaz	ay, kamer
avaz	a. 50/20, 63/20, 123/12, 228/21, 232/3,
avaz	a.-niñ 97/5
avaz	yılın onikide biri
avaz	a. 36/7, 79/6, 142/10, 142/12, 211/5, 239/6, 281/19, 297/1

	a.-ğa	19/6, 142/16
	a.-da	87/7, 87/8
	a.-din	36/8, 247/3
	a.-çe	175/9
	a.-liri	59/7
	a.-liriniñ	101/16
aya-	acımak, esirgemek, korumak	
	a.-ymenmu	265/1
	a.-!	220/18
	a.-p	46/9, 100/4
ayağlaştur-	a.-p <i>qoymamdu</i>	172/11
	sona erdirmek	
ayak	a.-mağçiduk	277/19
	ayak	
	a.	77/18
	a. <i>bés-</i>	177/5
	a. <i>asti kıl-</i>	32/19, 225/20
	a.-tiki	284/7
	a.-i	207/1
	a.-iğ <i>jikil-</i>	219/11
ayağlaş-	sona ermek	
	a.-kanda	204/1
	a.-kiçe	62/2
ayağlış-	sona ermek	
	a.-ti	187/3
ayal	(a. 'ayâl, 'ryâl) kadın	
	a.	118/13, 122/18, 254/4
	a.-niñ	117/2
	a.-larniñ	100/6
	a.-lardin	291/9
aydiñ	açık, mehtap, ay ışığı	
	a.	58/12, 92/15, 92/15, 95/18
ayı-	acımak, esirgemek, korumak	
	a.-may <i>hecliseñ</i>	242/6
	a.-maymen	144/18, 259/1
ayığ	son	
	a.-ida	44/3, 294/21
	a.-idiki	181/21
	a.-idin	49/2
ayla-	dönmek, karışmak	
	a.-p	70/5
	a.-p <i>kilin-</i>	91/19
aylan-	dolaşmak, dönmek, gezmek	
	a.-di	100/14
	a.-sun!	185/4
aylandur-	döndürmek, dolaştırmak, gezdirmek	
	a.-maқта	48/5
	a.-up	160/4, 209/4, 242/10
	a.-up <i>ber-</i>	156/12
	a.-up <i>qoy-</i>	177/11, 300/19
	a.-almaysen	296/1
aylandurul-	döndürülmek, çevrilmek, dolaştırılmak	
	a.-ğan <i>bu melidin</i>	211/20
aylanduruş	döndürme, dolaştırma	
	a.-ni	101/9
aylanduruvet-	döndürmek, çevirmek, dolaştırmak	
	a.-ti	62/4

aylık	aylık a. 90/3 a.-ni 142/14
aylin-	dönmek, döndürmek, çevirmek a.-iptu 248/15 a.-iptimiz 227/18 a.-ip 28/13, 114/12, 128/10 a.-ip <i>jüretti</i> 81/7 a.-ip <i>két-</i> 56/17, 288/11
ayliniş	dönme, çevirme, dolaşma a.-ka 102/17
aylinivat-	döndürmek, çevirmek a.-kan <i>ceñçilirimiz</i> 19/7 a.-kan <i>étizlar</i> 73/5
aylinivériş	döndürüverme, çeviriverme a. 40/6
ayni-	olgunlaşmak, yetişmek a.-p 84/6
ayr	ayırarak, farketmek a.-imiz 41/1, 41/4 a.-ip <i>koy-</i> 279/21 a.-ip <i>tur-</i> 123/4
ayril-	ayrılmak a.-dim 63/10 a.-duğ 43/13 a.-idiğan <i>bol-</i> 227/12 a.-ip <i>kal-</i> 207/6 a.-ip <i>tur-</i> 19/3 a.-ğan 68/20, 298/6 a.-ğanni 105/21 a.-ğim yok 146/14
ayrivéliş	ayırarak, farketmek a. için 276/11
ayvan	(f. eyvân, a. îvân) eyvan, balkon a. 177/17, 200/5, 200/10, 204/9, 208/7 a. bilen 201/11 a.-ğa 201/10, 210/21 a.-da 210/13 a.-dimu 210/11
az	az a. 43/13, 78/12, 110/14, 127/19, 146/11, 154/15, 158/2, 185/20, 240/12, 269/19, 292/7 a.-mu? 61/12 az - <i>tola (az çok)</i> 59/9 a.-mu 33/21, 44/4 a. <i>de-</i> 74/17, 236/16 a. <i>kal-</i> 89/15, 102/12, 102/17, 262/17, 298/12 a.-din <i>kéyin (biraz sonra)</i> 176/3, 195/10, 197/14, 206/11 a.-ğina 131/1 a.-rağ 74/12, 149/7, 197/19, 210/18 a.-irağ 35/13, 111/4, 248/14, 300/14 a.-rağla 130/14
az-	azmak, yanılmak, yoldan çıkmak a.-diñmu? 267/12
azap	(a. 'azâb) azap, çile a.-larnimu 221/2
azar	(f. âzâr) cefa, eziyet, cebir, çile a. <i>ber-</i> (cebretmek) 6/9

azat	a.-i 90/9 (f. âzâd) özgür, hür a. 308/19, 308/20
azatlık	a. – <i>erkin</i> 254/12 (f.-u. âzâd-lik) özgürlük a. 26/19, 33/1 a. için 26/14 a.-ni 32/21 a.-i 33/4
azav	(a. 'azâb) azap, çile a.-ifizni 232/2
azazul	(a. 'azâzîl: şeytan) korkunç yaratık a.-niñ 177/13, 180/19 a.-lar 176/14
Aznibaği	erkek ismi a. 159/7, 194/19, 197/14, 197/19, 198/1, 198/6, 198/11, 199/9 a.-dîn 159/6

B

ba	bar
	b.-mu 246/2
bac	(f.bâc) vergi
	b.-mu 242/19
bağ	(f.bâğ) bağ, bahçe
	b. 73/1, 81/20, 123/3, 127/6, 127/7, 139/20, 149/17, 154/2, 162/11, 167/20, 170/19, 174/9, 182/10, 185/13, 185/18, 188/5, 188/11, 195/20, 206/10, 207/12, 221/5, 231/19, 244/20, 249/10, 250/1, 250/20, 272/15
	b.-niñ 76/13, 125/2, 128/5, 132/12, 145/17, 163/4, 195/20, 197/13, 206/8
	b.-ni 76/13, 123/3, 126/14, 272/12
	b.-da 136/12, 207/13, 256/1
	b.-dila 149/6, 162/10
	b.-diki 166/11
	b.-din 23/14, 54/10, 127/20
	b.-lar 130/1, 288/6
	b.-larda 52/20
	b.-lardin 101/18
	b.-ifimu 187/8
	b.-lirimi 40/18, 163/19
bağ	bağ, düğüm
	b. 97/19, 157/6, 157/12, 163/14
	b. <i>tart-</i> 109/17
bağçı	(f. bâğ-çe) bahçe
	b.-da 235/4
bağla-	bağlamak
	b.-ysen 192/16
	b.-ydu 193/5, 207/3, 212/15
	b.-! 192/21, 193/6, 212/12
	b.-ñla! 192/13
	b.-ñlar! 212/9
	b.-p 52/16, 64/6, 92/4, 97/19, 99/12, 151/9, 161/17, 187/18
	b.-p <i>ekel-</i> 230/3
	b.-p <i>jür-</i> 66/13
	b.-p <i>kel-</i> 20/7
	b.-p <i>ket-</i> 42/8, 45/8, 74/19, 77/11
	b.-p <i>köter-</i> 99/13
	b.-p <i>koy -</i> 172/3, 212/5, 212/18, 215/6, 216/4
bağlaklık	bağlı, bağlanmış
	b. <i>turudu</i> 215/1
bağlan-	bağlanmak
	b.-ğanda 217/5
	b.-may <i>kal-</i> 99/14
bağlaş	bağlama, bağlayış
	b.-ka <i>tutun-</i> 192/14
bağli-	bağlamak
	b.-sa 73/1
	b.-ğan 24/21, 220/20
bağlin-	bağlanmak
	b.-ip 218/12
bağlit-	bağlatmak
	b.-ip 157/17
bağlivét-	bağlamak
	b.-iptu 196/4

bağr	bağır, yürek, ciğer b.-im 133/14 b.-i 62/9, 66/6, 218/15, 220/15 b.-ini 56/12 b.-iğa 43/1, 115/8 b.-ida 58/19
bağven	(f.bâğ-bân) bahçıvan b. idi 126/21 b.-kende 126/20 b. <i>turup</i> 134/18 b.-niñ 122/2 b.-ni 135/1
baha	(f. bahâ) fiyat, değer b. <i>bér-</i> 104/6, 282/14 b. <i>ķil-</i> 265/8 b.-da 41/11, 260/7 b.-yiftiz 103/16 b.-si 110/21 b.-largâ 104/9
bahala-	(f.-u. bahâ-la-) fiyat biçmek, fiyat ayarlamak b.-ptikenmiz 108/17
bahar	(f. bahâr) bahar, ilkbahar b. 7/15, 11/1 b.-nifi 11/3, 123/7 b.-da 303/2 b.-iftiz 261/11
Bahar	kadın ismi b. 53/5, 53/11, 55/1, 55/9, 56/4, 56/9, 57/1, 57/13, 58/7, 58/19 b. bilen 56/19, 59/3 b.-mu 572 b. idi 53/4 b.-nifi 54/13, 54/19 b.-immu 58/5 b.-larnifi 58/3
Bahar han	bayan ismi, Bahar hanım b. 46/2, 48/1, 49/1, 49/16, 49/19, 67/21 b.-nifi 68/6
bağ	(f. bâğ) bağ, bahçe b.-ķa 36/9, 125/10, 130/16, 131/5, 132/17, 136/4, 137/4, 140/14, 141/3, 145/2, 145/20, 148/15, 166/13, 171/15, 173/6, 176/13, 190/10, 204/15 b.-ķimu 128/1
bağ-	bakmak, itibar etmek b.-ti 64/8 b.-amsen 264/11 b.-sañi 228/14, 228/15 b.-sañi <i>bol-</i> 242/2 b.-siftiz 117/10 b.-ay! 13/14, 133/3, 222/5, 265/20, 289/2 b.-ay <i>de-</i> 125/9, 241/19 b.-ķina! 145/2, 168/1, 239/11 b.-sila! 118/16, 145/19 b.-sunçu! 109/12 b.-ayli! 16/14, 280/13, 286/17 b.-ayli <i>cürisile</i> 145/18 b.-ķan idim 69/12 b.-mamsiz 57/19

Baği	(a. Bâği) erkek ismi b. 44/10, 44/12, 44/19, 45/8, 45/16, 46/4, 46/11, 46/14, 49/1, 49/18, 50/13, 52/9, 57/8, 64/3, 67/12 b.-niğ 49/6, 57/11, 67/19, 67/21, 68/11, 68/15, 68/19, 69/1, 69/12, 69/18, 70/1, 70/13, 71/10, 71/12 b.-đa 48/1, 49/7, 49/10, 57/19 bağem (<i>Bağim</i>) 52/4, 52/4
Bağika	(< Baki + aka) Baki ağabey, Baki bey b. 51/5
bağtir-	baktırmak b.-ip 196/15
bal	çocuk b.-lar 205/6 b.-la (<i>çocuklar</i>) 206/3 b.-lar bilen 237/8 b.-lirim 132/17, 238/14, 246/12 b.-liriğ 238/18
bala	çocuk b. 47/10, 89/19, 119/12, 128/14, 131/21, 148/21, 201/17, 221/16, 223/18, 238/14, 252/4 b. bilen 119/10 b.-de 173/1, 250/21, 293/15 b.-niğ 89/19, 210/2, 219/14 b.-ni 53/1, 127/1, 223/10, 225/9 b.-đa 54/7 b.-m 55/1, 89/11, 130/13, 131/12, 141/7, 147/21, 177/9, 220/10, 225/7, 250/19, 252/15, 253/16 b.-mey 245/6 b.-mmi 90/10 b.-mđa 172/11 b.-fi 252/3, 259/16, 306/16, 306/16 b.-fiğu 259/13 b.-fiğa 37/15 b.-si 65/3, 68/19, 69/1, 90/10, 126/12, 165/5, 239/8, 239/8 b.-siniğ 173/9 b.-sini 228/14, 228/15 b.-side 306/18 b.-sidi 38/16, 89/13, 89/17 b.-miz 296/15 b.-mizdek 296/14 b.-lar 50/5 b.-lar bilen 54/13 b.-lariğ 47/10, 50/1, 141/9 b.-lari 50/9 b.-lirim 212/1, 249/12 b.-liriğ 237/7 b.-liri 45/2, 48/10 b.-liridek 48/11 b.-lirimu 97/14 b.-lirini 100/3 b.-liriğa 69/14
bala	(a. belâ') bela b. 54/11, 231/14, 236/15 b. <i>çaplaş-</i> 190/5 b. <i>kél-</i> 165/11, 177/13 b.-đa <i>kal-</i> 125/13, 205/15, 212/4 b.-liri 41/14

balalık	çocuklu
	b. 47/13, 116/8
balalık	(a.-u. belâ-lık) belalı
	b.-ta 61/19
balasız	çocuksız
	b. 47/14
bala vaka	çoluk çocuk
	b. 259/18
baldur	önce, evvel, ilk, birinci
	b.-ki 31/6
	b.-rak 246/9
bana	(f. bahâne) bahane
	b. bilen 45/15, 244/16
	b. kıl- 58/11
bankı	(ita.) banka
	b.-ğa 274/19
bar	var, hep
	b. 9/17, 15/14, 15/15, 20/9, 36/10, 41/12, 45/2, 51/8, 56/11, 62/6, 64/15, 65/14, 66/8, 76/6, 76/11, 78/18, 102/4, 113/10, 116/6, 116/11, 118/10, 131/6, 131/16, 132/14, 133/18, 133/19, 134/12, 137/5, 140/12, 141/13, 141/18, 143/6, 143/6, 144/1, 144/19, 149/13, 150/1, 155/7, 155/12, 156/17, 157/10, 159/2, 159/17, 161/8, 161/11, 171/14, 173/14, 174/1, 187/5, 188/7, 190/12, 198/14, 203/1, 203/2, 204/13, 210/12, 228/14, 229/12, 229/17, 231/3, 231/20, 237/10, 241/8, 251/9, 258/18, 259/10, 260/12, 262/9, 263/16, 265/19, 268/17, 270/4, 272/20, 278/6, 278/21, 280/3, 290/17, 292/16, 293/4, 306/5
	b. - yok 38/2
	b.-misen 30/15
	b.-mu? 49/14, 195/2, 198/1, 229/16
	b.-mikin 133/3, 138/12, 139/5
	b.-de 101/2, 127/3, 148/18, 220/19
	b.-mu 165/15, 203/4, 220/20, 268/21
	b.-ken 90/10, 237/20, 237/21
	b. iken 34/11, 91/12
	b.-ikin 41/14
	b. iken-de 293/14
	b.-iti 294/3, 294/6
	b. idi 17/10, 39/8, 51/10, 51/12, 59/10, 70/7, 76/8, 85/19, 97/4, 110/10, 129/2, 131/14, 159/14, 160/19, 174/16, 245/21, 246/19, 301/12
	b.-du 171/17, 269/13
	b.-nifi 240/3
	b.-larniñ 109/10, 128/8
	b.-ida 145/10
	b.-imizda 239/7
bar-	gitmek
	b.-dim 32/9, 35/7
	b.-di 88/5, 100/9, 111/13, 160/16
	b.-imen 54/14, 286/19, 304/21
	b.-isen 5/16, 147/15, 296/4
	b.-amsen 65/17
	b.-idiğan bol- 147/5
	b.-idu 22/17, 24/21, 25/20, 30/4, 31/16, 70/4, 129/3, 131/17, 141/7, 146/19, 149/5, 153/9, 159/14, 164/15, 195/12, 204/11, 209/18, 219/15
	b.-imiz 20/15, 148/14, 255/6
	b.-isiler 70/12
	b.-ay! 75/6, 284/9
	b.-aymikin 123/13

	b.-!	231/6, 256/8, 285/6
	b.-ğın!	201/6
	b.-aylı!	175/15, 258/3, 258/13, 175/15, 205/4, 258/13
	b.-sam	126/8
	b.-siñiz	102/8
	b.-sa	198/21
	b.-simu	149/13
	b.-ğisi <i>kéletti</i>	98/4
	b.-ğanda	268/1
	b.-ğansiri	28/9, 48/4, 63/20, 81/7, 98/11, 103/17, 105/7, 287/11
	b.-may	67/1, 251/3
	b.-idiğan <i>birinçi yer</i>	80/21
	b.-idiğan (<i>almılarğa su b.-idiğan ériğini</i>)	133/4
	b.-ğan	43/7, 60/11, 86/2, 296/4
	b.-ğinimda	54/19
	b.-ğanligini	285/11
	b.-ğan bolsa	54/14
	b.-attim	146/5
	b.-atti	24/3, 70/3, 85/17, 86/1, 94/10, 97/20, 105/7
	b.-ğan emesmu	259/2
	b.-midim-de	66/9
	b.-midiflar	127/17
	b.-maysiz	262/3
	b.-maydu	78/3
	b.-alaymen	180/11
	b.-alaysen	180/10
	b.-almaydu	161/4
	b.-almasligini <i>éyt-</i>	96/1
barağsan	gür, gür olma hali	
	b.	53/9
barañ	bağ ; kulübe	
	b.	56/14, 117/6, 119/5, 123/5, 151/9
	b.-niñ	117/6, 118/11, 118/13, 118/21
	b.-ğa	56/20, 124/3
	b.-da	117/14, 137/10
	b.-din	118/14
	b.-i	123/5, 235/5
	b.-iniñ	88/3
	b.-lar	117/9
	b.-larni	118/9
	b.-largä	118/7
	b.-lirini	85/15
Barat	erkek ismi	
	b.-niñ	221/9
baraver	(f. ber-â-ber) eşit, denk, aynı	
	b.	15/11, 37/20, 240/18
barçe	hepsi, bütün, hep, tamamı	
	b.	256/3, 267/4
barikalla	(a. bârekallâh) mükemmel	
	b.	202/15, 202/21
barive-	(< bariver-) gidivermek	
	b.-!	164/19
barliq	var, hep	
	b.	22/21, 110/5
	b.-ini <i>kör-</i>	139/6
barmaq	parmak	
	b. bilen	46/16
	b.-ifiñni	187/16
	b.-liri bilen	152/14

bas-	basmak	
	b.-kan	10/13
	b.-ti	69/14, 82/19, 163/15, 213/3
	b.-tide	86/12
	b.-idu	61/4
	b.-imiz	235/12
	b.-!	289/9
	b.-kiçe	226/15
	b.-kan	(dat b.-kan sunuq usturilar) 77/5
	b.-kan yérige	99/14
	b.-kuçi	226/14
Basit	(a. Bâsit) erkek ismi	
	b.	122/15, 127/9, 155/20, 156/3, 156/5, 156/8, 156/14, 156/17, 157/1, 157/5, 157/10, 158/1, 158/5, 158/9, 158/15, 158/20, 159/12, 159/17, 159/21, 160/7, 160/11, 160/13, 160/18, 161/6, 161/8, 161/11, 161/20, 162/1, 162/6, 162/14, 162/16, 163/8, 164/1, 164/11, 165/2, 165/13, 166/16, 167/1, 167/6, 167/10, 182/6, 182/17, 183/5, 183/8, 183/21, 184/7, 184/9, 184/17, 185/2, 185/5, 191/17, 192/1, 192/13, 194/12, 194/14, 194/18, 195/1, 195/6, 195/7, 197/14, 197/17, 198/4, 200/10, 201/1, 201/6, 201/7, 204/1, 204/2, 206/3, 211/1, 224/21, 225/2,
	b.-niñ	182/5, 224/19
	b.-ni	160/7, 190/21, 192/14, 216/10
	b.-nikige	231/5
	b.-qa	165/12, 166/15, 182/21, 194/18
bastur-	bastırmak	
	b.-up kal-	248/6
basturuş	bastırma, bastırış	
	b.	115/18
baş	baş	
	b.	76/4, 93/10, 246/16
	b. – köz	7/13, 60/14, 62/3
	b. çüşert- (baş eğıdirmek)	79/12
	b. köter-	237/4, 241/20
	b. kötür-	289/1
	b. katur- (kafa karıştırmak)	81/16, 162/5
	b. koy-	63/9
	b.-ni	303/21
	b.-ta	130/6, 296/9
	b.-lirimğa	225/13
	b.-liri micil-	30/5
	b.-lirini igiş-	85/6
	b.-lirini kötür-	117/19
başçi	başçı, başkan, şef, lider, amir	
	b. bol-	301/6
başçilik	başkanlık, liderlik, yöneticilik	
	b. kil-	101/8
	b.-ida	97/15, 307/21
başka	başka	
	b.	19/4, 27/16, 41/19, 48/11, 49/7, 67/1, 78/20, 84/17, 85/13, 89/2, 90/8, 93/21, 96/11, 98/15, 98/18, 100/3, 100/11, 101/2, 107/14, 108/16, 116/21, 124/19, 131/15, 134/8, 146/18, 157/2, 157/8, 157/20, 162/17, 165/8, 174/20, 200/17, 202/12, 206/16, 243/5, 277/20, 279/9, 281/7, 281/14, 284/1, 293/10, 308/3
	b.-si	97/5, 166/2
	b.-lar	20/17, 21/6, 89/2, 110/8, 142/14, 216/20, 284/16, 309/3
	b.-larçu	103/9
	b.-larmu	103/10, 288/19
	b.-larnıñ	9/6, 100/5, 101/3

	b.-larnikidin	96/3
	b.-larga	56/10, 66/19, 66/20, 90/15, 194/7, 199/4
	b.-lardin	96/4, 207/6
	b.-liridek	68/20
	başkiçe	54/18, 112/2
	başkiçerek	87/4, 94/11, 154/10
	b.-raq	146/16, 175/5
başkur-	yönetmek, idare etmek	
	b.-udu <i>désile</i>	144/20
	b.-up	117/1
	b.-up <i>tur-</i>	101/11
	b.-almay ^{70/2}	
	b.-almayttuq	39/5
başla-	başlamak	
	b.-ptu	125/4
	b.-ydu	40/13, 79/17, 80/4, 194/10, 211/6, 272/9, 287/13
	b.-!	196/19
	b.-p	267/8
	b.-pla	66/18
	b.-p <i>çik -</i>	208/1, 210/17, 211/11
	b.-p <i>bar- (götürmek)</i>	111/13, 160/16, 231/6
	b.-p <i>kel-</i>	128/21, 190/21, 266/7
	b.-ydiğan <i>müellimlerniñ</i>	32/12
	b.-ydiğan <i>partiyiniñ</i>	253/5
	b.-ytti	80/5
başlan-	başlanmak	
	b.-ğan	75/1
	b.-di	22/21, 60/4, 94/15
	b.-gili	19/6
	b.-ğan <i>küreşniñ</i>	33/3
	b.-ğan <i>küreşniñ</i>	43/8
	b.-ğan <i>idi</i>	83/20
başlanguç	başlangıç, ilk	
	b. <i>mektep (ilkokul)</i>	37/11
başli-	başlamak	
	b.-dim	55/21
	b.-di	9/11, 21/19, 29/12, 30/14, 47/16, 53/13, 67/16, 74/20, 86/13, 87/11, 90/20, 101/6, 101/11, 101/17, 102/19, 175/5, 204/2, 281/20
	b.-diğu?	125/7
	b.-diğu	129/12
	b.-ğanda	93/13
	b.-ğan <i>işni</i>	78/21
	b.-ğan <i>idim</i>	163/2
	b.-ğan <i>idi</i>	29/14
başliğ	başlık, yöneticilik, liderlik	
	b.-i	18/15, 96/12, 105/5, 267/8
	b.-i <i>bilen</i>	18/9
başlin-	başlanmak	
	b.-idu	298/13
başliniñ	başlanma	
	b.-ini	150/2
başlit-	başlatmak	
	b.-ip <i>kél-</i>	129/5
batur	bahadır, kahraman	
	b.	15/17
baturluq	bahadırlık, kahramanlık	
	b. <i>kil-</i>	35/6

bay	zengin b. 84/3, 122/17, 196/5, 197/2, 234/12, 239/18, 240/9, 276/10, 276/19 b. <i>bol-</i> 159/11, 159/12 b.-niñ 204/12 b.-nikige (< b.-niñkige) 160/14 b.-din 252/16 b.-larni 178/13
bayä	demin b. 69/6, 93/6, 257/5, 271/21 b.-tin <i>béri</i> 106/17 bayıki (<i>deminki</i>) 102/6
bayan	(a. beyân) beyan, söyleme, bildirme b. <i>eyle-</i> 149/19
bayka-	dikkat etmek, gözlemek, gözden geçirmek b.-ş kérek 276/17 b.-p <i>al-</i> 47/6 b.-p <i>jür-</i> 209/21 b.-p <i>mañ-</i> 213/4 b.-p <i>tur-</i> 196/7, 197/7
bayla-	(kaz.) bağlamak b.-diñkoy 212/17
bayrak	(f.? a.?) bayrak b.-lar <i>qadalğan</i> (<i>bayraklar dikilmiş</i>) 290/3
baytoqay	Doğu Türkistan'ın kuzey bölgesinde bir yer ismi (köy ismi) b.-dikiniñ 153/10 b.-dikini 152/1
bayveççe	(u.-f. bay-beççe) zengin ve mert delikanlı b. 170/2, 170/5, 180/18, 221/14
bayveççi	(u.-f.) zengin ve mert delikanlı b. 125/3 b.-de-sen 168/18
bazar	(f.bâzâr) Pazar, borsa b. 47/13 b.-ni 242/7 b.-ğa 242/9, 259/2 b.-gimu 113/18 b.-din 59/20, 259/11
beççiğer	(f. bed-ciger?) pis herif, alçak herif b.-niñ 148/21 b.-lerni 228/13
bedbeğ	(f. bed-baht) bedbaht, bahtsız b. 275/6
bedil	(a. bedel) bedel, yerine kullanma b.-ige 84/1, 181/17, 266/3
beg	bey b. 153/6, 177/3, 185/5 b. <i>bol-</i> 146/4 b.-niñ 183/7, 204/6 b.-im 65/18, 178/16, 230/18 b.-imniñ 230/16 b.-imniñimu 231/10 b.-imge 202/1, 202/5 b.-ler 145/8 b.-lerniñ 127/13 b.-lerge 151/21, 157/1, 158/5 b.-lirim 199/9

beġer ¹⁴⁹	(f.) kasıtsız, yansız, elinden bir Őey gelmeyen b.-išiziši <i>özi</i> 238/6	
beġerez	(f.-a. bi-ġaraš) garezsiz, tarafsız, yansız b. 16/15, 205/20, 238/11, 238/16 b.-le 158/16 b.-lerġe 158/17	
beġerezlig	(f.-a.-u.) garezsizlik, tarafsızlık b.-idin 159/13	
behuzur	(f.-a. be-ġuzûr) sakin, rahatça, telašsız b. <i>otur-</i> 249/11	
beġiš	(f. baġš) baġiš b. <i>et-</i> (<i>baġišlamak, ihsan etmek</i>) 70/19	
beġit	(f. baġt) baht, talih b. 37/10, 37/10, 37/21, 38/19, 247/12, 247/14, 288/9, 302/10, 307/21 b. - <i>saadet</i> 32/9, 32/13, 225/20 b. <i>bek-</i> 208/20 b.-ke 253/5	
beġitlik	(f.-u.) bahtlı, talihi b. 41/21, 116/8, 267/18 b. <i>bol-</i> 38/1	
beġitsiz	(f.-u.) bahtsız, talihsiz b. 38/7, 70/20 b. <i>emes</i> 38/8 b. <i>ki-</i> 38/3, 38/9	
beġitsizlik	(f.-u.) bahtsızlık, talihsizlik b. 64/10	
beġt	(f. beġt) baht, talih b.-iši 34/11, 34/11 b.-iši <i>bol-</i> 208/18 b.-išdin 247/11 b.-i <i>eġil-</i> 251/1 b.-ini 218/4 b.-išlerġe 38/14	
beġtiyar	(f. baġt-yâr) bahtiyar b. <i>turmuš köçür-</i> 252/21	
bek	pek, çok b. 51/1, 240/19, 287/14	
bel	bel b. <i>baġla-</i> 20/7 b.-ni 92/4 b.-imġe 64/6 b.-išni <i>baġla-</i> 66/13 b.-i 95/3 b.-ini 17/13, 95/1 b.-ini <i>al-</i> (<i>beli bükölmek, belini doġrultmamak</i>) 94/18 b.-iġe 212/14	
belçe	(f. bil-çe) demir kürek b. 77/14	
beldiš	oturak, küçük sandalye b.-ġe 112/3	
belġilen-	išaretlenmek, tayin edilmek b.-ġen <i>heġkini</i> 108/16	
beli	(a. belâ, f. belî) evet, anlašma beli - beli 158/15, 281/8	
belki	(f. belki: a. bel + f. ki) belki b. 47/6	

¹⁴⁹ Bu kelimenin aslı šekli "beġerezniš" šeklinde olabilir.

belkim	(f.?) belki
	b. 271/9
belli	(a. belâ, f. belî) evet
	b. 31/14, 36/10, 109/15
	belli – belli 272/19
belvağ	kemer, kuşak
	b. bilen 17/13
belvêğ	(<bel + bağ) kemer, kuşak
	b.-iğa 25/1
bendi	(f. bende) bende, kul, esir
	b.-niñ 243/19
	b.-sige 241/16
beñvaş	(f.?) yaramaz, afacan
	b. 13/17
beñvaşlık	(f.-u.) yaramazlık, afacanlık
	b. <i>ki-</i> 147/10
ber-	vermek
	b.-genmu ? 187/11
	b.-dim 177/16
	b.-diñ 37/12, 191/10
	b.-diñizmu? 297/11
	b.-dilimu? 296/6
	b.-di 66/2, 80/19, 83/6, 83/21, 131/2, 156/15, 186/2, 222/15, 225/15, 239/16, 292/18
	b.-dük 157/7
	b.-duķku 128/3
	b.-mekçi 101/4, 104/15, 155/9, 161/13, 172/20
	b.-mekçi <i>bol-</i> 266/1
	b.-ey! 298/9
	b.-ey <i>dé-</i> 144/5
	b.-! 153/11, 170/3, 195/5
	b.-gin! 172/4, 265/9
	b.-gina! 249/10, 272/6, 301/12
	b.-sile! 269/8
	b.-sun! 55/1, 131/10, 157/14, 165/4, 165/7, 170/16, 173/13, 224/18, 231/7
	b.-sem 139/6, 153/6, 178/15
	b.-sem <i>bol-</i> 163/10, 265/11
	b.-señ 125/21
	b.-se 47/19, 77/20, 86/9, 161/2, 170/5, 240/5
	b.-sek 161/9, 219/17, 251/1, 276/12, 282/20
	b.-gende 262/5
	b.-ginim <i>uçınma</i> 192/17
	b.-giniñ <i>uçın</i> 156/12
	b.-giçe 44/14, 159/3
	b.-gili <i>bol-</i> 258/12
	b.-mey 84/17, 294/13
	b.-mestin 79/20, 86/10
	b.-mestinla 109/8
	b.-gen 103/16, 169/9, 181/5, 187/9, 230/15, 237/13, 260/6, 261/10
	b.-genni <i>bil-</i> 45/4
	b.-gidek 67/10, 96/21
	b.-gidek <i>bol-</i> 240/1
	b.-genge <i>oñsa-</i> 172/8
	b.-ginini 260/2, 279/17
	b.-giniçe <i>emes</i> 282/14
	b.-gen idi 84/2
	b.-mekçi idi 111/10
	b.-gen bolsa 144/2

	b.-mes	204/14
	b.-gen emesmu?	230/3
	b.-midim	182/8
	b.-midi	62/9, 83/6
	b.-meysende	163/12
	b.-memsen?	66/14, 215/8, 258/21, 264/9
	b.-memsiz	228/3
	b.-meydigan <i>bol-</i>	45/16, 156/20
	b.-meydu	178/11
	b.-meydu-de	243/2
	b.-meymiz	127/19
	b.-misile!	6/9
	b.-misun!	272/20
	b.-meñler!	150/5
	b.-mey <i>ke-</i>	296/8
	b.-migenligimmi <i>kör-</i>	65/7
	b.-migenligige	87/11
	b.-meytti	74/18 93/8
	b.-meydiken	184/20, 242/4
	b.-eleydigandek <i>emes idim</i>	56/6
berg	(f.berg) yaprak	
	b.-i	203/13
bergi hazan	(f.berg-i <i>hazân</i>) sonbahar yaprağı	
	b.	203/12, 203/13
bergi kıyak	(f.berg-i -u.?) bir tür yassı ot yaprağı	
	b.-tek	172/19
beribir	(f. berâber) hepsi bir, beraber	
	b.	154/4, 220/12
berike	(a. bereke, bereket) bereket	
	b. <i>kırgüz-</i>	11/15, 226/18
	b. uç-	226/9
berket	(a. bereke, bereket) bereket	
	b.	226/18
bermek	vermek	
	b. <i>bol-</i>	84/1
bermes	cimri	
	b.-niñ	259/5
bes	çekişme yarış	
	b. – bes bilen	43/6
beş	beş	
	b.	19/11, 19/20, 34/18, 34/20, 40/12, 46/9, 52/9, 70/4, 70/16, 76/11, 128/2, 187/13
beş miñ	beş bin	
	b.	292/15
beş yüz	beş yüz	
	b.-ge	168/9, 168/14, 169/5
bet	sayfa	
	b.-ler	26/19
betingi	(r.) potin, bir ayakkabı türü	
	b.-ni	46/5
betinki	(r.) potin, bir ayakkabı türü	
	b.-ni	46/14
	b.-ge	46/9
	b.-sini	46/11
bezdür-	bezdirmek, bıktırmak	
	b.-üp	99/2
bezgek	sıtma	
	b.	29/12
	b.-ke	99/8

bezi	(a. ba'z) bazı b. 23/12, 23/12, 49/9, 79/11, 99/19, 101/5, 104/6, 230/21, 297/13, 299/20 b.-si 90/10 b.-liriniñ 71/4, 85/18
bezme	(f. bezme / bezm) içki meclisi, ziyafet, şölen b. <i>kil-</i> 171/20, 206/6 b.-de 8/9
béde	yonca b. 41/12, 65/21, 127/18, 151/6, 157/4, 188/9, 190/9 b. <i>üçün</i> 157/6, 157/12 b.-ni 163/14 b.-ge 158/10
bédilik	yoncalık b.-lerde 58/14
bég	(f. bâğ) bağ, bahçe b.-imni 181/17, 204/4 b.-imda 180/11 b.-imdin 216/15 b.-iñ 188/1 b.-ifizğa 82/1 b.-i 138/7, 148/18, 154/2 b.-imu 149/5, 154/5 b.-iğa 78/18, 187/4 b.-ida 138/11, 139/5 b.-idin 23/4 b.-imizda 181/1
bégir	yürek, bağır, ciğer b. 256/2
béhil	(a. bañil) cimri, hasis b. 275/5 b. emes 270/3
béhillik	(a.-u.) cimrilik, hasislik b. bilen 202/3
bék-	(< baq-) bakmak b.-ivatidu 287/3 b.-iptu 208/20 b.-iña! 291/11, 271/17 b.-iñlar! 76/15 b.-iñlarçu! 109/4 b.-ip 143/8 b.-ip <i>qayt-</i> 51/2 b.-ip <i>östür-</i> 117/21 b.-ip <i>sözle-</i> 214/10 b.-ip <i>tur-</i> 240/13
békiş	bakma, bakış b.-ni 58/11
békiş-	bakışmak b.-ip 203/6 b.-ip <i>ayna-</i> 203/6
bélig	bilek b.-igiçe 278/15
bélik	balık b. 205/14
bémene	anlamsız, kötü b. <i>gep</i> 236/14
bér-	verme b.-ivatidu 299/7 b.-ivatimiz 202/8, 271/13

<i>koyp</i> b.-iptila	152/10
<i>kétip</i> b.-iptu	283/14
b.-iptudek	157/12
b.-iști	95/21
b.-imen	52/7, 83/17, 89/10, 137/11, 137/21, 163/11, 170/13, 181/13, 181/9, 190/13, 190/17, 199/14, 223/20, 231/9, 272/1, 280/14, 283/12
<i>éçikšip</i> b.-imen	216/16
<i>kaksučilap</i> b.-imen	124/17
<i>išlep</i> b.-imende	142/9
b.-isen	143/19, 163/12, 190/15, 265/16, 266/4
b.-esen?	265/12
<i>élip</i> b.-isen	186/16
b.-isizde	137/19
b.-idila	142/13
b.-idu	39/15, 57/5, 109/3, 131/3, 133/9, 137/16, 168/21, 222/13, 248/21, 260/1, 260/5, 298/10
<i>tašlap</i> b.-idu	227/5
<i>tüzep</i> b.-idu	77/20
b.-idikin	165/15
<i>yigüzüp</i> b.-emdikin	243/15
<i>meslihet</i> b.-emdikin de-	241/9
b.-imiz	41/2, 41/3, 149/7, 183/18, 277/9, 306/9
<i>élip</i> b.-imiz	155/13
<i>otušup</i> b.-imiz	264/5
b.-imiz-de	142/17, 282/18
b.-isiler	96/4
b.-isile de-	128/6
b.-emdu?	252/12
b.-ey!	142/5, 153/12, 153/13, 178/17, 244/15, 265/9
b.-eymu!	139/7
b.-eyki!	173/5
b.-iñ!	126/8, 163/21
b.-eyli!	283/11
b.-eylik!	283/8
b.-iñler !	160/19, 220/2
b.-iș kérek	41/4, 41/13, 126/1, 277/10
b.-ip	29/10, 33/18, 35/21, 60/13, 67/2, 84/3, 84/5, 98/6, 103/5, 133/1, 140/5, 143/12, 168/12, 170/9, 171/13, 202/14, 214/2, 225/13, 226/13, 228/4, 228/4, 243/12, 251/2, 265/14
b.-ip <i>kel-</i>	295/8
b.-ip <i>ket-</i>	39/12
b.-ip <i>kašt-</i>	295/6
b.-ip <i>košt-</i>	41/10, 126/9, 192/11
b.-ip <i>tur-</i>	68/18, 73/14, 76/1, 103/5, 201/21, 237/12, 240/4, 240/7, 244/9, 246/9, 258/20, 261/2, 264/21
<i>ekilip</i> b.-ip	75/20
<i>élip</i> b.-ip	100/12, 115/6
b.-idigan	172/11, 282/9
b.-idiganlar	33/21
b.-gen	212/17
b.-ettim	157/18
b.-ettimmu	147/21
b.-etti	259/20
b.-ettuğ	283/10
b.-iptiken	143/13
b.-idigan bolsa	293/8
b.-eylemiz	126/3
b.-elmestin	67/2

	b.-cleydiğandek <i>emes idim</i> 56/6
bér-	varmak, gitmek
	b.-iflalar! 206/5
	b.-ip 18/1, 23/16, 44/16, 63/9, 79/5, 89/5, 92/13, 107/15, 119/9, 129/3, 134/4, 139/12, 141/20, 157/19, 162/11, 167/20, 174/9, 174/15, 176/10, 178/17, 190/20, 195/19, 199/14, 215/16, 216/13, 227/1, 227/8, 258/6, 296/17
	b.-ip – béríp 252/9
	b.-ip <i>éyt-</i> 161/1, 161/5
	b.-ip <i>gepliş-</i> 266/21
	b.-ip <i>jür-</i> 132/5
	b.-ip <i>kel-</i> 140/20, 141/8, 175/4, 277/19,
	b.-ip <i>ket-</i> 39/12
	b.-ip <i>kör-</i> 272/12
	b.-ip <i>kal-</i> (<i>yaklaşmak</i>) 24/10
	b.-ip <i>yat-</i> 48/10, 228/18
	<i>jügirep</i> b.-ip 169/19
béri	beri, bu yana
	b. 11/8, 18/13, 33/20, 36/8, 45/12, 67/3, 68/6, 73/4, 82/15, 83/19, 90/6, 104/4, 106/17, 111/14, 127/15, 177/4, 202/8, 205/1, 239/14, 247/3, 276/13, 297/3, 300/16
	b.-ki (<i>butaraftaki</i>) 111/16
bériçe	tamamıyla, bütün
	b. 24/21
béril-	verilmek
	b.-sun! 20/15
	b.-se 41/17
	b.-ip 46/15
bériş	verme, veriş
	b. 259/19, 282/5
	b.-mu 50/3
	b. için 87/17, 100/20
	b.-ni 21/1, 45/18, 114/10, 243/13
	b.-ke 32/19, 68/4, 88/20, 95/19, 266/8, 284/19
	b.-te 104/6
	b.-tin 22/8
	<i>örlep</i> b.-i 98/20
	b.-imiz 299/15
bériş	varma, gitme, gidiş
	b. 176/12
	b.-ka 75/8
	b.-tin <i>kéç-</i> 107/1, 107/4
	b.-iflarni 211/2
bérivat-	vermek
	b.-kan (<i>abroyiniñ tesiri</i>) 108/5
	b.-maydiğandu? 86/16
bérivet-	vermek
	b.-! 89/9
bérivét-	vermek
	b.-ermiz 144/13
bérivit-	vermek
	b.-ey! 153/10
bés-	basmak
	b.-iptu 14/7, 82/3
	b.-iptu–de 177/6
	b.-iş kérek 226/16
	b.-ip 45/10, 45/11, 48/9, 49/4, 59/18
	b.-ip <i>ket-</i> 76/10, 124/8
	b.-ip <i>qoy-</i> 85/15, 186/16, 187/17, 204/8

	b.-ip <i>sil-</i>	232/2	
	b.-ip <i>tur-</i>	46/16, 261/19	
bésik	basık, tılgın, sakın, ağırbaşı		
	b.	128/13	
bésikturul-	susturulmak, bastırmak		
	b.-di	294/19	
bésil-	basılmış		
	b.-ğan (<i>béde b.-ğan lapas</i>)	151/6	
bésim	basım, basma, kaplama		
	b.-ini	67/14	
bésiş	basma, basış		
	b. için	66/16	
bés	baş		
	b.-im	188/20	
	b.-imni	70/15, 184/11, 187/17	
	b.-imğa	65/15	
	b.-imda	52/18	
	b.-iñ	265/7, 297/20, 297/21	
	b.-iñizni	195/13	
	b.-iñni <i>ye-</i>	145/21	
	b.-iñğa	260/9, 293/9	
	b.-iñğa <i>çık-</i>	125/21	
	b.-i	26/11, 161/12, 264/2, 266/11, 281/4	
	b.-i <i>aman bol-</i>	180/19	
	b.-iniñ	30/10	
	b.-ini	25/17, 29/3, 33/12, 40/2, 45/10, 61/15, 79/15, 80/14, 85/4, 86/12, 95/9, 132/3, 132/17, 161/5, 165/10, 177/11, 194/13, 227/8, 229/3, 229/6, 232/1, 232/12, 243/19, 269/15	
	b.-iniçu	177/10	
	b.-ini <i>aylandur-</i>	296/1	
	b.-ini <i>bağla-</i>	161/17	
	b.-ini <i>çayki-</i> (<i>başını sallamak</i>)	103/17	
	b.-ini <i>çüñke-</i> (<i>başını saklamak, başını kapamak</i>)	30/3	
	b.-ini <i>köter-</i>	29/11	
	b.-ini <i>kötür-</i> (<i>başını kaldırmak</i>)	87/12, 231/16, 232/7, 299/7	
	b.-ini <i>qoy-</i>	222/18	
	b.-ini <i>liñşit-</i>	32/6, 35/21, 51/19, 213/8, 236/13, 269/11	
	b.-ini <i>sañgilit-</i> (<i>başını sallamak</i>)	112/1	
	b.-ini <i>sél-</i>	265/4, 296/5	
	b.-ini <i>sil-</i> (<i>başını okşamak</i>)	89/20, 211/15	
	b.-ini <i>silki-</i> (<i>başını sallamak</i>)	73/8, 184/5	
	b.-ini <i>yé-</i>	125/15	
	b.-iğa	48/12, 54/4, 208/6, 219/16, 247/16	
	b.-iğa <i>ét-</i>	223/6	
	b.-iğa <i>qoy-</i>	73/21, 232/9	
	b.-iğa <i>teg-</i>	26/2	
	b.-ida	17/8, 155/12, 274/13	
	b.-idiki	51/1, 222/12	
	b.-idin	25/5, 48/12, 49/2	
	b.-idin <i>ötküz-</i>	45/20	
	<i>kök béşi</i> (<i>su başı, suyun başında duran, suyu idare eden</i>)	199/5	
	<i>kazan béşi</i> (<i>ocak başı</i>)	77/4, 116/13	
	<i>kök béşini</i>	199/7	
bésiktur-	idare etmek, düzenlemek		
	b.-up <i>tur-</i>	117/1	
béz	(?) etin yenmeyen kısmı		
	b.-i	192/10	
	b.-ini <i>al-</i>	158/20, 172/14, 224/17	

bézen-	süslenmek	
bézeñ	b.-gen <i>Ğunçemni</i>	211/11
	inatçı, arsız	
	b. 74/2	
	b.-mu 175/4	
	b.-ni 303/4	
bézir-	sertleşmek, kurumak ; öfkelenmek	
	b.-ip <i>kél-</i>	258/20
bézir-	b.-ip <i>ka-</i>	281/5
	hiç bir şey olmamış gibi davranmak ; ısrar etmek	
biaram	b.-ip <i>tur-</i>	227/15
	(f. <i>bî-ârâm</i>) endişeli, telaşlı, rahatsız	
	b. <i>bol-</i>	86/21
	b. <i>emes idim</i>	38/8
biçare	b. <i>kil-</i>	74/3, 156/3
	(f. <i>bî-çâre</i>) çaresiz, biçare, zavallı	
	b. 9/12, 30/8, 48/7, 61/12, 136/5, 143/20, 144/6, 223/18, 225/6, 228/9, 249/16, 269/13	
	b.-mu 135/13	
	b. <i>kil-</i>	269/16
	b.-niñ 271/15	
	b.-ni 106/1, 193/13, 223/12	
	b.-lerni 205/1	
bidî	bir bitki	
	b.-ge 232/4	
bigiz	bir ayakkabıcı aleti	
	b. 77/14	
	b. <i>sanç-</i>	46/5
	b. 46/5	
bihörmetlik	(f.-a.-u. <i>bî-ğurmet-lik</i>) saygısızlık	
	b. <i>kil-</i>	158/21, 252/4
bihürmetlik	(f.-a.-u. <i>bî-ğurmet-lik</i>) saygısızlık	
	b. <i>kil-</i>	192/2
biizne	(A.) izniyle. (bkz. <i>ğudadin biizne</i>)	
	<i>ğudadin biizne</i>	248/17
bika	olmasa, öyle olmazsa	
	<i>héli</i> b. 65/2	
bikar	(f. <i>bî-kâr</i>) boş, işsiz	
	b. 124/12, 126/1, 131/14, 194/12, 197/21, 215/15, 222/17, 239/6, 244/18, 262/20, 293/21, 304/3	
	b. <i>bol-</i>	112/17
	b. <i>dégine</i>	131/12
	b. <i>ket-</i>	45/13
	b. <i>kil-</i>	220/9, 246/21
	b. <i>öt-</i>	146/19
	b. <i>tur-</i>	127/6
	b. <i>ur-</i>	189/3, 262/7, 262/8
	b. <i>yat-</i>	36/11
	b.-ğa 62/19, 221/17, 240/7, 243/2	
	b.-ğa <i>işli-</i>	62/19
	b.-ğila <i>karış-</i>	132/5
	b.-din 240/7, 247/4	
biğın	yan, böğür	
	b.-ini 94/21	
bil	bel	
	b.-ide 64/14	
bil-	bilmek	
	b.-er 219/20	

b.-imen	38/16, 134/10, 152/3, 153/18, 154/7, 226/19, 236/10, 237/10, 264/4, 274/4
b.-imen <i>dep</i>	306/1
b.-isen	168/8, 194/18, 252/3, 266/10
b.-isiz	82/17, 142/8, 146/15
b.-isengü	171/3
b.-emsen	9/15, 51/9, 177/11
b.-emsiz	292/5
b.-idu	9/20, 33/19, 104/21, 232/7, 241/1, 251/20, 251/21, 252/2, 252/3, 260/15
b.-emdu?	219/18, 274/5
b.-imiz	171/5, 294/10
b.-imiz-de	269/12
b.-isiler	112/15
b.-ey!	179/16, 187/18
b.-!	191/17
b.-ifler <i>dé-</i>	205/13
b.-iş kérek	91/15
b.-ip	83/14, 253/7
b.-ip <i>kél-</i>	250/15
b.-ip <i>kal-</i>	179/18, 294/17
b.-ip <i>kél-</i>	199/15
b.-ip <i>qoy-</i>	45/5, 196/9
b.-ip <i>tur- (bilerek, bildiği halde)</i>	45/14, 135/12, 135/16, 285/20
b.-gendin <i>kéyin</i>	114/2
b.-idigini <i>üçün</i>	59/10
b.-mey	56/1
b.-mey <i>jür-</i>	243/13
b.-mey <i>ket-</i>	260/11
b.-mey <i>tur-</i>	307/14
b.-gendek <i>él-</i>	242/16
b.-genliri	237/11
b.-etti	87/2
b.-ettimu?	251/18
b.-meptimen <i>de-</i>	171/2
b.-midif	14/12
b.-meymen	133/14, 181/7, 252/4
b.-meysen	222/11
b.-meydu	13/8, 45/4, 48/14, 152/2, 266/12
b.-memdu	155/12
b.-meysiler	147/17
b.-misefi	274/5
b.-mise	219/20
b.-mes <i>bol-</i>	135/4
b.-meydigan	41/14, 260/12
b.-migen	225/19
b.-meytti	29/18
b.-migen <i>ikenmen</i>	294/16
b.-meydikensen	224/12
b.-migen <i>bolsifiz</i>	179/18
bildür-	bildirmek
	b.-üşti 307/8
bilek	b.-üp <i>tur-</i> 97/17
	bilek
	b. 173/16
	b.-nif 59/5
	b.-lirif 175/12
	b.-lirifge 220/21
	b.-liri 217/5

	b.-lirini	196/8
bilen	ile	
	b.	5/1, 5/11, 5/12, 7/14, 8/10, 9/16, 10/12, 12/8, 14/4, 17/16, 18/1, 18/9, 18/14, 19/3, 19/4, 19/10, 19/13, 20/2, 20/5, 20/9, 20/12, 20/17, 21/3, 21/12, 21/18, 23/5, 25/13, 25/16, 26/11, 28/2, 28/20, 30/14, 31/1, 34/12, 34/14, 34/20, 35/1, 35/13, 37/8, 38/2, 38/17, 39/7, 39/9, 39/10, 40/3, 40/10, 42/4, 43/6, 44/11, 44/15, 45/7, 45/14, 45/15, 45/17, 46/3, 46/12, 46/14, 46/16, 47/1, 49/10, 51/6, 51/20, 53/19, 54/13, 55/4, 55/20, 56/12, 56/19, 57/5, 57/10, 58/5, 58/8, 59/3, 59/8, 60/5, 60/6, 61/20, 62/18, 63/20, 64/8, 64/11, 64/12, 65/6, 65/21, 68/14, 69/4, 69/17, 69/18, 69/18, 69/21, 70/7, 70/8, 71/5, 71/14, 73/10, 75/1, 76/7, 78/4, 78/8, 78/14, 78/15, 79/9, 79/21, 80/4, 80/11, 81/8, 82/19, 82/20, 83/16, 83/19, 85/16, 85/11, 86/10, 86/19, 87/6, 87/20, 89/20, 90/16, 91/5, 91/6, 91/19, 92/7, 95/13, 96/19, 98/10, 98/13, 98/18, 99/9, 99/18, 100/8, 100/9, 100/10, 100/17, 100/18, 101/21, 102/2, 103/4, 103/7, 103/15, 104/1, 104/12, 104/20, 107/13, 107/15, 107/19, 108/4, 109/19, 110/6, 110/14, 110/17, 111/9, 112/3, 112/7, 114/2, 114/19, 114/20, 115/12, 115/17, 116/3, 116/7, 116/8, 116/14, 118/11, 119/10, 123/3, 125/11, 125/16, 126/16, 129/10, 129/18, 130/5, 130/9, 130/14, 131/5, 133/20, 134/8, 134/15, 136/3, 136/21, 141/12, 144/3, 145/20, 146/2, 147/16, 149/15, 151/4, 151/10, 151/14, 152/14, 154/12, 155/8, 155/20, 157/11, 161/10, 161/15, 164/14, 164/20, 165/18, 167/10, 168/17, 170/20, 172/5, 174/5, 177/9, 177/10, 179/3, 180/1, 181/9, , 181/20, 182/5, 182/17, 182/18, 183/9, 183/14, 184/1, 186/13, 186/21, 187/4, 187/6, 189/8, 189/11, 190/19, 192/13, 192/15, 193/3, 194/9, 194/19, 195/7, 195/11, 195/19, 196/9, 197/13, 197/14, 197/15, 198/4, 198/12, 199/10, 201/2, 201/11, 201/13, 201/20, 202/3, 202/4, 204/9, 206/9, 206/14, 206/16, 207/7, 207/12, 208/7, 209/7, 209/8, 209/11, 209/17, 210/12, 211/11, 212/14, 212/15, 213/9, 213/12, 213/12, 213/14, 214/14, 215/3, 216/11, 216/15, 217/5, 218/4, 218/9, 218/12, 219/2, 219/7, 222/8, 222/21, 223/7, 224/14, 224/19, 224/19, 226/11, 227/20, 227/21, 228/7, 228/10, 229/4, 229/13, 230/2, 230/6, 230/8, 230/19, 231/12, 231/17, 232/9, 232/16, 235/14, 238/2, 238/3, 238/12, 239/12, 240/11, 240/14, 240/18, 243/6, 244/16, 245/14, 247/7, 247/17, 248/2, 248/5, 248/5, 248/12, 248/12, 249/19, 252/20, 253/18, 254/6, 254/16, 255/8, 256/3, 256/6, 256/11, 256/17, 256/18, 256/21, 257/2, 257/13, 258/7, 258/14, 259/11, 260/3, 261/13, 263/3, 263/15, 265/14, 265/15, 266/7, 267/6, 267/11, 267/18, 267/21, 270/4, 270/5, 270/11, 270/13, 271/4, 271/9, 271/14, 275/12, 275/17, 276/7, 276/10, 276/11, 276/17, 277/6, 278/2, 278/3, 278/8, 278/11, 279/6, 281/16, 282/1, 282/2, 282/7, 282/13, 282/21, 283/20, 285/7, 286/4, 286/9, 286/17, 287/2, 288/12, 290/7, 292/7, 292/17, 294/4, 295/4, 295/17, 296/18, 296/20, 297/6, 297/13, 297/18, 297/19, 298/3, 298/4, 298/8, 298/16, 299/2, 300/7, 301/14, 302/10, 302/10, 304/10, 304/13, 305/6, 305/17, 305/20, 306/18, 306/20, 307/2, 307/6, 307/14, 307/15, 307/20, 308/6, 308/8, 308/9
	b.-la	41/17, 88/5, 125/6, 202/7
	b.-mu	154/10, 213/19, 253/15
bileyzük	bilezik	
	b.	153/13, 169/16
	b.-üñ	153/12
bilgili	bilgili	
	b. bal-	260/19
bilig	bilek	
	b.-iñ	43/12
	b.-ini	86/20
	b.-ige	207/3
	b.-idiki	220/18
	b.-imizniñ	270/11

bilik	bilgili b. 205/19
bilim	bilim, ilim b. 9/18
bilimçan	bilgili, bilgiç b. <i>bol-</i> 263/13
bilin-	bilinmek b.-ip <i>tur-</i> 85/8 b.-mey <i>kal-</i> 255/8 b.-mes idi 129/19
bilindaj	(r.) siper b. 23/2 b.-liriga 24/10
bilış	bilme, biliş b.-ke 287/17
billayi ézim	(a. billâhi'l-'azîm) yemin sözü b. 265/3
bille	birlikte, beraber b. 30/1, 59/4, 59/5, 90/17, 98/7, 107/19, 116/9, 118/11, 129/18, 130/5, 130/7, 164/15, 181/2, 185/11, 197/1, 285/5, 292/18, 302/10
bimene	(f.-a. bî-ma'nâ) manasız, anlamsız, saçma, akıl almaz b. 156/3, 156/9, 164/10, 206/3, 222/10
bipervalik	(f.-u. bî-pervâ-lık) kaygısızlık, ihmalkârlık b. bilen 35/13 b.-i 31/21 b.-ini 82/6, 90/14
bir	bir b. 6/21, 8/9, 8/10, 12/14, 13/4, 14/3, 14/8, 15/8, 17/2, 19/5, 19/11, 19/12, 20/4, 21/12, 24/6, 25/11, 25/20, 26/9, 27/8, 28/2, 28/4, 28/6, 29/10, 29/11, 30/1, 30/13, 34/13, 34/15, 34/17, 34/19, 35/7, 35/7, 35/20, 36/20, 37/6, 39/8, 39/9, 39/10, 39/15, 40/6, 40/6, 41/2, 45/10, 45/16, 46/18, 47/1, 47/5, 47/13, 48/3, 48/5, 49/11, 49/16, 50/9, 50/14, 51/7, 51/10, 51/11, 51/11, 51/12, 52/3, 53/1, 55/20, 56/9, 59/12, 60/9, 60/13, 60/16, 61/5, 61/20, 61/21, 62/3, 63/5, 63/21, 64/15, 65/9bb, 65/10, 65/21, 66/11, 66/11, 66/19, 68/2, 68/5, 70/9, 70/9, 70/9, 70/10, 71/1, 71/11, 72/14, 72/14, 76/3, 76/5, 76/14, 76/16, 76/17, 76/18, 77/1, 78/18, 79/2, 79/4, 79/5, 80/21, 81/5, 83/17, 84/1, 84/3, 84/4, 84/5, 84/8, 84/14, 85/7, 87/2, 87/20, 89/2, 89/4, 91/7, 91/7, 91/16, 91/19, 94/7, 95/21, 99/5, 99/9, 99/15, 100/7, 100/12, 101/13, 101/14, 102/5, 103/13, 103/14, 104/16, 105/2, 105/4, 105/18, 105/19, 107/3, 107/18, 108/12, 108/12, 110/15, 110/19, 111/1, 111/3, 111/3, 112/7, 113/11, 114/8, 114/16, 116/3, 116/6, 119/8, 119/9, 119/14, 124/8bb, 126/21, 127/12, 127/21, 131/13, 132/3, 132/6, 132/7, 132/7, 132/16, 133/2, 134/11, 134/11, 135/18, 135/18, 135/21, 136/11, 137/5, 140/20, 141/10, 141/17, 141/17, 142/15, 143/13, 143/20, 144/3, 144/19, 144/20, 145/5, 145/18, 146/1, 148/12, 150/1, 151/8, 151/16, 152/6, 153/21, 153/21, 154/1, 154/7, 155/7, 156/3, 156/12, 156/19, 157/6, 157/10, 157/12, 159/2, 159/14, 159/17, 160/3, 161/8, 162/17, 163/9, 166/14, 167/15, 168/10, 169/4, 169/8, 169/19, 171/14, 172/16, 174/5, 174/6, 174/16, 175/5, 175/9, 176/16, 178/11, 179/5, 180/5, 183/13, 183/14, 183/16, 183/21, 184/15, 185/2, 185/5, 186/5, 187/5, 187/10, 187/16, 187/18, 188/7, 188/7, 189/8, 191/9, 192/14, 193/20, 194/16, 195/11, 200/6, 200/8, 201/10, 201/13, 201/18, 202/21, 203/2, 203/2, 204/19, 211/5, 212/20, 214/1, 214/7, 214/9, 214/9, 215/13, 216/9, 217/7, 219/16, 219/16, 219/21, 220/1, 220/11, 220/13, 220/16, 221/15, 222/5, 223/11, 224/7, 224/9, 225/4, 227/4, 227/4, 227/4, 227/11, 231/21, 232/3, 236/1, 237/12, 237/15, 239/5, 240/4, 240/8, 241/8, 241/18, 242/2, 242/6, 242/14, 244/4, 244/6, 244/9, 245/13, 246/7, 249/20, 250/6, 250/14, 251/3, 252/9, 252/10, 261/1, 261/2, 261/5.

- 262/19, 262/21, 264/2, 264/6, 264/6, 264/6, 264/10, 264/16, 266/9,
266/17, 266/20, 267/9, 268/8, 269/3, 269/5, 269/7, 270/7, 271/17,
272/6, 275/1, 275/12, 276/6, 276/19, 276/20, 278/1, 280/4, 281/15,
283/8, 283/16, 284/8, 285/15, 286/17, 287/4, 287/4, 291/16, 297/4,
298/21, 304/4, 307/6
b.-mu 25/16, 101/1
- b.-dek 307/10, 308/16
b.-ni 6/10, 54/2, 101/14, 125/12, 125/17, 126/10, 169/15, 169/20, 213/14
b.-i (*biri, birisi*) 18/10, 26/4, 26/15, 62/11, 74/4, 98/19, 104/19, 111/3, 115/21,
148/18, 148/18, 228/12, 282/3
b.-imu 176/17, 248/3
b.-inifi 274/16
b.-ini 30/3, 41/4, 62/11, 173/14, 260/21, 304/5, 304/6
b.-ige 283/16, 283/17
b.-ide 59/8
b.-si (*birisi*) 23/8, 41/7, 90/9, 109/14, 109/18, 118/21, 237/1
b.-siniñ 47/15, 158/12
b.-sini 292/7
b. – biri bilen 179/2, 277/6
b. – birini 33/20, 155/8, 298/1
b. – birige 33/15, 43/2, 49/12, 58/13, 77/3, 100/8, 119/12, 161/15, 203/7,
206/14, 252/17, 286/18, 288/9
b. – biridin 50/5
b. – birisidin 47/10
b. – birimizniñ 110/11
b. – birimizge 53/4, 244/12, 307/17
bir – biriflerge 213/15
b. – biriflardin 197/5
b. – birliriniñ 96/18
bir kaççe 18/9, 18/14, 18/18, 33/19, 44/1, 85/7, 86/7, 96/7, 114/12,
122/18, 128/4, 151/5, 201/18, 254/5, 273/21
bir munçe 76/8, 99/11, 104/20, 156/18, 159/4, 159/5, 243/12, 258/13,
259/12, 292/14
bir nerse 46/20, 50/17, 83/8, 132/4, 147/6, 147/18, 161/15, 230/1,
243/3, 300/7
bir nersiler 132/14
bir nersilerini 144/18
bir nersidin 34/6, 69/10
bir nersilirini 143/20, 149/11
bir neççe 20/4, 35/3, 39/5, 39/7, 40/10, 48/17, 68/6, 69/16, 72/7, 78/17,
79/6, 79/7, 85/17, 93/9, 95/1, 111/13, 112/5, 114/16, 114/17,
118/13, 128/9, 177/1, 185/9, 201/19, 204/17, 208/7, 281/18,
308/12
bir neççini 65/6
bir nime 106/1, 132/4, 156/13, 228/13, 242/15, 265/15, 265/16
bir nime *bér-* 142/12
bir nime *de-* 33/12, 34/4, 135/14, 135/15
bir nimikensen 157/16
birdin – bir (*tek, yegane*) 184/13
- bir-**
vermek
b.-emsen 264/9
b.-idu 271/19
- birak**
fakat, ama
b. 35/5, 37/16, 47/5, 56/3, 56/10, 61/6, 66/8, 75/5, 78/21, 89/17, 90/13,
98/17, 134/11, 142/5, 145/14, 156/8, 162/1, 174/4, 184/14, 204/17,
206/1
b.-la 226/16

birav	birisi, bir kimse b. 11/10
biraz	biraz b. 102/9, 210/19, 213/8, 214/2 b.-din kéyin 188/12, 194/4
birdem	(U.F.) bir an, bazen, hemen b. 34/19, 87/17, 89/16, 92/13, 93/5, 93/5, 137/3, 137/19, 140/3, 145/5, 162/2, 220/11, 250/10, 250/16 b.-mu 146/14 b.-dila 95/21
birdin	birden, ansızın b. 202/5, 202/13, 257/2 b.-la 114/17, 276/6
bire	biri ; birer b. 78/1, 132/11, 132/111, 144/13 b.-ni 57/19, 143/4 b.-sini 86/15 b.-sidin 255/11 biresinikide 132/10
birehim	(f.-a. bî-rahm) acımasız, rahmet göstermeyen b. 223/17
birer	birer b. 20/1, 76/2, 101/2, 142/20, 143/6, 156/18, 241/9, 244/4, 264/18 b. <i>million</i> 264/21
birinçi	birinci b. 18/19, 55/19, 75/13, 76/3, 80/21, 81/1, 84/16, 93/17, 94/17, 113/2, 123/1, 235/1, 255/19, 266/3 b.-idin 104/10, 260/5
birla	sadece, tek, bir b. 24/19, 47/5, 47/19, 129/11, 131/20, 133/19, 154/2
birleş-	birleşmek b.-ken <i>verde</i> 248/18
birleşür-	birleştirmek b.-mey <i>tosap turudu</i> 134/12
birlik	birlik b. 291/15 b.-te 110/5, 115/7
birlişiş	birleşme b.-niñ 110/10
bir million	bir milyon b. 274/1
biröv	birisi, bir kimse b.-niñ 155/17, 163/8
birdin-	nefes almak b.-ip <i>çıkar-</i> 67/13
biseremcan	(f. bî-ser-encâm?) düzensiz, telaşlı b. <i>bol-</i> 210/1
bitağket	(f.-a. bî-ğâkat) takatsiz b. <i>halda</i> 211/4
bit – çit	darmadağın, paramparça b. <i>bol-</i> 277/7
biz	biz şahıs zamiri b. 16/9, 17/2, 17/16, 18/9, 18/16, 20/6, 20/8, 20/10, 20/11, 20/13, 20/21, 33/7, 34/10, 39/4, 39/14, 39/15, 50/12, 51/8, 51/14, 51/17, 52/8, 53/4, 59/3, 66/4, 67/17, 70/12, 74/21, 102/8, 106/13, 106/15, 107/13, 108/15, 110/4, 110/15, 113/16, 126/3, 128/19, 130/5, 131/15, 134/7, 141/13, 157/5, 161/5, 161/20, 161/21, 163/19, 166/16, 166/20, 167/3, 176/10, 183/18, 183/19, 191/5, 195/6, 197/11, 205/4, 205/11, 207/19, 210/7, 215/13, 229/10, 229/10, 229/11, 229/13, 237/13, 237/18, 238/2,

- 240/9, 255/11, 270/3, 270/11, 273/4, 277/15, 280/13, 282/6, 282/20,
283/5, 291/12, 292/18, 295/1, 295/4, 297/19, 302/17, 306/9, 307/21
- b. bilen 18/13, 63/20, 270/3
- b.-dek 128/9
- b.-dey (kaz.) 196/16
- b. için 211/19
- b.-ğu 282/17
- b.-la 155/13
- b.-mu 33/1, 39/9, 41/8, 50/14, 103/6, 109/13, 118/1, 132/12, 164/17, 193/19,
204/19, 241/10, 244/3, 263/5, 298/13
- b. emes 38/17
- b.-niñ 7/9, 18/7, 18/12, 21/18, 23/2, 23/10, 33/9, 39/11, 44/5, 51/9, 56/20,
58/3, 64/4, 99/17, 110/3, 124/19, 126/13, 127/21, 141/16, 142/1,
143/3, 144/19, 145/14, 152/14, 154/4, 154/5, 155/14, 156/16, 157/10,
161/9, 161/18, 166/2, 167/5, 173/10, 176/17, 176/21, 182/3, 187/7,
187/8, 197/4, 210/4, 221/17, 228/10, 236/7, 239/7, 248/14, 249/5,
249/6, 250/11, 250/14, 255/2, 257/20, 259/14, 261/6, 261/18, 262/9,
264/11, 264/16, 266/3, 273/13, 273/14, 281/19, 286/2, 287/6, 290/13,
290/17, 291/9, 292/13, 305/3, 307/13
- b.-niñmu 132/14
- b.-niñkide 186/7
- b.-ni 32/8, 50/13, 67/5, 117/20, 118/2, 126/6, 128/12, 133/9, 135/5, 152/18,
159/1, 164/4, 180/21, 199/10, 226/5, 253/4, 266/11, 269/16, 292/17,
305/20
- b.-niçu? 305/13
- b.-nimu 38/13, 38/14
- b.-niki 255/3
- b.-ge 6/9, 20/14, 41/16, 82/4, 113/16, 116/12, 127/10, 127/15, 136/11,
156/20, 171/8, 184/14, 188/1, 192/5, 196/9, 198/19, 212/16, 213/17,
237/11, 240/2, 260/7, 266/8, 279/9, 284/4, 295/16, 296/10, 296/11,
297/2, 302/4, 302/9
- b.-ge obyaş 292/20
- b.-gimu 272/6
- b.-de 128/4, 147/19, 196/11, 254/14, 254/14, 299/11, 300/2
- b.-din 67/8, 123/11, 129/11, 131/15, 134/1, 144/17, 147/2, 283/9, 300/21
- b.-dinmu 227/11
- bizir-** öfkelenmek ; ısrar etmek
- b.-ip *turusen* 166/13
- bizler** bizler
- b. 272/13
- bo** bu
- b.-ni 199/6
- bo-** (< bolmaq) olmak, olmak yardımcı fiili
- b.-psen-de 240/1
- b.-ptu 34/10, 149/12, 160/17, 196/1, 236/8, 265/18, 285/12
- b.-ptuğu? 269/14
- b.-ptu-de 148/4
- b.-ptu 125/21, 153/10, 176/20, 220/1
- b.-ptula 125/21
- b.-ptu emesmu 148/21
- b.-ğidi (*tölep bérey dégen b.-ğidi*) 144/5
- yégen b.-ğidi* 126/12
- tukқан b.-ğiydiñ* 218/2
- b.-ptiken 160/8, 303/20
- boci** dizgin
- b.-sini 103/4
- b.-lerdek 176/13
- boda-** semirtmek, beslemek
- b.-p 242/11

boğ-	boğmak	
	b.-up	225/9
boğa	boğa	
	b.	61/13, 63/11, 77/19, 94/15, 113/17, 115/1
boğaz	gebe, yüklü, hamile	
	b.	143/20
boğma	kabak çeşidi	
	b. <i>kapak</i>	85/19
boğursak	lokma, yağda pişirilmiş hamur	
	b.	8/15
boğuzli-	boğuzlamak, boğuzunu kesmek	
	b.-mağçimiken?	214/10
bol-	olmak, olmak yardımcı fiili	
	b.-uvatimen	287/8, 291/7
	b.-uvatisen—de	273/15
	b.-uvatidila	81/18
	b.-uvatidu	134/13, 146/15, 210/2, 231/14, 242/5, 242/17, 266/14, 287/7, 290/7
	b.-uvatidiğu	300/3
	b.-mağta	24/8
	b.-uvatisiz	294/10
	b.-armen	256/6
	b.-ursiz	208/14, 208/15
	b.-ar	38/1, 41/16, 244/3
	b.-ur	208/18, 208/19
	b.-arkin	286/5
	b.-armikin <i>de-</i>	90/11
	b.-uptimen	202/17
	b.-ğan	96/8, 238/12
	b.-ğandu	44/1, 210/19
	b.-ğangu	280/1
	b.-uptu	244/6
	b.-dum	56/11, 130/15, 149/18, 162/21, 203/5, 205/2, 244/17, 266/1, 298/20, 301/20
	b.-dumma?	253/12
	b.-duñ	61/16, 132/1, 147/5, 148/13, 156/21, 170/1, 228/2, 236/15, 227/12, 280/9
	b.-diffizmu?	146/9
	b.-duñmu?	162/20
	b.-duñma	168/7
	b.-diñizma	146/12
	b.-di	7/6, 18/14, 25/21, 26/15, 32/10, 32/13, 33/20, 35/12, 36/7, 42/14, 45/16, 56/10, 61/5, 61/6, 61/9, 64/4, 69/3, 84/11, 86/21, 95/15, 95/20, 99/8, 99/10, 100/11, 105/17, 107/13, 108/2, 110/9, 114/4, 115/11, 119/4, 126/9, 128/15, 136/10, 137/18, 138/16, 138/17, 140/10, 145/3, 149/4, 151/11, 154/21, 162/19, 164/6, 164/10, 164/19, 166/11, 167/9, 168/12, 169/5, 170/8, 170/8, 170/13, 172/15, 174/19, 176/14, 178/11, 184/3, 184/3, 185/9, 186/3, 188/21, 188/21, 189/6, 189/18, 190/12, 194/14, 201/1, 208/12, 208/13, 211/16, 211/17, 212/1, 214/16, 221/6, 224/4, 230/11, 232/11, 235/8, 235/9, 235/11, 237/6, 237/12, 238/5, 239/6, 244/11, 244/11, 244/16, 249/20, 253/14, 255/2, 259/15, 264/15, 265/7, 269/10, 271/4, 271/11, 274/18, 277/7, 278/12, 283/12, 284/6, 289/13, 295/1, 297/14, 299/3, 300/17, 302/13, 302/14, 302/16, 306/2, 306/14
	b.-da (az. <boldi)	132/16
	b.-dima?	44/11
	b.-dimu?	184/6
	b.-di—de	106/8, 249/18, 263/10, 289/10, 295/18
	b.-diğu	20/14, 128/14, 257/12

- b.-duḡ 145/7, 145/8, 145/10, 236/19, 255/7, 291/2, 304/19
 b.-uṣti 104/9
 b.-umen 8/18, 239/5
 b.-udigansız 136/2
 b.-isen 180/4
 b.-udilide 200/16
 b.-udiḡan 148/11
 b.-udiḡan bol- 291/2
 b.-a (*ḡandaḡ ḡılsam bola!?*) 268/3
 b.-udu 18/13, 32/19, 35/21, 46/9, 49/9, 63/6, 73/1, 89/21, 98/6, 102/10, 124/21, 133/6, 143/9, 147/6, 148/9, 148/14, 149/14, 151/9, 152/18, 154/11, 154/14, 161/3, 161/19, 162/1, 162/1, 164/11, 166/16, 172/14, 173/4, 178/10, 179/7, 183/8, 183/11, 185/2, 185/2, 188/5, 188/19, 192/6, 192/20, 198/10, 209/13, 211/3, 219/8, 222/7, 222/10, 225/2, 225/2, 225/8, 230/17, 240/16, 241/1, 242/7, 242/15, 246/11, 248/19, 250/19, 251/13, 251/17, 258/16, 260/17, 260/19, 262/11, 265/11, 273/16, 276/2, 276/7, 276/16, 278/3, 279/16, 282/16, 285/3, 285/5, 292/8, 298/3, 301/13, 306/13, 306/19, 308/7
 b.-amdu? 20/11, 31/15, 99/4, 113/11, 139/8, 146/4, 146/4, 154/18, 186/5, 237/19
 b.-amikin 240/12, 291/4
 b.-udu-de 135/16, 284/4, 301/5
 b.-udiḡu 41/7
 b.-udikin 81/16, 82/21, 92/1, 163/10, 283/17
 b.-udu dé- 82/5, 159/21, 225/8, 306/11
 b.-umiz 28/7, 110/18, 110/18, 283/1
 b.-umiz-de 32/5, 141/14
 haydap b.-umiz deptıla 237/13
 b.-ay! 168/11, 267/3, 267/5
 b.-! 179/7, 224/4, 228/9, 246/13
 b.-ḡin! 208/16, 209/9
 b.-uñ 160/15, 160/16, 197/8, 207/19, 213/6
 b.-sila! 155/4, 160/7, 191/21
 b.-sun! 73/2, 110/8, 139/11, 144/15, 147/1, 160/2, 164/2, 206/20, 206/21, 207/2, 265/19
 b.-sunde! 160/5
 b.-aylı de- 305/2
 b.-uñlar! 206/18, 206/19, 212/9
 b.-sam 56/18, 131/16, 152/21, 182/9, 244/18, 289/12
 b.-sammu 59/13
 b.-sañ 218/4, 240/4, 255/16, 256/5, 258/20
 b.-siftiz 179/18, 253/4, 259/20, 262/20
 b.-siçusen 174/14
 b.-sañla 103/1
 b.-safimu 132/1
 b.-safimu bol- 255/11
 b.-sa (*olsa ; ise*) 18/5, 20/13, 22/14, 24/8, 25/1, 26/12, 27/10, 28/21, 32/5, 32/8, 32/18, 35/17, 42/5, 54/15, 60/12, 64/5, 67/9, 70/3, 71/4, 73/20, 74/3, 75/8, 79/20, 81/14, 82/3, 83/1, 83/8, 84/8, 85/1, 88/1, 88/15, 89/2, 90/6, 90/16, 92/15, 92/15, 95/14, 96/1, 97/12, 99/13, 99/15, 100/16, 100/7, 101/1, 103/19, 104/13, 104/15, 106/13, 108/4, 112/11, 115/4, 115/16, 116/13, 117/17, 124/1, 126/12, 126/12, 132/18, 134/6, 134/6, 143/18, 144/2, 146/14, 146/20, 147/20, 151/9, 151/17, 154/4, 154/17, 161/3, 161/12, 161/21, 163/21, 165/15, 165/20, 170/15, 171/12, 173/12, 174/20, 177/8, 180/19, 187/1, 189/16, 190/16, 201/1, 201/4, 207/21, 209/21, 219/13, 222/2, 231/8, 236/6, 237/15, 238/7, 246/20, 247/3, 249/2, 251/14, 261/20,

	262/4, 265/1, 267/6, 269/1, 274/14, 275/9, 281/20, 283/15, 284/15, 285/15, 293/8
b.-sa <i>boldi</i>	110/8
b.-sa <i>boludu</i>	258/16
b.-sa <i>bolsun</i>	73/1, 110/8
b.-sa <i>bolmamdu</i>	146/4
b.-sa <i>bolmisa</i>	138/13
b.-simu	17/12, 22/1, 23/12, 46/8, 52/9, 66/5, 73/13, 78/5, 79/2, 88/20, 107/17, 111/16, 116/7, 133/19, 141/12, 142/20, 145/12, 155/15, 216/17, 256/10, 270/3, 291/2
bol-a (<i>olsa da</i>)	218/10
b.-sağ	34/10, 90/12, 110/10, 212/20, 292/18
b.-sağmu	33/7, 131/15, 239/16
b.-sağlar	248/8
b.-sağlarğu	221/1
b.-uş kérek	161/14
b.-uşi kérek	76/19
b.-sa kérek	35/18, 44/8, 106/1, 106/4
b.-uşimiz kérek	94/1
b.-up	9/12, 17/18, 22/1, 26/9, 28/14, 33/13, 34/4, 40/8, 40/14, 43/5, 56/18, 57/17, 58/14, 65/9, 68/2, 70/14, 71/1, 75/11, 76/17, 78/1, 84/1, 84/13, 85/9, 85/20, 90/5, 90/15, 91/11, 92/21, 95/5, 96/1, 96/10, 96/13, 98/8, 100/6, 103/12, 106/9, 107/12, 110/12, 111/1, 115/12, 115/17, 116/16, 117/8, 117/13, 118/3, 123/3, 123/10, 123/12, 124/8, 135/4, 144/20, 147/15, 153/11, 153/9, 161/2, 163/19, 172/1, 178/15, 181/20, 200/9, 207/15, 210/21, 215/10, 217/3, 217/15, 225/4, 250/6, 272/16, 277/7, 287/15, 288/1, 294/19, 302/6, 306/9, 307/17
b.-up <i>bağ-</i>	13/14
b.-up <i>catir (kaz.)</i>	211/9
b.-up <i>çik-</i>	38/3, 54/18, 61/14, 111/11, 290/6
b.-up <i>jür-</i>	62/17, 131/15, 143/14, 239/6, 247/4, 255/19, 273/2
b.-up <i>kelgini için</i>	115/10
b.-up <i>ket-</i>	7/10, 11/14, 21/13, 42/21, 49/4, 72/12, 78/2, 124/14, 133/15, 153/1, 153/2, 156/5, 176/8, 183/12, 204/12, 220/20, 231/4, 232/5, 248/16, 249/1, 260/11, 262/6, 263/13, 288/10, 289/13, 296/20
b.-up <i>körün-</i>	31/9, 43/4, 55/18, 69/11, 117/12
b.-up <i>kaftu</i>	153/13, 179/3, 282/10
b.-up <i>kal-</i>	19/6, 28/20, 33/16, 35/2, 36/2, 38/4, 45/3, 49/15, 50/18, 57/9, 58/6, 58/8, 59/12, 66/20, 66/21, 70/6, 71/3, 71/14, 72/12, 78/13, 78/17, 99/8, 100/19, 112/18, 113/21, 114/18, 115/21, 132/2, 143/7, 156/18, 157/11, 159/11, 159/12, 173/4, 175/5, 177/4, 183/17, 187/18, 194/13, 202/7, 217/6, 219/5, 242/19, 244/6, 250/12, 269/20, 273/8, 299/21, 305/21, 307/4
b.-up <i>kalğan idi</i>	33/16, 76/21
b.-up <i>kalğan bolsammu</i>	59/12
b.-up <i>öt-</i>	110/20, 239/15
b.-up <i>tur-</i>	28/5, 48/6, 94/19, 104/19, 117/1, 149/1, 158/18
b.-up <i>yat-</i>	224/7
<i>içip</i> b.-up	133/4
<i>jigilip</i> b.-up	105/3
<i>türgep</i> b.-up	170/17
b.-ğandimu	152/7, 306/4
b.-ğandin keyin	59/20, 79/8, 87/9, 110/11, 136/10, 142/16, 147/9, 155/16, 160/21, 168/14, 171/4, 173/2, 177/1, 178/10, 202/5, 202/9, 214/7, 219/8, 239/4, 243/20, 264/2, 266/15, 278/17, 281/15, 282/3, 283/21
b.-gini için	75/11, 96/15
b.-giçe	42/17, 181/19

b.-gili tur-	275/3
b.-may	237/18, 259/6
b.-may tut-	126/19
şundağ b.-may	82/4, 158/9
b.-mastinla kör-	105/13
b.-arlık	107/16
b.-udigan	76/3, 160/2, 198/5 b.-ğan 21/7, 24/1, 25/3, 26/14, 26/17, 31/20, 37/20, 50/2, 54/1, 60/16, 61/17, 68/3, 68/4, 77/16, 84/7, 90/18, 104/12, 104/17, 111/20, 115/9, 116/8, 116/12, 148/6, 153/6, 155/18, 177/15, 230/16, 270/4, 279/20
men b.-ğan toy tükün	52/2
b.-ğan bilen	45/17, 55/4, 126/16, 165/18, 174/5, 282/2
b.-ğan üçinla	301/6
b.-udiginini	87/2
b.-udiganligini	283/2
b.-ğini	90/21, 264/19
b.-ğini	83/14
b.-ğanligini	69/9, 139/4, 248/10
b.-ğanligimiz için	41/8
b.-ğanligimizdin	248/14
b.-ğan idi	61/7
b.-attim	238/8
b.-atti	29/17, 79/4, 86/9, 101/12, 124/8, 177/3, 196/2, 201/14, 202/6, 211/6, 219/17, 236/9, 240/5, 246/10, 250/16, 253/4, 255/11, 264/21
b.-atti-de	103/2, 103/20, 273/13
b.-attıgu	133/11, 166/2
b.-attimu	139/7
b.-sidi	264/17
b.-ğan iken	14/6
b.-udiken	59/16, 153/2, 161/6, 258/9, 274/14, 283/16
b.-amdiken	183/16, 294/12
b.-ğan bolsañ	255/16
b.-ğan bolsa	41/15, 153/1
b.-udigan bolsa	32/8, 177/8
b.-mayvatamsız?	291/6
b.-mas	157/2, 218/11
b.-mapsiz	259/19
b.-maptu	146/3, 248/3
b.-mudum	185/17
b.-midi	103/16, 146/11, 261/11
b.-midima?	200/13
b.-may	262/10
b.-maydıgandek	turudu 103/11
b.-mamdıgandu	47/19
b.-maydu	31/5, 46/19, 49/11, 98/18, 166/9, 184/16, 197/1, 231/11, 241/13, 250/18, 258/11, 258/12, 260/5, 268/14, 282/8
b.-may kal-	265/2
b.-mamdu?	41/7, 44/17, 91/9, 129/1, 135/5, 146/4, 146/17, 157/17, 163/1, 242/2
b.-may dep koy-	179/6
b.-miğidek	128/4
b.-ma!	170/13, 194/1, 226/14, 260/4
b.-misun	72/13, 166/11, 204/14, 231/8, 231/11, 260/9, 294/4
b.-maflar	30/17
b.-misam	218/21, 255/16
b.-misafıçu	199/9
b.-misila	6/20, 107/12, 145/3

	b.-misa	7/1, 45/13, 49/2, 108/7, 108/21, 109/1, 126/15, 127/21, 131/11, 131/12, 132/10, 138/13, 146/19, 153/5, 159/21, 168/19, 173/4, 189/20, 202/4, 228/6, 242/3, 243/1, 270/21, 271/7, 296/3, 306/7
	b.-misimu	59/5
	b.-miğanda	256/5, 283/3
	b.-miğandin keyin	124/20, 128/11
	b.-miğini için	58/3
	b.-maydigan	42/9, 55/20, 73/13, 136/11
	b.-miğan bilen	76/7
	b.-maydiganlığı	78/4
	b.-maydiganlığımı	110/3
	b.-miğanlığını <i>kirgüz-</i>	299/15
	b.-may	177/7
	<i>şunda</i> b.-may	183/21
	b.-maslığı	79/13
	b.-masmidi?	176/11
	b.-miğan idi	74/21
	b.-maytti	17/6
	b.-maydiken	174/6
	b.-almaymenmu	152/21
	b.-almaydu	209/14, 294/21
	b.-almay kaldım	36/15
bolival-	(<bolup al-)olmak	
	b.-sa	239/7
	b.-ginim	157/1
bolmiğur	beceriksiz, yaramaz	
	b.	13/20
bolumsuz	beceriksiz, işe yaramaz, olumsuz	
	b.	42/15
bolupmu	özellikle, bilhassa	
	b.	52/6, 61/4, 88/21, 302/4
boluş	olma, oluş	
	b.	177/21, 252/19
	b.-ni	20/1, 111/5, 146/6, 282/1
	b.-ça	55/21, 87/11, 307/4
	b.-i	299/2
	b.-iğa	78/20, 98/13
	b.-iğa <i>qoyup ber-</i>	182/8
boluş-	yardımlaşmak, oluşmak	
	b.-up	226/4
	b.-қан idük	56/19
boluvat-	olmak, oluvermek	
	b.-sam	146/2
	b.-қан	29/18, 33/17
	b.-қini bilen	275/12
	b.-қанlığını	60/5
boluvél-	olmak	
	b.-ip	259/14, 266/11
bomba	(ita.) bomba	
	b. idi	21/5
bopa	(ç.) bagaj, yol eşyası	
	b. <i>kötergüçi</i>	206/13
	b. <i>kötür-</i>	207/3
	b.-mni	36/6
	b.-sini	31/11
	b.-lirini	207/4

bora	kamıştan yapılmış hasır b. 217/7
boriçi	b.-liri 34/17 hasır yapan (hasırdan kilim yapan kişi)
boran	b. 14/6 fırtına, boran
bostan	b. 124/4, 125/9 b. çık- 125/7 b.-da 123/7, 124/9 (f. bûstân, bostân) bostan
bosut	b. 15/2, 56/18, 57/12, 151/7 çeyiz ; hediye
boş	b. 136/8 boş b. 76/17, 114/20, 169/8, 204/13 b. tut- 230/15
boşa-	ayırarak
boşanlığ	b.-p ket- 175/4 gevşeklik, cansızlık
boşanlık	b.-i bilen 104/20 gevşeklik, cansızlık
boşat-	b. 90/14 b. bilen 91/18 boşaltmak ; alçatmak
boş avaz	b.-kan avaz bilen (alçak sesle) 298/4 (u.-f. boş âvâz) alçak ses
boşi-	b. bilen 207/7 boşalmak
boşuş-	b.-ğanda 102/8 ayrılmak
boşut-	b.-up két- 78/9 boşaltmak, çıkarmak
botilki	b.-up tur- 129/5, 197/19 (r.) şişe
botkaş	b.-ni 273/10, 273/11 bir içki türü
bova	b. 210/9 b.-mu 210/18 dede ata – b.-imiz 291/5 ata – b.-mizdin 237/17, 247/6 ata – b.-filarniñ 246/20 ata – b.-lirimizniñ 23/18, 247/1
bovay	dede, dedecik ; yaşlı b. 52/10 b.-mu 287/6 b.-lar 94/14
boy	boy, beden, gövde ; kıyı kenar ; süresince b. ber- 65/7, 84/17 b.-um 185/14 b.-uñni 268/13 b.-i 22/20, 40/5, 44/2, 46/9, 54/5, 54/10, 93/19, 96/18, 138/5, 195/8 b.-iğa 301/20 b.-ida 17/4, 18/10, 254/4, 275/17 b.-idiki 85/16, 106/17, 262/13 b.-idin 46/18 b.-içe 22/12, 42/6, 59/17, 155/6, 290/6, 291/1

	b.-liriŋğa	203/5		
boya-	boyamak			
	b.-p <i>et-</i>	7/13		
boyal-	boyamak			
	b.-ğan	27/15		
boyla-	kenarından gitmek			
	b.-p	79/19, 95/5, 95/7		
boyla-	kenarından gitmek, boylamak			
	b.-p <i>qara-</i>	201/13		
boyluq	boylu			
	b.	19/1, 208/17, 209/10, 209/14		
boyn	boyun			
	b.-umğa <i>ésip qoy- (boynuma asmak)</i>	37/7		
	b.-ini	35/9, 50/8, 166/18		
	b.-ini <i>bura- (boynunu çevirmek)</i>	35/9		
	b.-ini <i>ég- (boynunu eğmek)</i>	50/17		
	b.-ini <i>ek- (boynunu eğmek)</i>	107/9		
	b.-iğa	147/12, 197/15, 213/11		
	b.-idiki	199/11		
	b.-imizni <i>igip turduq</i>	107/7		
boyu-	boyamak			
	b.-maqta	48/4		
bök	kalpak, şapka			
	b.	174/1, 208/6		
	b.-i	42/12		
böl-	bölmek, kesmek			
	b.-üp	190/11		
	b.-üp <i>ber-</i>	80/19		
bölek	yardım, destek			
	b. <i>bol-</i>	307/17		
bölekçi	ayrıca, başkaca; fevkalade			
	b.-la	210/1		
	b.-la <i>qil-</i>	281/11		
bölün-	bölünmek			
	b.-gen (<i>kisim kisimğa b.-gen qurallıq ceñçilirimiz</i>)	22/9		
bölüş-	bölüşmek			
	b.-üp	204/20		
	b.-kende	260/16		
böre cuga	bir giyecek, palto türü bir giyecek			
	b.	183/18		
böri	kurt			
	b.	107/11, 298/7		
	b.-niñ	146/1		
	b.-niñkidek	44/8		
	b.-ler	105/21, 186/21		
bözçi	dokumacı			
	b.	82/3		
bözek	yavaş, sakin, arkasız, kimsesiz			
	b. <i>et-</i>	74/7		
	b. <i>qil- (ezmek, hor görmek)</i>	62/11, 128/12, 240/16		
bu	bu			
	b.	5/10, 6/18, 9/9, 9/14, 11/11, 11/12, 11/19, 13/15, 13/20, 17/17, 17/21, 18/5, 18/12, 18/18, 18/18, 23/10, 23/12, 25/10, 26/4, 27/3, 27/6, 27/9, 28/6, 28/9, 28/15, 29/1, 30/11, 31/20, 32/7, 32/15, 32/20, 33/7, 33/15, 33/18, 35/1, 35/10, 35/15, 36/18, 37/13, 42/15, 42/16, 42/20, 43/5, 43/17, 45/5, 45/6, 46/8, 46/13, 47/4, 47/5, 47/14, 47/18, 47/19, 47/20, 48/6, 48/12, 48/20, 49/12, 50/4, 55/3, 54/3, 54/12, 55/8, 57/16, 58/9, 58/20, 61/2, 62/15, 63/5, 63/14, 64/18, 64/20, 66/2, 67/15, 68/5, 68/18, 68/19, 70/4, 70/20, 73/2, 73/11, 73/14, 73/18, 74/3, 74/4, 74/5, 75/15,		

75/17, 75/18, 78/12, 78/14, 79/10, 79/17, 80/8, 81/1, 81/15, 81/18, 82/21, 83/8, 83/15, 86/6, 87/7, 88/9, 88/18, 89/16, 90/12, 90/21, 91/2, 91/17, 92/3, 93/8, 93/9, 93/15, 93/18, 95/2, 96/9, 96/13, 96/16, 97/16, 98/20, 99/4, 99/7, 99/17, 100/10, 101/12, 101/16, 102/6, 102/21, 103/16, 104/17, 105/16, 105/21, 106/14, 106/21, 107/1, 107/12, 108/1, 108/2, 108/10, 108/21, 110/4, 111/1, 111/18, 112/2, 113/1, 113/6, 113/11, 113/19, 114/6, 115/4, 115/9, 117/1, 117/9, 117/20, 118/9, 119/12, 130/5, 131/6, 131/11, 131/14, 133/18, 135/12, 135/13, 139/8, 140/15, 141/3, 143/18, 144/15, 148/4, 148/17, 149/2, 149/6, 155/7, 155/7, 156/8, 157/11, 177/19, 161/3, 163/15, 167/13, 167/16, 168/9, 170/11, 170/18, 171/8, 173/6, 173/8, 175/4, 176/14, 177/15, 178/7, 178/12, 178/18, 179/19, 180/9, 181/18, 183/15, 184/13, 184/13, 186/1, 186/12, 186/17, 187/2, 187/5, 187/8, 188/7, 188/15, 189/9, 190/1, 190/4, 190/12, 190/18, 191/2, 192/8, 192/10, 192/13, 193/21, 194/7, 194/15, 195/16, 195/16, 197/4, 197/9, 198/6, 199/13, 201/15, 202/3, 205/14, 205/20, 211/20, 212/1, 215/4, 215/12, 216/1, 216/4, 216/18, 217/4, 219/18, 219/20, 220/12, 220/15, 220/20, 221/14, 222/14, 222/17, 222/21, 223/1, 223/10, 225/12, 225/19, 226/11, 227/16, 229/11, 229/12, 230/7, 230/18, 230/20, 230/21, 231/13, 231/20, 232/4, 241/5, 241/20, 244/16, 245/13, 249/13, 251/5, 252/16, 255/7, 255/16, 256/10, 257/19, 260/3, 261/16, 261/20, 262/12, 263/10, 264/19, 265/21, 266/15, 268/17, 269/7, 270/11, 271/5, 272/14, 273/8, 274/8, 274/13, 274/17, 278/3, 278/5, 279/8, 280/2, 280/7, 281/11, 281/14, 282/8, 282/19, 284/5, 284/15, 284/20, 286/11, 288/14, 289/11, 292/2, 293/12, 293/19, 295/15, 295/16, 295/19, 296/6, 297/1, 299/4, 300/14, 300/21, 301/4, 301/6, 306/6, 306/15, 306/18

b.-mu 242/18, 252/10, 253/20

b.-niñ 46/6, 50/2, 78/6, 84/1, 87/19, 98/17, 106/3, 183/12, 189/13, 192/11, 240/21, 305/9

b.-niñ bilen 202/7, 225/21, 253/15

b.-ni 9/20, 46/18, 52/6, 74/17, 82/16, 84/4, 89/6, 89/8, 89/9, 104/21, 107/5, 106/2, 108/4, 112/10, 112/12, 112/16, 113/3, 113/4, 113/6, 113/13, 154/18, 155/9, 159/19, 161/21, 165/14, 170/9, 182/8, 183/4, 186/16, 215/4, 220/9, 223/21, 243/13, 263/1, 274/5, 277/8, 278/17, 281/8, 289/14, 290/12, 300/5, 301/20, 305/11

b.-nisi 263/20

b.-niñğa 9/21, 65/7, 132/5, 167/20, 175/5, 226/4, 236/8, 263/5, 279/13, 287/7

b.-niñdin 38/18, 41/16, 49/7, 78/16, 89/9, 111/19, 168/7, 223/20, 287/9

b.-niñdinmu 57/6, 236/19

b.-niñdin kéyin 171/1

b.-ndin kéyin 175/1

b.-niñdin artuq 153/7

b.-lar 17/7, 178/11, 196/10, 202/1, 204/17, 219/13

bola (*bunlar*) 119/4

b.-larniñ 165/13, 176/15, 248/11

b.-larni 195/6

b.-largá 119/1

sevimli, hoş, tatlı

b.-kına 37/15, 116/11

bugün

b. 30/4, 30/11, 36/7, 72/14, 76/3, 81/15, 85/10, 88/16, 92/21, 93/21, 95/18, 97/13, 102/11, 118/4, 128/15, 150/4, 150/6, 159/20, 159/21, 162/10, 173/4, 178/20, 184/20, 187/3, 196/10, 201/13, 204/13, 205/8, 205/12, 205/15, 208/20, 221/8, 230/11, 230/21, 231/10, 236/4, 248/3, 258/20, 264/9, 267/8, 267/10, 267/13, 270/18, 277/19, 277/20, 285/4, 292/5, 300/12

b.-din 37/9,

budruk

bugün

	b.-ki	22/17, 56/2, 283/1, 304/14
	b.-kidek	74/20
	b.-lerde	297/1
buğ-	boğmak	
buğday	b.-up koy-	106/1
	buğday	
	b.	19/1, 40/18, 41/3, 41/11, 41/12, 41/12, 41/19, 42/5, 45/3, 62/14, 62/20, 95/13, 97/11, 142/15, 163/15, 254/3, 254/4, 261/16, 262/18, 292/14, 292/15
	b. için	66/19
	b.-niñ	261/4, 262/9, 284/7
	b.-ni	39/13, 39/14, 40/19, 44/17, 59/17, 62/17, 179/2, 191/9, 250/4, 261/16, 261/19, 263/4, 305/1
	b.-ğa	236/16, 262/13
	b.-ğimu	236/7
	b.-iñizğa	262/14
	b.-i	261/17
	b.-ini	95/15, 260/20, 279/12
	b.-inimu	45/16
	b.-iğa	278/18, 279/13
	b.-iğimu	279/18
	b.-imizniñ	41/14
	b.-liri	85/5
	b.-lar	56/13, 236/4
	b.-larniñ	287/17
	b.-larni	85/9, 257/14
	b.-largğa	277/18
	b.-lirimu	117/18
buğdaylık	buğdaylık, buğday ekili yer	
	b.-tiki	260/21
	b.-larda	43/6
bujilda-	kaynamak, köpüklenmek	
bul-	b.-p çık-	30/21
	bolmak	
	b.-udu	175/1
	b.-uñlar!	289/8
	b.-up kal-	264/16
bula-	zorlukla almak, zorbalık etmek	
	b.-p	32/18
bulañçi	yağmacı	
	b. bol-	126/12
bulbul	(a. bülbül) bülbül	
	b.	12/8, 13/5, 13/6, 14/4, 14/18, 15/10, 56/18, 57/13, 57/17, 129/16, 129/17, 130/2, 138/6, 269/5, 272/16
	b.-niñ	15/14
	b.-din	12/16
	b.-um	218/15
	b.-uñ	139/18
bulcur	marangoz aleti	
	b.-ğa oñsaş	77/10
bultur	geçen yıl, bıldır	
	b.	126/4, 143/10, 144/2, 255/15
	b.-çi	143/18
buluq	bol, bolluk	
	b.	85/5
buluñ	köşe, aç	
	b. - puşkaq (dibi, köşe, çevre)	48/14
	b. - puşmaq (çevre köşe, dibi köşe)	33/2

	b.-da	19/11
	b.-ida	68/17
	b.-lirida	47/9
bulut	bulut	
	b.	211/5, 123/12, 232/3
	b.-lar	5/7
bundağ	böyle	
	b.	60/12, 101/4, 237/14, 264/17
	b.-mu	113/10
bur-	çevirmek, dolamak	
	b.-p	35/9
	b.-p <i>körsüt-</i>	266/16
	b.-p <i>koş-</i>	266/17
	<i>burap - burap koş-</i>	78/10
buraskalığ	(r.-u.) ayakkabıyı dikmeden önce yapılan iş, ayakkabının dikilecek olan yerinin temizlenmesi	
	b.-i	87/7
burda	dilim	
	b. <i>nénini</i>	163/9
burdila	dilim	
	b. <i>kal-</i>	262/21
buruhtima	üzgün	
	b. <i>bol-</i>	215/10
burul-	çevrilmek, dönmek	
	b.-di	102/15
buruluş	çevrilme, dönme, dönüş	
	b.	16/15
burun	önce, evvel, geçen	
	b.	18/21, 37/14, 72/5, 76/19, 78/17, 93/2, 108/15, 118/5, 179/17, 237/12, 292/20, 294/16, 307/3, 307/15
	b.-la	259/16
	b.-dinla	127/10
	b.-ki	31/8, 77/4, 90/7, 104/20, 116/1, 153/3, 153/12, 295/15
	b.-kidek	267/16
	b.-kidin	68/3, 110/16
burun	burun	
	b.	131/11
	b.-umğa	38/6
	b.-uffniñ	172/13
	b.-ifni	169/18, 228/15
	b.-i	41/1
	b.-i <i>hãrtilda- (horuldamak, gürültü çıkarmak)</i>	167/19, 169/6
	b.-i <i>köp- (burnu kalkmak, burnu şişmek)</i>	58/9
	b.-iniñ	53/16, 158/20, 192/10, 224/17
	b.-ini	216/7
	b.-ini <i>tart-</i>	70/2
	b.-ini <i>sürt-</i>	25/17
burut	bıyık	
	b.	167/2
	b.-i	80/13
	b.-liri	239/17
	b.-lirini	79/12, 117/18
buthani	(u.-f.) mabet, tapınak	
	b.-si	16/10
butulka	(r.) şişe	
	b.	269/3
buyri-	emretmek, buyurmak	
	b.-misun!	265/3

buyru-	emretmek, buyurmak b.-ysen 266/8 b.-ydu 162/13
buyruk	buyruk, emir b. 216/15 b. <i>ki-</i> 225/18 b.-ni 34/9
buyrutmi	sipariş etme, ısmarlama b.-si bilen 116/14
buz-	bozmak b.-up 19/11, 67/15, 274/10 b.-up <i>tur-</i> 28/19 b.-ğuçi 199/2 b.-mağçimidiñ 7/1
buzğuçi	bozguncu, asalak, entrikacı b.-larniñ 253/3
buzğuçilik	bozgunculuk, asalaklık b. 277/1 b.-liri 294/18
buzuk	bozuk b. 191/17, 219/19, 226/7, 273/9 b.-ni 222/21
buzukçilik	bozukçuluk, bozgunculuk b.-niñ 194/7
buzul-	bozulmak b.-di 9/6, 11/5 b.-up 141/20 b.-up <i>ka-</i> 270/19
buzuş	bozma, bozuş b.-uñi 11/10
buzuvét-	bozmak b.-emikin 286/10, 286/13
bü dini	bıldırcın b.-lerniñ 58/14
bü dre	kıvırcık, pürtüklü b. 37/8, 37/18
bü rende	ayakkabıcı aletlerinin genel adı b. 77/14
bürgü	pire b.-ler 28/21
bürküt	bir kuş ismi, doğan b. 167/7 b.-te – bürküt 167/7

C

cabduķ	demirbaş, alet, mutfak takımı c. 101/1, 147/20, 153/14 c.-ni 28/7 c.-lar 77/3, 114/17 c.-larmu 114/15 c.-liriñ 172/5 c.-liri 76/1, 76/7, 76/8, 113/20, 116/18 c.-liriniñ 188/3 c.-lirini 77/16
cabduķsız	aletsiz, silahsız, donatılmamış
casaretlik	(a.-u. cesâret-lik) cesaretilik c. 110/2
caca	(a. cezâ') ceza c.-fmi 224/18 c.-si 149/7 c.-sini <i>bér-</i> 126/1, 126/3, 157/19, 170/13, 192/11
cadiger	(f. cādû-ger) büyücü, sihirbaz c. 163/5, 177/10, 186/10
cahan	(f. cihân) cihan, dünya c. 7/7, 7/8, 50/15, 63/20, 134/6 c.-niñ 51/5, 275/12
cahaz	(a. cihâz, cehâz) cihaz c.-liriniñ 116/21
cahil	(a. câhil) cahil c. 282/11
callat	(a. cellâd) cellat c. 29/13, 193/13
camaet	(a. cemâ'at) cemaat, toplum c. 127/12, 161/16, 200/17, 206/9, 294/19
camaetçilik	(a.-u.) toplumluculuk c.-tin 298/5
camal	(a. cemâl) yüz güzelliği c.-ini 93/7
can	(f. cân) can c. 45/14, 134/6, 143/6, 161/20, 188/17 c. – <i>canımdın öt -</i> 66/15 c. <i>üz-</i> 59/9, 131/19, 232/7, 232/12 c. <i>köy-</i> (<i>canı acımak, canı yanmak</i>) 66/20, 115/15 c. <i>köydürüp jürü-</i> (<i>özen gösterek çalışmak</i>) 286/3 c. <i>agri</i> 47/20 c. <i>bağ-</i> (<i>geçinmek</i>) 14/15 cénim 37/5, 37/20, 63/6, 89/11, 147/21, 176/5, 176/18, 187/1, 195/15, 196/5, 211/15, 211/16, 212/1, 212/19, 220/9, 232/2, 273/18, 293/15, 269/17 cénima 218/1 cénimdin 66/15 céniñ 220/10 céniñni 223/8 céni 20/9, 263/16, 263/16 cénimu 102/11 cénini 214/7, 214/9 cénida 152/17

canan	(f.cânân) canan, sevgili c. 201/12,
canap	(a. cenâb) cenab c. 6/8 c.-liri 35/11, 191/21 c.-liridek 158/21
can-canivar	(f. cân - cânver?) bütün canlılar c.-larmu 74/4
can-dil	(f. cân [ü] dil) can ve gönül c. bilen (<i>canla başla</i>) 282/1
canlık	(f.-u.) canlı, canlılık c.-ta 81/4, 143/5
canlin-	(f.-u.) canlanmak c.-ip 195/15, 307/13
cañgal	(f. cengel) orman c. 34/15
cañgallık	(f.-u.) ormanlık c. 52/20
cañzi	(ç. cañza) çiftlik, malikane c.-niñ 178/1 c.-ğa 162/2, 179/12, 195/19 c.-da 141/16, 191/1, 191/3 c.-diki 164/21 c.-din 164/13 c.-largâ 176/12
capa	(a. cefâ) cefa c. 93/5, 225/21 c. <i>tart-</i> (<i>cefa çekmek</i>) 84/14 c.-nimu 59/4 c.-lar bilen 147/16
capakeş	(a.-f. cefâ-keş) cefakeş, cefa çeken, eziyete katlanan c. 27/11
carañlık	sesli, sedalı c. 15/11
casa-	(kaz.) yaşamak, yapmak c.-p <i>bér-</i> 212/16
cat-	(kaz.) yatmak yardımcı fiili c.-ir 211/8
cavaben	(a. cevâben) cevap, karşılık olarak c. 14/5
cavañ	(ç.) çiftlik koşum takımı c. 113/17, 115/1 c.-lar 112/5 c.-lirininimu 77/20
cavap	(a. cevâb) cevap c. 263/21 c. <i>ber-</i> 44/14, 88/20, 215/8 c. <i>çaytur-</i> (<i>cevap vermek</i>) 55/16
cavgi	yapağı c.-ğa 80/12
cavilda-	cıvıldamak, sürekli konuşmak c.-p <i>ket-</i> 54/16
cay	(f. cây, câ) yer, mekan, yöre, yurt c. 17/18, 45/5, 84/13, 181/17 c.-niñ 95/15 c.-ni 215/17, 301/10 c.-ğa 46/15, 296/4 c.-da 25/20, 203/2 c.-diki 50/19, 63/21

	c.-din	17/6, 25/8, 49/16
	c.-iñ	224/5
	c.-i	32/13, 46/6
	c.-iğa	86/12, 278/7
	c.-ida	92/15, 207/9, 207/16, 208/2
	c.-largá	81/12
	c.-larda	68/11
	c.-lardiki	37/20
	c.-lardin	43/10
	c.-liri	217/6
	c.-liriğa	41/21
cayla-	(f.-u.)	hazırlamak, bitirmek, düzene koymak
	c.-psen	281/9
	c.-şti	23/16
	c.-ymen	155/4
	c.-p	149/11, 169/13
caylaş-	(f.-u.)	yerleşmek
	c.-kan	17/21, 23/7
caylış-	(f.-u.)	yerleşmek
	c.-ip ket-	28/1
caylivét-	(f.-u.)	yerleşmek, hazırlamak, bitirmek, düzene koymak
	c.- imen	124/15
cazanihor	(a.-f. ?)	tefeci
	c.	131/8
	c.-niñ	209/13
	c.-largá	44/1
cazi	(ç. caza)	raf
	c.-simu	96/3
caziğ	(kaz. caziğ)	suç, kabahat
	c.iñ	196/6
ceddal*	(a.)	efsanevi korkunç yaratık
	c.	215/5
cehet	(a. cihet)	cihet, taraf
	c.-tin	114/4
celip	(a. celb)	celp, çekmek
	c. kil-	98/17
cemiyet	(a. cem'iyet)	cemiyet, toplum
	c.	38/11
Cemşit	(f. Cem-şid, Cemşid)	Cemşid
	c.	80/6
cenüb	(a. cenüb)	güney
	şerkiy – c.-ida	17/18
	c.-idiki	16/9, 76/9
ceñ	(f. ceng)	cenk, savaş, vuruşma
	c.	21/11, 22/9, 22/18, 22/20, 24/4
	c. kil-	20/12
	c.-ni	23/20
	c.-ge	20/10, 33/7
	c.-ler bilen	19/12
	c.-lerde	18/14, 20/1, 24/2, 26/14
ceñçi	(f.-u. ceñ-çi)	savaşçı, dövüşçü
	c.	21/9, 24/13, 25/21
	c.-niñ	25/3
	c.-ge	24/11, 24/18, 26/1
	c.-ler	21/15, 23/5, 25/19
	c.-lirimiz	19/8, 22/10, 23/11
	c.-lirimizge	24/7

* Arapçadaki manası “cedile adıyla bilinen kuş kafesini yapan adam” demektir. (bkz. KT. / MV.)

ceñname	(f. ceng-nâme) savaş vakayinamesi, savaş destanı c. 77/7, 79/21
ceven	palan c.-ni 61/13, 63/11
ceynek	dirsek c.-te 305/3 c.-iniñ 29/3
cezmen	(a. cezmen) muhakkak, mutlaka, şüphesiz, elbette c. 30/12, 47/6
cém	(a. cem‘) cem, toplam c.-i 261/6, 264/5, 271/4 c.-i ezaliri 247/18
céñeşe	(kaz.) yenge c. 212/16
céñgi	(kaz.) yenge c.-niñ 212/12
ciddiy	(a. ciddî) ciddî c. 43/9, 81/14, 98/9 c. tûs al- (ciddileşmek) 83/3, 103/14 c.-rağ 82/11
cidel	(a. cedel) cedel, kavga, büyük tartışma, münâkaşa, macera c. 274/8 c.-kin 186/14 c. kı- 301/4
cidelit-	(a.-u.) hızlandırmak, süratlendirmek c.-iş kérek 164/16
cigdi	iğde c.-niñ 287/1 c.-ler 254/4
cigiri	sınır, hudut c.-sini 276/11
cigitlik	yiğitlik c. 51/19
ciğilda-	titremek c.-p ket- 69/14
çığ	(az.) çok, fazla c. 47/8, 166/18, 166/18, 210/12, 249/16, 256/6, 277/4 c.-lar 110/13 c.-rağ 261/12, 289/6 c.-irak 143/8
cil	(kaz.) yıl, sene c.-i 196/12
ciltek	cilve c. ét- 213/18
cilti	(< cilte) çanta c.-ni 37/7
cilve	(f. cilve) cilve, nazlı nazlı, güzel hareket c. kı- 188/11
cilvilin-	(f.-u.) cilvelenmek c.-ip
cim	sessiz, sakin, suskun c. 33/10, 127/2, 131/12, 135/13, 154/15, 185/20, 211/4, 213/8 c. bol- (susmak) 9/12, 28/20, 36/2, 50/17, 57/9, 194/13 c. tur- (susmak) 94/16, 227/9, 232/13 c. oturuş- (sessizleşmek) 40/16
cim	(a. cem‘) cem, toplam c.-i oti 261/1
cim-	sessizleşmek, susmak c.-ip ket- 51/5

cimbo	(ç.) atın boynuna takılan alet c. 64/14
cimcittik	sessizlik c. 47/13, 48/2, 68/15 c.-ka 57/16 c.-i 28/15
cimet	(?) akraba, soy c.-lirini 173/13
cimik-	susmak c.-ip kal- 266/17
cimli	sessizlik c. 68/19 c.-ni 209/6 c.-ka 68/18
cimmidi	sessizce c.-mu 210/8
cin	(f. cān) can c.-im 245/6 c.-imiz 146/20
cin	(a. cinn, cānn) cin c. tek- 47/18 c.-lar 266/20
cinaza	(a. cināze, cenāze) cenaze c. 64/6, 69/17, 69/21, 70/1, 70/14 c.-ga 61/7
cinesti	bir meyve türü (kiraz çeşidi) c.-dek kızar- 53/3
ciñ	(ç.) ölçü birimi, yarım kilogram c. 292/13 c.-ga 292/15
ciñşu	(ç.) askeri rütbe, derece c.- siğimu 63/9
ciren	sarışın, al donlu c. 170/16, 172/3, 173/5
cogaynimek	lanet okumak, lanet etmek, Allah'ın lanetine uğramış c. 177/6
conu-	haddini bildirmek c.-p koy- 171/2
coyitiñ	(ç. <covyutifi) eğitim bakanlığı c.-da 34/8
coza	(ç.) masa c. 132/20 c.-ga 88/10, 88/15 c.-diki 135/3 c.-larni 136/5
codun	kötü hava, yağmurlu hava c.-da 236/17
cuga	kürk, kışlık palto c. 17/10, 17/11, 106/12, 183/18, 227/4 c.-da 106/12 c.-si 11/6 c.-sini 105/14 c.-sini 105/19
cugaynimek	lanet okumak, lanet etmek, Allah'ın lanetine uğramış c. 128/12, 219/9 c.-ni 125/13
cuğar	(ç.) bir çiçek ismi c. 117/7

culcul	eski, yıpranmış, delik deşik c. <i>bol-</i> 49/4	
culiğ	eskimiş, harap olmuş c.-i <i>çik-</i> (<i>güçsüzleşmek, güçsüz kalmak</i>) 183/10	
culuğ	eskimiş, harap olmuş c.-um <i>çik-</i> 178/2	
cuma	olur mu?, değil mi?, evet mi? c. 275/2	
cumu	olur mu? evet mi? c. 162/16, 174/21, 182/6, 213/12, 269/4, 271/7 c. <i>sen</i> 169/17	
cuvaynimek	lanet okumak, lanet etmek, Allah'ın lanetine uğramış c. <i>ketkür</i> (<i>lanetlemek</i>) 54/15	
cuvi	(< <i>cuva</i>) kürk, kışlık palto c.-lirini 206/12	
cüdün	bitkin c. <i>bilen</i> 44/15	
cügü-	yürümek c.-! 166/13, 170/16, 170/17, 201/6, 240/12, 294/9 c.- <i>sen!</i> 194/18	
cümiğ	musluk c.-i 28/3	
cüp	(f. <i>cüft</i>) çift, eş c. 51/12, 66/11, 227/4	
cüpt	(f. <i>cüft</i>) çift c.-üm <i>bilen</i> 256/5 c.-i <i>bilen</i> 256/3	
cür-	yürümek c.-! 37/10, 227/17, 253/16, 258/13, 266/20 c.- <i>gine kénili</i> 268/9 c.-üfi! 137/10, 193/16, 278/13 c.-sile! 145/18, 145/19, 145/19 c.-üfla! 288/18 c.-üfle! 298/13 c.-üfler! 213/20, 293/10	
cüre-	yürümek c.-! 173/19, 173/21, 268/17 c.-! <i>kétimiz</i> 269/21	
cüret	(a. <i>cür'et</i>) cüret c. <i>ki-</i> 25/11, 75/18, 75/19, 81/3, 86/10, 88/21, 93/17, 94/11, 114/6	

Ç

ça	başak kalıntısı, kesmik
	ç.-din 40/20
çaç	saç
	ç. 79/18, 80/3
	ç.-i 165/17
	ç.-inifi 55/13
	ç.-ini 176/9, 187/1, 231/18
	ç.-idin 224/1
	ç.-lirimni 37/8
	ç.-liri 26/9, 37/18, 49/3, 70/5, 172/18, 229/2
	ç.-lirini 53/19, 79/11, 227/2
çaç-	saçmak, serpmek
	ç.-isen 278/18
	ç.-idu 206/14
	ç.-! 247/11
	ç.-sam 140/7
	ç.-idiğan (<i>dora ç.-idiğan aparatlar bar idi</i>) 246/18
	ç.-atti 81/8, 84/7
	ç.-idikenmiz 279/13
çaçivir-	saçıvermek, saçmak
	ç.-eymu 284/12
çaçlık	saçlı
	ç. 53/2
çaçra-	sıçramak
	ç.-p <i>tur-</i> 23/9, 108/19
çaçri-	sıçramak, bulaşmak
	ç.-ğan halda 288/20
çağ	çağ, zaman, vakit, devir
	ç. 5/3, 227/15
	ç. idi 52/16
	ç.-ni 272/14
	ç.-da 22/20, 25/11, 49/17, 51/8, 53/5, 56/15, 75/20, 93/15, 107/15, 118/6, 141/19, 187/17, 188/5
	ç.-dila 17/7, 49/15, 59/18, 75/16, 219/12
	ç.-diki 57/19, 70/16
	ç.-lar 52/7
	ç.-larda 22/16, 51/16, 53/4, 56/19, 57/2, 124/16, 129/18, 288/10
	ç.-lirim 130/7
	ç.-lirini 57/17
	ç.-liridiki 51/19
çağ	memnun, hoşnut
	ç. <i>ötkez-</i> 59/6
çağla-	tahmin etmek, ölçmek, ayarlamak
	ç.-ytti 52/10
çağli-	ölçmek, ayarlamak, tahmin etmek
	ç.-mafi! 257/21
çağlık	az, geçici
	ç. 11/12, 166/21
çak	(f. çâk) yırtık, dikiş yeri, çatlak
	ç. <i>tut-</i> 46/13
çaķ	çağ, devir, vakit, zaman
	ç. 79/10
	ç.-ka <i>nige-</i> 284/15

çak	ç.-kiçe 87/11, 148/20, 257/6 (f. çarh) tekerlek ç. 79/10 ç.-ini 79/5
çakçak	şaka ç. 83/13, 86/6, 98/12, ç. <i>kil-</i> 81/21, 86/4, 88/21, 98/7, 118/13, 119/2, 119/6
çakçakçı	şakacı ç. 105/19
çaki	bkz. igi – çakisi. ç.-si 227/2
çakir-	çağırmaq ç.-iptu –de 302/2 ç.-di 105/5 ç.-idu 162/11 ç.-ip 187/13 ç.-ip <i>kél-</i> 278/1 ç.-ğan <i>avaz</i> 301/9
çakiriva-	(<çakirival < çakip al-) çağırmaq ç.-ptiken 145/9
çakçak	sokan, sokucu, dikenli ; jurnalci ç. 9/8, 9/11, 9/13, 10/1 ç. <i>kil-</i> 81/21
çakçanlığ	çeviklik ç.-ini 17/12 ç.-imizni 167/5
çakmaq	çakmaq ç.-ni 19/18 ç.-ini 19/16
çakni-	parlamak ç.-ğandek 63/19
çal-	çalmak, müzik aleti çalmak, vurmak ç.-di 11/1, 14/20 <i>çavaş</i> ç.-di (alkışlamak) 10/4 ç.-idu 137/3, 272/3 ç.-imiz 292/4, 292/4, 292/5 ç.-sila! 272/2 ç.-almıgandin <i>kéyin</i> 271/17
çala	yarı, bitmemiş, yarım yamalak ç. 49/21 ç. <i>işleş</i> 100/4
çaldur-	çaldırmak ç.-ayçu! 137/3 ç.-ğanlar 205/4
çalgu	çalgi ç. 308/9
çalma	kurumuş çamur veya kerpiç parçası ç. bilen 125/11, 248/5 ç. <i>çüş-</i> 188/6 ç.-da 154/8
çalvaka-	ihtiyarlamak, yaşlanmaq ç.-p 8/16, 54/9
çamda-	adımlamak ç.-ymiz 308/17 ç.-p 235/12, 287/4
çamğur	şalgam, turp ç.-ğa 28/8

çamıdan	(f. çemdân) bavul, valiz ç.-ni 28/6
çanağ	göz çukuru ç. 31/7
çanağ	kabuk, kavkı ç.-lirini 117/18
çandur-	yanılmak, yanılmak ç.-up koy- 174/21
çañ	toz çıkarmak, toz kaldırmak ç. <i>keltür-</i> 48/13, 272/5
çañgal	(f.) avuç ç. <i>sal-</i> 273/14 ç.-ida 140/6
çañguñ¹⁵⁰	(ç.) senelik çiftçi ç. 142/9 ç. <i>tur-</i> 132/10, 142/5, 142/7, 163/11 ç.-ğa <i>bér-</i> 147/20
çañka-	susamak ç.-p <i>ket-</i> 199/5
çañ – topa	toz toprak ç. 76/20
Çaño	(kaz.) Şanyo isminin Kazakça'daki şekli ç.-niñ 196/11
çap-	kazmak, açmak, oymak ç.-ti 107/18 ç.-idu 77/14 ç.-idiğan <i>bala emes</i> 238/13 ç.-kan 51/14 ç.-mağçiduk 246/6
çapak	çapak ç. <i>bés-</i> 14/7, 82/3
çapan	cübbe, palto ç. 9/2, 208/5 ç.-niñ 30/21 ç.-im 170/15 ç.-imni 30/17 ç.-i 159/13 ç.-ini 183/14 ç.-imiz 66/21
çapçi-	atmak, sıçramak, fırlamak ç.-p <i>tur-</i> 152/15
çapla-	yapıştırmak ç.-ydu 290/16 ç.-ymizkin 301/18 ç.-ydiğan 301/11 ç.-ydikenmiz 301/20
çaplan-	yapışmak, yapıştırmak ç.-ğan 290/4
çaplaş	yapıştırma bala ç.-ka 190/5
çapli-	yapıştırmak ç.-ğan halda 74/1
çaplin-	yapışmak, yapıştırmak ç.-ip 87/8
çapliš-	yapışmak, sarılmak, usandırmak ç.-ip <i>két-</i> 76/18

¹⁵⁰ Çince birleşik bir kelimedir (çañ : uzun + guñ : işçi).

	ç.-ip <i>kal-</i>	95/5
çapsan	çabuk, hızlı	
	ç.	21/12, 163/1, 201/4, 216/11, 221/4, 255/7, 288/18
	ç.-la	59/11
	ç. <i>bol-</i>	212/9, 224/4, 246/13, 289/8
	ç.-rak	94/2, 118/2, 197/9, 263/4, 284/13, 292/11
	ç.-rak <i>bér-</i>	178/16
	ç.-rak <i>kel-</i>	129/6, 250/19
çapsanlaştur-	çabuklaştırmak	
	ç.-up <i>tüget-</i>	99/16
çapsanlit-	çabuklatmak, çabuklaştırmak, hızlandırmak	
	ç.-ip	105/8
çare	(f.) çare	
	ç.	13/10
	ç. <i>kil-</i>	236/8, 236/10, 250/18, 257/9
	ç.-ni	279/20
	ç.-sini	27/6
çarek	(f. çâr-yek, çehâr-yek) 8.96 kg. ağırlığındaki ölçü birimi; çeyrek	
	ç.	80/20, 83/21
çaş-	saçmak, ekmek	
	ç.-kan idi	74/9
çaşkan	fare, sıçan	
	ç.	10/12, 10/15, 11/21, 12/2, 82/13, 292/21
	ç.-lar	11/7
	ç.-larnifi	11/5, 28/18
	ç.-larni	12/5
çaşkuz-	saçmak, serptirmek	
	ç.-gan idi	84/5
çatak	aksilik, karışıklık, düzensizlik	
	ç.	144/4
	ç.-te	143/7
	ç. <i>bol-</i>	143/13
	ç. <i>çik-</i>	96/5, 96/8, 97/1, 157/11, 198/9, 277/6
	ç. <i>kil-</i> (zorluk çıkarmak)	278/19
	ç.-ifi <i>bol-</i>	294/4
	ç.-i	143/15, 144/4, 259/11
	ç.-idu	285/19
	ç.-i <i>bol-</i>	143/9
çatkal	diken, çalı	
	çova – ç.-lar	74/2
çavak	alkış	
	ç.	307/12
	ç. <i>çal-</i>	10/4, 256/9
çay	(ç.) çay	
	ç.	35/7, 64/12, 75/20, 78/1, 85/21, 129/7, 129/9, 130/18, 132/21, 133/1, 145/1, 158/3, 201/10, 236/7, 305/4
	ç. <i>iç-</i>	133/2, 136/8, 246/7, 249/12, 254/16
	ç. <i>demle-</i>	28/4
	ç. <i>ét-</i>	132/21
	ç. <i>kaynat-</i>	94/6, 130/16, 178/2, 178/17
	ç.-nifi	133/9
	ç.-ni	36/2, 86/8, 131/1, 145/11
	ç.-ğa	93/14, 145/3, 145/9, 187/13, 220/3
	çéyiñi	236/6, 132/18
	çéyiñni	133/4
	çéyi	145/12
	ç.-larni	86/1
	ç.-lirini	86/7

çayan	çıyan, akrep ç.-larniñ 232/4
çayki-	sallamak béşini ç.-di 103/17
çayna-	çiğnemek ç.-msiz 83/9
çayni-	çiğnemek ç.-silimu 145/16 ç.-may jut- 50/5
çaynival-	(< çaynıp al-) çiğnemek ç.-aymikin 83/1
çay – pay	çay ve çay çay türü içecekler ç. iç- 145/5
çayşap	(f. çâder-şeb?) çarşaf ç. 116/16
çek-	içmek (sigara içmek), çiğnemek, çekmek tamaka ç.-kende 135/21 ç.-mey 82/15
çek-	çekmek ç.-kini 126/10
çekçeyt-	gözlerini fal taşı gibi açtırmak ç.-ip 44/9
çekçiy-	gözlerini fal taşı gibi açmak ç.-ip 289/17
çeksiz	sınırsız, uçsuz bucaksız ç. 43/1
çelle-	nişan almak, nişanlayıp atmak, sallamak, atmak ç.-p tur- 54/2
çem	(f. çerm) kösele, ayakkabının altı ç.-i çaplin- 87/8 ç.-ige 82/9
çençil-	(kaz.) ezilmek ç.-gen 232/14
çenzi	(ç.) kullanılmak için kesilmiş ince çam ağaçları ç.-lerniñ 22/3
çerh	(f. çarh) çark ç.-iñ 273/9
çeş	buğdayın ot ve samandan ayrılmış hali ç. 40/20 ç. kıl- 40/20, 179/1 ç.-niñ 41/5
çet	kıyı, kenar, yan ç.-ke 226/2 ç.-ke tart- 129/12, 134/2, 174/20 ç.-te 17/8, 49/20, 112/7 ç.-tiki 262/14 ç.-tin 29/5, 265/2 çétige 102/3 çétide 85/7, 116/17, 200/7
çeyle-	çiğnemek, yoğurmak ç.-p 99/16
çeynek	demlik, çaydanlık ç.-te 305/4
çéc-	saçmak serpmek ç.-ivatidu 279/19 ç.-iñ! 83/15 ç.-ip 37/8, 238/4, 274/11 ç.-ip bak- 109/12 ç.-ip ber- 83/17, 83/21

	ç.-ip kaç-	140/5	
	ç.-ip öt-	68/6	
	ç.-ip tur-	68/8	
	ç.-ip yét-	182/10	
çéçen	hazır cevap, hatip, temiz		
	ç. kız	204/11	
çéçil-	saçılmak, serpilmek		
	ç.-ip	72/12	
	ç.-ip ket-	43/8, 92/17, 99/11	
	ç.-ip yat-	27/12, 77/3, 141/20	
	ç.-idiğan (<i>jurıka ç.-idiğan yüz teñge sélikni</i>)		158/11
	ç.-ğan (<i>yüzige ç.-ğan kara çaçliri</i>)	26/9	
	ç.-atti	70/12	
çéçil-	sinirlenmek		
	ç.-ip kár-	145/20	
çéçiş	saçma, serpme		
	ç.	257/2, 278/14	
	ç.-mi	277/18	
	ç.-ka	105/5	
	ç.-ta	107/12	
çék	sınır, hudut		
	ç.-i idi	18/8	
çék-	içmek (sigara içmek) ; çiğnemek, çekmek		
	nas ç.-idu	201/14, 241/2	
çék-	çekmek		
	ç.-idu	168/1	
	ç.-ip	57/3, 167/12, 167/15	
	ç.-ip baq-	168/1	
çéke	şakak		
	ç. çéçi	176/9	
çékış-	şakalaşmak, şaka etmek		
	ç.-ivatimen	304/2	
çékışivir-	vuruşuvermek, vurmak		
	ç.-imen	167/18	
çékive-	(< çekiver-) çekivermek, çekmek		
	ç.-me!	220/17	
çékivét-	(< çekip yat-) içmek		
	ç.-ip	36/2	
çék-	değişmek, takas etmek		
	ç.-ip	144/13	
çék-	sokmak		
	ç.-ip turudu	16/5	
çékildur-	sokmak, koymak		
	ç.-up koy-	124/13	
çékimçilik	iftiracılık		
	ç.	32/14	
çékir üjmi	dut ağacı meyvesi		
	ç.-niñ	73/13	
çékış-	uğraşmak, dalaşmak, kavga etmek		
	ç.-mañlar!	271/14	
çékış-	şakalaşmak, şaka etmek		
	ç.-ti	88/19	
	ç.-ip	139/11	
çél-	çalmak, bir müzik aleti çalmak, vurmak		
	ç.-ivatidu	292/2	
	ç.-iñ	138/1	
	ç.-ip	8/6, 138/1, 202/21	
	çélip - çélip har-	269/9	

	ç.-ip <i>ber-</i>	137/19, 137/21, 269/8, 272/1	
	ç.-ip <i>bék-</i>	271/17	
	ç.-ip <i>tohtap</i>	273/18	
	<i>çavak</i> ç.-ip	256/9	
çélik-		görünmek, yansımak, ele geçmek	
	ç.-atti	71/6	
çélin-		çalmak	
	ç.-idu	195/10	
çéliš-		çalışmak	
	ç.-maқта	97/10	
çélivat-		çalmak	
	ç.-қан (<i>ravap</i> ç.-қан kim?)		268/5
çéñ		toz çıkarmak ; yüksek ses, gürültü	
	ç.-i <i>çik-</i>	255/20	
çép-		kazmak, açmak, oymak	
	ç.-ip <i>ét-</i>	136/4	
çép-		koşmak	
	ç.-ip <i>kel-</i>	119/11, 229/7	
çépiş		kazış, kazma, açış, açma	
	ç.	163/17	
	ç.-tin <i>başqa</i>	107/14	
çérik		asker, savaşçı	
	ç.	65/8	
	ç.-ler <i>üçün</i>	62/16	
	ç.-lerniñ	63/8	
çét-		bağlamak	
	ç.-ip <i>köz-</i>	144/20	
çiçañşi-		çok kızmak, yerinden kalkıp gitmek, kızmak	
	ç.-p <i>ket-</i>	151/13	
çiçekli-		çiçeklemek, çiçeklenmek, çiçek dikmek	
	ç.-gende	88/17	
	ç.-gen <i>kava bariñ</i>	123/5	
çida-		dayanmak, tahammül etmek	
	ç.-ymen	186/18	
	ç.-ydu	75/5, 198/21	
	ç.-!	256/9	
	ç.-ñ	291/9, 292/4	
	ç.-p	68/11	
	ç.-p <i>bol-</i>	73/13	
	ç.-p <i>turalmay</i> (<i>dayanılmaz</i>)		50/9
	ç.-lmaymen	153/7	
	ç.-lmiginimdin <i>keyin</i>	35/4	
çidam		(moğ.) sabır, tahammül, dayanma gücü	
	ç.	92/9, 92/9	
	ç. bilen	116/3	
çidamliқ		(moğ.-u. çidam-liқ) dayanıklı, sabırlı	
	ç.	114/8	
çidamsizliқ		dayanaksızlık, tahammülsüzlük	
	ç.-ini	91/4	
çidi-		dayanmak	
	ç.-sa	173/12	
	ç.-may	117/4	
	ç.-ğan <i>adem</i>	91/16	
	ç.-ğanга	140/8	
	ç.-midim	91/9	
	ç.-mas	168/18, 169/2, 169/8	
çig-		bağlamak, düğümlemek	
	ç.-di	88/1	

çige	ç.-ip koy- 213/11 kenevir ; kınnar ç. 217/6 ç. bilen 46/12, 86/19 çigini 46/16
çigış	düğümleme, bağlama, bağ ç. kir- (karışık hale gelmek, düğümlendirmek) 29/9, 42/21
çigit	pamuk çekirdeği (pamuk tohumu) ç. 242/9
çigivet-	(çigip et-) bağlamak, , düğümlemek ç.-tim 213/10
çig	bir bitki çeşidi ç. 85/16
çij	taklidi ses ç. 73/10, 73/11, 73/11
çik-	içmek, çiğnemek (sigara içmek, nas çiğnemek) ç.-imen 191/8 ç.-idu 253/19
çik-	bağlamak ç.-ken 94/7
çike	şakak, alın ç.-fiğe 223/5
çiketki	çekirge ç.-lernifi 73/8
çikin-	çekilmek, çekinmek, çaymak, dönmek arkışa ç.-mestin (geriye dönmeden) 115/10
çikitış	(< çıkıp ket-iş) çıkıp gitme, gidiş aylinip ç.-iğe (dönüp gitmeye) 128/10
çikilevel-	alınna bağlamak ç.-ip 86/3
çikivér-	çekmek, çekivermek, içivermek ç.-ip 210/163
çik-	çıkmaq ç.-ivatidu 5/8, 259/17 ç.-maқта 97/12 ç.-ar 63/10, 156/16 ç.-armu 14/9 ç.-kan turup 300/10 ç.-iptu 74/9, 190/21, 236/17 ç.-iptude 182/12 ç.-tim 34/16, 38/3, 68/2 ç.-timmu 35/1 ç.-tiñ 6/14 ç.-ti 8/3, 11/7, 11/8, 15/6, 32/15, 88/16, 118/15, 189/6, 242/16, 277/6, 291/10, 309/6 ç.-ta (az.) 129/17 ç.-timu 126/4 ç.-imen 58/20, 64/11, 164/20, 208/1 ç.-maқçı 286/9 ç.-idu 58/21, 129/8, 131/5, 135/19, 136/4, 140/6, 140/14, 145/2, 145/20, 149/9, 149/16, 150/2, 156/2, 162/4, 166/13, 169/20, 173/6, 174/2, 175/4, 179/9, 181/4, 182/11, 191/1, 192/12, 193/11, 198/4, 201/7, 201/19, 204/1, 214/5, 214/16, 218/9, 220/6, 224/13, 229/8, 230/6, 232/17, 236/2, 240/17, 244/15, 245/11, 248/13, 250/12, 250/13, 258/7, 261/3, 273/7, 284/16, 286/1, 288/12, 293/11 ç.-işidu 205/3, 210/20 ç.-ay! 197/17 ç.-! 166/12, 170/15, 170/15, 201/10

ç.-sun!	283/21	
ç.-ifilär!	197/6	
ç.-sam	63/1, 125/10	
ç.-sañ	267/2	
ç.-sa	46/8, 138/3, 211/6, 255/20, 283/17, 285/13	
ç.-ip	6/16, 7/2, 34/14, 35/15, 81/11, 102/5, 102/15, 106/7, 130/16, 148/9, 176/13, 185/13, 188/11, 194/4, 195/11, 204/10, 206/8, 206/13, 207/5, 209/15, 220/7, 227/5, 227/14, 228/21, 249/21, 254/16	
ç.-ipla	189/17	
ç.-ip bak-	145/2	
ç.-ip bol-	300/17	
ç.-ip kél-	211/10, 211/12, 214/14, 215/3	
ç.-ip ket-	23/15, 54/10, 65/16, 69/15, 93/15, 133/7, 158/4, 160/11, 163/21, 164/3, 165/10, 178/2, 179/7, 183/10, 185/6, 190/10, 194/5, 195/7, 205/5, 206/7, 206/9, 208/2, 216/14, 226/11, 227/21, 228/7, 228/11, 231/12, 245/9, 250/20, 275/2, 288/19, 292/21, 296/5, 298/5, 305/7, 305/17	
ç.-ip kètip bar-	131/17, 215/16	
ç.-ip kal-	35/15, 75/9, 244/4	
ç.-ip oltar-	102/14	
ç.-ip oltur-	246/11, 246/14	
ç.-kanda	259/12, 305/10	
ç.-kili bolmaydigan	136/11	
ç.-kiçe	259/3	
ç.-idigan	159/20, 308/5	
ç.-kan	22/1, 26/4, 30/21, 55/8, 67/12, 90/8, 158/10, 179/13, 242/10	
ç.-kini	15/1	
ç.-kinimda	34/9	
ç.-kinini	289/1	
ç.-kanlarni	290/6	
ç.-kanligifni	194/17	
ç.-kanligini	97/17	
ç.-ivatatti	54/20	
ç.-kan idifitiz	18/18	
ç.-kan idi	78/19, 140/21, 145/9	
ç.-attimmu	7/4	
ç.-işim kérek idigu	64/7	
ç.-idikende	43/18	
ç.-mas	255/20, 255/21	
ç.-midi	54/18, 111/11, 237/7	
ç.-mamsiz	102/12	
ç.-maydu	37/5	
ç.-maydu-de	167/20	
ç.-maydigu	6/5	
ç.-misafñ	164/1, 171/9, 171/19	
ç.-miğandin kéyin	129/15	
ç.-masliq	100/2	
ç.-miğan (çüce ç.-ğan çag)	5/3,	
ç.-miğan (töpilikke ç.-ğan ceñçiler)	23/4	
ç.-miğan idi	97/1	
ç.-almay61/8		
çıkarmak		
ç.-ğan	140/8	
ç.-diñma?	256/15	
ç.-di	87/16, 115/3, 172/12	
ç.-di-de	67/13	
ç.-sila	273/4	

çıkār-

	ç.-sañ <i>bol-</i>	161/19
	ç.-sağ <i>bol-</i>	283/17
	ç.-may <i>jürüve-</i>	171/4
	ç.-ğünim yok	139/9
	ç.-mamdila	162/8
	ç.-ma!	197/21
	ç.-maylide	283/2
çıkargüçü	çıkarcı	
	ç.-lar	32/20
çikim	gider, masraf	
	ç. <i>tart-</i>	158/2
	ç.-lirimni	158/7
	ç.-lirini	306/8
çikir-	çıkarmak	
	ç.-amsiler	98/15
	ç.-imen	61/11
	ç.-idu	270/6
	ç.-iflar	283/12
	ç.-iş kérek	216/17
	ç.-işiflar kérek	277/14
	ç.-ip	44/6, 77/10, 96/8, 103/5, 183/13, 198/9, 283/8, 283/15, 289/17
	ç.-ip <i>jürü-</i>	96/5
	ç.-ip <i>koy-</i>	100/3
	ç.-almay	104/7
çikira-	çır çır ses çıkarmak, taklidi ses	
	ç.-p <i>turatti</i>	42/10
çikiriş	çıkarma, çıkarış	
	ç.-la <i>kal-</i>	87/10
	ç.-ta	301/21
	ç.-i	157/11
çikirivét-	(< çıkarıp yat-) çıkarmak, çıkarıvermek	
	ç.-imen	223/9
	ç.-imizmu?	290/11
	ç.-!	180/3
	ç.-ip	165/8
çikirivit-	(< çikirip yat-) çıkarmak	
	ç.-eyli!	189/13
çikiş	çıkış, çıkma	
	ç.	134/13
	ç.-ka	25/10
	ç.-ka <i>başla-</i>	125/7, 211/5
	ç.-ini	281/11
çikiş-	anlaşmak, geçinmek	
	ç.-imizgu	297/19
	ç.-almaymen	297/18
çikişmak	anlaşmak	
	ç.	297/13
çikival-	(< çıkıp al-) çıkarıvermek, çıkmak	
	ç.-dim	53/10
	ç.-di	89/5
	ç.-idu	126/1
çikivat-	çıkma	
	ç.-kan (<i>kuyuk şahlap ç.-kan kiçikkine şaptulluk bağni</i>)	76/13
	ç.-kinini	61/14
çikivet-	(< çıkıp yat-) çıkmak	
	ç.-ken <i>atlardin</i>	164/13

çıkıvér-	çıkıvermek
çila-	ç.-iş kérek 210/17 batırmak, banmak, ıslatmak, nemlendirmek
çilan-	ç.-p <i>jürüpsen</i> 180/13 ıslanmak, sulanmak
çile	ç.-p <i>jürüsen</i> 252/9 ç.-ğan <i>nanniñ</i> 206/1 gübre
çilek	ç. 34/18 çanta, kova
çiliş-	ç. 47/2, 83/18, 85/17, 176/4, 270/14 ç. bilen 131/5 ç.-lirini 77/19 ç.-lerni 179/10 ç.-lerdiki 182/16 ç.-çe 74/9
çilive-	batmak ç.-ip <i>kétip bar-</i> 60/10 batmak, batıvermek
çillağ	ç.-sile 273/6 düğün sonrası akrabalar arasındaki konukluk
çilli-	ç.-ka <i>kél-</i> 211/2 çağırmaq, davet etmek
çim	ç.-ğanda 51/13 çim, çimli toprak
çimen	ç. <i>bas-</i> 289/9 çayır
çimenlik	ç.-ni 51/15 çimenlik, çayırılık
Çimenhan	ç.-lerde 130/6 bir bayan ismi
çimiril-	ç.-ğa 27/4 yummak
çimirila-	ç.-ip 63/18 (göz) yummak, kırpmak
çimirilit-	ç.-p <i>turudu</i> 73/6 yummak
çin	ç.-ip 83/4 doğru, gerçek
çine	ç. <i>kiçkir-</i> 208/9, 208/11 (f. çinî) kase, porselen
çiniğ-	ç. 78/1, 132/20, 264/6, 264/6 <i>apkur</i> ç.-dek <i>bol-</i> 117/13 ç.-ni 195/14 ç.-ge 8/12 ç.-din 160/15 ç.-si 9/17 ç.-lerni 90/18
çiniğış	sağlamlaşmak, dayanıklı hale gelmek
çiniğış	ç.-ivatidiğu? 103/18 ç.-idu 36/12 ç.-kansıri 278/7 ç.-kanlığını 115/14 ç.-miğanliğin 104/5 sağlamlama, dayanma
çiniğış	ç. 72/1

çiñ	sağlam, sıkı, sabit ç. 230/13, 291/18 ç. <i>bağla-</i> 24/21, 92/4, 196/4 ç. <i>çigivet-</i> (<i>sıka bağlamak</i>) 213/10 ç. <i>kil-</i> 72/15 ç. <i>tut-</i> 65/7
çiñ – çiñ	sıkı sıkı, sağlam ç. 107/13
çiñit-	sağlamlaştırmak, sıkılaştırmak ç.-ip 291/15
çir-	çürümek ç.-ip <i>ket-</i> 42/11, 46/13
çirak	(f. <i>çirâğ, çerâğ</i>) kandil, yağ lambası ç. 46/3, 200/5 ç.-tin 48/2 çirigini 181/1 ç.-lar 200/6
çirakpay	(f. <i>çirâğ-pâ, çirâğ-pây</i>) ışıklandırmada kullanılan alet ç.-lar 200/6
çiray	(f. <i>çirâğ ?</i>) yüz, sima, çehre <i>oçuk</i> ç. (<i>güler yüz</i>) 66/10 ç.-im 153/8 ç.-imğa 37/14 ç.-i 42/7, 57/14, 69/12 ç.-idek <i>bol-</i> 69/11 ç.-ini 42/12, 53/6, 57/16 ç.-ini <i>tur-</i> 34/7 ç.-iğa <i>qara-</i> 303/6 ç.-idin 47/11 ç.-liri <i>sağır-</i> 37/18
çiraylık	(f. ?-u.) güzel, güzellik ç. 7/16, 8/21, 10/10, 43/16, 56/9, 56/19, 57/13, 58/13, 67/10, 80/7, 81/6, 89/10, 93/7, 111/9, 116/21, 117/16, 123/6, 129/17, 137/3, 149/6, 181/1, 204/11, 227/10, 230/3, 255/9, 269/5, 269/7, 288/6 ç. idi 51/2 ç.-tu 172/1 ç. <i>bol-</i> 117/8 ç. <i>kéyin-</i> 37/6 ç. <i>körün-</i> 49/10, 53/20 ç.-çe 283/9
çirindi	çürümüş şey ; bitkilerin çürümesinden hasıl olan toprak gübre <i>eşlet</i> – ç.-ler 68/7
çiritivet-	çürütmek ç.-misem 195/9
çiş	diş ç. <i>aç-</i> 12/3 ç.-niñ 12/1 ç.-ka 145/12 ç.-imğa <i>teg-</i> 238/18 ç.-iftiz bilen ç.-ifniñ 145/10 ç.-ifni <i>sundur-</i> 168/8 ç.-ifğa <i>çék-</i> 168/1 ç.-iniñ <i>éğini</i> 51/7 ç.-ini 251/18 ç.-iğa 170/20 ç.-iğa <i>teg-</i> 147/5, 167/12, 167/15, 238/16, 303/11 ç.-imiz 145/14

	ç.-lirini <i>kiriştür-</i>	26/7
	ç.-liriğa <i>tek-</i>	238/20
çişle-	dişlemek	
	ç.-p	273/19
çişli-	ç.-p <i>çişlep al-</i>	273/19
	dişlemek	
	ç.-gende	213/13
çişliş-	ç.-mestin	73/7
	dişlemek	
çit	ç.-ip <i>ye-</i>	176/2
	(r.) basma (kumaş çeşidi)	
çivi	ç.	173/16, 201/18
	kasık	
çivek	ç.-siğa	40/10
	ayakkabı türü, yumuşak deriden dikilmiş ayakkabı	
çiviç	ç.-tin	27/16
	çubuk	
	ç.-tin	48/13
çivin	ç.-liridin	112/7
	sinek	
	ç.	69/6
	ç.-dek	273/13
	ç.-ler	74/2, 93/13
	ç.-lerniñ	68/16, 74/17
çoçka	domuz	
	ç.	64/18
çoççili-	dimdik durmak, çıkıntılı olmak	
	ç.-ğan idim	63/18
çoççuy-	dimdik durmak	
	ç.-up <i>turudu</i>	58/18
çok	taklidi ses, öperken çıkarılan ses	
	ç.-kide	213/13
çokan	evlenmiş genç bayan	
	ç.	86/13, 270/4
	ç.-de	305/8
	ç.-de sen	293/3
çoқан	gürültü, bağırma, uğultu	
	ç.	22/15
	ç. <i>sél-</i>	22/18, 48/12, 119/10
çoқu-	gagalamak, gagasıyla vurmak	
	ç.-ymen	7/11
	ç.-p	6/9
	ç.-maydu	226/3
çoli	boş vakit, müsait zaman	
	ç.-si yok	161/5
	ç.-si <i>tég-</i> (<i>vakti olmak</i>)	30/11
çoқula-	gagalamak	
	ç.-p	7/12
çolak	çolak	
	ç.	25/12, 25/16
çolpan	zühre yıldızı, çoban yıldızı	
	ç.	185/15
çomak	çomak	
	ç.	22/11
çoñ	büyük	
	ç.	13/3, 27/7, 49/21, 60/9, 75/6, 105/1, 136/10, 174/6, 186/15, 200/4, 200/4, 218/5, 248/18, 249/14, 266/6, 290/6, 290/8, 293/13, 302/11, 306/5, 306/7

	ç. <i>bol-</i> 42/17, 132/2, 132/11, 153/6, 202/9
	ç. <i>kil-</i> 127/2, 147/16, 228/4, 251/14
	ç. <i>ötkez-</i> 66/17
	ç. <i>tut-</i> 202/10
	ç.-i 63/9
	ç.-lar bilen 219/7
	ç.-liri 59/11, 176/17
	ç.-liridin 187/13
çoñ apa	teyze, hala, nine, büyük anne
	ç. 131/4, 133/6
	ç.-mnifi 134/11, 191/14
	ç.-fñifi 191/16
çoñçilli-	ötmek (torgay kuşunun ötüşü)
	ç.-ğanda 163/2
çoñ dada	dede, amca, dayı
	ç. 89/8
çoñiy-	büyüme
	ç.-a 287/10
çoñkur	derin
	ç. 26/12, 31/7
çoñkurliğ	derinlik
	ç.-i bilen 19/3
çoñkurluk	derinlik
	ç.-ni 95/4
çopak	çapak
	ç. <i>bés-</i> 49/3
çoruk	çank
	ç. 227/5
çoşka	domuz
	ç. 65/4
	ç.-niñ 65/3
çova	çalı, çırpı
	ç. 74/2
çöci	civciv
	ç.-ni 260/18
çöcek	hikaye
	<i>söz</i> – ç. 99/18
	ç. <i>éyt-</i> 5/6
	<i>söz</i> – ç.-ke 132/8
çöçit-	ürkütme, korkutma
	ç.-etti 98/9
çöçitivet-	ürkütme, korkutma
	ç.-ti 55/9
çöçü	korkak
	ç.-sun! 300/14
	ç.-p 300/16
	ç.-p <i>kalidu</i> 224/20
	ç.-p <i>qapsen</i> 65/19
çöçüri	(<çöçüre) mantı
	ç.ni (<i>çöçürini ham sanap jürüpsen "hayal peşinde koşmak"</i>) 180/2
çöçüt-	korkutma, ürkütme
	ç.-imen 300/19
çöçütüvet-	ürkütüverme, korkutuverme
	ç.-ti 26/5
çögül-	dönme, dönüp durma. çevirme
	ç.-üp <i>qoy-</i> 40/12
çögün	ibrik
	ç. 28/4, 47/7, 47/2, 200/8, 201/11, 204/10

çök-	batmak, çökmek	
	ç.-üp <i>ket-</i>	61/11
	ç.-üp <i>yat-</i>	33/3
çökür-	batırmak	
	ç.-üp <i>koş-</i>	204/7
çöl	çöl	
	ç.-de	256/2
	ç.-lerde	149/21
çöm-	dalmak, hayal kurmak	
	ç.-üp	28/14
	ç.-ğan <i>halda</i>	70/15
	ç.-ğan <i>ligidin</i>	93/11
	ç.-ğan <i>idi</i>	27/7
çömüç	kepçe	
	ç.-imu	297/2
	ç.-ler	116/20
çömül-	toz dumandan içinde kalmak, dalmak, batmak	
	ç.-ğan (<i>topıga ç.-ğan bopisini</i>)	31/11
çömüş	kepçe	
	ç.	47/3
çöp	ot, bitki	
	ç.	84/20, 84/20
	ç. <i>sél-</i>	260/4
	ç.-ler	43/3, 261/11, 262/17
	ç.-l <i>ermi</i>	82/1
çör	çevre	
	ç.-sige	257/11
çöre	çevre	
	<i>öp - ç.-mdin (vöre, çevre, civar)</i>	56/17
	ç.-si	77/7
	ç.-sini	81/20
	ç.-sige	135/18
	ç.-side	200/8
	ç.-liri	79/19
çörüvét-	atmak, fırlatmak	
	ç.-idu	273/11
çugu-	parçalamak, ayırmak	
	ç.-p	19/21
çugul-	dağılmak, karışmak, çözülmek, açılmak	
	ç.-up <i>ket-</i>	7/9
	ç.-ğan	227/1, 229/2
çuğçili-	eşelemek, ateşi karıştırmak	
	<i>otni ç.-dim</i>	57/10
çuğula-	gagalamak	
	ç.-p	5/14
çulak	çolak	
	ç. <i>tam (eski, yarık yıkık duvar)</i>	55/8
çulvur	dizgin	
	ç.	62/4
çuñ	büyük	
	ç.	51/12
	ç.-liriniñi	59/17
çuñkur	derin	
	ç.-rak (<i>derince</i>)	61/9
çuruñ	ses, gürültü	
	<i>varañ - ç.</i>	190/9, 214/4

çuyun	font, dökme demir, işlenmemiş demir ç.-mu 47/6 ç.-dek 40/3, 289/13
çüce	civcic ç. 5/1, 5/3, 5/11, 6/6 ç.-ni 5/14, 7/12
çüçü-	korkmak, ürkmek, endişeli olmak ç.-p <i>kaşsen</i> 172/9
çüçün	(ç.) tahta kurusu ç.-lar 28/21
çüçük	tatlı, şekerli <i>aççık</i> - ç. 93/8
çüm-	düşmek, sarmak ç.-üdu 181/2
çünki	(f.) çünkü ç. 6/18, 20/1, 29/12, 33/14, 52/10, 57/14, 59/14, 76/20, 84/12, 98/9, 98/19, 108/6
çünke-	örtmek, kapatmak ç.-p 30/3
çüş	öğlen ç.-kiçe 60/6, 65/21
çüş	düş, rüya ç. <i>kör-</i> 186/10 ç.-ümde 38/5 ç.-ide 5/4 ç.-liri 270/19
çüş-	düşmek, inmek ç.-üvatidu 188/7 ç.-mekte 81/11 ç.-erkin 131/9 ç.-üptu 256/13 ç.-üptu-de 242/1 ç.-tüm 32/3, 36/6 ç.-ti 9/8, 12/3, 42/5, 51/20, 54/2, 189/6, 189/9, 244/12 ç.-ümen 302/11 ç.-üdu 188/6, 203/3, 223/6, 223/21, 229/1, 260/10 ç.-üdu-de 165/2 ç.-! 85/2 ç.-se 134/20 ç.-üp 29/16, 30/2, 52/20, 65/19, 84/19, 86/21, 125/10, 223/17, 223/19, 257/14, 290/9, 290/15, 291/13, 291/18 ç.-üp <i>kal-</i> 72/13154/17 ç.-üp <i>kal-di</i> 241/18 ç.-üp <i>kal-may</i> 41/21 ç.-üp <i>kaşsen</i> 65/19 ç.-üp <i>kaştu</i> 160/18 ç.-üp <i>kêlidu</i> 195/21 ç.-üp <i>ket-</i> 58/2, 111/14, 146/9, 154/16, 157/13, 157/21, 243/3 ç.-üp <i>tur-</i> 97/13, 111/17, 200/5 ç.-kende 92/14, 125/7 ç.-kiçe 142/9 ç.-mey 219/2 ç.-ken 48/8, 53/18, 69/13, 95/13, 159/3, 176/16, 182/14, 236/4, 273/13, 277/18 ç.-kendekmu 174/4 ç.-kenni 236/16 ç.-kenligige 91/11 ç.-kenti 245/7 ç.-ken idi 85/11, 118/6

	ç.-ettimmu	7/5
	ç.-tıptiken	261/7
	ç.-emdiken	128/1
	ç.-mepsengu?	246/15
	ç.-migendu	245/9
çüşen-	anlamak	
	ç.-dim	38/11, 307/16
	ç.-di	83/13
	ç.-duķ	282/17
	ç.-sek <i>boludu</i>	282/16
	ç.-genlik <i>emes</i>	282/19
	ç.-meyvatmamdu	276/8
	ç.-meysen	251/21
	ç.-meydila	251/20
	ç.-mey <i>ķal-</i>	139/4
	ç.-migenlerge	282/17
	ç.-meydikenla	249/4
çüşendür-	anlatmak	
	ç.-üvatidu	242/20
	ç.-üdu	243/1, 243/1
	ç.-üp <i>ber-</i>	50/3, 279/17
çüşendürüş	anlatma, anlatış	
	ç.	33/9
çüşer-	indirmek	
	ç.-meysengu	218/14
çüşert-	indirtmek	
	ç.-ken (<i>baş ç.-ken kişiniñ</i>)	79/13
çüşkünlük	moral bozukluğu, can sıkıntısı, düşkünlük	
	ç.	31/19, 99/1
çüşlük	öğlen	
	ç.	95/16, 246/5
çüşün-	anlamak	
	ç.-üvatimen	306/3
	ç.-üptimen	301/7
	ç.-üp	300/18
	ç.-üp <i>bolmaydigan</i>	42/9
	ç.-üp <i>ķel-</i>	283/11
	ç.-üp <i>ķet-</i>	239/21
	ç.-üp <i>ķaldi</i>	249/3, 249/5
	ç.-üp <i>ķetelmeydu</i>	278/6
	ç.-elmidiñ	14/13
çüşünçe	düşünce, fikir	
	ç. <i>ber-</i>	276/12
	ç.-si	281/20
çüşündür-	anlatmak	
	ç.-üp	33/4
çüşünüş	anlatma, düşünme, düşünüş	
	ç.-ge	282/11
çüşünüva-	(< çüşünüval- < çüşünüp al-) düşünmek, anlamak	
	ç.-psiz	252/13
çüşür-	düşürmek, indirmek	
	ç.-üdu	272/10
	ç.-ümüz	154/14
	ç.-üşimiz <i>ķerek</i>	108/18
	ç.-üp	69/19, 79/12
	ç.-üdigän	246/17
	ç.-meymen	218/17
	ç.-misek	231/11
	ç.-meytti	52/5

çüşüvat-

(< çüşüp yat-) düşmek

çüşüvir-

ç.-kan 26/8, 57/15, 61/15, 95/7

düşürmek

ç.-idiğan 154/19

D

daci-	çekilmek, uzaklaşmak, dönmek
	d.-ip 189/4
dada	baba
	d. 119/10, 245/16, 247/1, 247/7, 247/12, 248/11, 252/13, 253/9, 286/11, 286/19, 297/11, 297/14, 298/1, 298/9
	d.-m 58/9, 59/8, 59/9, 63/6, 64/5, 64/7, 69/6, 116/10, 116/10, 126/14, 126/20, 127/16, 184/9, 249/13, 271/3, 287/1, 294/13, 298/17, 300/16
	d.-mniñ 59/14, 62/8, 66/17
	d.-mni 70/11
	d.-mğa 244/14, 277/5
	d.-mdin 136/9
	d.-ñi 69/2, 66/11, 126/16, 127/13, 244/8, 294/15, 294/20 296/4
	d.-ñla 271/1
	d.-ñniñ 66/14, 184/1, 276/2
	d.-ñni 62/12
	d.-ñniñkidek 183/18
	d.-si 47/16, 78/10, 90/3, 282/2
	d.-siniñ 69/8, 78/8, 279/18
	d.-side 126/12
	d.-sidin 78/8, 78/17, 123/2
	d.-mizğa 126/13
	d.-mizdin 39/4
	d.-lirini 270/5
dağ	(f. dâğ) leke, benek
	d.-imen 256/4
	d.-i 70/17
dağlavat-	(f.-u.) kızdırmak, yakmak, dağlamak
	d.-қан idi 46/3
dağan	(?) büyücü, üfürükçü
	d.-ğa 243/12
daka	(?) gaz bezi
	d. 25/2
dal	dal
	d. <i>bol-</i> 128/4
dala	kır, tarla ; evin dışı, sokak
	d. 245/14
	d. - <i>tüz (ova)</i> 255/2
	d.-ni 76/14, 111/14
	d.-ğa 6/1, 6/16
	d.-da 6/18, 6/21
	d.-diki 102/17
dalalet	(a. delâlet) delil, kanıt
	d. <i>kil-</i> 107/14
dalan	(f. dâlân) dış oda, bekleme odası, kapı aralığı
	d. 204/9
	d.-da 116/19
dalci-	çekilmek, uzaklaşmak
	d.-ydu 289/18
dalciy-	çekilmek, uzaklaşmak
	d.-idu 216/20
daldi	siper, sığınak
	d.-ğa <i>al-</i> 210/21

	d.-sığa	188/10
	d.-rağ	266/20
dan	(f. dān) tane, tohum	
	d.	6/16, 68/19
	d.-mu	6/20
	d.-lar	74/10, 97/12
	d.-larni	43/8, 97/9
	d.-liri	72/11, 92/17
	d.-liridek	53/17
danlığrak	tanelice, tohumlu	
	d.	41/5
dane	(f. dāne) tane	
	d.	28/2, 76/3, 76/5, 76/6, 114/16, 114/16, 116/17, 129/8
	d.-sini	82/19
danişmen	(f. dāniş-mend) akıllı, bilge	
	d.	12/15
dañlık	ünlü, şanlı	
	d.	167/15
dap	(a. deff) def	
	d. – <i>dumbağ</i>	202/11, 202/21, 205/3, 206/11
dardayt-	dimdik durmak, çıkmak, ilerlemek, taşmak,	
	d.-ğan halda	117/19
darin	(ç.) makam sahibi	
	d.	158/5
	d.-ğa	230/18
darit-	başakakmak	
	d.-ip	240/14
das	(a. dās) tas, leğen	
	d. – <i>çilekirini</i>	77/19
dat	pas	
	d. <i>bas-</i>	77/5
dathorluk	(f.-u. dād-ğor-luğ) şikayetçilik, feryat figan	
	d. <i>kil-</i>	279/7
datlaş	(f.-u. dād-laş) şikayet, imdat, feryat etme	
	d.-mu	63/5
datli-	(f.-u. dād-li-) şikayet etmek, imdat dilemek, feryat etmek	
	d.-mamdu	47/20
datliş-	paslanmak	
	d.-ip <i>ket-</i>	76/15
dava¹⁵¹	(a. devâ') deva	
	d.	151/16
	d. <i>kör-</i>	222/18
dava	(a. da'vâ) dava	
	d.-sini <i>pütüz-</i>	158/12
davam	(a. devâm) devam	
	d. <i>kil-</i>	32/7, 52/15, 64/3, 73/2, 78/9, 79/1, 79/18, 80/5, 89/16
	d.-ida	79/6
davan	tavan, yokuş, dağ boğazı, zirve	
	d.-de	136/11
	d.-ğa	7/4
	d.-ğa <i>çik-</i>	7/2
	d.-din <i>çik-</i>	134/13
	d.-i	134/12
davat-	(< söylep yat-) söylemek	
	d.-kandek	55/17

¹⁵¹ Bu kelime metinde "revâ : uygun görme" anlamı vermektedir. Bu sebeple baskı hatası olabileceği dikkate alınmalıdır.

davrañ	çok övmek veya övünmek, yaygara d. <i>ki-</i> 108/2
dayim	(a. dâ'im) daim, sürekli d. 82/11, 139/18
dayimi	(a. dâ'imî) sürekli, daimî d. 100/13, 100/17, 102/21
dayimiy	(a. dâ'imî) daimî, sürekli d. 104/11
dayiri	(a. dâ'ire) daire, civar d.-ni <i>aylin-</i> 40/6
de-	demek, söylemek
	d.-vatimen 81/20, 261/13, 279/10
	d.-vatimengu 92/2, 171/11
	d.-vatidu 226/5
	d.-vatidiğu 147/7
	d.-vatimiz 149/11
	d.-r 243/20
	d.-ptimen 221/11, 243/9
	d.-ptu 123/9, 277/7
	d.-ymen 18/19, 42/15, 54/16, 137/7, 161/7, 162/18, 194/12, 223/12, 250/2
	d.-ymina 132/17, 143/2
	d.-ymende 178/12, 276/18
	d.-ysen 56/5, 126/13, 131/6, 169/11, 240/2, 260/15, 263/19, 263/20, 275/5
	d.-ysiz 65/18, 81/21, 104/3, 133/18, 137/9, 162/12, 285/9, 288/4
	d.-ysizde 291/19
	d.-msen 125/6, 126/21, 217/9, 223/12
	d.-ydila 142/2
	d.-ydu 13/13, 33/1, 59/14, 126/8, 128/6, 128/18, 135/9, 158/1, 165/8, 166/5, 166/10, 167/8, 174/16, 177/18, 184/6, 184/8, 185/1, 188/2, 252/10, 253/1, 259/21, 260/5, 263/15
	d.-ydu-de 164/2
	d.-ydiğu 142/4, 171/19, 270/6
	d.-ydikin 142/3, 268/18
	d.-ysiler 106/2
	dey-! (<i>dey dese " söyleyeyim dese"</i>) 135/14, 135/15
	d.-! 214/16, 265/15, 265/16, 266/2
	de-ñ! 113/10, 185/1
	d.-ña 137/10
	d.-p 7/7, 9/11, 16/16, 20/9, 20/14, 20/16, 21/15, 31/18, 32/17, 32/19, 32/21, 34/5, 35/20, 36/19, 37/11, 38/18, 44/2, 44/13, 45/3, 54/6, 54/16, 56/11, 61/11, 61/16, 62/20, 63/8, 63/15, 64/10, 64/16, 65/15, 66/9, 66/12, 73/17, 74/17, 81/16, 83/12, 85/2, 86/16, 88/9, 90/11, 91/9, 91/12, 92/3, 95/21, 96/4, 96/14, 103/12, 103/17, 104/1, 105/16, 108/1, 109/5, 109/6, 109/18, 109/21, 110/9, 113/3, 113/8, 118/2, 119/1, 119/10, 125/10, 126/9, 127/14, 127/20, 128/11, 130/4, 131/9, 134/7, 135/15, 136/8, 139/6, 140/20, 143/6, 143/12, 143/19, 149/20, 154/14, 155/18, 155/21, 156/18, 157/15, 160/16, 160/19, 161/3, 161/9, 163/11, 164/3, 166/9, 171/2, 171/13, 172/12, 178/11, 186/14, 186/17, 187/9, 187/11, 187/14, 188/18, 190/21, 191/8, 192/7, 193/16, 199/6, 205/4, 213/18, 214/11, 216/6, 218/5, 236/8, 236/11, 236/16, 238/16, 239/6, 239/15, 244/14, 247/4, 247/6, 251/17, 259/15, 260/7, 261/6, 264/5, 266/12, 269/1, 270/21, 271/3, 271/5, 274/12, 278/18, 279/16, 279/18, 279/21, 286/10, 297/17, 298/21, 303/8, 306/1
	d.-pla 163/4
	d.-p <i>al-</i> 87/6
	d.-p <i>añla-</i> 132/5
	d.-p <i>ber-</i> 177/16, 260/6

d.-p <i>bék-</i>	291/11
d.-p <i>béridigan bol-</i>	293/8
d.-p <i>buyru-</i>	162/13
d.-p <i>çékiş-</i>	88/19
d.-p <i>çüşen-</i>	83/13, 242/20
d.-p <i>çüşün-</i>	301/7
d.-p <i>ekel-</i>	243/8
d.-p <i>ekival-</i>	186/7
d.-p <i>él-</i>	138/17
d.-p <i>évet-</i>	44/16
d.-p <i>éyt-</i>	31/5, 46/19, 81/2
d.-p <i>éytip koy-</i>	139/11
d.-p <i>éyit-</i>	165/9,
d.-p <i>éytip tur-</i>	256/21
d.-p <i>guduñşi-</i>	94/5
d.-p <i>işin-</i>	306/19
d.-p <i>jigla-</i>	160/20
d.-p <i>jügür-</i>	26/3, 116/10
d.-p <i>jür-</i>	83/11, 84/9, 88/18, 136/9, 260/13
d.-p <i>kel-</i>	191/2, 241/9, 243/15
d.-p <i>kir-</i>	189/16
d.-p <i>kör-</i>	300/19
d.-p <i>kötürüp jür-</i>	304/1
d.-p <i>kül-</i>	113/1
d.-p <i>kal-</i>	63/17, 124/18, 160/8, 173/6
d.-p <i>kiçkir-</i>	174/17
d.-p <i>kil-</i>	55/15
d.-p <i>korqat-</i>	240/15
d.-p <i>koy-</i>	10/9, 58/10, 77/21, 125/21, 142/11, 147/11, 165/4, 179/6, 191/5, 205/17, 205/20, 220/5, 238/14, 263/11, 264/3
d.-p <i>koy deydu</i>	166/10
d.-p <i>mahtan-</i>	288/21
d.-p <i>oyla-</i>	33/21, 75/17, 98/7, 98/11, 111/8, 218/3, 289/14
d.-p <i>sor-</i>	36/16, 69/2, 112/10
d.-p <i>tilla-</i>	49/6, 61/6, 205/1
d.-p <i>tomuştur-</i>	18/15
d.-p <i>tur-</i>	157/14, 167/14, 276/3
d.-p <i>valaqla-</i>	127/19
d.-p <i>vaqir-</i>	24/16, 44/10, 277/4
d.-p <i>yaz-</i>	27/5
d.-pla <i>tur-</i>	147/12, 184/12
d.-pla <i>jürü-</i>	171/6
d.-ydiğan	129/2, 131/13, 171/14, 237/16
d.-gen <i>yağşi</i>	163/8
d.-ydiğanni	138/17
d.-ydiğini	129/14
d.-ydiğinimu	129/10, 129/11
d.-vatatiliğı	162/8
d.-yttim	57/1
d.-yttiliğı	306/17
d.-tti	294/21
d.-ytti	82/9
d.-ptiken	131/11, 145/10, 145/13, 177/21, 178/7, 184/9, 264/1
d.-ydikensizde	305/2
d.-ydikende	152/2
d.-meñiler!	180/7
(a. dehşet) dehşet, korku	
d. <i>ora-</i> (<i>korku sarmak</i>)	30/20

dehşetligrek	(a.-u.) dehşetlice d. 29/21
dehşetlik	(a.-u.) dehşetli d. 22/17, 22/20, 24/4, 25/19, 29/10, 29/14
dehli	(a. daħl) güçlük, engel, karışma d. <i>ber-</i> (engel olmak, güçlük çıkarmak) 150/5
del	tam, aynen, ugun d. 91/10
del – dereh	(?-f. dirah̄t, deraħt) ağaçlar d.-lerla 43/4
delle	(?) muhabbet tellalı d. 224/11, 224/12, 226/4
dem	(f. dem) an, lahza <i>bir dem</i> (biraz, bir an) 34/19, 220/11 <i>bir d.-dila</i> 297/4
dem	(f. dem) dinlenme, istirahat d. <i>al -</i> (dinlenmek, nefes almak) 52/11, 57/8, 95/16, 163/3, 255/5, 270/2, 273/1, 273/2
demleş	demleme, demleyiş <i>çay d. için</i> 28/4
demli-	demlemek d.-semle <i>bol-</i> 246/11
den	vergi, ziraat vergisi, tarım ürünlerinden alınan vergi d. 41/6, 67/1 d. <i>haydi-</i> 189/7 d. <i>tök-</i> 190/20 d.-ni 198/8 d.-ge 41/18 d.-gila <i>bér-</i> 41/17
den	(f. dâne) tane d.-ni 41/6
deñ	(ç.) konuk yeri, konak d. 60/2, 60/9 deñ – deñge <i>jügürüp ket-</i> (konak yerine koşarak gitmek) 34/13
depter	(a. defter) defter d. 27/12
derdise	(f. derd-i ser) ağırlık, çetinlik, zorluk d. 98/5
dereh	(f. dirah̄t, deraħt) ağaç d.-ler 290/4 d.-lerniñ 94/15, 217/3
derih	(f. dirah̄t, deraħt) ağaç d.-iniñ 117/5
derici	(a. derece) derece d.-de 110/16, 114/15 d.-sige <i>qara-</i> 98/20
derman	(f. dermân) derman d. <i>bol-</i> 185/17 d.-i <i>kal-</i> 95/9
dermansiz	(f.-u.) dermansız d. 48/14
derro	(?) derhal, hemen, acil d. 31/4, 277/5, 277/8
ders	(a. ders) ders d. <i>ber-</i> 240/1
dert	(f. derd) dert d. <i>ber-</i> 272/20 d.-im 56/11 d.-iñiz 269/13

	d. -ifge	185/17
	d. -i	41/14, 203/14
	d. -imu	271/15
	d. -ini	135/17
	d. -imizni	269/11
	d. -lerni <i>tart-</i>	75/17
dertlik	(f. -u. derd-lik) dertli	
	d.	37/3, 43/19
dervaza	(f. dervâze) kapı	
	d.	60/9, 61/18, 229/8
	d. -nifi	60/7, 155/21
	d. -ni	229/10, 229/15
	d. -da	61/17
	d. -sidi	60/2
derya	(f. deryâ) derya, nehir, deniz	
	d. -si	60/10
	d. -siga	61/11, 70/15
desmaye	(f. dest-mâye) sermaye	
	d. -fi	260/6
desse-	çiğnemek	
	d. -psen	6/1
	d. -p	201/16
	d. -p <i>bér-</i>	139/7
desi-	çiğnemek	
	d. -mey	296/3
dest	(f. dest) el; sap	
	d. -ifi	267/3
	d. -i	5/5
	d. -ide	34/19
	d. -idin	225/8
desti	(f. destî) tutam, sebebinden, dolayı	
	d. -din	76/21, 94/3, 125/19
destihan	(f. destîhân, destârîhân) sofrâ	
	d. <i>sal-</i> (<i>sofra hazırlamak</i>)	132/20, 248/21
destile-	(f. u.) destelemek, yığmak, toplamak	
	d. -p	90/18
det	sitem, kınama	
	d. - <i>elem</i>	271/4
devat-	(< dep yat-) demek, söylemek	
	d. -mamdu	146/3
deve-	(< dever-) söyleyivermek, deyivermek	
	d. -!	241/15
devér-	söyleyivermek	
	d. -ip	290/11
devir-	söyleyivermek, deyivermek	
	d. -ifi!	137/6
	d. -idikensiz	174/18
devr	(a. devr) devir	
	d. -ide	255/1
deyuz	(a. deyyûs) deyyus	
	d.	169/6, 190/4
	d. -nifi	165/11
deyyuz	(a. deyyûs) deyyus	
	d.	216/2
dez	çatlamak	
	d. <i>ket-</i> (<i>çatlamak</i>)	281/13
dé-	demek, söylemek	
	d. -genmen	14/3
	d. -gen	14/15

- d.-dim 18/20, 51/6, 55/5, 55/12, 56/2, 56/5, 57/20, 65/5, 69/5, 138/19, 192/1, 228/11, 262/8
- d.-dim-de 35/5, 35/12
- d.-dimgu 243/11, 259/17, 299/13, 305/16
- d.-diñ 191/20, 267/14
- d.-di 7/12, 8/16, 10/1, 10/5, 14/11, 16/12, 18/16, 18/19, 21/2, 23/11, 30/16, 32/2, 32/6, 34/6, 35/16, 35/21, 44/18, 44/19, 46/4, 48/1, 50/13, 55/2, 56/4, 62/1, 63/2, 64/14, 69/4, 69/7, 81/19, 81/21, 82/14, 83/6, 83/15, 88/12, 91/8, 91/10, 92/7, 102/10, 103/3, 105/18, 106/9, 106/11, 106/16, 107/2, 107/5, 107/8, 107/10, 108/18, 112/16, 113/2, 113/12, 113/15, 118/17, 118/20, 119/4, 152/4, 240/5
- d.-di-de 31/3, 53/12, 54/9, 64/19, 65/20, 119/8
- d.-dük 17/8
- d.-mekçisen 266/19
- d.-mekçi 108/17
- d.-mekçi bol- 33/12, 34/4
- d.-gin! 36/10, 36/13, 264/1, 305/19
- d.-gina! 51/17, 60/3, 256/10, 259/5, 260/18, 304/16
- d.-gine! 131/12, 168/9, 256/17
- d.-sile! 92/10, 143/3, 144/21, 157/3, 158/6, 160/1, 167/2, 270/8, 306/11
- d.-sem 55/18, 132/3, 132/6, 225/8, 225/13, 236/21, 239/5, 241/19, 243/17, 296/10, 303/18
- d.-señ 61/6
- d.-siñiz 31/5, 72/10, 171/11
- d.-señ boludu 152/18
- d.-siñiz bolmamdu 135/5
- d.-se 49/8, 75/7, 76/20, 132/9, 135/14, 135/15, 136/7, 160/16, 165/8, 189/14, 205/16, 227/15, 239/8, 239/8, 240/20, 256/7, 264/1
- d.-se bolamdu 237/19
- d.-siçu 178/5
- d.-simu 167/18
- d.-sek 155/14, 250/5, 250/7
- d.-güsi bar 228/13
- d.-yiş kérek 45/1
- d.-gende 34/15, 78/9, 82/4, 92/13, 126/4, 131/2
- d.-gendin kéyin 80/3, 227/16
- d.-giçe 124/15, 169/18
- d.-giçe bol- 147/1
- d.-ginçe 147/1
- d.-mey 59/13
- d.-mestin 89/1
- d.-gen 24/11, 24/19, 34/9, 38/1, 47/14, 48/7, 50/7, 56/9, 57/13, 61/10, 66/2, 91/4, 107/1, 114/3, 125/10, 126/5, 133/17, 134/15, 134/21, 136/11, 141/17, 144/5, 144/18, 146/21, 148/11, 152/19, 152/19, 155/3, 159/2, 159/10, 165/3, 165/18, 165/21, 168/10, 170/10, 171/21, 173/12, 185/1, 186/5, 194/19, 198/1, 214/12, 216/18, 222/1, 225/21, 228/16, 231/13, 237/7, 238/6, 242/15, 244/12, 251/13, 258/16, 259/2, 264/6, 264/7, 271/13, 275/1, 284/3, 287/5, 289/11, 291/17, 294/15, 294/20, 302/3, 303/17
- d.-gen bilen 134/8, 168/17, 270/5, 306/18
- d.-gen dep 261/6
- d.-gen bol- 191/21
- d.-gendek 23/21, 66/14, 70/12, 136/10, 141/19, 142/9, 142/18, 147/18, 183/4, 237/1, 242/11
- d.-gendek bé- (istenildiği gibi, tam) 231/9
- d.-gidek 132/16

	d.-genni	149/8, 165/17, 263/16
	d.-genni	153/20, 259/18
	d.-gennimu	299/21
	d.-gengin	257/18
	d.-ginim	154/1
	d.-ginimni <i>kil-</i>	251/5
	d.-gini	8/18, 265/19
	d.-ginifiz	297/18, 303/4
	d.-ginifni	265/17
	d.-ginifge	63/6
	d.-ginini	138/18, 147/6, 157/21
	d.-ginini <i>kara-</i>	226/17
	d.-ginige <i>unu-</i>	128/1
	d.-ginige <i>ohşas</i>	46/20
	d.-genler	40/17
	d.-genlerni	176/17
	d.-genlirige	141/15
	d.-genligi	32/9
	d.-gen idim	16/14, 35/17, 300/15
	d.-vidim	141/4, 141/10
	d.-gen idi	23/8, 132/1
	d.-yişetti	62/5
	d.-midimmu?	268/17
	ķ.-midimgu	173/10, 296/2
	d.-meymen	281/12305/16
	d.-mensen	109/18, 265/10
	d.-memsiz	183/5, 250/3, 304/11
	d.-meydiġu	259/9
	d.-me!	10/11
	d.-misunçu	13/5
	d.-misilimu	176/7
	d.-mife	205/13
	d.-memse	213/16
	d.-misek	171/7
	ķ.-mepmidük	175/15, 175/16
délil	(a. delil) delil	
démek	d. <i>bol-</i>	104/17
	demek	
	d.	110/8, 276/15
	d.-te	279/1
démiġ	(a. dimâġ) burun ¹⁵²	
	d.-imda	40/14
dén	ün, şan, şöhret	
	d.-i	255/21
	d.-ini	41/9
déniz	deniz	
	d.	42/3
	d.-dek <i>dolġunlun-</i> (<i>deniz gibi dalgalanmak</i>)	20/8, 22/6
	d.-ini	102/18
déyiş	deme, söyleme	
	d.-imni	56/1
	d.-i	17/1
déyiş-	konuşmak, söyleşmek	
	d.-ivatisile	286/7
	d.-tiñler	304/18
	d.-idu	132/10, 171/19
	d.-ip	34/11, 52/4, 263/14

¹⁵² Bu mânâsı Farsçaya mahsustur (FA.).

di-	d.-midimġu 300/8 demek, söylemek d.-di –de 74/14, 183/7 d.-gina! 272/20 d.-giçe 97/6 d.-gen <i>avazi</i> 162/12 dividi 187/17
didar	(f. <i>didâr</i>) yüz, surat d. <i>körüş</i> (<i>görüşmek, birbirini görmek</i>) 227/12
diger	(f. <i>diger, diger</i>) bkz. <i>namazdigergiçe</i> <i>namaz d. giçe</i> (<i>ikândî namazı</i>) 40/5, 66/1
didil	(?-f. ...-dil < <i>dadil</i>) yürekli, atak, cüretli d.-ġu 166/1
diġan	d.-raġ <i>bol-</i> 90/15 (f. <i>diġân, diġhân, a. diġkân, düġkân</i>) çiftçi d. 11/3, 61/5, 75/18, 79/4, 79/10, 93/18, 96/10, 96/11, 96/12, 99/17, 122/8, 122/10, 122/11, 122/17, 234/2, 234/12, 235/2, 295/7, 295/14 d. bilen 99/9, 102/2 d. <i>bol-</i> 239/16, 248/14 d.-niñ 61/7, 61/13, 84/4, 278/18, 279/21, 283/1, 300/11 d.-ġa 84/3, 276/19 d.-din 300/10 d.-imizmu 81/15 d.-lar 44/4, 47/3, 72/8, 96/13, 97/8, 101/13, 105/1, 122/18, 234/14, 235/10, 252/19, 287/4, 299/4, 302/15 d.-lar bilen 39/7, 276/11, 295/17 d.-lar <i>bolsa</i> 81/14 d.-larniñ 47/7, 72/4, 76/7, 78/20, 79/11, 85/5, 93/15, 95/14, 97/12, 97/14, 239/18, 242/20, 279/13, 289/3, 302/12 d.-larni 101/7, 105/5, 114/13, 282/20, 284/18, 298/7, 299/14 d.-largâ 41/7, 80/19, 96/21, 114/9, 157/6, 291/2 d.-lardin 240/9 d.-liri 99/7
diġançilik	(f.-u.) çiftçilik d. 75/12, 84/10, 100/21, 104/18, 116/4, 237/20, 246/16, 247/8, 281/19, 284/18, 299/3 d. üçün 76/6 d. <i>ki-</i> 39/6, 81/2, 83/6, 109/4, 109/15, 110/2, 237/18, 237/19 d.-ni 81/2, 106/4, 113/17, 115/5, 247/4 d.-ġa 75/21, 76/2, 108/15, 110/20, 239/3 d.-ta 237/19 d.-i 83/20 d.-i bilen 99/17 d.-imiz 124/20
dil	(f. <i>dil</i>) gönül d. 90/9 d.-imda 218/20 d.-i 129/15 <i>can – dili bilen</i> 282/1
dilaver	(f. <i>dil-âver</i>) yiġit, yürekli d. 15/10, 15/17
dildeba	(f. <i>dil-rübâ?</i>) gönül okŝayan d. 15/13, 15/18
dilsöz	(f.-u.) gönül dili d.-ni 80/8
dimâġ	(a. <i>dimâġ</i>) burun (bkz. <i>dimuġ</i>) d.-ġa <i>kélip teg-</i> 67/18 d.-ġa <i>urul-</i> 81/10

dimig	(a. dimâg, f. demâg) burun (bkz. dimig) d.-iğa 88/5
direş	ayakkabıcı aleti d. tut- 82/8
disla-	diziyle vurmak d.-p 225/10
dislavét-	(< dislap yat-) diziyle vurmak d.-idu 224/7
dive	(f. dîv) dev d. - pirdin 158/13
diveyle-	tehdit etmek d.-p 190/14, 223/3
divit-	dehlemek, deh demek d.-ip 40/11
doglan-	toplanmak, yuvarlanmak, yığılmak d.-ğan aşlık bağlirini 163/19
dohturhane	(r.< la.-f. doctor-hane) hastahane d.-lar 288/7
dok	kambur, tümsek, kabarık d. bol- 11/14
doklat	(r.) konferans d.-ni 298/19, 298/20
dokulda-	eğilmek, bükülmek d.-p kir-49/19
dolğun	dalga d.-i 22/11, 209/6
dolğunlun-	dalgalanmak d.-up ak- 20/8, 22/6
doli	omuz d.-ğa al-107/10 d.-sida 274/7, 278/14
dora	(f. dârû) ilaç, temizlik maddesi d. 145/13, 145/14 d. çaç- 246/18, 257/2, 277/18, 278/14, 278/18, 279/13
dost	(f. dost) dost d. 33/8, 196/9 d. bol- 208/15 d.-um 292/7 d.-i 31/5, 203/18 d.-iğa 33/14 d.-lar 309/1 d.-lirim 217/15 d.-liri bilen 20/5, 20/17 d.-liridin 26/3
dotey	(ç.) vali d. yamuli 64/12, 65/9
doyuz	(a. deyyûş) deyyus d.-ni 189/1
dozah	(f. dûzah) cehennem d.-tek 171/7
dozak	(f. dûzah) cehennem d.-ka 226/16 d.-ka aylandur- 211/19
dö	örümcek d.-ni köndür- 180/9
dölet	(a. devlet) devlet d. 270/4

döñ	tepe d. 16/15, 17/1 d.-ge 16/9
döñge-	yüklemek, başkasının üstüne atmak d.-p koy- 11/18
drama	(fr. drame) dram d. 121/2
dua	(a. du'â) dua d. al- 219/11 d. kııl- (dua etmek) 148/3
duglan-	(ç.u.) yığılmak, toplanmak d.-ğan töpiliri 24/7 d.-ğan kevrieler 71/7 d.-ğan Baqiniñ addiy kevrisi) 71/10
dugi	(ç. duga) yığın d.-lirini 85/16
duglağlık	(ç.u.) yığılı, toplanmış d. 40/18
duhava	(?) kadife d. 170/15
dukan	(f. dükân, a. dükkân) dükkan d. 78/15, 131/6, 134/7 d.-ni 78/11 d.-idin 131/7
dukandar	(f. dükân-dâr) dükkancı, tezgahdar d.-larni 40/15
duli	(az. < dola) omuz d.-siğa sél- (omzuna atmak) 105/6
dumbağ	(f. dönbe) davul d. 202/11, 202/21, 205/4, 206/11
dumbali-	dövmek, dayak atmak d.-di 65/10
dumbulağ	yuvarlak d. yüzük (yuvarlak yüzük) 54/10
dumsay-	suratını asmak, somurtmak d.-di 9/4 d.-ğan 54/10
dumulağ	yuvarlak d. yüz 31/6
dutar	(f. dü târ) bir çalgı d. 8/6, 137/2 d. çal- 137/3, 137/19, 138/1 d.-nifi 137/15 d.-ni 137/13, 139/3 d.-nimu 137/2
dügülek	daire, yuvarlak d. 235/3
düm	yüzükoyun, yüzükoyun yere kapanmak d. çüş- 223/6 d. örülüp (yüzükoyun yere kapanmak) 74/15 d. yat- 29/4
dümbe	(f. dönbe) sırt, arka d.-mge 36/6 d.-sini 74/1, 111/20 d.-sige 125/17
dümçek	tümsek, kambur, kabarık d. 71/1, 71/1 d. bol- 71/3

dünya	dümçek – dümçek <i>bol-</i> 71/1 (a. dünyâ) dünya d. bilen 68/14 d.-ni 183/19 d.-ğa 7/3, 62/11, 75/15 d.-da 12/15, 49/7, 49/10, 127/3, 131/20, 149/2, 220/19, 260/5, 218/10 d.-diki 62/6 d.-din 271/5
düpülde-	çarpmak, atmak d.-p <i>ket-</i> 53/9
dürdün	(ç.) ipek kumaş d.-din 173/15
dürüst	(f. dürüst) dürüst d. 144/15 d. <i>bol-</i> 154/17
düşmen	(f. düşmen, düşmân) düşman d. 18/1, 21/19, 22/21, 33/8 d. bilen 20/2, 20/11 d. <i>ikenliğini</i> 196/10 d.-nif 17/19, 22/16, 23/6, 24/10, 25/7, 25/19, 26/1 d.-ge 16/16, 20/21, 21/4, 22/8, 26/16 d.-din 19/12 d.-ler 18/3, 18/5 d.-lerdin 21/20 d.-lirim 217/16

E

- e-** ermek yardımcı fiili
 e.-mesmen 38/3, 153/5, 153/5, 163/5, 170/7, 291/8
 e.-mes 11/19, 38/18, 45/5, 47/3, 49/12, 57/17, 63/3, 66/7, 72/7, 92/3, 92/9, 106/11, 109/16, 110/4, 134/1, 134/16, 140/17, 141/6, 146/21, 154/13, 160/13, 163/9, 178/16, 180/15, 191/5, 223/2, 225/17, 238/14, 247/1, 252/20, 253/13, 262/16, 270/3, 270/20, 274/16, 277/10, 281/15, 281/16, 282/9, 282/14, 282/20, 295/5, 295/15, 300/9
 e.-mesmu? 142/18, 210/10, 223/11, 230/4, 242/7, 249/2
 e.-meşku 50/12, 74/6
 e.-mesmu 6/17, 124/13, 124/17, 144/18, 148/21, 154/6, 165/19, 205/1, 239/8, 259/3, 260/3, 264/7
 e.-mes *boludu* 242/14
 e.-mes idim 38/8, 56/7
 e.-mesmidim 37/16
 e.-mes idi 34/2, 71/2
 e.-mesmidi 167/16, 238/15
 e.-mes idtik 50/16
 e.-meslernifi 110/14
 e.-mesligige 38/8, 114/3
 e.-kefi (kaz.) 196/5
 (< al-) almak
 e.-ptude 124/4
- ebidi** (a. ebedî) ebedi
 e. *yan-* 94/5
- eceba** (a. 'acabâ) acaba
 e. 108/10
- ecep** (a. 'aceb) acaib, hayret, şaşkırtıcı, daha, pek
 e. 127/3, 129/17, 137/2, 227/10
- eçiket-** (< él-ip çık-ip ket-) alıp çıkıp gitmek, götürmek
 e.-ken idiğı 126/7
- eçik-** alıp çıkmak
 e.-ip *bér-* 216/15, 220/2
 e.-ip *taşla-* 226/11
- edep** (a. edeb) edep
 e. 148/12
 e. *két-* 157/20
- edeplik** (a.-u.) edepli
 e. *bol-* 148/11
- ediv** (a. edeb) edep
 e.-ifni *ber-* 172/8
 e.-ini *bér-* 126/9, 157/18, 172/10
- egi-** eğmek, dolanmak
 e.-p 26/8
 e.-p *jüretti* 102/1
 e.-p *turatti* 21/3
- eger** (f. eger) eğer
 e. 20/1, 29/5, 33/1, 41/15, 41/18, 72/15, 77/15, 79/1, 90/15, 134/20, 143/3, 144/12, 151/8, 152/7, 154/4, 170/20, 182/8, 218/4, 248/7, 263/6, 264/16
- egeş-** peşinden gitmek, arkasına takılmak
 e.-ken *helk* 22/5
 e.-kinige 276/19

egeştür-	beraberinde götürmek e.-üp 53/1 e.-üp <i>kir-</i> 126/5 e.-üp <i>mafi-</i> 283/3
egeştürüva-	peşinden götürmek, beraberinde götürmek e.-ptu 152/18
egim – egim	kıvrım kıvrım e. 203/15
egiş-	takip etmek, peşinden gitmek e.-ip <i>bar-</i> 70/4 e.-ip <i>kel-</i> 295/19
egitme	eğdirme, eğik e. <i>gep</i> 133/15
egiz	su, su birikintisi e. <i>êkişka başlidi</i> 101/17
egme	eğme, eğik e. 86/17
egri	eğri e. 296/3
ehmiyet	(a. ehemmiyyet) önem e. <i>ber-</i> 79/20
ehval	(a. ahvâl) durumlar, ahvâl e. 32/5, 99/2, 261/21 e.-ni 135/16, 186/1 e.-ga 72/13, 225/10, 237/14 e.-ga <i>çara-</i> 219/8 e.-da 88/20 e.-din 63/5 e.-ifî 140/16, 198/5 e.-ifîz 185/20 e.-i 34/7, 219/14 e.-i bilen 282/13 e.-ini <i>kör-</i> 95/17 e.-imizda 31/19 e.-liri 141/5 e.-i 32/12 e.-i bilen 110/17 e.-ini 250/14 e.-lar 61/3, 100/6, 300/2 e.-larni 36/18
ehlak	(a. ahlâk) ahlâk e. 148/12
ehlet	(?) çöp e. 50/14 e. – <i>çirindi</i> 68/7 e.-ke 33/2
ek-	eğmek e.-ken halda 107/9
eke	şımarık, nazlı e. 125/3, 229/21 e. <i>östür -</i> 75/11 e.-me (kaz.) 196/15
eke	ağabey e. 280/11, 280/15 e.-mdi (kaz.) 196/12
eke-	(< élip kel-) getir, alıp gel e.-! 89/11, 192/7, 236/6, 240/13 e.-gine! 132/18 e.-sile! 271/16

ekel-	alıp gelmek, getirmek e.-dim 195/13 e.-difiz 89/6 e.-gen 230/3, 243/8
eket-	(< élip ketmek) alıp gitmek, götürmek e.-memsiler 118/2
ekél-	getirmek e.-iñ! 298/9, 301/19 e.-ip 137/14
ekil-	alıp gelmek, getirmek e.-imiz 162/7 e.-ip 143/4, 164/14 e.-ip <i>bas-</i> 163/15 e.-ip <i>ber-</i> 57/5, 75/20, 86/8, 223/20, 244/15 e.-ip <i>işlit-</i> 128/19 e.-ip <i>sora-</i> 190/13
ekilet-	okşamak, şumartmak e.-ti 89/19 e.-ken barmu 165/15
ekir-	(élip kirmek) alıp girmek, getirmek e.-ip 194/21 e.-ip <i>çoy-</i> 89/11, 207/4, 213/21 e.-ip <i>püşürüp çoy-</i> 182/15
ekival-	getirmek e.-di 186/7
eksi	(a. 'aksî) aksi, ters e. 69/10
eql	(a. 'aql) akıl e.-im 279/14 e.-imge <i>kel-</i> 162/9 e.-i 155/12, 165/17, 267/12, 306/4
el	vatan, memleket, il, ülke e. 28/14, 51/13, 93/1, 163/20, 199/1 el <i>cüpti bilen</i> 256/3 e.-niñ 50/15, 267/4
elem	(a. elem) elem, üzüntü, azap e. 182/2, 271/4 e. <i>yan-</i> 14/10
ellik béşi	bir unvan, elli kişinin başı e. 122/15, 145/9, 155/20, 156/2, 160/7, 192/4 e.-mu 127/9 e.-niñ 149/12 e.-ğa 126/7 e.-miz 160/21 e.-lar 157/8, 231/3 e.-larğa 157/2
elvette	(a. elbette) elbette, şüphesiz e. 6/13, 33/6, 61/10, 79/9, 85/19, 90/16, 91/15, 99/6, 101/3, 103/3, 113/13, 142/17, 155/14, 156/7, 159/1, 161/20, 161/20, 202/9, 219/15, 243/21, 244/14, 244/14, 250/7, 262/2, 277/12, 287/11, 302/19
emdi	e. kérek 38/16 şimdi e. 14/3, 16/12, 23/10, 25/21, 27/5, 30/21, 39/14, 51/17, 54/11, 54/12, 56/5, 61/19, 65/16, 65/19, 66/20, 67/8, 67/10, 69/9, 70/11, 74/15, 85/1, 87/9, 87/16, 90/11, 91/21, 92/11, 100/11, 102/20, 106/15, 106/15, 106/21, 107/5, 108/17, 112/2, 112/17, 118/1, 126/4, 132/2, 137/20, 139/11, 140/7, 142/8, 142/19, 143/2, 145/11, 147/1, 149/4, 152/10, 153/3, 153/16, 155/6, 156/18, 160/14, 163/10, 167/19, 172/15, 173/2, 174/6, 175/2, 175/5, 179/18, 180/3, 184/17, 191/3, 194/14, 211/6,

	211/19, 213/20, 218/19, 219/20, 221/1, 222/17, 223/1, 223/11, 223/14, 223/16, 226/15, 228/18, 230/20, 240/5, 240/17, 241/8, 241/12, 243/10, 244/3, 249/6, 253/9, 253/11, 253/15, 255/3, 259/7, 267/17, 273/5, 277/6, 288/21, 289/14, 291/1, 293/16, 294/6, 294/16, 295/15, 296/1, 296/9, 299/12, 299/19, 302/10, 303/19, 306/3, 307/16
	e.-çu 45/15, 292/21
	e.-gu 91/10
emdize	e.-letin (<i>şimdi, daha yeni</i>) 251/12
	şimdi
	e. 158/10, 177/5, 186/7
emel	(a. emel) emel, iş, meşgale
	e.-ge <i>aşur-</i> (<i>gerçekleştirmek</i>) 108/10, 111/1, 111/5, 154/10
	e.-de 301/2
emgek	emek
	e. 114/4, 114/8, 114/13, 115/4, 118/5, 256/6, 288/11, 308/19
	e. bilen 235/14
	e. <i>kil-</i> 36/12, 107/17, 107/19, 108/8, 111/4, 116/9, 288/1, 299/2
	e.-ke <i>katnaş-</i> 90/15, 116/3
	e.-ke <i>yari-</i> 101/1
	e.-te <i>çinik-</i> 103/17
	e.-i 93/5
	e.-ige <i>kara-</i> 252/18
	e.-imiz 124/14
	e.-imizni 12/6
	e.-ini 100/6
emiliyat	(a. 'ameliyyât) pratik, gerçek
	e. <i>izde-</i> 287/4
	e.-ta <i>kör-</i> 299/5
	e.-tiki 276/15
	e.-idin 301/5
	e.-idinla 300/5
emir	(a. emr) emir, buyruk
	e.-imde 153/1
	e.-iñge <i>élipla</i> 184/20
	e.-iñizge <i>al-</i> 205/16
	e.-ige <i>al-</i> 184/15
	e.-ige <i>öt-</i> 155/17
	e.-liride 152/10
emise	(< ya bolmisa'dan) ya ise, yada, veya
	e. 134/1, 134/17, 139/10, 149/14, 152/5, 159/16, 205/19, 221/17, 284/12, 303/6, 306/15, 306/16
	e. mana 262/12
	<i>mana</i> emise (<i>işte, işte böyle</i>) 271/5
emma	(a. emmâ, ammâ) ama
	e. 31/2, 73/2, 76/6, 84/16, 84/16, 91/17, 93/3, 98/11, 110/3, 242/15, 265/19, 276/10, 276/16, 282/6, 301/1
	e. lékin 91/11, 258/17
emse	(< ya bolmisa'dan) ya ise, yada, veya
	e. 142/10
encür	(f. encîr) incir
	e. 235/5
endişe	(f. endîşe) endişe
	e. bilen 307/15
	e. bilen <i>çari-</i> 177/9
	e. <i>kil-</i> 90/12, 286/10
endişelik	(f.u.) endişeli
	e. 31/19, 37/17, 229/1

ene	işte, o e. 19/11, 30/2, 42/17, 43/19, 53/8, 56/17, 58/18, 74/6, 76/4, 85/3, 94/2, 97/10, 98/6, 108/1, 117/17, 171/15, 195/20, 202/12, 209/21, 211/9, 258/20, 260/20, 261/20, 278/12, 279/5, 287/16
ensire-	endişelenmek e.-p 210/1
endize	e.-p <i>ķara-</i> 209/15 (f. endâze) ölçü, mikyasa
ensiz	e. 109/2
ensizlik	belirsiz e. 214/3
ensizçilik	belirsizlik e. bilen 229/3
ensizçilik	endişeli olma hali e. 231/13
ent	ant, öç, intikam e.-imizni <i>al-</i> 193/20
eñ	en (başına geldiği sıfatların en üstünlük derecesini belirtir) e. 17/18, 17/20, 21/15, 22/16, 22/20, 23/6, 24/2, 25/4, 63/9, 63/17, 66/6, 80/7, 94/15, 96/2, 256/13, 302/4
epçil	becerikli, mahir, çevik e. 76/3
epçillik	beceriklilik e. bilen 53/19
ependi	(yu. <i>authentēs</i>) efendi e. 238/16
epkel-	(< <i>élip</i> kelmek) alıp gel, getir e.-! 225/1
eple-	uygun hale getirmek, düzeltmek, ayarlamak, başarmak e.-p 8/11, 148/19, 191/14, 239/5
eplep seplep	bir şeyler yapıp, karıştırıp çaresini bulmak e. 242/14
epleştür-	barıştırmak, yaklaştırmak, düzelttirmek e.-üp <i>ķoy-</i> 266/7, 277/2
epli-	uygun hale getirmek, düzeltmek, ayarlamak, başarmak e.-yelmisek 167/3
eplik	becerikli, mahir e. 14/1
epu	(a. 'afv) af e. <i>sora-</i> (<i>af dilemek</i>) 156/9
er	erkek, koca e. - <i>ayal</i> 122/18 e. - <i>ķotun</i> 292/19 e. <i>ķil-</i> 167/8 e.-ni 167/8 e.-ge 151/16, 252/4 e.-ge <i>tig-</i> (<i>kızların evlenme zamanının gelmesi, peşine takmak</i>) 267/16 e.-ler bilen 240/18 e.-lerdinmu 255/12
er	erken e. <i>tur-</i> 253/6
er-	ermek, imek fiili e.-di 181/12
ereğ - pereğ	süslemek, altüst etme e. <i>ķil-</i> 293/12
erençe	dikkatlice e. <i>tikil-</i> 17/11
eriz	(a. arz) arz e. <i>ķil-</i> 126/8

	e.-ini	300/12
	e.-ini <i>al-</i>	300/12
erize	(a. 'arîza) dilekçe	
	e. <i>bér-</i>	295/6, 295/8
	e. <i>kötür-</i>	293/19
erk	hürriyet, özgürlük	
	e. <i>üçün</i>	20/12
	e.-ke	21/7
	e.-im bilen	98/10
	e.-i <i>üçün</i>	26/16
erke	sevimli, şımarık	
	e	170/5
	e. <i>ķil-</i>	170/9
erkilitiş	şımartılmak, şımarılmak, okşanmak	
	e.-ke <i>ķizik-</i>	287/18
erkin	hür, özgür	
	e.	89/4, 119/11, 211/20, 254/12
	e. <i>jürüp işle-</i>	180/11
	e. <i>sözli-</i>	19/5
	e. <i>turmuş</i>	267/19
erkinlik	özgürlük, hürriyet	
	e.	20/9
	e. <i>üçün</i>	23/19
er kişi	erkek	
	e.	128/11, 208/4, 209/3
	e.-niñ	155/17
erte	erken, sabah, yarın	
	e.	284/17
	e. <i>bér-</i>	244/9
ertival-	bir bezle bir şeyi temizlemek, tozunu almak	
	e.-ğina!	169/18
ertiyaz	(erte + yaz) ilkbahar	
	e.	5/10, 59/7, 86/19, 249/14, 299/11
	e.-niñ	71/13, 81/4
	e.-da	39/9, 78/13
	e.-dila	237/13, 297/3
	e.-din <i>béri</i>	300/16
ertiyazlıg	(erte + yaz) ilkbaharlık	
	e.-i	111/20
erva	(a. ervâh) ruh, hayal	
	e.-largâ	236/11
ervah	(a. ervâh) ruh, hayal	
	e.-ini	62/8
erz	(a. arz) arz	
	e. <i>ķil-</i>	45/18, 63/5, 189/13
	e. <i>yéz-</i>	35/21, 36/3
	e.-ni	296/17, 298/9, 298/10
	e.-ni <i>ber-</i>	297/11, 296/6
	e.-im	149/19
	e.-lirini	299/6
erzan	(f. erzân) ucuz	
	e.	265/21
erziy-	önemsemek	
	e.-mes	58/8
	e.-meydiken-de	109/11
es	akıl	
	e.-tin <i>çıkâr-</i>	283/2

esil	(a. aşl) asıl esli (<i>aşl, doğrusu</i>) 49/12, 78/7 e.-ide (<i>aşlında</i>) 15/4, 61/16, 74/9, 101/11
esir	(a. 'aşr) asır, yüzyıl, çağ <i>ottura</i> e.-niñ (<i>orta çağ</i>) 29/20
eski	eski e. 7/9, 25/9, 27/15, 28/6, 178/6, 207/10, 227/4, 227/4 e. – <i>tüski</i> (<i>eski, eski püskü</i>) 47/1
eskiriy	(a. 'askerî) askerî e. 17/10, 19/7
eskat-	yardımcı olmak e.-kinim 64/9
esle-	hatırlamak, düşünmek e.-p <i>köy-</i> 135/21 e.-pmu <i>köy-</i> 133/13
eslet-	hatırlatmak, düşündürmek e.-ti 130/1
eslit-	hatırlatmak, düşündürmek e.-idu 60/11 e.-idiğan 49/7
esne-	esnemek e.-p 179/9 esnep – esnep 65/12
essilam	(a. esselâm, vesselâm) selamlar e. 141/2
esteğpirulla	(a. estağfirullâh) estağfirullah e. 190/5, 216/3, 216/18
esteğprulla	(a. estağfirullâh) estağfirullah e. 106/8
eşede	(<eşu-de<ana şu-“da/yer-de”) o yerde, işte o yerde, orada e. 119/8, 140/20
eşu	(ana şu'dan) şu, işte şu e.-ni 9/18, 86/8, 142/19
et-	etmek, yapmak, kılmak e.-tim 52/18 e.-ti 7/13, 70/19 e.-kili <i>bolmaytti</i> 17/6 e.-ken <i>mizilik tamaqlirini</i> 86/6 e.-migenmidi 74/7
ete	yarın, ertesi e. 159/21, 187/4, 199/13, 211/1, 283/1 e.-ge (<i>yarına</i>) 267/9 e.-din <i>ta keçkiçe</i> (<i>sabahtan akşama kadar</i>) 97/8 e.-si 111/12, 184/21, 187/12 e.-si <i>etigende</i> 69/16
etigen	yarın, erken, sabah e 94/13 e.-de 69/16 e.-i 105/4 e.-rağ <i>tur-</i> (<i>biraz erken kalkmak</i>) 94/1
etigenlig	yarın e.-i 37/6, 81/5
etigenlik	sabahki, sabahleyin e.-ke 244/14
etimalim	(a. ihtimâl) ihtimal e. 35/19, 44/8, 54/5, 76/19, 129/15
etiyaz	(< erte+yaz) ilkbahar e.-niñ 111/17

	e.-din	74/4	
etken çay	süt çayı, sütlü çay		
	e.	85/21, 132/21	
etles	(a. aṭlas) atlas, bir kumaş çeşidi		
	e.	8/4, 9/2	
etrap	(a. eṭrâf) etraf		
	e.	16/4	
	e.-ni aḥtur- (etrafi aramak)	199/16	
	e.-ni bayka- (etrafi gözden geçirmek)	196/7, 197/6, 209/20	
	e.-ka	60/19, 177/9	
	e.-ka kara-	117/10, 293/12	
	e.-ta	28/15, 75/2, 196/18	
	e.-tiki	86/4, 117/15	
	e.-immi	42/1	
	e.-immi ora- (etrafini sarmak)	42/1	
	e.-i	34/15	
	e.-imi	231/6	
	e.-iğa	16/7, 209/15, 229/3	
	e.-iğa olaş- (etrafini toplanmak)	105/20	
	e.-iğa ornaş-	16/10	
	e.-iğa topla-	26/6, 215/2	
	e.-ida	22/18, 56/14, 68/16, 117/6, 123/5	
	e.-idiki	25/14, 163/4	
	e.-ida	22/10	
	e.-idiki	26/5	
evc	(a. evc) tepe, doruk, zirve ; yüce, yüksek		
	e.-isige	149/17	
	e.-ige el-	117/7	
	e.-ige çık-	97/17, 288/12	
evey	evet manasında bir ünlem		
	e.	46/8	
evlad	(a. evlâd) evlat		
	e.-imen		
	e.-i emesku	50/12	
evliya	(a. evliyâ') evliya		
	e.-larnifi	62/8	
evu	o, işte o		
	e.	228/17, 260/20, 300/10	
	e.-lar	258/13	
evzellig	(?) üstünlük, avantaj, meziyet, şeref		
	e.-ini	276/6, 276/16, 299/5	
eyer	o yer, arası		
	e.-de	278/12	
eyle-	eylemek, etmek		
	e.-p két-	149/19	
eyli-	eylemek, etmek		
	e.-di	14/19	
	e.-sun!	217/14, 217/16	
eymen-	çekinmek		
	e.-mey kil-	165/12	
eynek	(f. 'aynek) cam, ayna		
	e.	174/7	
	e.-te	174/5	
eyş	(a. 'ayş, 'ıyş, 'iş) zevk, lezzet		
	e.-i	9/6	
ez-	ezmek		
	jürekni e.-güçi (vüreği ezen)	70/18	

eza	(a. a'zâ) aza, üye, organ e. bol- 98/8, 259/19, 281/21 e.-si 115/16, 234/6, 278/6, 284/3 e.-si bol- 283/2, 307/4 e.-liri 85/9, 85/12, 96/15, 96/18, 97/10, 115/5, 117/9, 118/4, 234/10, 238/3, 246/7, 247/18, 250/11, 252/17, 254/4, 261/15, 263/7, 277/12, 277/21, 294/20, 295/2, 299/11, 299/12, 299/13, 299/13, 306/10, 307/7 e.-lirimu 292/16 e.-liriniñ 101/10, 108/5, 248/19, 263/8, 279/11, 285/5, 290/5, 299/9, 301/8 e.-lirini 97/3, 305/14 e.-liriğa 85/21, 95/18 e.-lirida 277/5 e.-liridin biri 115/21 e.-lar 254/5, 299/7 e.-larniñ 100/3, 100/16 e.-larni 101/5 e.-lirim 40/9
ezbirayi	(f. ez-berây-i) için e. ĥodâ (Allah rızası için) 171/6 e. ĥudâ 46/4, 65/1, 63/4
ezel	(a. ezel) ezel e.-dinla 165/13
ezimet	(a.? 'azamet) yiğit e.-ler 117/20, 231/7
ezmet	(a. 'azamet) yiğit e. idük 51/14
ezmilik	gevezelik e. bilen 79/21
ezvele-	çok veya arka arkaya konuşma, söyleme e.-p 159/4

É

é-	imek yardımcı fiili, olmak	
éç-	é.-kenligini	180/16
	açmak	
	é.-iñ!	232/6
	é.-ip	69/12, 70/8, 93/20, 214/2, 296/16
	é.-ip <i>bağ-</i>	69/12
	é.-ip <i>kör-</i>	243/6
éçik	é.-ivirağ <i>tut-</i> (<i>sıkımda, açarak tutmak</i>)	169/2
	su yolu, ark ağzı	
	é.	51/14
	é.-tin	84/13
éçil-	é.-tinla	84/14
	açılmak	
	é.-ğan	134/18
	é.-iptiğü	291/21
	é.-di	5/15, 78/14, 136/18
	é.-idu	213/14, 298/11
	é.-sañçu	139/19
	é.-ip	68/9, 107/20, 146/11, 265/10
	é.-ip <i>kétiptu</i>	117/8, 268/2
	é.-ip <i>kaştu</i>	272/11
	é.-ipla <i>kaşdi</i>	102/11
	é.-ğanda	236/1, 287/17
	é.-ğunçe	140/4
	é.-may <i>tur-</i>	232/13
	é.-ğan	7/15, 15/15, 56/14, 57/11, 123/6, 129/20
	é.-atti	251/1
	é.-maydiğan <i>bolup kaşdi</i>	58/7
	é.-miğan <i>kévezni</i>	236/1
éçiliş	açılma, açılış	
	é.-tin <i>aval</i>	235/6
éçin-	acınmak	
	é.-imen 4	2/16
	é.-ğan	92/7, 265/7
éçinişlik	acıklı	
	é.	26/12, 60/16, 61/2, 70/18
éçiş	içiş, içme	
	é.-tin	144/12
éçiş-	acımak, ekşimek	
	é.-kañ <i>yerge</i>	237/6
éçivet-	(< éçip et-) açmak	
	é.-!	206/9
éğ-	eğmek	
	é.-ip	50/17
ége	ie, sahip	
	é.	110/14, 153/19, 161/5
	é. <i>bol-</i>	37/20, 104/9, 111/5, 153/11, 155/4, 161/2, 161/6, 256/6, 294/21, 299/1
	é.-si	61/18, 78/16, 79/3
	é.-simu	111/19
	é.-sinif	94/11
	é.-sige	87/16
égidarçilig	(u.f.u. egi-dâr-çilig) sahip olma hali	
	é. <i>kañ-</i> (<i>sahip olmak</i>)	142/1, 260/8

éçil-	é.-imizğa 161/18 eçilmek
	é.-iptu 281/2
	é.-! 297/20
	é.-ip tur- 80/12
éçilik	é.-genge 297/20 ekonomi
éçisiz	é.-ke 299/5 sahipsiz
éçiz	é. 36/4 yüksek
éçir	é. 53/9, 200/6 ağır, zahmet, güç, çetin
	é. 20/2, 26/15, 40/12, 41/7, 67/13, 67/14, 70/13, 74/17, 83/16, 110/12, 154/3, 217/5, 242/19, 252/5, 252/6, 298/5
	é. bol- 41/7
éçirçilik	é. al- 45/18 zorluk, zahmet
	é.-ka kél- 237/3
	é.-ta kaptu 243/7
	é.-tin 250/17
	é.-lar bilen 64/8
	é.-liriñni 174/19
éçirliş-	ağırlaşmak
	é.-ip 67/21, 102/17
éçiz	é.-ip ket- 75/4 ağız
	é. 68/5, 78/18, 162/17, 174/16, 177/2, 216/7,
	é. aç- 155/18
	é. téçiş- (dokurmak) 304/3
	é.-din 129/14
	é.-liriğa 155/4
éçva	(a. iğvâ) fitne, fesat, azdırma
éçvager	é.-liri 294/18 (a.f. iğvâ-ger) kuşkurtmacı, fesat
	é. 276/19
	é.-niñ 294/15
	é.-lerniñ 252/14
éç	bir ünlem, eh
	é. 47/7
éçli-	ehlemek, ahlamak
	éç – é.-ğan ünler 47/14
éçtiyat	(a. ihtiyât) ihtiyat
	é. kıl- 99/5
éçtiyatçan	(a.u. ihtiyât-çan) ihtiyatlı, dikkatli
	é. idi 33/14
éçtiyatkarlıç	(a.f.u. ihtiyât-kâr-liç) ihtiyatlı, dikkatli
	é. bilen 195/11
éçtiyatlıç	(a.u. ihtiyât-ıñ) ihtiyatlı
	é. bilen 209/7
éç	ak, beyaz
	é.-ini 51/7
éç-	akmak
	é.-ip 79/19
	é.-ip çüş- 26/8, 61/14, 95/7
	é.-ip két- 213/1
	é.-ip tur- 119/13

ékil	(a. 'akl) akıl é.-işlardin 212/8
ékillik	(a.u. 'akıl-liş) akıllı é. 135/17, 154/9, 215/17, 227/10 é.-sen 174/14
ékim	akma, geçme, gidiş, akın, cereyan é.-ini 16/6
ékıř	akma, akış é.-ka başli- 101/17
ékıt-	akıtmaq é.-ip 79/17
ékivat-	(< ékıp yat-) akmaq é.-sa 20/8, 198/19 é.-kan muzdek sumu 75/2
él (el)	vatan, memleket, úlke é.-imiz 308/20
él-	almak é.-ivatisen 255/12 é.-ivatamsen? 242/13 é.-işlaray 204/5 é.-iş kérek 154/3, 158/20, 161/17, 232/15, 273/2 é.-ip 17/14, 25/10, 36/20, 69/19, 79/16, 83/9, 83/9, 88/8, 93/3, 94/8, 100/15, 113/19, 117/7, 118/7, 131/2, 131/5, 136/4, 138/17, 158/11, 158/13, 163/9, 182/16, 184/11, 201/14, 203/10, 214/9, 232/8, 240/14, 242/16, 262/17, 271/18, 273/10, 282/5, 282/7, 293/16, 301/21 é.-ipla 19/17, 184/20 é.-ip bar- 32/9, 70/11, 100/12, 115/5, 140/5, (a>é)(götürmek) é.-ip ber- 153/11, 161/9, 172/20, 173/13, 184/20, 230/3, 251/1, 89/10, 153/12, 155/13, 186/16, 251/2 é.-ip bol- 99/8, 160/2, 178/21, 304/19 é.-ip bolgandin kéyin 59/20 é.-ip çit- (getirmek) 25/10, 135/19, 170/14, 192/12, 220/7 é.-ip kel- 88/13, 90/4, 212/9, 245/2, 300/11 é.-ip keliş kérek 201/4 é.-ip két.- 29/17, 73/10, 174/1, 191/4, 194/3, 197/3, 222/14, 232/6, 264/5 é.-ip kétip bar- 54/14, 86/1 é.-ip körsüt- 131/3, 183/3, 274/2 é.-ip kaç- 58/15, 89/4, 204/16, 216/5 é.-ip koy- 152/9, 152/21 é.-ip sat- 83/11 é.-ip tur- 68/10
élektriklik	(r.u.) elektrikli é. 288/6
élin-	alınmaq é.-ip 30/6
éliř	alma, alış é. 95/16, 100/10, 110/6, 242/15, 292/5, 304/14 é. üçün 39/14, 103/6, 108/8, 130/10, 144/9, 247/8, 260/2, 309/7 é.-ni 298/8 é.-ka 166/15, 259/20, 302/2 é.-ta 101/2, 103/1, 115/10 é.-i üçün 285/1 é.-ini 290/5
éliř-	alışmaq, karşılıklı almak é.-atti 72/9 é.-kan 22/4

	é.-kan idi	17/14
éival-	almak	
	é.-ay	225/13
	é.-ğın	44/16
	é.-ğınım	149/3
éivat-	alıvermek, almak, kaldırmak	
	é.-kanda	89/13, 243/3, 255/12
	é.-kınımızğa	291/6
	é.-kanlıklırığa	110/14
éivél	almak	
	é.-ip	255/5
élivet-	kaldırmak	
	é.-ken	50/13
élivir-	almak, alıvermek	
	é.-imen	153/16
Éminka	(a.-u. Emîn+aka) erkek ismi, Emin bey	
	é.-m	301/3
éñiz	tarla, kır	
	é.-ğa	73/5
	é.-lar	43/2
éñri-	inlemek	
	é.-ğan <i>avazi</i>	47/15
ér	koca, eş, er	
	é.-ifniñ	219/11
	é.-i	90/6
	é.-ini	90/7
	é.-ige	226/7
érgülü harivi	arabanın iki tekerlekli arkalığı	
	é.-niñ	79/4
éri-	erimek	
	é.-p <i>ket-</i>	48/8
	é.-meydu	213/19
ériğ	ark, kanal	
	é.	85/15, 85/16, 254/4, 275/17
	é.-niñ	43/3, 73/7, 103/11, 284/10
	é.-ni	76/9, 133/4
	é.-ini	128/10, 136/4
	é.-larni	128/21, 246/6
ériğ-oyman	engebeli, düzgün olmayan yer	
	é.-larni	105/3,
	é.-liridiki	75/3
érin-	üşenmek	
	é.-migenligi üçün	21/14
érit-	eritmek	
	é.-idu	62/5
	é.-kini	62/5
és	akıl, hafıza	
	é.-imge <i>çış-</i>	42/4
	é.-imdin	37/5
	é.-imdin <i>çik-</i>	160/11
	é.-ifdin <i>çik-</i>	126/3, 180/3
és-	asmak	
	é.-ip	157/18
	é.-ip <i>qoy-</i>	37/7, 112/5, 293/17
és-	esmek	
	é.-idu	129/16
ésiglik	asılı	
	é.	200/7

ésil-	é. tur- 76/16, 77/9 asılmak é.-diñ 218/13 é.-idu 188/14 é.-ip 193/12
ésilival-	é.-ğan (<i>monçaqlar é.-ğan dutarni</i>) 137/13 asılmak
ésilive-	é.-midimgu 255/14 asılmak
éş	é.-ptu 190/10 aş, yemek
éş-	é.-i 9/7, 259/5 aşmak é.-ip kal- 124/16, 267/9 é.-ipla két- 162/15
éşiş	aşma, aşış <i>heddidin é.-iğa</i> 159/7
ét	ad, isim é.-i 165/5
ét	at é.-im 96/3, 149/13182/7 é.-imniñ 61/21, 63/3 é.-imni 277/3 é.-iñ 63/1 é.-i 61/8, 61/12, 292/18 é.-ini 61/11, 207/9
ét-	(<at-) atmak é.-ip koy- 53/19
ét	etmek, kılmak, yapmak é.-ivatisen 153/20 é.-er 228/15, 228/16 é.-idu 132/21 é.-eyçu ! 136/4 é.-iş kérek 292/19 é.-ip 41/6, 46/5, 48/13, 126/10, 211/13, 213/18, 223/6, 225/13 <i>yandurup é.-ip (geri vermek)</i> 135/10
ét-	(éyt-ip) söylemek é.-ip çık- (<i>söyleyip çıkmak</i>) 58/20
ét-	kapamak é.-iş kérek idi 125/2
étig	(< étek) etek é.-ini 174/3, 178/3
étil-	atılmak é.-ip çık- 26/4
étilivat-	atılmak é.-kan 24/5, 43/5
étiş	atma, atış é.-ni 19/21
étiş	kapama, kapayış é. için 51/14
étival-	kapatmak é.-idiğan <i>boldi-de</i> 289/10 é.-ili! 288/18
étivar	(a. i'tibâr) değer, itibar é. bér- 299/15
étivat-	é.-ğa al- (<i>değer vermek</i>) 28/6, 100/15, 115/15 atmak, atıvermek é.-kan (<i>toğanni é.-kan dihanlarniñ</i>) 289/3

étiz

tarla, kır

é. 11/19, 43/1, 80/21, 81/15, 97/16, 102/2, 102/15, 130/8, 213/4, 246/5, 258/19, 267/9, 279/5, 288/14, 290/4, 295/14, 308/18

é.-mu 11/2

é.-niñ 12/2, 56/12, 58/12, 85/7, 286/13

é.-ni 10/13, 73/3, 247/16, 255/7, 261/15, 267/10, 272/5, 286/9

é.-ğa 57/2, 94/8, 247/19, 273/11, 285/13, 305/10

é.-da 11/11, 51/13, 58/12, 271/21, 284/8

é.din 12/5, 51/2, 85/13, 236/3

é.-im 56/18

é.-imniñ 258/20

é.-i 84/12, 281/5

é.-ini 83/21, 283/13

é.-iğa 95/16

é.-lar 73/5

é.-liriniñ 115/8

é.-liriğa 84/18

é.-lirida 128/8

é.-larniñ 163/15

é.-larni 81/6, 102/12

é.-larğa 85/4

é.-larda 117/17, 129/18, 241/19, 287/12, 288/11

é.-lardin 81/9

é.-liri 254/3

étizli

ekinli

é.-niñ 257/11

évet-

göndermek

é.-ti 246/17

é.-kendin kéyin 25/4

é.-ken idi 21/10, 161/3

é.-migen –de 44/17

é.-midi 34/21

évetil-

gönderilmek

é.-di 26/12

évetiş

gönderme, gönderiş

é.-niñ 27/6

éyip

(a. 'ayb) ayıp, kusur

é. 106/11, 106/12

éyiplik

(a.u. 'ayb-lik) kusurlu, suçlu, davalı

é. 106/15

éyt-

söylemek

é.-tim 239/3

é.-tiñ 33/6

é.-tiñiz 298/6

é.-tiñizde 263/1

é.-ti 96/1

é.-isen 173/21, 178/14, 252/15

é.-isende 255/9

é.-isiz 134/10, 139/10

é.-idila 177/13

é.-idu 9/10, 129/21, 136/13, 138/2, 139/15, 149/17, 175/10, 217/8, 235/6, 272/9

é.-idu –de 137/2

é.-imiz 278/17

é.-aymu? 172/16

é.-! 161/5, 190/14, 243/11

é.-e! 14/16, 40/14, 241/10, 243/11, 266/9

é.-ķina! 242/12

é.-iñ! 161/1

	é.-iña!	51/6	
	é.-iñlarçu!	110/10	
	é.-sam	92/5, 133/19, 243/10	
	é.-siñiz	91/9, 192/5	
	é.-siñiz <i>bolmamdu</i>	91/9	
	é.-sa	271/21	
	é.-sa <i>boludu</i>	183/8, 183/11, 188/19	
	é.-sağmu	81/3	
	é.-kınım keldi	259/18	
	é.-ip	40/14, 51/16, 60/1, 116/6, 230/18, 243/15, 247/16, 301/8	
	é.-ip <i>ber-</i>	186/2, 190/13, 190/15, 190/17	
	é.-ip <i>bağ-</i>	57/19	
	é.-ip <i>çığ-</i>	150/2, 254/16	
	é.-ip <i>kél-</i>	48/7, 271/21	
	é.-ip <i>kör-</i>	13/15, 14/3, 15/5	
	é.-ip <i>qoy-</i>	139/11, 166/5, 180/3	
	é.-ip <i>tur-</i>	257/1	
	é.-kanda	40/7, 52/1, 68/10, 106/15	
	é.-kiçe	285/15	
	é.-kılımu <i>bolmaydu</i>	46/19	
	é.-idiğan <i>adimler</i>	43/16	
	é.-kan	51/8, 221/12	
	é.-aydiginimni	51/21	
	é.-kuçiligimiz	57/21	
	é.-attim	52/6, 56/16	
	é.-sağ idi	13/19	
	é.-kan iken	40/18	
	é.-maptim	241/12	
	é.-midim	204/19	
	é.-midiftizmu?	278/20	
	é.-maysiz	285/16	
	é.-misam	241/13	
	é.-miğanga	13/2	
	é.-miğanga <i>bolmaydu</i>	268/14	
	é.-alaydiğan	52/1	
	é.-almidi	33/14	
éyit-	söylemek		
	é.-!	165/9, 174/21, 274/6	
éytil	söylenmek		
	é.-idu	308/13	
éytiş	söyleme, söyleyiş		
	é.	67/11	
	é.-niñ	5/6	
	é.-qa	198/13	
	é.-qa <i>bolmaydu</i>	31/5, 98/18	
	é.-imni	307/14	
	é.-içe	111/21	
éytiş-	toplu olarak şarkı söylemek, söyleşmek		
	é.-ip	97/16	
éytivat-	söylemek		
	é.-idu	123/8	
	é.-kan (<i>nağşa é.-kan omiçi jigit</i>)	43/20	
éytivér-	söyleyivermek, söylemek		
	é.-etti	82/7	
éytivét-	söyleyivermek		
	é.-eymu!	292/7	
ézil-	(< ez-) ezilmek		
	é.-idu	283/4	

ézim	é.-ip <i>ket-</i> 186/20 é.-gen <i>helkimiz</i> 20/6 bkz. <i>billayi ézim</i>
éziş	é. 265/3 ezme, eziş
ézivet-	é. 283/4 ezmek, ezivermek
éziz	é.-kidek 43/19 (a. 'aziz) aziz é. 26/18

F

févrail	(la.) şubat ayı f. 101/16
fontan	(fr. fonten) fiskriye, havuz fiskriyesi f. 43/5 f.-dek 26/4, 97/11
foto aparatçı	(fr.-r.-u.) fotoğrafçı f. 309/4
formi	(ita.) forma, resmi elbise f.-da 17/10
front	(r.) cephe f. 23/5 f.-ka 21/1

G

gaç-gaç	taklidi ses, gaç gaç g. 273/19
gaday	(f.gedâ, gedây) yoksul, fakir g.-mu 183/14 g.-niñ 173/7 g.-gimu 155/10
gadaylık	(f.u.gedây-lik) yoksulluk, fakirlik g. 32/10
gadaylış-	(f.u.gedây-leş-) fakirleşmek, yoksullaşmak g.-ip 159/13
gajilda-	cızırdamak g.-p uç- 93/13
gañgira-	sersemlemek, aklını şaşırarak g.-p ket- 42/16
gañguñ	(ç.) bahadır, pehlivan g. 169/17
gayi	(f.gâhî) bazı, arasıra g. 22/16, 49/16
gayida	(f.u.gâhî-da) bazen, bazı zaman g. 22/15, 95/3
gayka	tornavida g. 77/6
gedin	ense g.-iñde 191/10 g.-idiki 158/9
gedengeş	(f.gerden-keş) inatçı g. 165/13 g.-ler 198/5 g.-lerni 194/19
gedengeşlik	(f.u.gerden-keş-lik) inatçılık g. 283/9
geh	ünlem, daha çok kuşları çağırırken kullanılır. g. 55/18
gejgi	ense g.-sige 125/11
gep	(f.gâb) söz, kelime g. 55/8, 56/6, 90/19, 91/12, 93/2, 96/6, 108/21, 129/11, 134/16, 139/2, 147/14, 152/4, 160/5, 160/12, 160/13, 187/5, 187/6, 189/15, 214/12, 215/4, 222/17, 225/3, 230/7, 236/14, 240/15, 242/18, 244/6, 245/13, 253/20, 258/2, 258/12, 258/16, 268/17, 274/21, 278/1, 281/18, 287/5, 291/18, 292/2, 293/14, 300/9, 304/2 g.-tu 137/12, 302/3 g. imiş 152/5 g. kil- 35/9, 54/20, 69/3, 79/7, 109/9, 135/1, 147/14, 153/6, 156/14, 158/15, 163/13, 164/17, 164/17, 177/2, 177/7, 184/7, 215/18, 222/10, 223/3, 223/4, 227/19, 236/14, 240/14, 241/18, 250/1, 250/8, 258/10, 263/12, 276/2, 278/21, 279/9, 287/20 g. de- 137/10, 168/10, 256/7, 258/16, 303/21 g. ber- 109/8 g. bul- 264/16 g. talaş- (tartışmak) 214/13, 219/7 g. keltür- 207/19 g.-niñ 237/15, 292/19

	g.-ni	35/18, 45/17, 59/12, 145/17, 151/14, 154/15, 154/16, 163/6, 164/8, 164/10, 164/11, 191/19, 196/18, 200/17, 202/12, 206/3, 263/13, 293/6, 304/3
	g.-ke	133/15, 303/20
	g.-ke kél-	303/19
	g.-ke sal- (konuşturmak)	135/13, 268/10
	g.-te	107/20, 133/18, 165/18, 228/16
	gépim	131/13, 137/5, 171/14, 294/6
	gépimni	137/15
	gépimge	239/1
	gépimdinla	171/9
	gépifñ	159/20
	gépifñni	239/2
	gépi	134/8, 164/7, 171/17
	gépini	32/2
	gépini kıl-	164/12, 239/19
	gépini böl-	190/11
	gépini kės-	32/2
	gépige	80/9
	gépige kir-	253/6
	gépige işen-	259/10
	gépimiz	110/4
	gépimizni kıl-	155/14, 176/17
	g.-ler	48/6, 100/19, 101/4, 240/19, 240/21
	g.-lerni	101/13, 144/11
	g.-lerni kıl-	256/19, 258/8
	g.-lirimmu	129/2
	g.-liri	155/3
	g.-lirini	135/10, 165/12, 291/17
	g.-lirige	171/17
gepçe		(f.u. gâb-çe) konuşkan, sözcü
	g.	306/15
gepleş-		(f.u. gâb-leş-) konuşmak
	g.-kisi kel-	49/9
	g.-midi	34/21
gepliş-		(f.u. gâb-leş-) konuşmak
	g.-eyli	266/21
	g.-ip kél-	258/14
gep-söz		(f.u. gâb+söz) konuşma
	g.	101/12
geptan		(f. gâb-dân) konuşkan, hatip
	g.	249/1
geptanlıĝ		(f.u. gâb-dân-liĝ) hatiplik, konuşkanlık
	g.-içu	159/8
gerdenkeş		(f. gerden-keş) söz dinlemeyen, asi
	g.	194/17
gevdi		gövde, vücut
	g.-simu	31/8
	g.-sini	70/2, 94/21
	g.-sige	17/11
	g.-lernifñ	30/7
	g.-lerge	48/5
gez		kabuk
	g. bağla-	42/8, 45/8, 74/19
gél		(< gal) boğaz
	g.-ifñge	228/4
gézit		(r.) gazete
	g. oķu-	262/5

giçimaçañ	karıştırma, altüst etme g. 260/13
gijülda-	cızırdamak g.-p 42/9
gijüldiş	cızırdama g.-i 68/16
gilem	(f.gilim) kilim, halı g.-ler 290/3 g.-lerni 306/20
gip	(f. gâb) gep, söz g.-iñçe 109/10
girdenan	(f.girde nân) kalın tandır ekmeği g.-dek 53/16, 83/2
girimsen	donuk, sönük, renksiz g. 73/5
giriptar	(f.giriftâr) tutulmuş, yakalanmış, karşılaşmak g. bol- 56/11, 99/8
gizendi	(f.gezende) söz dinlemez, alçak, zararlı g.-ler 32/15
gol	saf, temiz g. bol- (aldanmak) 260/4
gomindañ	(ç.) milliyetçi Çin partisi g.-niñ 16/10 g.-ğa 33/17
gomindañçı	(ç.u.) milliyetçi Çin partisi üyesi g.-larniñ 32/7 g.-larni 32/20
gospital	(r.) hastahane g.-ğa 26/11 g.-da 20/18
govalıq	şahitlik g. 182/2
goya	(f.güyâ) sanki, guya g. 28/13
gögümlüş-	yarı karanlık olmak, hafif kararmak g.-üp 48/4
göley-	kaşlarını çatmak g.-di 54/7
göpülde-	güm güm etmek, gürültü çıkarmak, boğuk bir ses çıkarmak g.-p 287/12
gör	(f.gûr) mezar, kabir g.-ge 270/7 g.-ğa 271/6, 271/7 g.-iğa 45/4 g.-ide 187/14
göş	(f.güş) et g. 145/10
göşlük	(f.u.) etli g. çoğunni 118/18
göşüy-	sessizce durmak g.-upla tur- 205/16
gözel	güznel g. 11/2, 115/8
granat	(r.) el bombası g. 19/20 g.-larniñ 24/5

gruppa	(r.< fr. groupe) grup g. 85/9, 85/12, 85/19, 85/20, 95/18, 96/9, 96/12, 96/15, 96/16, 96/18, 97/3, 99/19, 100/10, 101/10, 104/12, 108/5, 250/11, 263/7, 267/8, 279/11 g.-ni 96/13, 101/8, 102/21 g.-ğa 98/8, 100/17, 100/18, 101/2, 104/11, 111/6, 111/7 g.-da 97/3, 116/2, 255/15 g.-diki 85/5, 95/13, 97/13, 101/3, 101/4 g.-si 96/14, 100/12, 114/12, 114/20, 115/9, g.-siniñ 97/10 g.-siğa 100/14, 114/14 g.-sida 100/7 g.-largâ 100/11 g.-liriniñ 308/3
guna	(f.günâh) günah, suç g. <i>kil-</i> 29/17 g.-ni 54/12 g.-yim 55/3, 192/16 g.-yi 49/13 g.-liriñğa 219/11
guman	(f.gümân) şüphesiz g. bilen 248/12 g. <i>kil-</i> 38/19
gumanliq	(f.u. gümân-liq) şüpheli g. 34/1
gumanhor	(f. gümân-hor) şüphesiz g.-kensiz 303/11
gutu	(ç.) kemik g.-din 205/14
gügüm	alaca karanlık, yarı karanlık g. <i>çüş-</i> 125/7
gül	(f. gül) gül, çiçek g. 8/1, 8/7, 8/12, 9/17, 50/15, 53/17, 56/13, 56/14, 57/12, 71/12, 126/18, 130/9, 135/1, 135/18, 135/20, 138/4, 173/15, 203/1, 208/17, 209/10, 209/14, 242/7, 268/2, 268/12, 269/5, 275/9, 307/1 g. <i>çék-</i> (nakaş işlemek) 308/1 g.-ni 135/3, 135/8, 135/10, 150/1, 308/5 g.-üm 139/16, 139/16, 140/1, 140/1 g.-i 15/15, 52/4, 174/1, 215/13, 258/10 g.-i idim 52/4 g.-ini 134/19 g.-ige 50/15, 258/10 g.-ler 7/15, 8/20, 71/8, 117/7, 123/6, 129/4, 130/2, 134/18, 272/11 g.-lerniñ 129/20 g.-lerni 86/4, 117/16 g.-dek 270/11 g. <i>here</i> (çiçek arısı) 8/18
güldeste	(f. gül-deste) çiçek demeti g. 308/1 g.-ni 308/9
güldürli-	gürlemek, gürtüldemek g.-se 12/9
gülhan	(f. gül-han) alev alev yanan ateş g. <i>sélin-</i> 208/8
gülhani	(f. gül-hâne) çiçek bahçesi g.-ğa 8/5
gülle-	(f.u. gül-le-) çiçeklemek, çiçeklenmek g.-ymiz 235/15 g.-p 37/7, 84/7

güllük	(f.u. gül-lük) çiçekli, güllü g. 149/6, 200/4, 208/13, 208/19
gülşen	(f. gül-şen) çiçek bahçesi g.-de 15/15
gülüstan	(f.gülistân) çiçek bahçesi g.-da 8/7
gülzar	(f. gül-zâr) gül bahçesi g. 11/4
gümbez	(f. günbed, günbez) kubbe g. 71/6
güpüldi-	güm güm etmek, gümbürdemek g.-gen <i>avazi</i> 40/6
gürcek	kürek g.-ni 44/3 g.-tîn 41/2
gürüç	(f. gürenc) pirinç g. 132/11
gürülde-	gürüldemek, gürültü yapmak g.-p 15/6
güş	(f. gûşt) et g.-ini 149/5
güvaza	(ç.) bir para birimi g. 60/12
güzel	güzel g. 272/14

Ğ

ğaca-	kemirmek, yıpratmak, yontmak ğ.-ydu 111/7 ğ.-p 12/6
ğacavat-	kemirmek ğ.-kan <i>çaşkanlarnıñ</i> 28/18
ğaç-ğaç	taklidi ses, gaç gaç ğ. 182/17
ğaçıldit-	yürürken ayakkabılardan çıkan ses ğ.-ip 184/4, 183/6
ğaday-	dimdik durmak, kibirlenmek ğ.-! 297/21 ğ.-ğanga 297/21
ğadiy-	dimdik durmak, kibirlenmek ğ.-ip <i>oltur-</i> 172/7
ğalcir	kuduz ğ. 63/15, 65/4, 224/9
ğalçı	(< galça) suç ortağı, uşak, yaltak ğ.-ğa 127/13 ğ.-din 127/13
ğancuğı	(< gancuğa) yük bağlamak amacıyla eyerin arkasına takılan çift tasma ğ.-sida 195/3
ğayğu	kaygı, tasa ğ.-lar 37/3
ğayibane	(a.-f. gâ'ib-âne) gıyabı ğ. 119/6
ğayip	(a. gâ'ib) kayıp, kayıtsız, hazır bulunmayan ğ. <i>bol-</i> (<i>kaybolmak</i>) 29/17
ğaz	(f. gâz) kaz ğ. 264/1 ğ.-niñ 180/13, 252/8
ğazañ	(f. hazân) hazan, yere düşen sonbahar yaprağı ğ. 105/4 ğ. <i>bol-</i> (<i>sararmak</i>) 153/9 ğ.-niñ 224/5, 224/6 ğ.-lar 217/4, 229/1
ğeldi-ğeş	(?) bulantı ğ.-liri 68/8
ğelite	(a. galat) tuhaf, garip, hata ğ. 87/2
ğeliti	(a. galat) tuhaf, garip ğ. <i>iş</i> 106/8 ğ. <i>gep</i> 108/21 ğ. <i>ahafı bilen</i> 82/20
ğem	(a. gamm) gam, dert, acı ğ. 37/3 ğ. <i>ki-</i> 161/7, 244/11, 266/6 ğemi 141/9
ğemkin	(a.-f. gam-gîn) gamlı, üzüntülü, hüznülü ğ. 47/13, 85/12 ğ. <i>bol-</i> 217/15
ğemkinlik	(a.-f.-u. gam-gîn-lik) hüznülük, üzüntülü ğ. 217/8

geplet	(a. gaflet) gaflet ğ.-tin <i>oygan-</i> 307/20
gerbiy	(a. garbi) batı ğ. 22/21
gerez	(a. garaž) garaz, hedef, gaye, maksat, istek ğ. 101/2 ğ.-i 301/4
gerezlik	(a.-u. garaž-lik) amaçlı, kasıtlı ğ. 104/13
gerezsiz	(a.-u. garaž-siz) kişisel bir menfaat gözetmeyen, kasıtsız, amaçsız ğ. 260/5
geripkirak	(a. garb-kirak.) batıya doğru ğ. <i>bér-</i> 18/1
geş	(?) bulantı <i>geldi</i> - ğ.-liri 68/8
geşlik	(?-u.) rahatsızlık, huzursuzluk, sinirlilik, öfke ğ. <i>sal-</i> 42/13 ğ.-ini <i>keltür-</i> 73/12
geyret	(a. gayret) gayret ğ. 92/10, 92/11 ğ. <i>kil-</i> 94/18, 95/2, 107/17, 267/9 ğ. <i>kilive-</i> 92/19 ğ. <i>kilidiğan bol-</i> 92/20 ğ.-iñiz 92/15 ğ.-ifler 231/7
gezel	(a. gazel) türkü, gazel ğ. 247/15, 254/7 ğ.-ni 272/2
gezep	(a. gazaž) gazap, hiddet, öfke ğ. bilen 21/2, 186/21 ğ. bilen <i>qara-</i> 232/16 ğ.-ke <i>kel-</i> (<i>öfkelenmek</i>) 20/21
gezeplin-	(a.-u. gazaž-lin-) öfkelenmek ğ.-ip 32/6, 223/4
gezep oti	(a.-u. gazaž-oti) gazap ateşi, öfke ateşi ğ. 63/19
géliti	(a.?) tuhaf ğ. <i>avaz</i> 42/10
gériç	kariş ğ. 48/3 ğ.-la 46/18
géríp	(a. garib) garib, fakir ğ. 69/18
ğicek	(?) müzik aleti ğ.-ler 8/6
ğidiğlaş	gıdıklama ğ.-liri 74/18
ğildirğuç	sekerek yürüme, yuvarlamak, tekerleği yuvarlamak ğ. 12/10
ğñilda-	vızıldamak, uğuldamak, homurdamak ğ.-p 74/17
ğñiş-	sesler çıkarmak, uğuldamak ğ.-ip 40/14, 47/21
ğol	boğaz ğ.-diki 95/4
ğol	ağaç gövdesi, dal, sap ğ. <i>tat-</i> (<i>büyüme, dallanmak, budaklanmak</i>) 254/3 ğ.-liri 76/12

ğoñşu-	şikayet etmek, vızıldamak
ğora	ğ.-p 96/1 ham, olmamış meyve, koruk
ğoro	ğ. ikensiz 56/3 duvar ğ. 123/3 ğ.-niñ 55/7 ğ.-si 130/10
ğuduñşi-	öfkelenmek, aksilik yapmak, kavga etmek
ğul	ğ.-di 73/17, 94/5 omuz, sırt
ğul	ğ.-ini 54/2 dal, gövde
ğulaç	ğ.-ini 72/9 kulaç ğ. 128/10 ğ. <i>taşla-</i> (kulaç atmak) 302/11 ğ.-çe 47/2
ğulğuyluk	endişeli, telaşlı, tehlikeli
Ğulca	ğ. 11/7 şehir ismi ğ. 27/3, 71/15, 87/6 ğ.-ğa 63/11 ğ.-din 63/7
Ğunça	(f. gönçe) gonce (Ğunçem isimli kız kastedilmekte)
Ğunçe	ğ. 232/14 (f. gönçe) gonce , Gunçe- bayan ismi ğ. 7/16, 139/16, 139/16, 139/19, 140/1, 140/1, 148/5, 155/8, 161/15, 185/14 ğ.-dek 155/11 ğ.-ni 154/13, 155/13, 155/15, 161/18, 184/15, 184/18, 194/2, 216/1 ğ.-si 150/1, 218/16 ğ.-sini 171/20
Ğunçem	bayan ismi ğ. 121/1, 122/2, 123/7, 124/9, 124/15, 125/6, 125/9, 125/15, 125/21, 126/14, 126/20, 127/6, 127/11, 127/16, 127/20, 128/8, 128/15, 128/17, 128/21, 129/4, 129/6, 130/9, 130/11, 130/12, 130/16, 130/17, 130/18, 131/5, 131/18, 132/18, 132/19, 132/20, 133/8, 133/12, 133/16, 133/17, 134/1, 134/5, 134/6, 134/9, 134/14, 134/17, 135/1, 135/6, 135/10, 135/18, 135/20, 136/5, 136/12, 136/20, 137/1, 137/7, 137/10, 137/13, 137/15, 137/18, 138/1, 138/2, 138/15, 138/16, 138/17, 139/1, 139/5, 139/10, 139/13, 139/14, 140/5, 140/8, 140/10, 140/13, 145/20, 145/21, 146/9, 146/11, 146/16, 147/1, 147/12, 148/5, 148/8, 148/9, 150/1, 173/1, 175/10, 176/7, 176/12, 176/16, 176/21, 177/13, 177/19, 178/6, 178/12, 178/14, 178/20, 179/5, 179/8, 179/12, 179/15, 179/19, 179/21, 180/7, 180/11, 180/15, 180/18, 181/7, 181/12, 182/13, 182/16, 185/13, 185/19, 185/20, 186/1, 186/4, 186/11, 187/5, 187/7, 187/12, 187/20, 188/1, 188/9, 193/11, 193/12, 193/16, 193/18, 193/19, 194/4, 195/10, 195/13, 195/15, 195/18, 196/3, 196/14, 197/4, 197/8, 197/9, 208/9, 210/1, 211/13, 211/15, 211/16, 211/18, 211/19, 212/19, 213/7, 217/5, 217/7, 218/15, 218/19, 219/4, 219/10, 220/9, 220/12, 222/12, 222/19, 222/20, 223/4, 228/8, 228/17, 229/2, 229/5, 231/13, 231/16, 231/21, 232/2, 232/6, 232/13 ğ.-musiz ? 232/1 ğ.-mu 132/2, 132/6 ğ.-dek 204/11 ğ.-niñ 122/4, 122/5, 1232/2, 138/5, 139/12, 176/9, 187/1, 211/15, 220/18, 223/7, 224/1, 227/1, 227/8, 229/1, 232/1, 232/6, 232/8

ğ.-ni 153/11, 204/16, 204/17, 208/1, 208/4, 209/3, 210/17, 210/20, 211/11,
215/20, 220/7, 223/13, 223/17, 224/6, 225/7, 226/4
ğ.-ge 131/3, 139/15, 147/14, 188/8, 192/18, 193/21, 196/20, 201/2, 209/13,
223/2, 226/7

Ğunçek

Gonçekik (Gunçem isimli kızı kastederek)

ğ.-ni 173/18

ğ.-nima? 172/21

ğunucun

üç yaşındaki dişi sığır

ğ. 143/21

ğurbet

(a. ğurbet) ğurbet

ğ.-ke 8/14

ğuyulda-

hızlı gitmek

ğ.-p uçuvat- 58/16

H

hacet	(a. hâcet) hacet, ihtiyaç h. <i>bol-</i> 78/20 h. <i>çüş-</i> 244/12 h. <i>-ke</i> 215/20 h. <i>-tin çık-</i> 261/3 h. <i>-imiz</i> 241/8 h. <i>-iñlardin</i> 244/4
hadisi	(a. hâdis)e hadise, olay h. <i>-lerniñ</i> 29/2, 42/2
ha ha ha	gölüş şekli h. 223/14, 15, 15
hak	(?) kireç h. <i>bilen</i> 265/14
hakavur	kibirli, kendini beğenmiş h. <i>bol-</i> 147/15
hakimiyet	(a. hâkimiyet) hakimiyet h. 38/12
haķaret	(a. haķâret) hakaret h. 29/18, 252/4 h. <i>ķil-</i> 6/15, 266/12 <i>ķorluk</i> – h. <i>-ler</i> 67/6
hal	(f. hâl) benek, kırmızı ; bir hastalık ismi h. 236/8 h. <i>çüş-</i> 236/4, 236/16, 257/14, 277/18 h. <i>késili</i> 257/9, 279/15
hal	(a. hâl) hal, durum, vaziyet h. 107/17 h. <i>-da</i> 21/4, 29/3, 40/2, 44/6, 45/2, 45/10, 68/21, 69/10, 69/13, 70/15, 74/1, 79/10, 84/20, 93/21, 95/10, 100/13, 104/20, 107/9, 117/19, 147/5, 150/1, 162/20, 197/15, 208/5, 208/7, 211/4, 217/8, 222/20, 227/9, 229/3, 232/10, 236/3, 241/16, 253/18, 273/16, 276/1, 278/15, 288/20, 289/19, 306/21 h. <i>-i</i> 61/6 h. <i>-idin</i> 75/21 h. <i>-idin kêt-</i> 215/10
halaket	(a. helâket) ölüm, yok olma, yıkım h. <i>-ke</i> 13/10
halal	(a. helâl) helal h. 163/8 h. <i>emesmu</i> 165/19
halalla-	(a. -u. helâl-la-) helallemek, temize çıkarmak h. <i>-p al-</i> 44/17 h. <i>-p ye-</i> 163/6, 180/6
halet	(a. hâlet) durum, vaziyet h. <i>-niñ</i> 89/16 h. <i>-te</i> 29/12 h. <i>-ide</i> 231/17
halreñ	pembe renk h. 93/12
halsiz	(a. -u. hâl-siz) halsiz h. 30/8

halviçi	(a.-u. <i>helvâ-çi</i>) helvacı h. 14/6, 82/3
haman	(f. <i>hemân</i>) hemen h. 24/11
hammi	teyze h.-siniñ kızi 251/11
hapas kıil-	sırtına almak, birisini sırtında kaldırmak h.-ip 235/5
har-	yorulmak h.-duğ 269/9 h.-ğiçe 86/5 h.-ğiçe <i>ur-</i> 65/9 h.-ğiçe <i>ye-</i> 145/10 h.-may 11/13 h.-duğ <i>yétip kıal-</i> 40/9 h.-ğanlık 65/12
harağ	(a. 'arag) arak, rakı, votka h.-ni 273/11
harağ-keş	(a.-f. 'arag-keş) sarhoş, içki içen h. 303/18
haram	(a. <i>harâm</i>) haram h. 74/14, 125/15 h. <i>bol-</i> 165/18
haramzade	(a.-f. <i>harâm-zâde</i>) namussuz, hergele h. 225/19, 227/19, 275/11 h.-ler 200/14 h.-lerni 216/16
haramzede	(a.-f. <i>harâm-zâde</i>) namussuz, hergele h. 259/2 h.-mu 156/20 h.-ge 192/8
harava	(a. 'araba) araba h. 51/11
harimi	(a. <i>harâmî</i> ?) hileci, madrabaz, gayri meşru çocuk h. 65/17
hariva	(a. 'araba) araba h. 41/13, 62/18, 66/19, 102/15, 102/16, 109/1, 127/18, 127/20, 159/3, 163/17 h. bilen 62/18 h.-niñ 79/5 h.-ni 61/8, 103/3, 191/9 h.-ğa 102/12 h.-da 102/2 h.-mni 62/4 h.-si 159/17 h.-sini 34/14, 159/5 h.-lar 109/17
harivakeş	(a.-f. 'araba-keş) arabacı h. 62/14
harva	(a. 'araba) araba h. 34/12, 60/8, 60/8, 102/15, 208/3 h.-niñ 102/14 h.-ğa 59/18 h.-mni 96/3 h.-fni 62/1 h.-siniñ 225/1 h.-siğa 111/3 h.-lar 60/11

harvu	(a. 'araba) araba h.-si 198/14
hasiri-	(a.-u. <i>ḥasîr-i-</i>) yorulmak, bitkinleşmek h.-ğan <i>avazi</i> 30/17
hasirivat-	(a.-u. <i>ḥasîr-ivat-</i>) yoruluvermek, yorulmak h.-kan <i>kêri kağa</i> 74/6
haşar	(a. 'aşere?) gönüllü, yardımlaşma h.-ğa 41/9 h.-ğa <i>bar-</i> 127/17
Haşim	(a. <i>hâşim</i>) erkek ismi h. 236/2, 236/5, 236/10, 236/13, 236/19, 237/6, 237/10, 237/15, 237/21, 238/6, 238/11, 238/18, 239/1, 239/10, 239/21, 240/11, 240/18, 241/5, 241/10, 241/15, 242/1, 242/6, 242/12, 242/18, 243/1, 243/6, 243/11, 243/17, 244/1, 244/6, 244/8, 244/12, 244/16, 245/11, 245/12, 245/14, 245/17, 246/13, 246/14, 246/20, 247/3, 247/11, 247/15, 247/20, 248/1, 248/4, 248/7, 248/10, 248/17, 249/1, 249/5, 249/8, 250/20, 251/2, 251/5, 251/9, 251/11, 251/13, 251/17, 251/21, 252/3, 252/8, 253/1, 253/6, 253/11, 253/14, 253/19, 259/5, 259/8, 259/13, 259/19, 260/2, 260/11, 260/15, 260/18, 261/4, 261/18, 262/9, 263/13, 263/18, 264/4, 264/8, 264/12, 265/2, 265/4, 265/6, 265/10, 265/13, 265/17, 265/20, 264/21, 266/2, 266/5, 266/9, 266/14, 266/19, 274/7, 274/8, 274/12, 274/14, 274/18, 275/1, 286/4, 286/5, 286/13, 286/16, 289/11, 294/1, 294/4, 294/8, 294/12, 294/15, 295/5, 295/10, 295/14, 296/5, 296/7, 296/9, 296/12, 296/15, 296/18, 297/1, 297/10, 297/12, 297/20, 298/4, 298/10, 298/13, 298/16, 299/19, 305/17, 305/19, 306/2, 306/6, 306/12, 306/15, 306/18, 307/2, 307/6, 307/13, 307/19, 309/3 h.-nifi 235/2, 261/8, 294/7 h.-ğa 246/3, 252/15, 253/15, 263/11, 265/7, 289/19, 297/8
Haşim aḥun	(a.-f. <i>hâşim-âḥund</i>) Haşim bey h. 234/2, 280/20 h.-nifi 234/3, 234/4
Haşim aka	(a.-u. <i>hâşim-aka</i>) Haşim ağabey h.-fîni 216/13
Haşimbay	(a.-u. <i>hâşim-bay</i>) erkek ismi h. 122/16, 143/11, 143/17, 188/10, 200/12, 200/15, 200/17, 201/4, 201/8, 201/12, 202/3, 202/9 h.-nifi 143/11, 156/11, 214/11, 220/2 h.-nikige 160/13 h.-ğa 201/21 h.-lar 200/10 h.-larnifi 182/2
Haşimika	(<Hâşim + aka) erkek ismi h. 261/10, 263/9
Haşimka	(< Hâşim + aka) erkek ismi h. 241/4, 241/4, 241/8, 241/17, 243/10, 244/5, 244/7, 244/11, 247/10, 281/16, 286/1, 286/1, 294/2, 294/14, 295/4, 297/8, 297/16 h.-nifi 286/20 h.-m 243/7, 250/5, 276/9, 286/9, 308/7 h.-m bilen 278/2 h.-mdek 276/5 h.-mğu? 285/21 h.-mmu 307/5 h.-m emes 295/15 h.-mnifi 282/13, 300/12 h.-mni 283/6 h.-mğa 282/8, 296/2 h.-fîni 295/19 h.-fîğa 174/15

hava	(a. hevâ') hava h. 12/9, 15/6, 52/17 h.-da 12/11, 15/12 h.-sida 101/21
hay	hey h. 5/16, 29/7, 109/9, 182/19, 190/20, 192/2, 199/16, 201/9, 203/1, 203/3, 203/9, 203/11, 206/3, 221/4, 225/7, 227/14 hay – hay 106/2, 148/5, 203/1, 203/4, 203/9, 203/11
hayasiz	(a.-u. hayâ-siz) hayasız, arsız, utanmaz h. 6/1
hayat	(a. hayât) hayat h. 18/2, 81/4, 203/4 h.-ta 31/16 h.-tin 70/20 h.-imda 37/17 h.-i 70/13 h.-ini 37/21 h.-idimu 96/19 h.-imizgu 12/7
hayda-	sürmek, dağıtmak, kovmak, açmak h.-ymen 141/18 h.-ymiz 39/15 h.-! 199/13, 199/15 h.-ş kérek 165/21 h.-p 39/11, 83/17, 83/21, 109/12 h.-p <i>bér-</i> 283/8, 283/12 h.-p <i>bol-</i> 237/13 h.-p <i>kel -</i> 63/7, 157/17 h.-p <i>ket-</i> 196/1 h.-p <i>kir -</i> 65/9, 197/16 h.-ydigan 51/13 h.-vatattim 40/4 h.-ş kérek bolsa 165/20
haydağçılığ	sürücülük, yöneticilik h.-i bilen 78/8
haydal-	sürülmek, kovulmak, tarla sürmek, tarla açmak h.-may <i>çal-</i> 283/7 h.-ğan 287/2 h.-miğan 280/21 h.-midim 66/18 h.-miğan bolsañ 240/4
haydaş	sürme, sürüş, dağıtma, açma, kovuş h. 163/16, 163/17 h.-ka 81/3, 287/14 h.-tin 99/5
haydavat-	sürmek, kovmak, dağıtmak, açmak h.-қан (<i>çoş h.-қан күнлерини бирде</i>) 59/7 h.-қанлигим 42/4
haydi-	sürmek, dağıtmak, kovmak h.-ğaş <i>kel-</i> 165/1 h.-ğili 190/21 h.-ğili <i>çiq-</i> 189/7 h.-ğan <i>yerlerde</i> 287/15
haydil-	sürülmek h.-idu 108/21
haydiş-	sürülmek, açmak h.-ip <i>bér-</i> 266/4

haydit-	kovmak, dağıtmak, kovdurmak
haydival-	h.-ip <i>kel-</i> 194/20 (< haydap al-) sürmek, açmak
haydivet-	h.-idiğan <i>boldum</i> 244/17 dağıtmak, kovmak, sürmek, açmak
haydivét-	h.-sek <i>boludiken</i> 283/16 dağıtmak, sürmek, açmak
haydivétiş	h.-imen 165/16 h.-ip 165/19 dağıtma, sürme, açma
hayvan	h. üçün 286/8 (a.ḥayevân) hayvan
hazdar	h. 228/15 h.-dek 30/3 h.-larmu 68/10 h.-liri 114/16 (a.?-f.dâr) yaşlı
hazidar	h. 64/5 (a.?-f. dâr) yaşlı, musibetli
hazir	h. 69/20 (a. ḥâzır) hazır, şimdi
	h. 30/16, 31/4, 33/21, 35/15, 47/17, 59/12, 64/20, 67/7, 76/19, 91/18, 97/3, 99/1, 103/18, 116/9, 117/5, 127/19, 132/19, 140/20, 148/13, 151/16, 152/10, 153/17, 154/3, 161/4, 164/13, 169/16, 195/1, 197/1, 201/7, 207/11, 209/12, 210/9, 210/11, 214/19, 223/21, 228/6, 243/17, 244/1, 249/2, 257/9, 264/1, 265/3, 266/10, 286/9, 286/19, 295/5, 295/16, 305/20
	h.-la 7/4, 44/8
	h.-mu 97/1, 104/8
	h. <i>bolsa</i> 92/14, 100/16, 115/4, 115/16
	h.-ki 31/10, 31/19, 37/16, 57/16, 111/20, 242/3, 282/13
	h.-kidek 74/5, 75/20, 88/20
	h.-çe (<i>şimdilik</i>) 38/9, 55/4, 146/18, 155/6, 175/3
hazırlan-	(a.-u. ḥâzır-lan-) hazırlanmak
hazırlık	h.-ğan <i>cayni</i> 301/10 (a.-u. ḥâzır-liḳ) hazırlık
	h. <i>körüp koy-</i> (<i>hazırlık yapmak</i>) 284/20
	h.-i <i>bol-</i> 290/7
	h.-ini 81/14
hazırlin-	(a.-u. ḥâzır-lin-) hazırlanmak
he	h.-idu 227/20 he, evet, iyi, hadi, eh
	h. 9/14, 9/20, 17/7, 33/1, 34/4, 36/13, 43/21, 48/21, 54/12, 57/21, 58/9, 59/11, 63/15, 65/19, 67/5, 73/16, 83/8, 87/5, 89/6, 89/8, 89/12, 92/11, 103/21, 106/21, 107/2, 109/15, 110/11, 113/6, 117/20, 125/8, 125/21, 126/20, 132/8, 133/10, 133/12, 134/3, 137/6, 137/9, 139/8, 142/10, 144/15, 147/9, 148/11, 151/13, 152/20, 158/7, 159/19, 160/5, 160/12, 160/12, 162/11, 169/4, 170/2, 170/19, 172/8, 174/19, 176/20, 181/8, 183/11, 183/11, 189/9, 189/9, 190/6, 190/15, 198/5, 204/21, 207/7, 214/6, 216/19, 221/10, 221/21, 229/21, 230/7, 230/13, 231/13, 231/16, 231/16, 231/16, 236/19, 237/21, 241/15, 241/15, 243/11, 244/9, 244/9, 245/2, 245/17, 247/15, 249/5, 249/20, 252/1, 253/11, 256/5, 258/1, 260/1, 261/18, 262/2, 262/2, 262/15, 262/15, 262/8, 262/8, 263/5, 263/5, 264/1, 264/3, 265/10, 265/13, 266/2, 266/9, 266/15, 269/9, 272/3, 275/7, 277/17, 278/7, 280/8, 286/21, 288/16, 289/6, 289/9, 289/15, 291/21, 293/6, 296/15, 297/8, 298/15, 298/15, 305/19
	h. <i>de-</i> 136/7, 162/12, 214/16

hebbeli	iyi, güzel, en iyisi h. 154/9, 158/20, 165/2, 208/2
hecep	(a. 'aceb) hayret, şaşırıcı, hayret etmek h. 86/9, 86/13, 94/20, 101/21, 118/16, 119/14, 128/9, 132/15, 133/15, 160/8, 196/4, 235/11, 236/6, 249/17, 250/21, 255/9, 293/15, 302/16, 302/17, 303/6, 304/6 h.-mu 254/11 h. ber- 296/8
heddi	(a. ḥadd) sınır, hudut h.-din eşiş 159/7 h.-din oşuk (<i>haddinden fazla</i>) 110/16 h.-din taşkiri (<i>aşırı derecede</i>) 100/5
hede	abla, büyük kız kardeş h. 131/21, 162/12, 174/11 h.-m 174/15 h.-mge 190/10, 204/18
hedep	aralıksız, durmadan, ardı arkası kesilmeden h. 244/9
hee	he, ee, eh h. 89/7, 174/13, 207/15, 209/17, 209/20, 230/1, 231/3, 247/21, 258/6, 297/10, 299/11, 299/17, 308/7
hekümet	(a. ḥükümet) (az.) hükümet h. 105/4
heḳ	(a. ḥaḳḳ) hak, bir insana ait olan şey h. bilen 45/14 h. al- 252/18 h. ber- 77/20 h. ḳaytur- (<i>hak geçmek, hakla korumak</i>) h. sori- (<i>hak istemek, hakkını istemek</i>) 228/5 h.-ḳe oturup kél- 169/14 h.-lirini al- 178/8
heḳiḳet	(a. ḥaḳiḳat) hakikat, gerçek h. 192/20 h.-ni sürüştür- (<i>hakikati aramak, hakikati soruşturmak</i>) 190/3 h.-te 20/21, 103/19 h. igilidu sunmaydu (<i>hakikat eğilir fakat kırılmaz</i>) 193/9
heḳiḳeten	(a. ḥaḳiḳaten) hakikaten, gerçekten, hakkıyla h. 94/17, 104/15
heḳiḳetle-	(a.-u. ḥaḳiḳat-le-) doğrulamak, gerçekleştirmek, hakikatlemek h.-ymiz 199/7, 199/8
heḳiḳetli-	(a.-u. ḥaḳiḳat-li-) doğrulamak, gerçekleştirmek, hakikatlemek h.-diḡu 199/10 h.-mersiz 199/6
heḳiḳiy	(a. ḥaḳiḳi) hakikî, gerçek, doğru h. 114/5
heḳḳ	(a. ḥaḳḳ) hak, bir insana ait olan şey h.-im 191/7 h.-imni 158/14 h.-imni elip kêt- 191/4 h.-imge zorluk ḳil- 11/17 h.-ifî ḳal- 191/6, 191/11 h.-i bar 66/8 h.-imu 45/13 pul nika h.-i için 201/20 h.-ini 108/16, 195/4 h.-idin 126/17 h.-imiz 290/17, 293/4 h.-imizni ber- 228/3

	h.-iflerni	231/8
heklük	(a.-u. haqq-lik) haklı	
	h.-sen (<i>haklım</i>)	31/20
heksiz	(a.-u. haqq-siz) haksız	
	h.	244/17
hel	(a. hâl) hal, çözüm	
	h. <i>ki-</i> (<i>halletmek</i>)	108/12, 109/2, 110/1
helek	(a. helâk) sıkıntı, gaile	
	h.	274/11
	h.-te	274/10
helkim	(a. hulkûm) gırtlak	
	h.-ini <i>lipilditip tur</i> -73/20	
	h.-ige <i>qara-</i>	74/12
hem	(f. hem) hem, ve, de	
	h.	27/9, 28/4, 41/6, 41/6, 41/8, 41/8, 76/1, 92/17, 100/8, 104/11, 107/18, 110/18, 111/6, 149/1, 194/9, 213/15, 265/21
he..m	him, hem, hee	
	h.	209/11
hemkarla-	(f.-u. hem-kâr-la-) yardımlaşmak	
	h.-şti	96/19
hemkarlık	(f.-u. hem-kâr-lik) işbirliği, yardımlaşma	
	h. <i>gruppa</i>	85/5, 85/8, 85/12, 85/19, 95/13, 95/18, 96/9, 96/13, 98/8, 99/19, 100/11, 100/17, 102/21, 104/11, 111/6, 116/2, 255/15, 263/7, 279/11, 308/3
hemkarlıq-	(f.-u. hem-kâr-liş-) yardımlaşmak	
	h.-ivatimiz	110/7
	h.-ip <i>işle-</i>	100/13, 240/9
hemkarlışıq	(f.-u. hem-kâr-liş-iş) yardımlaşma	
	h.	240/20
	h. <i>gruppi</i>	114/13
hemme	(f. heme) hep, bütün	
	h.	13/12, 13/17, 28/7, 47/12, 52/4, 52/18, 60/3, 71/1, 73/16, 80/6, 92/19, 93/2, 93/3, 99/7, 109/1, 109/2, 144/20, 171/9, 174/6, 174/8, 183/17, 183/19, 210/5, 221/1, 231/14, 248/15, 270/8, 273/7, 273/14, 274/18, 298/2, 300/17, 309/3
	h.-niñ	22/7, 86/2, 100/8, 105/6
	h.-niñkidin	61/7
	h.-ni	107/21, 109/21, 110/1, 135/12, 147/19, 157/13, 184/10, 186/2, 190/13, 276/8, 305/21
	h.-ge (<i>herkese</i>)	68/4, 78/4, 104/4, 184/1
	h.-din	45/19, 281/9
	h.-din aval	96/17, 240/20
	h.-din burun	118/5, 237/12, 307/3
	h.-fi	183/15
	h.-si	27/16, 48/15, 56/17, 66/5, 96/11, 110/21, 115/7, 119/2, 147/12, 163/18, 179/13, 183/6, 188/5, 191/10, 193/5, 195/3, 204/9, 210/9, 212/10, 215/2, 263/13, 267/14, 281/7, 285/6, 309/7
	h.-simu?	236/18
	h.-siniñ	281/15
	h.-sini	99/5, 177/16, 260/13, 265/14, 305/10
	h.-sige	92/9, 216/19
	h.-sidin	166/1
	h.-miz	19/15, 26/5, 110/5, 110/9, 110/19, 183/11, 291/12, 301/5, 308/16
	h.-mizniñ	134/11, 207/18
	h.-filarniñ	211/1
	h.-filerni	305/14

Hemra	(f. hem-râh?) erkek ismi (dost eş) h. 81/19, 82/9, 82/14, 83/13, 83/15, 83/20, 88/8, 88/14, 90/18, 91/5, 91/14, 92/7, 92/20, 95/16, 96/12, 96/14, 100/12, 100/15, 100/20, 101/8, 102/2, 102/10, 103/3, 103/12, 104/13, 108/10, 108/12, 108/14, 109/19, 111/12, 112/3, 112/16, 113/16, 115/12, 115/16 h. gruppisi 96/14, 97/10, 100/7, 114/12, 115/9 h.-niñ 83/2, 83/19, 86/5, 88/3, 91/10, 95/20, 96/7, 100/18, 101/5, 102/5, 103/14, 108/5, 108/6, 114/5, 114/19, 115/13, h.-ni 81/17 h.-ğa 102/18, 111/8, 111/10 h.-larnıfkide 90/4 h.-liridin 105/21
Hemracan	erkek ismi h. 81/21
Hemraka	(Hemra + aka) erkek ismi h. 102/8, 103/21
hemşire	(f. hem-şire) hemşire şepket h. 21/9 şepket h.-si 16/1, 18/12 méhrivan h.-miz 21/15 şepket h.-ler 26/5 front h.-liri bilen 23/5 şepket h.-lirimizmu 26/16 şepket h.-lirimizdin 26/15
Hemya	Hemra (küçük çocuğun ağzından) h. 89/8
hepliş-	uğraşmak, çabalamak h.-ip 113/3
her	(f. her) her, tüm, bütün h. 14/1, 21/20, 22/15, 24/4, 67/15, 70/6, 72/11, 77/8, 78/19, 115/10, 148/2, 157/3, 165/11, 177/13, 203/2, 205/11, 214/20, 237/10, 238/4, 242/7, 248/18, 258/18, 262/20, 284/1, 284/4 h. bir 24/6, 24/13, 91/19, 100/7, 115/14 h. biri bolsa 95/14 h. halda 45/2, 79/10, 93/21, 147/5, 155/15, 222/20, 276/1, 282/20 h. ikkiñmi 218/21 h. ikkisi 8/11, 148/19, 212/21, 251/1 h. küni 38/5, 48/17, 49/1, 56/20, 93/19, 148/21, 171/8 h. kaçan (her zaman) 9/3, 43/21, 277/15, 285/19 h. kaççe (her ne kadar) 171/21, 174/5, 218/10 h. kandağ (her hangi, her türlü) 21/11, 155/12, 256/9, 277/1 h. kaysi (her hangi, herhangi biri) 160/21 h. kêtım (her defa) 135/21 h. nerse 14/14, 78/19 h. nime 32/5
herbiy	(a. ħarbî) askerî h. 19/9, 20/5, 22/12
here	arı h. 8/10, 8/18, 9/21, 10/8 h.-mu 9/9 h.-dek 16/5 h.-ge 9/13 h.-ler 7/14 h.-lermu 8/5 çakkağ h. 9/8
here	(f. erre) testere, bıçkı kol h. (el testeresi) 77/9

herembağ	(a.-f. bağ-ı irem) yer ismi h. 22/18, 23/3 h.-niñ 22/21
hergiz	(f. hergiz) asla, hiçbir zaman h. 38/19, 106/14, 186/19, 213/12
herhıl	(f.-? her-) her türlü h. 307/15
Herican	arı can h. 9/5, 10/11 h.-din 10/6
herket	(a. hareket) hareket h. 79/17, 97/17 h. <i>ķil-</i> 85/12, 94/11, 291/16 <i>meħpiy</i> h.-ni (<i>gizli hareketi</i>) 33/18 h.-ke <i>çüş-</i> 81/11 h.-ke <i>keltür-</i> (<i>harekete geçirmek</i>) 23/1 h.-ke <i>tart-</i> 33/19 <i>usul</i> h.-i bilen 256/18 h.-i <i>ķil-</i> 292/10 h.-ini 53/15 h.-liri 43/7 h.-ler bilen 69/21 <i>ictimai</i> h.-lerde 115/13
herketlin-	(a.-u. hareket-lin-) hareketlenmek h.-idu 22/12 h.-ip <i>jürüdu</i> 22/14
herketsiz	(a.-u. hareket-siz) hareketsiz h. 28/20 h. <i>yat-</i> 81/10
her kim	(f.-u. her-kim) herkes h. 252/18, 252/20 h.-niñ 56/15, 67/3
hesel	(a. 'asel) bal h. 9/1, 9/21, 10/8, 10/3, 10/6 hesel – hesel 9/15 h. <i>ķilar bilim</i> 9/18 h. <i>yala-</i> 8/19
hesel here	(a.-u. 'asel-here) bal arısı h. 9/21, 10/8 h.-mu 9/9 h.-ge 9/13
hesel herican	(a.-u.) bal arısı h. 10/11
hesret	(a. hasret) hasret h. 26/13 h. <i>deryasıga çöm-</i> 70/14 h. <i>çék-</i> (<i>hasret çekmek</i>) 220/17 h.-ke <i>çüm-</i> (<i>hasrete düşmek, hasret çekmek</i>) 181/2 h.-te 68/14 h.-te sen 185/16 h.-ini 67/12 h.-ler 74/17
hesretlik	(a.-u. hasret-lik) hasretlik h. 30/9, 73/2
hesse	(a. hisşe) defa, kez, pay, hisse h. 29/21, 68/4 h.-din 114/14??? h.-si 118/10

	h.-giçe	95/15
heş – peş	hemen	
	h. <i>dégiçe (hemen, biranda)</i>	124/15
	h. <i>diğiçe (hemen, bir anda)</i>	97/6
heşemetsiz	(a.-u. <i>haşmet-siz</i>) haşmetsiz, gösterişsiz, süssüz, parlak olmayan	
	h.	69/21
hetta	(a. <i>hattâ</i>) hatta, bile	
	h.	38/4, 66/7, 66/19, 76/1, 87/3
hetteñey	keşki, yazık, ne çare	
	h.	211/6
heves	(a. <i>heves</i>) heves, istek	
	<i>üstün</i> h. bilen	19/9
	h. <i>ķil- (istemek)</i>	152/11
hey	hey, ey	
	h.	10/2, 10/10, 16/15, 30/15, 51/17, 52/7, 60/3, 64/14, 92/7, 106/5, 109/10, 137/17, 140/11, 167/21, 169/8, 192/19, 193/2, 196/17, 199/3, 204/6, 212/16, 215/5, 241/5, 261/10, 261/10, 273/9, 275/6, 275/11
heyran	(a. <i>hayrân</i>) hayran	
	h.	279/14
	h. <i>bol- (hayran olmak)</i>	103/12, 202/17
	h. <i>ķal- (hayran kalmak)</i>	107/21
heyranlık	(a.-u. <i>hayrân-liķ</i>) hayranlık	
	h. <i>bilen ķara- (hayranlıkla bakmak)</i>	187/6
	h.-ta (<i>hayranlıkla</i>)	232/8
hécir	kilden yapılmış kase, kap	
	h.	28/3
	h.-da	49/17, 236/7
hécıy-	gülümsemek	
	h.-pla <i>tur- (gülümseyerek durmak)</i>	79/8
héc	(f. <i>hiç</i>) hiç	
	h.	6/5, 6/8, 6/8, 6/12, 23/10, 49/19, 73/13, 74/5, 75/15, 103/13, 104/16, 107/3, 112/12, 114/2, 129/13, 129/14, 137/18, 139/2, 141/10, 146/21, 184/7, 187/8, 191/6, 201/12, 218/19, 238/13, 241/12, 241/19, 273/17, 304/2
	h. <i>bolmisa</i>	132/10, 202/4
	h. <i>bolmiğanda</i>	256/5
	h. <i>kişi (hiç kimse)</i>	76/20, 79/9, 241/12
	h. <i>nerse (hiçbir şey)</i>	35/10, 49/8, 50/6, 77/21, 84/9, 147/11
	h. <i>nersidin</i>	21/14
	h. <i>nersisi</i>	111/7
	h. <i>nime (hiçbir şey)</i>	229/9
	h. <i>nime bilen</i>	55/20, 282/7
	h. <i>nime bilme-</i>	152/1, 252/3, 266/11
	h. <i>nime bolmi-</i>	146/11
	h. <i>nime dé-</i>	89/1, 296/2
	h. <i>nimini</i>	138/10, 285/17
	h. <i>nimini bilmes bol-</i>	135/4
	h. <i>nimige</i>	109/11, 110/13, 128/4, 306/7
	h. <i>nimisi yok</i>	155/2
hécbir	(f.-u. <i>hiç-bir</i>) hiçbir	
	h.	159/20, 200/12
héckim	(f.-u. <i>hiç-kim</i>) hiçbir, hiç kimse	
	h.	11/12, 25/11, 29/18, 34/20, 50/13, 80/16, 105/12, 196/18, 197/5, 249/6
	h. <i>bilen</i>	300/7
	h.-niñ	78/3
	h.-ge	171/3
héckaçan	(f.-u. <i>hiç-kaçan</i>) hiçbir zaman	
	h.	109/15, 180/7, 187/2, 195/6, 209/13

h��kanda�	(f.-u. h��-kanda�) hi�bir t�rl� h. 19/17, 20/15, 97/3, 100/21, 105/12
h��kaysi	(f.-u. h��-kaysi) hi�biri, hi�birisi h.-ni 29/2 h.-da 76/7 h.-flar 206/4
h��ya�	(f.-u. h��-ya�) hi�bir zaman h.-�a 181/21
h��kaye	(a. h��k�ye) hikaye h. 16/2, 27/2, 39/2, 72/2, 98/16 h.-sig� 58/2
H��kim Beg	(a. h��kim-beg) Hekim Bey h.-nif 183/7
h��li	daha, da, bir de, daha da, biraz �nce h. 65/2, 215/14, 245/7, 245/12 h.-gu 167/13 h.-la (<i>demin, biraz �nce</i>) 210/16 h.-mu (<i>daha da, Şimdi de, iyi de</i>) 46/9, 153/6, 189/19, 202/8, 260/19 h.-tinla (<i>epeyden de</i>) 125/3 h.-ki (<i>deminki, biraz �nceki, adı ge�en</i>) 61/7, 64/17, 65/13, 67/4, 68/3, 74/21, 75/6, 78/18, 94/7, 106/11, 116/12, 119/13, 125/3, 165/3, 194/19, 207/13, 209/3, 224/21, 229/21, 230/2, 238/6, 259/2, 264/11, 286/8, 298/20
h��maye	(a. h��m�ye) himaye h. �il- 104/14
h��mayi�i	(a.-u. h��m�ye-�i) himayeci, himaye eden h. 71/2
h��miŐe	(f. hemiŐe) daima, her zaman h. 56/10, 75/18
h��miŐem	(f.-u. hemiŐe-m) daima, her zaman h. 38/6, 179/3
h��r-	(< har-) yorulmak h.-ip <i>ket-</i> 130/13, 250/16 h.-ip <i>�al-</i> 88/10
h��sap	(a. h��s�b, h��s�b) hesap h. <i>al-</i> 259/12 h.-ta 275/1 h.-kimu 153/2
h��sapla-	(a.-u. h��s�b-la-) hesaplamak h.-p <i>al-</i> 41/11 h.-p <i>ber-</i> 128/2
h��saplaŐ-	(a.-u. h��s�b-laş-) hesaplaŐmak h.-sa� 191/11 h.-sa� 282/13 h.-may 282/7 h.-kan <i>bolumiz</i> 110/17 h.-maydu 25/16
h��sapli-	(a.-u. h��s�b-li-) hesaplamak h.-mi�anda 96/21
h��sapliŐ-	(a.-u. h��s�b-liş-) hesaplaŐmak h.-ip 187/4, 191/3 h.-ip <i>k�r-</i> 188/4
h��sav	(a. h��s�b, h��s�b) hesap h.-imu 191/14 h.-ini <i>�oy-</i> 191/16 h.-i�a 264/21 h.-ida 142/9

	h.-idiki	80/21
	h.-imizni <i>bér-</i>	163/21
	h.-imizda	187/9
Hézim	erkek ismi	
	h.	203/6, 204/6, 205/9, 205/11, 205/14, 205/16, 206/4, 213/17, 214/7, 214/10, 214/11, 215/10, 215/13, 215/16
	h.-ge	205/19, 215/12
hi	he, hi	
	h.	73/16, 80/9, 80/9, 80/9
hicay-	gülümsemek, tebessüm etmek	
	h.-di	9/21
hiciy-	gülümsemek, tebessüm etmek	
	h.-ip	35/13, 106/9
hicriye	(a. hicrî) bkz. tarihi hicriye	
	h.	181/11
hiliger	(a.-f. hîle-kâr) hilekar, hileci	
	h.-ler	188/4
	h.-ligiflerge	194/8
him	him, bir ünlem	
	h.	55/7, 194/16, 226/6, 231/16, 231/21, 236/14, 240/18, 242/18, 256/17, 294/1
himaye	(a. himâye) himaye	
	h. <i>ķil-</i> (<i>himaye etmek</i>)	104/13
h.m	him, hee	
	h.	177/11, 231/16
hocri	(r. hocra) yatak odası	
	h.-sidiñ	220/1
hoduķ-	telaşlanmak, heyecanlanmak	
	h.-up	15/7, 214/19
	h.-up <i>ķir-</i>	288/20
	h.-ķan halda	289/19
hoķuķ	(a. huķûķ) hukuk	
	h.-ta	240/18
	h.-ni	32/18
	h.-ķa	37/20
	h.-i	32/17
hoķuķsizliķ	(a.-u. huķûķ-siz-liķ) hukuksuzluk	
	h.	37/17
	h.-ķa <i>ķarşı</i>	32/16
hor	kibirlenen, havasını almak	
	h.-iĝa <i>ķimikip ķal-</i>	266/17
horun	(a. ĝarûñ) tembel, haylaz, uyuşuk	
	h. adem	42/15
	h.-ĝa	101/3
horunluķ	(a. ĝarûñ-luķ) tembellik, haylazlık, uyuşukluk	
	h. bilen	73/10
hosul	(a. ĝaşıl) ürün, verim	
	h.	44/3, 290/13
	h. <i>al-</i>	43/20, 110/3, 178/4, 254/15, 265/9, 290/13, 291/1
	h. <i>eliş</i>	100/10, 103/1, 103/6, 108/8, 115/10, 247/8, 285/1, 290/5, 292/5, 304/14
	h. <i>yetiştir-</i>	287/16
	h.-ni	83/9, 102/20
	h.-ĝa	111/4, 299/1
	h.-din	304/18
	h.-umda	11/15
	h.-ini	237/17
	h.-ini <i>ķiĝistur-</i>	132/12

	h.-imiz 306/6
hosulluk	(a.-u. hâşıl-luk) verimli
	h. 117/17
hoş	(f. hûş) şuur, bilinç, akıl
	h.-uñdin az- 267/12
	eğli h.-i bar 306/4
	h.-ığa keltür- (aklına getirmek) 223/21
	h.-idin ket- (bayılmak) 223/19
hoy	hey, ey
	h. 24/16, 30/19, 44/10, 54/6, 54/15, 105/18, 138/16, 140/12, 148/8, 151/14, 164/8, 169/11, 169/21, 170/6, 170/17, 174/9, 183/2, 182/14, 188/15, 189/1, 190/1, 190/7, 190/16, 193/12, 193/15, 193/15, 214/11, 214/15, 214/22, 215/8, 221/14, 222/20, 223/3, 223/12, 223/17, 224/14, 240/1, 245/12, 251/12
hoyla	(f.?) avlu
	h. 171/8
	h. bilen 123/3
	h.-niñ 200/6
	h.-ğa 30/18, 32/1, 88/5, 208/8
	h.-da 151/7, 152/16, 197/14
	h.-din 54/19
	h.-mdin 215/14
	h.-si 123/2, 151/3, 200/3, 217/3, 235/2
	h.-siğa 111/13
	h.-sida 149/12
	h.-sidin 102/4
hoyla – aram	(f.?) ev ve avlu, inşaat
	h.-ğa 220/3
hoyt – hoyt	çağırırken kullamlan bir ünlem
	h. 303/16
hõ	bir ünlem
	h. 189/4, 189/4
hõküm	(a.hüküm) hüküm
	h. çıkar- 32/20
	h. çıkar- 98/15
	h. kil- (hükmetmek, emretmek) 219/1
	h. sür- (hüküm sürmek) 28/15, 47/13, 50/4, 68/15
	h. sürüp ket- 48/2
hõkümet	(a. hükümet) hükümet
	h. 157/12, 157/15, 251/15
	h.-niñ 41/8, 198/8
	h.-ke 277/19
	h.-kimu? 258/5
	h.-te kal- 257/5
	h.-imiz 103/5
hõküret-	bağrıtmak
	h.-ken 159/17
hõl	ıslak, nemli, yağ
	h. 84/20, 288/20
	h. bol- (ıslanmak) 95/5
	h. kil- 79/20
hõlle-	ıslamak, ıslatmak, nemlendirmek
	h.-p 52/14
hõmüy-	gözlerini fal taşı gibi açmak
	h.-üp kél- 125/16
hõnir	(f. hüner) hüner, sanat, ustalık
	h.-im 113/10

hönür	(f. hüner) (az.) hüner, sanat, ustalık h.-üm 272/20
höpüp	hüthüt, çavuş kuşu h.-tek 259/8
hörmet	(a. hürmet) hürmet, saygı h. <i>kil-</i> (saygı göstermek) 21/16 h.-i <i>bol-</i> 59/15
hörmetlik	(a.-u. hürmet-lik) hürmetli, saygılı h. 13/20
hört – pört	karşı çıkma, olmaz manasındaki bir ünlem h. <i>dé-</i> 165/8
hösn	(a. hüsñ) güzellik h.-ige <i>tolup taş-</i> 115/7 h.-ide 148/12
höşne	(< höşine) omuz h.-mge <i>sél-</i> 63/11 h.-sidiki 31/11
hözür	(a. hüznür) huzur, rahat h. <i>kil-</i> (rahatlamak) 80/10
huduk-	telaşlanmak h.-up 30/16
huli	ulumak h.-ğan (itlarniñ h.-ğan zıvalliğ avazi) 64/1
hura	yürüyün, hücum manasında seslenme ünlemi h. <i>kiçkir-</i> 20/10
huş	(f. hüş) şuur, akıl, bilinç h.-ığa <i>keltür-</i> (kendine gelmek) 25/18
huşsiz	(f.-u. hüş-siz) şuursuz, akalsız, bilinçsiz h. <i>bol</i> 224/7
Huşur	erkek ismi h.-ğa 243/12
huşyar	(f. hüşyâr) uyanık, gözü açık h. <i>adem bol-</i> 306/19
huşyar liğ	(f.-u. hüşyâr-liğ) uyanıklık, gözü açıklık h. <i>bilen</i> 276/17
huvli-	ulumak, avlamak h.-ğan <i>avazi</i> 229/1
hüccet	(a. hüccet) hüccet, belge, vesika h. <i>ber-</i> 187/11 h. <i>kil-</i> 187/16 h.-ni 181/5 h.-ni <i>bér-</i> 181/13 h.-ke 187/19 h.-iñ 187/9
hücüm	(a. hücnm) hücum, saldırı h. <i>başli-</i> 21/19
hüner	(f. hüner) hüner, sanat, ustalık h. 91/4, 113/11, 113/15 h. <i>ügüt-</i> (hüner öğretmek) 112/14 h.-ni 78/7, 91/2 h.-ge 91/2 h.-de 14/8, 113/13 h.-ini <i>taşla-</i> 78/11 h.-lerni 78/20 h.-lirige 77/13
hünervencilik	(f.-u. hüner-ver-çilik) ustalık, sanatçılık h.-ni <i>ögüt-</i> 113/16

hünür	(f. hüner) hüner h.-üm 36/10
hürmet	(a. ħürmet) hürmet, saygı h. 148/6 h.-liri 202/9
hürmetçi	(a.-u. ħürmet-çi) hürmetli, saygılı h. 192/4
hürmetlik	(a. ħürmet-lik) hürmetli, saygılı h. 6/2

H

hal	(f. hâl) ben	
	h. koy-	50/15
	h.-iğa	50/15
hala-	istemek	
	h.-ydu	253/5, 282/1
	h.-sam	153/15
	h.-sa	91/17
	h.-ğançe	111/5
	h.-ğiniçe	252/20
	h.-ğan	260/7, 267/18
	h.-ttimmu	146/7
	h.-ydikenmiz	33/1
	h.-maymen	13/18
	h.-misa	91/17
	h.-maytti	98/8
halta	torba	
	h.	135/18
	h.-si	136/3
	h.-sini	57/4, 243/3
	h.-sidek	61/13
ham	(f. hâm) ham, çiğ, olgunlaşmamış	
	x.	127/11, 180/2, 296/15
haman	(f. harman, hürmen) harman	
	x.	39/14, 40/17, 42/5, 45/6, 67/4, 97/14, 99/12, 161/4, 177/21
	h.-ni	164/15
	h.-ğa	41/2, 44/5, 44/16, 97/20, 165/7
	h.-da	42/4, 97/10, 178/20, 179/1
	h.-dila	41/5
	h.-didur	203/19
	h.-larni	177/20
	h.-lardin	43/5
han	bir unvan, han	
	x.	46/2, 48/1, 49/2, 49/16, 49/19, 67/21, 271/9, 305/17,
	h.-la	247/15
	h.-niñ	68/6
	h.-larniñ	293/14
hapa	kederli, mahzun, hüzünlü, üzüntülü	
	h.	236/3
	h. bol- (kederlenmek)	6/20, 30/17, 139/8, 139/8, 148/9, 170/13, 179/6, 259/6, 273/2
	h. idi	111/8
	hapimen	276/19
har	üzülmek	
	h. bol-	59/12
	h. kil-	187/2
	h. - zar bol-	219/4
hartilda-	horlamak, horuldamak, hırıldamak, gürültü çıkarmak	
	h.-ydu	167/19, 169/6

has	(a. <i>hâşş</i>) has h. 49/12 h. <i>bol-</i> 84/7
hata	(a. <i>hata</i>) hata x. 35/15, 252/13 h. <i>kil-</i> 282/21
Hatip aħun	(a.-f. <i>ħaṭīb-âħund</i>) erkek ismi h.-um 182/1, 202/4 h.-umğa 201/20
ħatircem	telaşsız, sakin, rahat h. 38/3 h. <i>bol-</i> 160/7, 179/7, 207/19,
ħatircemsiz	telaşlı, endişeli h. 31/16
ħatiri	(a. <i>ħatıra</i>) hatıra h.-lirini 51/20
ħava	(a. <i>hevâ'</i>) hava h.-ğa 97/11
ħazan	(f. <i>ħazân</i>) güz, sonbahar h. 203/13
ħekli-	harcamak h.-señ 242/6
ħek	(a. <i>ħalk</i>) halk h. 100/9, 127/7 h.-te 302/17 h.-nif 132/8, 170/6 h.-tin 136/7 h.-ler 240/8
ħelk	(a. <i>ħalk</i>) halk h. 20/9, 22/6, 22/7, 22/11, 22/14, 32/10, 33/4, 59/13, 103/5, 139/8, 160/2 h. <i>üçün</i> 23/17 h.-nif 23/19, 26/16, 147/21 h.-ni 22/19, 32/11, 32/18 h.-ke 21/7, 29/13, 33/4, 33/7 h.-ige 23/21, 38/10 h.-idin 38/17 h.-imiz 20/7 h.-imiz <i>üçün</i> 20/6 h.-imiznif 26/20
ħelkçilik	(a.-u. <i>ħalk-çi-lik</i>) halkçılık, demokrasi h. 100/7
ħelki – alem	(a.-f. <i>ħalk-i 'âlem</i>) herkes, alemdeki tüm insanlar h. 192/20 h.-nif 132/7
ħencer	(f. <i>ħancer</i>) hançer h. 203/10
ħensu	(ç.) Çinli, Çin milleti h. 308/12
ħep	ne çare h. 216/9, 273/13, 289/10, 289/12
ħeşle-	harcamak h.-yli! 265/17 h.-ş kérek 154/1

- h.-ğa 241/18, 243/12, 269/15, 270/8, 271/20, 302/1, 304/4
h.-din 281/7
- héli** (f. haylî) çok, epey
h. 17/14, 22/1, 33/10, 65/19, 72/5, 73/10, 79/18, 88/20, 94/17, 102/16, 102/20, 105/8, 105/17, 113/6, 115/2, 116/5, 128/13, 144/17, 149/3, 156/12, 157/4, 172/8, 174/4, 182/9, 182/9, 228/13, 239/4, 242/8, 261/3, 268/17, 281/21, 287/10, 293/13, 297/7, 299/19, 299/19
héli – héli 182/9
h.-la (epey, bir sürü, çokça) 99/9, 99/18, 111/19
h.-din béri 82/14, 177/4
- hénim** hanım; itibarlı, bilgili ve soylu kadın
h. 146/6, 178/15, 178/17, 219/21, 267/11,
- hêridar** (f. harîdâr) müşteri
h. 82/21
- hêyim – hêter** (?-a. xaţar) kaza ve tehlike
h. bolup kal- 143/6
- hicalet** (a.f.o. hicâlet) utanç, sıkılma
h. bol- (utanma) 55/21, 87/11, 91/11, 106/9, 135/16, 258/9,
- hicaletçilik** (...-u. hicâlet-çi-lik) ihtiyaç, zaruret, sıkıntı, yoksulluk
h.-te kal- 136/6
- hidir** şımarma, kibirlenme
h.-i eş- 162/15
- hıkira-** böğürmek, bağürmak
h.-p 63/15
- hil** tür, çeşit
h. 40/6, 52/3, 71/1, 98/15
- hil** (f. hâl) ben, hal
h.-i – hilîğa 258/10
h.-îğa 258/10
- hiracet** (a. hirâcet) masraf
h. üçün 183/15
h. kılın- 181/15, 181/16
- hire** (f. hîre, hıyre) donuk
h. 69/8
- hirildi-** böğürmek, horuldamak, hırıldamak
h.-ğan avaz bilen 51/6
- hirildiş** horuldama, hırıldama
h.-i 68/18
- hiyal** (a. hayâl) hayal
h. kıl- 75/18, 93/7, 265/4
h. sür- (hayal etmek) 40/14, 92/3, 93/20, 112/1, 179/8, 241/2, 265/5
h.-ğa çöm- 27/7
h.-da kal- 253/18
h.-im 42/20, 48/7, 133/16
h.-imdin uç- 57/13
h.-iñiz 133/20
h.-i 22/8
h.-ini 28/11, 74/16
h.-lar 93/8
h.-ida 12/13
h.-lar bilen 64/11
h.-liri 29/9, 42/1

hiyaliy	(a. hayâli) hayali h. 48/5
hiyanet	(a. hıyânet) hıyanet, ihanet h. 32/14, 194/6 h. <i>kil-</i> 226/8
hizmet	(a. hizmet, hidmet) hizmet h. 231/8 h. <i>kil-</i> 20/18, 249/17 h.-ke <i>évet-</i> 246/17 h.-ini <i>kil-</i> 27/10 h.-ige 299/15
ho	(ç.) 1. 64 kilo ağırlığında ölçü birimi 2. 64 kilo tohumun ekildiği tarla alanı h. 39/5, 39/11, 41/3, 41/15, 41/16, 66/19, 128/8, 132/11, 136/9, 142/15, 157/6, 157/12 h.-si 41/16 h.-çe 41/19, 59/17
holuk	(ç.) 1. 64 kilo ağırlığında ölçü birimi 2. 64 kilo tohumun ekildiği tarla alanı h. 153/19, 163/4, 198/19
hocayin	(f.?) patron, sahip, mal sahibi h. 39/8, 41/10, 44/5, 45/13, 153/19 h.-de 184/2 h.-niñ 45/7, 67/4 h.-largâ 204/20 h.-liriñniñ 189/5
hoda	(f. hudâ, hudây) Allah, Tanrı h. 171/6
hoday	(f.) Allah, Tanrı h.-imey 169/21
hop	(f. hûb) iyi, olur, peki h. 195/1, 201/7 h. <i>de-</i> 147/11, 192/7 hop – hop <i>de-</i> 147/12
horam	(f. hurrem) memnun, sevinçli h. 181/2, 247/13
horaz	horoz h. 152/18 h.-ğa 152/16 h.-lar 67/15
horlan-	(f.-u. hor-lan-) rezil olmak, hakaret edilmek h.-diñ 227/10
horluk	(f.-u. hor-luk) yüzkarası, rezalet, ayıp h. 32/10, 66/2
horluk – hakaret	(f.-u.-a. hor-luk-hakâret) rezalet, büyük hakaret h.-ler 67/6
hoş	(f. hoş) hoş, iyi, evet h. 14/16, 36/4, 36/5, 81/18, 86/6, 88/12, 88/12, 98/12, 106/14, 148/13, 149/14, 155/5, 160/17, 171/2, 198/14, 200/17, 212/20, 221/8, 244/21, 245/2, 245/21, 289/13, 307/6 h. <i>bol-</i> 55/4, 78/2, 168/6 h. <i>kil-</i> (<i>sevindirmek</i>) 174/13
hoş	(f. hoş) elveda, hoşça kal h. 174/11, 197/8, 197/9, 213/6, 213/7, 228/9, 250/11, 273/5

hoşal	(f.-a. hoş-hâl) sevinçli, memnun h. 34/12, 88/8, 308/21
hoşal-horam	(f.-a. hoş-hâl-hürrem) memnun, sevinçli h. 181/2, 247/13
hoşallık	(f.-a.-u. hoş-hâl-lik) memnuniyet, sevinç h. 69/8, 292/8, 292/8 h. bilen 298/8 h.-im 133/19 h.-immi 221/12 h.-i 116/6 h.-imiz 293/1 h.-iñlarga 38/14 h.-lar 47/12
hoşamet	(f. hoş-âmed) kompliman, pohpohlama, dalkavukluk, yaltaklık h. bilen 261/13 h. kıl- 146/4, 146/5
hoşametçi	(f.-u. hoş-âmet-çi) dalkavuk h. 263/18
hoşlaş-	(f.-u. hoş-laş-) vedalaşmak h.-kan 63/20
hoşlaşat-	(f.-u. hoş-liş-at-) vedalaşmak h.-ti 68/14
hoşluş-	(f.-u. hoş-luş-) vedalaşmak, neşelenmek h.-up 34/12 h.-up çık- 244/15
hoşni	komşu h.-miz 143/10
hotun	hatun, kadın h. 85/17, 97/14, 149/8, 151/16, 152/10, 153/1, 154/3, 160/18, 161/13, 179/11, 201/17, 204/12, 208/5, 208/9, 225/21, 252/4, 253/6, 261/6 h. kişi 155/17, 165/17, 178/9, 264/12 h.-la 240/18 h.-ğu 151/17 h.-de sen 154/9 h.-niñ 148/17, 149/2 h.-niñmu 226/6 h.-ni 86/3, 149/4, 216/4 h.-um 223/2 h.-iñ 173/4 h.-i 116/10, 122/13, 234/3 h.-iniñ 46/11 h.-iğa 155/18 h.-lar 85/20, 87/12, 226/17, 226/18, h.-lar bilen 208/7 h.-larniñ 172/10, 226/9 h.-larni 240/16, 260/20 h.-larga 86/4, 240/19 h.-lardin 86/15, 118/21, 281/21 h.-liridek 153/4
hotunliğ	hatunluk, kadınlık h.-ini 226/19

hotun	hatun, kadın h.-ka 184/20
hoy	çok, fazla, iyi h. 124/17, 127/16, 132/9
hoymu	pek, çok, tamamen, büsbütün h. 125/4
hu	(ç.) ho, 1. 64 kilo ağırlığında ölçü birimi 2. 64 kilo tohumun ekildiği tarla alanı h. 41/16
hucayin	(f.?) sahip, mal sahibi, patron h. 44/14 h.-lar 67/6
huda	(f. hudâ, hudây) Allah, Tanrı h. 46/4, 55/1, 63/4, 65/1, 131/20, 148/1, 224/18, 236/21, 241/16 h.-ğa 140/19, 245/17
hudadin biizne	(f.-u.-a. hudâ-din-bi-izne) Allah'ın izniyle h. 248/17
hudaverdi	(f.-u. hudâ-verdi) hüdaverdi h. 236/21
huday	(f. hudâ, hudây) Allah, Tanrı h.-im 47/18, 86/15, 131/10, 180/21, 186/11, 219/20 h.-imey 223/16, 224/3
huddi	(f.?) aynı, tıpkı h. 8/2, 35/18, 42/7, 50/14, 55/17, 60/9, 63/15, 66/7, 70/13, 117/11, 127/1, 146/1, 176/16, 189/7
hulase	(a. hulâşa) sonuç h. çikir- (sonuçlandırmak) 104/7 h.-niñ 114/3 h.-siğa 104/17
humalaş-	(a.-u. humâr-laş-) humarlaşmak, sarhoş olmak h.-kan 55/14
humar	(a. humâr) ihtiras, tutku h.-ini 59/1
humper	(f.?) haylaz h. 31/2
humsi	(a. hunşâ) hunsa, çifte cinsiyetli h. 169/11, 169/16 h.-larniñ 158/21, 224/16
hun	(f. hûn) kan h.-ini 170/3
hurcun	(a. hurc) torba, hurc h. 85/18, 227/4, 245/19 h.-ğa 227/8
hurum	(r. < fr. chrome) krom, ayakkabının üst tarafındaki deri h.-idin 87/6
hususiyet	(a. huşûsiyet) özellik, ayrıcalık h.-liridin 98/19
huş	(f. hoş) hoş, iyi h. 11/1, 14/18, 101/18, 172/16, 172/17 h. bol- 208/14, 208/16
huşal	(f.-a. hoş-hâl) memnun, sevinçli h. kil- 73/3
huşametçi	(f.-u. hoş-âmed-çi) dalkavuk h. 127/14

huşhuy	(f. hoş-hûy) neşeli, sevinçli	
	h. 89/20	
huşlaş-	(f.-u. hoş-laş-) vedalaşmak	
	h.-kan (<i>hayattın h.-kan miñlap adamlarnı</i>)	70/21
huşyak-	(f.-u. hoş-yak-) hoşuna gitmek	
	h.-maydu	160/6
hutun	hatun, kadın	
	h. 167/8	
	h.-i 80/7	
	h.-imu 75/21	

İ

i-	(<er-) imek yardımcı fiili, olmak
	i.-kenmen 294/16
	i.-kensen 31/14, 191/1
	i.-kensiz 56/3
	i.-kensengu 140/15
	i.-kensizgu? 284/5
	i.-ken 14/6, 16/14, 34/11, 40/18, 62/17, 65/13, 91/12, 103/13, 106/5, 198/16, 243/14, 254/11, 274/15, 274/20
	i.-kenbu 161/11
	i.-kengu 17/8
	i.-miş 44/21, 152/5
	i.-kende 54/11, 134/4, 191/15
	i.-dim 16/14, 35/17, 36/15, 38/8, 42/20, 47/8, 52/4, 52/21, 54/2, 54/4, 54/8, 54/21, 56/7, 57/12, 59/1, 59/15, 60/2, 63/18, 64/13, 64/16, 68/1, 69/12, 75/17, 98/17, 163/3, 278/4, 284/21, 300/15
	i.-diñ 38/3, 218/5
	i.-difiz 18/18
	i.-di 8/12, 13/19, 17/10, 17/15, 17/20, 18/8, 19/1, 20/1, 20/19, 21/5, 21/10, 22/2, 22/8, 23/8, 25/10, 26/1, 26/3, 26/10, 27/7, 27/13, 29/15, 30/2, 31/8, 33/15, 33/16, 34/1, 34/2, 37/1, 39/8, 40/9, 42/3, 45/15, 45/20, 46/3, 46/14, 47/16, 48/8, 51/2, 51/10, 51/12, 51/16, 52/2, 52/16, 53/4, 57/7, 59/10, 61/7, 61/16, 61/19, 64/9, 65/6, 68/11, 69/9, 69/20, 70/8, 70/17, 71/2, 71/9, 72/13, 73/2, 74/10, 74/21, 75/2, 75/5, 75/12, 76/8, 77/1, 78/4, 78/19, 80/11, 80/15, 80/21, 81/3, 83/20, 84/2, 84/5, 84/18, 85/5, 85/11, 85/13, 85/19, 87/8, 89/5, 90/5, 90/13, 90/17, 93/4, 95/12, 95/17, 96/6, 97/1, 97/4, 99/3, 100/7, 101/9, 102/7, 104/17, 107/16, 107/21, 108/3, 108/13, 109/7, 110/11, 111/2, 111/8, 111/10, 111/15, 115/16, 118/6, 119/2, 125/2, 125/2, 126/17, 127/1, 127/2, 129/3, 129/19, 131/14, 132/1, 140/21, 143/11, 145/9, 148/1, 159/14, 161/3, 174/16, 196/6, 215/21, 219/5, 220/13, 245/21, 246/19, 247/19, 257/10, 274/13, 299/12, 301/12, 303/9
	i.-dide 126/18
	i.-diğu 126/7
	i.-dük 39/4, 50/16, 51/9, 51/14, 56/19, 59/3, 59/6, 67/17, 161/10, 248/2, 272/13
	i.-difler 221/2
	i.-kenligimni 158/18
	i.-kenligiñni 215/14
	i.-kenligi 110/1, 192/19, 209/11
	i.-kenligini 17/5, 21/6, 29/5, 33/9, 38/11, 43/9, 45/14, 45/20, 62/11, 112/15, 115/15, 192/9, 196/10, 206/15, 253/1, 294/17
	i.-kenligige 107/20
ibaret	(a. 'ibâret) ibaret
	i. idi 22/8
icari	(a. icâre) kira
	i.-sini 78/15, 239/14
icazetsiz	(a.-u.icâzet-siz) ruhsatsız, izinsiz
	i. 181/20
ictimai	(a. ictimâ'î) içtimai, toplumsal
	i. 104/5, 115/13
iç	iç
	i. - têsida 60/7
	i.-imniñ 60/4
	i.-imde 42/15, 55/5, 56/6

	i.-ifî <i>agri-</i> (üzülmek)	60/17
	i.-i	28/9, 49/4, 60/9, 129/20, 210/8, 276/4
	i.-ini <i>puşur-</i> (canını sıkınmak)	80/16
	i.-ige	45/8, 60/1, 63/21, 139/20, 204/9
	i.-ide	5/3, 8/20, 9/17, 19/2, 20/2, 26/13, 31/7, 33/17, 34/20, 37/3, 42/3, 59/10, 66/6, 68/5, 68/19, 93/13, 99/19, 108/5, 111/8, 113/15, 118/13, 127/7, 127/10, 132/8, 132/9, 154/16, 167/4, 184/11, 186/9, 198/9, 251/7, 256/16, 272/15, 306/5
	i.-idiki	48/5, 73/8, 118/21, 151/3, 274/3
	i.-imizge	293/2
	i.-ki (<i>içe ait, dahili</i>)	209/6
	i.-kerki	186/13, 210/12
	i.-kiri <i>kir-</i>	31/7, 214/3, 220/6
	i.-kirini	209/7
	i.-kirige	201/12, 209/5, 222/13, 226/12, 228/18
	i.-kiridin	179/9, 204/1, 205/3, 206/13, 209/14, 210/20, 218/9, 227/14
	i.-kiriside	214/4
	i.-kirisidin	229/8
	i.-kirirek	204/2
ıç-	ıçmek	
	i.-ışivatidu	210/9
	i.-ken	86/7
	i.-imen	8/19, 143/3
	i.-idu	207/18, 254/16
	i.-imiz	145/11
	i.-isile	143/4
	i.-! 194/11	
	i.-ifî!	195/14
	i.-iptur!	133/2
	i.-ifîa!	133/8
	i.-ip <i>bol-</i>	133/4
	i.-ip <i>canlin-</i>	195/15
	i.-ip <i>ket-</i>	145/6, 246/8
	i.-ip <i>tur -</i>	160/15
	i.-idiğan (<i>ségip içidiğan bir kalimiz</i>)	51/11
	i.-vatattıfıǵu?	274/12
	i.-vatatti	89/2
	i.-ış kérek idi	75/5
	i.-misem	219/9
ıçıl-	ıçılmek	
	i.-ip <i>bolğan</i>	90/18
	i.-ip <i>bolgandu</i>	210/19
ıçır-	ıçırmek	
	i.-imen	136/8
ıçivat-	(< ıçıp yat-) ıçmek	
	i.-kanda	88/4
ıçıvér-	ıçıvermek	
	i.-ifiler	249/12
ıçıvir-	ıçıvermek	
	i.-ip	75/4
idari	(a. idâre) idare	
	i.-sida	295/11
ig-	eǵmek, bükmek	
	i.-ip <i>tur-</i>	107/7, 117/19
iger – cabduk	eyer takımı	
	i.-liriñ	172/5
igerle-	eyerlemek	
	i.-p	207/9

igi – çaķı	para pul, mal mülk	
	i.-si	227/2
igil-	eğilmek, bükülmek	
	i.-idu	193/9
igış-	eğilmek, bükülmek	
	i.-ip	85/6
igiz	yüksek	
	i.	76/14, 85/14, 134/11
	i. <i>kötür-</i> (<i>yukarıya kaldırmak</i>)	221/8, 232/16
	i.-rek	60/18, 182/19
igizlik	yükseklik	
	i.-tiki	46/18
	i.-idiki	17/19
igâñla-	sallamak	
	i.-ydu	138/4
igva	(a.igvâ) kışkırtma, provokasyon, fesat	
	i.-lirini	277/13
ihtiyar	(a. ihtiyâr) irade, ihtiyar	
	i.	107/8
	i.-im bilen	66/4
	i.-i	83/10
	i.-i bilen	298/2
	i.-içe	22/14
	i.-imizğa	182/4, 187/7
	i.-iflarni	98/16
ihtiyarlık	(a.-u. ihtiyâr-lık) iradeli, istekli	
	i.-tur (<i>isteklilik, gönüllülük, serbestlik</i>)	298/4
i...i	gülme şekli	
	i. <i>ķilip kül-</i>	69/6
ikki	iki	
	i.	9/12, 17/4, 19/6, 23/15, 24/4, 24/10, 25/3, 29/3, 33/10, 37/17, 41/2, 41/3, 45/10, 47/2, 49/16, 51/15, 53/6, 53/16, 53/18, 59/18, 60/12, 65/8, 73/1, 76/5, 81/6, 82/19, 84/13, 91/16, 93/20, 94/21, 102/2, 102/16, 104/18, 109/6, 111/3, 111/19, 112/21, 114/16, 116/17, 117/6, 117/6, 125/3, 141/19, 142/15, 142/17, 143/17, 143/18, 148/17, 151/17, 153/13, 154/8, 157/5, 159/14, 160/14, 174/7, 174/16, 176/3, 176/4, 186/18, 188/6, 189/11, 202/1, 203/3, 207/3, 208/4, 209/3, 209/3, 210/13, 213/10, 215/2, 223/7, 224/1, 228/1, 229/15, 230/8, 230/11, 231/12, 231/17, 237/1, 238/2, 238/3, 239/14, 243/19, 245/14, 261/16, 261/19, 265/19, 270/11, 278/15, 283/13, 283/15, 290/2, 290/8, 295/7, 295/14, 299/3, 300/10, 304/5,
	i.-ni	153/7, 224/7
	i.-ñni	218/21
	i.-si	9/14, 77/8, 96/10, 144/20, 202/13, 225/4, 237/15, 268/5, 284/10, 285/9
	i.-siniñ	212/21, 251/1
	i.-sini	148/19, 303/16, 308/7
	i.-miz	67/4, 124/8, 187/4, 221/16, 250/6
	i.-mizla	292/19
	i.-mizniñ	129/10, 218/4
	i.-mizni	65/21, 134/12
	i.-flar	197/5
	i.-flarniñ	132/2
	i.-flerniñ	132/16
ikkinçi	ikinci	
	i.	49/11, 54/4, 104/21, 131/20, 151/1, 175/7, 175/9, 200/3, 254/1, 275/15
	i.-din	17/20, 33/15, 45/17, 90/3, 260/6, 261/4, 262/11
ikkilendürüş	ikileme	
	i.-ke başli-	101/5

ikkilin-	ikilenmek	
ikki yüz	i.-ip <i>kal-</i>	276/13
	iki yüz	
	i.	128/2
İ. Krilov	i.-niñ	167/17
	erkek ismi	
ıkrar	i.-ça	5/2
	(a. ikrâr) saklamayıp söyleme, itiraf	
	i. <i>bol-</i> (<i>itiraf etmek</i>)	114/4, 287/7
	i. <i>kıl-</i>	301/1
il	il	
	i.-ida <i>tur-</i>	38/13
il-	ilişmek, asmak	
	i.-maydu	209/1, 280/16
	i.-maydu-de	159/2
ilac	(a. 'ilâc) ilaç, çare, deva	
	i.-ifî	260/10
ilah	(a. İlâh) Tanrı	
	i.-im	94/5, 196/14
ilan	yılan	
	i.	152/2
ilgiri	i. - <i>çayan</i> (<i>yılan çıyan</i>)	232/4
	ileri	
	i. <i>bol-</i>	206/20
	i. <i>kétip bar-</i>	25/20
ilgiri – kéyin	asla, hiçbir zaman	
	i.	226/13
ilgirli-	ilerlemek	
	i.-gen halda	100/13
ilgiriş	ilerleme	
	i.-ge	114/4
ilik	dikkate alma, nazara alma, itibar etme	
	i.	296/19
illik	ılık	
	i.	111/17
ilm	(a. 'ilm) ilim	
	i.-ini	10/6
ilmek	düğüm, ilmek	
	i.	236/15
ilpetleş-	(a.-u. ülfet-leş-) dostlaşmak, arkadaş olmak	
	i.-ip <i>kal-</i>	271/9
iltipat	(a. iltifât) iltifat	
	i.-liri	198/6
im	bir ünlem	
	i.	56/5
imaret	(a. 'imâret) imaret	
	i.-lerniñ	18/3, 18/6
İmin	(a. Emîn) erkek ismi	
	i.	234/11, 279/7, 279/11, 279/18, 280/11, 280/15, 281/13, 282/17, 283/9, 284/6, 284/9, 306/20, 307/9
	i.-niñ	279/6
İminka	(İmin + aka) erkek ismi	
	i.	281/9, 282/19, 284/5
	i.-m	278/18, 292/17
	i.-mniñ	277/3, 285/19
imkaniyet	(a. imkâniyet) imkan, mümkün olmak	
	i. <i>bol-</i>	151/8

inaçlık	dostluk, mutabakat i. bilen 96/19
incik	kaprisli, takılma, kafa tutma i. 99/2
incimaruk	narin, nazik, çelimsiz i. 47/18
indi-	(az.) seslenmek i.-meydiğan <i>kân</i> 205/12
inek	inek i.-ni 264/11 i.-ifi 264/13
ini	küçük, küçük erkek kardeş i.-si 214/11
inķilap	(a. inķilâb) inķilâp, ihtilal, devrim i.-nifi 20/4
insan	(a. insân) insan i. 263/15, 263/15
insap	(a. inşâf) insaf i. bilen 110/14, 265/15 i.-mu 131/2 i. <i>ber-</i> 131/10 i. <i>bol-</i> 131/12 i. <i>ķil-</i> 61/10, 152/11, 192/4 i. <i>ķisil-</i> 253/15
insaplık	(a.-u. inşâf-lik) insafli i. 126/17
insapsiz	(a.-u. inşâf-siz) insafsız i. 127/3
intayin	gayet, çok, pek i. 68/8
intikam	(a. intikâm) intikam i. <i>eliş kerek</i> 232/15
intonatsiyelik	(r.) sesli i. <i>ķil-</i> 280/19
iñig	çene i.-ini 176/3
iñik	çene i.-i 69/13
iñiş-	eğilmek i.-ken 80/14 i.-kende 53/18 i.-ken idük 67/17
ip	rahat, uygun, kolay i.-i <i>ķelmey tur-</i> 141/10
ipade	(a. ifâde) ifade i. <i>ķil-</i> 69/9, 209/6
iplas	(a. iflâs) iflas, kirli, alçak i. <i>ķil-</i> 225/13 i.-lar 11/16 i.-larni 186/12
iplaslık	(a.-u. iflâs-lik) kirli, alçaklık i.-lirini 226/20
irģit-	bir yana atmak i.-ip 223/13
is	is, duman i. 48/3 i.-nifi 94/3

isen	esen, selamet i. <i>bol-</i> 146/20, 187/1
isi-	ısınmak i.-p 101/16
isilzadi	(a. f aşıl-zâde) asilzade i.-lar 190/16
isim	(a. ism) isim i. 56/10
isit	yazık i. 218/7, 218/7, 221/12, 227/2, 232/13, 248/15 i.-ey 204/11
isitku	yakınlaşma, ısıtma i. 243/13, 273/9
islahat	(a. ıslâhât) islahat, düzeltme i.-i 239/15 i.-ida 80/18 i.-idin 96/11
islaş-	isleşmek, kurum bulaşmak, simsiyah olmak i.-kan <i>bu zey öyniñ içi</i> 28/9
isliş-	isleşmek, kurum bulaşmak, simsiyah olmak i.-ip <i>ket-</i> 28/2, 33/2, 77/8
issi-	ısınmak i.-mağçı 7/8 i.-sun! 7/7 i.-p <i>ket-</i> 75/6
issiğlik	sıcaklık i. - <i>hoşallik</i> 47/11
issiğrak	sıcak i. 81/12
issik	sıcak, ısı i. 55/20, 68/5, 73/9, 87/2, 89/14, 93/7 i.-mu 74/5 i. <i>utus-</i> (sıcaklamak, birbirine yakınlaşmak) 213/15 i.-ta 56/2, 73/16 i.-tin 73/14 i.-iñ 124/16
issit-	ısıtmak i.-imen 213/18
issitiş	ısıtma, ısıtış i.-ni 81/7
issitivét-	ısıtıvermek i.-kenligi 86/21
ist	yazık i. 35/2, 52/7, 64/9, 64/9
istanokluk	makineli tüfek <i>pulémıyot</i> i. 18/4
iste-	isteme, arama i.-! 214/19 i.-ş kérek 214/13 i.-p 34/12, 58/4 i.-p <i>jürümüz</i> 230/11 i.-p <i>kepsizgu</i> 294/2
istetöv	(kaz.) istetme i.-i 196/15
istibdat	(a. istibdâd) baskı, keyfi idare i. 38/12
istihza	(a. istihzâ) biriyle eğlenme i. bilen 14/4

istikâmet

(a. istikâmet) ikamet, bir şeyin bir tarafa doğrulması, uzanması

istiş-

iş

i. *kil-* 259/8

aramak

i.-ip *ber-* 231/7i.-ip *kétiş-* 214/21

iş

i. 31/21, 36/13, 49/14, 54/18, 63/15, 66/5, 73/2, 79/4, 82/4, 83/18, 92/19, 97/8, 98/13, 100/7, 105/2, 111/1, 111/11, 114/7, 114/16, 129/13, 149/4, 154/14, 163/8, 189/9, 215/4, 230/17, 238/12, 243/20, 248/13, 257/13, 259/8, 260/5, 272/18, 273/17, 276/7, 286/11, 288/14, 298/2, 298/5, 304/15, 305/19

i. *bilen* 107/13, 229/13, 296/20

i-ken 260/3

i. *bol-* 79/4, 106/8, 285/15i. *ki-* 124/17, 127/16, 262/6i. *kil-* 35/11, 36/8, 36/16, 82/11, 98/9, 100/1, 141/6, 142/8, 147/17, 160/1, 163/11, 171/18, 190/3, 190/16, 191/13, 219/8, 238/21, 242/6, 242/14, 244/10, 249/14, 264/4, 295/12i. *tap-* 45/2, 164/5i. *tut-* 177/14

i.-niñ 97/17, 128/13, 134/20, 164/11, 237/10, 258/18

i.-ni 13/1, 78/21, 79/2, 124/11, 144/20, 155/4, 167/3, 207/13, 207/20, 292/11

i.-nimu 202/10

i.-ka 91/16, 94/2, 124/21

i.-ka *bar-* 31/16i.-ka *çık-* 93/15, 100/2, 305/10i.-ka *çüş-* (*işe başlamak*) 302/11i.-ka *kir-* 73/3, 93/17i.-ka *piş-* 164/2i.-ka *tart-* 289/11i.-ka *tur-* 141/10i.-ka *yara-* 97/14, 103/13, 103/18, 104/16, 114/3

i.-ta 96/18, 115/14, 278/7, 284/2, 284/4

i.-tin 210/5, 241/20

i.-tin *kayt-* 270/14

i.-im 62/2, 191/3, 245/21

i.-im *bilen* 146/2

i.-immu 187/3

i.-imğa 13/3, 34/21

i.-if 11/9, 166/11, 191/1, 253/19

i.-ifiz 294/3

i.-iñğa 155/7

i.-i 14/9, 60/3, 79/13, 82/16, 84/11, 124/13, 216/1, 281/3

i.-imidi 267/16

i.-ini 99/16, 100/3, 165/20, 283/16

i.-ini *taşla-* 112/11

i.ğa 75/13, 157/15, 266/5

i.-iğa *kél-* 144/12i.-iğa *mañ-* 10/8

i.-imiz 177/17, 237/1, 248/15

i.-imizğa 166/2, 281/19

i.-imizde 113/2

i.-iflar 206/20, 207/7, 229/11

i.-iflarnimu 286/16

i.-liriniñ 81/13

i.-lirini 101/10, 246/21, 263/8, 266/16

i.-liriğa 248/11

	i.-lar	104/17, 108/1, 177/19, 277/20, 288/10
	i.-larniñ	163/17
	i.-larni	91/20, 110/5, 248/19
	i.-larni <i>qil-</i>	306/1, 306/12
	i.-larni <i>taşli-</i>	253/9
	i.-largğa	147/10, 163/13
	i.-largimu	58/8
	i.-larda	104/5
	i.-lardin	239/19
	i.-liri	104/18
	i.-lirimu	246/2
	i.-lirini	80/17, 82/11, 114/1, 176/19, 305/21
	i.-lirinimu	285/2
	i.-liriğa	100/21, 306/2
	i.-liridin	301/4
	i.-liridinmu	96/7
	i.-lirimizniñ	286/20
	i. <i>béşi</i>	264/2, 266/11
işçan	çalışkan	
	i.	18/15, 96/14, 117/2, 126/17, 286/3, 302/2
	i.-larniñ	114/9
işçi	işçi	
	i. – <i>dihān</i>	235/10, 302/15
işek	eşek	
	i.	260/2
	i.-tek	125/17
	i.-ke	271/2
	i.-liri	292/18
işeklik	eşeklik	
	i.	60/8
işen-	inanmak, güvenmek	
	i.-diñma?	259/10
	i.-di	30/12
	i.-se <i>boludu</i>	49/9
	i.-mey	259/10
	i.-mes <i>bol-</i>	33/16
	i.-meydu	76/20, 296/11
işenç	inanç, inanma	
	i.	139/3
işençlik	inançlı	
	i.	118/11
işendürüş	inandırma	
	i.	276/7
işeş	güven, inanç	
	i. <i>qil-</i>	296/10
işik	eşik, kapı	
	i.	54/20, 54/21, 151/5, 214/1, 227/14, 245/19, 247/1
	i.-niñ	28/3, 79/14, 148/9
	i.-ni	214/1
	i.-ni <i>aç-</i>	30/19, 31/3, 214/2
	i.-ni <i>qulıpla-</i> (<i>kaprıy kilitlemek</i>)	204/18
	i.-ke	54/16
	i.-ke <i>kél-</i>	252/7
	i.-tin	18/10
	i.-i	123/4, 200/10
	i.-ini	206/9
	i.-ige	78/3, 147/21, 204/3
	i.-ide	208/7
	işgide	67/3

işik	(a. 'ışk, 'aşk) aşk, sevgi i. 56/11
işin-	inanmak, güvenmek i.-iptu 281/1 i.-imen 38/9 i.-imiz 210/8 i.-ip 159/10 i.-ettim 306/19
işk	(a. 'ışk, 'aşk) aşk, sevgi i.-ida 269/5
işki	(a.-f.) aşkî i. <i>yoliğa kir-</i> 138/9
işle-	işlemek, çalışmak i.-vaidu 240/9 i.-vatimizğu 221/16 i.-ysiz 103/8 i.-ydu 103/10 i.-ymiz 255/4, 308/14 i.-ymiz-de 103/7 i.-! 235/10, 302/15 i.-yli! 238/14 i.-p 11/14, 43/20, 44/2, 56/12, 59/4, 96/17, 98/10, 132/4, 163/8, 180/5, 180/12, 181/2, 185/11, 227/18, 227/21, 247/13, 273/1, 273/12, 283/20 i.-p <i>ber-</i> 142/5, 142/9, 163/12, 178/15, 192/17, 252/11 i.-p <i>çıkar-</i> 115/2, 301/21 i.-p <i>jür-</i> 128/18, 130/7 i.-p <i>kel-</i> 107/16, 253/7 i.-ydigan 141/16, 146/18 i.-ydiginim 249/20 i.-vatidigandu 178/20 i.-lmeymen 45/1
işleş	işleme, çalışma i. 27/9, 100/4, 100/13, 205/1 i.-nifi 287/6 i.-ke 133/2, 235/13, 307/18
işlemçi	işçi, çalışan i. 122/3, 204/19, 204/20
işlepçikiriş	üretim, istihsal i. 114/19 i.-ni 112/19
işlet-	işletmek, çalıştırmak i.-ken 76/4
işlevat	işlemek, işleyivermek i.-kan <i>kadrlar</i> 101/8 i.-kan <i>Rozinimu</i> 237/4 i.-kan <i>yerge</i> 268/1
işli-	işlemek, çalışmak i.-mekte 115/19 i.-dük 292/19 i.-sem 98/7 i.-sefi 62/19 i.-sefimu <i>bol-</i> 178/10 i.-sifiz <i>bol-</i> 146/16 i.-se 144/19 i.-simu 116/2 i.-sek 129/18 i.-sekmü 66/21 i.-gende 98/10, 98/12, 273/1

	i.-mey	103/20
	i.-gen	45/13, 116/4, 144/13, 178/7, 191/7
	i.-genligimiz	163/20
	i.-meydu	252/18, 258/2
	i.-migen <i>bolsimu</i>	107/16
	i.-yelmeydikenmen	35/20
işligeş	işleme, çalışma	
işliş-	i.-ke	292/13
işlit-	çalışmak, işlemek	
	i.-ip <i>ber-</i>	292/18
	işletmek, çalıştırmak	
	i.-isen	154/5
	i.-imiz	128/20
	i.-ip	244/17, 277/4
	i.-ip <i>tur-</i>	259/1
	i.-idiğan	75/21, 76/6, 100/21, 108/15, 110/1, 110/20, 113/20
	i.-idiğanlığını	47/7
işlitiş	işletme, çalıştırma, işletiş	
	i.	19/9, 19/13, 100/5
	i.-ni	45/15
işlitival-	çalıştırmak, çalıştırıvermek, işletmek	
it	i.-dimmu	55/7
	it, köpek	
	i.	64/21, 65/4, 66/7, 221/18, 224/9, 225/20
	i.-mu	227/15
	i.-tek	36/4, 218/12
	i.-niñ	47/19, 63/15, 63/21, 188/12, 229/1
	i.-қа	62/7, 226/1, 227/18
	i.-lar	197/14, 214/3
	i.-larniñ	28/17, 229/7
itile	bir hikaye kahramanı	
	i. <i>bilen pitile</i>	304/13
ittik	çabuk	
	i. <i>tur-</i>	54/5, 55/9, 102/5
ittipak	(a. ittifāḳ) ittifak	
	i.-ni	291/15
	i.-iniñ	100/10
ittir-	ittirmek	
	i.-ip	44/11
	i.-ip <i>қы-</i>	90/19
ittirévit-	ittirmek	
	i.-ip	192/14
ittirivet-	ittirmek	
	i.-ti	64/19
ittirivét-	ittirmek	
	i.-idu	223/14, 224/15
	i.-ip	222/12
ittirivit-	ittirmek	
	i.-idu	188/16
ivriḳ	ibrik	
	i.	249/21
iz	iz	
	i.	203/15
	i. – <i>dirigi bol-</i> (izi ve haberi olmak)	200/12
iza	(a. ezâ) öfke, hiddet, utanmak	
	i. <i>tart-</i> (utanmak)	19/18
izde-	aramak	
	i.-ydu	287/4
	i.-p	105/12

izdeg	iz, haber i.-inif 6/16
izmi	düğüm, ilmek i.-lirini 52/18
izni	yatak i.-si 71/3
İzzethan	(a.-u. 'izzet-hân) kadın ismi i. 86/13, 88/14, 88/19, 89/13, 89/17, 90/6, 90/13, 90/16, 112/7, 118/14, 119/6 i. bilen 116/7 i.-nif 86/6, 86/16, 86/19, 86/21, 87/15, 88/21, 89/3, 89/21, 93/6, 97/15, 116/14 i.-ni 86/12 i.-ğa 87/3, 112/14
izzit	(a. 'izzet) izzet, saygı, hürmet i.-ini bil- 225/19

J

jigirme	yirmi
	j. 41/16, 79/2, 152/15
jigit	yiğit
	j. 19/15, 19/18, 43/20, 102/5, 122/3, 141/19, 198/14, 205/12, 206/1, 208/17, 209/10, 209/14, 213/9, 214/13
	j. <i>bol-</i> 173/2, 183/17
	j. <i>idük</i> 51/9
	j. <i>-nif</i> 152/15, 203/14
	j. <i>-te</i> 278/6
	j. <i>-ke</i> 208/15
	j. <i>-kimu</i> 195/4
	j. <i>-i bilen</i> 267/18
	j. <i>-ige</i> 194/19
	j. <i>-ler</i> 122/19, 203/20, 204/2, 206/7, 214/2
	j. <i>-lernif</i> 19/12, 203/18, 212/7
	j. <i>-lerni</i> 201/4, 231/5
	1- <i>jigit</i> 203/8, 205/8, 205/19, 213/15
	2- <i>jigit</i> 205/6, 205/13, 205/20, 213/10
Jigit koldişi	yiğidin arkadaşı
	j. 204/4, 204/6, 204/8, 213/13, 213/20, 214/6, 214/9, 214/21, 214/22, 216/13
	j. <i>-ğa</i> 216/12
jiğ-	yığmak, toplamak
	j. <i>-ivatimiz</i> 183/20
	j. <i>-amiz</i> 92/5
	j. <i>-sağ</i> 284/18
	j. <i>-iş kérek</i> 92/4
	j. <i>-ip</i> 92/8, 223/6, 231/6
	j. <i>-ip ber-</i> 195/5
jiğa	ağlama, ağlayış
	j. <i>avazi</i> 208/3
	j. <i>-sini</i> 80/11
jiğil-	toplanmak, yığılmak
	j. <i>-ğan</i> 97/15
	j. <i>-ip</i> 69/17, 88/4
	j. <i>-ip bol-</i> 105/3, 201/1
	j. <i>-ip ka-</i> 128/5
	j. <i>-ğanda</i> 277/21
	j. <i>-ğiçe</i> 246/7
	j. <i>-ğan yerde</i> 127/12
	j. <i>-idiğan vaht</i> 250/11
jiğiş	toplama, yığma
	j. 92/5
	j. <i>-nimu</i> 92/5
jiğiştir-	toplamak, bir araya getirmek
	j. <i>-up</i> 132/13
jiğiştiruval-	(< jiğiştirup al-) toplamak, bir araya getirmek
	j. <i>-ğan boldi</i> 99/10
jiğiştiruvéliş	toplama, bir araya getirme
	j. <i>üçün</i> 115/6
jiğiştiruvét-	toplamak, bir araya getirmek
	j. <i>-ip</i> 136/5

jigival-	toplamak, bir araya getirmek
jigivéliš	j.-di 104/21 toplama j. 49/21 j. üçün 43/8, 85/10 j.-tin 98/5
jigivét-	yıgmaq, toplamak
jigla-	j.-idiğan <i>cadiger emesmen</i> 163/5 ağlamak j.-vatidu 166/9 j.-ydu 54/14 j.-p 70/1, 189/19, 224/16, 267/16 j.-p <i>bar-</i> 54/14 j.-p <i>çik-</i> 64/7 j.-p <i>két-</i> 1 49/21 j.-p <i>ka-</i> 281/6 j.-ydiiken 160/20
jiglavat-	ağlamak
jigli-	j.-mamda 125/17 ağlamak j.-dim 62/7 j.-simu 49/6 j.-ğif kél- 60/17 j.-maydu 209/2 j.-ma! 208/12, 208/12, 208/14, 208/14, 208/16, 208/18, 208/18, 208/20, 209/9 j.-mafi! 211/16
jikil-	yıklılmak, düşmek j.-di 12/13, 25/5, 61/9, j.-idu 188/16, 224/15 j.-! 219/11 j.-ip <i>çüş-</i> 84/19 j.-ğan <i>ademplerniñ</i> 60/15
jikit-	yıkturmak, yıkmak j.-idu 192/15 j.-ip <i>bol-</i> 95/15 j.-ip <i>qoy-</i> 92/8
jikitış-	yıkmak, düşürmek j.-! 154/8
jil	yıl j. 26/21, 35/3, 37/13, 37/13, 38/21, 46/8, 46/9, 71/15, 74/4, 78/9, 78/17, 90/7, 96/16, 99/17, 101/16, 102/20, 102/21, 104/18, 111/20, 116/2, 143/18, 178/11, 227/21, 255/16, 256/10, 306/6 j.-ğa 67/1, 251/3 j.-din 66/18, 111/14, 111/16, 239/14 j.-i 21/18, 39/9, 41/17, 75/13, 81/1, 115/10, 117/4, 181/11287/9 j.-lar 11/11, 11/13 j.-liriğa 75/14
jilla-	yıllamak, yıllarca yaşamak
jilliğ	<i>onlap</i> j.-p 73/18 yıllık j. 41/17, 75/14, 100/13, 100/17, 102/21, 104/11, 142/5 j.-ka 178/9 j.-ini 142/1
jilbiqçi	ırgat j.-miz 141/18 j.-liri 39/10

jin̄e	iğne	
	j.	46/15
	j.-lernimu	77/15
jipek	ipek	
	j.-tin	57/3
jirağ	uzak	
	j.	28/16, 35/3, 43/9, 51/2
	j.-ni	293/16
	j.-ka	150/7, 285/20
	j.-ta	229/1, 254/3, 290/4
	j.-tiki	69/19, 85/4
	j.-tin	58/16, 151/6, 185/8, 196/7, 202/2, 206/10, 266/12, 285/12, 302/12, 309/4
	j.-larga	288/12
	j.-larda	214/3
	j.-lardin	73/6
	j.-rağ	17/5
jirgin-	iğrenmek	
	j.- ip	49/9
jirginışlik	iğrençlik	
	j.	27/13
jirginivat-	iğrenmek	
	j.-kan <i>ademmiñ</i>	69/10
jirik	büyük, iri	
	j. <i>cabduqliri</i>	76/6
jiritkuç	(kaz.) zalim, kötü	
	j.-tiñ	197/11
jirken-	iğrenmek	
	j.-gendek	34/6
jirt-	yırtmak	
	y.-idiğan	45/19
jirtik	yırtık	
	j.	70/7, 76/18
	j.-liridin	49/5
jirtil-	yırtılmak	
	j.-di	11/6
	j.-ip <i>ket-</i>	31/9, 178/3
jitil-	yırtılmak	
	j.-ğan <i>bir kaççe çit</i>	201/18
jiş	yırtma, yırtış	
	j. için	132/13
ju-	yıkamak, yumak	
	j.-sila <i>bol-</i>	107/13
	j.-mayla	93/14
juğar-	yoğurmak	
	j.-ğandek	304/10
juğuri	yukarı, yüksek	
	j.	116/17, 141/16, 162/2, 179/1, 298/1
	j.-dek	101/13
	j.-diki	98/14
	j.-sida	151/6
	j.-sidin	232/17
	j.-rağ	290/10, 290/11
jul-	koparmak	
	j.-up	147/18
	j.-up <i>taşli- (koparıp atmak)</i>	127/4
jultuz	yıldız	
	j.	172/18

juluval-	j.-lar 200/4, 228/21 koparmak, yolmak
juluvet-	j.-idu 167/7 yolmak, koparmak
juluvét-	j.-se 261/1 j.-kini <i>çüş-</i> 261/7 yolmak, koparmak
jum-	j.-iptu 260/21 yummak, kapamak
jumçaqla-	j.-! 162/19, 199/12 j.-up 26/7, 302/5, 302/7 j.-up <i>él-</i> 282/7 kırpıştırmak
jumul-	<i>köz</i> j.-p 219/16 yumulmak, kapanmak
junda	j.-up <i>kal-</i> 74/16 çirkef, bulaşık su
juñluk	j. 79/19 yünlü
jurt	j. 8/21 yurt j. 59/10, 59/17, 64/10, 66/6, 148/6, 155/14, 158/8, 158/21, 176/17, 181/12, 181/14, 184/11, 186/4, 187/13, 198/9, 198/12, 306/5, 306/9 j. üçün 13/11 j.-nifi 158/9, 166/18 j.-ka 158/3, 158/11, 202/8 j.-tin 195/5
jurtdaş	yurtdaş, vatandaş j. 13/16
jut-	yutmak j.-udu 50/6 j.-up 52/15
jutuvet-	yutmak j.-ken (<i>sözlirini içige j.-ken Baği</i>) 45/8
juy-	yıkamak j.-uş kérek 54/12 j.-up 87/1
juyundur-	yıkandırmak j.-up 37/6
juyuş	yıkama j. üçün 28/4
juyuş-	yıkanmak j.-up <i>olturatti</i> 17/4
jüge-	yürüme j.-! 216/11, 224/4 j.-p <i>két-</i> 216/12 j.-meylimu 125/1
jügire-	koşmak j.-p <i>bér-</i> 169/19
jügre-	koşmak j.-ydu 206/10, 240/20 j.-p <i>jür-</i> 116/11, 183/9 j.-p <i>çikip két-</i> 216/14 j.-p <i>jürüp işle-</i> 180/5
jügrü-	koşmak j.-p <i>çüş-</i> 223/17
jügrüş-	koşuşmak j.-üp <i>tur-</i> 94/13

jügü-	yürümek
j.!	216/13, 231/5
jügür-	koşmak
j.-di	24/12
j.-dük	17/3
j.-üş kérek	16/12
j.-üp	41/1, 129/7, 140/14, 158/3, 158/3
j.-üp bar-	24/3
j.-üp çık-	193/11, 286/1
j.-üp jür-	199/6
j.-üp kel-	64/17, 65/8
j.-üp ket-	25/6, 34/13
j.-üp kir-	137/4, 188/21, 280/4, 308/1
j.-üp kétip bar-	24/21285/11
j.-üp yétip kel-	25/11
j.-gende	25/9
j.-gen idi	26/1, 26/3
jügüre-	koşmak
j.-ydu	70/9, 288/19, 305/16
jügürüş-	koşmak, koşuşmak
j.-üp kél-	13/17, 41/1
j.-üp két-	199/17
j.-meydu	48/12
jük	yük
j.	40/13
j.-ini	98/2
jür-	yürümek, yürümek yardımcı fiili
j.-ermiz	136/20
j.-üptimende	133/12, 148/20
j.-üpsizde	139/1
j.-üptu	180/2, 180/14
j.-pmiğu	136/9
j.-ümen	46/10, 184/11, 243/13
j.-isen	170/18
j.-üsen	183/19, 188/15, 204/21, 215/12, 247/5, 252/9, 293/20
j.-emsiza?	304/1
j.-üsengu	66/13
j.-üsende	286/3
j.-üdigandu	128/16, 128/13
j.-üdiğan bol-	176/14
j.-üdu	22/15, 90/7, 128/18, 129/10, 132/5, 141/13, 164/5, 177/1, 179/4, 209/21, 210/13, 239/6, 256/20, 268/9
j.-üduğu tēhi	173/11
j.-ümüz	67/4, 230/12
j.-imizmu?	240/10
j.-ümüzde	171/6
j.-üsile	305/5
j.-sefi boludu	173/3
j.-se kérek	204/16
j.-üp	36/14, 45/12, 57/3, 59/14, 61/1, 62/17, 64/12, 68/13, 84/9, 95/4, 144/7, 156/14, 159/12, 183/9, 221/19, 225/10, 255/18, 260/13
j.-üp işli-	45/12, 180/5, 180/12
j.-üp ket-	45/11
j.-giçe	83/11
j.-gen	22/14, 22/19, 57/17, 68/16, 116/11, 130/7, 152/16, 159/1, 176/19, 184/10, 265/8, 294/18
j.-üdiğan	94/15, 96/5
j.-genler	199/6, 266/11
j.-genligidin başka	78/19

	j.-gen idim	52/21
	j.-ettim	88/18, 177/5
	j.-etti	81/7, 102/1
	j.-ettile	306/1
	j.-günüm yok	56/12
	j.-gini yok	221/15
	j.-meydiğan <i>boldum</i>	205/2
	j.-memdu	143/14
	j.-me!	131/15, 255/19
	j.-elmeymen	98/11
jürek	yürek	
	j.	37/21, 51/18
	j.-niñ	176/8
	j.-ni	61/3, 70/18, 203/10
	j.-ke	66/15
	j.-tin	26/4, 58/21
	j.-iñ	43/14
	j.-liri	30/6
	j.-lerni	43/19
	j.-lerge	48/16, 136/17
	j.-lerdin	43/17
	j.-liriñ	175/14
jüreklik	yürekli	
	j.	18/14
jürü-	yürümek, yürümek yardımcı fiili	
	<i>kilip</i> j.-ysen	8/15
	<i>çépip</i> j.-ydu	285/14
	<i>tapalmay</i> j.-ydu	45/2
jürüg	yürek	
	j.,üm	38/7, 53/8, 130/3, 130/15, 133/20, 186/20, 211/18, 218/18
	j.-ümni	139/6
	j.-ümde	70/16
	j.-i	204/13
	jürigi	23/17, 271/16
	jürigi <i>oyna-</i>	269/19
	j.-i <i>poğulda-</i> (<i>yüreği küt küt atmak</i>)	205/6
	j.-ini	144/10, 157/19, 293/18
	j.-ide	278/6
jürüş	yürüme, yürüyüş	
	y.-niñ	273/2
	y.-ke <i>başla-</i>	287/13
	y.-üñdin	36/17
jürüş — turuş	hareket, yer değiştirme	
	j.-ka	17/14
jürüve-	(< jürüver-) yürüyüvermek	
	y.-!	171/4
jürüvér-	yürüyüvermek, yürümek	
	j.-imizmu	247/7

K

kaçit	tokat
kadr	k.-iğa 224/9 (r.) personel k. 101/11, 102/6 k. <i>bol-</i> 239/5, 239/7, 249/1, 249/2, 259/14, 306/14 k.-ğu 296/14 k.-lar 80/18, 101/8, 111/10, 234/15, 247/9, 308/13 k.-lar bilen 115/17 k.-larniñ 275/1 k.-larni 103/5 k.-largâ 101/14 k.-lardin 236/8
kaj	dik başlı, ters k. 273/9
kajlıq	dik başlık, terslik k. <i>çi-</i> 307/15
kakkok	guguk kuşu k. 136/12, 136/21 k.-lar 136/14
kakkuk	guguk kuşu k. 256/1, 256/17, 256/17, 267/21, 268/1, 268/2, 305/6, 305/6
kala	inek k. 66/7, 76/1, 142/20, 143/3, 144/13, 178/1, 240/7, 259/1, 259/20, 264/18 k. <i>harvisi</i> 34/13 k.-niñ 237/1, 238/11 k.-ni 143/1, 143/13, 144/12, 238/9, 244/15, 265/21, 294/13 k.-ğa 156/12 k.-din 179/13 k.-sini 240/13, 244/16 k.-miz 51/11 k.-liriñlarniñ 179/15 k.-lar 99/15, 109/15 k.-lar bilen 218/11 k.-lirim 143/17 k.-liri 144/1
kalla	ikileme alla – k. 135/14
kalpuk	dudak k.iniñ 82/18 k.-liri 42/8 k.-liri <i>titire-</i> 108/19 k.-lirini <i>yala-</i> 45/8, 229/5
kalta	kısa k. <i>yotul-</i> 218/1, 218/8
kaltek	sopa k. 22/11 k. <i>kötür-</i> 22/14, 169/19
kam	(f. kem) kem, az, eksik k. 62/20, 166/17, 255/10, k. <i>bol-</i> (<i>azalmak</i>) 231/7, 255/11
kamçilik	(f.-u. kem-çilik) kusur, azlık, eksiklik k. 104/19, 276/20 k.-ken 300/21

	k.-ni	301/1
	k.-imni	301/7
	k.-larni <i>körset-</i>	299/17
	k.-larni <i>tügüt-</i>	282/6
	k.-raq de-	239/15
	k.-raq <i>qil-</i>	110/17
kamlig	(f.-u. kem-lig) azlık, eksiklik	
	k.-idin	262/11
kaniy	kene, kasirga	
	k.-ifni	223/8
kapam	lokma	
	<i>bir k.-mu</i>	6/21
kapiratsiye	(r.) kooperatif	
	k. – <i>papratsiye</i>	260/12
kapitalizm	(r.) kapitalizm	
	k.	282/3
kar	(f. kâr) iş, çalışma	
	k. <i>qil-</i>	273/9
	k.-din <i>çık-</i>	236/17
	k.-ifn yok	275/12
	k.-i <i>bol- (işi, ilgisi olmak)</i>	78/4
	k.-i <i>tüge-</i>	51/5
karamet	(a. kerâmet) keramet, ermişçesine yapılan iş, hareket, veyâ söylenen söz	
	k. <i>kör-</i>	270/15
	k.-i <i>aşkare bol-</i>	260/16
	k.-ini	189/5
karney	(f. kerenây, kernây) bir çalgı	
	k.	292/4
kartini	(r. kartina) yelek	
	<i>qanlıq k.-liri</i>	29/14
karvat	(r.) yatak	
	k.-nifn	116/17
	k.-nifmu	27/10
	k.-qa	116/16
kasapet	(a. kasâvet) kirletme, berbat	
	k.	94/20
	k.-ke	66/8
	k.-ifdin	231/14, 275/3
	k.-idin	236/15, 252/5
	k.-ler	74/11, 196/4
	k.-lerni	230/20
kaşila	engel, mani, müşkülât	
	k. <i>bol-</i>	242/16
	k. <i>qil-</i>	284/15
	k.-ñ	303/17
	k.-si	63/1
	k.-sini <i>tart-</i>	230/5
kaşki	(f. kâşki) şayet, eğer, ise	
	k.	75/16, 144/8, 178/3, 220/13
katek	kafes	
	k.-tin	6/14, 125/11
	k.-liridin	170/6
katekçe	sıralı, belli bir sıra ve düzende, kare şeklinde olan	
	k.-çe	257/16, 257/18, 288/21
katti	büyük	
	<i>jurt k.-siğa</i>	158/21
	<i>jurt k.-liriniñ</i>	181/12

kava	kabak
	k. <i>barîni</i> 88/3, 123/5
	k.-niñ 67/17
	k.-larni 117/12
kavap	(a. kebâb) kebab
	k.-tek 271/16
kayi-	kınamak, sitem etmek
	k.-may 263/4
kazzap	(a. kezzâb) yalancı, şarlatan
	k. 274/5
ke-	(< kel-) gelmek
	k.-psen <i>bérimiz</i> 41/2
	k.-psenğu? 241/5
	k.-ptiliğu? 269/7, 296/8
	k.-! 168/11
	k.-p <i>qaptimen</i> 270/18
	k.-ptiken 160/14
keç	gece, geç
	k. 280/16
	k. <i>kir-</i> (gece olmak, havanın kararması) 36/5, 228/20
	k. <i>kirip qal-</i> (gece olmak) 200/3, 284/13
	k.-te 197/3, 285/4
	k.-tide 94/6,
	k.-ki (akşamki) 288/8
	k.-giçe 113/3
	k.-kiçe (geceye kadar, devamı) 36/4, 97/8, 112/18, 113/3, 178/18,
	185/6, 221/18
keç-	k.-kiçe <i>işli-</i> 129/18
	geçmek
	k.-tim 48/7
	k.-sem 98/5
keçküz	sonbaharın son günleri, güzün sonları
	k. <i>bol-</i> 217/3
	k.-niñ 37/5, 105/4
	k.-diki 57/15
keçkurun	gece vakti
	k. 88/3, 85/9, 125/7, 187/3, 227/21, 231/1, 284/17
keçür-	geçirmek
	k.-ümiz 211/21
kedey	(kaz.) fakir
	k.-lerniñ 196/16
keke	kazma, külünk
	k. <i>çap-</i> 238/13
keke saqal	sivri saqal
	k. 105/19, 106/11, 107/10
keklik	keklik
	k. 221/3, 221/19
	k.-im 221/9
	k.-ini 221/9
kel-	gelmek
	<i>élip</i> k.-gen 90/4
	k.-genğu 237/18
	k.-dim 65/1, 137/9, 195/20, 241/9, 246/19, 253/7, 278/10
	k.-dimğu 64/20
	k.-diñ 191/2, 245/3
	k.-diñmu? 130/18, 295/20
	k.-diñmu 279/8
	k.-dile 141/8, 236/12

k.-di	5/13, 6/7, 8/5, 9/9, 13/6, 18/11, 30/10, 44/5, 57/18, 65/8, 74/13, 97/8, 102/6, 119/11, 245/5, 252/1, 259/18, 301/7, 308/2
k.-dimu	170/19
k.-di -de	25/12
k.-dük	20/7, 229/14
k.-duğ	70/20, 295/9
k.-difiler	307/3
k.-!	147/19, 170/16, 175/4, 190/21, 193/4, 194/20, 196/4, 216/13, 241/5, 241/5, 250/19, 255/4
k.-gin!	129/6, 129/9
k.-gin de-	269/1
k.-siftiz	137/7
k.-sen <i>bolmamdu</i>	157/17
k.-sefi <i>bolmasmiği</i>	176/11
k.-se	141/18, 149/7, 193/8, 205/10, 240/15, 241/10, 273/12, 298/12, 300/18
k.-se - <i>kelmes (versiz, önemsiz)</i>	153/4, 282/8
k.-sek	301/10
k.-gende	16/9, 102/3, 112/3, 132/9, 145/5, 188/13, 258/10
k.-gendin <i>kéyin</i>	251/14
k.-gini <i>üçün</i>	115/11
k.-giçe	75/18, 137/3, 206/5
k.-gili	36/7, 205/4
k.-gili <i>çal-</i>	245/7
k.-mey <i>turudu</i>	141/10
<i>lavık</i> k.-mey	17/12
k.-gen	33/13, 35/5, 60/6, 63/8, 77/1, 187/12, 188/14, 207/2, 225/19
<i>çépip</i> k.-gen	229/7
<i>élip</i> k.-gen <i>erzini</i>	300/11
<i>kılip</i> k.-gen <i>işlirini</i>	246/20
k.-gendek <i>boldi</i>	42/14
k.-genni	193/4, 201/16, 201/16, 263/15
k.-gidek	185/1
k.-ginini	204/15, 204/18
k.-ginimizni	197/5
k.-güçi <i>bolma</i>	194/1
k.-güsini	288/1
<i>köçürüp</i> k.-güçiler	210/20
<i>kötürüp</i> k.-güçilerini	207/3
k.-gen idim	64/13
k.-gen idi	61/19, 107/16
k.-mes	202/19
k.-mesmu	142/20
k.-mepta	162/9
k.-midi	84/15
k.-meysende	156/6
k.-meydu	57/2, 184/14, 204/13, 247/12297/2
k.-meymizmu?	102/13
k.-misun!	264/15
k.-mise <i>bolmaydu</i>	166/9
k.-migili	128/14
k.-migen bilen	49/10
<i>yétip</i> k.-miginini	55/3
getirmek	
k.-üvatimen	288/2
k.-düm	62/9
k.-di	25/18, 75/10, 86/19
k.-ümen	223/21
k.-üdu	73/12
k.-üş <i>kérek</i>	148/19

	k.-üp 23/1
	k.-üp <i>kıydi</i> 225/10
	k.-gen <i>misalini</i> 263/16
	k.-etti 56/15
	k.-meydiğan 207/19
keltürüş	getirme
	k. 242/4
keltürüvat-	k.-nimu 48/13
	getirmek
keltürüvet-	k.-kan 25/15
	getirmek
kembigel	k.-ken <i>sen emesmu?</i> 272/5
	(f.?) fakir, yoksul
	k. 69/16, 80/19, 96/10, 96/12, 122/10, 122/11, 204/19, 295/16, 299/14, 300/9, 300/10
	k. <i>bol-</i> 45/17, 126/16, 136/10, 177/7
	k.-niñ 145/12, 177/7, 184/10
	k.-ler için 45/19
	k.-lerniñ 128/9, 199/3, 292/20
	k.-lerge 83/5
kemçilik	(f.-u. kem-çilik) eksiklik, kusur
	k.-ni 107/12
kemistiş	(f.-u. kem-istiş) hor görme, aşağılama, eksiltme
	k.-ke <i>ohşay</i> 100/6
keñ	geniş
	k. 6/1, 6/16, 6/21, 10/13, 17/10, 28/3, 85/14, 96/3, 102/17, 115/5, 115/7, 288/11
keñçilik	bolluk, genişlik ; özgürlük
	k. <i>kil-</i> 156/19, 219/21
kendir	keten, kenevir, kendir
	k. 115/1
	k. <i>çige bilen</i> 46/12
kepi	kulübe
	<i>alvasti</i> k.-si 46/19, 68/3
	<i>alvasta</i> k.-liride 68/13
kepirativ	(fr. coopératif) (az.) kooperatif
	k. 237/18, 294/17, 294/20, 295/1
	k. – <i>pepirativ</i> (<i>koperatif moparatif gb.</i>) 237/15
	k.-çu 297/12
	k.-mu 243/2
	k.-niñ 237/16
	k.-ka <i>kir-</i> 244/17, 252/9, 259/14, 296/9
	k.-iğa 259/19
kepiratsiyeliş	(fr.-u.) kooperatifleşme
	k. 240/21
keple-	kapatmak, tıkmak
	k.-p 8/12
kepter	(f. kebüter) güvercin
	k. 68/20
	<i>aç</i> k.-mu 254/9
	<i>kök</i> k.-mu 254/10
	k.-ni 53/14
kes-	kesmek
	k.-ip <i>kil-</i> 48/19
kesp	(a. kesb, kisb) meslek
	<i>esli</i> k.-i 78/7
keş	ayakkabı
	k.-i 94/10
	k.-isi 94/9

ket-

k.-isini	95/10
gitmek	
k.-ken	67/8, 77/11, 103/20
<i>arılışıp</i> k.-ken <i>dégina</i>	51/17
<i>çaylaşıp</i> k.-ken	28/1
<i>ötüp</i> k.-ken (<i>geçmiş</i>)	182/4, 187/8, 240/17
k.-kendu	73/4, 214/20, 245/12
k.-kendur	58/19
k.-tim	11/14, 34/13, 35/13, 48/9, 59/19, 69/15, 260/11, 261/7
k.-timğu	125/4
k.-tima	130/14
<i>çıcaşıp</i> k.-tiñi	151/13
<i>ötüp</i> k.-tiñi	255/13
k.-tiñğu	183/15 221/7, 265/5, 267/20
k.-tiñizğu	51/5
k.-tiñizma	55/11
k.-ti	6/11, 8/7, 8/8, 9/5, 14/18, 15/9, 21/13, 23/7, 23/15, 25/6, 29/11, 35/3, 39/12, 42/21, 45/11, 45/13, 48/2, 53/9, 54/10, 58/2, 58/5, 69/7, 69/14, 74/18, 75/4, 75/6, 79/11, 83/14, 89/18, 94/9, 95/11, 99/11, 99/14, 109/8, 116/1, 136/17, 140/19, 157/13, 157/21, 158/4, 166/7, 166/8, 176/8, 178/2, 179/12, 183/10, 186/13, 190/10, 191/7, 197/20, 201/16, 214/6, 214/17, 220/10, 223/19, 240/19, 251/3, 257/17, 258/4, 258/13, 262/6, 263/13, 281/13, 289/13
<i>ötüp</i> k.-ti	17/2, 72/8, 133/13, 153/17, 243/18, 267/17
<i>umu</i> k.-ti	63/12
k.-tide	74/11
k.-ti -de	105/8
k.-tiğu	80/3, 127/21, 142/7, 154/16, 186/20
k.-tikintañi	260/11
k.-tük	17/17, 67/19, 183/12, 231/4
k.-tiñlerğu	281/11
k.-mekçi	7/9
k.-! <i>dégendin</i> <i>kéyin</i>	227/16
<i>çıkip</i> k.-!	226/11
<i>içip</i> k.-!	246/8
<i>kirip</i> k.-!	190/18
<i>çoyup</i> k.-!	244/6
k.-sun	74/14, 153/1, 153/2, 174/16, 179/6, 199/1, 232/5
k.-sile	145/6
k.-sem	176/13
k.-semçu	75/16
k.-señ <i>boludu</i>	35/21
k.-se	54/16, 60/18, 109/3, 142/18, 196/1, 216/6, 228/12, 270/8
<i>kirip</i> k.-sek	237/14
k.-kende	93/4, 291/19
<i>mağdir</i> k.-kende	39/1
<i>hérip</i> k.-kende	250/16
k.-kendin <i>béri</i>	90/6
k.-kendin <i>kéyin</i>	58/7, 102/16
k.-kiçe	220/20
<i>boşap</i> k.-kili <i>başli-</i>	175/4
k.-mestin	206/4
k.-ken	11/6, 23/19, 27/8, 27/15, 28/2, 28/5, 29/9, 31/9, 42/8, 42/11, 42/16, 43/1, 43/8, 45/8, 46/13, 47/2, 49/4, 52/14, 61/11, 73/19, 73/21, 74/19, 76/10, 76/15, 77/7, 77/9, 81/13, 86/11, 87/12, 87/20, 111/14, 123/7, 124/9, 131/8, 173/17, 178/3, 180/15, 192/10, 199/5, 275/5, 305/11
k.-kendez <i>bol-</i>	40/8
k.-kiniñni	239/21
k.-ginide	293/14

	k.-kenler	60/13	
	k.-kenligini	93/16	
	k.-ken iken	65/13	
	k.-ken idi	30/2, 48/8, 215/20	
	k.-ken bolsa	173/12	
	<i>kirip</i> k.-ken bolsimu	216/17	
	k.-ken bolsañlarǵu	221/1	
	k.-migen	217/7	
	k.-kini yoq	292/16	
	k.-meymen	181/21	
	k.-meysiz	92/18	
	k.-meydu	92/18, 147/11	
	k.-meyçu?	267/21	
	k.-meydiǵu	184/7	
	k.-memdikine	210/14	
	k.-meyli!	291714	
	k.-misile <i>bolamikin</i>	291/3	
	k.-misek <i>boludu</i>	276/1	
ketkür	beddua, añaǵılayıcı söz, lanet olası, genç yaşında ölesin gb.		
	k.	54/15	
	k.-le	128/12	
ketmen	çapa		
	k.	106/3, 236/2, 245/4, 270/14, 274/7, 278/14, 279/6, 285/21288/13, 288/20, 289/4, 289/5, 289/18	
	k. <i>çap-</i> (<i>çapalamak</i>)	51/14, 107/18	
	k. <i>çepiş</i> (<i>çapalama</i>)	107/13, 163/17	
	k.-ni	105/6, 107/10, 136/4, 139/14	
	k.-ge	264/13	
	k.-i	76/3	
keyn	(< keyin) arka, sırt		
	k.-imdin	176/13	
	k.-i - <i>keynidin</i> (<i>arka arkaya, ardarda</i>)	97/11, 188/5	
	k.-ige	44/6, 81/6, 201/16	
	k.-ige <i>kirey</i>	185/6	
	k.-idin	255/18	
	k.-iflerdin	213/4	
keyp	(a.) keyif		
	k.-imni <i>buz-</i>	7/1	
	k.-irek halda	273/16	
keypiyat	(a. keyfiyyet) keyfiyet		
	<i>qızgın</i> k.-ta	309/7	
ké-	(<kel-) gelmek		
	k.-p <i>qalmayttim</i>	289712	
kéç-	geçmek		
	k.-ip <i>jürü-</i>	60/21	
	k.-idiǵan (<i>vetinidin k.-idiǵan kişiler</i>)	38/17	
kéçe	gece		
	k.	51/1, 59/8, 202/19	
	k. - <i>kündüz</i>	59/4, 66/20, 130/4, 133/16, 178/15, 237/4	
	k. - <i>kündüz işle-</i>	221/16	
	k.-niñ	28/16	
	k.-de	31/2, 204/15, 229/11, 230/7	
	k.-dila	30/2, 132/6	
	k.-si	84/15, 126/5	
	k.-si bolsa	27/9	
	k.-si aydiñ	92/15	
	k.-lerni	58/11	
	k.-liri	58/12	
	kéçiçe (<i>sabaha kadar</i>)	64/12	

kéçik-	gecikmek	
kéçür-	k.-ip <i>kétip bar-</i>	129/3
kég	geçirmek	
kél-	<i>közdim</i> k.-üp	179/10
	(kaz.) kin, intikam	
	k.-i	196/16
	gelmek	
	k.-ivatisen	278/9
	k.-ivatidu	53/8, 55/4, 118/8, 125/16, 171/15, 183/17, 258/21, 264/10, 266/20, 283/11, 303/18, 303/19308/4
	<i>çikip</i> k.-ivatidu	211/10
	k.-ivatidu—de	92/6
	k.-ivatidiğu?	268/7
	k.-vatsiler	295/7
	k.-er	124/2
	k.-ermikin	123/14
	k.-iști	201/3, 59/11, 279/5
	k.-imen	201/7
	k.-isen	169/14
	k.-idiğan	114/7
	k.-idiğandu	38/15
	k.-idu	38/6, 49/3, 60/16, 60/17, 61/2, 77/13, 133/21, 137/8, 165/11, 167/21, 169/19, 177/14, 185/18, 193/20, 202/15, 203/11, 203/12, 203/15, 206/11, 212/3, 212/7, 220/14, 224/19, 227/13, 228/13, 231/19, 232/10, 236/3, 239/20, 241/3, 245/1, 258/15, 279/6, 284/4, 286/4, 296/5, 298/19, 301/9, 303/1
	<i>çikip</i> k.-idu	211/7, 211/12, 214/14, 215/3
	<i>çüşüp</i> k.-idu	195/21
	<i>jügürüşüp</i> k.-idu	13/17, 41/1
	<i>kirip</i> k.-idu	189/8
	<i>kötürüp</i> k.-idu	49/17
	<i>ķaytip</i> k.-idu	270/14
	k.-emdu?	252/11, 271/5
	k.-idila	204/14
	k.-imiz	129/5, 195/1
	<i>bérip</i> k.-ey!	277/19
	<i>bérip</i> k.-ey de-	140/20
	<i>bérip tépip</i> k.-ey	129/4
	<i>bilip</i> k.-ey	250/15
	<i>éytip</i> k.-ey dé-	48/7
	k.-iñ!	263/8
	k.-iña	137/4, 294/6
	k.-sun	165/1
	k.-eyli	144/12
	k.-ili	298/14
	k.-iñlar	214/22
	<i>élip</i> k.-iș kérek	201/5
	k.-ișimiz kérek	110/19
	k.-ip	11/1, 26/1, 35/4, 36/9, 39/10, 55/18, 61/20, 62/3, 74/20, 81/10, 81/13, 88/14, 95/17, 99/7, 117/10, 124/3, 132/21, 146/2, 150/7, 156/3, 156/9, 161/2, 163/2, 165/7, 170/7, 171/20, 188/10, 189/18, 193/1, 209/7, 253/12, 262/20, 278/2, 281/19
	k.-ip	19/12, 20/5, 31/2, 53/11, 64/17, 81/1, 198/14, 222/14
	k.-ip <i>bér-</i>	211/2
	k.-ip <i>çeyle-</i>	99/16
	k.-ip <i>çüş-</i>	246/15
	k.-ip <i>ket-</i>	174/16
	k.-ip <i>ketken bolsa</i>	173/12
	k.-ip <i>körün-</i>	252/7

	k.-ip <i>qaptiken</i>	225/18
	k.-ip <i>qal-</i>	81/17, 129/5, 140/9, 156/8, 184/15, 186/3, 196/3, 202/12, 278/7, 303/14
	k.-ip <i>qon-</i>	136/14
	k.-ip <i>qun-</i>	55/18
	k.-ip <i>oltur-</i>	137/12, 241/7
	k.-ip <i>teg-</i>	67/18, 88/7
	k.-ip <i>toht-</i>	44/7, 118/12
	k.-ip <i>tur-</i>	88/2, 156/6
	k.-ip <i>turuval-</i>	79/3
	<i>körüp</i> k.-ip	209/16
	<i>başlap</i> k.-ip	128/21, 266/7
	<i>qaytip</i> k.-ip	182/16
	<i>zërikmey</i> k.-ip	79/3
	k.-er	41/17, 287/9
	k.-idiğan	277/2
	k.-ivatatti	53/1
	k.-ividim	88/13, 243/16
	k.-etti	56/20, 98/4, 101/15
	k.-idikensizde	82/2
	k.-idiken	218/16, 257/19
	k.-idiğan bolsaq	90/12
kéliş	gelme, geliş	
	k. üçün	81/12
	k.-iğu	18/19
kéleçig	(< kéleçek) gelecek	
	k.-immifmu	38/8
kélin	gelin	
	k. <i>ayigi yaraşsun</i>	207/1
	k. <i>bol-</i>	161/12, 306/4
	k. <i>qil-</i>	186/8
kélinlik	gelinlik	
	k.-ke	154/13
kéliş-	yakışmak ; anlaşmak, gelişmek, beraber gelmek	
	k.-ivatidu	212/9
	k.-tuqku	284/13
	k.-kende	214/1
	k.-ip <i>qal-</i>	236/20
	k.-ken	86/13, 86/18
	k.-migen <i>işlarga</i>	147/9
kélişival-	anlaşmak, gelişmek	
	k.-armiz	175/3
kéliştür-	yakıştırmak ; anlaşmak, geliştirmek, uzlaştırmak	
	k.-üpsen	281/8
	k.-üp	116/17, 173/5
	k.-üp <i>éyt-</i>	263/1
	k.-üp <i>ur-</i>	238/11
kélival-	gelmek	
	k.-ğan bolsimu	73/13
kélivat-	gelmek	
	k.-қан	16/13, 58/16, 73/11, 98/3, 212/6, 256/10, 258/15, 271/21, 285/21, 289/19
	k.-qinini <i>kör-</i>	207/6
	k.-қанlar	105/10, 256/11
kélivét-	gelmek	
	k.-ip	261/8
kémeyt-	(f.-u. kem-eyt-) eksiltmek, azaltmak	
	k.-ip	239/15

kémeýtíş	(f.-u. kem-ey-t-iş) eksiltme, azaltma k.-ke 110/21
kémi-	(f.-u. kem-i-) azalmak, eksilmek k.-p <i>ket-</i> 109/3 k.-maydu 239/13
kéñey-	genişlemek k.-se 287/9
képinek	kelebek k. 7/14, 8/8, 8/10, 10/4 k.-ke 10/9
képinekhan	kelebek han k. 8/3, 8/16, 9/4, 10/10
kér-	germek, sıkmak k.-ip 73/19
kérek	gerek, lazım k. 16/12, 23/11, 24/20, 30/4, 31/17, 33/5, 35/19, 38/16, 40/19, 40/20, 41/4, 41/6, 41/13, 41/20, 44/8, 45/1, 54/12, 54/17, 61/10, 67/11, 67/11, 75/7, 76/19, 79/14, 91/15, 92/4, 92/9, 92/11, 94/1, 99/6, 102/12, 103/19, 103/21, 106/1, 106/4, 107/5, 108/18, 110/13, 110/15, 110/19, 124/1, 126/2, 141/18, 141/20, 148/19, 152/11, 154/1, 154/3, 155/16, 157/16, 158/20, 161/14, 161/18, 161/18, 162/3, 163/7, 164/16, 165/21, 166/14, 172/13, 192/11, 195/17, 201/5, 202/10, 204/17, 210/17, 214/13, 216/16, 216/17, 226/1, 226/16, 232/15, 247/10, 257/15, 273/2, 276/17, 277/11, 277/14, 289/5, 289/15, 289/16, 289/16, 289/17, 292/20, 301/2 k. <i>bol-</i> 28/5, 76/2, 124/1, 165/20 k.-ken 134/4 k. idi 73/2, 75/5, 125/2, 125/2 k. idiĝu 64/7 k.-tür 38/15 k.-te 282/4 kérigi <i>bar idi</i> 110/10 kérigi <i>yokki</i> 112/13 kérigi <i>yok iken</i> 274/15
kéreklik	gerekli k. 77/2
kéril-	gerilmek k.-gen <i>kolini</i> 109/7
kériş-	gerilmek, gergin olmak k.-ip 117/18
kés-	kesmek, bölmek k.-ip 32/2 k.-ip <i>ket-</i> 127/21 k.-ip <i>qoyayli</i> 142/2 k.-ip <i>taşli-</i> 218/20
késeek	kerpiç, ham tuğla ; parça k.-ler 18/7
késel	(a. kesel?) hasta k. 45/5, 131/17, 176/6 k. <i>bol-</i> 219/8 k.-niñ 68/8, 225/8 k.-ge 225/12 k.-dın 220/12, 238/9 k.-dın <i>kiynil-</i> 45/12 <i>sil k.</i> 223/9 <i>sil k.-i</i> 67/21 <i>sil k.-i bilen</i> 59/8 <i>hal k.-iniñ</i> 279/15 <i>hal k.-ige</i> 257/9

késil-

kesilmek, bölünmek

k.-gen 30/6
k.-misun 218/18

két-

gitmek

k.-ersen 94/5
k.-er 240/5
k.-erkin 41/12
k.-ermu 204/12
k.-er bol- 149/18*bolup* k.-ipsen 249/1*bolup* k.-ipsena 156/5*bolup* k.-ipsiza 133/15

k.-iptu 188/4, 215/10

bésip k.-iptu 124/8*çaplışıp* k.-iptu 76/19*éçilip* k.-iptu 117/8, 268/2*ötüp* k.-iptu 231/1*setlišip* k.-iptu 68/4*ussap* k.-iptu 125/1*zaye bolup* k.-iptu 248/16*ötüp* k.-iptu-de 205/19*çikkip* k.-ipta 160/11

k.-iptiğu 44/13, 146/9

k.-iști 97/7

k.-imen 7/10, 179/21

aldırıp k.-imen 285/16*çikkip* k.-imen *de-* 164/3*élip* k.-imen 232/6*hiyal sürüp* k.-imen 40/15*ötüp* k.-imen *dégina* 256/10*ölüp* k.-isen 194/13*olturup* k.-isende 172/7k.-idiğan *bol-* 277/7, 295/17k.-idiğan *boldiñizma* 146/12k.-idu 129/9, 139/20, 157/20, 162/15, 167/10, 170/19, 184/4, 188/9, 197/13,
197/18, 201/11, 207/5, 214/20, 227/15, 244/20, 249/10, 250/1, 258/14,
278/4, 284/9, 288/10, 295/14, 298/16, 301/14*aylinip* k.-idu 288/11*çikkip* k.-idu 133/7, 165/10, 179/7, 185/7, 194/5, 195/7, 205/5, 206/9,
208/2, 228/12, 231/12, 245/10, 250/20, 275/2, 288/19, 296/5,
305/7, 305/17*çüşüp* k.-idu 243/4*ékip* k.-idu 213/1*élip* k.-idu 73/10, 174/1, 194/3, 222/14, 264/6*hoş bolup* k.-idu 78/2*jügrep* k.-idu 216/12*jügrep çikkip* k.-idu 216/14*jügürüşüp* k.-idu 199/17*kirip* k.-idu 49/19, 135/11, 136/12, 148/10, 171/16, 180/17, 182/17,
185/7, 188/12, 190/19, 195/9, 201/10, 202/14, 204/9, 206/10,
210/21, 214/3, 228/16, 228/19, 229/20, 231/15, 249/12,
253/18, 283/4*kirişip* k.-idu 209/5*qayıp kirip* k.-idu 227/7*qétirap* k.-idu 40/12*qoglap* k.-idu 275/13*külüp* k.-idu 125/18*olturup* k.-idu 270/13*oynap* k.-idu 308/12

<i>ögünüp</i> k.-idu	91/17	
<i>ötüp</i> k.-idu	241/21	
<i>sagırıp</i> k.-idu	262/18	
<i>sörep</i> k.-idu	224/2	
<i>tarķilip</i> k.-idu	279/16	
<i>tozap</i> k.-idu	260/14	
<i>yokaþ</i> k.-idu	188/11	
<i>yorģilap</i> k.-idu	12/10	
<i>yötülüp</i> k.-idu	222/19	
<i>zaye bolup</i> k.-idu	72/12, 124/14	
k.-idiģu	73/16	
k.-imiz	187/4, 191/5, 212/5	
<i>cüre</i> k.-imiz	269/21	
<i>élip</i> k.-imiz	191/4, 197/4	
<i>çikþip</i> k.-imizmu	227/22	
k.-iþidu	206/7, 213/8, 214/21, 285/6, 309/4	
k.-ey!	149/21	
k.-ey dé-	78/9	
<i>men</i> k.-ey	250/9	
<i>eylep</i> k.-ey	149/19	
<i>ötüp</i> k.-ey dé-	141/4	
<i>çikþip</i> k.-eymu?	65/16	
<i>men kaytip</i> k.-eymu?	35/17	
<i>kiri p</i> k.-iþi!	188/8, 197/4	
k.-ili!	268/9	
k.-eyli!	227/18	
k.-ili dé-	303/18	
<i>biz</i> k.-eyli	273/4	
<i>çikþip</i> k.-eyli	163/21	
k.-iþiler !	197/10, 212/10	
k.-ip	211/20, 258/20	
k.-ip <i>bar-</i>	43/7, 60/10, 86/2	
k.-ip <i>barimen</i>	54/14	
k.-ip <i>barisen</i>	147/15	
k.-ip <i>baridu</i>	24/21, 25/20, 141/7, 153/9, 159/14, 219/15	
k.-ip <i>baratti</i>	70/3, 85/17, 86/1, 94/10, 97/20, 105/7	
k.-ip <i>bériptu</i>	283/14	
k.-ip <i>çal-</i>	185/5	
k.-ip <i>yarimen</i>	70/15	
<i>bolup</i> k.-ip	296/20	
<i>çikþip</i> k.-ip <i>baridu</i>	131/17	
<i>çikþip</i> k.-ip <i>bér-</i>	215/16	
<i>jügürüp</i> k.-ip <i>bar-</i>	285/11	
<i>kéçikþip</i> k.-ip <i>baridu</i>	129/3	
<i>kirip</i> k.-ip <i>bér-</i>	226/13	
<i>kéçip</i> k.-ip	84/18	
<i>ķurup</i> k.-ip <i>bar-</i>	198/20	
<i>örülüp</i> k.-ip	76/14	
<i>ötüp</i> k.-ip	99/11	
<i>ötüp</i> k.-ip <i>baridu</i>	146/19, 164/15	
<i>tégip</i> k.-ip	86/20	
<i>yep</i> k.-ip	262/20	
<i>yitilep</i> k.-ip <i>baridu</i>	30/4	
k.-idiģan (<i>taþlap</i> k.-idiģan <i>ademlermiduķ biz</i>)	66/3	
k.-ividim	279/4	
k.-etti	52/3, 80/13, 144/17, 292/21	
k.-ettük	53/5	
k.-iptikensiz--de	303/3	
k.-iptikensizģu?	303/7	

	k.-elmeymen	220/12
	k.-elmeysen	187/8
	k.-elmeydu	276/6
	k.-elmeytti	56/17
kétil-	gitmek, gidilmek	
	<i>élip</i> k.-di	29/17
kétiş	gitme	
	<i>çikip</i> k.	298/5
	k.-ke	89/15
	k.-ke <i>hazirlin-</i>	227/20
	<i>sagirip</i> k.-i	262/10
	k.-ini	155/11
kétiş-	gitmek	
	k.-mensen	277/16
kétiver-	gidivermek	
	k.-gen idim	64/16
kétivér-	gidivermek	
	k.-idu	113/12
kétivét-	gitmek	
	<i>çikip</i> k.-ip	228/7
kétivir-	gidivermek	
	<i>men</i> k.-ey!	149/13
kévez	pamuk, ham pamuk	
	k.	247/17
	k.-mu	236/17
	k.-niñ	281/9
	k.-ni	236/1, 248/2
	k.-i	281/6
	k.-lirini	287/18
	k.-lirimiz	248/15
kéy-	giymek	
	k.-imen	89/8
	k.-idu	87/5
	k.-ip	203/12, 297/5
	k.-iptiken-de	247/16
kéyim	giyim	
	k.-i bilen	211/11
kéyin	sonra, geri, arka	
	k.	18/10, 35/5, 35/14, 36/1, 47/20, 50/6, 55/5, 56/9, 58/7, 59/20, 65/10, 66/1, 67/21, 78/11, 78/13, 78/16, 79/4, 79/8, 79/16, 80/3, 80/7, 83/14, 87/9, 93/10, 94/14, 95/3, 95/9, 99/12, 102/16, 110/11, 114/2, 114/6, 124/20, 128/11, 129/15, 136/10, 137/7, 142/16, 144/7, 147/9, 155/16, 160/21, 165/5, 168/14, 171/1, 171/4, 171/14, 173/3, 175/1, 175/3, 176/3, 177/1, 178/4, 178/10, 184/21, 186/15, 188/12, 191/19, 194/4, 195/10, 197/13, 197/14, 198/8, 198/10, 202/5, 202/9, 206/11, 207/4, 208/3, 213/18, 214/4, 214/7, 219/8, 227/16, 228/21, 239/4, 243/20, 246/5, 248/13, 251/14, 264/2, 266/15, 269/15, 271/17, 278/17, 281/16, 282/4, 283/17, 283/21, 285/18, 301/3, 304/18, 305/2
	<i>ilgiri</i> - k.	226/13
	k.-ki	98/17, 114/1
	k.-la	25/4, 144/3
	k.-idin	55/8
	k.-rek	99/15
kéyindür-	giydirmek	
	k.-düñ	37/6
kéyiniş	giyinme, giyiniş	
	k.-ke <i>başli-</i>	30/14
kéyival-	giymek	
	k.-ğan	182/18

kiçe	gece k. 85/21 k. – kündüz 19/8
kiçek	bkz. kiyim – kiçek kiyim – k. 178/5 kiyim – k.-ke 142/15 kiyim – k.-liri 31/10
kiçi	gece k.-niñ 67/14 aydın k.-din 95/18 k.-si 84/21, 92/16 aydın k.-simu 92/16
kiçiğ	bkz. kiyim – kiçek kiyim – k.-ini 165/16
kiçik	küçük k. 50/1, 75/16, 78/18, 89/19, 100/3, 127/1, 201/14 k. idük 39/4 uluğ – k. 30/13, 45/9, 176/7, 180/21 k. bol- 251/13 k.-rek bol- 142/20
kiçikine	küçücük k. 80/13, 255/5
kiçikkina	küçücük k. 270/2
kiçikkin	küçücük k. 46/2, 47/5, 70/4, 70/8, 71/3, 76/13, 76/16, 97/1, 133/8, 273/10, 273/18
kiçiklig	küçüklük k.-ini 96/20
kiğiz	keçe k. 47/2, 76/18, 76/18
kihi ... kihi	gülüş şekli k. 167/19, 169/6
kil-	gelmek k.-emdikin 291/11
kilişken	boylu postlu olma hali, yakışıklı k. 31/8
kim	kim k. 9/20, 10/2, 13/9, 33/8, 33/8, 33/8, 33/19, 61/17, 75/5, 109/3, 131/8, 135/2, 152/4, 158/8, 163/15, 163/16, 192/19, 196/9, 196/10, 198/21, 209/11215/5, 217/14, 222/15, 225/15, 229/9, 229/9, 231/20, 237/9, 241/1, 251/10, 256/11, 260/4, 260/15, 268/5, 288/16, 289/14 k. bilen 209/11 k.-du 140/13, 269/18 k. iken 56/16, 198/16 k. ikenligimni 158/18 k.-kenligini 33/8 k.-niñ 68/9, 157/13, 157/20, 239/8, 260/4, 261/17 k.-ni 154/19, 283/17 k.-ge 63/5, 194717 k.-din 113/6, 131/4 k.-iñ 131/16 k.-iñni 64/18 k.-siler 229/11 k.-ler 163/16 k.-ler bilen 33/20 k.-lerniñ 141/13 kimu (kim o) 256/11
kimhap	(f. ?) simli kumaştan yapılmış palto k. 203/16, 208/13

	k.-tin	9/2
	k.-lar	8/4
kipek	kepek	
	k.	73/19
	k. - şapak	143/12
kipenlik	(a.-u. kefen-lik) kefenlik	
	k.-lerni	59/20
kir	pis	
	k.	70/7, 87/20
	k.-ge	33/2
kir-	girmek	
	k.-diñ	32/1
	k.-diñmu	260/9
	k.-di	65/9, 251/17
	k.-diñu?	251/12
	k.-imen	220/3
	k.-imen <i>de-</i>	296/10
	k.-mekçi <i>boluvat-</i>	294/10
	k.-idu	37/10, 124/6, 130/9, 140/14, 141/1, 145/20, 146/8, 147/3, 148/16, 155/19, 156/2, 162/20, 166/3, 167/11, 171/16, 172/2, 173/18, 174/10, 176/4, 182/17, 188/10, 188/12, 191/17, 192/8, 195/9, 197/16, 202/21, 206/13, 208/5, 209/5, 213/9, 221/6, 225/3, 229/15, 232/3, 244/19, 245/19, 246/13, 250/8, 250/20, 252/13, 258/18, 267/7, 269/3, 273/21, 274/7, 285/10, 288/13, 288/20, 291/20, 293/19, 295/19, 297/6, 301/15, 303/15, 307/1, 308/1, 308/13
	<i>jügürüp</i> k.-idu	280/4
	k.-işidu	257/3
	k.-ey!	185/6
	k.-!	245/20
	<i>qoyup</i> k.-!	271/7
	k.-sun!	156/1
	k.-gine	148/15
	k.-ifiler !	309/1
	k.-sem	189/17, 190/10
	k.-se	111/7, 292/21, 294/12
	k.-sek	252/6
	k.-ip	31/7, 60/1, 76/15, 82/9, 126/5, 129/8, 138/9, 156/2, 170/14, 195/10, 204/3, 220/6, 228/17, 228/20, 246/2, 250/13, 253/16, 259/17, 293/12
	k.-ip <i>al-</i>	10/16
	k.-ip <i>bar-</i>	35/6, 88/5
	k.-ip <i>kel-</i>	18/11, 112/3, 189/8
	k.-ip <i>ket-</i>	17/17, 29/9, 42/21, 49/19, 59/19, 67/19, 89/18, 135/11, 136/12, 148/10, 180/17, 182/16, 185/8, 188/8, 190/18, 190/19, 197/4, 201/10, 202/14, 204/9, 206/10, 210/14, 210/21, 214/3, 227/6, 228/16, 228/18, 229/19, 231/15, 237/14, 249/12, 253/18, 283/4
	k.-ip <i>kétip bér-</i>	226/13
	k.-ip <i>ketken bol-</i>	216/17
	k.-ip <i>kétidigan bol-</i>	295/17
	k.-ip <i>qal-</i>	107/3, 189/19, 305/17
	<i>keç</i> k.-ip <i>qal-</i>	200/3, 284/13
	k.-ip <i>tug-</i>	143/19
	k.-ip <i>yat-</i>	45/5,
	k.-ip <i>yétival-</i>	271/6
	<i>jügürüp</i> k.-ip	137/4, 188/21
	<i>kötürüp</i> k.-ip	221/3, 244/19, 245/14, 306/20
	<i>kötürüp</i> k.-ip <i>bar-</i>	88/5
	k.-gende	172/6
	k.-gende <i>köräsen</i>	198/3

	k.-gendimu	152/11
	k.-giçe	208/1
	k.-mey	253/3
	k.-gen	31/4, 188/18, 249/3
	k.-genler	252/9
	<i>keç</i> k.-genge <i>qarimay</i>	36/5
	k.-entim	253/6
	k.-gen bolsam	244/18
	k.-gen bolsifiiz	253/4
	k.-midiñ	259/15
	k.-mifeñ	246/1
	k.-elmey <i>qalğan bol-</i>	33/7
kira	(a. kirâ) kira	
	k. bér-	60/13
kirgüz-	girdirmek, içine sokturmak	
	k.-dük	299/8
	k.-duq	299/18
	k.-diflermu?	299/16
	k.-düflermu?	299/10
	k.-üp <i>qoyşaq</i>	299/21
	k.-üp <i>qoyuş üçün</i>	212/6
	k.-üdiğan <i>pak hotunlar</i>	226/18
	k.-genligi <i>üçün</i>	111/6
kirgüzüş	girdirme, içine sokturma	
	k.	299/15
	k. <i>üçün</i>	286/2
kiriş	giriş, girme	
	k.	235/3
	k. bilenla	88/5
	k. <i>üçün</i>	295/6, 295/8, 300/11
	k. toğrisida	249/15
	k.-ni	98/8, 299/6
	k.-ke	93/17, 296/9
	k.-tin <i>keç-</i>	48/6
	k.-iflerni	307/8
kiriş-	girişmek	
	k.-ken	36/21
	k.-tim	37/12
	k.-ti	29/1, 46/11, 46/15
	k.-idu	278/15
	k.-ip <i>kétidu</i>	209/5
	k.-ken	73/3, 75/13
	k.-kinige <i>qari-</i>	94/17
kiriştür-	gıçırdatmak	
	<i>çişlirini</i> k.-üp <i>yatatti</i>	26/7
kirivat-	girmek, girivermek	
	k.-sa	20/10
	k.-қан	29/8, 182/5
	k.-қанlarğa <i>təhi</i>	22/1
kirivél-	girmek	
	k.-ip	36/11
kiriş-	kirilenmek	
	k.-ip	27/12
kirpi	kirpi	
	k.-dek	105/11, 180/4
kirpiqlik	kirpikli	
	k.	86/17
kirival-	girmek	
	k.-ğan	84/21

	k.-imen <i>dé-</i>	271/12
	k.-idu	60/20
	k.-misum!	205/21
kirivat-	girmek	
	k.-kanda	105/14
kirivét-	girmek	
	k.-ip	148/4
kisek	kerpiç	
	k.	36/9
kisivet-	kesmek	
	k.-ken	91/13
kişi	kişi	
	k.	14/8, 23/16, 29/5, 42/6, 45/4, 48/18, 52/2, 52/9, 64/4, 69/2, 76/17, 76/20, 79/9, 80/2, 93/3, 95/21, 104/8, 104/16, 104/21, 106/12, 109/6, 125/20, 128/11, 132/8, 139/8, 152/12, 155/10, 155/12; 155/17, 165/17, 178/10, 188/7, 190/12, 190/21, 203/3, 206/12, 208/4, 209/3, 214/9, 231/3, 236/6, 242/2, 264/13, 303/19
	k.-dek	29/12
	k.-niñ	18/19, 31/21, 72/6, 79/13, 79/15, 80/16, 126/16, 143/5, 155/17, 183/17, 253/6
	k.-niñmu	269/19
	k.-ni	62/21, 90/1, 99/1, 111/18, 135/21, 187/13
	k.-ge	80/10, 241/12
	k.-de	265/2
	k.-din	93/2
	k.-sige	279/10
	k.-ler	29/16, 33/15, 38/17, 78/5, 98/11, 174/20, 210/19, 216/6, 247/13, 276/5
	k.-ler bilen	19/4, 21/12, 297/18
	k.-lerde	45/9
	k.-lermu	61/10
	k.-lerniñ	24/17, 37/21, 48/11, 51/3, 60/9, 77/18, 82/6, 84/17, 85/7, 98/21, 208/3, 210/12
	k.-lerni	26/5, 103/20
	k.-lerge	50/3, 84/20, 89/21, 104/6
	k.-liri	68/12, 229/13
	k.-lirimizde	299/20
kişilik	kişilik, şahsiyet	
	k.	107/18, 116/3
kit-	gitmek	
	k.-emizbe (kaz.)	197/2
	<i>ölüp</i> k.-ip	90/3
	k.-ividinmu	77/7
kitap	(a. kitâb) kitap	
	k.	27/12
	k. <i>oqu-</i>	59/9
kitirlaş	farenin çıkardığı ses, ktır ktır etmek	
	k.-liri	28/19
kivez	pamuk, ham pamuk	
	k.	292/14
kiy-	giymek	
	k.-imen	9/2
	k.-isen-de	293/9
	k.-ip	8/4, 173/17
	k.-ip <i>yasnip çık-</i>	174/4
	k.-idiğan	173/15
	k.-gen halda	208/7
	k.-idikenmizde	185/3
kiyel-	giyinmek	
	k.-a!	178/8

	k.-eydiġan	183/14
kiyik	geyik	
	k.-tek	285/14
kiyim	giyim, giysi	
	k.	228/4
	k. – kiçek (<i>giyim kuşam</i>)	31/10, 142/15, 165/16, 178/5
	k. kiy-	178/8
	k.-lirini	77/18
	k.-lerniñ	174/7
	k.-liriñni	170/14, 173/3
	k.-liriñge	183/15
	k.-liri	84/20
	k.-lirini	291/13
	k.-lirimizni	298/13
kiyimlik	giyimli, giysili	
	k.	201/18
kiyival-	giymek	
	k.-ġan yamaq	42/10
klup	(r.) salon	
	k.-lar	288/7
koça	(f. kûçe) sokak, cadde	
	k.	28/11, 76/10
	k. – k.-da	20/8
	k.-nifi	18/3, 48/11
	k.-ni	48/13
	k.-da	221/15
	k.-diki	101/20
	k.-sila	18/2
	k.-larda	22/6, 144/6
	k.-lardin	22/5
	k.-lirida	101/17, 183/5
kokat	yeşillik, bitki	
	k.-qa	73/21
	k.-liri bilen	71/13
kolavat-	açmak, oymak, kurcalamak	
	k.-қан (<i>orisini k.-қан biçare mebuslarniñ</i>)	30/8
koldurlat-	aldatma, dalga geçmek, dolandırmak	
	k.-қан men	303/21
kolléktiv	(fr. collectif) kollektif	
	k.	98/19, 99/2, 299/2
	k. bol-	288/1
koluş	kulak temizlemekte kullanılan demirden alet	
	k.-қиçe bol-	77/16
komandır	(r.) komutan	
	k.	25/7, 25/18
	k.-i	25/4
kombayın	(r.) biçerdöver	
	k.-lar	287/12
komitét	(r. < fr. comité) komite	
	k.-i	115/13
	k.-iniñ	280/3
kona	(f. köhne) eski	
	k.	70/21, 77/6, 77/7, 105/14, 227/4
konvért	(r.) zarf	
	k.	27/3, 201/19
koopérativ	(fr. coopératif) koperatif	
	k.	115/5, 234/8, 234/10, 238/3, 246/7, 248/19, 252/17, 260/9, 261/15, 263/6, 263/8, 277/5, 277/21, 278/20, 283/1, 287/11, 290/5, 291/1, 292/15, 294/2, 296/13, 301/7, 305/14, 306/9, 307/7

	k. bilen	282/21
	k.-niñ	115/9, 115/11, 115/20, 117/9, 117/17, 234/6, 247/18, 254/4, 260/19, 276/5, 276/15, 285/1, 292/5, 307/4, 307/16
	k.-ni	291/15
	k.-ğa	101/9, 114/12, 245/7, 246/17, 252/6, 281/21
	k.-ğa kir-	237/14, 249/14, 286/2, 294/10, 295/6, 295/8, 295/17, 299/6, 299/14, 300/11, 307/7
	k.-ğa <i>koşul-</i>	297/3
	k.-da	255/16
	k.-ta	291/9, 298/1
	k.-tin	283/7
	k.-i	264/16
	k.-iniñ	118/4
	k.-ini	115/18
	k.-imiz	287/9
	k.-imizniñ	299/1
	k.-larda	276/19
koopérativli	(fr.-u. coopérattif-li) koperatifli	
	k.-liniñ	264/19
koopératsiye	(fr.-r.) kooperatif	
	k.	282/15
	k.-niñ	299/4, 302/1
kori	(< kora) tepsi	
	k.-da	132/20
kotulda-	homurdamak, mırıldanmak	
	k.-p <i>jür-</i>	159/1
koy	düşünce, fikir	
	k.-da	275/11
	k.-ida	
koyza	(ç.) kelepçe	
	<i>koliga k. sal-</i>	197/15
kozi	(< koza) tepsi, sine ; testi	
	k.-de	49/17
	k.-ni	242/11
	k.-lar	116/20
kozi	kelepçe	
	k.-liriftiz <i>barmu?</i>	195/2
köç-	göçmek, taşınmak, göç etmek	
	k.-üp çıqqan idi	78/18
	k.-üp <i>ket-</i>	58/5
köçet	fidan, fide	
	k.-i	126/18
	k.-lerni	127/3
	k.-lirini	127/1
köçür-	geçirmek, göçürmek, taşımak	
	k.-üdu	252/21
	k.-imiz <i>de-</i>	44/2
	k.-üp	31/13
	k.-üp <i>jür-</i>	68/13
	k.-üp <i>kel-</i>	205/4, 206/5, 210/20
	k.-üp <i>kél-</i>	82/1
köçürüş	geçirme, geçiriş	
	k.	42/1, 48/20
	k.ni	276/10
	k.-te	90/17
kök	mavi, yeşil	
	k.	125/3, 254/10
	k. <i>maşimiga</i>	29/2, 29/16, 30/2
	k. <i>monçaq</i>	182/14

kök	k. <i>tayağ</i> 64/6 gök	
kök	<i>béşîñ</i> k.-ke <i>yet-</i> 297/21 kök, temel	
kök béşi	k.-ini <i>sét-</i> 128/5 su başı	
kökeme	k. 199/4 k.-ni 199/7 inatçı, aksi	
kökemelik	k. 28/17, 157/10 inatçılık, aksilik	
kökrig	k. 159/5 (< kökrek) göğüs	
köksi	k.-ini <i>kötür-</i> 57/8 (< kökse) göğüs	
kökür-	k.-ge 152/13 yeşillenmek	
köl	k.-üp 102/17 göl	
köleñgi	k. 284/8 (< köleñge) gölge	
köm-	k.-ni 51/1 gömmek	
kömmüķonaķ	k.-sem 92/2 k.-üp <i>bérip ket-</i> 39/11 k.-üp <i>ķoyğan idük</i> 248/2	
kömsüy-	mısır türü k. 84/4	
kömül-	homurdanmak k.-üdu 210/16 gömlmek	
kömür	k.-gen 16/4 k.-üp 23/3 k.-idiğan 30/7 kömür	
kön-	k. 41/13, 159/4 k.-ge 28/13 inanmak, ikna olmak	
könder-	k.-müdüñ 155/5 k.-meymen 180/8 inandırmak, ikna ettirmek, kandırmak	
köndür-	k.-di-de 201/17 alıştırmak, inandırmak, ikna ettirmek, kandırmak	
könük-	k.-üdiğan <i>oy bu</i> 180/9 alışmak	
köñnek	k.-üp 21/12 gömlmek	
köñül	k. 173/16 gönül	
	k. <i>agrıgi</i> 48/19 k. <i>agrit-</i> (<i>kalbini kırmak, rencide etmek</i>) 66/5	
	k.-ken 154/20 k.-niñ 50/2 k.-ni 58/15	
	k.-ni <i>tart-</i> (<i>arzu etmek, istemek</i>) 15/18 k.-ge 15/18, 67/10, 152/14	
	k.-ge <i>geşlik sal-</i> (<i>huzursuz etmek, rahatsızlık vermek</i>) 42/13 k.-ge <i>ķara-</i> 152/14	
	k.-ge <i>ķorkunuç sél-</i> 64/1	

	k.-de	55/19, 67/9	
	k.-üm	136/18, 241/12	
	k.-üm - pönlüm	155/3	
	k.-üm ağri- (gönlü karılmak, rahatsız olmak)	134/3	
	k.-üm çüş-	154/17, 241/18	
	k.-üm éçil- (neşelenmek, rahatlamak)	140/4	
	k.-ümde	56/9	
	k.-iñizni	134/2	
	k.-üñni kötür-	176/10	
	k.-iñizdikini yoşur-	303/10	
	k.-i	150/6, 271/15	
	k.-idek	152/15	
	k.-i ağri-	129/11	
	k.-i bol-	242/3	
	k.-i éçil- (neşelenmek, rahatlamak)	68/9	
	k.-i kal- (karılmak, küsmek, gönül koymak)	147/2	
	k.-i toñla- (gönlü üşümek)	213/17	
	k.-i yayra- (gönlü rahatlamak, özgür olmak)	285/13	
	k.-i yumşi- (könlünü yumuşatmak, rahatlatmak)	241/16	
	k.-ige kel-	33/13	
	k.-idiki	67/12	
	k.-idikini tap-	173/9	
	k.-imiz	239/9	
	k.-imizmu	235/9, 302/14	
	k.-imiz téhi	152/15	
	k.-imizde	302/5	
	ağ k. (saf, temiz kalpli)	305/11	
köñüllig	göñüllü		
köñüllük	uçuk k.-ini	82/10	
	göñüllü		
	k.	31/17, 57/6, 293/5	
	k. bol-	98/13	
	k. bolup két-	288/10	
	k. ikenligini	112/15	
	k. ikenligige	107/19	
köñülsiz	göñülsüz		
	k.	57/16	
	k. bol-	173/4	
köp	çok		
	k.	50/4, 57/2, 78/5, 268/20	
	k. sözle-	108/9	
	k. tart-	196/11	
	k.-tin	272/14	
	k.-rek (birçok, çokça)	61/5, 111/4, 114/14	
köp-	şişmek, kabarmak		
köpçilik	burni k.-ti	58/9	
	çoğunluk		
	k.	95/20, 100/16, 105/20, 205/3, 205/21, 248/12, 248/18, 298/8, 302/12	
	k. bilen	107/15, 107/19, 118/11	
	k.-niñ	104/14, 110/6, 110/18, 113/20, 114/17, 115/11, 298/2	
	k.-ke	279/16	
	k.-tin	105/8	
köpe-	çoğalmak		
köpey-	k.-ydu	114/15	
	çoğalmak, artmak		
	k.-sun!	160/3	
	k.-genliginimu	299/8	
	k.-gen bolsimu	22/1	

köp – kök	yemyeşil k. <i>buğdaylar</i> 56/13
köpçoy	(kaz.) çok k. 196/16
köptür-	çoğaltmak, abartmak, şişirmek k.-üp körset- 108/3
köpüş-	çoğalmak, şişirmek, abartmak k.-üp <i>tavlin-</i> 81/9
köpüy-	çoğalmak, artmak k.-üp 266/18
köpüyivat-	(< köpüyüp yat-) çoğalmak k.-kan <i>kevrlerniñ</i> 71/11
köpüyüvat-	çoğalmak, kabarmak, şişmek k.-kandek 236/5
kör	kör k. <i>kağini</i> 263/21
kör-	görmek k.-gendimu 87/1 k.-genğu 50/15 k.-gen biz 205/11 k.-düm 69/13 k.-dümde 256/16???
	k.-düm <i>emesmu</i> 260/3 k.-diñiz 263/3 k.-düñ 190/8 k.-düñmu? 66/2, 189/5, 258/20, 260/20, 278/11, 294/1, 294/4 k.-diñizmu? 195/16, 301/16 k.-dile 239/17 k.-di 74/8, 85/7, 85/16 k.-di-de 25/6 k.-düñlermu? 257/4, 280/10 k.-ümen 14/2, 38/5, 55/17, 171/13 yağşi k.-ümen 302/19, 303/1, 305/12 k.-üsen 65/2, 198/3 k.-üsiz 22/19 yağşi k.-emsiz? 302/18 köre <i>séni (görür seni)</i> 242/1 k.-üdu 96/16, 222/13, 270/4 yağşi k.-üdu 134/9, 155/8, 171/18 k.-emiz 240/7 k.-ümiz 155/1, 159/19, 168/11, 248/10 k.-üsiler 76/13 k.-ey! 61/20 <i>éyüp</i> k.-ey 13/15, 14/3 <i>behtüñdin</i> kör-! 247/11 k.-üñ de- 139/6 k.-sile! 225/7 k.-eyli 109/4, 109/13, 261/20, 283/7 <i>bérip</i> k.-ili 272/12 k.-eyliçu? 188/4 k.-sem 241/19, 241/20 k.-se 154/19, 250/21, 268/8 k.-sek 282/20 k.-güm kel- 57/17 k.-üp 5/4, 23/20, 37/21, 42/13, 65/8, 89/2, 90/14, 113/13, 117/16, 173/21, 183/3, 207/6, 220/18, 256/11, 267/12, 287/3, 299/5, 299/20 k.-üpbak- 145/19, 173/19 k.-üp <i>bağay</i> 289/2

	k.-üp <i>bağaylı</i>	145/18, 280/13, 286/17
	k.-üp <i>bil-</i>	251/18
	k.-üp <i>kel-</i>	102/12, 209/16, 263/8, 301/10
	k.-üp <i>körefilep ket-</i>	291/14
	k.-üp <i>çal-</i>	105/12, 105/13, 106/9, 108/11, 214/21, 220/17, 237/16, 268/13, 280/6, 285/12
	k.-üp <i>qayıt-</i>	95/17
	k.-üp <i>qıl-</i>	178/18
	k.-üp <i>qoy-</i>	112/16, 113/4, 284/20
	k.-üp <i>öt-</i>	74/21, 115/21
	k.-üp <i>tur-</i>	20/10, 67/8, 147/19, 237/3, 276/8, 286/15
	<i>éçip</i> k.-üp	243/6
	k.-gende	50/9, 80/17
	k.-gili <i>bol-</i>	174/6
	k.-mey	70/5
	k.-idiğan <i>héçnimisi yok</i>	155/2, 303/4
	k.-gen	24/12, 61/15, 113/11, 231/3
	k.-genligidin	90/7
	k.-gen idim	47/8
	körüvidim	136/16
	k.-genmidif?	10/3, 168/4
	k.-genmidi?	15/5
	<i>yahşi</i> k.-etti	82/10
	<i>obdan</i> k.-etti	90/2
	k.-ettük	59/5
	k.-sem idi	220/13
	k.-meyvatamdu	238/1
	k.-migende	167/5
	k.-mey <i>qalgandu (görmemiş)</i>	296/20
	k.-midim	171/20
	k.-midiftiz	186/12, 305/9
	k.-midiftizma?	295/3
	k.-meydu	80/16, 222/18, 276/10
	k.-misun!	268/9
	k.-migen <i>mundaq künlerni</i>	291/5
	k.-mes idifler	221/2
	k.-elmidim	185/10
	k.-elmeydiken	127/7
köre	<i>göre</i>	
	k.	36/11
körek	<i>köhne, eski</i>	
	k. <i>cuga</i>	227/4
köreñle-	<i>kibirlenmek</i>	
	k.-p	300/7
	k.-p <i>ket-</i>	291/3, 291/14
köreñleş	<i>kibirlenme</i>	
	k.	299/21
köreñli-	<i>kibirlenmek</i>	
	k.-siñiz	300/19
köreñlik	<i>kibirlilik, kendini beğenmişlik</i>	
	k. <i>bilen</i>	181/9, 182/18
körgülüg	<i>kader, sonuç, netice</i>	
	k.-üfni <i>körsüt-</i>	228/6
körpe	<i>pamuklu döşek, kuzu kürkü</i>	
	k.	27/11
	k. - <i>yastuq (yatak takımı)</i>	220/1, 220/6
	k. <i>sél-</i>	219/16
	k.-ge	220/7
	k.-fni <i>sél-</i>	172/6

	<i>orun</i> – k. (<i>yatak takımı</i>)	46/20
	<i>orun</i> – k.-mmi	225/12
körset-	göstermek	
	k.-tilimu?	296/17
	k.-ti	51/7, 91/13, 113/8, 130/2, 187/10
	k.-mey	264/8
	k.-ken	38/10, 96/20, 181/20, 253/5, 257/11, 299/17
	k.-kendek	92/20
	k.-ken idi	108/3
körsetmi	yönerge	
	k.-si	280/3
körsüt-	göstermek	
	k.-üptu	20/14
	k.-ümen	215/15, 228/6
	k.-üdu	42/12, 112/12, 160/4, 163/14, 178/3, 198/7, 199/11, 225/7, 266/16, 274/2
	k.-üşimiz kérek	33/5
	k.-üp	105/19, 131/3, 166/18, 182/1, 226/4, 258/19, 260/20, 261/15, 287/16, 293/17
	k.-üp <i>çay-</i>	106/13, 180/16, 192/9, 278/13
	k.-üp <i>tur-</i>	43/9, 105/16, 117/2, 261/21
	k.-üdiğan <i>pitnehorken</i> – u .	276/21
	k.-etti	31/11, 53/7
körsütüvat-	göstermek	
	k.-қан <i>dehşetlik қанлық қатимілі</i>	29/13
körün-	görünmek	
	k.-di	16/11, 63/19, 69/11
	k.-üdu	48/20, 123/4, 151/5, 211/4, 228/21, 236/5, 245/4, 252/7, 288/8
	k.-se kérek	103/21
	k.-üp	146/6, 188/10
	k.-üp <i>қилиş-</i>	285/7
	k.-üp <i>tur-</i>	16/16, 49/5, 71/1, 151/7, 174/8, 188/9, 235/4, 290/5, 290/14
	k.-gensiri	276/16
	k.-mey	84/20
	k.-erlik (<i>görüür, göze çarpan</i>)	27/16, 69/20, 115/20, 116/21
	k.-üdiğan (<i>çiraylıқ k.-üdiğan ikdänçi bir adem</i>)	49/10
	k.-gen	53/20, 73/6, 117/12, 261/16
	k.-genni	10/11
	k.-etti	24/2, 31/9, 43/4, 55/19, 87/5
	k.-meydu	28/12, 47/12, 196/18
	k.-meydiğu	201/12
körünüş	görünme, görünüş	
	k.	151/2, 175/8, 175/9, 200/2, 217/2, 254/2, 275/16
	<i>yahşi k. üçün</i>	146/5
	k.-te	71/2
	k.-i	111/16
	k.-idin	117/20
	k.-ler	70/18
körünüşlük	görünüşlü	
	k.	121/2
körüş	görme, görüş	
	k. yok	298/2
	k.-üfi	148/2
körüş-	görüşmek	
	k.-üvatidu	295/13
	k.-ermiz	212/20
	k.-üp	18/9
	k.-kiçe	197/8
	k.-ettim	155/21

körüşür-	görüştürmek	
	k.-meyvatidu	134/15
körüşüş	mücadele, güreş	
	k.-ni	20/3
körüşüval-	görüştürmek	
	k.-ayluğ!	227/12
körüvat-	görmek	
	k.-idiğandu	218/7
	k.-amdu	270/15
	k.-kan (<i>tamaşa k.-kan Siyit</i>)	106/18
körüvér-	görüvermek	
	k.-emdila	238/10
körüvét-	görüvermek	
	k.-iptu	186/10
kösey	ateş kancası, fırın kancası	
	k. bilen	57/10, 125/16
köşigi	taht-ı revan	
	k.-ge	205/20
köşü-	geviş getirmek	
	k.-genni <i>bilimen</i>	151/2
köşüge	taht-ı revan	
	k.	208/13, 208/19
	k.-de	214/7
	k.-fiğe	208/21
köte-	götürmek	
	k.-!	172/21
köter-	kaldırmak	
	k.-di	107/18
	k.-di-de	29/11
	k.-se	60/18
	k.-gende	99/13
	k.-mey işle-	237/4
	k.-gen	22/10, 51/15, 64/14, 98/2
	k.-gen halda	208/4
	k.-meydu	241/20, 298/18
kötergüçi	kaldırıcı, taşıyıcı	
	k.-lernifi	206/13
kötür-	kaldırmak, götürmek	
	k.-üvatimen	174/20
	k.-vatidu	12/12
	k.-üdu	22/16, 186/11, 221/8
	k.-üfi	195/13, 290/10
	k.-üp	33/12, 57/8, 85/4, 87/12, 118/15, 119/10, 199/11, 201/11, 209/5, 221/5, 229/3, 231/17, 232/16, 236/2, 280/4, 289/18, 299/7, 308/1
	k.-üp <i>bar-</i>	54/19
	k.-üp <i>çik-</i>	22/11, 129/8, 181/4, 195/11, 201/19, 204/10, 227/5, 236/1, 249/21, 289/1
	k.-üp <i>jür-</i>	22/14, 184/11, 304/1
	k.-üp <i>kel-</i>	49/17, 167/21, 169/19, 176/11, 285/21
	k.-üp <i>kelgüçi</i>	207/3
	k.-üp <i>kétip bar-</i>	97/20
	k.-üp <i>kir-</i>	176/4, 221/3, 244/19, 245/14, 245/19, 257/2, 267/7, 273/21, 293/19, 301/15, 303/15, 306/20
	k.-üp <i>kirip bar-</i>	88/4
	k.-üp <i>kara-</i>	232/7
	k.-üp <i>tur-</i>	117/6, 298/21
	k.-eleydiğan idi	51/16
	k.-elmeydu	45/17
	k.-elmeymiz	20/11

kötürül-	kaldırılmak, yükselmek	
	k.-üp 103/14, 214/5	
kötürüş-	k.-üp <i>két-</i> 80/13	
	beraber kaldırmak	
	k.-üp <i>kir-</i> 206/12	
kövük	k.-elney 117/19	
	köpük	
köy-	<i>tükürük</i> k.-liri 42/9	
	yanmak	
	k.-gendimen 217/12	
	k.-üdu 155/19, 260/6	
	k.-üp 130/6, 232/5	
	k.-üp <i>ket-</i> 73/16, 92/18, 173/17	
	k.-üp <i>piş-</i> 67/17	
	k.-er ikenliğini 115/15	
	k.-gen 31/18	
	k.-meydu 40/15	
	k.-memdu 175/14	
	k.-misun! 269/17	
köydür-	yandırmak	
	k.-ümen 46/7	
	k.-üsen 140/2	
	k.-ey dé- 92/13	
	k.-üp 18/5	
	k.-üp <i>jürü-</i> 286/3	
	k.-üp <i>işli-</i> (<i>özenerek çalışmak</i>) 66/20	
köydürüvat-	yandırmak, yandırılmak	
	k.-қан <i>kimdu -u?</i> 269/18	
köyneк	gömek	
	k. 173/15	
	k.-lirini 79/19	
köyneкlik	gömecli	
	k. 86/2	
köyneksiz	gömeleksiz	
	k. 42/10	
köynig	gömek	
	k.-niñ 174/3	
	k.-im 174/4	
	k.-imniñ 52/17	
	k.-i 70/7	
	k.-iniñ 49/4, 178/2, 273/15	
	k.-ini 73/21, 87/1, 95/6	
köyün-	acıma, şefkat göstermek	
	k.-se <i>bolattıgu</i> 166/2	
köyüvat-	yanmak	
	k.-қан <i>pul</i> 274/13	
köz	göz	
	k. 131/11, 206/16, 294/20	
	k. <i>yaşliri</i> (<i>göz yaşları</i>) 220/15	
	k. <i>yéşi қil-</i> (<i>ağlamak, gözünden yaş gelmek</i>) 132/1	
	k. <i>aldınga keltür-</i> 288/2	
	k. <i>aldi</i> (<i>göz önu</i>) 29/13, 30/5	
	k. <i>aldıga keltür-</i> (<i>göz önune getirmek</i>) 86/18	
	k. <i>aç-</i> 7/3	
	k. <i>jumçaқla-</i> (<i>göz kırpmak</i>) 219/6	
	k. <i>teg-</i> (<i>bakmak, göz değmek</i>) 262/13	
	k. <i>tek-</i> (<i>göz değmek, bakmak, nazar değmek</i>) 262/11, 262/14	
	k. <i>tik-</i> (<i>göz dikmek</i>) 150/7	
	k. <i>yetmes</i> 163/15	

k. yetmes yer	58/17	
k. yitim yerlergiçe	117/10	
k.-ni	131/11	
k.-ni jumup él-	282/7	
k.-ge çélik- (göze görünmek)	71/6	
k.-ge ilmaydu (hor görmek)		159/2
k.-ge körünerlik (dikkate değer, tanınma)	27/16, 69/20, 115/20, 116/21	
k.-de tut- (göz önüne almak, unutmamak)	110/18	
k.-din kéçür- (gözden geçirmek)	179/10	
k.-din köçür- (gözden geçirmek)	31/13	
k.-din yoqat- (gözden uzaklaştırmak, yok etmek)	149/4	
k.-üm	65/13, 185/15, 303/5	
k.-üm bilen kör-	61/20, 260/3	
k.-üm körmisun	268/9	
k.-üm tik- (bakmak, gözümü dikmek)	130/3	
k.-üm uykiğa ketken idi (uykum gelmişmiş)	65/13	
k.-üm yetmeydu (inanmıyorum)	282/11	
k.-ümni	43/1	
k.-ümdin	11/20	
k.-üñ	256/21	
k.-ifüz bilen kör-	263/3	
k.-üñ çüş-	242/1, 256/13	
k.-üñni aç-	227/12	
k.-üñni çoqu- (gözünü gagalamak, gözünü oymak)		7/11
k.-ifüzni éçiñ	232/6	
k.-ifüzni jum-	302/7	
k.-i	6/6, 96/2, 267/4	
k.-i yét- (inanmak)	286/21	
k.-ini	14/7, 26/6, 302/5	
k.-ini aç-	69/3, 93/20	
k.-ini çapaq bés-	82/3	
k.-ini çoqu- (gözünü gagalamak)	226/3	
k.-ini ugila- (gözünü kasmak)		94/6
k.-ini ugula-	214/16	
k.-ige	53/20	
k.-ige ilmaydu (hor görmek)	280/16	
k.-ige qara-	249/19	
k.-ige tikilip qara- (gözüne bakmak)	50/1	
k.-ide	14/10, 63/19	
k.-idin	55/14, 70/11, 94/3, 197/10, 227/13, 230/16	
k.-idin yaş aç- (gözünden yaş akmak, ağlamak)	186/18	
k.-idin yaş kél- (gözünden yaş gelmek, ağlamak)	220/13	
k.-imizçe	126/6	
k.-liri	31/6, 31/7, 49/4, 172/18, 229/2	
k.-liri çekçiy- (gözleri fal taşı gibi açılmak)	289/17	
k.-liri kör-	238/1	
k.-liri pürül-	80/12	
k.-liri uykişira- (uykusu gelmek, uykulu)	74/15	
k.-liriniñ	83/3	
k.-lirini	44/9, 70/8, 85/12, 86/17, 106/19	
k.-liridin	21/3, 212/21	
aç k.	67/6	
qara k.	255/4	
qizil k.	274/1	
baş – k.-ümge	62/3	
qara k.-üm	37/10, 227/11	
baş – k.-ini	7/13	
baş – k.-ige	60/14	

közlük	gözlü	
	k. 18/21, 53/3	
közli-	gözlemek, göz dikmek, nişan almak	
	k.-gen 25/16	
Krilov	(r.) erkek ismi	
	i. k.-ça 5/2	
kurs	kurs, sınıf	
	k.-ta 280/16	
kursuk	başı boş sokak köpeği	
	k.-ka 188/18	
kuruşka	(r.) büyük bardak	
	k. bilen 28/2	
küç	güç	
	k. 51/17	
	k. - kuvvet 51/8	
	k. bilen éç- 70/8	
	k. çıkar- (güç gösterme, kuvvetlerini seferber etme)	161/19
	k. çıkiriş (güç gösterme, kuvvetlerini seferber etme)	277/14
	k.-niñ 109/3	
	k.-ünniñ bériçe 40/10	
	k.-üñ yet- 271/2	
	k.-i 97/4, 114/13, 165/19	
	biligimizniñ k.-i bilen 270/11	
	k.-i teg- 165/20	
	k.-iniñ bériçe (bütün gücüyle)	24/21
	k.-ini 12/1, 115/4	
	barlıq k.-ini 23/1	
	pütün k.-ini jığ- 223/5	
	pütün k.-ini uyuştur- (bütün gücünü toplamak, bir raya getirmek)	118/5
	bilekniñ k.-iğa tayın- 59/6	
	pütün k.-imiz bilen 103/6	
	barlıq k.-imizni қоş- 110/5	
küçe-	zorlamak, bütün gücünü toplayarak	
	k.-p tart- (zorlukla çekmek)	103/4
küçeytivat-	kuvvetlendirmek, güçlendirmek	
	k.-қан nurlirini 81/8	
küçlüklig	güçlük	
	k.-ini 21/7	
küçsiz	güçsüz	
	k. 28/10	
küçük	enik, köpek yavrusu	
	k.-idek 107/7, 112/1	
	k.-imu 107/11	
	k.-ler 140/9	
	k.-lirini 47/19	
küçüklün-	dalkavukluk etmek, küçük düşmek	
	k.-üp jığla- 62/7	
küçüy-	kuvvetlenmek	
	k.-üp bérvat- 108/5	
kül	kül	
	k. bolup ket- 232/5	
	k. bolup kétimen aptapta 7/10	
	k.-de kümüz bol- 178/14	
	k.-rek (kül gibi) 49/5	
kül-	gülmek	
	k.-di 14/4, 19/19, 69/6, 83/12, 104/2	
	k.-isengu 223/18	
	k.-idu 223/15	
	k.-üşüdu 205/21, 267/14, 270/17, 271/10, 271/16, 281/7, 305/7	

	k.-se – <i>kılmemdu</i>	267/15	
	k.-simu	49/5	
	k.-güfi <i>kél-</i>	60/15, 61/2	
	k.-üp	6/19, 56/4, 130/7, 137/1, 139/19, 145/17, 159/21, 180/1, 241/17, 262/12, 264/15, 271/20, 302/7	
	k.-üp <i>ket-</i>	83/14, 125/18	
	k.-üp <i>ķara-</i>	302/9	
	k.-üp <i>ķaraş bilen</i>	91/5	
	k.-üp <i>ķoy-</i>	130/17	
	k.-üp <i>tur-</i>	287/18	
	k.-imey <i>tur-</i>	80/17	
	k.-gen <i>ķagda</i>	53/5	
	k.-gendek	94/12	
	k.-etti	80/10	
küldür-	<i>güldürmek</i>		
	<i>hargiçe k.-üvatidu (yorana kadar güldürüyor)</i>		86/5
	k.-üp	305/10	
külem	<i>yüzölçümü, alan</i>		
	<i>keñ k.-de élip bér-</i>	115/5	
küleñge	<i>gölge</i>		
	k. <i>bol-</i>	70/14	
külivet-	<i>gülmek</i>		
	k.-ken idim	54/8	
külke	<i>gülme, gülüş, kahkaha</i>		
	k. <i>bilen kül-</i>	180/1	
	k. <i>bol-</i>	105/17	
	k.-ge	99/18	
	k.-si <i>bilen</i>	80/11	
	k.-ler	205/15	
	k.-lerni	61/4	
	<i>oyun – k.-ler bilen</i>	98/12	
	<i>uyun – k. (eğlence)</i>	98/4	
külkülük	<i>gülünç, eğlenceli</i>		
	k.	60/20	
külreñ	<i>(U.f.) kül rengi, gri</i>		
	<i>ķaramtul k. bol-</i>	76/21	
külümsire-	<i>gülümsemek</i>		
	k.-ydu	133/10, 142/20, 304/7	
	k.-p	18/17, 34/3, 49/2, 69/7, 81/19, 102/10, 182/21, 247/17, 250/6, 286/16	
	k.-p <i>çik-</i>	5/8	
	k.-p <i>humalaş-</i>	55/14	
	k.-p <i>kél-</i>	88/14	
	k.-p <i>turıdu</i>	55/9	
külümsiri-	<i>gülümsemek</i>		
	g.-di	113/1	
	k.-şidu	286/18	
külümsiriş-	<i>gülüşmek</i>		
	k.-ip <i>ötüp ket-</i>	53/5	
külüş-	<i>gülüşmek</i>		
	k.-üp	105/20, 118/14	
	k.-üp <i>çik-</i>	273/7	
külüvet-	<i>gülmek</i>		
	k.-ti	119/3	
	k.-ken idim		
kümüş	<i>gümüş</i>		
	k.	128/14, 128/15, 172/5	
	<i>külde k. bol-</i>	178/14	

kün

gün ; güneş ; hava

- k. 5/8, 22/20, 34/14, 34/18, 34/20, 35/12, 40/5, 62/17, 62/19, 69/3, 72/5, 72/8, 91/19, 107/16, 118/6, 186/8, 204/17, 205/12, 218/11, 230/11, 259/1, 259/6, 288/8
- k. *al-* 125/19
- k. *barğansiri* 81/7
- k. *çık-* (*güneşin doğması*) 88/16
- k. *isi-* (*havanın ısınması*) 101/16
- k. *keçür-* (*gün geçirmek*) 211/21
- k. *köçür-* (*geçinmek, yaşamak*) 42/1, 48/20, 68/13, 276/10
- k. *kör-* (*yaşamak, geçinmek*) 148/2
- k. *kızı-* (*havanın ısınması*) 92/12, 248/10
- k. *örliğendin keyin* (*güneş yükseldikten sonra, gün ilerledikten sonra*) 94/14
- k. *sanap* (*her günü, her günkü*) 19/6
- k.-niñ 56/3, 93/12, 187/12
- k.-niñ *etisi* 111/12
- k.-de 152/6, 175/11, 242/3, 242/12
- k.-de *yaltirit-* (*her zaman parlatmak*) 22/5
- k.-dila 39/10, 91/16, 283/16
- k.-din 18/13, 37/12, 45/12, 46/4, 202/8, 297/3
- k.-din – *künge* 71/10, 131/16, 219/15, 235/15
- k.-ki 277/3, 301/3
- k.-iñni 147/18
- k.-i 12/14, 22/9, 26/14, 36/5, 41/2, 61/4, 61/12, 62/6, 62/21, 67/4, 68/2, 84/19, 93/17, 105/6, 127/12, 127/17, 159/3, 181/11, 186/13, 204/15, 220/16, 212/20, 250/4, 262/4, 300/10
- k.-ila 20/4, 36/3
- k.-ige 256/6
- k.-idimu 22/18
- k.-imizmu 228/10
- k.-ler 57/6, 129/19, 133/13
- k.-lerniñ 70/17
- k.-lerniñ biride 59/7
- k.-lerni 218/7, 291/5
- k.-lerge 42/19, 93/21, 218/3, 252/5, 252/6
- k.-lerde 133/19, 202/18
- k.-liri 16/4
- az k. (*birkaç gün*) 43/13, 177/17
- az k.-de 78/13, 269/19, 292/7
- her k.-i 38/5, 48/17, 49/1, 56/20, 93/19, 148/21, 171/8
- küncür** posa, küspe
- k.-da 242/10
- kündeşlik** rekabet
- k.-ke *emes* 154/13
- kündüz** gündüz
- kéçe – k. 19/8, 59/4, 66/20, 130/4, 133/16, 178/15, 221/16, 237/4
- k.-mu 68/5
- k.-i (*gündüzim*) 85/1, 84/16
- künlig** günlük
- k.-ige 45/3
- künlük** günlük
- k. 66/12, 97/5, 161/1, 166/14, 177/17
- küre** avlu, sur ile çevrilmiş şehir
- k.-ge 63/7
- k.-de 62/21
- küreş** mücadele, savaş, güreş
- k. 26/17, 254/14
- k.-niñ 33/3, 43/9
- k.-ni 239/17

küreşçan	k.-ke 20/6, 38/20 mücadeleci, savaşçı k. 26/19
küreşgüçi	savaşçı, savaşan, mücadele eden k.-ler 32/17
kürmiñ	binlerce k.-i iş 164/5
kürüş-	mücadele etmek, güreşmek k.-idu 245/15
küt-	beklemek k.-tüm 130/4 k.-üp <i>jürimizmu?</i> 240/10 k.-üp <i>turudu</i> 208/8 k.-üp <i>turumuz</i> 209/20 k.-üp <i>turgan bolsa</i> 35/18 k.-ken idi 64/8
küy	şarkı, şarkı söyleme k.-ini 13/19
küy-	yanmak k.-üp <i>ket-</i> 74/14 k.-üp <i>kal-</i> 268/15, 268/16
küyümçan	seven, acıyan k. 69/16, 116/10
küyümçanlığ	sevecenlik, acımacılı k.-i 21/14
küyüñdi	yanmış ağaç k.-lerniñ 76/21
küz	güz, sonbahar k. 99/7, 151/8 k.-niñ 37/5 k.-de 39/14, 116/4, 144/13, 237/17, 254/15, 256/10, 260/16, 260/18, 265/9 k.-diki 57/15
küzge	güzlük ekin k. <i>buğday (güzlük buğday)</i> 305/1
küzlek	sonbahar barınağı k.-tiki 207/10
küzlük	güzlük k. 304/18

K

ka-	(< kal-) kalmak	
	<i>kep</i> k.-ptimen	270/18
	<i>uğlap</i> k.-ptimen	214/18
	<i>untup</i> k.-ptimen	59/12
	<i>çikşip</i> k.-psen	35/16
	<i>çöçüp</i> k.-psen	65/19
	<i>çüçüp</i> k.-psen	172/9
	<i>aldirap</i> k.-psizđu	278/13
	<i>yutulup</i> k.-psizđu?	211/17
	<i>ah urup</i> k.-ptiliğu	269/10
	k.-psende	160/12
	k.-ptu	243/8
	<i>bézirip</i> k.-ptu	281/5
	<i>bolup</i> k.-ptu	153/13, 179/3, 282/10
	<i>çüşüp</i> k.-ptu	160/18
	<i>éçilip</i> k.-ptu	272/11
	<i>jiglap</i> k.-ptu	281/6
	<i>oğlap</i> k.-ptu	42/6
	<i>rencip</i> k.-ptu	297/15
	<i>sagirip</i> k.-ptu	261/21
	<i>toğtap</i> k.-ptu	284/8
	<i>jigilip</i> k.-ptudek	128/5
	k.-ptu-de	88/11
	<i>buzulup</i> k.-ptu-de	270/19
	k.-ptiğu	141/3
	<i>ölüp</i> k.-ptiğu	105/18
	<i>patmay</i> k.-ptiğu	119/4
	<i>saklap</i> k.-psile	248/7
	<i>ağlap</i> k.-ptiken	277/5
	<i>kélip</i> k.-ptiken	225/18
kaç-	kaçmak	
	k.-kandu <i>dégen gep</i>	214/12
	k.-ti	9/12, 12/2, 89/4, 230/9, 230/10
	k.-idu	58/15, 140/5
	k.-ili!	195/18
	k.-sam	189/18
	k.-kançe	221/1
	k.-kunçe	200/14
	k.-kanda	273/17
	k.-kan	105/21, 222/21
	k.-amdiken	148/7
	k.-alaydu-he	230/13
kaça	mutfak takımı, kase, kap, kutu, saksı	
	k.	25/1
	k.-nif <i>tégini</i>	221/11
	k.-da	50/6
	k.-liri	8/1

kaçan	ne zaman k. 52/6, 230/10, 298/11 her kaçan 43/21, 285/19	
kaçıla-	k.-giçe (ne zamana kadar) 136/20, 305/5 doldurmak, sarmalamak, ambalaj yapmak k.-p 62/14	
kaçilin-	k.-p koyuş kérek 41/6 doldurulmak, sandıklanmak	
kaçkun	k.-ip 116/19 kaçak	
kaçur-	k.-larni 231/8 kaçırmak	
kaçuruvat-	k.-di 221/9 k.-up 60/20, 85/13 kaçırmak, kaçırırvermek	
kada-	k.-maydıgu 134/14 takmak, saplamak, sokmak, dikmek	
kaçak	k.-ydiğan (altun gül k.-ydiğan mamuktek yumşak ak bilek kızlardin) 173/15 ağırlık birimi (409,5 gram)	
kaçak	k. 84/4 dubbanın etrafına dizilen süs	
kağal-	altun k. 153/11, 174/1, 208/6 dikilmek, saplanmak, takılmak	
kağiş-	k.-đan 71/8, 290/3 k.-đan (altun gül kağalığan bök kiygen halda) 208/6 takmak, dikmek, saplamak, sokmak	
kağış-	k.-đan halda 307/1 sokmak, saplanmak	
kağr	k.-ip elişkan 22/4 (a.. kağr) değer, itibar	
kağa	kağri – kimmitini 307/16 karga	
kağaş	k. 73/19, 74/6 k.-nifi 74/11 k.-ni 263/21 k.-đa 73/18 k.-lar 203/19	
kağcira-	kağa kağinişi kızıni çoğuımaydu (karga karganın gözünü oymaz) 226/2 lanetleme, beddua	
kağdalma	k.-ka başli- 47/16 kurumak, kuruyup çatlamak	
kağla-	k.-p yat- 30/9 kurnaz, anasının gözü, cin	
kağşa-	k. 159/2 güneşte veya ateşte kurutulmak	
kağşal	k.-p 111/21 zayıflamak, ezilmek, perişan olmak, ağlamak, çok istemek, can atmak	
kağşit-	k.-p 267/16 gevşek, dermansız, zayıf düşme, bitkin, yaşlanmuş	
kağşit-	k. kil- 52/12, 67/7 zayıflatmak, ezdirmek, kızdırmak, ağlatmak	
kağşit-	k.-ip 90/21 k.-ip tur- 126/6	

	ķ.-atti	127/5
ķaide	(a. ķâ'ide) ķaide	
	ķ.	19/9, 22/12
ķak	kuru	
	ķ. sal-	124/3, 124/9
ķak-	ķakmak, vurmak, kakmak	
	ķ.-idu	291/13
ķakahla-	kahkaha atmak	
	ķ.-p	10/5
	ķ.-p ķâl -	6/19
ķakşuçıla-	hoşaf yapmak	
	ķ.-p bér-	124/16
ķal-	ķalmak, ķalmaq yardımcı fiili	
	ķ.-arsen	124/18
	ķörüp ķ.-arsen	220/17
	bilip ķ.-arsiz	179/18
	uķup ķ.-arsiz	285/18
	bolup ķ.-a (olur)	264/16, 269/20
	ķ.-ar	218/3
	bolup ķ.-ar	202/7, 244/6
	ilpetlişip ķ.-ar	271/10
	unap ķ.-ar	250/7
	ķ.-ğan	28/14, 257/5
	bolup ķ.-ğan	70/6, 71/4
	ķurup ķ.-ğan	76/12
	toplunup ķ.-ğan	217/4
	ķörmey ķ.-ğandu	296/21
	bolup ķ.-ğanmu?	273/8
	ķüyüp ķ.-ğanmu?	268/16
	ķılalmay ķ.-ğande	144/6
	ķ.-ğandila	87/10
	ķ.-dim	54/11
	bolup ķ.-dim	38/5, 66/20
	bolalmay ķ.-dim	36/15
	ķörüp ķ.-dim	268/13, 285/12
	ķüyüp ķ.-dim	268/15
	ķerip ķ.-dim	131/16
	ötelmey turup ķ.-dim	60/2
	sézip ķ.-dim	204/16
	ķüşenmey ķ.-dimġu?	139/4
	uķlap ķ.-diñ	214/17
	rencip ķ.-diñiz	297/16
	untup ķ.-diñiz	133/10
	untup ķ.-diñmu?	291/17
	tohtap ķ.-diñġu?	34/4
	ķ.-di	9/7, 55/2, 99/18, 131/20, 149/20, 177/18, 219/2, 245/6, 295/11, 298/12
	aççıġlişip ķ.-di	230/19
	bilinmey ķ.-di	255/8
	bolup ķ.-di	58/6, 67/1, 71/14, 114/18, 115/21, 157/11, 250/12
	cim bolup ķ.-di	36/2, 50/18, 57/9
	cim oturuşup ķ.-di	33/11
	çon bolup ķ.-di	132/2

<i>çüşünüp</i> k.-di	249/3, 249/5
<i>çüşüp</i> k.-di	241/18
<i>éçilipla</i> k.-di	102/11
<i>éçilmaydigan bolup</i> k.-di	58/8
<i>işliridin</i> k.-di	301/4
<i>keç kirip</i> k.-di	284/13
<i>kelgili</i> k.-di	245/8
<i>kélip</i> k.-di	202/12
<i>kélişip</i> k.-di	236/20
<i>kirip</i> k.-di	189/19
<i>qarap</i> k.-di	44/20
<i>qarişip</i> k.-di	183/6
<i>qétip</i> k.-di	281/4
<i>qiziqip</i> k.-di	98/13
<i>quruq bolup</i> k.-di	78/13
<i>layıq bolup</i> k.-di	307/5
<i>ölüp</i> k.-di	63/2, 63/6
<i>özgürüp</i> k.-di	111/19
<i>peyda bolup</i> k.-di	100/19, 299/21
<i>pişip</i> k.-di	72/6
<i>sovup</i> k.-di	82/13
<i>taşlinip</i> k.-di	87/10
<i>temtirep</i> k.-di	19/16
<i>tes bolup</i> k.-di	242/20
<i>tohtap</i> k.-di	33/13, 63/16, 67/13, 94/14, 237/2
<i>tonup</i> k.-di	12/1
<i>tügep</i> k.-di	166/4
<i>uçruşup</i> k.-di	8/9
<i>uylap</i> k.-di	93/10
<i>unimay</i> k.-di	23/13
<i>ünmey</i> k.-di	84/6
<i>üzüp</i> k.-di	59/9
<i>üzülüp</i> k.-di	56/8
<i>yarimay</i> k.-di	306/7
<i>yékin bolup</i> k.-di	19/6
<i>yétip</i> k.-di	93/3
<i>yollaydigan bolup</i> k.-di	305/21
<i>köñli agrıp</i> k.-dimikin	129/12
<i>k.-dimu?</i>	57/21
<i>kélip</i> k.-dimu?	303/14
<i>bolup</i> k.-dimu	159/11
<i>k.-di -de</i>	136/6
<i>bolup</i> k.-di -de	175/5
<i>kirip</i> k.-di-de	107/4
<i>k.-dila</i>	215/18
<i>bilip</i> k.-duq	294/17
<i>bolup</i> k.-duq	156/18
<i>quruq kélip</i> k.-duqta	156/8
<i>körüp</i> k.-diñlar	106/9
<i>tebriklişip</i> k.-diñlar	34/12
<i>qutuldurup</i> k.-diñlarmu?	247/20
<i>qéydap</i> k.-imen	246/1

<i>tentirep</i> k.-imen	42/18
<i>uruşup</i> k.-imen	58/9
k.-isende	205/15
k.-idiğan <i>bol-</i>	130/15
k.-mağçi	191/11
k.-idu	42/19, 132/8, 270/8
<i>aldirap</i> k.-idu	274/9
<i>ayrilip</i> k.-idu	207/6
<i>bolup</i> k.-idu	49/15, 113/21, 159/12, 173/4, 194/14
<i>çimikip</i> k.-idu	266/17
<i>çöçüp</i> k.-idu	224/20
<i>kélip</i> k.-idu	278/7
<i>kirip</i> k.-idu	305/18
<i>körüp</i> k.-idu	108/11, 214/21, 280/6
<i>kurup</i> k.-idu	248/8
<i>liñşitip</i> k.-idu	213/8
<i>tohtap</i> k.-idu	138/15
<i>toñlap</i> k.-idu	213/18
<i>turup</i> k.-idu	245/19, 289/20
<i>tuyup</i> k.-idu	216/6
<i>uñlap</i> k.-idu	82/9
<i>yumşap</i> k.-idu	92/17
<i>bolmay</i> k.-amdu?	265/2
<i>yitişip</i> k.-amdikin	162/2
<i>körüp</i> k.-imiz	237/16
<i>turup</i> k.-sila!	149/14
k.-sun!	155/3, 155/6
<i>bolup</i> k.-sun	45/3
<i>dep</i> k.-sun	173/6
k.-sa	20/2, 262/21
k.-sa <i>bolamdu</i>	186/5
<i>añlap</i> k.-sa	276/20
<i>bolup</i> k.-sa	143/7
<i>kélip</i> k.-sa	129/5
<i>tuyup</i> k.-sa	207/17
<i>uñlap</i> k.-sa	205/9
<i>jumulup</i> k.-simu	74/16
k.-sa kérek	102/12
k.-giçe	20/3, 219/5
k.-ğanliktin	262/17
<i>çüşüp</i> k.-may	41/21
k.-idiğan	296/12
k.-ğan	37/3, 39/5, 76/14, 77/4, 82/4, 84/8, 99/13, 123/2, 127/18, 132/14, 136/9, 146/1, 155/4, 181/17, 210/13, 247/6, 273/10
<i>az</i> k.-ğan	89/15, 102/18
<i>bağlanmay</i> k.-ğan	99/14
<i>bérip</i> k.-ğan	24/10
<i>bolup</i> k.-ğan	78/17, 99/9, 217/6
<i>çaplişip</i> k.-ğan	95/5
<i>dep</i> k.-ğan	63/17
<i>éşip</i> k.-ğan	124/16
<i>haydalmay</i> k.-ğan	283/7
<i>keç kirip</i> k.-ğan	200/4

<i>kélip</i> k.-ğan	81/17
<i>koluklap</i> k.-ğan	44/3
<i>kutulup</i> k.-ğan	68/7
<i>oşşas</i> k.-ğan	61/8
<i>orunlaşmay</i> k.-ğan	82/19
<i>patmay</i> k.-ğan	82/1
<i>siñip</i> k.-ğan	89/19
<i>tañki</i> k.-ğan	50/7
<i>teşvişlimip</i> k.-ğan	102/6
<i>tikilip</i> k.-ğan	86/11
<i>uçruşup</i> k.-ğan	53/4
<i>yep</i> k.-ğan	50/1
<i>yékin kélip</i> k.-ğan	196/3
k.-ğandek	31/9
k.-ğandek <i>turudu</i>	276/14
<i>hiyalda</i> k.-ğan halda	253/18
<i>bolup</i> k.-ğiniğa	183/17
k.-ğini	157/13, 171/5
<i>hérip</i> k.-ğini	88/10
k.-ğini	142/8
<i>uşuğ</i> k.-ğini	281/9
k.-ğiniğa	219/9
k.-ğanlar	209/5, 246/13
<i>bolup</i> k.-ğanlar	112/18
k.-ğanlarga	202/13
k.-ğanlirimiz	239/3
<i>bolup</i> k.-ğanligini	28/20, 177/4
<i>yétip</i> k.-ğanligini	68/1
k.-ğanligiğa	93/18
<i>çıķip</i> k.-ğanligiğa	75/9
<i>uzutip</i> k.-ğuçılar bolsa	26/12
k.-arduğ	244/4
<i>tonup</i> k.-ğan idim	59/15
k.-ğan i di	31/8, 40/9, 70/17
<i>bolup</i> k.-ğan idi	33/16, 76/21
<i>çüşüp</i> k.-ğan idi	72/13
<i>pildirlap</i> k.-ğan idi	31/8
k.-attimmu	136/8
<i>çıkaralmay</i> k.-atti	104/7
<i>éşip</i> k.-atti	267/9
<i>ķopalmay</i> k.-atti	93/21
<i>sezmey</i> k.-atti	80/1
<i>puşup</i> k.-idiken	276/4
k.-ğan bolsammu	59/13
<i>çüşüp</i> k.-ğan bolsa	154/17
k.-ğan bolsaķmu	33/7
<i>uçrap</i> k.-isafi	273/19
k.-maptu	129/7
k.-midi	36/19, 191/6, 218/19
<i>pişip</i> k.-dila emes	72/7
k.-maydu	23/10
k.-ma!	125/13

	<i>uğlap</i> k.-ma!	205/8
	k.-misun!	140/9, 147/2
	<i>kétip</i> k.-misun	185/5
	<i>ólúp</i> k.-misun	194/15
	k.-miğandin kéyin	50/6, 95/9
	k.-masliğıñiz üçün	212/4
	k.-mayttim-de	289/12
	k.-mayttuğ	237/14, 252/6
kalak	geri, bilgisiz, cahil, geri kalmamış	
	k. 114/8, 253/9	
kalak	kürek, kepçe	
	k. 253/13	
	k. - <i>palak</i> 266/11	
kalaymıkan	karışık, düzensiz	
	k. 27/11, 30/14, 116/18, 214/5	
qaldur-	bırakmak	
	k.-sa 143/9	
	k.-ğan idi 107/21	
	k.-almaydığanlığını 21/8	
qalduruş	bırakma, bırakiş	
	k.-qa 177/8	
qalğan – qatқан	kalan, artan	
	k. 189/16	
qali-	istemek	
	k.-dıla 160/8	
qalitıs	sağlam, ünlü, güzel	
	k. 169/17	
qalivir-	kalıvermek	
	k.-idu 78/1	
qalpiğ	kalpak, bir şapka çeşidi	
	k.-ini 232/8	
qaltıs	sağlam, ünlü, güzel	
	k. 173/1	
	k.-ken 182/6	
	k. <i>yariş-</i> 162/16	
	k. <i>gep</i> 158/15	
qamça	kamçı	
	k. 62/3, 182/17, 217/6, 267/3	
	k. <i>bilen ur-</i> 194/9	
	k. <i>sal-</i> 193/1	
	k. <i>ur-</i> 61/21	
	k. <i>yé-</i> 218/13	
	k.-mniñ 159/9	
	k.-si 64/15, 65/14	
	k.-si bilen 65/6	
	k.-lar 60/14	
qamçıla-	kamçılamak	
	k.-ydu 193/11	
	k.-ř kérek 157/16	
qamçıla-	kamçılamak	
	k.-p 63/7	

kamit-	hapsetmek	
	ķ.-ip <i>ķoyayli</i>	194/21
ķamlaş-	yakışmak, güzel olmak, olmak	
	ķ.-midi	281/3
	ķ.-miğan	82/10, 105/2, 105/16, 107/3, 306/1
	ķ.-maydiken-de	273/17
ķamlaştur-	yakıştırmak, güzelleştirmek, öldürmek	
	ķ.-almiğan <i>yerlirini</i>	112/9
ķamliş-	yakışmak, güzel olmak, olmak	
	ķ.-iptu	113/6, 297/10
ķamliş-	uygun olmak, utum sağlamak	
	ķ.-ivraq <i>ķél-</i>	257/19
ķan	kan	
	ķ.	26/8, 38/6, 218/16, 228/15
	ķ. <i>jiğla-</i> (<i>kan ağlamak</i>)	149/21
	ķ. <i>ķus-</i>	196/14
	ķ.-ğa <i>boya-</i>	7/13
	ķ.-ğa <i>milin-</i> (<i>kana bulanmak</i>)	30/7
	ķ.-iñni <i>iç-</i>	207/18, 216/9
	ķ.-iñğa <i>pat-</i>	293/3
	ķéni	20/3
	ķéni – <i>ķénimğa patmay</i>	56/15
	ķéni – <i>ķiniğa pat-</i>	119/4
	ķ.-ini <i>şora-</i> (<i>kanun içmek</i>)	29/1, 52/12
	ķ.-imizni <i>iç-</i>	194/11
ķan-	kanmak, doymak	
	ķ.-dimu	43/14
	ķ.-ğiče	57/8
	ķ.-ğanliktin	84/14
	ķ.-miğan <i>jüreklerini</i>	43/17
ķanaet	(a. <i>ķanâ'at</i>) kanaat	
	ķ. <i>yok</i>	6/14
ķanaetlendür-	(a.-u. <i>ķanâ'at-len-dür-</i>) kanaatlendirmek	
	ķ.-migen <i>bolsa</i>	163/21
ķanaetlin-	(a.-u. <i>ķanâ'at-lin-</i>) kanaatlenmek	
	ķ.-idu	125/6
ķanat	kanat ; kenar, yan taraf	
	ķ.	18/5
	ķ.-idiki	18/3
	ķ.-larmu	81/12
	ķ.-liriñ	74/14
ķançe	kaç, ne kadar	
	ķ.	16/14, 64/7, 117/21, 128/6, 131/6, 133/13, 158/4, 158/4, 218/11, 265/11, 265/16
	<i>bir</i> ķ.	18/9, 18/14, 18/18, 33/19, 44/1, 85/7, 86/7, 96/7, 114/12, 122/18, 128/5, 151/5, 201/18, 254/5, 273/21
	<i>her</i> ķ.	171/21, 174/5, 218/10
ķançilik	kaç, ne kadarlık, ne kadar	
	ķ.	41/11, 43/20, 52/8, 187/19
ķançirek	nekadar, nekadarlık	
	ķ.	142/12
ķançuķ	kancık köpek, dişi köpek	
	ķ.-ķa	188/19

kaḡaḡrak	nasıl, nasılca	
	ķ. 236/4	
kaḡdaķ	nasıl	
	ķ. 9/19, 9/19, 15/4, 27/6, 31/16, 34/7, 36/12, 40/17, 41/14, 41/21, 51/9, 54/12, 58/12, 58/17, 58/20, 61/16, 64/5, 66/13, 70/12, 81/21, 81/21, 91/12, 91/21, 98/7, 100/21, 104/9, 108/21, 112/10, 112/14, 126/3, 135/7, 135/13, 137/12, 140/7, 140/15, 140/17, 141/4, 142/2, 143/16, 146/20, 148/13, 154/12, 154/18, 154/19, 155/9, 158/18, 162/3, 167/4, 169/21, 173/9, 184/11, 186/17, 187/6, 207/8, 207/18, 215/4, 223/16, 226/19, 230/13, 230/20, 236/8, 236/10, 241/1, 243/13, 244/3, 248/1, 248/10, 260/9, 262/21, 264/14, 268/3, 274/20, 286/5, 286/14, 288/4, 294/8, 294/16, 297/8, 300/1, 306/4	
	ķ.-la <i>bolmisun (nasıl olursa olsun)</i>	72/13
	ķ.-mu	125/19, 126/15
	ķ.-tu	86/3, 87/2
	ķ.-sen	284/19
	<i>her kaḡdaķ (her hangi, her türü)</i>	21/11, 155/12, 256/9, 277/1
kaḡnliķ	kaḡnli	
	ķ. 29/14, 29/20	
kaḡñkir – kaḡñsit-	kızdırmak (bıçaḡın sapının olmaması)	
	ķ.-ip <i>tur-</i>	126/6
kaḡñsar	kalkık burun, yüksek burun, burmun altı	
	ķ. <i>burun</i>	18/21
kaḡ	çuval, torba	
	ķ. 254/6	
	ķ.-tek	204/13
kaḡpaķ	su kabaḡı	
	ķ.-tiki	86/8
kaḡpaķ	kabak	
	ķ.-lar	85/19
kaḡpaķ	göz kapaḡı	
	ķ. <i>éç-</i>	296/16
	ķaḡıḡım <i>éçilmeydiḡan (yüzüm gülmedi)</i>	58/7
	ķ.-iñiz	146/9
	ķ.-ini <i>tür-</i>	138/15
	ķaḡıḡını <i>türge- (sert bakmak)</i>	170/17
	ķaḡıḡı <i>yaman (aksi, ters insan, yaman, ters bakan)</i>	65/13, 155/10
	ķaḡıḡıḡın	165/11
	ķ.-lar	47/12
	ķ.-liri	42/8
kaḡpaķ	kabak kafa, kafası çalışmayan	
	ķ. <i>başni</i>	303/21
	ķ. <i>béři</i>	281/4
kaḡ – kaḡa	kaḡkara	
	ķ. 6/6, 28/13, 67/14	
kaḡpla-	kaḡplamak	
	ķ.-p <i>yat- (kaḡplamak, sarmak)</i>	67/16
kaḡplan-	kaḡplanmak	
	ķ.-miḡan <i>yaliñtaç muñluķ kevre</i>	71/14
kaḡpliř-	kaḡplařmak	
	ķ.-ip <i>çık-</i>	67/12
kaḡplival-	(< kaḡlap al-) kaḡpatmak, örtmek	
	ķ.-ḡan	105/4

	ķ.-ġan (<i>oġlar ķ.-ġan ériķ oymanlıridiki</i>)	75/3
ķar	ķar	
	ķ. 142/9203/11	
	ķ. <i>déñizi</i> 102/18	
	ķ.-dek 48/8	
	ķ.-niñ 101/17, 102/11	
	ķ.-ni 24/9	
	ķ.-ġa 16/4, 23/3	
	ķ.-larni 25/14	
ķar-	bakmak	
ķara	ķ.-miġan <i>yérini</i> 167/7	
	kara, siyah	
	ķ. 5/7, 18/21, 26/9, 27/14, 28/3, 37/10, 37/18, 48/3, 53/2, 61/17, 70/8, 83/4, 86/17, 187/2, 189/17, 192/13, 192/19, 211/5, 218/3, 227/11, 255/4, 263/20, 290/15	
	ķ. <i>ķirak</i> 48/2, 200/6	
	ķara – ķara 203/19	
ķara-	bakmak	
	ķ.-vatidu 302/9	
	ķ.-ydu 56/21, 70/9, 146/13, 155/10, 187/6, 201/13, 209/15, 216/19, 222/6, 228/8, 229/4, 232/16, 249/21, 258/3, 268/5, 269/15, 270/9, 287/20, 293/12, 309/7	
	ķ.-yedikine 146/1	
	ķ.-l 33/1, 40/15, 63/15, 131/14, 152/14, 152/20, 154/15, 157/20, 224/21, 226/17, 228/13, 230/10, 236/14, 239/21, 263/17, 268/9, 278/16, 305/19	
	ķ.-ñl 187/5, 232/6, 287/16	
	ķ.-ña 139/13, 176/19, 303/14	
	ķ.-ña 216/6	
	ķ.-ñlar 107/2, 109/20, 190/5	
	ķ.-ş kérek 103/19	
	ķ.-p 17/6, 24/12, 29/11, 53/5, 53/15, 58/19, 60/15, 60/17, 61/1, 73/18, 78/20, 112/21, 119/5, 130/13, 130/17, 132/18, 139/15, 141/7, 154/21, 163/13, 165/14, 171/15, 174/3, 182/18, 182/21, 184/1, 188/6, 190/12, 195/20, 196/9, 196/20, 197/19, 206/17, 216/12, 216/14, 226/2, 228/17, 231/14, 232/7, 246/14, 247/13, 249/14, 249/19, 252/18, 258/3, 267/14, 270/13, 270/15, 271/20, 276/2, 279/5, 284/12, 285/21, 286/18, 297/7, 297/8, 301/11, 302/1, 307/19	
	ķ.-p <i>baķ-</i> 22/5, 117/10, 125/9, 239/11	
	ķ.-p <i>béķiñlar</i> 76/15	
	ķ.-p <i>jügür-</i> 17/2	
	ķ.-p <i>jügürüş kérek1</i> 6/12	
	ķ.-p <i>kél-</i> 268/7	
	ķ.-p <i>ķal-</i> 44/20	
	ķ.-p <i>ķil-</i> 9/13, 252/10	
	ķ.-p <i>ķoy-</i> 54/3, 249/9, 287/2, 299/20	
	ķ.-p <i>ķoyuşı kérek</i> 110/15	
	ķ.-p <i>oltur-</i> 35/8, 87/13, 119/13, 303/6	
	ķ.-p <i>tur-</i> 19/15, 35/9, 49/20, 55/13, 55/16, 80/10, 86/9, 87/18, 166/12, 194/1, 223/19, 255/17, 265/5, 269/2, 279/1, 287/1, 288/12	
	ķ.-p <i>yétip</i> 74/12	
	<i>tinmay</i> ķ.-p 133/21	
	ķ.-pla 219/8	
	ķ.-pmu <i>ķoy-</i> 296/16	

ķaraĥet	ķ.-ti 106/10, 109/21 (u.-a. ķara-ĥatt) ölüm haberi, birisinin ölümünü haber veren mektup, ihbarname
ķaramtul	ķ. 59/15 siyahımsı, siyah, esmer
ķarañġu	ķ. - yeşil (koyu yeşil) 85/14 karanlık
ķarañġulaş-	ķ. 10/13, 28/12, 65/10, 70/13 karanlık olmak
ķarañġulişiş	ķ.-maĥta 28/9 karanlık olma
ķarañġuluk	ķ.-i bilen 28/19 karanlık
ķarapbak-	ķ. 41/20, 63/21 ķ.-ni 67/16 bakmak
ķaraptur-	ķ.-! 152/16 bak, bakıp dur
ķaraş	ķ.-! 260/16 bakma, bakış
ķaravér-	ķ. 50/1 ķ. bilen 91/6 ķ.-ta 31/4 bakıvermek
ķaray-	ķ.-ip 129/14 karamak
ķarayaġaç	ķ.-ġan 31/6 kara aġaç, bir aġaç türü
ķarayu	ķ. 50/19, 151/8, 290/8 ķ.-niñ 209/7, 224/1, 290/2 ķ.-ķa 212/18, 218/12 ķ.-tin 228/21 karanlık
ķarçug	ķ. tünlerde 202/20 göz bebeġi
ķarġaş	ķ.-idek 203/5, 208/15 lanetleme, beddua
ķarġiş	ķ.-ķa başli- 47/16 beddua, lanetleme
ķari-	ķ. 48/19 bakmak
	ķ.-dim 50/18
	ķ.-diñ 7/6
	ķ.-di 5/11, 34/5, 44/14
	ķ.-ġina! 37/14, 59/15, 227/11
	ķ.-sila! 225/10
	ķ.-sun! 220/4
	ķ.-sam 55/9, 268/1
	ķ.-sa - ķarimamdu 267/15
	ķ.-saķ 248/3
	ķ.-saķ boludu 124/21
	ķ.-ġisimu kel- 297/2

	k.-ğanda	19/4, 91/7, 91/8, 93/21, 94/17, 157/2, 171/17, 230/21, 239/1, 295/16, 299/5
	k.-may	36/6, 38/2, 46/2, 49/19, 54/10, 63/7, 241/20
	k.-mayla	44/6
	k.-mastin	91/14, 139/14, 142/16
	k.-mastinla	102/18
	k.-ğan (<i>çettin k.-ğan kişi</i>)	29/5
	k.-mayğa	300/19
	k.-ğan idi	85/4
	k.-midi	220/16, 297/17
	k.-mamsen	87/18
	k.-mamsiz	91/12
	k.-ma sen!	152/13
	k.-mañ!	248/12
qari-	katlamak	
	k.-p <i>él-</i> (<i>katlamak, çevirmek</i>)	17/14
qarida-	karamak	
	k.-p <i>ket-</i>	27/8
qarigül	kara gül	
	k.	87/20
qariğaç	(< kara yağaç) kara ağaç, bir ağaç türü	
	k.-niñ	188/10, 188/13
	k.-qa	157/18, 193/6, 193/7
qaril-	bakılmak	
	k.-dimu	49/18
qarim	yatık, devrik	
	k.	17/9
qarimu – qarşi	karşı, karşit, çelişki, karma karışık	
	k. <i>ki-</i>	282/21
qarindas	(kaz.) karındaş	
	k.-ti	196/20
	k.-im	197/11
qariş	bakış, bakma	
	k.-idin	35/10
qariş-	bakışmak	
	k.-ip	132/5, 203/7
	k.-ip <i>ber-</i>	165/7
	k.-ip <i>kal-</i>	183/6
	k.-ip <i>tur-</i>	192/21
qarişival-	(< qarışip al-) bakışmak	
	k.-idu	206/15
qarit-	yönlendirmek, atıfta bulunmak, bakturmak, döndürmek, doğrutmak	
	k.-ip	154/3
	k.-ip <i>éyt-</i>	139/10
qaritivél-	bakturmak, yönlendirmek, doğrutmak	
	k.-ivatidu	242/21
qarival-	bakmak	
	k.-idu	303/12
	k.-attim	50/10
qarivil-	(< qarap al-) bakmak	
	k.-ip	177/9
qarliq	karlı	
	k.	103/3

karma-	yakalamak, kapmak k.-ydu 231/18 k.-p tur- 94/21
karraig	çengel, olta ; yakalama, ele geçirme k.-imga 149/3
karn	karn k.-iñga 164/1 k.-i yéril- 30/5
karşi	karşi k. 17/20, 20/21, 21/4, 26/17, 32/16, 239/17 k. al- (karşılama) 298/8, 298/15, 307/8, 307/10 k. bol- 33/17 k. çik- 194/17 k. él- 88/8, 291/5 k. éliş için 130/10, 309/7 k. tur- 248/20, 284/19
karşilik	karşılık k. kıl- 23/1, 102/14, 193/2 k.-ini 25/19
kassap	(a. kaşşâb) kasap k.-liriniñ
kaş	kaş k. 18/21 k.-i 103/14, 172/18 k.-ini 95/7 k.-liri 63/18 k.-lirini 79/19, 83/4, 86/17
kaşa	duvar, çit k. 123/3, 123/5 k.-niñ 129/20, 130/10, 150/7
kaşkir	Kaşkar, şehir ismi k. 196/12
kaşli-	kaşmak béşini k.-ğilimu 161/5
kat	kat yetti k. (vedi kat) 274/3
kat-	koşmak, eklemek k.-idiğan (aldimizga koşka katidiğan bir cüp uyumiz bar idi) 51/12
kat-	sertleşmek k.-kan yerni 40/3 k.-misun! 265/8
kata – katmastinla	katar katmadan k. 72/9
katar	defa, kez, sıra, dizi k. 254/4 k. tizil- 30/10 bir k. 87/20, 145/18, 201/10 k.-ğa koş- 147/16 bir k.-din 89/2 k.-i 306/9 k.-iğa 114/9 k.-idin 26/18

	ķ.-ifllarġa	307/13
ķatarlık	kadar, gibi, yanısıra	
	ķ.	43/16, 48/20
ķatla-	ķatlamak	
	ķ.-p <i>ķoyul-</i>	112/5
ķatlam	kat, tabaka	
	<i>eñ ahirķi</i> ķ.-lirini	63/18
ķatlima	bir yiyecek, katmer, ekmek	
	ķ. <i>ye-</i>	243/6
ķatnaş-	katılmak, beraber katılmak	
	ķ.-ti	116/3
	ķ.-diġan bolsa	90/16
ķatnaşkuçi	iştirakçi, oyuncu	
	ķ.-lar	122/1, 234/1
ķatnaştur-	kattırmak, iştirak ettirmek	
	ķ.-di	100/16
ķatniş-	katılmak, beraber katılmak	
	<i>ķizġin</i> ķ.-idu	262/4
ķattig	katı, sert	
	ķ.-rak	47/15
	ķ.-irak	169/4
ķattik	katı, sert	
	ķ.	28/14, 28/18, 41/20, 42/3, 45/17, 52/11, 54/4, 61/2, 62/10, 66/8, 74/20, 93/11, 94/7, 97/17, 168/4, 168/7, 169/3223/18, 231/10, 276/1
	ķ.-çu	133/14
ķattiklig	sertlik, katılık	
	ķ.-i	136/7
ķatur-	sertleşmek, çalışmak	
	<i>baş</i> ķ.-amdu (<i>kafa çalıştırmak</i>)	162/5
ķaturul-	sertleştirilmek, kurutulmak, dondurulmak	
	ķ.-ġan <i>motiber ķevrlermu</i>	71/6
ķaturuvat-	sertleştirivermek, kurutuvermek, çalıştırmak	
	<i>baş</i> ķ.-ķanda	81/16
ķava-	havlamak	
	ķ.-ydu	214/3
	ķ.-p	197/14
ķavaş	havlama, havlayış	
	ķ.-liri	28/17, 229/7
	ķ.-liri	188/13
ķavaķ	kabak	
	ķ.	117/15
	<i>yaglık</i> ķ.	236/2
	ķ.-lar	47/4, 56/14
ķavul	(a.?) güçlü	
	ķ.	86/13
ķayak	nere	
	ķ.-ķa (<i>nereye</i>)	260/10
	ķ.-tin (<i>nereden</i>)	88/16
ķayaş	akraba, dost	
	ķ.-i	177/7, 219/16
ķayça	makas, sındı	
	ķ.	25/8

qayda	nerede q. 150/4, 203/1 q.-kiniñ 153/10 q.-kini 152/1
qayer	nerde q.-de 55/2
qaygu	kaygı, tasa q.-fını 179/3
qayguluk	kaygılı q. 24/19, 195/10, 228/20, 232/8
qayil	(a. kâ'il) boyun eğmek, kabul etmek, razı olmak q. bol- 276/16
qayit-	dönmek, geri dönmek
qaymaq	q.-qan idi 95/17 kaymak q. 264/6, 264/6 q. çay 78/1 q.-ni 133/9 q.-idin 133/8
qaymaqliq	kaymaklı q. çay 86/7 q. etken çay 85/21
qayna-	kaynamak, coşmak, pişmek q.-ydu 305/4 q.-ymiz 272/18 q.-p 63/13 q.-p tur- 200/8 q.-ydigan (içide oğa q.-ydigan adem) 127/8, 127/10
qaynaq	sıcak q. ceñ 20/1, 26/14
qaynat-	kaynatmak q.-kina! 130/16
qaynavat-	ısınmak, kaynamak q.-qan ceñ 23/20
qayni-	kaynamak, pişmek q.-di 308/19 q.-dimikin? 145/1 q.-ğan bolsa 132/18
qaynim	girdap q.-i 15/13 q.-iğa 114/8, 118/5
qaynit-	kaynatmak q.-ip bér- 178/17 q.-ip sovut- 85/21 q.-ipla 178/2
qaynitiş	kaynatış, kaynatma q.-tinmu 94/6
qaynitive-	kaynatıvermek q.-señ 170/21
qayren	(kaz.) cesur, güzel, iyi q. 212/16

ķayr-	d6nmem, evirmek	
	ķ.-ip 65/7	
ķayril-	d6nmem, evrilmek	
	ķ.-isen 139/17	
ķaysi	hangisi	
	ķ. 20/14, 60/5, 61/20, 64/10, 151/14, 154/12, 164/20, 178/20, 253/1, 307/14	
	ķ. <i>birsi</i> 47/15	
	<i>h ķ.-ni</i> 29/2	
	ķ.- <i>ñoy (hanginiz)</i> 54/6	
	ķ.- <i>sifilar</i> 140/11	
	<i>her ķ.-liri (her hangi, herhangi biri)</i> 160/21	
ķayt-	geri d6nme, d6nme	
	ķ.- <i>emiz (kaz.)</i> 196/21	
	ķ.- <i>tim</i> 63/11	
	ķ.- <i>ti</i> 92/21	
	men ķ.- <i>ay!</i> 88/12	
	ķ.- <i>ip</i> 205/3	
	ķ.- <i>ip ık-</i> 207/5, 210/20, 250/13	
	ķ.- <i>ip kel-</i> 81/13, 147/19, 182/16, 270/14	
	ķ.- <i>ip ket-</i> 35/17, 179/12	
	ķ.- <i>ip kirip ket-</i> 227/6	
	ķ.- <i>ķan (bķip ķ.-ķan kişilerniş)</i> 51/3	
	ķ.- <i>ķan (erize brip ķ.-ķan ikki dişan)</i> 295/7	
	ķ.- <i>ķan idim</i> 60/2	
ķaytarma	tekrar, geri evirme	
	ķ. 254/13	
ķaytķui	katılan, iştirak eden	
	ķ.- <i>lar</i> 211/3	
	ķ.- <i>larni</i> 211/1	
ķaytur-	d6ndrmek	
	ķ.- <i>!</i> 62/1	
	ķ.- <i>mastin</i> 55/16	
ķayturuř	geri evirme, d6ndrme	
	ķ.- <i>ta</i> 100/9	
ķayturuval-	d6ndrmek, geri evirmek	
	ķ.- <i>di</i> 78/16	
ķaza	(a..) kaza	
	ķ. 143/6, 236/15	
ķazaķ	Kazak	
	ķ.- <i>ķa</i> 165/3	
	ķ.- <i>niş</i> 230/2	
ķazan	kazan	
	ķ. 47/5, 76/16, 77/4, 116/13, 134/6, 155/6, 200/7	
	ķum ķ. 47/7	
	ķum ķ.- <i>mu?</i> 47/5	
	ķum ķ.- <i>dur</i> 47/6	
	ķ.- <i>ģa</i> 252/10	
	ķ.- <i>imu (kazanı da)</i> 297/1	
	ķ.- <i>iģa</i> 260/4	
ķe-	(< ķal-) kalmak	
	ķ.- <i>psizģu</i> 294/2	
	ķ.- <i>ptu</i> 210/3	

kedd	(a. qadd) boy, duruş k.-ini 117/5
kedem	(a. qadem) kadem, adım k. 17/6, 30/12, 100/12, 195/4, 228/1, 235/13, 291/16 k. <i>bas-</i> 226/13, 226/15, 226/16 k.- diki 25/16 k.- çe 25/8, 105/10, 285/9 k.- i 141/2 k.- i tek- 226/9 k.- ini 105/7
kedir	(a. qadr) kadr, değer k.- imni 14/12 k.- ini bil- 13/8, 219/18
kedirlik	(a.-u. qadr-lik) değerli k. 98/16
kedri – kımmıt	(a. qadr kıymet) kadir kıymet k.- ini 307/16
keğez	(f. kâğaz) kağıt k. 306/21 k.- ni 280/4 k.- ge 35/8 k.- din 299/7 k.- i 102/4 k.- ler 27/12
kehr	(a. qahr) hiddet, öfke, gazap, kızgınlık k.- ige 216/17
kehrıman	(f. qahramân) kahraman k. 23/18, 26/17 k.- larçe 24/3
keke	kahkaha k.- lirişi 268/2
kelb	(a.) kalp, yürek k.- ide 26/20
kelemkaş	(a.-f. < qalem-keş) yazar, yazıcı k. 148/18
kelender	(f. qalender) çileci ; dilencilik k. 169/12, 227/6 k.- i 138/14 k.- ler 41/1, 225/4 k.- lerge 221/12
kelenderlik	(f.-u. qalender-lik) dilencilik k. <i>qil-</i> 221/14
ken	(a. < qand) şeker k.- dek 118/20
ken gizek	(a.-u.) bir şeker çeşidi k. 132/13
kepez	(a. qafaş, qafes) kafes k.- ni 221/8, 222/13 k.- de 221/3
keriz	(a. qarż) borç k.- de 158/9

ķerizdar	(a.-f. ķarż-dâr) borçlu ķ. <i>bol-</i> 156/18
ķerz	(a. ķarż) borç ķ. 33/9, 264/21 ķ. <i>ber-</i> 259/19, 259/20, 260/1, 260/2 ķ.-iñ için 188/1 ķ.-lirimni 181/19
ķerzdar	(a. f. ķarż-dâr) borçlu ķ. 260/7 ķ. <i>bol-</i> 44/1
ķesem	(a. ķasem) yemin, and ķ. <i>iş-</i> 274/12
ķest	(a. ķaşd) öldürmeye kalkışma, saldırma, bile bile yapma, niyet ķ. <i>ķil-</i> 12/7 ķ.-i 5/6
ķeşķer	Kaşķar, bir şehir ismi ķ. 308/13
ķetiy	(a. ķat'î) kesin ķ. 21/1
ķevetla	çok fazla ķ. 127/15, 137/2
ķevr	(a. ķabr) mezar ķ.-niñ 24/7 ķ.-i tēhi 71/13 ķ.-ler 24/8, 71/7 ķ.-lermu 71/6 ķ.-lerniñ 71/11
ķevre	(a. ķabr) mezar ķ. 71/1, 71/14 ķ.-si 71/10 ķ.-sige 71/12
ķeyer	nere, neresi ķ.-niñ 173/6 ķ.-de 62/13, 207/11 ķ.-disen? 280/6 ķ.-didür 28/16 ķ.-ge 128/19, 301/18 ķ.-ige 222/5 ķ.-lergidur 29/10 ķ.-lerde 33/20
ķeç-	kaçmak ķ.-iptu 216/5 ķ.-iñlar! 212/2, 213/3 ķ.-iş kérek 195/17 ķ.-ip 73/12, 107/4 ķ.-ip <i>bérip</i> 89/5 ķ.-ip <i>jürü-</i> 133/12 ķ.-ip <i>két-</i> 84/18 ķ.-ip <i>ķutul-</i> 160/1
ķeçiş	kaçış, kaçma ķ.-niñ 204/16 ķ.-ķa <i>bolmaydu</i> 197/1

keçiş-	kaçışmak, kaçmak	
kedir	q.-kende 107/1 (a. kadr) değer, itibar	
kek-	q.-imni 14/12 silkeleme, itme, dövme, kakmak, çakmak	
kekil-	q.-iptu 208/21 q.-ip 126/7, 167/6 itilmek, kakılmak, dövülmek, silkenmek	
kekivet-	q.-idu 229/8 q.-ip ket- 123/7, 124/9 çakmak, kakmak, silkelemek, itmek, dışlamak	
kekivét-	q.-timikin 125/9 çakmak, kakmak, silkelemek, itmek, dışlamak	
kel-	q.-iptu 124/5 kalmak	
	q.-ivatimiz 252/5 q.-iştı 26/13, 105/12 q.-işıdu 212/11 bilip q.-ip 199/16 ölüp q.-ip 143/13 sézip q.-ip 275/6 temtire q.-ip 56/1 tohtap q.-ip 42/5 uçurap q.-ip 289/19 yékinişip q.-ip 196/17	
kelçilik	kılıçlı	
kelin	q. 215/2 kalm, sıkı, koyu, yoğun	
kelip	q. 74/19, 77/6 kalıp	
	q.-ni 77/10 q.-ka 87/8 q.-tin çikir- 87/9 q.-ini 77/14	
keliş	kalış, kalma saklap q. üçün 247/18 körüp q.-niñ 105/13 yoşurup q.-ka 36/19 bolup q.-ini 187/18 q.-iğa 61/5	
kelivat-	kalmak q.-kan (ağ kelivatkan yerlirimizni) 266/3 q.-kanni körüp tur- 237/3	
kelive-	kalmak, kalıvermek q.-memdu? 109/2	
ken-	kanmak, doymak q.-iştı 119/15	
keni	haydi, hadi, hani q. 12/15, 13/5, 13/10, 15/1, 47/14, 51/6, 62/5, 62/19, 64/9, 64/9, 66/13, 67/9, 70/11, 74/10, 86/7, 107/10, 109/4, 109/12, 110/10, 113/4, 126/10, 133/8, 135/7, 142/12, 144/11, 148/6, 156/16, 160/12, 166/6, 173/12, 179/11, 188/4, 189/15, 190/14, 197/5, 199/16, 204/2, 209/19,	

	214/15, 215/5, 221/4, 237/13, 238/14, 241/10, 245/6, 265/11, 265/16, 265/20, 266/9, 272/6, 280/13, 280/18, 283/5, 286/16, 289/9,	
	ķ. - ķeni	88/9
ķenipķine	kanana kadar, kanasıya, doyasıya	
	ķ.	34/19
ķep	(< ķap) kap, ķuval, torba	
	ķ.-i	141/18
ķep - ķizil	kıpkırmızı, kıpkızıl	
	ķ.	26/8, 40/20, 136/19
ķeri	ihtiyar, yaşı	
	ķ.	73/12, 73/18, 74/6, 151/8, 197/21, 198/2, 280/20
	ķ.-mu	295/15
	ķ.-larmu	249/3
	yaş - ķeri (<i>genç ihtiyar</i>)	272/17
ķeri-	yaşlanmak, ihtiyarlamak	
	ķ.-p ķal-	131/16
	ķ.-ğanda	141/9, 147/2, 238/15
	ķ.-maydu-de	149/1
ķeş	karşı, yan	
	ķ.-imda	140/3
	ķ.-iğa	13/6
ķét-	karışmak, katmak	
	ķ.-ip bak-	264/11
	ķ.-ip ķal-	28/14, 281/4
ķétim	defa, kere	
	ķ.	18/18, 18/19, 40/11, 40/12, 48/17, 54/4, 55/20, 76/3, 79/2, 79/6, 79/7, 81/1, 84/11, 84/16, 84/17, 84/19, 86/7, 93/9, 93/17, 94/17, 96/7, 135/21, 144/7, 156/8, 156/18, 157/11, 160/20, 209/4, 239/2, 261/16, 267/13, 283/13
	ķ.-da	156/19
	ķ.-ķi	113/2
ķétira-	koşmak, hızlı yürümek	
	ķ.-di	79/6
	ķ.-ydila	152/6
	ķ.-p ķét-	40/11
ķétiş	ekleme, katma, ilave etme	
	ķétiş - <i>ķuraş ķil-</i> (<i>biriktirme, birleştirme, montaj etme</i>)	132/15
ķetri-	koşmak, gitmek, hızlı yürümek	
	ķ.-maymız-de	113/18
ķéyda-	kızmak, öfkelenmek	
	ķ.-p ķal-	246/1
ķéyid	kızmak, küsmek, öfkelenmek	
	ķ.-amdikin	129/15
ķéyik	kayık	
	ķ.-ni	60/11
	ķ.-largā	60/12
ķéynađi	eşinin ağabeyi	
	ķ.-fiiz	202/5
ķéza	at etinden yapılan sucuk türü bir yiyecek	
	ķ.	149/1
ķi-	(< ķil-) ķılmak, yapmak, etmek	
	ķ.-ptu	237/21, 262/6
	ķ.-siliçu	253/15

	ķ.-saķ <i>boludu</i>	276/7
	ķ.-ptikensen	124/17
	ķ.-ptiken	127/16
ķiça-	çağırmaq	
	ķ.-! 229/18, 229/18	
	ķ.-! ķiça!	229/18
ķiça	kenevir	
	ķ. 76/4, 83/14, 83/15, 83/18, 83/21, 84/13, 87/15, 98/1, 99/14, 117/4, 156/1	
	ķ.-niñ	72/8, 92/16, 93/5, 99/12
	ķ.-ni	85/1, 90/21, 92/20, 95/12, 97/19, 98/5, 99/15, 104/20
	ķ.-ğa	72/10, 72/14, 74/21, 84/11, 242/10
	ķ.-si	72/12, 74/4, 84/6, 90/19, 99/10
	ķ.-sini	95/19, 97/6
	ķ.-liridin	72/4
ķiçkar-	çağırmaq, davet etmek, bağırmak, ötmek, seslenmek	
	ķ.-di	67/15
	ķ.-! 216/10	
	ķ.-ğandin kéyin	93/10
	ķ.-ğan <i>çağdila</i>	59/18
	ķ.-ğan <i>avaz</i>	202/15
	ķ.-mağçimidiñ	7/2
	ķ.-maymen	175/2
ķiçkart-	çağırtmaq	
	ķ.-! 162/9	
ķiçkir-	çağırmaq, davet etmek, bağırmak, ötmek, seslenmek	
	ķ.-idu	208/10
	ķ.-iş kérek	54/17
	ķ.-ip	20/10, 56/7, 202/21
	ķ.-ip <i>bér-</i>	160/19
	ķ.-ip <i>çiq-</i>	197/17
	ķ.-ip <i>kel-</i>	216/13
	ķ.-ip <i>qoy-</i>	78/1, 175/1
ķiçkiriş	sesleniş, seslenme, çağırma	
	ķ. 208/11	
ķiçkirivet-	çağırmak, seslenmek	
	ķ.-! 162/12, 174/18, 174/18	
	ķ.-kine!	174/17
ķiğ	gübre	
	ķ. 46/6, 102/3, 109/17, 283/19, 283/20	
ķih	gübre	
	ķ. 66/1	
ķiķas	yaygara, gürültü	
	ķ. - <i>çoķan sél-</i>	48/12
ķil-	kılmak, yapmak, etmek	
	ķ.-ivatimen	53/15
	ķ.-ivatisen	36/16
	ķ.-ivatidu	32/17, 104/13, 170/12, 239/12, 257/8, 266/13, 278/19, 286/10, 295/12, 306/13
	ķ.-ivatidu-he	286/21
	ķ.-maқта	23/181/14
	ķ.-arsen	205/10
	ķ.-ar	9/18

ķ.-armiz	207/18
ķ.-ġan	12/6, 12/7, 44/2, 78/9, 109/16, 130/6, 131/19, 183/16, 283/1, 289/14
ķ.-ġan biz	52/8
ķ.-dim	35/4, 50/12, 184/7, 237/19
ķ.-dimmu?	66/4
ķ.-dimġu	62/6
ķ.-diñ	6/15, 36/8
ķ.-diñizde	158/15
ķ.-di	15/7, 20/16, 29/17, 32/7, 52/15, 64/3, 81/2, 81/2, 88/10, 95/19, 100/18, 109/18, 126/6, 159/5, 170/11, 193/13, 211/2, 225/18, 225/20
ķarap ķ.-di	9/13
ķ.-diki	95/2
ķ.-dikine	257/6
ķ.-dikintafi	238/21
ķ.-duġ	39/9, 113/4, 230/20, 280/17
ķ.-dila	151/15
ķ.-diflar	117/21
ķ.-amen	169/21, 223/16
ķ.-imen	35/11, 148/3, 218/20, 301/8
ķ.-imengü	9/3
ķ.-imen de-	142/4, 156/17, 218/5
ķ.-isen	11/17, 54/6, 64/18, 64/19, 65/5, 66/13, 154/18, 155/9, 219/7, 225/11
ķ.-isiz	135/1, 140/7, 250/8, 301/17
ķ.-amsen	165/20
ķ.-idilide	156/19
ķ.-idila	143/1, 220/9, 239/19, 296/13
ķ.-idiġan	226/8
ķ.-idiġandu	135/12
ķ.-idiġan bolduñ	148/13, 236/14
ķ.-idiġan bol-	92/21
ķ.-maġċi bol-	81/18, 189/18
ķ.-idu	19/8, 27/10, 57/4, 98/21, 127/15, 132/1, 135/13, 146/6, 155/15, 167/16, 209/17, 239/10, 240/15, 246/3, 260/8, 263/7, 265/4, 292/10
ķ.-idu-de	128/12
ķ.-idikina	279/2
ķ.-imiz	21/2, 70/12, 112/10, 146/20, 186/6, 263/5, 307/10
ķ.-imiz de-	236/8
ķ.-amsiler	98/15
ķ.-işidu	49/13, 285/7
ķ.-ay!	109/10, 203/10
ķ.-ayki	177/7
ķ.-aymikin	81/20
ķ.-!	116/15, 148/8, 219/11, 223/3, 248/17, 294/9
ķ.-oy! (ġep ķ.-oy)	215/19
ķ.-! dé-	178/5, 239/5
ķ.-a!	269/16
ķ.-iñ!	190/3, 191/19
ķ.-sila!	219/21
ķ.-sun !	142/1, 308/6, 308/8
ķ.-ayli!	163/13, 164/12, 279/12, 291/16
ķ.-sam	126/8, 244/3, 268/3, 296/18

ķ.-sam boludikin	81/16, 82/21, 91/21
ķ.-sañi	63/6, 147/6, 193/3, 213/17, 219/8, 242/14, 269/16
ķ.-sañimu	79/8
ķ.-isañla	107/8
ķ.-sa	77/13, 77/15, 114/6, 127/7, 164/18, 258/11
ķ.-simu	75/18
ķ.-saķ	110/17
ķ.-iş kerek	24/20, 40/20, 61/10, 99/6, 107/5, 152/11, 162/3, 172/13, 226/1
ķ.-iş kerekte	282/4
ķ.-ip	6/2, 6/10, 10/16, 18/7, 21/10, 27/6, 32/10, 35/6, 38/10, 39/7, 41/21, 50/8, 52/12, 58/11, 67/3, 69/6, 71/6, 72/15, 72/15, 73/3, 73/11, 78/3, 79/18, 80/10, 81/7, 81/21, 82/7, 82/11, 82/16, 86/5, 87/9, 91/17, 99/17, 100/9, 101/14, 104/14, 104/21, 106/13, 107/17, 110/2, 111/4, 113/17, 116/14, 116/15, 125/16, 132/15, 132/16, 135/3, 141/6, 142/2, 142/8, 144/10, 146/4, 146/12, 147/4, 147/16, 147/17, 148/10, 155/5, 156/15, 158/12, 159/1, 160/1, 169/10, 171/18, 179/17, 185/2, 186/8, 186/15, 189/13, 190/4, 191/21, 196/7, 197/3, 200/12, 201/18, 203/7, 206/6, 207/13, 207/20, 221/14, 223/18, 232/5, 241/18, 248/1, 257/16, 275/7, 280/19, 286/18, 287/12, 288/21, 293/21, 303/8
ķ.-ip alasen	251/14
ķ.-ip ber-	101/4, 104/15, 163/10240/5
ķ.-ip ber-	45/18, 163/11, 265/8, 306/7
ķ.-ip bolsimu	256/9
ķ.-ip çikar-	87/16
ķ.-ip degendek	242/11
ķ.-ip jur-	8/15, 128/16, 176/18, 176/21, 184/10, 188/15, 215/12, 256/19, 268/8, 293/20, 306/1
ķ.-ip kel-	195/19, 237/18, 246/20
ķ.-ip ket-	113/11, 201/15, 281/11
ķ.-ip korsut-	53/7, 276/21
ķ.-ip koy-	67/7, 126/14, 132/3, 156/3, 170/21, 177/2, 180/20, 187/2, 187/16, 228/5, 282/21
ķ.-ip koygan idi	52/13
ķ.-ip ot-	239/19
ķ.-ip tur-	177/17, 210/5, 210/18, 212/10, 259/6, 264/18
ķ.-ip yat-	259/8
ķorap ķ.-ip	178/18
ķarap ķ.-ip	252710
ķ.-gandin keyin	18/10, 198/10, 248/13
ķ.-ginim ucuin	192/18
ķ.-giçe	155/16
ķ.-gili bol-	99/4, 242/6
ķ.-gili kel-	279/8
ķ.-may	99/8, 147/10, 164/17 173/3, 227/19, 278/21, 283/9
ķ.-mayla	102/14, 305/20
ķ.-mastin	35/9, 54/20, 55/5, 110/16
ķ.-idiġan	34/21, 39/8, 48/18, 78/11, 81/13, 93/17, 109/2, 110/1, 115/4, 122/16, 164/11, 167/8, 186/14, 190/1, 192/5, 223/4, 225/21, 240/16, 301/4
ķ.-idiġanlar	226/14
ķ.-ġan	11/9, 17/1, 38/9, 45/7, 49/15, 55/15, 84/10, 89/21, 101/8, 124/14, 163/13, 212/19, 213/17, 219/11, 219/18, 244/9, 252/18, 294/18, 299/6
ķ.-guçi	209/6
ķ.-idiġiniñlar (aldıġımız)	191/13

ķ.-idiğanliğı üçün	93/1
ķ.-mişığa	13/7
ķ.-mişliri	108/1
ķ.-mişlirini	104/10
ķ.-ğandek	127/2
ķ.-ğanla	269/16
ķ.-ğininim	160/8
ķ.-ğininimğa	156/9
ķ.-ğiniñ	190/2
ķ.-ğiniñfiz	249/17
ķ.-ğanlar	146/5
ķ.-ğanlarniñ	171/21
ķ.-ğanliri	106/14
ķ.-ğanliķniñ	252/75
ķ.-ğanliğı	94/18, 104/4
ķ.-ğanliğı üçün	93/1
ķ.-ğanliğığa	30/12
ķ.-ğuçimu	200/15
ķ.-ğuçılarni	32/21
ķ.-ğuçılargğa	32/19
ķ.-ğiliri kélidu	239/19
ķ.-ğulukni ķil-	223/18
ķ.-ğiflar	38/14
ķ.-ivatattıla	297/4
ķ.-ğan idi	20/18, 26/10, 84/18, 108/13, 119/2
ķ.-dim	186/11, 307/15
ķ.-attif	222/3
ķ.-attifiz	262/21
ķ.-maqçı idi	69/9
ķ.-atti	21/16, 75/9, 90/14, 93/7
ķ.-attuķ	126/15
ķ.-işi kérek idi	73/2
ķ.-idikensiz	287/20
ķ.-ğan bolsa	190/16
ķ.-mapsiz	259/21
ķ.-miğan	69/3
ķ.-ğan emes	109/16
ķ.-maptu	249/15, 273/9
ķ.-midim	6/8
ķ.-ğininim yok	279/9
ķ.-miduķ	271/12
ķ.-mamsen	244/10, 293/6
ķ.-mamsiz	244/4
ķ.-maysengü?	263/12
ķ.-maysizgü?	250/1
ķ.-maydu	36/18, 145/15, 146/3, 176/18, 219/9, 251/16
ķ.-mamdu	170/10
ķ.-maymizmu	160/3
ķ.-may! bersem	153/6
ķ.-ma!	38/19, 64/21, 135/5, 156/11, 192/3, 225/7, 244/11, 264/12, 266/6, 274/18
ķ.-miğina!	183/2, 258/8
ķ.-misun!	161/7

	ķ.-mayli	271/11
	ķ.-misañ	267/9
	ķ.-misa	231/4
	ķ.-misaķ bolmaydu	250/18
	ķ.-maydiġan	47/10, 296/10
	ķ.-miġan adem	251/5
	ķ.-maydiġandu	249/14
	ķ.-mas idim	98/17
	ķ.-maydiken	127/7
	ķ.-miġan bolsa	284/15
	ķ.-almapsen de-	270/21
	ķ.-almidi	86/10
	ķ.-almiġan	75/19
	ķ.-alaysenkin	170/6
	ķ.-alaydiġan	107/17
	ķ.-almaydu	75/8, 113/14
	ķ.-almaydiġu de-	162/18
	ķ.-almaymiz	107/14
	ķ.-almay	25/11, 44/19, 273/16
	ķ.-almay ķalġande	144/6
	ķ.-almay tur-	25/11
	ķ.-almaydiġan	110/4
	ķ.-almiġan idi	81/3
	ķ.-almaytti	29/6, 88/21
ķildur-	kıldırmak, yaptırmak, ettirmek	
	ķ.-maytti	79/1
ķilġuz-	yaptırmak, kıldırmak, ettirmek	
	ķ.-ġantim	243/13
ķiliç	kılıç	
	ķ.	189/7, 229/15
	ķ. bilen	193/3
	ķ.-ini	193/2
ķilidur-	kıldırmak, yaptırmak, ettirmek	
	ķ.-maķçi	186/9
ķiliķ	kılık, huy, tavır, tarz	
	ķ.	98/14
	ķ.-ini	106/21
	ķ.-larni	268/8
ķilin-	kılınmak, yapılmak, edilmek	
	ķ.-iptu	87/18
	ķ.-di	181/15, 181/16
	ķ.-ip	219/1, 294/19
	ķ.-ġan	18/6, 52/17, 91/19, 105/14, 112/6, 158/5, 179/1, 187/15
ķiliş	kılma, yapma, etme	
	ķ.	32/13, 36/12, 98/9, 108/8, 257/9301/1
	ķ.-mu	242/19
	ķ. üçün	62/12, 83/5, 83/6, 186/8
	ķ.-niñ	107/19, 288/1
	ķ.-ni	192/4, 236/10
	ķ.-ķa	31/20, 82/12, 88/21, 90/13, 94/11, 100/1, 105/1, 181/18, 251/15, 251/19, 277/13
	ķ.-ķa başla-	80/5, 281/20
	ķ.-ta	104/7

	ķ.-tiki	108/4	
	ķ.-imni	153/18, 264/4	
	ķ.-iff	276/2	
	ķ.-i bilen	98/18, 299/2	
	ķ.-ini	89/16	
	ķ.-iġa	108/2	
ķiliŝ-	ķiliŝmak, yapmak, etmek		
	ķ.-ivatidu	151/10	
	ķ.-tuķ	19/14	
	ķ.-!	193/4	
	ķ.-ip	98/7, 118/13	
	ķ.-ip ket-	183/15	
	ķ.-ķan (<i>yamanlık ķiliŝķan ġunayi uķun</i>)	49/13	
	ķ.-ma!	222/10	
ķilival-	(< ķilip al-) kılmak, yapabilmek, edebilmek		
	ķ.-ar sen	131/21	
	ķ.-ġan	96/12	
	ķ.-diş	170/9	
	ķ.-di	78/12	
	ķ.-imen	169/16	
	ķ.-asen	124/12	
	ķ.-ġandekla	48/20	
ķilivat-	(< ķilip yat-) kılmak, yapmak, etmek		
	ķ.-idiġansen	124/7	
	ķ.-ķan	85/13, 102/18, 112/11, 116/10, 165/12, 165/19, 248/11, 263/8, 265/2, 266/16, 279/10	
	ķ.-ķinini	238/1	
	ķ.-ķanlar	20/12	
	ķ.-ķanlıġini	94/11, 114/5, 119/6	
	ķ.-ķinim yok	147/15	
	ķ.-ķinimiz yok	291/12	
ķilive-	ķilivermek, yapıvermek, edivermek		
	ķ.-siŝiz	92/19	
ķilivet-	ķılmak, yapmak, etmek		
	ķ.-tim	56/13, 173/20, 174/13	
	ķ.-sekķu	304/14	
ķilivér-	ķilivermek, yapıvermek, edivermek		
	ķ.-idiġan <i>yerni</i>	243/18	
ķilivériŝ	yapıverme, ediverme		
	ķ.-ke bolmaydu	282/8	
ķilivét-	(< ķilip yat-) kılmak, yapmak, etmek		
	ķ.-iptu	225/13	
	ķ.-iptiġu	293/13	
	ķ.-ipsilerġu	183/1	
	ķ.-idu	79/20, 91/20	
	ķ.-ip	99/10	
ķilivir-	ķilivermek, yapıvermek, edivermek		
	ķ.-emdu	152/11	
	ķ.-aķ <i>sözli-</i>	91/14	
ķilivit-	ķılmak, yapmak, etmek		
	ķ.-idu	260/13	
ķiltak	tuzak, kapan		
	ķ.-ķa <i>ķüş-</i>	131/8	

kıma	(a. kımâr, kımâr) (az.) kumar k.-ğa 80/8	
kımirlavat-	kııldamak k.-kanlıkliri 85/8	
kımirli-	kııldamak k.-may 29/4, 94/16	
kıviz	kımız (kısrak sütünden yapılan bir tür içki) k. 165/2, 165/4 k.-i 160/14 k. – kıza bol- 149/1	
kıvmet	(a..) kıymet, paha, değer k. 168/3 kadri – k.-ini 307/16	
kın	kan k.-iğa (<i>kéni kınığa patmay kıptıgu</i>) 119/4	
kıngır	eğri, eğri büğrü, çarpık k. gepni 164/17	
kıngır – sıngır	eğri büğrü k. öylerniñ 288/5	
kip – kızil	kıpkırmızı k. 117/13, 172/19, 220/21	
kir	kır, yamaç, bozkır ; sınır, hudut k. bilen 5/12 k.-ini 286/13 k.-ida 81/15, 284/10 k.-iğa 12/2 k.-liri 102/11 k.-liridiki 43/3	
kırcıl-	bozulmak, ezilmek, silinmek k.-ip 77/7	
kırdur-	kazdırmak, kestirmek k.-sañ bolmamdu 128/21	
kıriğ	kırk k. 18/13, 41/15, 74/20, 75/14, 81/1, 238/4 k.-i (<i>anisiniñ kıriği toşkıçe</i>) 186/6 k.-çe (<i>kırk kadar</i>) 72/14	
kırim	bir tür deri k. 46/13	
kırivet-	kazmak, yok etmek k.-kine 133/5	
kırlan-	oyulmuş, yontulmuş, traş edilmiş k.-ğan (<i>béşimde k.-ğan aq malıhay</i>) 52/18	
kırlığ	biçilmiş, yontulmuş, yüzeyli k. 235/3	
kıis-	kısmak, kesmek k.-kan 130/9 k.-ti 94/8 k.-ip 199/4 k.-may 134/19	
kısim	kısım, bölüm, bölük, parça k. – kısimğa 22/9 k.-la 268/8	

	ķ.-niñ	18/12
	ķ.-ğa	22/9
	ķismini	36/1, 99/13
	ķ.-largā	19/7
	ķ.-lirimiz	21/18, 22/12, 23/3
	ķ.-lirimizniñ	17/21, 23/6
ķisķa	ķisā	
	ķ.	165/18, 219/10, 219/10
	ķisķa – ķisķa yotul-	219/10
	ķ.-si (<i>ķisacası, ķisası</i>)	78/3, 260/8
	ķ.-larniñ	198/20
ķisma	türlü	
	bir ķ.	99/15
ķissi	ķisā, hikaye	
	ķ.-lirini	79/21, 80/5
ķisturuval-	sıķıştırmak, sıktırmak, ara sokturmak	
	ķ.-ğan	25/1
ķisva-	sıķmak, sıķmak	
	ķ.-ptu	86/4
ķiş	ķiş, ķiş mevsimi	
	ķ.	10/13, 46/8
	ķ.-ta	159/4
	ķ.-içe (<i>ķaş boyu</i>)	81/10, 100/12, 101/17, 280/16
ķişla-	ķişlamak, ķişi geçirmek	
	ķ.-p <i>ķeliş için</i>	81/12
ķiyāķ	bir tür yassı ot	
	bergi ķ.-tek	172/19
ķiyamet	(a. ķiyâmet) kıyamet, dünyanın sonu	
	ķ.-te	153/8
ķiyapet	(a. ķiyâfet) kılık, kıyafet, bir şeyin dış görünüşü	
	ķ. bilen	92/7
	ķ.-te	19/5, 36/20, 50/9, 179/8, 265/7
	ķ.-ini	31/10, 42/13, 49/6
	ķ.-ige	60/16
	ķ.-liri	30/9
	ķ.-lerge	60/20
ķiyapetlik	(a.-u. ķiyâfet-lik) kılıklı, kıyafetli, görünüşlü	
	ķ.	80/15
ķiyinçilik	zorluk, güçlük, karmaşıklık	
	ķ.-tin	283/6
ķiyına-	sıkıntı çekmek, eziyet etme, işkence etme	
	ķ.-p	29/21
	ķ.-ytti	73/15
ķiyнал-	zorlanmak, sıkıntı çekmek, ızdırap çekmek	
	ķ.-di	15/3, 249/16
ķiynaş	zorluk, zorlama, sıkıntı çekme	
	ķ.-lar	29/19
ķiyni-	sıkıntı çekmek, zorlanmak, eziyet etme, işkence etme	
	ķ.-vatidu	74/5
ķiynil-	zorlanmak, sıkıntı çekmek, ızdırap çekmek	
	ķ.-ip <i>ķürüp işli-</i>	45/12
	ķ.-ip <i>ķet-</i>	220/10

	ķ.-niñ	18/12
	ķ.-ğa	22/9
	ķismini	36/1, 99/13
	ķ.-largā	19/7
	ķ.-lirimiz	21/18, 22/12, 23/3
	ķ.-lirimizniñ	17/21, 23/6
ķisķa	ķisā	
	ķ.	165/18, 219/10, 219/10
	ķisķa – ķisķa <i>yotul-</i>	219/10
	ķ.-si (<i>ķisacası, ķisası</i>)	78/3, 260/8
	ķ.-larniñ	198/20
ķisma	türlü	
	<i>bir ķ.</i>	99/15
ķissi	ķıssa, hikāye	
	ķ.-lirini	79/21, 80/5
ķisturuval-	sıķıķtırtmak, sıķtırtmak, ara soktırtmak	
	ķ.-ğan	25/1
ķisva-	sıķmak, sıķmak	
	ķ.-ptu	86/4
ķiķ	ķiķ, ķiķ mevsimi	
	ķ.	10/13, 46/8
	ķ.-ta	159/4
	ķ.-iķe (<i>ķaķ boyu</i>)	81/10, 100/12, 101/17, 280/16
ķiķla-	ķiķlamak, ķiķi geķirmek	
	ķ.-p <i>ķeliķ üķün</i>	81/12
ķiyāķ	bir tür yassı ot	
	<i>bergi ķ.-tek</i>	172/19
ķiyāmet	(a.. ķiyāmet) kıyamet, dūnyanın sonu	
	ķ.-te	153/8
ķiyāpet	(a.. ķiyāfet) kılık, kıyāfet, bir şeyin dıķ görünüşü	
	ķ. bilen	92/7
	ķ.-te	19/5, 36/20, 50/9, 179/8, 265/7
	ķ.-ini	31/10, 42/13, 49/6
	ķ.-ige	60/16
	ķ.-liri	30/9
	ķ.-lerge	60/20
ķiyāpetlik	(a.-u. ķiyāfet-lik) kılıklı, kıyāfetli, görünüşlü	
	ķ.	80/15
ķiyinçilik	zorluk, güçlük, karmaşıklık	
	ķ.-tin	283/6
ķiyına-	sıkıntı çekmek, eziyet etme, işkence etme	
	ķ.-p	29/21
	ķ.-ytti	73/15
ķiyınal-	zorlanmak, sıkıntı çekmek, ızdırap çekmek	
	ķ.-di	15/3, 249/16
ķiynaķ	zorluk, zorlama, sıkıntı çekme	
	ķ.-lar	29/19
ķiyni-	sıkıntı çekmek, zorlanmak, eziyet etme, işkence etme	
	ķ.-vatidu	74/5
ķiynil-	zorlanmak, sıkıntı çekmek, ızdırap çekmek	
	ķ.-ip <i>ķürüp işli-</i>	45/12
	ķ.-ip <i>ķet-</i>	220/10

ķizik	sıcak, ilgi çekici ķ. 59/7, 75/7, 135/1, 137/10, 250/8, 262/14, 280/10, 287/20, 297/19, 298/17, 305/8
ķizik-	ilgilenmek, dikkat etmek, zevklenmek ķ.-imen 287/14, 287/19 ķ.-ip <i>éçil-</i> 107/20 ķ.-ip <i>ķal-</i> 98/13 ķ.-ip <i>ķilişi bilen</i> 98/17 ķ.-maytti 78/6, 90/8
ķizikçilik	şakacılık, eğlenceli, alaya alma ķ. <i>ķil-</i> 82/7 ķ.-ta 107/20, 309/3 ķ.-ini 305/9
ķizikış	ilgilenme, dikkat etme, zevklenme ķ.-ini 99/4, 100/15
ķizikliđ	dikkat çekicilik, zevkli ķ.-ini 137/1
ķiziktur-	ilgisini çektiirmek ķ.-idiğan idi 99/3
ķizil	kızıl, kırmızı ķ. 15/15, 37/15, 86/2, 89/10, 176/1, 268/12, 274/1, 290/7, 294/20, 304/9 ķizil – ķizil 203/17 ķ.-i 168/11
ķizilgöl	kırmızı gül ķ.-dek 136/19, 153/8 ķ.-niñ 172/19 ķ.-ni 150/1
ķizili	kırmızı, kızılı ķ. <i>ķörünüdu</i> 288/8
ķizir-	ķızarmak, pişmek ; utanmak ķ.-ip 35/12, 89/1 ķ.-ip <i>ķül-</i> 19/19
ķizit-	ķızıtmaq, ısıtmak ķ.-idiğan <i>mezgilde</i> 72/6
ķizitivet-	çoşturmak, ısıtmak, kızdırmak ķ.-! 293/5
ķobul	(a. ķaböl) kabul ķ. <i>ķil-</i> 100/18, 307/10
ķoçađla-	kucaklamak ķ.-p 176/3
ķoçaķ	kucak ķ. 47/1
ķoçķar	ķoç ķ. 71/4
ķođda-	korumak, kollamak ķ.-ydiğan <i>bolsaķ</i> 110/9
ķođla-	kovalamak, sürmek ķ.-! 12/5 ķ.-p <i>çikip ķétidu</i> 305/17 ķ.-p <i>ķélip uruvatidu</i> 189/18 ķ.-p <i>ķér-</i> 275/13 ķ.-p <i>tutuş ķérek</i> 216/16

kızik	sıcak, ilgi çekici k. 59/7, 75/7, 135/1, 137/10, 250/8, 262/14, 280/10, 287/20, 297/19, 298/17, 305/8
kızik-	ilgilenmek, dikkat etmek, zevklenmek k.-imen 287/14, 287/19 k.-ip <i>éçil-</i> 107/20 k.-ip <i>kal-</i> 98/13 k.-ip <i>kılışı bilen</i> 98/17 k.-maytti 78/6, 90/8
kızikçilik	şakacılık, eğlenceli, alaya alma k. <i>kıl-</i> 82/7 k.-ta 107/20, 309/3 k.-ini 305/9
kızikış	ilgilenme, dikkat etme, zevklenme k.-ini 99/4, 100/15
kızikliğ	dikkat çekicilik, zevkli k.-ini 137/1
kıziktur-	ilgisini çektirmek k.-idiğan idi 99/3
kızil	kızıl, kırmızı k. 15/15, 37/15, 86/2, 89/10, 176/1, 268/12, 274/1, 290/7, 294/20, 304/9 kızil – kızil 203/17 k.-i 168/11
kızilgül	kırmızı gül k.-dek 136/19, 153/8 k.-nifi 172/19 k.-ni 150/1
kızili	kırmızı, kızılı k. <i>körünüdu</i> 288/8
kızir-	kızarmak, pişmek ; utanmak k.-ip 35/12, 89/1 k.-ip <i>kül-</i> 19/19
kızit-	kızıtmaq, ısıtmak k.-idiğan <i>mezgilde</i> 72/6
kızitivet-	coşturmak, ısıtmak, kızdırmak k.-! 293/5
kıbul	(a. kabûl) kabul k. <i>kıl-</i> 100/18, 307/10
kıçağla-	kucaklamak k.-p 176/3
kıçaq	kucak k. 47/1
kıçkar	koç k. 71/4
kığda-	korumak, kollamak k.-ydiğan bolsaq 110/9
kığla-	kovalamak, sürmek k.-! 12/5 k.-p <i>çikşip kétédu</i> 305/17 k.-p <i>kélip uruvatidu</i> 189/18 k.-p <i>két-</i> 275/13 k.-p <i>tutuş kérek</i> 216/16

ķ.-uñķa	272/19
ķ.-uñda	239/4
ķ.-iñizdiki	82/13
ķ.-uñdin	193/4, 193/8
ķ.-i	52/11, 126/18, 149/8, 182/1
ķ.-i bilen	183/14, 209/17, 213/11, 223/7, 231/17
ķ.-i bilen sila-	222/8
ķ.-i kél- (yapabilmek, becerebilmek, elinden gelmek)	77/13
ķ.-i tek- (eli değmek, baş vakít bulmak)	119/1
ķ.-i kışķi	198/20
ķ.-i uzun	198/18
ķ.-iniñ	29/3, 100/4, 223/1
ķ.-ini	44/6, 46/5, 50/7, 65/6, 70710, 81/6, 91/13, 95/8, 97/2, 107/6, 109/7, 142/10, 160/4, 195/8, 199/10, 211/9, 212/10, 212/12, 212714, 222/11, 226/7, 229/5, 231/21, 256/18, 266/16, 287/21, 295/5
ķ.-iğa	19/17, 31/18, 91/14, 94/8, 95/1, 113/19, 193/12, 197/15, 282/5, 301/20, 306/21
ķ.-ida	10/15, 35/7, 35/7, 85/17, 102/4, 124/6, 130/9, 162/19, 181/4, 182/17, 198/6, 221/5, 223/10, 236/2, 257/2, 269/3, 270/14, 273/21, 278/14, 279/6, 280/12, 288/13, 288/19, 292/9, 293/19, 294/8
ķ.-ida bolsa	25/1
ķ.-ida tut-	304/6
ķ.-idiki	36/1, 46/5, 53/13, 271/18, 274/9, 275/10
ķ.-idin	114/6, 177/13, 277/1
ķ.-idin tart-	88/15, 193/16, 194/2
ķ.-imizda	59/5, 154/4
ķ.-imizdin kel-	33/5, 241/10
ķ.-uñlarda	219/4
ķ.-lirida	232/10, 267/6
ķ.-larni	182/1
ķ.-lurufdin	203/8
ķ.-liriniñ	79/16, 79/21
ķ.-lirini	238/15
ķol here	(u.-f. ķol-erre) el testeresi
ķolig	ķ. 77/9
ķollap	ķulak
ķollunuş	ķ.-iğa 86/3
ķol pulémyot	yardımcı olma, destekleme
ķoltiğ	ķ. 245/14
ķoltuğ	kullanma, kullanış
ķoltuķla-	ķ.-idin 299/3
ķoluř-	(u.-r.) el tıfeği, makinalı tıfek
ķol yaęliķ	ķ. 19/20
	ķoltuk
	ķ.-iğa 94/8
	ķoltuk
	ķ.-ida 303/15
	ķoltuķlamak, yardım etmek
	ķ.-p ķal- 44/3
	uyuşmak, anlaşmak
	ķ.-up eliřķan idi 17/14
	mendil
	ķ. 17/4, 57/4

ķ.-uñķa	272/19
ķ.-uñda	239/4
ķ.-iñizdiki	82/13
ķ.-uñdin	193/4, 193/8
ķ.-i	52/11, 126/18, 149/8, 182/1
ķ.-i bilen	183/14, 209/17, 213/11, 223/7, 231/17
ķ.-i bilen sila-	222/8
ķ.-i kél- (yapabilmek, becerebilmek, elinden gelmek)	77/13
ķ.-i tek- (eli deĝmek, boş vakit bulmak)	119/1
ķ.-i kişki	198/20
ķ.-i uzun	198/18
ķ.-iniñ	29/3, 100/4, 223/1
ķ.-ini	44/6, 46/5, 50/7, 65/6, 70710, 81/6, 91/13, 95/8, 97/2, 107/6, 109/7, 142/10, 160/4, 195/8, 199/10, 21179, 212/10, 212/12, 212714, 222/11, 226/7, 229/5, 231/21, 256/18, 266/16, 287/21, 295/5
ķ.-iĝa	19/17, 31/18, 91/14, 94/8, 95/1, 113/19, 193/12, 197/15, 282/5, 301/20, 306/21
ķ.-ida	10/15, 35/7, 35/7, 85/17, 102/4, 124/6, 130/9, 162/19, 181/4, 182/17, 198/6, 221/5, 223/10, 236/2, 257/2, 269/3, 270/14, 273/21, 278/14, 279/6, 280/12, 288/13, 288/19, 292/9, 293/19, 294/8
ķ.-ida bolsa	25/1
ķ.-ida tut-	304/6
ķ.-idiki	36/1, 46/5, 53/13, 271/18, 274/9, 275/10
ķ.-idin	114/6, 177/13, 277/1
ķ.-idin tart-	88/15, 193/16, 194/2
ķ.-imizda	59/5, 154/4
ķ.-imizdin kel-	33/5, 241/10
ķ.-uñlarda	219/4
ķ.-lirida	232/10, 267/6
ķ.-larni	182/1
ķ.-luruñdin	203/8
ķ.-liriniñ	79/16, 79/21
ķ.-lirini	238/15
ķol here	(u.-f. ķol-erre) el testeresi
	ķ. 77/9
ķoliĝ	kulak
	ķ.-iĝa 86/3
ķollap	yardımcı olma, destekleme
	ķ. 245/14
ķollunuş	kullanma, kullanış
	ķ.-idin 299/3
ķol pulémyot	(u.-r.) el tüfeĝi, makinalı tüfek
	ķ. 19/20
ķoltiĝ	koltuk
	ķ.-iĝa 94/8
ķoltuĝ	koltuk
	ķ.-ida 303/15
ķoltuķla-	koltuķlamak, yardım etmek
	ķ.-p ķal- 44/3
ķoluş-	uyuşmak, anlaşmak
	ķ.-up élişķan idi 17/14
ķol yaĝlık	mendil
	ķ. 17/4, 57/4

korķunuç	korķu ķ. 69/14 ķ. <i>sél-</i> (<i>koku salmak, korķutmak</i>) 64/1 ķ.-ķa 29/10
korķunuçluk	korķulu ķ. 229/2
korķut-	korķutmak ķ.-amsen 31/2 ķ.-maķçimusen 164/4
korķiğ	(kaz.) güçsüz kimseye güçlü kimsenin adaletsizce yaptığı hareket, eziyet ķ.-in 196/11
korķu	avlu, ağıl ķ.-sida 178/1
korķu-	kavurmak ķ.-ymizde 149/6
korķun-	korķunmak, çekinmek, sıkılmak ķ.-ma! 218/6
ķosaķ	karın, kursak ķ. 124/21
ķoş	çift, eş ķ. 39/10, 66/18, 76/1, 81/14, 114/15, 147/20, 240/7, 283/8, 283/15 ķ. <i>hayda-</i> (<i>çift sürmek</i>) 51/13, 59/7, 163/16 ķ. <i>sal-</i> 236/20 ķ.-ni 11/4, 96/2 ķ.-ķa 264/10, 264/14, 283/21 ķ.-ķa <i>ķat-</i> (<i>çifte ķoşmak</i>) 51/12
ķoş-	ķoşmak, bağlamak, eklemek ķ.-uvatimen 147/17 ķ.-uñlar 164/15 ķ.-up 110/5, 194/20, 225/1, 285/2 ķ.-up <i>hayda-</i> 199/15 ķ.-up <i>ķil-</i> 304/14 ķ.-up <i>ķilğandin keyin</i> 248/13 ķ.-up <i>ķoy-</i> 243/19 ķ.-ķili 159/5 ķ.-ķiniñlar için 307/13
ķoşaq	ķoşuk, şarkı ķ. 280/4, 280/10, 282/8 ķ. <i>emes</i> 282/9 ķ.-niñ 281/11 ķ.-ni 282/5
ķoşçi	çiftçi ķ. 10/12, 12/4, 11/3, 11/9 ķ.-ğü 286/6
ķoşla-	çiftlemek, eşlemek ķ.-p <i>ur-</i> 236/21
ķoştur-	bağlamak ķ.-up 106/16, 107/8, 200/9
ķoşuķ	kaşık ķ. 216/9
ķoşul-	eklenmek, birleştirmek, katılmak, bağlanmak ķ.-udu 309/3

korķunuc	korķu ķ. 69/14 ķ. <i>sél-</i> (<i>koku salmak, korķutmak</i>) 64/1 ķ.-ķa 29/10
korķunuçluk	korķulu ķ. 229/2
korķut-	korķutmak ķ.-amsen 31/2 ķ.-maķçimusen 164/4
korķig	(kaz.) güçsüz kimseye güçlü kimsenin adaletsizce yaptığı hareket, eziyet ķ.-in 196/11
korķu	avlu, ağıl ķ.-sida 178/1
korķu-	kavurmak ķ.-ymizde 149/6
korķun-	korķunmak, çekinmek, sıkılmak ķ.-ma! 218/6
korķak	karın, kursak ķ. 124/21
korķoş	çift, eş ķ. 39/10, 66/18, 76/1, 81/14, 114/15, 147/20, 240/7, 283/8, 283/15 ķ. <i>hayda-</i> (<i>çift sürmek</i>) 51/13, 59/7, 163/16 ķ. <i>sal-</i> 236/20 ķ.-ni 11/4, 96/2 ķ.-ķa 264/10, 264/14, 283/21 ķ.-ķa <i>ķat-</i> (<i>çifte koşmak</i>) 51/12
korķoş-	koşmak, bağlamak, eklemek ķ.-uvatimen 147/17 ķ.-uflar 164/15 ķ.-up 110/5, 194/20, 225/1, 285/2 ķ.-up <i>hayda-</i> 199/15 ķ.-up <i>ķil-</i> 304/14 ķ.-up <i>ķilgandin kéyin</i> 248/13 ķ.-up <i>ķoy-</i> 243/19 ķ.-ķili 159/5 ķ.-ķiniflar üçün 307/13
korķoşak	koşuk, şarkı ķ. 280/4, 280/10, 282/8 ķ. <i>emes</i> 282/9 ķ.-niñ 281/11 ķ.-ni 282/5
korķoşçi	çiftçi ķ. 10/12, 12/4, 11/3, 11/9 ķ.-đu 286/6
korķoşla-	çiftlemek, eşlemek ķ.-p <i>ur-</i> 236/21
korķoştur-	bağlamak ķ.-up 106/16, 107/8, 200/9
korķoşuk	kaşık ķ. 216/9
korķoşul-	eklenmek, birleştirmek, katılmak, bağlanmak ķ.-udu 309/3

<i>ķilip</i> ķ.-duķ	187/16
<i>saķlitip</i> ķ.-duķmu	149/10
<i>conup</i> ķ.-umen	171/2
<i>ķétip</i> ķ.-umen	144/20
<i>epleštürüp</i> ķ.-umen	266/7
<i>ķörsütüp</i> ķ.-umen	180/16, 192/9
<i>öylep</i> ķ.-umen	184/9
ķ.-usen	11/18
<i>ķilip</i> ķ.-usen	171/1
<i>aylandurup</i> ķ.-usiz	300/20
ķ.-udigan bol-	224/3
<i>yoklap</i> ķ.-maķçi <i>bolup</i>	68/2
ķ.-udu	176/3, 229/6, 306/21
<i>ķigip</i> ķ.-udu	213/11
<i>étip</i> ķ.-udu	53/20
<i>bésip</i> ķ.-udu	204/8
<i>ķulüp</i> ķ.-udu	130/17
<i>toķķuzup</i> ķ.-udu	304/4
<i>tosap</i> ķ.-udu	135/6
<i>tosup</i> ķ.-udu	135/2
<i>tutķurup</i> ķ.-udu	308/9
<i>tüzep</i> ķ.-udu	176/10
<i>yasap</i> ķ.-udu	79/12
<i>yölep</i> ķ.-udu	220/8
<i>ayap</i> ķ.-amdu	172/11
ķ.-umiz	205/9
<i>öylep</i> ķ.-umiz	185/1
<i>baĝlap</i> ķ.-uşudu	110/9
<i>bérip</i> ķ.-ay!	126/9
<i>dep</i> ķ.-ay	220/5
<i>ekirip</i> ķ.-ay	89/11
<i>éytip</i> ķ.-ay	180/3
<i>ķörsütüp</i> ķ.-ay	278/13
<i>ķiķķirip</i> ķ.-ay	175/1
<i>ķilip</i> ķ.-ay	132/3
<i>oķutup</i> ķ.-ay	132/6
<i>ögütüp</i> ķ.-ay	14/17
<i>turguzup</i> ķ.-ay	141/10
<i>uztup</i> ķ.-ay	149/15
ķ.-!	8/8, 182/15, 182/20, 191/12, 201/9, 244/8
<i>bilip</i> ķ.-!	45/5
<i>ķökürüp</i> ķ.-!	204/7
<i>dep</i> ķ.-!	165/4, 166/10
<i>éytip</i> ķ.-!	166/5
<i>teyyarlap</i> ķ.-!	191/12
<i>bésip</i> ķ.-uñ!	187/17
<i>dep</i> ķ.-uñ	191/5
<i>ķörüp</i> ķ.-uñ	112/16, 113/4
<i>tonup</i> ķ.-uñ	195/16
<i>dep</i> ķ.-sila!	179/6, 238/14
<i>sélip</i> ķ.-sila!	166/19
ķ.-ayli!	202/12

<i>kilip</i> k.-duĥ	187/16
<i>saklitip</i> k.-duĥmu	149/10
<i>comup</i> k.-umen	171/2
<i>ĉetip</i> k.-umen	144/20
<i>epleštürüp</i> k.-umen	266/7
<i>körsütüp</i> k.-umen	180/16, 192/9
<i>öylep</i> k.-umen	184/9
k.-usen	11/18
<i>kilip</i> k.-usen	171/1
<i>aylandurup</i> k.-usiz	300/20
k.-udiġan bol-	224/3
<i>yoklap</i> k.-maĥĉi <i>bolup</i>	68/2
k.-udu	176/3, 229/6, 306/21
<i>ĉigip</i> k.-udu	213/11
<i>étip</i> k.-udu	53/20
<i>bésip</i> k.-udu	204/8
<i>külüp</i> k.-udu	130/17
<i>toĥkuzup</i> k.-udu	304/4
<i>tosap</i> k.-udu	135/6
<i>tosup</i> k.-udu	135/2
<i>tutkurup</i> k.-udu	308/9
<i>tüzep</i> k.-udu	176/10
<i>yasap</i> k.-udu	79/12
<i>yölep</i> k.-udu	220/8
<i>ayap</i> k.-amdu	172/11
k.-umiz	205/9
<i>öylep</i> k.-umiz	185/1
<i>baġlap</i> k.-uşudu	110/9
<i>bérip</i> k.-ay!	126/9
<i>dep</i> k.-ay	220/5
<i>ekirip</i> k.-ay	89/11
<i>éytip</i> k.-ay	180/3
<i>körsütüp</i> k.-ay	278/13
<i>kiĉkirip</i> k.-ay	175/1
<i>kilip</i> k.-ay	132/3
<i>okutup</i> k.-ay	132/6
<i>ögütüp</i> k.-ay	14/17
<i>turġuzup</i> k.-ay	141/10
<i>uztup</i> k.-ay	149/15
k.-!	8/8, 182/15, 182/20, 191/12, 201/9, 244/8
<i>bilip</i> k.-!	45/5
<i>ĉökürüp</i> k.-!	204/7
<i>dep</i> k.-!	165/4, 166/10
<i>éytip</i> k.-!	166/5
<i>teyyarlap</i> k.-!	191/12
<i>bésip</i> k.-ufi!	187/17
<i>dep</i> k.-ufi	191/5
<i>körüp</i> k.-ufi	112/16, 113/4
<i>tonup</i> k.-ufi	195/16
<i>dep</i> k.-sila!	179/6, 238/14
<i>sélip</i> k.-sila!	166/19
k.-ayli!	202/12

	<i>taşlap</i> k.-idiğan	91/17	
	<i>uhturup</i> k.-udiğan	161/15	
	k.-ğan <i>puliti</i>	274/16	
	<i>arқанlap</i> k.-ğan	73/7	
	<i>bérip</i> k.-ğan	41/10	
	<i>bésip</i> k.-ğan	85/15	
	<i>ésip</i> k.-ğan	112/5	
	<i>juyup yéyip</i> k.-ğan <i>köynigini</i>	87/1	
	<i>sovutup</i> k.-ğan	86/1	
	<i>sugap</i> k.-ğan	194/8	
	<i>sulap</i> k.-ğan	63/8	
	<i>torap</i> k.-ğan	61/18	
	<i>ulap</i> k.-ğan	127/3	
	k.-ğanlarğa	41/3	
	k.-ğunum için	228/5	
	k.-ğan idim	54/21, 278/4, 284/20	
	k.-uvidim	125/17	
	<i>qilip</i> k.-ğan idi	52/13	
	<i>kömüp</i> k.-ğan idük	248/2	
	<i>dep</i> k.-atti	58/10	
	<i>orap</i> k.-atti	220/21	
	<i>silap</i> k.-atti	87/6	
	<i>şakıldap</i> k.-atti	94/12	
	<i>unimay</i> k.-atti	90/11	
	k.-uptiken	126/15	
	<i>sélip</i> k.-idiken	241/17	
	<i>qul qilip</i> k.-mas	180/20	
	k.-maptimen	133/13	
	<i>har qilip</i> k.-maymen	187/3	
	<i>qarapmu</i> k.-maydu	296/16	
	k.-maydiğan <i>bol-</i>	280/1	
	<i>tastap</i> k.-maymiz	197/12	
	<i>çandurup</i> k.-ma!	174/21	
	<i>yazdurup</i> k.-misila	166/17	
	<i>tonutup</i> k.-misam	158/18	
	<i>mucup</i> k.-misa	157/19	
	k.-mas idiñ	218/5	
	<i>körsütüp</i> k.-miğan bolsa	106/13	
	<i>olturup</i> k.-miğan bolsa	238/7	
	k.-almaymen	153/3	
	<i>tikip</i> k.-almaydu	249/7	
qoyguzuvét-	birakmak, koymak		
	k.-ken (<i>unimu</i> k.-ken <i>özliřiǵu</i>)	251/4	
koymaq	koymak, birakmak		
	k.	13/3	
koyn	koyun, kucak		
	k.-um	128/6	
	k.-uçidin	142/17, 265/18	
	k.-iǵa	70/21, 114/13, 136/3, 298/8	
	k.-ida	272/18, 308/18	
	k.-idiki	99/3	
	k.-idin	243/2, 293/16	

koymak	koyu	
	ķ. 5/9, 83/3	
koymak	koyulmak, bırakılmak	
	<i>taşlap</i> ķ.-ğan 77/6	
	ķ.-uptu 116/18	
	ķ.-udiğan <i>nersilerini</i> 201/8	
	ķ.-ğan 71/5, 181/21	
	<i>katlap</i> ķ.-ğan 112/5	
	<i>ornutup</i> ķ.-ğan 28/8	
	<i>tizilip</i> ķ.-ğan 47/1	
	<i>tizip</i> ķ.-ğan 72/15	
	ķ.-ğan idi 71/9	
	ķ.-midi 71/12	
koymak	koyuş, koyma	
	ķ. 97/2, 100/3, 243/19	
	ķ. bilen 257/13	
	ķ. için 112/19, 212/6	
	ķ.-niñ 113/13	
	ķ.-tin 63/10, 92/8	
	ķ.-iğa 222/18	
koymak	bırakmak, koymak	
	ķ.-! 164/10, 170/8	
koymak	(< koyup yat-) koymak	
	ķ.-sa 274/19	
koymak	bırakmak, koymak	
	ķ.-ken 223/1	
	ķ.-tim 223/13	
	ķ.-ti 288/17	
	ķ.-tük 232/4	
	ķ.-! 223/12, 223/12, 224/14	
	ķ.-simu 184/21	
	ķ.-ken bolsam 152/21	
koymak	bırakmak, koymak	
	ķ.-ifi! 193/18	
koymak	kımıldamak, hareketlenmek, ayaklanmak	
	ķ.-maқта 101/19	
	ķ.-ğanlarni 32/16	
koymak	hareketlendirmek, hareket ettirmek, kımıldatmak	
	ķ.-ti 55/21	
	ķ.-kuçi 81/4	
koymak	hareketlenme, ayaklanma	
	ķ.-up 20/7	
koymak	hareketlenme, ayaklanma	
	ķ.-қан <i>issiқ şamallarda</i> 73/9	
koymak	kuzu	
	ķ. (<i>kimiz</i> –ķ.) 149/1	
	ķ.-din 165/1	
	ķ.-sidek 237/8	
	ķ.-larni 165/4	
	ķ.-liridek 117/12	
koymak	kazık	
	ķ.-ta 112/4	

	ķ.-tiki 116/20
ķu	bir ünlem
	ķ. 135/11, 135/11
ķuçađli-	kucaklamak
	ķ.-đan <i>boyıçe</i> 42/6
ķuçiđ	ķucak
	ķ.-iğa 89/5
	ķ.-ida 90/1
ķuçaķla-	kucaklamak
	ķ.-p <i>alđan</i> 67/14
ķuņnacim	hacı anne, bilgili, saygın hanım
	ķ.-i <i>bol-</i> 160/16
ķuçuđ	ķucak
	ķ.-umda 232/12
	ķ.-iğa 211/13
ķul	ķul
	ķ.-đek 154/5
	ķ. <i>ķil-</i> 180/20, 186/8
	ķ.-um 86/15
	ķ.-i 155/17, 223/2
	ķ.-imidif? 176/15
ķul	(az.) el
	ķ.-ufi 31/16
	ķ.-ufi bilen 37/8
ķulaķ	ķulak
	ķ. 77/16, 79/18
	ķ. <i>miñemni</i> 184/3
	ķ. <i>sal-</i> (<i>dinlemek</i>) 181/9, 186/14
	ķ.-ķa <i>ħuıyakkımaydu</i> (<i>ķulađa hoı gememek</i>) 160/5
	ķ.-tin <i>ķulaķķa</i> 162/1
	ķuluđumni 292/2
	ķuluđum 137/6
	ķuluđ-umđa 249/8
	ķuligiđa 24/17
	ķuligiđa 24/18
	ķuligiđin <i>soz-</i> 78/10
	ķ.-lirini 89/19
ķulaķķa	ķurķlũ kııılık baı giysisi
	ķ. 17/9
ķulun	yaıına girmemiı kısrak yavrusu
	ķ. 131/21
ķulupla-	ķilitlemek
	ķ.-p <i>ķoy-</i> 204/18
ķum	ķum
	ķ. 88/17, 240/8
	ķ. <i>ķõđin</i> 47/7
	ķ. <i>ķazan</i> 47/5, 47/6, 47/7
ķumur-	ķoparmak
	ķ.-up <i>ķõter-</i> 51/15
ķun-	(az.) konmak
	ķ.-up 74/3
	ķ.-up <i>t.-đan</i> 73/17

ķunahun	ķ.-idigan (<i>ķelip ķ.-idigan ķurguy</i>) 55/18 erkek ismi
ķunak	ķ. 295/7, 295/8, 295/13 mısır ķ. 74/8, 74/9, 97/16, 236/19, 238/5, 288/14, 292/14 ak ķunak (<i>bir mısır ķeşidi</i>) 283/7 ķ.-ni 257/16 ķ.-ķa 288/16 ķ.-lar 84/6 ķ.-lirifi 289/1
ķunaklık	mısırlık, mısır ekilen yer ķ. 98/3 ķ.-ķa 97/15
ķunduz	su samuru ķ. 172/18
ķuñguz	böcek ķ.-lar 81/11
ķur	takım <i>bir ķur (bir takım)</i> 142/15 <i>bu ķurğa (bu takıma)</i> 9/9
ķur-	kurmak ķ.-up 116/7 ķ.-ğan <i>tuzak</i> 192/18 ķ.-alaydu 267/19
ķural	(a..) kural ķ. 19/9 ķ.-larnifi 19/13
ķural	silah ķ. 20/13, 20/14 ķ.-larnifi 21/20
ķurallık	silahlı ķ. 20/3, 21/1, 22/9, 22/12, 23/2
ķuraş	kuruş, kurma <i>ķetiş – ķ. ķil-</i> 132/15
ķurban	kurban ķ. 104/15 ķ. <i>ķilip ber-</i> 101/4, 104/15 ķ.-liriniñ 26/19
ķurgur-	kurumak <i>tiliñ ķ.-!</i> 188/20, 189/12
ķurguy	aladoğan ķ. 55/18, 221/18 ķ.-dek 183/16 ķ.-um 150/3
ķursak	kursak, karın ķ.-mu 36/12 ķ.-niñ 65/12 ķ.-i <i>toķ</i> 50/3 ķ.-ini 44/5
ķuru-	kurumak ķ.-p 74/19, 95/8 ķ.-up <i>ķet-</i> 80/3199/1

	ķ.-p <i>ketken tamigi</i>	52/14, 86/11
	ķ.-p <i>kétip bar-</i>	198/20
	ķ.-p <i>ķal-</i>	76/12, 248/8
ķuruġur-	kurumak	
	ķ.-! 228/18	
ķuruķ	kuru ; boş	
	ķ.	30/10, 52/12, 67/7, 79/15, 103/19, 145/17, 160/5, 160/13, 200/7, 227/21, 239/10, 244/8, 264/8
	ķ. <i>bolup ķal-</i>	78/13
	ķ. <i>kel-</i>	57/2, 156/6
	ķ. <i>kélip ķal-</i>	156/8
	ķ.-larniñ	157/19
ķurul-	kurulmak	
	ķ.-upla	96/16
ķuruş	kurma, kuruş	
	ķ.-ķa	90/8
ķurut	kurt, böcek	
	ķ.-tek	75/14
	ķ. <i>ķüş- (kurtlanmak)</i>	134/20
	ķ. <i>ķuñġuzlar</i>	81/10
ķurut-	(kaz.) kurutmak	
	ķ.-uptuġoy	196/5
ķuruvat-	kurumak	
	ķ.-sa	199/3
ķus-	kusmak	
	ķan ķ.up <i>öl-</i>	196/14
ķusiġ	kursak	
	ķ.-ida	149/2
ķusuġ	kursak, karın	
	ķ.-iñiz	262/19
ķuş	ķuş	
	ķ.	14/1
	ķ.-ķa	176/16
	ķ.-larniñ	58/16
ķuşhani	(u.-f. ķuş-ħâne) mezbaha, salhane	
	ķ.-larda	29/20
ķuşumisini tür-	ķaşını çatmak, suratını asmak	
	ķ.-gen	54/5
ķuti	ķutu	
	ķ.-ni	201/14
	ķ.-lar	77/5
ķutķuz-	ķurtulmak	
	ķ.-up <i>kéliñiler</i>	197/10
ķutķuzuş	ķurtarma, ķurtarış	
	ķ.-ķa	279/12
ķutul-	ķurtulmak	
	ķ.-duñ	219/3
	ķ.-diñiz	211/19
	ķ.-di	25/18
	ķ.-diġu	61/12
	ķ.-maķçi	190/4
	ķéçip ķ.-udu	160/1
	ķ.-up	106/6

	ķ.-up <i>ket-</i>	221/1
	ķ.-up <i>ķal-</i>	68/7
	ķ.-ġaġa	36/3
	ķ.-ġinimġa	36/5
	ķ.-atti	144/3
ķutuldur-	kurtarmak	
	ķ.-up <i>ķal-</i>	247/20
ķutulduruş	kurtariş, kurtarma, kurtuluş	
	ķ. <i>üçin</i>	283/6
ķutulmaķ	kurtarmak, kurtarma	
	ķ.	196/2
ķutuluş	kurtulma, kurtuluş	
	ķ. <i>üçin</i>	250/17
ķuvvetle-	(a.-u. <i>ķuvvet-le-</i>) kuvvetlemek, ġüçlenmek	
	ķ.-vatu	279/1
ķuvvit	(a. <i>ķuvvet</i>) kuvvet, ġüç	
	<i>küç</i> – ķ.-imiz	51/8
ķuy-	dökmek, akıtılmak, boşaltmak	
	ķ.-up <i>bér-</i>	133/1, 133/9
	ķ.-up <i>çik-</i>	201/10
	ķ.-up <i>ķoyulġan idi</i>	71/9
	<i>çay</i> ķ.-up	158/4
ķuy-	(az. < <i>ķoy-</i>) koymak, bırakmak, koymak yardımcı fiili	
	<i>yépip</i> ķ.-upsenġu?	69/5
	ķ.-up	139/3, 145/17
ķuyriġ	kuyruk	
	ķ.-i	6/11, 88/17
ķuyruġ	kuyruk	
	ķ.-ummu	6/4
ķuyuķ	koyu	
	ķ. <i>ķara çaç</i>	52/21, 53/2, 67/16, 76/12, 86/17, 105/9
ķuyul-	ķoyulmak, boşaltılmak, doldurulmak	
	ķ.-ġan (<i>bir ķolida çay ķ.-ġan stakanı</i>)	35/7

L

laçin	doğan, şahin. l. 264/1
lağayla-	boş gezmek l.-p <i>jür-</i> 170/18
lağa - luğa	eşya, nesne l.-fimi 227/6
la	kelimeye vurgu kazandıran edat (la edatı kelimeye birleşik yazılmaktadır) l. (3 <i>la kâtim</i>) 84/16
lağilda-	boş, avare gezmek l.-p <i>jür-</i> 56/12
lalma	kuduz, asalak, serseri l. 179/10, 188/18
lalme	kuduz, serseri, asalak. l. 188/15
lalmi	kuduz, serseri, asalak. l. 215/8, 226/6 l.-lar 227/15
lapas	çardak, üzeri çöp samanla kaplı barnak l. 151/7 l.-ka 172/3 l.-tiki 163/14, 232/4 l.-i 188/9 l.-ini 163/14
lapkut	karşılıklı yardımlaşma l. 128/19
lapkutlişivat-	karşılıklı yardımlaşmak l.-kanlarnifi 128/17
lati	paçavra l.-lar bilen 70/7 l.-dek 157/16
lay	(f. lây) çamur, balçık, bulanık suya katılarak ezilen çamur l. 84/20, 111/15, 288/20 l. bilen 116/13 l.-din 289/1

layık	(a. lâ'ik) layık, uygun. 1. 15/18, 17/11, 110/16, 115/18, 118/1, 251/7, l. <i>bol-</i> 307/4 l-i 251/9 l.-larnîñ 90/9 l.-rağ 133/2
laykı	(f.-u. lâ-y-ki) kirli, bulamık, donuk. 1. 5/9
lazım	(a. lâzım) lazım, gerekli. 1. 10/7, 92/10, 253/2, 259/18 l. <i>kil-</i> 145/15 l. <i>bol-</i> 175/5
leglek	(f. leklek, a. lağlak) balıkçıl bir kuş, leylek l.-niñ 42/21 l.-ler bilen 78/14
lenet	(a. la'net) lanet 1. 194/8 l. <i>oğu-</i> 60/21
leñsañ	(ç.) Çinliler'in ibadet ettiği yer, mabed 1. 17/19, 22/18 l. <i>butyanisi</i> 16/9
lepeñle.-	kımıldamak, hızlanmak, süratlenmek l.-p <i>ket.-</i> 2/11 l.-p <i>çal.-</i> 14/20
let	becerememek, düşmek, mahcup duruma düşmek l. <i>bol-</i> 96/8
lev	dudak l.-liri 53/3 l.-lirini 74/19
leyli	(a. leylî?) bir çiçek ismi, bir gül çeşidi 1. 138/11, 139/5
leylives	(a.f. leylî-ves) özel isim 1. 80/8 l.-ke 80/6
lezzit	(a. lezzet) lezzet l.-ini 116/9
lezzetlik	(a.-u. lezzet-lik) lezzetli. 1. 59/1

lêkin	(a. lâkin) Lakin, fakat, ama, ancak 1. 13/16, 22/13, 25/14, 29/1, 29/18, 34/1, 38/3, 44/2, 49/7, 49/21, 61/2, 68/11, 69/10, 75/19, 76/12, 76/19, 77/20, 78/2, 78/14, 80/10, 81/3, 82/10, 91/11, 95/21, 100/18, 103/10, 111/8, 114/7, 161/13, 242/21, 258/17, 291/7, 298/4
léntilik	(ç.u) kurdela 1. 307/1
liniyi	(r.) çizgi, hat 1. 20/15
liñgilçaq	yay, yaylı ; eyer 1. 77/19, 84/3, 112/4, 113/18 1.-ni 113/19 1.-lar 112/6
liñşit-	sallamak 1.-ip 32/6, 36/1, 165/10, 177/12, 236/13, 269/11 1.-ip <i>koy-</i> 51/19 1.-ip <i>çal-</i> 213/8
lipilda-	görünüp kaybolmak 1.-p <i>tur-</i> 74/12
lipildit-	görünüp kaybolmak 1.-ip <i>tur-</i> 73/20
liv	(f. leb) dudak 1.-ige 185/12
loyi	(ç.) bölük komutanı, ağa, efendi, hoca, patron, en küçük mertebe 1. bilen 230/18 1.-ğa 230/14
lozunka	pankart 1. 290/15, 301/12 1.-ni 290/8, 301/20 1.-ğa 303/12 1.-lar 290/4 1.-larni 301/15, 301/18
lozuñ	(ç.) eski Çin'de hükümet görevlisi, başkan 1. 156/21, 157/1, 210/12, 210/15 1.-ğimu 195/4 1.-larni 156/17 1.-largâ 199/14
lozuñ bég	lozuñ beyi 1.-imniñ 230/16

	1.-imge	201/21, 202/5
	1.-imdin	216/15
	1.-ler	145/8
	1.-lerge	158/5
luğulda-	alev alev yanmak	
	1.-p <i>yén-</i>	209/4
lükçek	terbiyesiz	
	1.-ni	126/5

M

ma	(a. mâ) bu, şu m. 154/15, 167/21, 193/15, 303/16, 308/2 m.-niñ 189/4 m.-ni 88/13, 118/16 m.-niñğa 129/8, 226/7 m.-niñda 135/21 m.-niñdiki 274/1
macan	(a. mercân) mercan, inci m.-dek 97/12
madahan	desenli m. <i>ķilin</i> -52/17
mağdir	(a.?) güç, kuvvet, kudret m. kérek 67/11 m. <i>ketkende</i> (<i>güç tükendiğinde</i>) 39/1, 67/8
mağdirsiz	(a.?-u.) güçsüz, kuvvetsiz, kudretsiz m. 52/13
mah	(f. mâh) ay, senenin on ikide bir kısmı m. 181/11
mahiyet	(a. mâhiyet) mahiyet, asıl m.-ini 33/4
mahta-	övünmek m.-di 13/7 m.-ma 167/9
mahtan-	övünmek m.-ğan <i>ķunaķliriñ</i> 289/1
mahtançak	övünen, övünmeyi seven m. <i>emes</i> 9/14, 291/8 m.-ni 290/15
mahti-	övmek, takdir etmek m.-şatti 89/3 m.-maydiğan 56/16
mahtin-	övünmek m.-ip <i>jür-</i> 255/18

	m.-almaysiz	291/10
mahtiniş	övünme	
	m.-ka	290/17, 293/4
mahtiş	övme, takdir etme, övüş	
	m.-i	255/10
makan	(a. mekân) mekan, barnak, yer	
	m.	7/9
makçiy-	ezilmek	
	m.-ip ket-	28/5
makildit-	avundurmak, sevindirmek	
	m.-ip	126/11
makül	(a. ma'kûl) makul, olumlu, geçerli	
	m.	129/6, 161/6, 161/6, 175/3, 266/9, 277/20
	m. bol-	184/6
	m. de-	243/20
	m. kör-	250/21
	m. kııl-	185/2
	m.-ğa	263/21
maķulliş	(a.u. ma'ķûl-liş) onaylama, kabul etme	
	m.-i bilen	100/8, 100/17, 115/12
maķullu-	(a.u. ma'ķûl-lu-) onaylamak, takdir etmek, tasvip etmek	
	m.-duķķu	291/13
mal	(a. mâl) mal, hayvan	
	m.	261/1
	m. - mülük (mal mülk, servet)	153/18, 153/20
	m.-ni	153/16
	m.-ğa	261/2
	m.-ini	143/5, 196/15
malay	hizmetkâr, uşak	
	m.	170/10
	m.-nimu	165/15
	m.-i	122/6
malaylık	hizmetkârhk, uşaklık	
	m.-ni kııl-	170/10
malçi	(a.u. mâl-çi) hayvancı, hayvan yetiştirici	
	m.	165/8
	m.-siniñ	122/9, 178/21
malihay	kışlık kürk şapka, kalpak	
	m.	52/19

mamuk	pamuk, kuş tüyü m.-tek 173/16
mamut	özel isim m.-ka 260/2
mana	işte m. 16/16, 18/12, 22/17, 24/19, 30/16, 32/12, 32/20, 33/1, 34/10, 36/6, 37/13, 39/13, 49/8, 51/16, 52/6, 54/10, 56/5, 56/15, 60/4, 62/19, 63/1, 63/3, 66/2, 67/5, 67/7, 70/20, 71/9, 72/12, 74/5, 80/20, 81/15, 83/19, 85/1, 91/12, 92/11, 94/6, 100/11, 101/4, 104/8, 104/17, 105/15, 107/2, 109/2, 110/11, 110/20, 112/16, 113/8, 113/19, 114/6, 127/9, 131/2, 132/19, 133/17, 134/13, 135/20, 137/9, 137/15, 141/13, 144/15, 148/18, 152/18, 152/20, 153/20, 154/2, 154/9, 154/15, 158/7, 162/3, 168/17, 169/2, 169/4, 181/5, 182/1, 182/1, 182/2, 186/7, 187/19, 189/5, 189/6, 189/14, 189/14, 190/5, 195/16, 198/10, 199/10, 202/1, 202/13, 205/17, 212/9, 220/21, 223/8, 223/13, 223/14, 224/5, 224/13, 224/13, 225/21, 230/10, 230/16, 236/14, 236/14, 236/19, 238/15, 239/12, 240/19, 240/21, 242/4, 244/12, 244/16, 248/14, 249/5, 252/4, 253/19, 256/21, 259/18, 262/12, 263/3, 263/5, 263/10, 264/19, 266/15, 271/5, 271/17, 275/3, 275/7, 277/5, 278/5, 278/16, 280/10, 288/21, 289/15, 291/1, 292/8, 293/6, 294/16, 295/15, 297/19, 299/4, 299/12, 303/18, 305/19, 306/14, 307/2, 307/3, 308/11, 309/6 mana – mana 263/1
mandak	böyle, işte böyle m. 265/10
mantu	mantı m. 41/2
mañ-	yürümek, gitmek, ilerlemek m.-di 5/12, 10/8, 62/15 m.-imen 181/20, 213/4 m.-amsen 65/2, 148/13 m.-idu 129/7, 161/7, 179/4, 182/13, 185/3, 185/13, 216/11, 226/12, 228/7, 263/7, 276/12, 278/1, 286/17 m.-! 64/18, 64/21, 65/20, 164/13, 168/19, 168/19, 213/4, 221/4, 253/14, 254/14, 296/3 mañe – mañ- (yürü yürü) 222/11 m.-gina! 267/13 m.-ayli ! 283/3 m.-sam 130/14 m.-sañla 76/9

	m.-sa	247/13
	m.-ğanda	105/1, 182/13, 189/2, 295/5
	m.-may	260/10
	m.-idiğanlarnıñ	282/3
	m.-maymen	65/4
mañğuçı	yürüyenler, yürüyücüler	
	m.-lar üçün	105/17
mañqa	sümük, sümüklü	
	m.	125/10, 169/10, 169/11, 169/18, 180/18, 204/12, 224/14
	m.-si	209/13
mara-	gizlice bakmak, gözetlemek	
	m.-p <i>jür-</i> (<i>gözetlemek</i>)	205/2
	m.-p <i>tiñsa-</i>	289/11
	m.-p <i>tur-</i>	50/20
	m.-p <i>yat-</i>	53/14
	m.-pla <i>oltur-</i>	131/9
marcan	(a. mercân) mercan, inci	
	m.-larnı	220/21
mari-	gizlice bakmak, gözetlemek	
	m.-maymiz	205/7
mariş-	gözetlemek, gizlice bakışmak	
	m.-ip <i>jür-</i> (<i>gizlice bakışmak</i>)	176/14, 210/13
marla-	gizlenmek, gizlice bakmak	
	m.-p <i>kél-</i>	231/19
marli	(r.) sargı bezi	
	m. bilen	26/11
maşına	(r.) makine	
	m.	309/4
	m.-ni	257/7
	m.-ğa	30/2, 257/17
	m.-ğa <i>çüş-</i>	29/16
	m.-si	114/17, 246/18
maşınaçı	(r.) makineci	
	m.	183/8
mata	(?) el tezgahı ile yapılmış pamuk kumaş	
	m.	242/9, 268/20
matemdar	(f. mâtem-dâr) yaşlı	
	m.	45/9

matériel	(fr. matériel) materyal, malzeme m. <i>bol-</i> 108/2 m.-ni 108/2
Mavcuş	özel isim (başkan Mav) m.-nifi 255/1
Mavcuşi	özel isim m. 307/20 m.-nifi 307/19, 307/21
mavu	bu, işte bu m. 106/12, 124/12, 124/15, 144/11, 149/4, 178/4, 181/5, 182/15, 189/1, 194/18, 194/20, 201/20, 201/21, 202/13, 225/4, 225/6, 226/4, 231/5, 274/10, 293/16, 301/18
may	yağ m. <i>tart-</i> 303/12 m. <i>tatqız-</i> (<i>öfkelenmek</i>) 242/10
mayak	gübre m.-i 240/3 m.-liri 82/13
mayak	bu taraf m.-ça 109/20, 214/22, 214/22 m.-ta <i>tur-</i> 176/12
mayil	(a.) mail, istekli m. 80/14
maylaş-	yağlanmak m.-қан <i>şapaq böki</i> 42/11
maylış-	yağlanmak m.-ip 27/8
maymağ	eğri ayaklı m.-raqmu 113/1
mayusane	(a.f. me'yûs-âne) meyus halde, meyusane m. 146/13
mazar	(a. mezâr) mezar m. 47/14
me	eh, yeter m. 168/12, 178/4
meclis	(a. meclis) meclis, toplantı m. 240/19, 290/7, 293/13, 298/11 m.-nifi 293/4 m.-ni 293/8

	m.-ke	262/3, 298/14, 307/2	
	m.-te	108/12, 110/20, 279/17, 280/11	
	m.-tin	244/1	
	m.-i	285/5	
	m.-ige	304/20	
	m.-ide	301/8	
medet	(a. meded)	medet, yardım	
	m. <i>küt-</i>	(yardım beklemek, medet ummak)	240/10
medikar	(f.?)	gündelikçi	
	m.-ğa	41/10	
mediniyet	(a. medeniyyet)	medeniyyet	
	m.-ke	32/9, 32/11	
meğrur	(a. mağrūr)	mağrur, kibirli, gururlu	
	m.	12/14	
meğrurlin-	(a.-u. mağrūr-lin-)	gururlanmak, kibirlenmek	
	m.-atti	23/20	
mehabet	(a. mahabbet)	muhabbet	
	m.	15/2, 15/16	
mehel	(a. mehl)	zaman, an, defa	
	m.	185/9	
mehelle	(a. maḥalle)	mahalle	
	m.	49/2, 151/3	
	m.-siniñ	18/2	
mehbus	(a. maḥbūs)	maḥpus, tutuklu	
	m. <i>bol-</i>	35/2	
	m.-larniñ	30/8	
mehkem	(a. muḥkem)	sağlam, dayanıklı	
	m. <i>bagla-</i>	17/13	
	m. <i>jum-</i>	26/6	
	m. <i>téñil-</i>	(sağlam bağlanmak, sıkı sarılmak)	26/11
	m. <i>tur-</i>	23/13, 79/10	
mehsulat	(a. maḥşûlât)	maḥsulat, ürünler	
	m. <i>al-</i>	116/5	
	m.-i bilen	252/20	
mehşet	(a. maḥşad)	maksat, amaç	
	m.-i <i>bolsa</i>	108/4	
	m.-ini <i>uḥ-</i>	(maksadını anlamak)	173/8
	m.-liriñge <i>yetküz-</i>	171/10	

mehpiy	(a. mahfi) gizli, saklı m. 33/18
mehmel	(a. muhmel, f. mahmel) kadife m. 172/5
mekkar	(a. mekkâr) hilekar, kurnaz m. 277/2
mekkarlık	(a.-u. mekkâr-lık) hilekarlık, kurnazlık m. <i>ki-</i> 270/21
mektep	(a. mekteb) mektep, okul m. 293/11, 295/14, 296/5, 301/9 m.-nifi 295/11 m.-ke 34/8, 37/11 m.-ler 288/7
mektiv	(a. mekteb) mektep okul m.-i 35/15, 290/2
mele	(a. mahalle) mahalle, yer m. 45/10, 59/11, 231/1 m.-nifi 102/3, 231/6 m.-ge 231/2 m.-de 52/1, 58/3, 59/9, 64/12, 99/18, 130/5, 131/6, 133/2, 145/7, 154/2, 160/3, 167/19, 241/20 m.-diki 69/16, 69/21, 77/18, 80/18, 93/2, 93/3, 105/5, 141/16, 172/10, 259/16, 281/20, 284/17 m.-din 69/19, 102/15, 211/20 m.-mizde 39/6 m.-mizdiki 37/11
Melike Dilsöz	(a. Melike) özel isim m.-ni 80/7
melum	(a. ma'lûm) malum, belli m. 5/5 m.-ğu 104/5 m. <i>bol-</i> 32/10, 94/18, 269/20 m. idi 78/4
melumat	(a. ma'lûmât) malumat, bilgi m.-ini 199/14 m.-larğa 230/21
memedan	demogok, atıp tutan m.-larnifi 266/15

Memetka

(Memet + aka) erkek ismi

m.-m 283/21

m.-mçu 283/18

Memtika

(Memet + aka) erkek ismi

m.-mu 286/6

m.-m 286/9

men

ben

m. 6/18, 6/19, 8/18, 9/3, 13/11, 14/16, 1616, 18/20, 30/16, 30/16, 30/19, 34/12, 35/1, 35/10, 35/17, 35/11, 37/10, 37/12, 37/16, 38/3, 38/7, 38/15, 40/3, 41/14, 42/20, 44/14, 47/7, 48/6, 50/9, 50/18, 51/3, 52/2, 52/6, 53/1, 53/8, 53/14, 54/7, 54/18, 55/17, 56/18, 57/10, 58/11, 58/19, 58/21, 59/12, 59/14, 62/6, 63/1, 64/5, 64/20, 65/1, 66/4, 66/6, 66/12, 69/1, 69/12, 70/14, 82/8, 83/17, 88/12, 89/8, 89/9, 91/2, 92/1, 98/16, 109/9, 123/13, 126/9, 129/3, 131/16, 136/7, 138/14, 138/19, 139/4, 139/9, 140/7, 146/1, 146/6, 147/16, 148/20, 149/13, 149/18, 152/3, 152/20, 153/3, 157/2, 158/2, 158/17, 166/14, 167/17, 168/11, 168/13, 168/19, 170/13, 171/1, 171/3, 171/11, 171/13, 172/15, 173/4, 173/7, 173/10, 173/14, 174/19, 175/13, 177/6, 177/15, 178/12, 178/16, 179/15, 179/19, 180/2, 180/7, 180/11, 180/15, 181/9, 182/8, 184/10, 185/6, 185/10, 186/17, 186/19, 187/2, 187/12, 187/17, 188/8, 191/5, 192/8, 194/16, 195/18, 197/6, 197/17, 198/1, 203/9, 204/15, 205/17, 207/15, 208/1, 210/5, 213/4, 214/11, 216/15, 217/13, 218/15, 218/16, 218/21, 220/2, 220/5, 220/12, 221/10, 221/21, 222/21, 223/20, 223/21, 226/19, 232/5, 243/7, 243/17, 244/14, 245/21, 246/9, 249/9, 250/9, 250/14, 251/3, 252/3, 253/6, 253/7, 253/11, 253/12, 255/16, 256/5, 256/21, 259/16, 261/13, 263/11, 264/4, 264/9, 265/21, 267/3, 267/5, 268/15, 268/17, 272/4, 274/3, 274/10, 275/11, 279/4, 280/11, 280/14, 281/11, 283/20, 284/9, 285/15, 287/7, 287/14, 287/15, 296/2, 296/15, 298/9, 300/4, 300/5, 300/7, 300/14, 301/6, 301/19, 303/21, 304/20, 305/11, 306/18

m. bilen 34/20, 240/11

m.-dek 12/15

m. için 63/17

mençu (va ben) 153/5

m.-ğu 171/20, 217/10

m.-ki 181/12

m.-mu 36/4, 36/14, 37/14, 38/19, 40/13, 42/16, 134/10, 148/2, 153/19, 153/19, 177/3, 177/18, 238/7, 262/8, 278/3, 276/18, 284/20, 286/19, 291/7, 302/21

m. emes 225/17

ménifî 11/17, 18/16, 36/17, 37/9, 42/13, 51/10, 51/21, 55/3, 56/11, 58/5, 58/7, 62/2, 63/3, 64/5, 64/9, 96/2, 96/2, 131/13, 133/14, 133/16, 133/20, 137/15, 140/4, 143/17, 145/3, 149/13, 153/7, 153/16, 154/1, 154/6, 154/17, 155/5, 158/7, 159/9, 170/15, 171/9, 171/18, 173/12, 177/8, 182/7, 182/19, 187/3, 191/7, 215/14, 218/15, 221/9, 222/15, 222/17, 223/2, 225/12, 226/10, 226/13, 232/12, 238/18, 239/1, 251/5, 269/17, 276/9, 277/3, 279/7, 306/14

ménifî bilen 134/15, 271/4

ménifî birla 133/19

ménifîmu 70/16, 178/2

méni 6/15, 13/5, 34/11, 37/6, 38/2, 40/7, 42/1, 44/13, 52/4, 55/8, 56/16, 59/13, 62/9, 64/7, 65/9, 111/7, 134/14, 135/14, 137/17, 139/1, 152/1, 160/16, 161/3, 169/18, 172/11, 172/15, 180/19, 186/8, 189/20, 190/12, 192/16, 197/9, 217/9, 217/14, 225/4, 246/16, 268/8, 283/12, 303/9

méniçu? 305/15

ménide 196/15

ménimu 171/18

m. 6/2, 35/9, 44/6, 44/14, 53/6, 57/4, 60/7, 61/19, 62/14, 65/20, 66/10, 69/10, 70/18, 89/6, 131/19, 135/15, 138/12, 139/5, 139/10, 139/13, 143/19, 178/11, 179/5, 183/8, 186/16, 189/18, 190/4, 224/21, 227/11, 232/6, 236/16, 239/21, 259/10, 264/8, 264/19, 267/14, 275/5, 297/17, 303/14

mañila (*sadece bana*) 9/1, 110/8, 271/5

m.-de 50/8, 132/3, 139/2, 151/16, 191/6, 191/11

m.-din 35/18, 36/3, 55/4, 64/8, 66/5, 129/9, 129/13, 285/16

m.-dinmu 31/14

méniñdinmu 134/9

méniñçe 146/14, 165/15

méniñçilik 52/1

méniki (*benimki*) 280/11

mençilik 9/20

menalik

(a.-u. ma'nâ-lik) manalı

m. *karış-* (*manalı bakışmak*) 206/15

meni

(a. ma'nâ) mana, anlam

m.-ler *çêçil-* 70/12

menilik

(a.-u. ma'nâ-lik) manalı, anlamlı

m. 165/10

menisiz

(a.-u. ma'nâ-siz) manasız, anlamsız

m. 13/10

menpiet	(a. menfa'at) menfaat, fayda	
	m. <i>toqum-</i>	96/6
	m. <i>yetküz-</i>	157/3
	m.-i üçün	279/20
	m.-ini	101/3, 104/13, 104/14, 110/9, 110/18
	m.-ige	115/15
menpuhine	bir çiçek ismi	
	m.	117/7
meñgü	ebedi, sonsuz	
	m.-ge <i>yaşa-</i> (<i>sonsuzla kadar yaşamak</i>)	26/20
meñiz	yüz, çehre, sima	
	m.-ifni	273/19
	m.-i	53/16, 172/19
	m.-idin	53/18
	m.-ige	213/13
	m.-lerini	86/18
meñseptar	(a.f. manşib-dâr) makam sahibi, mevki sahibi	
	m.-larniñ	63/4
merhum	(a.merhûm) merhum	
	m.	75/10
meriki	(a. merâsim?) merasim	
	m.-si	64/4, 187/15
	m.-sini	66/12
	m.-sige	181/14
	merkisige	166/14
	m.-side	161/16
mert	(f. merd) merd, yiğit, özü sözü doğru	
	m.	25/14
mertive	(a. mertebe) mertebe, derece ; defa	
	m.	98/5
mervayit	(a. mervârid) inci	
	m.	8/2
	m.-tek	16/7
mes	(f. mest) sarhoş	
	m.-mu?	268/7
	m.-mu sen	275/7
	m. <i>bol-</i>	58/14
	m. <i>ķil-</i> (<i>sarhoş etmek</i>)	49/15
	m.-ni	303/8

	m.-rek	269/3
meslig	(f.-u. mest-lig) sarhoşluk	
	m.-i <i>kél-</i>	183/17
	m.-ini	275/6
mesile	(a. mes'ele) sorun, mesele	
	m.	155/7, 273/3
	m.-ni	104/6, 108/12
	m.-de	104/8
mesilen	(a. meşelâ) mesela, misal olarak	
	m.	152/16, 154/12, 262/18
meskap	(a.u. mes + kap?) mesin üzerine giyilen ayakkabı	
	m.	52/19
meslihet	(a. maşlahat) maslahat, danışma, şura	
	m.	220/2
	m. bilen	248/12
	m. <i>al-</i>	236/9
	m. <i>bér-</i>	241/9, 271/13
	m.-im	161/8
	m.-i	59/17
	m.-lernif	177/15
meslihetleş-	(a.u. maşlahat-leş-) danışmak	
	m.-ken idtik	161/10
meslihetliş-	(a.u. maşlahat-liş-) danışmak	
	m.-eyli!	258/6
	m.-ip <i>qoy-</i>	278/4
	m.-ip <i>tur-</i>	200/10
mestun	(f. mestân) sarhoşlar, sarhoş gibi	
	m.	202/17
meşe	(< mana şu yer'den) işte burası	
	m.-ge (<i>buraya</i>)	186/3, 187/12
	m.-dila <i>qal-</i> (<i>burada</i>)	155/3
meşekket	(a. meşakket) meşakkat, zorluk, zahmet	
	m.-lerge	21/11
meşekketlik	(a. meşakket-lik) meşakkatli, zorluk, zahmetli	
	m.	75/15
meşik	(a. meşk) alıştırma, talim, idman, egzersiz	
	m. <i>qil-</i>	19/8

Meşrep**(a. Meşreb) özel isim**

- m. 122/6, 155/19, 155/20, 156/2, 166/1, 166/3, 166/4, 165/21, 166/7, 166/9, 166/12, 166/13, 167/20, 167/21, 167/21, 168/1, 168/3, 168/6, 168/10, 168/14, 168/17, 168/21, 169/2, 169/8, 169/13, 169/17, 170/2, 170/5, 170/16, 170/19, 171/6, 171/11, 171/17, 172/5, 172/10, 172/15, 172/18, 173/1, 173/18, 173/19, 174/9, 174/9, 174/9, 174/11, 174/13, 174/18, 175/1, 175/4, 176/18, 182/10, 182/10, 182/10, 182/12, 182/19, 188/21, 189/1, 189/1, 189/4, 189/19, 190/7, 190/9, 190/20, 190/21, 191/17, 192/7, 192/11, 193/16, 194/2, 199/16, 199/16, 200/9, 201/9, 201/10, 204/10, 206/8, 206/10, 214/15, 214/15, 214/16, 214/18, 214/19, 216/10, 216/11, 216/12, 220/3, 221/3, 221/4, 221/5, 221/10, 221/18, 222/4, 222/8, 222/13, 224/4, 224/4, 224/13, 224/14, 224/19, 226/15, 226/19, 227/8, 227/17, 227/20, 227/21, 228/3, 228/7, 228/11
- m.-nifi 122/7, 162/11, 190/11, 222/11, 227/5
- m.-ni 162/11, 178/9
- m.-ke 168/12, 170/17, 190/8, 192/7, 193/15, 194/1, 201/9, 222/13, 226/10

meşrep**(a. meşreb) yaradılış, tabiat ; ziyafet, şölen**

m.-ler 52/2

Metniyaz**erkek ismi**

- m. 73/17, 73/20, 74/18, 75/8, 78/13, 78/19, 79/11, 80/3, 81/2, 81/5, 81/21, 82/6, 82/18, 83/12, 84/1, 84/3, 84/21, 86/2, 86/5, 86/9, 86/16, 87/10, 87/15, 88/4, 88/12, 88/19, 89/15, 91/4, 91/10, 92/20, 93/4, 93/11, 94/16, 104/8, 104/15, 104/18, 105/1, 105/15, 106/6, 106/16, 107/6, 107/8, 107/15, 112/3, 113/12, 116/15, 117/4, 118/18, 119/5
- m.-la 99/9
- m.-mu 97/19, 105/6, 115/20
- m.-nifi 72/4, 72/12, 73/11, 74/12, 75/1, 77/12, 78/7, 82/9, 82/14, 83/16, 83/19, 84/10, 84/12, 88/15, 89/5, 89/13, 90/19, 95/16, 97/6, 98/14, 99/10, 100/15, 103/10, 104/10, 105/19, 106/21, 108/1, 111/13, 113/18, 114/1, 114/4, 114/20, 116/6, 118/15
- m.-nifmu 118/10
- m.-ni 74/4, 74/6, 79/7, 88/9, 99/1, 100/17, 104/13, 111/6, 113/8
- m.-ğa 75/12, 78/5, 79/4, 90/11, 97/1, 100/20, 103/16
- m.-gimu 80/20
- m.-din 112/9

Metniyaz ahun**Metniyaz hoca, bey, özel isim**

m. 106/14

mey**(f. mey) mey, içki**

m. bağla- 52/16, 151/9

	m. <i>bol-</i>	123/10
meydan	(a. meydân) meydan	
	m.-da	290/2
	m.-ida	26/17
	m.-larda	22/9
	m.-liriğa	21/9
	m.-liridiki	21/11
mejde	(a. mi' de) göğüs, mide	
	m.	95/4
	m.-sini	29/2
	m.-sini <i>tut-</i>	207/17, 211/16, 218/1
	m.-sige	224/7, 306/21
	m.-sige <i>bés-</i>	232/1
	m.-sige <i>ur-</i>	170/4
	m.-sidiki	173/1
meje	bu taraf, bu yer	
	m.-ge	294/6
mejer	bu taraf, bu yer	
	m.-ge	137/4, 137/7, 148/15, 156/1, 157/17, 196/4
	m.-de	105/15, 105/18, 215/1, 224/5, 255/5
	m.-diki	164/14
mejl	(a. meyl) meyl	
	m.-iñ	268/21
	m.-iñ <i>bolsa (istersen)</i>	269/1
	m.-i	138/12, 139/5
mejli	(a.u. meyl-i) peki, olsun, olur, kabul hoş	
	m.	14/17, 83/14, 92/14, 98/15, 138/1, 138/13, 139/6, 140/8, 142/5, 147/1, 184/21, 207/21, 279/12, 283/5, 293/3, 306/13
	m. <i>emesmu?</i>	142/18
	m. emse	142/10
mejüslin-	(a. me'yüs-lin-) umutsuzlanmak, ümitsizliğe düşmek	
	m.-idu	227/2
	m.-ip <i>mañ-</i>	228/7
mezar	(a. mezâr) mezar	
	m.-ğa	221/21
mezgl	(?) zaman	
	m.	200/4
	m.-de	72/6
	m.-liri	123/7

mezin	(a. mǎi'ezzin) müezzin m. 166/4 m.-niñ 160/15 m.-lermu 201/2 m.-lerge 202/13
mezze	(f. meze) lezzet, tat m. <i>al-</i> 96/6
mécit	(a. mescid) mescit m. 49/1 m.-niñ 93/1
méhman	(f. mihmân, mehmân) misafir m. <i>bol-</i> 306/9 m.-ni 31/4 m.-lar 308/3 m.-lar üçün 301/10 m.-larmu 309/6 m.-largâ 201/9
méhmanhana	(f. mihmân-hâne) misafir odası, otel m. 201/11 m.-niñ 204/3 m.-dimu 210/11
méhr	(f. mihr) sevgi, merhamet, acıma, dostluk m.-iñni 37/8 m.-ige 90/5
méhriban	(f. mihr-bân) sevecen m. 149/20
méhriwan	(f. mihr-bân) sevecen m. 21/15, 37/14, 38/18, 49/7, 75/10 m.-im 37/3 m.-imiz 307/19
méñ-	yürümeĸ, gitmek m.-iști 69/20 m.-iș kérek 75/7 m.-ip 197/6, 228/1 m.-ip <i>kel-</i> 102/6 m.-ip <i>ket-</i> 95/11 m.-ip <i>tohtap</i> 133/3 m.-ividi 183/6

miğ	(f. mîğ) çivi m.-lar 77/6
mikiyan	(f. mâkiyân) tavuk m.-ni 152/17
miğ	(f. mîğ) çivi m. <i>keğ-</i> (<i>çivi çakmak</i>) 208/21
milin-	bulanmak, batırılmak m.-ip 30/7
million	(fr. million) milyon m. 239/13, 264/21
millionlîgan	(fr.u. million-lîgan) milyonlarca m. 68/12
mitiğ	tüfek m. 19/20, 24/5, 229/15 m.-niñ 19/16 m.-ni 19/11, 19/17
minival-	binmek m.-idu 147/13 m.-! 164/21 m.-ip 267/2
minivél-	binmek m.-ip 112/4
minnet	(a. minnet) minnet m. <i>ki-</i> 183/15, 183/16
minut	(r.) dakika m.-çiçe 79/15, 95/1
miñ	bin m. 35/4, 61/19, 98/5, 156/14, 264/7, 292/13 m.-i 228/12
miñe	beyin m.-mni 184/3
miras	(a. mîrâs) miras m. <i>bol-</i> 78/17
miñlap	biner biner, binlerce m. 70/21 miñlap – miñlap 22/4, 29/16, 74/10
mirat	(a. murâd) murat, istek, dilek m. – <i>meñsetliriñge yetküz</i> - 171/9 m.-iñğa <i>yet-</i> 171/19

mirez	m.-imizğa yet- 118/1 (a.?) irinli yer, çıban, pislik
misal	m. 126/5, 186/15, 223/3 (a. mişâl) misal, mesela, örnek
mis – mislik	m.-ini 263/17 mızızlık
mive	m.-ini 82/7 (f. mîve) meyve m. piş- (meyvenin olgunlaşması) 134/18 m. yéy- 135/2 m.-ge 134/20 m.-siniñ 134/19
mivilik	(f.u. mîve-lik) meyvelik m. 101/19
miyiğ	bıyk m.-ida kül- 91/5, 271/20
mizi gül	bir çiçek ismi m. 117/7
mizilik	(f.u. meze-lik) lezzetli, tatlı m. 86/6
mo	(ç.) tarla ölçü birimi m. 238/2, 238/4, 238/5, 239/16
moçe	(ç.) tarla ölçü birimi m. 80/19
moğu	(ç.) cüzzam, bir hastalık adı m.-ni 195/8
moğur	(r.) tütün m.-ka 135/18
mol	bol, çok m. 100/10, 103/1, 103/6, 108/8, 110/3, 115/9, 117/17, 247/8, 254/15, 285/1, 287/16, 290/5, 290/13, 291/1, 292/5, 299/1, 304/14
molun	yabani kedi m.-lardek 210/13
momay	(r.) anneanne, yaşlı kadın m.-niñ 146/15, 147/1 m.-ğa 161/2 m.-larniñ 46/19
monçaq	boncuk, gerdanlık m. 182/14

	m.-lar	137/13
monek	kurtlanmış, çürümüş, büzülmüş meyve	
	m.	158/4
monu	(< mana bu'dan) işte bu	
	m.	189/17
mosi	kök, dip	
	m.-ni	72/8, 92/16
motabetçi	söz ustası, şakacı	
	m. <i>bol-</i>	156/5
motiber	(a. mu'teber) muteber	
	m.	71/6
	m.-liri	155/14
mozay	buzacı	
	m. -- <i>topak</i>	99/15
	m.-i	143/13
	m.-ini	156/11
mozaylık	buzacı	
	m.	264/13
mozdoz	(f. ?) kunduracı, ayakkabıcı	
	m. bilen	183/9
mozduzluk	(f.?u.) kunduracılık, ayakkabıcılık	
	m.	77/2, 77/12
	m. <i>kil-</i>	77/13
mozika	(r. < fr. musique) müzik	
	m.	195/10
möhörlük	(f.u. mühr-lük) mühürlü, damgalı	
	m.	187/10
möhür	(f. mühr) mühür, damga	
	m.	181/21, 187/18
	m.-i	182/3
möhürlük	(f.u. mühr-lük) mühürlü, damgalı	
	m.	181/4
mök-	gizlenmek, saklanmak	
	m.-üp <i>tur-</i>	188/8, 189/17, 209/21
	m.-üp <i>yat-</i>	207/13
	m.-kili <i>két-</i>	188/9
möldür	dolu	
	m.-dek <i>yag-</i>	24/20, 60/19

mõmin	sakin, dikkatli, yumuşak m. 243/19
mõri	(< müre) omuz m.-sige 287/21 m.-sige <i>sél-</i> (omuzuna atmak) 61/13 m.-side 85/18
mõşük	kedi m.-niñ 68/17
mu	bu m.-nu 143/10 m.-nda 123/14, 124/2, 196/16, 197/12 m.-nçe 139/17, 140/2, 221/2 <i>ançe</i> – <i>munçe</i> (biraz, çok değil, öyle böyle) 59/15, 132/14, 239/11 m.-çilik 167/3
muamile	(a. mu'âmele) muamele m. <i>ķil-</i> 89/20
muamililik	(a.u. mu'âmele-lik) muameleli m. 90/1
mubarekliş-	(a. mübârek-liş-) mübarekleşmek, kutlamak, tebrikleşmek m.-ip 205/3
mucu-	kemirmek, ezmek, zedelemek m.-p <i>ķoy-</i> 157/19
mucuval-	kemirmek, ezmek m.-ğan 144/10
muğemberlik	(a. ?u.) kurnazlık, sinsilik m. <i>ķil-</i> 156/11
muğembir	(a.?) kurnaz, sinsi m. 91/8
muhebbet	(a. maḥabbet) muhabbet, sevgi m. 15/13, 23/20, 49/8 m. <i>bol-</i> 139/11 m.-niñ 21/7 m.-i 24/1
muhim	(a. mühimm) mühim, önemli m. 17/20, 108/12
mulayim	(a. mülâyim) mülayim, sevecen, şefkatli m. 36/20, 48/11, 80/14 m. <i>ķara-</i> 55/16

mum	(f. mûm) mum m. 88/1
munapık	(a. münâfık) münafık m. 190/1 m. bilen 190/19 m.-nif 157/18 m.-ni 193/10, 194/20, 199/15
munasivet	(a. münâsebet) münasebet, ilişki, alaka m. bilen 108/4 m.-te 111/9, 115/17
munavu	(kaz.) işte bu, bu m. 196/20
munçaq	boncuk, gerdanlık m.-tek <i>paçiri-</i> 70/10
mundak	böyle m. 10/9, 14/5, 20/11, 33/2, 33/6, 34/1, 36/21, 38/7, 50/9, 59/1, 60/19, 66/4, 68/9, 70/17, 70/18, 73/16, 88/19, 104/17, 160/3, 186/19, 198/11, 240/2, 240/19, 244/18, 253/9, 266/17, 291/5, 293/21, 295/21, 298/21, 299/1, 300/2, 300/4, 305/19, 306/17 m.-la <i>emes idük</i> 50/16 m.-mu 36/10, 272/20
muñ	keder, üzüntü, hüznün m. <i>bér-</i> 68/18
muñluq	kederli, üzüntülü, hüznülü m. 68/19, 71/14
muñlun-	hüzünlenmek, kederlenmek, duygulanmak m.-up 175/10
muraciet	(a. mürâca'at) müracaat m. <i>qıl-</i> 20/16
murad	(a. murâd) murat, istek, dilek m.-ığa <i>yet-</i> 116/7 m.-imizğa <i>yet-</i> 59/3
musapir	(a. müsâfir) misafir m.-nif 107/7, 107/11, 112/1
musulman	(a.f. müselmân, müselemân, müsülmân) müslüman m. <i>bol-</i> 41/8
musulmançilik	(a.f.u. müsülmân-çilik) müslümanlık m.-nif 41/9 m.-qa 252/11

muş	(f. müşt) yumruk m. bilen 192/14 m.-tek tur- 6/15, 152/17
muşlavat-	(f.-u.) yumruklamak m.-kanda 224/13
muşt	(f. müşt) yumruk m.-ini 32/6
muştlişivat-	(f.-u.) yumruklaşivermek, yumruklaşmak m.-kan ademlerniñ 61/1
muştum	(f. müşt) yumruk m.-ini teñle- (yumruğunu sallamak) 189/2 m.-ini tur- (yumruğunu kaldırmak) 169/15, 209/12
muşu	(mana şu'dan) işte bu m. 16/15, 29/12, 40/18, 44/11, 45/15, 46/4, 52/1, 53/12, 56/21, 67/9, 72/4, 74/11, 75/5, 75/18, 76/9, 80/18, 86/8, 87/10, 96/13, 98/5, 108/4, 126/14, 127/1, 137/15, 141/9, 133/2, 133/19, 148/18, 149/6, 153/8, 153/18, 154/2, 162/10, 163/3, 163/17, 163/18, 165/11, 167/15, 167/16, 169/8, 172/1, 174/3, 177/10, 180/3, 180/5, 204/15, 207/12, 210/4, 210/10, 219/14, 223/2, 225/10, 231/1, 231/2, 242/12, 244/16, 249/17, 253/7, 253/11, 257/6, 259/16, 261/21, 264/2, 268/7, 270/18, 276/13 m.-miken? 179/14 m.-mu 198/5 m.-niñ 219/16 m.-ni 87/5, 243/15 m.-nila 131/2 m.-nimu 167/16 m.-niñğa 68/12, 161/19 m.-de 287/5 m.-nçe 220/19 m.-larniñ 191/10 muşundağ (şunun gibi, işte şöyle) 32/12, 42/19, 62/11, 128/12, 167/17, 168/4, 168/17, 198/10, 218/3, 223/8, 230/17 muşundağla 32/5, 32/8
muz	buz m.-dek 75/2, 86/8 m. téş- (buz deşmek, buz kırmak) 205/14 m.-din 62/10 m.-lar 16/6

muzay	buzağı m. 143/18, 144/3 m.-gimu 143/8
muzaylık	buzağılı m. 143/19
muzika	(r. < fr. musique) müzik m. 209/6, 211/4, 213/5, 214/3, 228/20, 232/8, 288/3, 288/12 m.-niñ 213/8
müdür	(a. müdür) müdür m. 34/10, 36/13, 115/12 m.-i 234/8, 296/14 m.-ini 294/2 m.-ige 278/20
müdür-	şaşkın şaşkın yürümek, sallana sallana yürümek m.-üp 60/18, 70/2, 70/3 m.-üp <i>ket-</i> (ayağı kaymak, dengesini kaybetmek) 60/18 m.-üp – müdürüp <i>két-</i> 70/2
müellim	(a. mu'allim) muallim, öğretmen m. 27/3, 29/1, 30/11, 30/16, 30/20, 33/10, 34/10, 36/15, 38/15 m.-niñ 27/1, 28/1, 28/10, 28/20, 30/1, 31/4 m.-ni 29/8, 38/10 m.-lernifi 32/12
müellimlig	(a.u. mu'allim-lig) muallimlik, öğretmenlik m.-im 36/17
mükçiyivér-	eğilivermek, eğilmek m.-ip 95/2
mükçüy-	eğilmek, kamburlaşmak m.-üp 43/6, 98/1 m.-üp <i>oltur-</i> 80/2
müküval-	saklanmak m.-dim 107/4 m.-di 105/10 m.-sam 106/8
müldürle-	temiz olarak, saflıkla, hissiz olarak, şaşkın şaşkın bakmak m.-p <i>qara-</i> 70/9
mülk	(a. mülk, milk) mülk <i>mal</i> – m. 153/18, 153/20 m.-i <i>bol-</i> 114/18 m.-imizge <i>qoşul-</i> 154/5

mümkün	(a. mümkün) mümkün m. 35/20, 49/21 m.-mu 67/11
müñgüz	boynuz m. <i>köz-</i> 71/12 m.-liri 71/5
müre	omuz m.-mni 139/14 m.-sini <i>tut-</i> 139/12, 186/18, 303/13 m.-sige 98/1 m.-sige <i>keç-</i> 167/6 m.-sige <i>sél-</i> 139/15 m.-side 106/3, 236/2, 245/4
müstehkemle-	(a.u. müstahkem-le-) sağlamlaştırmak, dayanıklı hale getirmek m.-p 102/21
müşkül	(a. müşkil) müşkül, zor, güç m. 13/1
müşük	kedi m.-tek 53/14 m.-niñkige <i>obşa-</i> 106/18
mütehem	(a. müttehem) suçlu; alçak, namussuz m. 191/17, 198/13, 228/5 m.-lermu 157/20 m.-lerde 159/10
mütehemlik	(a.u. müttehem-lik) suçluluk; alçaklık, namussuzluk m. 32/14
müzakire	(a. müzâkere) müzakere, görüşme m. 85710

N

nabatat	(a. nebâtât) botanik, bitki n. 263/15
	n.-niñ 263/16
nadan	(f. nâdân) cahil, bilgisiz n. 13/12, 14/12, 219/13
	n.-lar 13/18
nadanlık	(f.-u. nâdân-liķ) cahillik, bilgisizlik n. 32/11
nağra	(a./f. naķâre, naķķâre) davul n. 292/2, 292/4, 309/5
	n.-siĝa 177/3
nahayiti	(a. nihâyet) pek, aşırı, son derece n. 13/2, 17/6, 17/19, 24/1, 24/2, 24/4, 28/15, 33/14, 39/6, 47/4, 50/2, 52/9, 53/6, 60/20, 66/17, 70/1, 70/6, 84/11, 96/16, 103/1, 137/10, 157/5, 161/11, 162/14, 186/3, 196/1, 202/3, 216/7, 231/4, 245/18, 262/5, 263/1, 265/21, 286/11, 287/7, 298/6, 298/15, 299/6, 305/12, 307/3
naheķlik	(f.-a.-u. nâ-ħaķķ-liķ) haksızlık n. 196/6
nahşa	şarkı n. 57/21, 57/21, 98/3, 98/12, 204/1, 235/7, 254/8, 266/12, 266/17, 267/1, 272/9
	n. bilen 255/8
	n. ét- 58/20
	n. éyt- 13/2, 13/15, 15/5, 40/14, 43/16, 43/19, 51/6, 51/8, 51/21, 52/1, 56/16, 57/21, 67/10, 97/16, 123/8, 129/21, 136/12, 137/2, 138/2, 139/15, 149/17, 175/10, 217/8, 235/6, 254/16, 255/9
	n. oķal- 272/4
	n.-niñ 137/1, 150/1
	n.-ni 14/2, 51/16, 52/6, 271/21, 302/18
	n.-ĝa 13/12, 269/4, 302/17, 309/3
	n.-ñmi 14/16
	n.-si 43/10, 185/8, 268/11, 268/19, 302/12
	n.-siĝu 139/9
	n.-liri 51/3
	n.-lar 58/21
	n.-lardin 57/19
	n.-liriftizni 137/19
nahşıçı	şarkıcı, şarkı okuyan n.-nimu 302/19
nainsap	(f.-a. nâ-inşâf) insafsız n. 192/2
nam	(f. nâm) nam, ad, ün n. bér- 32/19
	n.-i 26/20, 115/11
	n.-i bilen 46/20
	n.-iĝa 115/18
namaz	(f. nemâz) namaz n.-digergiķe (ikinci namazına kadar) 40/5, 66/1
	n.-ĝa éyt- 60/1
	n.-imda 148/2
	n.-ini çüşür- 69/19

namrat	(f.-a. nâ-murâd) yoksul, fakir n.-largâ 86/14
nan	(f. nân) ekmek n. 28/18, 49/16, 85/21, 132/20, 141/18 n. için 221/15 n. çila- 180/13, 252/8 n. desse- (ekmek çiğnemek) 139/7 n. tile- 221/15 n. yağ- (ekmek pişirmek) 49/16, 178/1 n.-nif 206/1 n.-ni 94/8, 163/6, 221/17, 221/19, 262/19, 264/2 nénini 163/9, 180/5, 180/12
napak	(f. nâ-pâk) kusurlu, temiz olmayan n. 226/9, 226/17
narazi	(f.-a. nâ-râzî) memnun olmayan n. bol- 96/1
narazilik	(f.-a.-u. nâ-râzî-liğ) hoşnutsuzluk, itiraz n.-larni 104/12
nas	(f.?) çiğnemek için özel yapılmış tütün n. çek- 201/14, 241/1 n. çik- 253/19 n.-ni 82/18, 201/15
nasvil	(f.?) çiğnemek için özel yapılmış tütün n.-iğâ 82/15
naûmit	(f. nâ-ûmîd) ümitsiz n. 82/16
navat	(a. nebât) akide şekeri n. bilen 243/6, 304/10 n.-tek 171/7, 304/7 abi n.-tin 119/14
navatreñ	(a.-u. nebât-refñ) şeker türü ; yer ismi (?) n. suyi 118/18, 119/13
naynaqla-	oynamak; düzenbazlık yapmak n.-p 10/4
nazarit	(a. nezâret) nezaret n.-i 20/18
nazğit-	(f.-u. nâz-ğit-) nazlanmak, sallanmak n.-ip oyna- 51/1
nazlan-	(f.-u. nâz-lan-) nazlanmak n.-misafıçu 272/8
naznin	(f. nâzenîn) cilveli, güzel, sevimli n. 80/8
nazug	(f. nâzûk) nazik n.- ey 8/17, 179/17
nazuk	(f. nâzûk) nazik, hoş, narin n. 12/16, 50/2, 55/11, 55/15 n. iken-de 54/11
nazukçü	(f.-u. nâzûk-çü) nazik, nazikçe n. 129/15
ne	ne n. 15/8
neççe	kaç? n. 11/11, 15/3, 20/4, 29/20, 35/3, 39/5, 39/7, 40/10, 48/17, 62/18, 68/3, 68/6, 69/16, 72/8, 78/9, 78/17, 79/6, 79/7, 84/19, 85/17, 93/9, 95/1, 111/13, 111/16, 112/6, 114/16, 114/17, 118/13, 127/20, 128/9, 144/7, 152/17, 153/18, 160/20, 177/1, 185/9, 187/20, 187/21, 198/18, 201/19, 204/17, 208/7, 227/18, 239/2, 267/13, 281/18, 297/3, 308/12 n.-ni 65/6

nede	nerede? n. 128/13, 159/12, 179/20, 204/14, 214/17, 215/18, 231/10, 244/18, 245/6 n.-ken 295/10
nediki	neredeki n. 144/17, 256/19
nedin	nereden n. 32/1, 164/8, 179/15, 187/18, 231/8, 278/9, 295/7 n.-du 65/8
nege	nereye n. 5/16, 29/17, 35/3, 70/11, 73/4, 126/13, 140/19, 141/8, 145/11, 146/5, 149/5, 149/8, 152/1, 160/1, 160/10, 180/9, 188/3, 191/7, 214/6, 214/17, 214/20, 245/12, 274/6, 277/17
neğ	(a.?) peşin, tam n. 9/1, 9/1, 265/3, 268/21, 274/12
neğatalık	ne kadar n. 63/14
neğatarlık	ne kadar n. 43/16, 48/20
neğilay	(f.-u. ne/nâ-ğolay) kolay olmayan, zor n. 203/9
neğiş	(a. nağş) nakış n. bilen 151/4
nem	(f. nem) nem n. 74/1, 81/9 n.-niğ 262/10 n.-ni 261/11, 261/12
nemleş-	(f.-u. nem-leş-) nemlenme n.-ken 101/19
nemuniçi	(f.-u. nümüne-çi) yenilikçi, yenici n. 291/9, 291/10, 302/4 n. bol- 107/12, 107/16, 255/15, 290/6 n.-ler 304/20 n.-larniğ 292/6 n.-lerdin 301/21, 302/3
nepis	(a. nefes) nefes n.-i 93/7
nepret	(a. nefret) nefret n. bilen kara- (nefretle bakmak) 196/8
neps	(a. nefis) nefis n.-ini 49/21, 86/11
neri	nerde, nereye n.-ge ur- 169/1
nerse	nesne, şey n. 24/2, 47/5, 59/5, 73/16, 109/1, 198/1, 281/15 n.-di 243/5 n.-niğ 38/10, 141/20 n.-ni 109/2 n.-ge 107/14 n.-fni 274/3, 285/6 n.-si 148/18 n.-ler 47/1, 47/3, 113/20, 132/14, 160/2 n.-ler bilen 78/15 n.-lerniğ 27/16, 159/7 n.-lerni 41/19, 166/15, 201/8 n.-lerge 77/11, 153/16 n.-lerdin 87/4, 115/2 n.-lirini 78/5, 80/6, 149/11, 226/11, 227/8 n.-liridin 116/4

	<i>bir nerse</i>	46/20, 49/8, 50/17, 83/8, 132/4, 147/6, 147/18, 61/15, 230/1, 243/3, 300/7
	<i>bir nersidin</i>	34/6, 69/10
	<i>bir nersilerini</i>	144/18
	<i>bir nersilirini</i>	143/20
	<i>her nersini</i>	14/14
	<i>her nersige</i>	78/19
	<i>h�c nerse</i>	35/10, 49/8, 50/6, 77/21, 84/9, 147/11
nesiv	(a. naşib) hisse, pay, nasip	
	n.-imiz	156/16
nesl	(a. nesl) nesil	
	n.-i	184/14
neşsi	(?) esrar	
	n.-ni <i>�ik-</i>	210/16
neşter	(f. neşter, nişter) neşter, iğne, yılan dili	
	n.-dek	48/16, 66/15
neyze	(f. neyze, n�ze) mızrak	
	n.	22/10, 22/20
neyzi	(f. neyze, n�ze) mızrak	
	n.	22/3, 40/5, 93/19
	n.-lirini	22/4
neyzi�i	(f.-u. neyze-�i) mızrak�ı	
	n.-lermu	22/13
nezir	(a. nez�r) �l� g�m�ld�kten sonra verilen yemek	
	n.-de	145/7
	n.-i �c�n	181/16
	n.-ini	66/13, 66/17
	n.-ige	187/15
n�	(kaz.) ne	
	n. <i>bol-</i>	211/8
	n. idi	196/6
n�m	(f. nem) nem	
	n.-i <i>k�t-</i>	258/20, 283/13
	n.-ini	257/15, 261/5
n�ri	�te	
	n.	267/13
	n. <i>bol-</i>	230/16
	n. <i>tur-</i>	189/3
	n.-da <i>tur-</i>	25/9
	n.-dinla	105/10, 222/12
	n.-�i bilen	267/11
	n.-rak (<i>biraz �teye</i>)	90/18, 119/9, 197/6
ni	ne	
	n.	173/14
nignar	petek	
	n. bilen	9/16
nika	(a. nik�h) nikah	
	n.	201/20, 222/20
	n. <i>bol-</i>	155/16
	n. <i>�il-</i>	155/15, 186/9, 251/15
	n.-din <i>�ayt-</i>	205/3
nikali�	(a.-u. nik�h-li�) nikahlı	
	n.	201/8
ni�ta-	diziyle vurmak, ezmek, sıkılaştırmak	
	n.-p <i>bağla-</i>	99/13
nim	ne, nasıl	
	n.	160/12
	n. <i>bol-</i>	119/4, 169/21, 188/21, 188/21, 207/21, 211/17, 214/16, 228/1

nimançe

(< nime + ançe) niye okadar

n. 47/20, 168/3, 246/4

n.-la 145/21, 229/19

nime

ne, niye

n. 29/17, 35/11, 36/8, 36/15, 49/13, 54/6, 61/17, 63/10, 64/20, 103/18, 110/10, 113/1, 137/18, 139/17, 140/2, 143/9, 144/17, 146/9, 147/16, 151/13, 154/16, 156/4, 157/15, 160/12, 163/1, 163/11, 166/13, 169/11, 171/17, 172/17, 174/5, 177/14, 183/19, 186/14, 189/9, 189/15, 190/8, 190/16, 191/11, 191/13, 191/20, 192/16, 192/21, 194/1, 214/16, 215/4, 218/6, 225/3, 227/15, 228/1, 229/11, 230/7, 236/5, 238/20, 240/2, 243/4, 245/2, 245/13, 247/4, 251/21, 251/21, 259/11, 260/12, 264/4, 267/12, 268/7, 268/16, 269/13, 270/16, 273/9, 274/8, 275/7, 275/11, 280/8, 281/13, 288/14, 293/13, 294/3, 295/12, 303/14

n. *bil-* 274/4

n. *bol-* 73/1, 82/4, 90/21, 98/5, 110/8, 138/16, 138/17, 139/4, 146/4, 221/6, 232/11, 260/11, 269/10, 275/12, 278/12, 280/9, 284/6, 295/1, 297/14,

n. *boptu* 160/17, 176/20, 285/12

n. *de-* 32/19, 54/16, 56/1, 56/5, 64/10, 65/18, 66/2, 107/1, 137/9, 138/19, 142/3, 162/12, 171/11, 184/5, 184/8, 191/2, 191/20, 191/21, 216/18, 231/13, 243/17, 250/2, 266/19, 268/18, 275/5, 285/9, 286/7, 303/4

n. *kil-* 8/15, 65/4, 81/16, 81/18, 82/21, 104/4, 106/14, 107/5, 107/8, 124/7, 126/6, 128/16, 135/12, 143/1, 153/17, 163/10, 170/5, 170/11, 188/15, 190/1, 193/13, 215/12, 219/7, 237/21, 238/1, 239/10, 240/5, 280/17, 293/20, 301/17

n. *ekenligiñni* 180/16n. *ikenlig* 38/11, 192/8, 215/14n.-*kengu* 192/10n.-*kensen* 157/16, 237/16, 263/18n.-*kensena* 16/15

nimilekende 173/8, 245/13

n.-*ni* 34/8, 168/8, 190/15, 261/2n.-*ge* 104/3, 159/16n.-*da* 165/5n.-*de* 78/6n.-*din* 296/13n.-*ki* (*ne gibi*) 49/20n.-*fimi* 172/21n.-*sige* 159/10

nime – nime 264/12

n.-*sen* 294/8n.-*digen* 134/17, 190/5

nime

nesne, şey, eşya

n.-*ler* 45/1, 159/1n.-*lerni* 64/8n.-*large* 144/17*bir nime* 106/1, 132/4, 156/13, 242/15, 265/15, 265/16*bir nime bér-* 142/12*bir nime de-* 33/12, 34/4, 135/14, 135/15, 228/13*her nime bol-* 32/5*héç nime* 222/9*héç nime bilen* 55/20, 282/7*héç nime bilme-* 152/1, 252/3, 266/11*héç nime bolmi-* 146/11*héç nime dé-* 89/1, 296/2*héç nimini* 135/4, 138/10, 285/17*héç nimisi* 155/2

nimiş

neden, niye

n. *boptiken* 303/20

nimişke	n. <i>ki-</i> 257/6 neden n. 31/5, 33/13, 42/19, 44/13, 54/11, 54/15, 59/13, 72/10, 86/14, 103/12, 108/11, 134/1, 134/3, 135/6, 136/2, 139/3, 139/10, 146/2, 152/5, 154/6, 165/14, 170/17, 177/19, 198/15, 198/17, 204/20, 225/11, 245/9, 249/13, 278/18, 279/2, 285/20, 296/11, 297/16, 300/3, 300/13
nipizlitiş	n.-mu 75/15, 218/2 (?) zarifletme, narin hale getirme
nisbiten	n.-ke <i>başı-</i> 67/16 (a. nisbeten) nispeten
nisi	n. 114/14 (f.?) borç
nişanla-	n. <i>ber-</i> 265/21 (f.-u. nişân-la-) nişanlamak, işaretlemek
Niyaz	n.-p 101/9 n.-ğan (<i>özi nişanlığan çolağ tamni</i>) 25/12 (f. Niyâz) erkek ismi n. 234/13, 241/4, 241/7, 241/8, 241/12, 241/16, 242/3, 242/9, 242/14, 242/19, 243/2, 243/5, 243/10, 243/12, 243/19, 244/3, 244/7, 244/11, 244/14, 259/2, 259/9, 269/5, 269/9, 269/11, 269/15, 269/19, 270/3, 270/7, 270/13, 270/18, 270/20, 271/2, 271/11, 273/8, 274/3, 275/5, 275/9, 293/12, 293/21, 294/2, 294/6, 294/10, 294/13, 295/4, 295/15, 295/21, 296/2, 296/5, 303/17 n.-mu sen? 241/5 n.-ğu? 268/6 n.-can 269/4, 269/8, 271/14, 271/16, 273/5 n.-niñ 241/2, 268/4, 268/11, 268/19, 269/3, 271/18, 275/10, 303/2 n.-ni 275/13 n.-ğa 239/11, 270/15
Niyaz aħun	(f. Niyâz-â`und) erkek ismi (Niyaz bey, Niyaz hoca gb.) n. 273/3 n.-dek 273/2
niyet	(a. niyyet) niyet n. <i>ikenligi</i> 192/19 n. <i>ki-</i> 92/21 n.-ni 192/13 n.-i <i>buzıq</i> 226/6 n.-ini 294/15 n.-lerniñi 187/2
noçi	yüksek, yüce, gözü pek, cesur n.-sen 169/17, 170/6, 221/10 n.-larnimu 199/8
nogay	kepçe n.-ni 131/5 n.-da 140/5
noħta	dizgin n. 260/9 n. bilen 224/14 n.-sini 221/5
noħu-	dürtmek, dokunmak n.-p 152/14
nomér	(ita. numara, fr. numéro) numara n. <i>bér-</i> 96/4 n. <i>él-</i> 110/14, 255/11, 255/12 n.-i 109/3 n.-ini 108/16, 110/15
nomuniçi	(f.-u. nümüne-çi) yenilikçi, yenici n. <i>bol-</i> 255/16

nomus	(a. nâmûs) namus n. <i>qil-</i> (<i>utanmak</i>) 296/13 n.-ni 20/11 n.-ka 296/12 n.-i 86/10
noyabr	(fr. novembr) Kasım ayı n. 26/21
növit	(a. nevbet) nöbet, sıra n.-ifdin 198/17 n.-i 61/19
nuqsan	(a. nuqsân) noksan, eksik, kusur n. <i>qoy-</i> 13/3
nuқта	(a. nuқта) nokta n. 175/5 n.-ga 29/11
Nur	(a. Nûr) erkek ismi n. 130/9, 130/14, 136/12, 137/12, 138/1, 139/14, 140/15, 141/13, 141/20, 144/18, 148/13, 149/13, 155/7, 155/8, 161/15, 162/19, 163/7, 164/13, 178/21, 188/6, 188/9, 188/16, 189/2, 190/10, 194/12, 194/13, 196/5, 207/12, 211/8, 212/12, 216/9, 219/1, 220/16, 230/8, 231/19 n. <i>bilen</i> 222/21 n.-mu 204/13, 204/19 n.-nif 144/13, 161/4, 185/8, 186/18, 195/12, 195/14, 199/15, 204/18, 212/15, 216/1, 232/10 n.-ni 149/3, 162/8, 193/7, 193/11, 195/18, 196/19, 218/13 n.-nimu 220/16 n.-ga 130/17, 130/13, 133/1, 140/5, 142/16, 149/2, 155/9, 155/16, 161/13, 161/21, 162/9, 162/12, 180/3, 188/14, 189/2, 190/14, 192/2, 193/1, 195/8 n.-lar 207/11 n.-larga 196/17
nur	(a. nûr) nur, ışık n. <i>bér-</i> 68/4 n.-i 16/5, 69/8 n.-i <i>yaltira-</i> 93/12 n.-ini <i>çéç-</i> 68/5 n.-ini <i>silkít-</i> 28/10 n.-lirini 81/8
nurğun	çok n. 17/19, 39/6, 42/19, 84/18, 115/2, 116/5, 117/21, 165/20, 274/13 n. <i>bér-</i> 299/7
nursızlan-	(a.u. nûr-siz-lan-) nursuzlanmak, ışısız kalmak, ateşi sönmeye başlamak n.-ğan <i>otni</i> 57/10
Nurum	erkek ismi n. 122/3, 128/13, 129/5, 129/10, 130/3, 130/11, 131/4, 131/8, 131/14, 133/1, 133/3, 133/6, 133/11, 133/15, 133/18, 134/3, 134/8, 134/10, 134/15, 134/18, 135/1, 135/3, 135/8, 135/12, 136/2, 136/5, 136/10, 137/2, 137/4, 137/6, 137/8, 137/9, 137/12, 137/17, 137/21, 138/16, 138/19, 139/3, 139/8, 139/11, 140/7, 140/9, 140/17, 140/20, 142/3, 142/4, 142/8, 142/20, 143/15, 143/17, 144/9, 145/1, 145/2, 146/9, 146/8, 146/12, 146/14, 146/18, 147/8, 148/14, 148/15, 149/17, 162/21, 163/2, 163/10, 163/13, 164/6, 164/9, 164/17, 164/20, 165/6, 165/10, 166/9, 177/14, 178/20, 179/5, 185/18, 185/19, 186/2, 186/10, 186/20, 186/21, 187/5, 187/6, 187/11, 187/19, 187/21, 188/3, 188/18, 189/3, 189/5, 189/10, 189/21, 190/3, 190/5, 190/11, 190/16, 191/3, 191/7, 191/13, 191/18, 191/21, 192/4, 192/14, 192/16, 193/4, 193/8, 193/12, 193/19, 194/6, 194/11, 194/15, 195/13, 195/13, 196/1, 196/8, 197/8, 197/9, 197/13, 209/7, 209/8, 209/17, 209/20, 210/4, 210/7, 210/10,

210/14, 210/16, 210/20, 211/4, 211/6, 211/9, 211/13, 211/15, 211/19,
213/6, 218/4, 218/15, 231/20, 231/21, 232/1, 232/12

n.-mu sen? 209/16

n. bilen 129/18

n.-niñ 129/11, 129/16, 140/5, 149/10, 180/19, 211/13

n.-ni 128/21, 141/9, 160/19, 193/5, 193/18, 209/16, 220/13

n.-ğa 137/13, 141/7, 147/4, 147/17, 148/12, 161/1, 165/3

n.-lar 218/6

n.-larniñ 200/12

n.-larga 178/17

Nurumka

(Nurum + aka) Nurum abi

n. 133/8

O

o	oh, bir ünlem
	o. 54/6
obdan	(f.?) iyi
	o. 13/13, 102/20, 126/11, 199/10, 220/5, 235/11, 239/7, 240/9, 249/2, 250/21, 270/4, 286/12, 302/16
	o. <i>iken</i> 254/11
	o. <i>añla-</i> 10/7
	o. <i>bil-</i> 252/1
	o. <i>bol-</i> 132/16, 211/3, 249/17
	o. <i>boptiken</i> 160/8
	o. <i>kör-</i> (<i>sevmek, saymak</i>) 90/2, 171/13
	o. <i>kil-</i> 142/1
	o. <i>tur-</i> 140/18, 245/17
	o.- <i>rağ</i> 114/1, 147/6, 195/5, 240/13, 253/2
oçak	ocak
	o.- <i>ka</i> 46/6
	o.- <i>ta</i> 200/7
oçim	(< oçum) avuç
	o.- <i>ığa</i> 79/16
oçuk	açık
	o. 52/17, 245/1, 271/5, 271/7
	o. <i>çiray</i> (<i>güler yüzlü</i>) 66/10
oğa	zehir, ağı
	o. <i>kayna-</i> 127/7, 127/10
oğak	orak
	o. 91/13, 162/19, 167/21, 267/6
	o. <i>sal-</i> 72/10, 75/1
	o. <i>tég-</i> 72/14
	o.- <i>ni</i> 94/8, 95/1
	o.- <i>i</i> 76/5
oğu	zehir
	o.- <i>sini kañnit-</i> 170/21
oğul	oğul, erkek çocuk
	o. 75/10, 132/7, 149/8, 200/15, 214/14
	o.- <i>de</i> 183/21
	o.- <i>niñ</i> 52/3, 215/13
	o.- <i>um</i> 37/9, 89/9, 131/20, 186/15, 306/14
	o.- <i>umni</i> 38/1, 306/19
	o.- <i>iñiz</i> 27/5, 177/1
	o.- <i>uñ</i> 37/4, 37/15, 38/18, 266/6
	o.- <i>uñkende</i> 306/15
	o.- <i>uñni</i> 38/9
	o.- <i>i</i> 5/16, 70/1, 89/3, 116/11, 122/9, 122/14, 178/21, 229/21, 234/5, 234/13, 239/11
	o.- <i>imu</i> 89/21
	o.- <i>imikin</i> 183/7
	o.- <i>ığa</i> 186/9, 204/12
	o.- <i>liri</i> 20/12
	o. - <i>kız</i> 272/17
oğul – bala	erkek evlat
	o. 66/12, 141/17
oğur	hırsız
	o.- <i>liri</i> 30/3

oğurluk	hırsızlık	
	o.	267/16
	o.-nimu	32/4
	o.-lar	32/14
oğurla-	çalmak	
	o.-vatidu	125/11
	o.-p <i>kél-</i>	170/7
	o.-p <i>koymay</i>	11/16
oğurlaş	çalma, hırsızlık	
	o.-ka <i>başla-</i>	125/4
oğurlı-	çalmak	
	o.-difiz	198/15
	o.-ğan (<i>su o.-ğan kim iken</i>)	198/16
oğurluş-	çalmak, hırsızlık yapmak	
	o.-up	127/4
oğri	hırsız	
	o.	32/21, 33/8, 62/20, 63/4, 63/5, 63/8, 65/15, 128/6, 193/2, 221/10, 274/1
	o.-mu?	199/6
	o.-mu	199/5
	o. <i>bol-</i>	32/18
	o.-ken	216/7
	o.-nifi	259/10
	o.-ğa	191/10
	o.-lar	32/16, 128/7, 230/21
	o.-larnifi	199/2
	o. - <i>yalğan</i>	220/3
oh	bir ünlem, of, oh	
	o.	129/16, 130/13, 308/11
oho	bir ünlem	
	o.	43/16, 58/20, 88/9
oğan-	uyanmak	
	o.-ğan (<i>uykudin o.-ğan kıyapette</i>)	179/8
oğla-	uyumak	
	o.-p <i>kaptu</i>	42/6
oğlavat-	uyumak	
	o.-қан (<i>öymin buluñida o.-қан avaq puşkaç möşükniñi</i>)	68/17
oğşa-	benzemek	
	o.-ymen	176/16, 296/12
	o.-ydu	91/2, 149/3, 172/8, 230/15, 296/10
	o.-mdu	263/15
	o.-ydiğan	68/12, 106/18
	o.-ytti	57/15
	o.-maydu	91/18
	o.-maytti	75/15
oğşaş	benzer, aynı	
	o.	37/15, 56/10, 60/7, 62/7, 62/14, 65/20, 77/10, 86/17, 90/15, 100/6, 115/2, 164/4, 188/18, 198/18, 198/19, 199/1, 199/7, 226/7, 226/8, 228/12, 267/18, 287/18, 291/7, 292/20, 295/16
	o.-la (<i>aym halde, aymıs</i>)	46/20, 86/14, 93/16
	o. <i>kal-</i>	61/8
oğşat-	benzetmek	
	o.-ti	56/5
ok	ok, kurşun, mermi	
	o.	17/2, 24/20
	o. <i>teg-</i>	24/11, 24/18
	o. <i>yé-</i>	25/9
	o.-tin	18/7, 24/7

	o.-i	25/7, 26/1
	o.-lar	25/13
	o.-larniň	24/17, 25/15
	o.-liri	24/8
	o.-liriniň	24/5
oķ-	(< oķup al-) okumak	
	o.-almaymen	272/4
	o.-almaysen	280/15
oķet	iş, meslek	
	o. <i>ķil-</i>	48/18
oķi-	okumak	
	o.-!	181/5, 272/3, 280/18
oķu-	okumak, tahsil görmek	
	o.-şuvatidu	254/7
	o.-dum	37/13
	o.-dufi	239/4
	o.-ymen	239/5, 247/4
	o.-ydu	60/21, 181/9, 280/19, 299/1, 301/21
	o.-sun!	272/3, 272/7
	o.-p	239/7
	o.-p <i>ber-</i>	181/9, 262/5, 272/6, 280/14
	o.-p <i>ķel-</i>	252/1, 281/19
	o.- <i>ğan savaķdaşliriniň</i>	30/1
	o.- <i>gunum</i>	35/3
	o.- <i>gunumğa</i>	35/4
oķuş	okuma ; okula gitme	
	o.-ni <i>bil-</i>	59/9
	o.-ni <i>ügen-</i>	280/17
	o.- <i>ka başli-</i>	204/2
	o.- <i>ka kir-</i>	36/21, 37/12
oķut-	okutmak	
	o.-sam	38/1
	o.-up <i>ķoyay</i>	132/6
	o.- <i>kan idiň</i>	38/2
	o.- <i>maķçidim</i>	280/11
oķutķuçi	öğretmen	
	o. <i>bol-</i>	31/20
	o.-niň	31/15
oķutķuçi	öğretmenlik, okutuculuk	
	o.	35/1
oķuval-	(< oķup al-) okumak	
	o.-ay!	
ol-	sarılmak	
	o.-usen	197/21
ola-	çevrelemek, toplanmak, birikmek	
	o.-şti	105/20
olta-	otur, dur	
	o.-!	130/13, 141/7, 250/10
oltağuzul-	yerleştirilmek, oturtulmak	
	o.- <i>ğan zilçiniň</i>	208/9
oltar-	oturmak, yerleşmek	
	o.-di	102/15, 119/9
	o.-!	156/5, 160/10, 255/5
	o.-sun!	151/12
	o.- <i>ğim ķel-</i>	133/21
	o.- <i>ğinini ķör-</i>	105/11

oltur-	oturmak	
	o.-upsengu	176/5
	o.-ğan	48/15
	o.-di	87/13
	o.-di-de	31/12
	o.-udu	47/10, 131/9, 137/12, 241/7, 269/9
	o.-umiz	206/6??
	o.-uşudu	130/14, 246/14
	o.-uñlar	246/11
	o.-up	32/7, 95/3, 106/17, 112/12, 137/11, 145/5, 175/10, 176/9, 249/11, 269/8
	o.-up <i>bérimiz</i>	306/9
	o.-up <i>két-</i>	172/7, 270/13, 303/6
	o.-up <i>köz-</i>	125/13, 224/3, 238/7
	o.-ğanda	179/8
	o.-udıgan <i>vahı</i>	92/3
	o.-ğan	74/, 79/14, 80/2, 90/1
	o.-ğini <i>olturğan</i>	48/15
	o.-atti	17/5, 40/3, 112/2
	o.-attide	98/3
	o.-uptiken	35/9
	o.-maydu	112/18
	o.-alamduq	20/9
olturğuz-	oturtmak	
	o.-udu	223/17
	o.-up	220/7
olturğuzivét-	oturtmak	
	o.-ip	88/15
olturuş	oturma, oturuş	
	o.-ni	293/5
olturuş-	oturmak	
	o.-uplıgu	269/6
	o.-idu	40/16
	o.-up	119/13
	o.-up <i>kal-</i>	33/10
olturuval-	(< oturup al-) oturmak	
	o.-di	109/5
olturuvél-	(< oturup al-) oturmak	
	o.-ip	167/4
olturuvét-	oturmak	
	o.-imen	169/20
	o.-ip	170/3
oma	(< orma) biçme, ekin	
	o.	43/10
	o. <i>or-</i>	51/14, 85/20, 91/2, 91/15, 92/12, 95/4, 97/4, 163/17, 173/11
	o.-ni	43/11
	o.-ğa <i>çüş-</i>	85/11
	o.-ğa <i>kiriş-</i>	94/17
	o.-ğa <i>yet-</i>	43/21
	o.-siğa <i>çüş-</i>	95/13
omiçi	orakçı	
	o.	43/20, 73/3, 95/2
	o.-largâ	41/3
oma maşinisi	(u.-r.) biçer döver	
	o.	114/16
on	on	
	o.	25/8, 25/16, 41/16, 41/19, 51/10, 59/17, 78/9, 79/15, 84/4, 95/14, 101/14, 107/16, 152/17, 153/1, 227/18
	o.-din <i>birini</i>	41/4

	o.-çe <i>kişi</i>	23/16	
onbeş	on beş		
	o.	79/15, 95/15, 97/4	
onbeş miñ	on beş bin		
	o.	163/14	
onbéşi	onbaşı, bir ünvan		
	o.-ğa	159/4	
	o.-liriñğa	157/17	
	o.-liri	216/10	
	o.-lirini	231/6	
ondağ	onun gibi, öyle		
	o.	173/7	
onikki	on iki		
	o.-ge	152/9	
onla-	onlamak		
	o.-p (<i>onlarca</i>)	73/18	
	o.-p – onlap	295/2	
ontört	on dört		
	o.	97/5	
oñ	sağ		
	o.	151/5, 232/17, 235/2, 254/5, 258/14	
	o.-da	12/11, 15/8, 74/1, 85/3	
oñla-	onarmak, düzeltmek, tamir etmek		
	o.-p <i>qoy-</i> (<i>tamir etmek</i>)	132/17	
or-	biçmek		
	o.-di	95/4	
	o.-usen	175/11	
	o.-usiz	92/12, 92/14, 92/16	
	o.-up	43/11, 299/4	
	o.-up <i>éliš-</i>	72/9	
	o.-up <i>bol-</i>	162/20, 162/21	
	o.-up <i>bér-</i>	95/19	
	o.-up <i>tur-</i>	166/12	
	o.-idiğan <i>vahıidin</i>	72/7	
	o.-ğan (<i>oma o.-ğan ezmet idük</i>)	51/14	
	o.-ğanmidim	296/15	
	o.-ğan idi	95/12	
	o.-ğanmikenmiz	127/11	
ori	çukur, kuyu		
	o.-sini	30/8	
ora-	sarmak		
	o.-!	135/9	
	o.-p	73/21, 94/8, 243/10	
	o.-p <i>al-</i>	30/20	
	o.-p <i>qoy-</i>	220/21	
oral-	sarılmak, çevrilmek, ambalajlanmak		
	o.-ğan	71/5, 243/3	
oraval-	sarmak		
	o.-ğan (<i>etrapimni o.-ğan hadisilerdin</i>)	42/1	
ordi	yuva, ocak		
	o.-ğa <i>jügür-</i>	158/3	
ori-	biçmek		
	o.-di	163/16	
	o.-sañ	163/1	
	o.-may	170/18	
	o.-ğan	65/14, 65/20, 159/9	
	o.-ğandin	164/4	
orival-	kuşatmak, çevirmek, sarmak		
	o.-ğan (<i>ñıyalini o.-ğan puşayman ve égir hesretler</i>)	74/16	

orivét-	o.-ğan (<i>bélige o.-ğan ağamça bilen</i>) 212/14
	biçmek
ornaş-	o.-imiz 95/21
	yerleşmek
	o.-қан (<i>etrapıǵa o.-қан gomindanniñ</i>) 16/10
orniçilik	o.-қан (<i>sazlıkniñ şimalıǵa o.-қан şapka kirip kettük</i>) 17/17
	yerleşik, orta yer, yerleşilmiş yer
	o. 95/11
ornut-	yerleştirmek
	o.-up <i>al-</i> 18/4
	o.-up <i>koy-</i> 28/8
ortaq	ortak
	o. 143/11
ortaqçı	ortak, ortakçı, yarıcı
	o. 41/10, 44/5, 44/14
	o.-niñ 144/19
ortaqçılık	ortakçılık
	o. <i>kil-</i> 39/9
oru-	biçmek
	o.-vatimengu 163/3
	o.-vatu 162/10
	o.-p 39/14, 163/15
	o.-p <i>éliš-</i> 72/9
	o.-p <i>bér-</i> 95/19
oru-	sarmak, çevrelemek
	o.-p 92/4, 105/15
	o.-diǵan (<i>taǵni o.-diǵan nimiler</i>) 45/1
	o.-ğan (<i>sim o.-ğan qamçisi bar</i>) 64/15
orun	yer
	o. 76/17, 90/13, 133/2
	o.-mu 36/19
	o. <i>idi</i> 17/20
	o. <i>al-</i> 26/18, 71/10, 116/19
	o. <i>bér-</i> 29/10
	o. <i>tép-</i> 23/11
	o. <i>tut-</i> 68/1
	o.-niñ 146/18
	o.-ǵa 72/14
	o.-da <i>yat-</i> 252/10
	o.-i 235/3, 259/12, 273/3
	o.-imi <i>kil-</i> 144/6, 197/3,
	o.-iǵa 44/3, 62/20, 100/2, 283/20, 288/6
	o.-iǵa <i>sél-</i> 19/16, 19/18
	o.-ida 186/6
	o.-ida <i>kél-</i> 109/1
	o.-ida <i>oltur-</i> 109/5
	o.-idin 54/5, 93/14
	o.-idin <i>çaçra-</i> 23/9, 108/19
	o.-idin <i>tur-</i> 87/17, 106/7, 109/6, 109/19, 113/4, 129/4, 145/4, 160/8, 178/16, 232/9, 250/9, 277/15, 283/5, 284/16
	o.-imizda 142/1
orunsiz	yersiz
	o. 96/8, 109/20
orunda-	yerleştirmek, becermek
	o.-p 110/5
orun – körpe	yatak takımı
	o. 46/20, 206/12
	o.-mni 225/12

orunla-	becermek, halletmek	
	o.-ymen	13/1
orunlaş-	yerine getirme, becerme	
	o.-may <i>çal-</i>	82/19
orunuş	yerleşme	
	o.	100/1
oruş	biçme	
	o.	99/11, 163/17
	o.-mu	91/2
	o.-ni	87/15
	o.-ka	76/4, 92/20
	o.-kimu	92/17
	o.-ka <i>başli-</i>	163/2
	o.-timu	91/12, 91/15, 104/19
oruvat-	biçmek, biçivermek	
	o.-kan (<i>oma o.-kan grupp ezaliriga</i>)	85/20
	o.-kan (<i>oma o.-kan onbeş mihnet küçi bar idi</i>)	97/4
oruvet-	biçmek	
	o.-timikin	221/11
oruvél-	biçmek	
	o.-ifi	135/20
oruvét-	biçmek	
	o.-ip <i>két-</i>	97/6
os-	(< osi-) tarlayı ekime hazır hale getirmek	
	o.-isi <i>kélişip çal-</i>	236/20
osal	kötü, iyi değil	
	o.	31/21, 48/20
	o.-ni	11/18
osallik	kötülük	
	o.	11/10, 66/4
osallış-	kötüye gitmek	
	o.-ip <i>két-</i>	219/15
osu	(kaz.) bu	
	o.	196/13
oşuq	fazla, çok	
	o.	95/15
	o. <i>qil-</i>	110/16
ot	ot, bitki	
	o.	73/7, 85/16, 240/12, 261/4, 261/5, 261/6, 267/7
	o. <i>bés-</i>	76/10, 124/8, 261/19
	o. <i>ota-</i>	261/10, 261/21, 262/4
	o. <i>toşkuzul-</i>	244/19
	o.-ni	261/1
	o.-lar	75/3
	o.-larniñ	260/21
ot	od, ateş	
	o.	22/17, 97/9, 136/17, 157/19, 200/8, 264/6
	o. <i>aç-</i>	23/2
	o. <i>qay-</i>	232/4
	o. <i>yéq-</i>	93/14
	o.-niñ	63/17, 204/10
	o.-ni	57/10, 94/2, 241/17, 264/5, 269/17
	o.-ni <i>köy-</i>	274/13
	o.-ka <i>çéqildur-</i>	124/13
	o.-tin	262/10
	o.-i	63/19, 278/6
	o.-iga	56/11
	o.-ida <i>köy-</i>	217/12

	<i>o. yalqumi</i>	209/4, 232/17
ota-	ayıklamak	
	<i>o.-vatu</i>	254/5
	<i>o.-p</i>	261/3
	<i>o.-p bol-</i>	255/7
otaqçilik	ayıklama çalışmaları, ortaklık	
	<i>o. qil-</i>	39/8
otal-	ayıklanmak	
	<i>o.-ğan</i>	260/19
otaş	tarlayı zararlı otlardan ayıklama	
	<i>o.</i>	261/8
	<i>o.-niñ</i>	261/21, 262/5
	<i>o.-ka</i>	261/10
otavet-	(< otap et-) ayıklamak	
	<i>o.-!</i>	261/6
otavét-	ayıklamak	
	<i>o.-ili!</i>	263/4
oti-	ayıklamak	
	<i>o.-di</i>	261/16
otiğuç	zararlı otları ayıklamada kullanılan küçük çapa veya kürek	
	<i>o. bilen</i>	240/14
	<i>o. tut-</i>	267/6
otivet-	ayıklamak	
	<i>o.-sek bolatti</i>	124/8
otivétiş	ayıklama, ayıklayırverme	
	<i>o.-ke</i>	250/4
otlavat-	otlamak	
	<i>o.-қан қойниñ</i>	117/11
ottura	orta	
	<i>o.</i>	19/1, 29/20, 96/10, 96/11, 107/17, 234/2, 235/2, 239/16
	<i>o.-ğa (ortaya)</i>	9/8, 204/4, 281/14
	<i>o.-ğa қой-</i>	49/20
	<i>o.-da</i>	113/20, 131/10, 135/16
	<i>o.-diki</i>	114/18
	<i>o.-sini</i>	81/20
	<i>o.-sida</i>	27/8, 76/16, 131/12, 183/9
	<i>o.-sidiki</i>	23/16, 76/11
ottuz	otuz	
	<i>o.</i>	52/3, 62/14, 79/2, 167/13, 167/16, 168/1, 169/9, 215/13
otu-	ayıklamak	
	<i>o.-dukmı?</i>	267/10
otu-	oturmak	
	<i>o.-du</i>	130/10
otuğuç	zararlı otları ayıklamada kullanılan küçük çapa veya kürek	
	<i>o.</i>	124/6, 130/9
otuş-	otları ayıklamak	
	<i>o.-up bérimen</i>	264/5
ot – yaş	sebze	
	<i>o.-imizğa</i>	124/20
	<i>o.-larniñ</i>	124/12
	<i>o.-larni</i>	124/7
ot – yaşliқ	sebzelik	
	<i>o.-tiki</i>	117/13
oy	oy	
	<i>o.</i>	119/8, 124/11
oy	düşünce, fikir	
	<i>o.</i>	107/3
	<i>o.-larniñ</i>	99/5

	o.-liri	34/2, 98/14	
oydõn	o.-lirini <i>arilaştır-</i> engebeli, girintili		98/18
	o.	280/21	
oygan-	uyanmak		
	o.-duğ	307/20	
oygat-	uyandırmak		
	o.-maysen	44/13	
oygun-	uyanmak		
	o.-almidi	93/12	
oygütivet-	uyandırmak		
	o.-ti	65/15	
oyla-	düşünmek		
	o.-ysilen	289/14	
	o.-ş lazım	253/2	
	o.-p	42/16, 42/20	
	o.-p <i>jür-</i>	183/19	
	o.-ytti	20/3, 98/11, 111/8	
oylaş	düşünme		
	o.-ka <i>başli-</i>	86/13	
oyli-	düşünmek		
	o.-dim	98/7	
	o.-di	75/17, 114/10	
	o.-ğandek <i>bol-</i>	54/18	
	o.-ğini <i>bir</i>	134/11	
	o.-ğinidek <i>bolup çıkmidi</i>	111/11	
	o.-ğan idi	33/21, 45/15	
	o.-ğan bolsañ	218/4	
	o.-miğansen	218/3	
oylival-	düşünmek		
	o.-ğandin <i>kéyin</i>	35/13	
oyluş-	düşünmek		
	o.-up <i>körümüz (düşünmek)</i>	154/21	
	o.-up <i>körüdiğan</i>	155/2	
oyma	oyma, oymalı		
	o.	151/4	
oyman	çukur		
	o.-diki	17/16	
	<i>érık</i> o.-larni	105/3	
	<i>érık</i> o.-liridiki	75/3	
oymanlık	çukurluk		
	o.-ka	23/16	
oyna-	oynamak		
	o.-ymen	8/20, 138/1	
	o.-ydiğan <i>bolup kal-</i>	177/4	
	o.-ydu	138/2, 203/7, 214/4, 232/8	
	o.-ymiz	303/8, 308/15	
	o.-ymizde	292/9	
	o.-l	293/4	
	o.-fı!	132/9, 132/9	
	o.-fılar!	203/6	
	o.-p	43/13, 55/13, 130/7, 221/18	
	o.-p <i>bermeysende</i>	163/12	
	o.-p <i>jürüdüğü</i>	173/11	
	o.-p <i>ket-</i>	8/8, 308/12, 309/4	
	o.-p <i>turudu</i>	228/20	
	o.-ytti	51/1	

oynaş	oynama	
	o.-mu	163/18
oynaş-	oynaşmak	
	o.-tim	54/12
oynavat-	oynamak	
	o.-kandu	269/19
oyni-	oynamak	
	o.-di	6/6, 10/14
	o.-sañ	292/12
oynuş-	oynaşmak	
	o.-up <i>işlep</i>	185/11
oynut-	oynatmak	
	o.-udu-de	293/18
	o.-up	106/19
oyul-	oyulmak	
	o.-ğan (<i>verge o.-ğan oçaқта</i>)	200/7
oyun	oyun	
	o. <i>kil-</i>	135/3
	o.-liriğa	88/19
oyun – külki	oyun ve gülme, zevk, neşe	
	o.-ler bilen	98/12
oza	geçen, geçmiş	
	pa o.	241/14

Ö

öç	düşman	
	ö.	127/10
öç-	sönmek, silinmek	
öçlük	ö.-mez <i>bol-</i>	302/6
	düşmanlık	
	ö. <i>ki-</i>	127/15
	ö.-üm	42/14
ögen-	öğrenmek	
	ö.-gen	78/8
	ö.-diñ	164/8
	ö.-!	14/14
	ö.-mey	163/6
	ö.-giniñ	180/6
öget-	öğretmek	
	ö.-miseñiñ	166/20
ögey	üvey	
	ö.-mikin	209/2
ögeylik	üveylik	
	ö.	90/11
ögün-	öğrenmek, alışmak	
	ö.-üvatidu	19/10, 159/6
	ö.-üpsende	32/4
	ö.-ümen	13/4
	ö.-üş kérek	163/7
	ö.-üp <i>kétidu</i>	91/16
	ö.-üdiğan (<i>dihañçilik telynikisini ö.-üdiğan Abdikérimkamdek kadrlar</i>)	247/9
ögünüñ	ö.-elmeyvatimen	91/3
	öğrenme, öğreniş	
	ö.	100/12, 240/20
	ö.-ke	262/4
	ö.-ke <i>katnaş-</i>	100/16
ögünüñval-	(< ögünüñ al-) öğrenmek, alışmak	
	ö.-ğan	78/21
	ö.-ğan (<i>dihañçilikni ögünüñvalğan koy bolsa kérek</i>)	106/4
	ö.-ğan idi	19/21
ögünüñvat-	(< ögünüñ yat-) öğrenmek, alıştırmak	
	ö.-қан <i>bir jigitiñiñ</i>	19/11
	ö.-қан (<i>zembil tokuşni ö.-қан İzzetçanga</i>)	112/13
öğüt-	öğretmek, alıştırmak	
	ö.-üdu	113/16
	ö.-ümiz	113/17
	ö.-üp <i>qoyay</i>	14/17
öğüz	çatı, dam	
	ö.-ini	205/9
	ö.-lirige	18/3
ögzı	çatı	
	ö.-si	111/14
ökteñ	çevik, girişken	
	ö.-lerniñ	125/19
ökün-	pişman olmak	
	ö.-di	93/18
öl-	ölmek	
	ö.-er	196/14

	ö.-gendimen	217/10
	ö.-semmu	212/19
	ö.-simu	45/18
	ö.-güñ kelse	205/10
	ö.-üp	217/13, 237/1
	ö.-üp <i>ket-</i>	75/16, 90/6, 194/13, 270/7
	ö.-üp <i>kit-</i>	90/3
	ö.-üp <i>kal-</i>	63/2, 63/6, 105/18, 143/13, 194/15
	ö.-üp <i>kutul-</i>	61/12
	ö.-gendin <i>kéyin</i>	67/21, 78/10
	ö.-gen	64/4, 143/18, 217/11, 238/9
	ö.-gidek	218/13
	ö.-güdek	155/8
	ö.-ginimiz	219/5
	ö.-erşe (kaz.)	196/13
	ö.-midi	47/17
ölçevat-	ölçmek	
	ö.-kanda	86/20
öle-	evlendirmek	
	ö.-ymen	186/16
ölemen	leş	
	ö.	34/13, 264/13
ölen	şarkı, türkü	
	ö.	202/2, 202/11, 202/15, 202/16, 203/1, 203/1, 203/4, 203/4, 203/9, 203/9, 203/11, 203/11, 206/11
ölte-	öldürmek	
	ö.-difey	135/15
öltür-	öldürmek	
	ö.-ey <i>demsen</i>	223/11
öltürüş	öldürme	
	ö.-lerni	29/21
öltürüvét-	öldürmek	
	ö.-emsen	193/13
öltürüvit-	öldürmek	
	ö.-etti	189/20
ölük	ölü	
	ö.	223/3, 223/9
	ö.-ke	222/14
	ö.-tin	178/6
	ö.-ümmu	180/18
	ö.-ini	62/8, 66/3
ölüm	ölüm	
	ö.	24/1, 25/15, 25/18, 28/15, 38/5, 64/4, 161/16, 181/14, 187/15
	ö. <i>tile-</i>	48/17
	ö.-ni	23/21
	ö.-din	193/19
ölümtük	leş	
	ö.	44/11
ölüş-	toplanmak, birikmek	
	ö.-üp <i>ket-</i>	69/7
Ömer Şaño	(a. 'umer) erkek ismi	
	ö.	122/12
	ö.-niñ	125/5, 200/3, 217/3
	ö.-m	181/14, 200/10
ömleş-	birleşmek	
	ö.-ken	254/9, 254/10
ömlük	birlik, topluluk, ittifak	
	ö.-te	85/11
	ö.-tiki	97/16

ömlüş-	birleşmek	
öümüçük	ö.-üp <i>işli-</i>	98/12, 247/13, 307/17
	örümcek	
	ö. <i>torliri</i> (<i>örümcek ağı</i>)	27/14
öümüle-	ö.-ler	77/11
	toplanmak, grup haline gelmek	
öümüliş-	ö.-p <i>kétip bar-</i>	43/7
	toplanmak, biraraya gelmek	
öümülüş-	ö.-ip <i>bar-</i>	22/17
	toplanmak, biraraya gelmek	
ömür	ö.-üp	28/21
	(a. 'umr) ömür	
	ö.	195/8
	ö. <i>sür-</i>	73/18
	ö.-ümde	58/21
	ö.-ige	75/15
	ö.-üfmi	55/1
	ö.-üfide	10/3, 168/4
ömürlük	(a.-u. 'umr-lük) ömürlük	
	ö.	184/19, 219/1
öñ	yüz, çehre	
	ö.	19/1
öñ-	solmak, rengi atmak	
	ö.-üp	31/9
öñkürlük	ö.-gen <i>yüzide</i>	69/8
	yuvalı, mağaralı	
	ö.	235/3
öp – çöre	yöre, çevre, civar	
öpke	ö.-mdin	56/17
	akciğer	
	ö.	178/6
	ö.-m	130/15
öpkide-	ö.-si <i>kurru-</i>	74/19
	kızmak, öfkelenmek	
ördek	ö.-ydu	211/14
	ördek	
	ö.	256/1
öre	dik, tepe, yokuş	
	ö. <i>jügür-</i>	24/21
	ö. <i>mañ-</i>	24/16
	ö. <i>turup kél-</i>	26/13
örgüley	canım, ciğerim, gözümün nuru	
	ö.	212/8
örle-	yükselmek	
	ö.-ymiz	235/14
	ö.-p	48/3, 270/18
	ö.-p <i>bériş</i>	98/20
	ö.-p <i>ket-</i>	73/19
örlet-	yükseltmek	
	ö.-me!	4717, 240/15
örli-	yükselmek	
	ö.-gende	93/19
	ö.-gandin <i>kévin</i>	94/14
	ö.-gen <i>çagda</i>	22/20
	ö.-gandin	40/5
örlüt-	yükseltmek	
	ö.-üp	240/11
örükkelik	eriklik	
	ö.-kide	54/13

örül-	örülmek, çevrilmek, yıkmak	
	ö.-üp	76/10
	ö.-üp <i>két-</i>	76/14
	ö.-üp <i>yét-</i>	74/15, 93/9
	ö.-gen (<i>uşşak örülgen koyuk kara çaçlık</i>)	53/2
örüvét-	çevrelemek, örülmek, yıkmak	
	ö.-iptu	288/15
ös-	büyüme	
	ö.-ken	296/14, 130/5
	ö.-üp	28/8
	ö.-üp <i>ket-</i>	192/10
	ö.-ken	53/9, 85/14, 105/9, 117/14
	ö.-kenliginimu	299/9
	ö.-ken idi	90/5
	ö.-memdu	239/9
öskileñ	boy lu pos lu, gür, sıkı, koyu	
	ö.	75/3
östeñ	kanal	
	ö.	105/7
	ö. <i>çéç-</i> (<i>kanal açmak</i>)	105/5, 107/12
	ö.-ni	105/1
	ö.-ge	75/6, 107/1, 107/4, 105/17, 107/15, 127/20
	ö.-de	127/18
	ö.-i	17/4
östür-	büyütmek, geliştirmek	
	ö.-di	163/16
	ö.-dük	39/13
	ö.-giçe	117/21
	ö.-geni di	75/12, 127/2
öşre	vergi çeşidi	
	ö. <i>al-</i>	41/6
	ö.-ge	41/4
öt-	geçmek	
	ö.-ti	84/12, 239/15
	ö.-iñiz	273/5
	ö.-üp	66/15, 129/20
	ö.-üp <i>bol-</i>	155/18
	ö.-üp <i>ket-</i>	17/2, 53/5, 72/8, 99/11, 131/8, 133/13, 141/4, 142/7, 153/17, 182/4, 187/7, 205/19, 231/1, 240/16, 241/21, 243/18, 255/12, 256/10, 258/4, 267/17, 275/5
	ö.-üp <i>kétip bar-</i>	146/19, 164/15
	ö.-üp <i>turatti</i>	57/6
	ö.-üp <i>tur-</i>	57/6, 262/12
	ö.-kende	22/5
	ö.-kendin <i>kéyinla</i>	144/3
	ö.-meyla <i>tuğ-</i>	144/2
	ö.-müştin	5/6
	ö.-müştin <i>tart-</i>	5/5
	ö.-ken	46/15, 74/21, 93/6, 99/19, 102/20, 104/4, 104/18, 108/12, 110/20, 115/21, 116/2, 129/19, 175/9, 239/19, 300/21
	ö.-kenni <i>añlap kal-</i>	276/20
	ö.-ken idi	100/7, 104/17
	ö.-etti	64/2, 70/14
	ö.-meysen	6/2
	ö.-meydu	68/6
	ö.-elmey <i>turup kal-</i>	60/2
ötkez-	geçirmek	
	ö.-gen	85/10
	ö.-dim	66/17

	ö.-dük	62/18	
	ö.-mey	257/14	
ötkür	ö.-mekte idük	59/6	
	keskin		
ötküz-	ö.	76/5, 106/19, 145/14	
	geçirmek		
	ö.-üvatisiz	202/3	
	ö.-di	96/18, 104/19	
	ö.-üp	161/17, 201/21, 230/14	
	ö.-üp koy-	105/2	
	ö.-gen	75/14	
	ö.-genlermi	128/19	
	ö.-üdiğan meclisi	285/5	
ötküzül-	ö.-gen idi	45/20	
	geçirilmek		
ötküzüvet-	ö.-gen (söhbət ö.-gen künniñ etisi)		111/12
	geçirmek		
ötküzüvət-	ö.-ken her-bir kün	91/19	
	geçirmek		
ötkük	ö.-imen	58/12	
	çizme		
	ö.	52/19, 182/18	
	ö.-niñ	77/14, 82/8	
	ö.-ümniñ	183/10	
ötüş	ö.-ini	84/5, 183/5, 184/4	
	geçiş, geçme		
	ö.	61/19	
	ö.-ke başli-	29/14	
ötüş-	ö.-ke yetküz-	181/2	
	geçişmek, geçmek		
	ö.-üp tur-	25/8, 60/13	
ötüval-	ö.-elmey	61/4	
	geçmek		
öy	ö.-di-de	106/19	
	ev		
	ö.	31/17, 46/18, 46/18, 47/13, 47/14, 49/18, 59/3, 68/5, 149/6, 167/10, 180/9, 182/13, 196/8, 210/7	
	ö.-le	305/3	
	ö.-niñ	27/8, 27/13, 28/9, 28/19, 47/9, 48/4, 48/14, 68/16, 76/16, 77/1, 93/13, 95/11, 111/18, 116/12, 116/20, 151/5, 180/4, 180/5, 223/2, 235/4	
	ö.-ni	117/1, 244/9	
	ö.-ge	31/4, 31/17, 48/6, 48/10, 65/10, 76/15, 84/21, 89/11, 89/18, 92/21, 128/14, 129/8, 135/11, 136/12, 148/5, 156/2, 171/15, 180/17, 182/16, 185/8, 190/13, 190/18, 193/15, 194/2, 197/4, 202/14, 204/17, 207/4, 208/1, 228/16, 229/19, 231/15, 244/19, 245/9, 245/20, 246/13, 246/15, 249/12, 250/13, 251/14, 253/16, 253/18	
	ö.-de	20/8, 34/18, 47/4, 47/12, 47/14, 64/4, 68/5, 128/11, 129/7, 160/10, 174/15, 210/12, 251/6	
	ö.-diki	28/6, 87/4, 186/12, 236/11	
	ö.-dikiler bilen	58/8	
	ö.-din	149/9, 150/1, 162/4, 188/11, 193/11, 194/4, 198/4, 206/8, 236/1, 245/11	
	ö.-ümge	179/21, 180/11, 226/13	
	ö.-ümdin	226/10	
	ö.-üfi	208/13	
	ö.-üfge	226/15, 226/17	
	ö.-i	31/15, 78/18	
	ö.-iniñ	123/4	
	ö.-ige	37/11, 54/14, 67/19, 126/11, 171/20, 194/2, 206/5, 220/2, 292/20	

	ö.-ide	239/12
	ö.-ümizge	180/21
	ö.-üñlerge	118/2
	ö.-ler	288/6
	ö.-lerniñ	288/5
	ö.-lerde	68/9
öy – cay	mesken, yurt, ev yurt	
	ö.	181/17
öyle-	evlenmek	
	ö.-p <i>qoy-</i>	184/9, 185/1??
öylen-	evlenmek	
	ö.-gen <i>jigit</i>	205/11
	ö.-migen	203/14, 203/18, 203/20
öyli-	evlenmek; ev yapmak	
	ö.-ğičimu	200/16
öylin-	evlenmek	
	ö.-idiğan <i>jigit</i>	173/2
öylü-	evlenmek	
	ö.-güsi kél-	173/11
öylün-	evlenmek	
	ö.-ümen	173/10
öylünüş	evlenme, evleniş	
	ö.-ke	75/19
	ö.-tin	173/11
öz	öz, kendi	
	ö.	10/8, 13/7, 14/1, 22/14, 23/21, 32/17, 38/9, 38/16, 38/16, 45/20, 51/11, 66/3, 66/4, 66/18, 70/2, 70/21, 92/19, 94/10, 96/17, 98/10, 100/2, 109/1, 114/13, 146/2, 149/5, 149/5, 179/21, 180/11, 180/21, 181/13, 184/15, 205/16, 215/17, 248/12, 252/20, 253/14, 276/9, 298/8, 305/21, 307/13
	ö. <i>emesmu</i>	144/18
	ö.-em	38/4, 66/9, 153/15, 153/18, 155/4, 170/4, 190/19, 199/14, 199/14, 236/10, 237/10, 244/15, 253/7, 264/4, 295/21, 306/1
	ö.-emniñ	38/4, 158/17, 180/12, 266/5
	ö.-emniñla	276/3
	ö.-emni	54/7, 194/16, 301/8
	ö.-emge	98/17, 174/4
	ö.-eñ	30/15, 36/15, 56/21, 62/18, 65/4, 65/4, 67/7, 131/21, 134/18, 147/19, 153/11, 153/20, 171/3, 242/16, 245/17, 251/14, 265/16, 266/10, 267/8, 275/5
	ö.-iñiz	82/16, 130/12, 142/8, 146/15, 286/15, 300/9
	ö.-eñmu	67/5, 147/15
	ö.-iñizmu	92/18
	ö.-eñmiğu	157/16
	ö.-eñmuğu	174/14
	ö.-eñniñ	34/7, 182/1
	ö.-iñizniñ	83/10, 300/5
	ö.-eñni	173/3, 191/16, 220/17
	ö.-iñizni	134/1
	ö.-eñge	176/6
	ö.-eñide	265/6
	ö.-i	25/12, 47/4, 49/20, 55/2, 66/1, 77/14, 77/15, 77/17, 78/13, 80/10, 100/1, 111/5, 116/15, 126/16, 131/10, 142/3, 142/4, 146/1, 161/6, 165/4, 166/6, 179/11, 219/20, 225/18, 225/20, 236/6, 236/15, 237/1, 237/7, 237/15, 238/7, 238/12, 238/13, 238/19, 239/1, 239/4, 239/10, 240/3, 240/6, 240/12, 241/1, 241/11, 242/1, 242/2, 242/7, 242/13, 243/2, 243/7, 243/18, 244/2, 244/8, 244/13, 246/21, 247/3, 247/5, 247/16, 248/7, 248/10, 249/1, 251/3, 251/5, 251/14, 251/18, 251/20, 259/5, 259/15, 260/3, 260/11, 261/5, 262/11, 263/19, 263/20, 264/8,

265/10, 265/15, 265/20, 266/14, 267/18, 275/2, 282/17, 294/8, 294/17,
296/16, 305/11, 305/19, 306/3, 307/14

ö.-i bilen	89/20
ö.-ila tart-	135/17
ö.-imu	44/7, 79/13, 107/19, 147/6, 276/13, 278/21
ö.-i hem	194/9
ö.-i bolsa	101/1, 104/15
ö.-iniñ	19/2, 23/13, 30/7, 39/6, 45/4, 58/2, 68/5, 80/9, 82/6, 91/4, 93/16, 99/17, 100/4, 105/16, 111/21, 148/6, 159/12, 238/13, 252/18, 271/14
ö.-iniñmu	210/2
ö.-ini	30/20, 31/21, 52/9, 60/20, 89/21, 114/7, 129/12, 148/5, 178/18, 210/21, 211/13
ö.-inila	83/11
ö.-ige	19/4, 84/7, 111/18, 116/19, 119/6, 132/9, 241/18, 242/21, 269/16
ö.-igimu	162/16
ö.-ide	87/1
ö.-içe (<i>kendisine göre</i>)	129/9, 280/19
ö.-imiz	39/5, 141/14, 171/5, 212/17, 265/14, 269/11
ö.-imizniñ	144/11, 187/4, 240/13, 296/14
ö.-imizniñla	110/9
ö.-imizge	154/2, 184/21, 270/8, 283/3
ö.-eñler	205/13
ö.-liri	63/4, 63/4, 127/6, 140/17, 157/9, 200/15, 200/16, 215/18, 260/7, 271/12, 294/21, 305/21
ö.-liriñu	251/4
ö.-lirimu	47/21, 269/7, 279/5
ö.-lirila	306/8
ö.-liriniñ	206/15
ö.-lirige	295/2
ö.-liriñ <i>emesmu</i>	223/11
ö. – özige	148/17, 215/16, 226/2, 228/14
ö. – özidin	19/21, 78/21, 84/2, 109/17, 247/12
öz – ara	kendi aralarında
özger-	ö. 110/12
	değişmek
	ö.-dimikin <i>de-</i> 38/18
	ö.-gen <i>ahañ bilen</i> 103/15
	ö.-meydu 275/17
özgert-	değiştirmek
	ö.-ip 16/7, 63/13
özgür-	değişmek
	ö.-üp 111/16, 213/9
	ö.-üp <i>ket-</i> 116/1
	ö.-üp <i>kal-</i> 111/19
özgürüş	değişim, değişme
	ö.-lerge <i>kara-</i> 249/13
özgürüvat-	değişivermek
	ö.-kan <i>yéza</i> 233/2
özre	(a. 'uzr) özür
	ö. <i>éyt-</i> 48/7

P

pacie	(a. fâci'a) facia p.-liridinmu 29/20
paçih	bacak p.-i 86/20
padişa	(f. pâdşâ, pâdşâh, pâdşây) padişah p.-nifi 173/20
padişah	(f. pâdşâ, pâdşâh, pâdşây) padişah p.-im 263/21
Padişahi Cemşit	(f. pâdşâh-i Cemşid) özel isim (kumar oynayanların padişahı) p. 80/6
pah	hayranlık ifade eder p. 9/10, 135/10, 156/14, 167/12, 169/17, 182/21, 239/21
pağal	saman p. bilen 248/, 289/7, 289/7
pağlamak	yağlanmak, kirlenmek p. <i>bol-</i> 70/5
pağpay-	karişmak, kabarık olmak p.-ğan <i>çaçliri</i> 49/3
pağpayt-	tüylerin kariştirmek ve kabartmak p.-ip 173/20
pağta	(?) pamuk p. 25/2 p.-ğa 281/1
pağtek	kumru p.-ni 154/8
pak	(f. pâk) pak, temiz, kusursuz p. <i>hotunlar</i> 226/18
paka-paka	kısa kısa, basık basık, alçak alçak p. 105/9
pakiz	(f. pâkîze?) temiz p. 116/21
pağiri-	(< pağira-) parlamak p.-ğan <i>közidin</i> 70/11 p.-ğini 87/19
pağirit-	parıldatmak p.-ip 173/20
palaket	(a. felâket) felaket p. 213/3
palak	yumurtanın çürük hali p. 253/13, 253/19, 266/11 p. <i>bol-</i> 253/12
palan-	(ç.) sürgüne gönderilmek p.-dimmu 35/2
palançi	(a.-u. fûlân-çi) biri, falancı p.-nifi 239/8 p.-si 279/21
paleş	(a. felc) felç p.-lernifi 63/1
pana	(f. penâh) sığınak, barınak p. <i>bol-</i> 24/8 p. <i>ki-</i> 18/7

pa oza	ara müzik	
	p. 241/14	
papratsiye	bkz. kapiratsiye	
	p. 260/12	
paraḥla-	kahkaha atmak	
	p.-p <i>kâl-</i> 119/2	
paraḳla-	vızıldamak	
	p.-p 23/20	
parañ	konuşma, sohbet, söz	
	p. <i>sél-</i> 98/6, 182/5	
parañliş-	söyleşmek, konuşmak, sohbet etmek	
	p.-ivatatti 245/12	
paravan	(f. firāvân) refah, bolluk	
	p. 252/21	
parçe	(f. pârçe) parça, bölük	
	p. 35/20, 76/18, 94/7, 128/1, 159/14, 180/5, 187/16, 211/5, 217/7, 221/15, 232/3, 280/4	
	p.-sini 159/15	
	p.-lirini 28/18	
pare	(f. pâre) parça	
	p. 84/1	
	p. <i>ķil-</i> 203/10	
	p.-m 38/1	
paḳira-	parıldamak, ışıldamak	
	p.-p <i>tur-</i> 43/18	
partie	(r.) parti	
	p. 83/5, 103/4, 115/13, 115/16, 115/17, 234/7, 278/16, 280/2, 285/4, 299/9, 299/11, 299/12	
	p.-niñ 101/7, 253/5, 267/17, 279/10, 282/15	
	p.-mizge 307/18	
partizan	(r.) partizan, çeteci, gerilla	
	p. 19/7	
paskina	kirli, pis, çamurlu	
	p. 10/15	
	p. <i>bol-</i> 31/21	
paş	(f. fâş) açık, belli, aşikar	
	p. <i>ķil-</i> 170/21, 277/13, 294/19	
paşi	(< paşa) sivrisinek	
	p.-niñ 34/19	
paşna	ökçe	
	p. 52/19	
	p.-liri 87/8	
pat-	batmak, sıgmak	
	p.-maḳta 63/21	
	p.-ḳansiri 98/1	
	p.-may 56/16	
	p.-may <i>ḳal-</i> 82/1, 119/4	
	p.-ḳidek 23/16	
	p.-maydıḡan (<i>ḳéniñga p.-maydıḡan çokandesen</i>) 293/3	
pat-pat	sık sık, hızlı hızlı, çabuk çabuk	
	p. 74/16, 87/5, 156/6	
	p.-la 98/2	
Patem	bayan ismi	
	p. 224/19	
Patemḡan	bayan ismi	
	p. 122/7, 176/4, 176/5, 176/9, 176/15, 176/20, 177/3, 177/15, 177/20, 178/9, 178/14, 178/21, 179/7, 206/13, 206/14, 206/17, 207/7, 207/11, 207/15, 207/17, 207/21, 208/8, 209/14, 209/16, 209/17, 209/19, 210/1,	

	210/5, 210/9, 210/11, 210/15, 210/18, 210/21, 211/11, 212/1, 212/8, 213/8, 215/5, 215/7, 215/9, 215/20, 218/9, 219/6, 219/13, 219/20, 220/5, 220/6, 220/10, 220/15, 221/14, 221/21, 222/10, 222/16, 222/20, 223/10, 223/16, 224/3, 224/9, 224/18, 225/6, 225/17, 226/2, 226/17, 227/1, 227/10, 227/20, 228/7, 228/7, 228/9, 228/11
	p.-nifî 207/5, 212/14, 215/2, 224/11, 227/17
	p.-ni 212/18, 212/21, 214/21
	p.-ğa 225/15, 226/8
Patimde	(Patem + hede) Patem abla
	p. 210/7, 212/4, 212/19, 213/6, 220/9, 220/13
	p.-mdin 215/11, 232/3
Patimide	(Patem + hede) Patem abla
	p. 176/7, 176/12176/18, 179/5
patkağ	balçık, çamur
	p. 60/10, 60/19, 60/21, 61/10
	p.-ni 61/14
	p.-tin 61/8
	p.-largâ 84/19
patkuz-	batırmak, sığdırmak
	p.-masmikin 90/10
Patmide	(Patem + hede) Patem abla
	p. 209/15, 209/15
	p.-m 186/2
patrak	çabuk
	p. 147/18
paturivit-	batırmak
	p.-isen 168/20
paturuval-	batırmak
	p.-difî 169/7
pay	(f. pây) pay, hisse, tane
	p. 89/4, 260/6
	p.-mu 275/12
payda	(a. fâ'ide) fayda, kar
	p. 78/3, 110/12, 160/1, 244/18, 259/11
	p. al- 242/13, 271/3
	p. ber- 156/20
	p. çık- (kazanmak, fayda elde etmek) 63/10, 159/20
	p.-ni 264/8
	p.-si 23/10, 109/20, 124/11, 262/5
	p.-sini 261/21
	p.-mizğa 273/14
paydilan-	(a.-u. fâ'ide-lan-) faydalanmak
	p.-mağçimiz 112/19
paydilin-	(a.-u. fâ'ide-lin-) faydalanmak
	p.-imiz 247/2
	p.-ip 95/19, 115/1
paydiliğ	(a.-u. fâ'ide-liğ) faydalı
	p. 160/13, 260/3
payla-	gözetlemek, izlemek, takip etmek
	p.-p tur- 216/1
	p.-p jür- 204/21
paylağçiliğ	istihbarat işi, keşif işi
	p. kil- 176/21
paynig	(< paynek) yumurtanın küt tarafı
	p.-ini 167/18
paypasla-	biçimsiz yürümek
	p.-p 54/20

pay-pétek	acele acele şuraya buraya koşmak, fellek fellek dolaşma p. <i>bolup ket-</i> (<i>koşuştuktan bitap düşmek</i>) 183/12
paytimi	(< <i>paytima</i>) ayağa sarmak için kullanılan bez p.-sini 65/20, 164/4, 266/10
pedez	(f.?) bezeme, süsleme, cila, makyaj yapmak p. <i>kil-</i> 87/16, 87/18
peh	bkz. reh reh – <i>peh</i> 132/13
pehirlen-	(a.-u. <i>faxr-len-</i>) öğünmek, övünmek p.-di 12/14
peket	(a. <i>faḳat</i>) ancak, yalnız, fakat p. 18/1, 24/18, 48/19, 49/14, 129/7, 133/20, 184/16, 216/1, 74/8, 76/2, 96/10, 96/19, 99/8, 110/8
peketla	(a.-u. <i>faḳat-la</i>) bütünü, tamamıyla, asla p. 84/12
pelek	(a. <i>felek</i>) felek, gökyüzü, kader p. 273/9
pelsepe	(a. <i>felsefe</i>) felsefe p. <i>sat-</i> (<i>felsefe yapmak</i>) 32/1
pencir	(?) pencere p. 31/12 p.-niñ 28/1 p.-de 93/12 p.-diki 28/18 p.-ler 123/4 p.-liri 235/4 p.-liridin 200/5
pencire	(?) pencere p. 48/8 p.-din 29/8, 30/18 p.-liri 151/5
pepile-	ninni söyleyerek uyutmak, oyalamak, okşamak p.-p 127/2, 171/13
pepirativ	bkz. kepirativ
perde	p. 237/16 (f. <i>perde</i>) perde p. 121/2, 123/1, 150/8, 151/1, 175/6, 175/7, 199/18, 200/1, 216/21, 217/1, 232/18, 235/1, 235/6, 236/1, 253/21, 254/1, 275/14, 275/15, 289/21, 290/1, 309/8 p.-diki 175/9, 200/3 p.-sige 273/6 p.-side 23/18
perdez	(f. <i>perdâxt</i> , <i>perdâz</i>) cila, süsleme, parlaklık p. <i>kil-</i> 87/9
pereñ	kırmızı, pembe p. 173/17, 303/12 p.-ge 290/7
peri	(f. <i>perî</i>) peri p. 80/8, 171/19, 171/19, 171/21 p.-ni 171/20
periz	(a. <i>farz</i>) farz p. 14/15
perķ	(a. <i>farķ</i>) fark p. 17/6 p. <i>kil-</i> 29/6, 36/18, 47/10
pervani	(f. <i>pervâne</i>) pervane, kelebek p.-lar 28/10

perzendi	(f. ferzend) çocuk, oğul p.-liri 26/18
pes	(f. pes) alçak, düşük, basık, rezil p. 52/19, 69/4, 153/4, 173/7, 179/2, 190/15 p.niif 5/16, 222/17
pest	(f. pest) alçak, düşük, basık, rezil p. <i>kil-</i> (alçaklaşmak, namussuzlaşmak) 12/6
peş	ceketin alt kenarı p.-liri 288/20 p.-lirini 105/15
peşayvan	(f. piş-eyvân, piş-i eyvân) balkon p. 111/15, 235/4
peşmit	(< peşmet) ceket p.-i 42/11
pete	(a. fâtiha) fatiha p. <i>oku-</i> 204/2 p. <i>okutup koy-</i> 132/6
pette	(a. fâtiha) fatiha p. <i>ber-</i> 242/3
pey	tüylü, tüy p. <i>yastuğumni</i> 222/15
peyda	(f. peydâ) zuhur, ortaya çıkma p. <i>bol-</i> 87/2, 100/19, 236/8, 264/19, 299/21 p. <i>kil-</i> 26/10
peyit	(f.?) fırsat, vakit p. <i>kél-</i> 193/20
peyl	huy, tabiat p.-i 32/8, 189/13 p.-ini 189/4
peysiz	tüystüz p. 74/11
peyt	(f.?) fırsat, vakit p. 210/10 p.-te 33/6, 56/6, 95/14, 97/19, 189/7 p.-ni 204/14
pékiş	kırılma p. <i>bol-</i> (karılmak) 169/5
pélek	(a.?) sepet, örme, örülme, zembil p.-ler 117/11
périşan	(f. perîşân) perişan p.-dur 150/6
péşayvan	(f. piş-eyvân, piş-i eyvân) balkon p. 111/17, 151/4
péşeyvan	(f. piş-eyvân, piş-i eyvân) balkon p. 111/20 p.-ğa 241/7, 246/11, 246/14 p.-da 112/3
péşin	öğle, öğle vakti p. 249/9
péşkellik	kaza, bela, bir işin tersliği p.-niif 60/3
pét-	batmak p.-ip 74/2, 217/6
pétin-	cüret etmek, teşebbüs etmek p.-almidim 241/19
pétiş-	geçinmek, anlaşmak p.-maydila 237/9

piçak	bıçak p. 232/10
piçirlişivat-	p.-lirini 232/16 fisıldamak
pida	p.-kandek 118/2 (a. fidâ) feda p. 211/16
pidayi	p.—de 161/20 (a. fidâ'î) fedai p. 22/13 p. <i>bol-</i> 22/1 p.-lar 22/3, 22/10
piğan	(f. fiğân, fûgaan) feryat, fiğan p.-im 270/18 p.-lirini 273/3
piğira-	dönmek p.-ydu 256/18
pikir	p.-p 305/7 (a. fikr) fikir p.-ge 110/19 p.-im 264/10 p.-iniñ 19/3 p.-i — <i>hıyalı</i> 22/8
pildirila-	pırıldamak, ışıldamak p.-p 70/4 p.-p <i>kal-</i> 31/7
pilil-	ışıldamak, yanmak p.-ğan (<i>şamniñ p.-ğan kâçsiz murini</i>) 28/10
pinne köki	bir sebze adı p. 88/6
pir	(f.?) şeytan p.-din 158/13
pista	(f. piste) fıstık p. <i>közliri</i> 80/12
piste	(f. piste) fıstık p. <i>közlük</i> 53/3
piş-	olgunlaşmak, pişmek, yanmak p.-ivatidu 160/10 p.-idu 56/2 p.-amdikin 92/2, 92/2 p.-ay! 126/4 p.-! 85/2, 123/9 p.-ip 83/2 p.-ip <i>kal-</i> 72/6, 72/7 p.-kan 52/16, 67/17, 134/18, 151/9 p.-mas 259/5 p.-miğan 125/3
pişane	(f. pişânî) alın p. 218/2 p.-fını 222/4 p.-fızni 191/18 p.-fiğe 222/2 p.-si 204/8 p.-sini 222/8 p.-sige 126/10, 265/13 p.-siğa 37/19, 93/5 p.-sidin 30/21 p.-mizgimu 51/9

pişayvan	(f. piş-eyvân, piş-i eyvân) balkon p.-ğa 222/14 p.-da 175/10 p.-diki 217/7 p.-din 223/13, 225/9 p.-lardiki 200/5
pişik	olgun, ergin, yetişkin, tecrübeli, sağlam, akıllı, becerikli p. 156/14
pit	bit, böcek p.-i çüş- 174/4
pitile	Uygur edebiyatında bir hikaye kahramanı itile bilen p. 304/13
pitne	(a. fitne) fitne p. kıl- 198/10
pitne - égva	(a. fitne-iğvâ) fitne fesat p.-liri 294/18
pitne - iğva	(a. fitne-iğvâ) fitne fesat p.-lirini 277/13
pitnehor	(a.-f. (a. fitne-xor/kâr) fitne yapan kişi p.-ken 276/21 p.-ğa 277/8
piyade	(f. piyâde) piyade, yaya p. 36/6, 60/8, 60/11 p. jür- 64/12
piyale	(f. piyâle) piyale, çay içilen kase p. 246/7
piyaz	(f. piyâz) soğan p. 57/4, 57/5 p.-niñ 167/14, 203/17 p.-larni 117/14
piyma	(r.) keçe çizme p. 17/10 p.-niñ 17/13
plan	(fr. plan) plan p.-ni 154/10 p.-ini 81/13 p.-lirimniñ 154/6 p.-liriniñ 154/7
planli-	(fr.-u. plan-li-) planlamak p.-ğan işliriniñ 285/2
planliķ	(fr.-u. plan-liķ) planlı p. 100/8
pokon	ibik p.-dek 21/2
pokulda-	yüreğin heyecan veya korkudan küt küt atması p.-vatu 205/6
polat	(f. fülâd, pûlâd) çelik p. 12/1, 12/3
polo	(f. pûlev) pilav p. 160/10
poméşşik	(r.) toprak ağası p. 122/12 p.-niñ 80/18 p.-larniñ 239/18
pomidur	(r.) domates p.-larni 117/14
portiman	(r.) cüzdan p.-ni 273/21 p.-diki 274/2

post	(f. post) kabuk
	p.-i 203/17
poşkal	pide, çörek
	p.-dek 92/16
pota	kuşak
	p.-fîni 212/12
	p.-si 212/15
potli	(< potla) boncuk, küpe
	p.-si 28/8
	p.-sida 31/18
poza	bkz. koza (ikileme)
	p. <i>kıl-</i> 242/11
pozitsiyi	(r.< fr. position) pozisyon, tutum, durum
	p.-si 18/1
	p.-sini 17/21
	p.-miznif 17/17, 18/7
	p.-lirige 21/19
pök	taklidi ses
	p. 167/16, 167/16
	pök – pök <i>kıl-</i> 167/16
pört	bkz.hört-pört
	<i>hört</i> – p. 165/8
pötey	(ç.) küçük kale
	p. 17/19, 18/4
	p. iken 16/14
	p.-ler 23/2
	p.-liri 16/10, 23/7
puçak	nohut, bezelye
	p. 78/12
puçulan-	dert etmek, kırılmak
	p.-may 177/16
puğan	(f. fiğân, fûğan) fiğan
	p.-da 139/18
pul	(f. pûl) para
	p. 41/18, 132/12, 134/4, 134/7, 134/7, 142/14, 149/7, 160/2, 166/14, 187/19, 214/2, 242/7, 243/1, 243/12, 259/13, 259/20, 264/18, 265/1, 265/2, 201/19, 275/9
	p.-ma? 243/5
	p.-mikin 243/8
	p.-la 274/14
	p. ikende 134/4
	p. idi 274/13
	p.-niñ 259/12
	p.-ni 127/18, 166/17, 242/6, 242/8, 274/2, 274/9, 275/7
	p.-nimu 169/13
	p.-ğa 47/4, 268/20, 268/21
	p.-um 265/3
	p.-uñni 191/12
	p.-i 188/3, 239/13, 246/16
	p.-i için 41/10
	p.-ini 169/9, 265/9, 274/19
	p.-inimu 225/1
	p.-iğa 144/13
	p.-idin 157/4
	p.-imiz 128/1, 274/12
	p.-lar 158/4, 181/16
pulañla-	sallanmak, yalpalamak, ırgalamak
	p.-p <i>tur-</i> 25/2

pulaflit-	sallatmak, sallanmak, yalpalatmak
pulémyot	p.-ip 23/14 (r.) makineli tüfek
	p. 19/20, 24/5, 24/8, 25/7
	p.-lar 18/4
pulit	(f. fülâd, pûlâd) çelik
	p.-i 274/17
pupuş	terlik
	p. 91/18
pura-	koklamak, kokmak
	p.-p 89/19
	p.-p <i>ket-</i> 73/20
	p.-p <i>tur-</i> 34/18
purak	koku
	p. 68/8, 101/21
	p.-i 38/6, 67/18, 81/9, 88/1, 88/2, 88/7, 89/18
	p.-ini 84/7
	p.-lar 101/19
	p.-liri 101/20
	p.-liri bilen 101/20
purit-	koklatmak
	p.-imen 236/11
purkiş	horlama, horuldama
	p.-i bilen 42/4
purset	(a. fırsat) fırsat
	p.-te 13/15
puskayt-	öne çıkarmak, göstermek, ileri çıkarıp dikkatini çekmek
	p.-ip 106/13
puş-	sıklamak
	p.-up <i>kal-</i> 276/4
puşayman	(f. peşimân) pişman
	p. 74/16
	p. <i>kil-</i> 35/4, 75/9, 297/4
puşkağ	dişi
	p. 68/17
puşkağ	bkz. buluñ – puşkağ
puşmağ	<i>buluñ</i> — p.-lirida (köşe bucağ) 48/14
	köşe
	<i>buluñ</i> — p.-ta 33/2
puşur-	pişirmek, hazırlamak
	p.-ğan <i>tuhumlarni</i> 57/5
puşur-	canını sıkmak
	p.-udiğan <i>işlirini</i> 80/16
put	(r.) eski Rus ağırlık birimi, 16.3 kilo ağırlığında
	p. 41/3, 44/17, 45/3, 45/16
put	ayak, bacak
	p.-umni 50/18, 51/4
	p.-umda 52/19
	p.-i 12/11, 70/6, 270/7
	p.-iniñ <i>soñi</i> (<i>çizmenin ökçesi</i>) 94/9
	p.-ini 60/18, 86/19, 183/13
	p.-iğa 87/3, 238/13
	p.-ida 17/10
	p.-lirini 6/3
putağ	budak
	p.-ğa 15/9
	p.-tin 15/9

put - kol	el ve ayak
	p.-ufni <i>sun-</i> 220/10
putluk	ayaklık, ayaklı
	p. 74/8, 84/5, 84/8
putluş-	engel olmak
	p.-udu 155/7
püde-	üfleme, esmek, iletme
	p.-p 94/3, 108/3
	p.-ytti 95/7
pürkü-	fişkırtmak, fırlatmak, sıçratmak
	p.-p 46/16, 201/15
pürkün-	sarınmak, bürünmek
	p.-üp 203/16
pürküvêt-	fişkırtmak, fırlamak, sıçramak
	p.-ip 82/20
pürül-	buruşmak, kısılmak
	p.-üp 80/12
pürüştür-	buruşturmak
	p.-etti 46/13
püşür-	pişirmek
	p.-üp <i>koş-</i> 182/15
püt-	bitmek
	p.-üdu 83/18
	p.-emdirkin 88/18
	p.-sun! 12/7
	p.-üp 87/7
	p.-üp <i>ket-</i> 79/10
	p.-ken 51/10, 79/4, 112/17
	p.-etti 304/15
	p.-ken bolsa 170/15
	p.-migen 49/8
	p.-meydu 257/13
	p.-mes <i>hiyallar</i> 64/11, 277/6
pütküz-	bitirmek
	p.-üp 147/18, 158/12
pütküzüva-	(<pütküzüval < pütküzüp al-) bitirmek
	p.-ptu 143/21
pütküzüval-	bitirmek
	p.-imen 158/13
pütküzüvet-	bitirmek
	p.-ti 292/3
püttür-	bitirmek
	p.-gen bolsimu 79/2
pütün	bütün, tüm, tümü
	p 16/4, 20/7, 22/6, 23/1, 28/14, 40/8, 46/14, 60/18, 62/8, 62/10, 81/4, 84/12, 87/4, 88/3, 103/6, 104/21, 105/5, 118/5, 167/19, 172/10, 186/5, 192/20, 216/10, 223/5, 231/6, 262/19, 264/2, 279/15, 291/2, 292/6, 294/19, 302/3, 305/14, 307/7
pütünley	büsbütün, tamamıyla, bütün bütün
	p. 54/18, 116/1
pütüş-	bitirmek, sona erdirmek
	p.-üptu 143/16

R

rahat	(a. râhat) rahat, huzur r. 40/17 r.-nimu 59/4
rapavét	fayda, yardım r.-imiz <i>bol-</i> 45/3
ras	(f. râst) gerçek, hakiki, doğru, inamlır r. 51/8, 110/1, 110/3, 124/19, 129/2, 135/8, 144/1, 147/10, 165/18, 170/9, 181/8, 228/16, 253/1 r. <i>de-</i> 263/19, 264/3, 276/3 r. <i>éyt-</i> 40/18, 177/13, 178/14, 252/15
rasa	hakikî, gerçek, fiili, bizzat, tam, mevcut r. 52/16, 83/1, 141/17, 144/10, 144/19, 160/14, 172/6, 182/9, 238/11, 273/1, 281/8, 293/18
rasla	(f.-u râst-la) gerçekten, oldukça, gayet r. 59/11, 88/17, 171/18, 268/16
rast	(f. râst) gerçek, hakiki, doğru, inamlır r.-mu 223/3 r.-ifni <i>éyt-</i> 274/6 r.-ini <i>éyt-</i> 52/1, 92/5, 106/15, 133/18, 243/10
ravap	(a. rebâb, f.'da: rûbâb) bir tür çalgı aleti r. 268/5, 269/3, 269/8 r.-ni 269/9, 271/18, 272/2, 272/3, 273/5, 275/10 r.-nimu 302/21 r.-iniñ 268/4 r.-ini 273/16, 273/17, 303/2 r.-lirini 273/3
raykom	(r. rayon + komiteti) bölge meclisi r. 291/14
rayon	(r.) bölge r. 234/14, 290/6, 308/12 r.-niñ 308/2 r.-diki 292/16
rayonluk	(r.-u.) bölge, bölgeye ait, bölgesel r. 115/13, 280/2
razi	(a. râzî) razı r. 178/16 r. <i>bol-</i> 111/1
Raziyem	bayan ismi r. 26/15
reddiye	(a. reddiye) reddiye, itiraz r. 277/10 r. <i>bér-</i> 277/9
rehberlik	(f.-u. rehber-lik) rehberlik r. 96/7 r. <i>kil-</i> 281/20 r.-ige 101/7
rahim	(a. raḥm) rahim, acıma r.-ni 225/21 r.-i <i>kél-</i> 225/17
rehimsiz	(a.-u. raḥm-siz) merhametsiz, acımasız, şefkatsiz r. <i>ademler</i> 220/19
rehmetlik	(a.-u. raḥmet-lik) rahmetli r. 218/1, 220/20

rehne	(a. rehn) rehin r. 181/18
reḥ	(?) kumaş reḥ – peḥ 132/13 r. 201/19, 201/20, 214/2
reḥme	(a. raḥmet) rahim, acıma r. <i>ki-</i> 269/16
reḥmet	(a. raḥmet) teşekkür r. 55/1, 62/19, 77/21, 103/19, 136/2, 141/15, 198/11, 244/7, 263/10, 263/11, 263/11, 272/19, 307/18 r. <i>éyt-</i> 173/21, 183/8, 183/11, 198/13, 307/14 r. <i>-ifni</i> 244/8
reḥmetlik	(a.-u. raḥmet-lik) rahmetli r. 126/14 r.-nif 126/18 r.-nimu 127/5
reḥmi	(a. raḥmet) rahmet, acıma r. 198/1 r.-ni 198/3
remetlik	(a.-u. raḥmet-lik) rahmetli, merhum r. 131/19, 148/1
renci-	(f.-u. renc-i-) gönlü kırılmak, darılma, üzülme r.-p <i>çal-</i> 297/15, 297/16 r.-me! 14/17
rencigenlik	(a.-u. renc-i-gen-lik) güceniklik, dargınlık, kırılmışlık r. 55/14
renciş	(f. renciş, f.-u. renc-i-ş) gönlü kırılma, üzülme r. 48/19, 49/12 r.-ige 66/8
rencit-	(f.-u. renc-i-t-) üzme, gönlünü kırmak r.-ip <i>ko-</i> 294/13 r.-meymizde 195/6
rene	(a. rehn) rehin r. 188/1
reñ	(f. reng) renk r. 47/11 r.-ge 27/14, 48/4
reñg	(f. reng) renk r.-idek 42/7
reñgi – ruḥsar	(f. reng-i ruḥsâr) yüz rengi r.-iğâ 61/1
reñlik	(f.-u. reng-lik) renkli r. 70/7
reñmu–reñ	(f. rengâreng) rengarenk r. 7/16
resim	(a. resm) resim r.-ge <i>al-</i> 309/4 r.-ini 199/1
resmi	(a. resmî) resmî r. 116/3
resva	(f. rüsvâ, rüsvây) rezil r. <i>bol-</i> 60/16, 275/3
resvalık	(f.-u. rüsvâ-liḳ) yüzkarası, rezillik r. 216/18
Réhim	(a. Raḥîm) erkek ismi r.-ge 279/11
Réhim aka	erkek ismi r. 277/15

Réhim qadir	erkek ismi r. 234/7, 261/10, 261/14, 261/15, 261/19, 262/3, 262/12, 262/16, 263/3, 263/6, 263/19, 275/18, 276/1, 276/5, 276/9, 276/15, 277/1, 277/8, 277/12, 277/17, 277/20, 278/5, 278/11, 278/16, 278/20, 279/2, 279/20, 282/5, 282/15, 282/19, 283/11, 284/17, 285/4, 288/13, 288/14, 297/6, 297/7, 297/16, 297/18, 298/6, 298/15, 299/9, 299/14, 299/19, 300/3, 300/9, 300/18, 301/1, 301/14, 307/2, 308/7
rémont	(r.) onarım r. <i>qil-</i> 105/1, 112/6
réside	(f. <i>reside</i>) olgunlaşmış, yetişmiş r. <i>bol-</i> 251/13
Rizvan	(a. Rızvân) özel isim r. 18/17, 19/16, 20/4, 20/20, 21/11, 23/9, 23/13, 24/12, 24/15, 25/5, 25/11, 25/13, 25/15, 25/21, 26/3, 26/6 r.-niñ 21/6, 24/17 r.-ni 20/17 r.-ğa 24/1
Rizvangül	(a.-f. Rızvân-gül) bayan ismi r. 18/12, 19/20
rodo	(?) beceriksiz, iktidarsız, dermansız r. <i>qil-</i> 38/10
rodu	(?) beceriksiz, iktidarsız, dermansız r. 159/16
rodupay	(?) beceriksiz, iktidarsız, dermansız r. 216/11 r.-mu 226/10 r.-ni 165/21, 268/9 r.-larni 199/13
roh	(a. rûh) ruh, moral r.-ini 23/19
rohi	(a. rûhî) ruhî r. 114/4
rohi çüşkünlük	(a.-u. rûhî çüşkün-lük) moral bozukluğu r. 31/19, 99/1
rohi kötüreñgülig	(a.-u. rûhî kötüreñgülig) moralin yüksek olması, moralin yükselmesi r.-i 98/21
Rozi	erkek ismi r. 29/7, 29/7, 30/15, 30/15, 30/20, 31/18, 32/2, 33/1, 33/12, 33/14, 33/16, 34/6, 36/19, 37/16, 37/16, 238/6, 266/6 r.-niñ 31/12, 34/1, 37/17 r.-ni 238/16 r.-nimu 237/4 r.-ğa 34/5, 251/2 r.-din 27/5, 37/4, 238/9 rozem (<rozi-m) 29/7, 30/19
ruhsar	(f. ruhsâr) yüz, surat r.-iğa 61/1
ruşset	(a. ruşsat) ruhsat, izin r.-mu 109/6, 109/6 r. <i>qil-</i> 251/16 r. <i>ber-</i> (izin vermek) 161/1 r. <i>sora-</i> (izin istemek) 18/11, 109/14

S

saadet	(a. sa'âdet) saadet s.-niñ 32/13 s.-ke 32/9 s.-ini 225/20
saba-	(kaz.) vurmak s.-di 196/13
sada	(a. şadâ) ses, yankı s.-yı <i>kiyamette</i> 153/8
sadde	(f. sâde) sade, basit s. <i>bol-</i> 199/9
Sadık	(a. şâdiğ) erkek ismi s. 30/19, 31/5, 31/11, 32/6, 33/6, 33/20, 34/1, 34/3, 34/6, 34/10, 36/16, 36/21, 234/10, 256/11, 257/2, 258/1, 258/5, 258/7, 270/13, 271/7, 272/5, 272/19, 278/8, 278/9, 278/11, 278/16, 278/21, 279/5, 279/9, 279/15, 281/18, 283/12, 283/16, 284/12, 284/15, 290/7, 290/11, 290/15, 291/3, 291/7, 291/12, 292/2, 292/15, 293/8, 306/20, 307/11 s.-nifi 32/2, 278/14 s.-ka 33/12, 33/18, 36/20, 258/3, 279/7, 284/10,
Sadıkıka	(Sadık + aka) erkek ismi s.-mğu 256/13
Sadıkka	(Sadık + aka) erkek ismi s. 278/13, 290/9, 290/17, 293/7
saet	(a. sâ'at) saat s. 15/3 s.-te 13/4 s.-tin 73/4 s.-çe 93/20
sağart-	sarartmak s.-mastin 264/17
sağir-	sararmak, sıkılmak s.-idiğan <i>bol-</i> 66/20
sağir-	sararmak s.-ip 37/18 s.-ip <i>jürüdu</i> 141/13 s.-ip <i>két-</i> 262/10, 262/18 s.-ip <i>kaptu</i> 261/21
sağuç	sarımsı, açık sarı s. 80/13, 116/1
sahta	(f. sâhte) sahte, uydurma s. <i>kil-</i> 242/19
sahti	(f. sâhte) sahte, uydurma s.-ğa 281/2
sahtipez	(f. sâhte-pez?) sahtekâr s. 103/13, 104/16, 186/4 s. <i>bol-</i> 103/19
sahtipezlik	(f.-u. sâhte-pez?-lik) sahtekârlık s. 107/2 s. <i>kil-</i> 64/21 s.-i 105/16
sakrat	(a. sekerât) can çekişme s. 231/17 s.-ka 160/18

sağal	sakal s. 52/13, 79/12, 105/19, 106/12, 107/10 s.-niñ 152/13 s.-ğa 152/11 s.-im bilen 296/18 s.-ini 216/18, 241/2, 253/11, 289/10 s.-ini <i>tatla-</i> (<i>sakalını kaşımak</i>) 297/12
Sağika	(a.-u. <şâdıķ + aka) erkek ismi s. 143/10 s.-mniñ 143/20
sağiy-	iyileşmek s.-isen 219/12, 223/14 s.-ip <i>ket-</i> 217/7, 220/12 s.-almaydu 154/4
sağla-	korumak, saklamak s.-ydu 261/5 s.-p <i>қа-</i> 248/7 s.-p <i>қел-</i> 247/18 s.-p <i>қой-</i> 41/20 s.-p <i>tur-</i> 60/6, 284/11
sağlaş	koruma, saklama s. 20/17
sağlık	sağlık s.-ni s.-i 210/2
sağli-	saklamak s.-maydu 261/11
sağliniş	saklanma, korunma s.-қа 24/7
sağlit-	saklatmak, korumak s.-ip <i>қой-</i> 149/10 salmak, bırakmak, göndermek s.-diñmu? 174/12 s.-di 11/4, 126/9, 264/20 s.-imen 193/3 s.-maқçı <i>bol-</i> 273/15 s.-idu 124/3, 132/20, 135/15, 136/3, 193/1, 304/6 s.-idu-de 135/13 s.-imiz 268/10 s.-ay! <i>de-</i> 236/21 s.-! 171/14, 181/9 s.-ayli <i>de-</i> 149/11 s.-sam 186/14 s.-ğanda 72/11 s.-may <i>jür-</i> 148/20 s.-idiğan 42/13, 173/17, 257/7, 257/17 s.-ğan 182/18, 198/9 s.-ğan halda 45/10, 95/10, 197/15, 227/9 s.-ğiniğa <i>қari-</i> 46/2 s.-ğan idim 57/12 s.-idiğan bolsam 182/9 s.-midiflar 96/2 s.-misiñizmu 164/6 s.-miğan bolsidi 264/17
salam	(a. selâm) selam s. 27/6, 37/2, 37/4 s. <i>қил-</i> 296/18

salamet	s.-irmni 296/18 (a. selâmet) selamet s. 140/19
salamlış-	s. <i>tur-</i> 141/5, 245/15 (a.-u. selâm-liş-) selamlaşmak s.-idu 156/2 s.-ip 17/16, 241/7
salasun	kürklü hayvanların kuyruğunun doldurulmuş hali s. bilen 71/5
salduruvél-	dağıtmak, sürmek, kovmak s.-ip <i>haydi-</i> 165/16
salkın	serin s. 94/13, 129/17 s. <i>çüş-</i> (<i>serinlemek</i>) 92/14
salmaqlık	ağırlıklı, ağır s. bilen 109/19 s. <i>bol-</i> 96/15
saman	saman s. 63/17, 97/9, 97/11, 215/19 s.-din 40/19, 42/7
samovar	(r. samovar) semaver s. 200/9
san	sayı s. – <i>sanaksız</i> (<i>sayısız, çok</i>) 22/19 s.-i 22/1, 60/9, 141/20 s.-i <i>aş-</i> 71/11 s.-iniñ 299/8
sana-	saymak s.-ydu 240/8 s.-ymiz 260/18 s.-p 19/7, 28/7, 142/10 s.-p <i>bağ-</i> 16/14 s.-p <i>jürüpsen</i> 180/2
sanaksız	sayısız, sayılmamış s. 22/19
sancıklık	saplı, dikili, batırılmış s. 76/5
sancil-	saplanmak, batırılmak s.-ip <i>tur-</i> 66/15
sançıl-	saplanmak, batırılmak, saplanmak s.-idiğan (<i>neşterdek s.-idiğan sözler</i>) 48/16 s.-ğan <i>kolini</i> 46/5
sanda	az sayıda <i>anda</i> – s. 18/6, 71/5, 79/1
sanduk	(a. şandük) sandık s. 206/12, 206/13, 207/4 s.-ifniñ 274/3 s.-larga 116/19
sani-	saymak s.-ğanda 255/18 s.-ğiče 240/8 s.-may 180/7
sanitarka	(r.) hasta bakıcı, hemşire s. bilen 23/15 s.-lar 23/12
sañ	tahıl ambarı s.-diki 153/15 s.-din 62/14

sañgila-	sallanmak, asılı kalmak
sañgilat-	s.-p <i>tur-</i> 34/17
sañgili-	sallanmak, asılı kalmak
sañgiliş-	sallanmak, asılı kalmak
sañgilit-	sallanmak, asılı kalmak
sap	s.-p <i>tur-</i> 16/6, 27/14, 117/15
sap – sériş	sallanmak, asılı kalmak
sapak	s.-ip 112/1
sapan	devamlı, her zaman
Sar Bulak	s. 169/13
sarañ	sapsarı
saray	s. 43/2, 84/6, 105/3
sarğay-	salkım
sarğayt-	s. 304/4
sat-	karasaban
satkuz-	s. bilen 238/2, 247/6
sav	yer ismi (köy ismi)
savakdaş	s.-ka 62/15
Savutcan	s.-tiki 62/15
Say bak	deli, akılsız
say	s. 54/9, 154/19, 168/8, 169/6
say	s.-ey 256/19
say	s.-niñ 58/9
say	s.-da 268/17
say	(f. serây, serâ) saray
say	s. 195/9, 197/17
say	s.-da 186/13
say	sararmak
say	s.-ğan 217/4
say	s.-ğan <i>derehler</i> 290/4
say	sarartmak
say	s.-ip 180/20
say	satmak
say	s.-tim 268/20
say	s.-imen 83/11
say	s.-sa 160/2
say	s.-idiğan (<i>puçaq s.-idiğan tenze kılıvaldi</i>) 78/12
say	s.-maymen 64/16
say	s.-misañçu 32/1
say	satmak, satturmak
say	s.-up 143/20
say	s.-up <i>élivir-</i> 153/16
say	(kaz.) erkek ismi
say	s.-dan 165/3
say	(f.-u. sebağ-daş) sınıf arkadaşı
say	s.-liriniñ 30/1
say	erkek ismi
say	s. 102/14, 102/18, 103/7, 104/1, 104/5, 112/2, 112/16, 112/21, 113/15, 114/1, 114/6
say	s. idi 102/7
say	s.-ni 111/12
say	s.-ğa 108/2, 113/5
say	Urumçi'de bir yer ismi
say	s.-ka 36/9
say	dere, çay, nehir yatağı
say	s. 75/13

sayahet	(a. seyâhat) seyahat
	s.-ke 8/3
sayı	(f. sâye) gölge, saye
	s.-da 40/16, 85/3
	s.-da yat- 117/4
	s.-si 95/10, 118/7
	s.-sığa 73/13, 92/13
	s.-sida 119/12
	s.-sidin 38/4
sayıp han	(a.-f. şâhib-i hâne, şâhib-hâne) özel isim, sahip olan
	s. bilen 271/9
saylan-	seçilmek
	s.-difî 34/9
	s.-di 115/12
sayman	alet
	s.-larnifî 108/16, 110/15, 110/21
	s.-liri 109/10, 110/13
sayra-	ötmek
	s.-vatidu 15/10, 119/8
	s.-ydu 129/16, 136/12
	s.-ydu-de 269/5
	s.-ymiz 249/6, 272/16
	s.-! 249/5
	s.-p 130/2
	s.-p jür- 57/17
	s.-p ket- 14/18, 267/21
	s.-pla ket- 267/20
sayraş	ötme, ötüş
	s. 14/1
	sayrişi 15/12
sayri-	ötmek
	bulbul bolup s.-ğan 56/18
	s.-ğan bûdimileriñ 58/14
saz	(f. sâz) saz, bir müzik aleti
	s. 14/20
	s. kıil- (saza akort etmek) 273/16
	s.-ni 303/1
	s.-ini 11/1
sazañ	solucan
	s.-dek 36/11
sazlık	sazlık, bataklık
	s. 34/15
	s.-niñ 17/16
segek	uyanık, gözü açık
	s. bol- 207/21
seher	(a. seher) seher, sabah
	s. kopuş (erken kalkma) 92/21
	s. tur- (erken kalkmak) 92/12
	s.-de 138/3
	s.-de tur- 93/18, 163/20
	s.-lerde 130/8
sehne	(a. şâhne) sahne
	s. 151/8, 211/4, 275/17, 290/3
	s.-niñ 123/2, 151/3, 151/5, 232/16, 235/2, 254/3
	s.-ge 202/21, 285/10, 297/7
	s.-de 285/7
sekkiz	sekiz
	s. 80/20, 83/21, 96/9, 142/14, 163/3, 180/7, 235/3

sekre-	sıçramak, atlamak s.-ymen 6/19 s.-l 293/4 s.-p <i>çüş-</i> 223/21, 290/9, 291/18 s.-p <i>ket-</i> 9/5, 15/9, 292/16
sekriş-	sıçramak, atlaşmak s.-ip 28/21
seksen	seksen s. 52/10, 128/6, 142/14, 142/19, 238/4
sel	az, birazcık, azıcık s. 80/14, 129/12, 176/13, 230/15, 269/3, 290/9 s.-la (<i>azıcık</i>) 60/18 s. <i>aldıra-</i> 278/6 s. <i>kötür-</i> (<i>biraz yükselmek, biraz kalkmak</i>) 103/14
sem	fikir s.-ige <i>sélip koy-</i> 166/18
semimiy	(a. şamîmî) samimi s. 89/20
semimiylik	(a.-u. şamîmî-lik) samimilik, samimiyet s. bilen 104/12
semir-	semirmek, şişmanlamak s.-ip 101/18
semirt-	semirtmek, şişmanlatmak s.-ip 143/8
sen	sen s. 6/5, 11/16, 11/20, 31/14, 35/15, 35/20, 36/15, 37/5, 37/18, 58/1, 59/13, 129/4, 130/16, 131/21, 132/1, 132/4, 133/1, 140/15, 147/14, 152/13, 154/9, 156/20, 157/15, 164/13, 165/20, 166/15, 166/20, 168/8, 168/13, 168/15, 168/16, 168/18, 168/19, 169/10, 169/17, 170/6, 170/9, 170/14, 170/17, 170/19, 171/9, 176/15, 177/5, 178/9, 180/9, 180/19, 181/8, 182/3, 183/19, 184/2, 185/16, 186/16, 187/7, 188/15, 189/3, 190/7, 190/8, 190/18, 190/20, 191/1194/17, 194/18, 195/8, 201/6, 201/9, 204/20, 209/16, 213/3, 214/15, 215/12, 216/13, 217/9, 219/2, 221/4, 221/12, 222/11, 224/16, 226/6, 226/10, 228/5, 239/3, 241/5, 245/2, 249/1, 252/3, 252/8, 255/12, 255/15, 256/5, 260/7, 268/3, 273/14, 274/5, 275/7, 278/16, 280/15, 284/18, 293/3, 293/19, 294/8, 301/11 s.-mu? 225/16 s. bilen 13/14 s.-mu 14/12, 66/12, 131/14, 132/7, 161/19, 222/1, 236/14, 237/6, 244/8, 296/3 s. <i>emesmu</i> 272/5 sénîñ 6/17, 11/9, 11/19, 36/17, 38/17, 109/10, 109/12, 148/2, 153/12, 156/6, 159/20, 166/11, 173/5, 179/3, 180/18, 191/6, 220/15, 222/20, 224/5, 226/15, 228/9, 231/14, 238/18, 239/2, 239/21, 249/8, 253/19, 255/14, 256/21, 258/17, 259/13, 263/19, 264/3, 265/19, 275/3, 291/21, 294/4, 303/17, 306/16, 306/16, 307/20 sénîñ bilen 266/7 sénîñla 306/15 sénîñmu 131/15, 174/19 sénîñ için 183/20, 205/17, 252/11, 263/11 sénî 13/13, 37/10, 44/16, 55/17, 56/5, 63/7, 130/1, 130/2, 130/8, 147/20, 164/2, 169/16, 171/1, 171/3, 171/13, 172/13, 177/16, 196/6, 197/11, 215/5, 242/1 saña 52/7, 56/21, 89/9, 89/12, 130/3, 131/13, 131/21, 133/2, 147/14, 148/1, 152/4, 153/11, 161/8, 161/14, 170/11, 171/14, 172/16, 172/20, 180/2, 183/18, 184/19, 194/16, 199/1, 208/20, 223/4, 240/5, 264/9, 264/17, 265/8, 265/14, 268/15, 268/16, 274/19, 278/17, 281/13, 293/8 saña oñşaş 164/4, 188/18, 199/7, 226/8, 228/12, 267/18, 291/7 sañıñu 258/12

	saffımı (<i>sana da</i>)	264/19
	s.-de	6/12, 198/1, 256/8, 267/4
	s.-din	6/3, 147/11, 256/10, 265/1
	séniñdin	256/6
	séniñçe (<i>sence, sana göre</i>)	218/10
Senduba	sençilik	292/16
	(ç.) Urumçi' de bir yer ismi	
	s.-diki	34/8
senem	(a. şanem) sanem, güzel	
	s.	308/10
	s.-liri	308/13
senet	(a. sened) sanat	
	s.	98/20
senetçi	(a.-u. sened-çi) sanatçı	
	s.-liri	234/8, 308/2, 308/12
señgilit-	sallamak, astırmak	
	s.-ip	51/4
sep	(a. şaff) saf, cephe	
	s.-ke	25/4
	s.-ke <i>kır-</i>	22/1
	s.-te	21/8
	s.-i	23/5, 23/6
sep	dikkat	
	s. <i>sal-</i> (<i>dikkatle bakmak</i>)	57/11, 148/20
sep-	serpmek, saçmak	
	s.-ken bilenmu	213/19
	s.-me!	237/6
sepdaş	(a.-u. şaff-daş) safdaş, silah arkadaşı	
	s.-liri	19/2
sepra	(?) deli, sinirli, kinli	
	s.	280/20
	s.-ni	289/11
sepralık	(?-u.) delilik, sinirlilik	
	s.	47/20
sepray	(?) sinir	
	s.-imni <i>örlet-</i>	47/17, 240/15
	s.-imni <i>örüt-</i>	240/11
ser	ağırlık ölçü birimi (35 grama eşit ağırlık birimi)	
	s.	153/13
ser	(f. ser) baş	
	s. <i>hıl</i> (<i>en iyi çeşit, en üstünü</i>)	52/3
sera	(a. serâ) köy, tarım bölgesi	
	s.-ğa	267/2
	s.-da	173/17
seralık	(a.-u. serâ-lik) köylü	
	s.	181/8
	s. <i>emesmen</i> (<i>köylü değilim</i>)	153/5
seremcanlıg	(?-u.) özenli, itinalı	
	s.-i	117/2
sermes	(f. ser-mest) yumuşak, mülayim	
	s.	230/1
seskendürüvet-	bıktırmak, tiksindirmek	
	s.-ti	29/8
set	çirkin, yakışsız	
	s. <i>bol-</i>	148/9
	s. <i>körset-</i>	38/10
	s. <i>körsüt-</i>	31/11

setliş-	çirkinleşmek s.-ip <i>két-</i> 68/4
setiraşlık	(f.-u. ser-tirâş-lik) berberlik s. için 77/2
setleştür-	çirkinleştirmek s.-üp <i>körsüt-</i> 42/12
setraç	(f. <ser + tirâş) berber s. <i>bolsa</i> 79/20
setraş	(f. ser-tirâş) berber s. 78/7
setraşçılık	(f.-u. ser-tirâş-çi-lik) berberlik s. <i>kil-</i> 77/15
setraşlık	(f.-u. ser-tirâş-lik) berberlik s. 77/13 s. <i>kil-</i> 78/11
sevep	(a. sebeb) sebep s. <i>bol-</i> (<i>sebeb olmak</i>) 61/6, 61/16, 61/17
sevepçi	(a.-u. sebeb-çi) sebep olan s. 159/7 s. <i>bol-</i> 61/5, 61/9, 101/12
seviv	(a. sebeb) sebep s.-i 78/6, 105/13
sevri	(a. şabr) sabır s. <i>kil-</i> 177/17, 210/18, 259/6
seyle	(?) gezme, gezinti, şenlik s. <i>kil-</i> 9/3
seyse	(ç.) vazife, görev, mükellefiyet s. 64/20 s. <i>kil-</i> 64/18 s.-din <i>kel-</i> 64/20, 65/1 s.-si 41/13 s.-sige 159/4
seysikeş	(ç.-f.seyse-keş) görevli, vazifeli s. 65/21
seyyat	(a. şayyâd) avcı s. 203/5
sez-	sezmek s.-di 21/9, 30/21, 114/5 s.-mey <i>kal-</i> 80/1 s.-gen <i>çuçunlar</i> 28/21 s.-meydu 29/2 s.-midim 300/4 s.-midi 81/17 s.-miduk 138/10 s.-misun! 197/5 s.-migen idim 59/1
sezdür-	sezdirmek s.-mey 111/9
sédi	karaağaç s.-ge 293/17
ség-	(< sağ-) sağmak s.-ip 144/12, 178/1 s.-ip <i>iç-</i> 51/11, 143/3, 143/4, 143/12
ségin-	özlemek s.-ğansiler 38/13 s.-dim 130/8 s.-duk 137/19 s.-ğan idük 272/13

séğiniş	özleme, özleyiş s.-niñ 58/21 s.-ni 133/14	
séğinişlik	özleme, özleyiş s. 37/2	
séğiz	sakız, yapışkan s. <i>lay</i> 116/13, 289/1	
séğizhan	saksagan s. 5/1, 5/4, 5/13, 6/10, 7/12 s.-dek 249/8	
séhi	(a. sahi) cömert, eli açık s. <i>bol-</i> 68/4	
séhilik	(a.-u. sahi-lik) cömertlik, eli açıklık s. bilen 81/8	
sékrétar	(fr. secretaire) sekreter s. 262/9, 263/2 s.-i 234/7, 261/8, 278/17 s.-iniñ 291/14	
sékritar	(fr. secretaire) sekreter s.-i 275/17	
sél-	(< sal-) salmak, bırakmak, koymak, çarpmak, yerleştirmek s.-ip 61/13, 63/11, 70/15, 82/18, 105/6, 119/11, 127/13, 130/15, 139/15, 145/1, 172/6, 182/5, 208/4, 219/16, 232/13, 257/18, 265/4, 269/16, 296/5 s.-ip <i>bér-</i> 225/12, 248/21, 260/4 s.-ip <i>jügür-</i> 48/12 s.-ip <i>jür-</i> 22/19 s.-ip <i>kél-</i> 124/2 s.-ip <i>koj-</i> 19/18, 166/19, 241/17	
séliš	(< sal-) salma, bırakma, koyma, çarpma, yerleştirme s. 246/18 s. bilen 75/1 s.-kimu 84/15 s.-ta 19/16 s.-tin 281/14	
séliğlik	serilmiş, serili, yayılı s. 76/18	
sélik-	azalmak s.-sun! 210/19	
sélik	vergi s. 128/1, 128/5 s.-ni 158/11 s.-ça 128/2 séligi 41/12, 41/13 séligidin 159/3 s.-liridin 127/18	
sélin-	salınmak, bulaşmak s.-ğan 22/13 s.-idu 208/8 s.-ip 111/15 s.-ğan 25/2, 88/6, 201/19	
séliş-	salmak <i>parañ</i> s.-ip (<i>konuşma sohbet etmek</i>) 98/6	
séliştur-	mukayese etmek, karşılaştırmak s.-up <i>kör-</i> 261/20 s.-almaysiz 292/17	
sélival-	salmak s.-idu 53/21	

sélivat-	salmak	
sélivet-	s.-kini yok	46/12
sémiz	salmak	
	s.-ey!	124/10
	semiz, besili	
	s.	8/10, 96/3
	s.-la	105/18
sép	sap, tutacak	
sép-	s.-idin tut-	112/21
	serpmek	
	s.-ip koy-	40/16
	s.-ip tur-	16/8
sépil	kale	
	s.	60/1
sépil-	giymek, takmak, salmak	
	s.-may tur-	87/4
séri-	sıyırnak, silmek	
	s.-p	95/8
sériş	sarı	
	s.	68/20
sériş süget	sarı söğüt, bir ağaç türü	
	s.	92/13
sési-	kokmak, pis kokmak, bozulmak	
	s.-p ket-	11/6
sésik	pis koku, bozuk	
	s.	164/8
sésikçilik	pis kokulu yer, çöplük	
	s.-ta	34/19
sét-	satmak	
	s.-ip	66/11, 83/1, 83/9, 128/5, 159/15, 178/4, 242/9
	s.-ip al-	260/7, 264/18
	s.-ip bér-	67/2
	s.-ip bəriş kérek	41/13
	s.-ip bol- (satılmak, satılıp bitmek)	136/10
	s.-ip éliš	259/20
	s.-ip éliš dé-	242/15
	s.-ip tügüt-	41/19
sétiş	ticaret, alış veriş	
	soda — s.-ni	242/21
sétil-	satılmak	
	s.-ip ket-	180/15
	s.-ğan	188/3, 190/11, 224/21
sétiş	satma, satış	
	s.-ni	93/2
	s.-ka	242/16
sétival-	satın almak, satmak	
	s.-ğan (sen bularniñ s.-ğan kulimidiñ)	176/15
sétivat-	satmak	
	s.-kan (başkılargá s.-kan kök béşi)	199/4
sévet	(f. sebed, seped) sepet	
	s.	264/6
	s.-ni	53/13, 54/13, 54/16, 54/20, 240/14, 244/19
	s.-ke	115/2, 123/8
	s.-kimu	54/9
	s.-te	236/1, 267/6, 303/15
	s.-tikini	124/15
séz-	sezmek	
	s.-ivatimen	300/6

	s.-ip	55/3, 91/5, 93/16, 94/12, 119/7
	s.-ip <i>jür-</i>	177/5
	s.-ip <i>kal-</i> (<i>sezmek</i>)	204/16
	s.-ip <i>kelip</i>	275/6
	s.-etti	29/21
seziş	sezme, seziş	
	s.-imçe	276/9
sezil-	hissedilmek, sezilmek, anlaşılmak	
	s.-meytti	55/15
Si	(ç.) erkek ismi	
	s. <i>loyi bilen</i>	230/18
	s. <i>loyiga</i>	230/14
sica-	çizmek	
	s.-p <i>jürü-</i>	247/7
	s.-p <i>oltur-</i>	40/3
	s.-lmayvatqanda	238/2
Sidik ahun	erkek ismi, Sidik bey, Sidik hoca	
	s.-nifi	181/12
siğ-	sığmak	
	s.-mayvatidu	293/2
siğdur-	siğdirmek	
	s.-almaymiz	293/1
sik-	sikmak	
	s.-ip	223/8, 224/12
	s.-қан (<i>uniñ yaqisini dem aldurmay s.-қан, sölükler</i>)	52/12
sikil-	sikılmak	
	s.-idu	38/7
sikimda-	avuçlamak	
	s.-ydu	216/18
	s.-p	289/10
	s.-p <i>tut-</i>	168/21
sikira-	sızlamak, sızlanmak	
	s.-p	40/9
sil	verem, tüberküloz	
	s. <i>bilen</i>	217/5
	s. <i>késel</i>	223/9
	s. <i>késili bilen</i>	59/8
	s. <i>késili égirliş-</i>	67/21
	s. <i>kil-</i>	223/10
sila-	okşamak	
	s.-ydu	211/15, 232/2
	s.-p	187/1, 222/8
	s.-p <i>qoyatti</i>	87/6
	s.-p <i>paqirit-</i>	173/19
	s.-p <i>tur-</i>	37/9
silci-	yaklaşmak, sürülmek, çekilmek	
	s.-maқта	23/4
	s.-p <i>çiq-</i>	106/7
	s.-p <i>ket-</i>	23/7
silcitiş	yaklaşırma, sürme, çekme	
	s. <i>üçün</i>	291/16
sil	sizler	
	s.	76/9, 240/8, 251/20, 270/5, 272/2, 305/20, 307/3
	sili (<i>sizler</i>)	152/19, 271/16
	s. <i>bilen</i>	302/10
	silila	249/3
	silimu	155/3

	siliniñ	91/18, 147/10, 166/21, 198/6, 198/11, 238/20, 239/17, 250/4, 270/10, 286/16	
	silini	107/13, 141/4, 149/10, 156/3, 241/8, 269/18, 296/20	
	s.-ge	274/14	
	silige	157/2, 210/7, 237/9, 241/12, 274/14	
	siligila	161/12	
	siligimu	157/1	
	silidin	160/1, 252/1	
siler	siz, sizler		
	s.	34/10, 38/13, 98/14, 106/2, 115/21, 127/17, 147/17, 207/21, 209/19, 229/11, 249/11, 277/12	
	s. bilen	34/12, 141/12	
	s.-dek	103/5	
	s.-mu	112/15, 180/7, 216/14	
	s.-niñ	98/16, 145/9, 179/15, 180/8, 191/13, 219/4, 244/3, 286/8, 304/13, 307/7	
	s.-ni	147/16, 163/20, 177/7	
	s.-ge	68/2, 103/10, 127/19, 142/18, 163/10, 180/15, 193/14, 198/18, 209/12	
	s.-gimu	38/15	
	s.-de	107/8, 133/16	
	s.-din	164/9	
sili-	okşamak, sıvazlamak		
	s.-ğan (<i>Roziniñ sen s.-ğan qara bûdre çaçliri</i>)	37/18	
	s.-ğan (<i>bêşini s.-ğan</i>)	89/20	
siliğ	düz, pürüzsüz, cilalı, parlamış		
	s. kil- (<i>düzlemek, parlatmak, cilalamak</i>)	116/14	
silivet-	silmek		
	s.-sifizçu	82/14	
	s.-ip	191/18	
silki-	silkmek, sallamak		
	s.-mekte	73/8	
	s.-di	46/6	
	s.-ymen	40/11	
	s.-ip	103/4, 184/5, 295/5	
silkiş	silkme, sallama		
	s.	48/17	
silkit-	sallatmak, silkitmek		
	s.-ip	28/10, 53/19	
	s.-etti	95/8	
silkivét-	sallamak, sallayıvermek		
	s.-idu	193/17	
sim	(f. sım) tel		
	s. ori-	65/14, 159/9	
	s. oru-	64/14	
simap	(f. sım-âb) civa		
	s.-tek	89/15, 271/15	
simiçke	(r.) çekirdek		
	s.	78/12	
sin-	denemek		
	s.-almay jür-	139/1	
sincila-	gözden geçirmek, incelemek		
	s.-p	222/5	
	s.-p qara- (<i>dikkatle, itina ile bakmak</i>)	222/6	
sinçila-	gözden geçirmek, incelemek		
	s.-p qara- (<i>dikkatle, itina ile bakmak</i>)	188/6, 265/5	
sinpiy	sınıfı, sınıfsal		
	s.	276/11	

siñ-	sinmek	
siñayan	s.-ip <i>kal-</i>	89/18
siñli	ters, eğik, yan s. <i>kil-</i>	50/8
sipa-	(r.?) kız kardeş	
sipayi	s.-m	24/16, 293/4
sipayılık	s.-si	70/4, 86/5
sipen	s.-sini	100/20
sip — sidamli	okşamak	
sipta	s.-p <i>ör-</i>	93/6
sir	(f. sipâhî?) nazik, nezaketli	
sirlik	s.	180/1
sirdaş	(f.-u. sipâhî-liğ?) nezaketli, naziklik	
sirki	s.	19/5
sirli-	s. bilen	104/1
sirt	(ç.) öğretmen okulu, pedagoji eğitiminin verildiği okul	
siyasit	s.-ni	36/14
Siyit	tertemiz, lekesiz	
	s.-ğu	222/9
	düz, dümdüz	
	s. <i>kil-</i>	116/15
	(a. sırr) sır	
	s.	188/7
	s.-i <i>aşkare bol-</i>	189/6
	s.-ini <i>bil-</i>	287/17
	s.-ini <i>sezdir-</i>	111/9
	s.-imizni <i>paş kil-</i>	170/21
	(a.-u. sırr-liğ) gizli, sırlı	
	s.	68/18, 177/10, 209/6
	(a.-u. sırr-daş) sırdaş	
	s. <i>bol-</i>	179/3
	s. ikenligi	209/11
	s.-iñdur	208/17, 209/10
	sirke	
	s.-si <i>su kötermeydu (şaka kaldırmaz)</i>	298/17
	okşamak	
	s.-ğandek	293/15
	sırt, dış, arka	
	s.-ta	229/7, 308/9
	s.-tin	140/11, 162/11, 182/5, 202/15, 224/19, 229/10, 241/2, 268/4, 278/8, 280/5, 286/4
	sığır	
	s.	143/19
	(a. siyâset) siyaset	
	s.-ini	282/16
	(a. Seyyid) erkek ismi	
	s.	108/19, 109/10, 111/3, 122/14, 125/10, 126/4, 167/11, 167/12, 168/12, 168/4, 168/8, 168/16, 168/19, 169/1, 169/3, 169/4, 169/6, 169/11, 169/15, 169/17, 169/19, 170/3, 170/6, 170/9, 170/12, 170/19, 172/2, 172/3, 172/8, 172/13, 172/17, 172/21, 173/7, 182/5, 182/8, 182/17, 182/17, 182/19, 183/2, 183/13, 184/3, 184/5, 184/15, 201/2, 205/10, 205/17, 206/2, 208/1, 213/9, 221/3, 221/8, 221/10, 221/12, 221/17, 222/1, 222/7, 222/11, 222/14, 222/17, 222/21, 223/6, 223/8, 223/13, 223/20, 224/5, 224/11, 224/15, 224/16, 225/4, 225/12, 226/4, 226/12, 227/4, 227/6, 229/8, 229/9, 229/11, 229/15, 229/17, 229/19, 230/6, 231/12
	s.-mu	108/7

	s.-nifi	102/4, 171/12, 173/1, 183/3, 204/8, 213/11, 220/1, 222/8, 223/6, 223/10, 224/9
	s.-ni	174/12, 212/6, 212/9, 224/15
	s.-ke	155/13, 155/15, 161/9, 183/21
	s.-ka	205/7, 225/11, 226/11, 231/5
	s.-tin	97/5
Siyitcan	erkek ismi	
	s.	170/1, 171/15, 172/7, 172/15, 173/19, 182/6, 183/8, 184/2, 222/4
	s.-ni	182/21, 185/2, 213/20
	s.-lar	182/12, 221/19
	s.-larnifi	170/20
Siyit ahun	(a.-f. Seyyid-âhund) erkek ismi	
	s.	96/5, 101/12, 104/10, 106/18, 107/5, 108/10
	s.-nifi	108/1, 108/3, 111/11, 114/2
	s.-nifla	96/19
	s.-ga	97/2, 108/7
	s.-din	96/11
Siyithan	erkek ismi	
siz	s.-nifi	205/6
	siz	
	s.	56/3, 59/13, 83/17, 91/8, 133/9, 133/11, 133/20, 134/8, 136/2, 137/21, 139/1, 164/6, 171/11, 184/19, 186/12, 187/11, 188/8, 197/4, 205/12, 243/14, 252/13, 253/3, 257/11, 262/3, 271/17, 279/2, 284/5, 285/16, 287/15, 291/6, 291/10, 295/4, 302/18
	s.-çu?	302/20
	s. bilen	249/19, 297/19
	s.-dek	298/7
	s.-gu	18/18, 103/8
	s.-mu	162/6, 294/10
	s. üçün	211/16
	s.-nifi	133/20, 137/18, 171/7, 186/2, 232/2, 249/17, 262/13, 262/19
	s.-nifmu?	261/17
	s.-ni	134/9, 134/15, 135/6, 171/6, 174/15, 187/2, 212/4, 232/5, 284/11, 294/13
	s.-ge	6/8, 133/21, 135/20, 138/19, 139/9, 207/19, 262/21, 285/15, 287/18, 294/6, 297/14, 301/19
	s.-gila	103/21
	s.-de emes	106/11, 137/6
	s.-din	134/3, 134/14, 146/14, 285/17
sizik	çizgi	
	s.-lar tart-	37/19
soda	(f. sūdâ) ticaret, alış veriş, satış	
	s.	264/16
	s.-din	271/3
soda — sétik	(f.-u. sūdâ-sétik) ticaret, alış veriş, satış	
	s.-ni	242/21
sodiger	(f. sūdâ-ger) tüccar, ticaret yapan	
	s.	131/2
sodigerçilik	(f.-u. sūdâ-ger-çi-liğ) tüccarlık, ticaretçilik	
	s. kil-	83/5
	s.-tin	242/12
sodigerlik	(f.-u. sūdâ-ger-lik) tüccarlık	
	s. kil-	122/16
sodiliş-	(f.-u. sūdâ-liş-) alış veriş yapmak, pazarlık yapmak	
	s.-ip	214/2

soğ	soğuk s. 57/14, 75/20, 86/8, 254/16
soğak	soğuk s.-tinmu <i>sakla-</i> 248/7
soğakçilik	soğukluk s. <i>sél-</i> 281/14
soğtur-	sokturmak, dövdürmek, vurdurmak s.-up <i>bér-</i> 153/13
soğ-	sokmak, vurmak, dövmek s.-kan <i>kolluruñdin</i> 203/8
soğa	karasaban s. 114/16, 286/9 s. <i>bilen</i> 238/3, 286/9, 287/2 s.-niñ 286/14
soğu	pirinci kabuğundan ayırmak için tahtadan yapılmış alet s.-da 286/11
soğuş-	dövüşmek, savaşmak s.-up 277/7
soğuştur-	dövüştürmek, tokuşturmak s.-up <i>jür-</i> 221/19 s.-up <i>kör-</i> 168/10
sol	sol s. 123/4, 151/3, 235/4, 254/3, 254/5, 258/14
sola-	hapis etmek s.-p 204/17
solak	hapishane s.-ka 219/1 s.-kimu 219/2 s.-ta 218/6
Soltan beg	(a.-u. Sultân-beg) sultan bey s. 185/5
solun-	hapis edilmek s.-up 218/11
somka	(r.) çanta s. 25/2 s.-sini 23/14, 245/14, 250/13
soñ	arka s.-i 27/15 s.-iğa 94/9
soñgit-	vermek, ödemek, davet etmek s.-isen 156/21
sor-	sormak s.-dum 69/2
sora-	sormak s.-ptu 178/6 s.-ymende 156/10 s.-ysen 34/8 s.-ysiz 285/20 s.-fi! 190/13 s.-p 18/11 s.-p <i>turatti</i> 112/11
sorağ	soru, sorgu s. <i>sora-</i> 215/10
sorağçi	yargıç, sorgucu s.-çi 45/19, 126/12
soraş	sorma s.-ka 29/1

soravér-	soruvermek	
sori-	s.-emsiler	215/11
	sormak	
	s.-di	36/16, 103/12, 160/20
	s.-mağçimu sen	228/5
	s.-sa	283/10
	s.-ğiče işli-	178/7
	s.-ğanlardin	109/14
	s.-ğanliqliriga	198/12
soru-	savurmak	
	s.-vatu	97/11
sovap	(a. sevâb) sevap	
	s.	243/20
	s.-ni	244/1
sovu-	soğumak	
	s.-p kaldı	82/13
sovuk	soğuk	
	s.	16/5, 86/1, 236/6, 236/7
sovut-	soğutmak	
	s.-up koy-	86/1
	s.-idiğan (kollirini s.-idiğan mana şı)	238/15
soymi	(< soyma) olgunlaşmamış kavun, kelek	
	s.-ni	119/9
soy-	kesmek, soymak, açmak	
	s.-sa kérek	30/4
	s.-up	95/6
	s.-up ye-	170/7
soyual-	kesmek, soymak	
	s.-isen	213/14
soyuz	(r.) şura, meclis	
	s.	299/12, 299/13
	s.-i	285/4
	s.-iniñ	277/12, 278/5, 284/3
soz-	uzatmak	
	s.-udu	209/12, 211/9, 229/5, 231/21
	s.-up	78/10, 107/6, 109/7, 166/18
	s.-up körsüt-	198/6
	s.-up koy-	97/2
sozul-	uzamak, uzanmak	
	s.-up	87/9
	s.-ğan (bir-birige tutuşup s.-ğan éñizlar)	43/2
söhbət	(a. şuhbet) sohbet	
	s.	111/12
	s. kil-	18/9, 19/14, 151/10
	s.-te	13/14
söhbətleş-	(a.-u. şuhbet-leş-) sohbet etmek, konuşmak	
	s.-sek	102/9
söhbətliş-	(a.-u. şuhbet-liş-) konuşmak, söyleşmek	
	s.-eyli!	102/10
söletlik	görkemli, debdebeli, muhteşem bir surette	
	s.	117/5
söltek	kuyruğu kesik	
	s.-lerniñ	259/17
sölük	bir hayvan ismi, sülük	
	s.-ler	52/12
söre-	sürümek, sürüklemek	
	s.-p	95/10
	s.-p çikiş kérek	216/17

	s.-p <i>jür-</i>	144/6, 225/9, 266/10
	s.-p <i>két-</i>	224/2
sörel-	sürüklenmek, sürülmek	
	s.-diñ	218/12
sören	bir bitki adı	
	<i>çoğan</i> — s.	22/16
söretlik	(a.-u. şüret-lik) suretli, resimli	
	s.	186/21
söri-	sürüklemek, sürümek	
	s.-di	25/13
sörit	(a. şüret) suret, resim	
	s.-ige	307/19
sörün	soğuk, gölgeli, solgun, kederli	
	s.	61/20
söy-	sevmek, öpmek	
	s.-üdu	212/21
	s.-elmidim	185/12
söz	söz	
	s.	15/16, 62/5, 88/19, 101/12, 134/21, 257/19
	s. bilen	91/4
	s.-mu	162/17
	s. aç- (<i>söze başlamak</i>)	5/6
	s. başli-	9/11, 102/19
	s. çık- (<i>konuşmak</i>)	6/5
	s. kıl-	55/5
	s. toşup kél-	101/15
	s.-ni	33/14, 62/6
	s.-ni kıl- (<i>söz söylemek, konuşmak</i>)	31/20
	s.-ge	6/7, 14/13
	s.-ge kél- (<i>söylemek</i>)	218/16
	s.-üm	62/2
	s.-üm <i>bar idi</i>	174/16
	s.-ümdinla çık-	171/18
	s.-ifiz	134/17
	s.-üfğu	124/19
	s.-i	252/14
	s.-i bilen	114/2
	s.-iğu	184/13
	s.-ini	11/21, 32/7, 52/15, 64/3, 83/13
	s.-ini <i>añla-</i>	261/9
	s.-ini <i>özgert-</i>	63/13
	s.-ige <i>kır-</i>	253/3, 253/4
	s.-ide	14/11, 23/13
	s.-idin çık-	184/1
	s.-ümüz	56/7
	s.-liri	275/1
	s.-ler	37/1, 43/18, 47/14, 48/16, 57/13
	s.-ler bilen	111/9
	s.-lerni	108/10, 194/7
	s.-lirifizni <i>dé-</i>	171/7
	s.-liri	66/14
	s.-liridu	252/16
	s.-lirini	45/7, 67/5
söz — çöçek	söylenti, söz ve rivayet	
	s.	99/18
	s.-ke <i>kal-</i>	132/8
sözle-	söylemek	
	s.-!	34/4, 154/21, 214/10
	s.-p <i>bér-</i> (<i>sözlemek</i>)	33/18, 52/7, 114/10, 137/11, 137/16, 284/19

	s.-p <i>jürü-</i>	94/14	
	s.-p <i>ket -</i>	109/8	
	s.-yttiğü?	108/9	
	s.-ydiken	159/11, 159/16	
sözleş	söyleme, söyleyiş, söz		
	s.-ke <i>çüş-</i>	51/20	
sözleş-	söyleşmek, konuşmak		
	s.-ken (<i>azat – erkin s.-ken</i>)	254/12	
	s.-ken <i>avazi</i>	278/8	
sözlevér-	söyleyivermek, konuşuvermek		
	s.-ip	79/21	
sözli-	söylemek		
	s.-di	14/5, 82/20, 91/14	
	s.-sun!	285/2	
	s.-gine!	190/7	
	s.-gili <i>çık-</i>	11/8	
	s.-genlerni	205/11	
	s.-me!	214/12	
sözliş-	söyleşmek, konuşmak		
	s.-ermiz	277/21	
	s.-etti	19/5	
sözlü-	konuşmak, söyleşmek		
	s.-şivatividu	275/18	
sözlüğ	sözlü		
	s.-üm (<i>şirin s.-üm yarım</i>)	304/11	
sözlüş-	konuşmak, söyleşmek		
	s.-ümen	190/19	
	s.-üp <i>kél-</i>	286/4	
sözmen	hatip, güzel konuşan		
	s. <i>hotunni</i>	149/4	
sözsiz	sözsüz, sessiz		
	s.	33/10	
stakan	(r.) bardak		
	s.-niñ	35/8	
	s.-diki	36/2	
su	su		
	s.	18/10, 40/16, 71/8, 79/16, 84/11, 84/11, 84/16, 84/17, 127/19, 128/9, 129/5, 133/4, 140/5, 140/6, 147/20, 195/13, 198/15, 198/16, 198/17, 198/19, 199/5, 199/5, 205/9, 209/1, 223/19, 223/20, 229/5, 229/5, 249/10, 278/10, 279/4, 288/16, 298/18	
	s.-dek	73/6	
	s.-mu	75/2	
	s. <i>iç-</i>	75/5	
	s.-ni	195/11, 195/15	
	s.-ğa	48/8, 84/19, 102/17	
	s.-ğa <i>kan-</i>	84/14	
	s.-da	256/1, 293/15	
	s.-din <i>korq-</i>	84/15, 84/21	
	s.-yi	118/18, 119/13	
	s.-yi <i>üçün</i>	132/11	
	s.-yini	199/4, 284/7	
	s.-lar	5/9	
	s.-larmu	75/6	
	s.-larni	75/4	
sual	(a.) sual, soru		
	s.-niñ	42/20	
suga-	sıvamak, üstüne atmak		
	s.-p <i>kov-</i>	194/8	

sugal-	sıvanmak	
suğar-	s.-miğân bolsimu	111/15
suğur-	sulamak, su vermek	
suğur-	s.-di 283/13	
suğur-	çekmek, çıkarmak	
suğur-	s.-up 193/2	
suğur-	s.-up <i>élin-</i> 30/6	
suğur-	sulamak	
suğur-	s.-up 39/13	
suğur-	s.-uş kérek idi 125/1	
suğurul-	sulanmak	
sula-	s.-udiğân <i>bol-</i> 84/13	
sula-	hapsetmek	
sula-	s.- <i>yatamen dé-</i> 35/5	
sula-	s.-p <i>қыды</i> 62/21, 63/8, 65/11	
sulağ	hapis	
sulağ	s.-tin 63/1	
suli-	hapsetmek	
suli-	s.-sañi 35/5	
Sultan beg	(a.-u Sultân-bey) sultan bey	
Sultan beg	s.-niñi 204/6	
Sultan beg	s.-imni 204/4	
Sultan Veysi	(a.Sultân-Veysi?) Doğu Türkistan'da yer ismi	
Sultan Veysi	s.-ge 58/4	
Sultan Veysi	s.-de 58/5	
sultuy-	somurtmak, yüzünü asmak	
sultuy-	s.-up <i>kél-</i> 49/3	
sumbat	(a. sünbât, senbât) zerafet, cazibe, sevimlilik	
sumbat	s.-im 12/16	
sumbat	s.-ini 86/18	
sumbat	(a.) zarif, cazibeli, sevimlilik	
sumbat	s. 53/3, 227/11	
sun-	kırılmak, parçalanmak	
sun-	s.-udu 169/4, 181/6, 236/7, 280/12	
sun-	s.-up 88/13	
sun-	s.-ğan <i>liñgilçaқ</i> 77/19	
sun-	s.-maydu 193/9	
sun-	sunmak, takdim etmek, uzatmak	
sun-	s.-di 113/5	
sun-	s.-up 220/11	
sundar-	kırdırmak, parçalamak	
sundar-	s.-di 191/9	
sundur-	kırdırmak, parçalamak	
sundur-	s.-up 25/19	
sunduruvit-	kırdırmak, parçalamak	
sunduruvit-	s.-idiğandek <i>urul-</i> 168/8	
sunuқ	kırık	
sunuқ	s. 77/5, 136/18	
surkiye	(kaz.) sevimsiz, zalim, uğursuz	
surkiye	s. 196/13	
sus	(f. süst) ağır, yavaş	
sus	s. <i>paraқliri</i> 101/20	
sus	s. <i>tazim қil-</i> (<i>isteksizce selamlamak</i>) 148/9	
suser tumiğ	su samurunun derisinden yapılan şapka	
suser tumiğ	s.-ini 183/3	
suslutuş	(f.-u. süst-lut-uş) azaltmak, yavaşlatmak	
suslutuş	s. 108/6	

suval-	sıvamak
suvut-	s.-ğan 116/14
suy-	soğutmak
suyuk	s.-up koy- 182/19
suzul-	soymak
süget	s.-udigan (<i>adem s.-udigan kuşhanılarda</i>) 29/19
sümür-	sıvı
sümürüvêt-	s. aş (<i>sulu yemek, çorba</i>) 88/6
süney	uzanmak
süneç	s.-ğan 58/13, 117/11
sünek	söğüt, bir ağaç ismi
süngü-	sérîk s. 69/17, 92/13
süngülügüç	içine çekmek
süp	s.-üp 36/2
süpürge	içine çekmek
süpürüdi	s.-ip 273/11
süpüti	(?) zurna
sür	s. 309/5
sür-	s. çal- 292/4
sürke-	kemik
sürlük	s.-liri 30/10
sürt-	dalmak
sürüştür-	s.-p kir- 105/13
sürüştürüvêrek	bir kuş ismi
sürüvat-	s. 12/8, 12/9, 13/7, 14/10, 14/20, 15/4, 15/7
süt	bir an, bir anda (taklidi ses)
	s. de- 163/4
	s.-i 13/19
	(<süpürge) süpürge
	şvaç s.-sedin 68/7
	süprüntü
	s. 50/14
	(< süpüte) kaliteli keten bezi
	s.-de 106/12
	görünüş, yüz, eda, tavır
	s. 26/10
	sürmek
	s.-üdu 47/13
	s.-üp 42/3, 92/3, 93/20, 98/9, 112/2, 179/8
	s.-üp ket- 40/14, 48/2, 265/5
	s.-gen (<i>ömür s.-gen bu kéri karga</i>) 73/18
	s.-etti 28/15, 50/5, 68/15
	sürtmek
	s.-p 87/20
	heybetli, gösterişli
	s. 28/16
	sürtmek
	s.-üp 25/18, 31/1
	soruşturmak, aramak, takip etmek
	s.-üp 277/8
	s.-üp baç- 133/3
	araştırmak
	s. 190/3
	sürüvermek, sürmek
	s.-kanda 241/2
	süt
	s. 88/6, 143/9
	s.-tek 97/5, 116/12
	s.-niñ 179/13

	s.-ni	176/4
	s.-ini	179/15
	s.-lerni	132/21, 182/15, 182/16
süzme		peynir, süzülerek suyu çıkarılmış yoğurt
	s. <i>háltisi</i> (<i>peynir torbası</i>)	61/13
süzük		temiz, duru, şeffaf
	s.	304/6
süzül-		süzülmek
	s.-gende	93/11

Ş

Şahaci	erkek ismi
	ş.-niñ 23/4
şah	(f. şâh) dal, budak, kol, salkım
	ş. 105/11, 123/10, 127/21
	şehi 138/4
	şehida 73/17, 74/10, 123/10
	ş.-lar 71/8, 105/15
	ş.-lardin 106/6
	ş.-liri 50/19
	ş.-liri bilen 69/17
şahla-	(f.-u. şâh-la-) dallanmak, budaklanmak
	ş.-p çık- 76/12
şahlık	(f.-u. şâh-liğ) dallı, budaklı
	ş. 53/10
şakil	(< şakal) deri, kabuk
	ş.-i 57/5
şakrap	(f. şeker-âb?) tuzlu, fazla tuzlu
	ş.-ka 206/1
şak	(f. şâh) şah, dal, salkım, kol
	ş.-ta 15/8
şak-şuk	çarçabuk
	ş. 13/1
şakilda-	şakırdamak, çatırdamak
	ş.-p koy- 94/12
şalañ	seyrek, koyu olmayan
	ş. 80/13
şaldirila-	hışırdamak
	ş.-p ket- 72/10
şaltak	pis, çamur
	ş. kil- 173/3
	ş.-larni 173/2
şam	(a. şem') mum
	ş.-niñ 28/8, 28/10, 31/18
şamal	(a. şimâl) rüzgar, yel
	ş. 15/6, 94/13
	ş. üçtin 130/1
	ş. çık- 129/17, 138/3, 228/21, 256/15
	ş. és- 129/16
	ş.-niñ 256/16
	ş.-da 50/20, 57/14, 58/16, 293/17
	ş.-ğa 236/12, 236/13
	şamili uçup 81/5
	ş.-larda 73/9
Şaño	bir mevki veya bir ünvan ; erkek ismi
	ş. 140/11, 140/14, 140/15, 140/19, 141/4, 141/8, 141/12, 141/16, 142/7, 142/10, 142/14, 143/1, 143/3, 143/8, 144/1, 144/11, 144/17, 145/3, 145/7, 145/14, 145/17, 145/20, 148/4, 148/8, 148/11, 148/17, 149/12, 149/15, 151/10, 151/13, 151/16, 152/4, 152/7, 152/13, 152/20, 153/10, 153/20, 154/9, 154/12, 154/15, 154/17, 154/21, 155/5, 155/13, 156/1, 156/5, 156/11, 156/16, 156/20, 157/4, 157/8, 157/15, 158/2, 158/7, 158/10, 158/17, 158/18, 159/9, 159/16, 159/19, 160/5, 160/10, 160/12, 160/17, 161/4, 161/8, 161/13, 161/21, 162/3, 162/15, 162/19, 163/6,

163/11, 164/10, 164/13, 164/19, 164/21, 165/3, 165/7, 165/17, 166/6, 166/8, 166/11, 166/20, 167/3, 167/9, 167/10, 181/17, 181/19, 186/4, 186/13, 187/3, 187/12, 189/7, 189/9, 189/15, 190/1, 190/8, 190/18, 191/5, 191/8, 191/16, 191/20, 192/7, 192/13, 192/19, 192/21, 193/6, 193/10, 193/15, 193/18, 193/21, 194/9, 194/16, 195/4, 195/8, 198/4, 198/5, 198/8, 198/13, 198/17, 199/1, 199/7, 199/13, 200/14, 200/17, 201/6, 201/8, 201/18, 201/20, 202/7, 202/12, 206/8, 206/10, 207/18, 210/12, 215/2, 215/4, 215/12, 215/14, 216/3, 216/9, 218/21, 219/10, 224/19, 224/21, 225/3, 225/11, 225/15, 225/19, 226/6, 226/12, 227/14, 227/19, 228/1, 228/4, 228/11, 230/6, 230/7, 230/10, 230/13, 230/16, 230/20, 231/2, 231/5, 231/13

ş.-ğa 126/8, 165/14, 189/12, 190/12
 ş.-mu 126/11
 ş.-nif 122/6, 122/9, 151/3, 167/6, 171/20, 207/9
 ş.-ni 194/14
 ş.-nimu 201/17
 ş.-nifkige 147/4
 ş.-nifkidin 146/16
 ş.-nikide 210/15
 ş.-m 141/6, 141/15, 142/13, 144/16, 145/6, 145/16, 149/10, 198/11, 225/6
 ş.-mniñ 141/2, 178/21
 ş.-mğa 161/1

Şaňyoka

(Şaňyo+aka) erkek ismi
 ş. 140/17, 156/4, 156/8, 158/15, 163/18, 190/3, 191/18, 195/1, 199/3, 200/13, 200/16, 202/4, 215/13, 225/2, 231/3
 ş.-m 142/4, 161/6, 164/2, 229/16
 ş. bilen 155/20
 ş.-mniñ 164/7, 229/21
 ş.-ni 167/1, 197/17
 ş.-ğa 166/4, 192/5
 ş.-mlar 174/15
 ş.-ñ 170/20
 ş.-lar 167/6

şañyoliñ

bir unvan, mevki
 ş.-ni 158/2

şapañ

börk, kalpak, şapka
 ş. 42/11

şaplañ

sille, tokat
 ş. ur- 224/9

şaptul

(f. şeft-âlû) şeftali
 ş.-lar 189/16

şaptulluñ

(f.-u. şeft-âlû-luñ) şeftalilik, şeftali bahçesi
 ş. 76/13, 151/6
 ş.-ta 209/21

şarañliş

şıkırdama, hışırdama
 ş.-if 249/8

şarılda-

şarıldamak
 ş.-p çüş - 97/13

şarlat-

(kaz.) dolaştırmak
 ş.-ip 197/12

şat

(f. şád) şad, memnun, sevinçli, neşeli
 ş. bol- 235/9, 302/14

şayi

ş. eyli- 217/16
 (f. ?) ipek kumaş

şazadi

ş. 8/4
 (f. şeh-zâde) şehzade
 ş.-sikin 173/6

şazadîhan	(f.-u. şeh-zâde-han) prenses ş. 149/17
şeban	(a. şa'bân) şaban ayı ş.-niñ 181/11
şebnem	(f. şeb-nem) çiy ş. 8/2, 53/17
şehir	(f. şehir) şehir, kent ş. 28/13, 40/17, 59/20, 177/21 ş.-niñ 183/5 ş.-ge 59/18, 170/14, 171/14, 172/6, 199/13, 210/14, 304/20 ş.-de 78/7, 153/5, 173/13, 239/6, ş.-din 75/9, 145/8, 182/12, 184/9, 186/16, 189/7, 259/3, 308/5, 309/6 ş.-iniñ 28/12 ş.-ige 36/7 ş.-ide 27/3 ş.-idiki 27/5
şehsi	(a. şahsî) şahsî, özel ş. 22/7, 301/3
şehsiyit	(a. şahsiyet) şahsiyet, kişilik ş.-ige 100/19
şekl	(a. şekl) şekil, biçim ş.-idin 19/7
şen	(a. şân: şe'n) şan, şeref ş. 199/13
şencañ	(ç.) kaymakam, kasabanın en üst idarecisi ş. 35/7, 35/11, 35/18, 36/3 ş.-niñ 35/6
şenciñfu	(ç.) kasabanın idare edildiği yer ş.-diki 34/17
şenğen	(ç.) kaymakam, hakim ş. 158/3, 194/18, 194/20
şepket	(a. şefkat, şefeķat) şefkat, acımak ş. <i>hemsire</i> 16/1, 18/12, 21/9, 26/4, 26/14, 26/16
şepketlik	(a.-u. şefkat-lik) şefkatli ş. 21/15, 86/14
şerbet	(a. şerbet) şerbet ş. 8/19 ş.-ke 8/13
şereplik	(a.-u. şeref-lik) şerefli ş. 26/20
şeret	(a. işâret) işaret ş. <i>ķil-</i> 82/15, 196/7, 203/7, 207/13, 209/17, 286/18
şerķ	(a. şarķ) doğu ş.-ni 67/16
şerķiy-cenub	(a. şarķi-cenûb) güney doğu ş.-ida 17/18
şermende	(f. şermende) utandırmak, ayıplamak, yüzünü kızartmak ş. 189/14 ş. <i>bol-</i> 294/19 ş.-si 189/6 ş.-ler 214/20
şermendilik	(f.-u. şermende-lik) utandırmak, ayıplamalık, yüzünü kızartıcı ş. 189/10 ş.-ini 192/17
şert	(a. şart) şart ş.-im 265/19 ş.-ifni 266/9 ş.-imiz 176/1

	ş.-ler bilen	206/16
	ş.-lirifini	266/2
Şervan	şervan ismi	
	ş.	122/13, 151/10, 151/11, 151/14, 152/1, 152/5, 152/9, 152/19, 153/3, 153/14, 154/7, 154/10, 154/13, 154/16, 154/19, 155/2, 155/10, 156/2, 161/10, 162/4, 162/5, 162/7, 162/10, 162/12, 162/14, 163/1, 164/3, 164/8, 165/1, 165/11, 165/14166/1, 166/17, 166/21, 167/1, 167/8, 167/10, 169/20, 169/21170/8, 170/11, 170/13, 171/9, 171/12, 171/15, 172/1, 174/1, 174/3, 174/12, 174/14, 174/19, 175/3, 177/11, 179/8, 179/10, 179/13, 179/17, 179/20, 180/1, 180/9, 180/13, 180/16, 181/4, 181/5, 181/8, 182/14, 182/21, 183/3, 183/7, 183/11, 183/16, 184/5, 184/8, 184/13, 184/17, 184/19, 185/3, 185/4, 185/8, 186/8, 187/7, 188/11, 188/13, 188/15, 188/16, 188/16, 188/20, 189/1, 189/11, 189/16, 190/4, 190/7, 190/14, 190/19, 201/13, 208/5, 214/14, 214/15, 214/17, 214/19, 215/8, 215/18, 216/1, 216/19, 218/9, 218/10, 218/18, 218/21, 219/9, 219/18, 220/1, 220/6, 226/18, 228/17
	ş. bilen	161/10
	ş.-nifi	177/14, 219/6, 226/19
	ş.-ga	190/18
	ş.-em	162/6
	ş.-emni	162/17, 225/17
Şervanide	(Şervan+hede) Şervan abla	
	ş.	164/6
şervit	(a. şerbet) şerbet	
	ş.-ini	134/19
şeytan	(a. şeytân) şeytan	
	ş.	137/17, 258/1, 274/5
	ş.-nifi	50/12, 82/16
	ş.-larnifi	60/3
şeytanlığı	(a.-u. şeytân-lig) şeytanlık	
	ş.-ifi	280/8
şeyh	(a. şeyh) şeyh	
	ş.	221/21, 221/21
şehit	(a. şehid) şehid	
	ş. bol-	26/17
şilim	yosun, sümük, undan yapılmış yapıştırıcı	
	ş.	9/17
şilti-	sallamak	
	ş.-p	195/8, 226/7, 226/8
şimal	(a. şimâl) kuzey	
	ş.-diki	76/14
	ş.-iğa	17/17
şiñ	(ç.) ölçü birimi	
	ş.	29/13
Şiñ şisey	(ç.) 1937 yılında Doğu Türkistan'da hüküm süren zalim Çin hükümdarı	
	ş.-nifi	29/13
şipe	(a. şifâ') şifa	
	ş. keltür-	62/8
şirem	yakın olmayan akraba	
	ş. bol-	141/12
şirik	ortaklık, ortak hareket etme	
	ş. bol-	177/8
	ş. kil-	38/14
şirin	(f. şîrîn) şirin, tatlı	
	ş.	38/2, 51/20, 93/6, 93/8, 119/14, 171/7, 304/11
	ş.-nifi	119/1
şişe	(f. şîşe) şişe	
	ş.-ni	271/7

şiş-	ilikleme, düğmeleme
şitile	ş.-p et- 52/18
şivir-	her işi çabuk yapan insan
şivirla-	ş. 285/13, 304/12
şocañlık	fııldamak
şoh	ş.-ğan 10/14
şohluk	fııldamak
şor	ş.-ydu 24/19
şora-	(ç.u.) müdürlük, okul müdürlüğü
şori	ş.-ka 34/9
şorkıra-	(f. şüh) yaramaz, afacan, haylaz
şorluş-	ş. 99/3
şortumşuk	(f.-u. şüh-luk) yaramazlık, afacanlık, haylazlık
şorum	ş.-larni kil- 52/8
şorvi	(f. şür) dert, bela, felaket, afet, kaza
şoti	ş.-uñ kuru- (Allah seni yok etsin) 228/17
şovi	emmek
şöpig	ş.-p 52/12
şvaç	(< şorva) geçit, geçme
ştap	ş.-din 125/10, 188/7, 197/6
şu	ş.-sidin 195/20
	ş.-lirini 125/2
	ş.-liridin 52/19
	şarıldamak
	ş.-p ak - 95/5
	tuzlanmak
	ş.-up 73/19
	ukala
	ş.-niñ 5/5
	şansız, talihsiz
	ş.-ey 189/12
	(< şorva) çorba
	ş.-siğa 252/8
	merdiven, iskele
	ş.-siğa 102/14
	çorba
	ş.-siğa 180/13
	kabuk
	ş.-ide 167/14
	bir bitki adı, pelin
	ş. süpürgisi 68/7
	(r.) karargah
	ş. 17/17, 18/9, 18/15
	ş.-ka 17/17, 17/21, 20/5
	şu
	ş. 6/17, 7/11, 20/5, 21/4, 25/6, 26/14, 35/18, 36/3, 36/5, 37/12, 37/16, 39/9, 46/9, 51/16, 53/11, 55/17, 56/6, 56/7, 56/15, 57/19, 58/5, 58/19, 60/4, 60/4, 61/4, 61/6, 61/17, 62/6, 66/18, 70/13, 72/12, 74/6, 80/20, 84/18, 95/14, 97/19, 98/4, 105/6, 107/15, 110/20, 124/17, 125/4, 126/4, 127/5, 127/9, 128/14, 134/3, 134/12, 134/13, 148/20, 151/14, 152/16, 154/9, 155/10, 161/14, 177/3, 188/1, 188/4, 189/7, 194/17, 200/9, 200/14, 206/5, 206/9, 210/2, 219/12, 222/1, 225/21, 238/15, 244/12, 246/17, 258/6, 259/10, 260/10, 267/13, 268/9, 278/21, 282/3, 288/10, 296/18, 297/13, 301/5
	ş.-mu? 237/11
	ş.-mu-he? 229/21
	ş.-midi? 221/10
	ş.-mikin 159/18

	ş.-mu	63/14, 148/6	
	ş.-de	288/10	
	ş.-niñ	157/10, 230/5, 236/15, 239/12	
	ş.-niñ bilen	30/12, 34/14, 80/4, 110/6, 116/8, 213/14, 238/12	
	ş.-niñ bilenla	41/17	
	ş.-niñdek	111/18, 302/21	
	ş.-niñmu	59/15	
	ş.-niñ üçün	13/13, 20/4, 21/9, 22/2, 25/10, 27/10, 30/12, 33/16, 38/6, 39/4, 49/17, 59/10, 72/5, 75/2, 75/12, 75/19, 78/12, 80/15, 82/7, 84/16, 89/1, 90/5, 95/17, 96/4, 99/3, 101/10, 112/9, 118/4, 118/10, 133/12, 156/9, 161/16, 162/3, 242/4, 276/6, 291/10, 293/1, 297/2, 302/7, 303/2	
	ş.-niñ üçünmu	55/21, 70/17	
	ş.-ni	154/2, 190/16, 192/1, 243/17, 261/13, 262/8, 276/18, 289/15, 294/5, 304/16	
	ş.-nimu	259/20, 303/21	
	ş.-niñğa	24/19, 49/9, 118/1, 129/2, 132/12, 160/20, 162/8, 230/3, 241/8, 242/1, 301/12	
	ş.-niñğima	168/6	
	ş.-niñğimu	55/11, 139/8, 162/5	
	ş.-niñdin kéyin	56/9	
	ş.-niñdinmu	256/15	
	ş.-niñdin biri	111/3	
	ş.-nda	8/13, 8/14	
	ş.-ndin béri	67/3, 83/19, 127/14	
	ş.-ndin kéyin	78/16, 114/6, 207/4	
	ş.-nçe (o kadar, şu kadar)	7/16, 13/3, 48/11, 54/11, 56/3, 59/12, 124/14, 127/6, 128/1, 158/7, 165/19, 167/3, 170/11, 178/3, 178/15, 184/7, 193/14, 227/21	
	ş.-nçimu	31/2	
	ş.-nçilik	95/2, 141/15, 166/2	
	ş.-ña (onun içindir ki; ondan dolayıdırki)	247/15	
	ş.-lar	239/19	
	ş.-larniñ	71/9, 98/6, 113/4, 141/15, 187/14	
	ş.-largğa	93/16	
	ş.-lardin biri	173/14	
	ş.-larsiz	109/4	
şubu	işte bu		
	ş.	181/16, 202/18	
şum	(a şüm) iç karartıcı, uğursuz		
	ş.	10/14, 176/16, 218/2	
	ş.-liridin	125/5	
şumliğ	(a.-u. şüm-liğ) dert, bela, uğursuzluk, afet, felaket		
	ş.-iñdin	7/8	
şundak	şöyle		
	ş.	6/13, 8/20, 9/14, 14/2, 15/5, 15/14, 18/20, 22/18, 31/15, 36/13, 37/16, 42/17, 43/17, 50/4, 55/6, 56/18, 57/6, 64/11, 66/8, 67/6, 68/10, 83/7, 83/7, 86/15, 91/10, 91/21, 91/21, 92/18, 103/21, 104/3, 107/3, 109/3, 127/9, 129/17, 135/8, 142/17, 142/19, 148/21, 152/18, 157/18, 159/6, 159/11, 159/13, 162/15, 177/6, 181/1, 184/14, 230/13, 237/3, 241/17, 246/2, 249/13, 265/6, 266/2, 280/2, 284/3, 306/12, 306/14	
	ş.-ķu	280/1	
	ş.-tu?	266/1	
	ş.-la (şu halde, sadece, şöyle, şunun gibi, aynı)	9/7, 191/14	
	ş.-mu de-	253/1	
	ş.-mu bol-	266/14	
	ş. bol-	49/15, 66/5, 78/5, 79/8, 82/4, 83/8, 144/15, 145/12, 146/15, 152/7, 155/15, 157/11, 158/1, 158/9, 160/5, 173/5, 183/21, 187/11, 266/15, 279/18, 291/3, 291/19	

	ş. <i>kil-</i> 99/17, 100/9, 113/17, 144/9, 146/12, 147/4, 155/5, 169/10, 172/13, 200/12, 205/10, 222/2, 275/7
şur	(f. şür) dert, bela, felaket, afet ş. 5/15
şük	sakin, sessiz ş. <i>olur-</i> 20/9, 270/13 ş. <i>tur-</i> (<i>sakin durmak</i>) 268/18
şükr	(a. şükr) şükür <i>hudaga</i> ş.-i 245/17 ş.-i <i>kil-</i> 219/9
şükri salâmet	(a. şükr-selâmet) selâmet şükrü ş. 140/19
şüm-	emmek, içine çekmek ş.-üp 50/7
şüme-	emmek, içine çekmek ş.-p <i>el-</i> 262/17
şümşey-	sırtını hafifçe kamburlaştırmak ş.-di 6/6
şümşüy-	sırtını hafifçe kamburlaştırmak ş.-üp <i>olur-</i> 48/15, 176/5 ş.-üp <i>yetiş-</i> 68/21

T

ta	(f. tâ) ta, uzaklık anlatır t. 28/13, 51/13, 60/6, 77/16, 97/8
tac	(a. tâc) taç t.-idek 173/20
tağ	dağ t. 17/1, 30/9, 58/18, 58/18, 211/20 tağ – tağ bol- (dağ gibi büyük ve bol olmak) 163/18 t.-dek 78/2, 177/20, 210/7, 239/9 men t.-dek 152/20 t.-de 136/11 t. kil- 81/20 t.-ni 45/1 t.-diki 153715 t.-imen 256/2
tağa	dayı, amca t.mnif 292/18
tağa	(az. <tağar) çuval t. 156/14, 295/1 t. tağala- 126/7
tağak	tarak t. 70/5
tağalap	çuvallarca tağa t.-p 126/7 t.-p bar sende 256/7
tağar	çuval t. 178/4, 191/9, 292/14 t.-din 238/4 t.-i 76/6
tağil	benekli, alabula t. uyni 238/6
taharet	(a. tahâret) tahâret, temizlenme t.-ke 249/10
tahtivêsi	(f.-u. taht-...?) raf, kanape t.-ğa 11275
tak	tak, taklidi ses, vururken çıkan ses t. ét- 126/10
takallaş-	ağız kavgası yapmak t.-misafî bolamikin 240/11 t.-may barive- 164/19
taki	halen, şimdi, şimdilik t. 80/1
tağ	tek, yalnız, çift olmayan ; tam t. eşuni 9/18 ağ t. 17/9
tağa	nal t. 77/6
tağabil	(a. tekâbül) karşılık olma; karşı karşıya gelme t. kel- 184/21
tağış-	yaklaşmak t.-idu-de 161/12
tağış-	yaklaşmak ; takışmak, takılmak, engel olunmak t.-idiğan (bêrip t.-idiğan yeri) 134/4

taķival-	(< taķip al-) kilitlemek	
tal	t.-idu 214/1	
	dal	
	t. <i>çiviktin</i> 48/13	
	t.-niñ 112/7	
tal	t.-da <i>toķulğan</i> 123/3	
	tane, dal	
	t. 54/1, 132/7, 132/7, 150/1, 183/21, 201/15, 261/5, 304/5	
tal-	tal – tal <i>bol-</i> 26/8	
	yorulmak	
	t.-dimu? 43/12	
tala	t.-mamdu? 175/12	
	evin dışı, sokak ; tarla	
	t. 149/16, 167/10, 176/4, 182/12, 184/4, 195/10, 206/11, 207/5, 220/6	
	t.-ğa 69/15, 194/5, 205/4, 208/2, 250/20	
	t.-da 67/3	
talalıķ	kızın evlilik hâli	
	t. <i>ķil- (kızı evlendirmek)</i> 200/15	
talaş	münakaşa, tartışma ; yağmalama	
	t. 32/20	
	t.-niñ 109/20	
talaş-	dalaşmak, münakaşa etmek, tartışmak	
	t.-mañlar! 214/13	
talaştur-	t.-may <i>alidu</i> 77/20	
	dalaşturmak, boğuşturmak	
talığuı	t.-up 221/18	
	yağmacı, soyguncu	
talış-	t.-larđa 32/18	
	dalaşmak, münakaşa etmek, boğuşmak, çekişmek	
	t.-idu 136/8	
	t.-ip 219/7	
	<i>yol t.-ip (geçebilmek için çekişmek)</i> 60/14	
	<i>yol t.-ip tur-</i> 60/7	
	<i>uruşup – t.-ip</i> 260/14	
talivet-	soymak, yağmalamak	
	t.-ken <i>ķoymu</i> 107/11	
talla-	seçmek, ayırmak	
tam	t.-p 52/20, 56/21	
	duvar, dam	
	t. 52/19, 55/8, 76/10, 105/8, 205/13, 235/3	
	t. – <i>torus</i> 27/13, 48/3	
	t.-dek 69/13	
	t.-niñ 167/4	
	t.-ğa 25/9, 25/12, 25/17, 106/17, 207/10	
	t.-ğa <i>ķoy-</i> 174/7	
	t.-ğa <i>yölen- (duvara dayanmak)</i> 217/8	
	t.-ğa <i>yölin- (duvara dayanmak)</i> 112/18	
	t.-din 32/3, 178/6	
	t.-liri 18/6	
	t.-larđa 290/15	
	t.-larda 77/9	
	t.-liri 116/12	
tam-	damlamak	
	t.-idu 197/10	
tama	(a. şama') tama, doymazlık, çok istemek	
	t. <i>ķil-</i> 78/2	
tamaka	sigara, tütün	
	t. 35/7	
	t. <i>ħaltisi</i> 57/4, 136/3, 243/3	

	t. çek-	135/21
	t. çik-	191/8
	t.-siniñ	36/1
tamağ	yemek	
	t.	27/9, 49/17, 49/21, 74/14, 125/15, 212/16
	t. bér-	228/4
	t. ora-	243/10
	t.-niñ	50/6
	t.-ni	50/5
	t.-ğa	78/1
	t.-lirini	86/6
	çüşlük t.-tin (öğle yemeğinden)	246/5
tamam	(a. tamâm) tamam	
	t.	30/20
	t. bol-	238/12
tamamen	(a. tamâmen) tamamen, büsbütün, hepsi	
	t.	33/18, 181/19
tamaşa	(f. temâşâ, a. temâşi...) seyretme, gezme, eğlence	
	t.	20/10294/1
	t. körâvat-	106/18
	t. kıl-	53/15, 81/7, 102/18, 293/21
	t.-firi kıl-	294/9
tamçe	damla	
	t.	20/2
	t.-liri	21/3, 53/17, 213/1
	t.-lirini	16/7
tamğa	damğa	
	govaliğ t.-liri	182/2
tamiğ	(< tamağ) damak	
	t.-i kuru-	95/8
	t.-i kurup ket-	86/11
	t.-ini	52/14
tani	ip	
	t.-sidek	42/21
tañ	sabah, tan vakti, şafak vakti	
	t. bilen (sabahleyin)	21/18, 95/13
	t. at- (şafak sökmek, sabah olmak)	47/21, 58/20
	t. süzül- (şafak sökmek)	93/11
	t. yoruş (tan ağarmak)	85/11
	t.-ni	212/13
	bahar t.-ida	7/15
tañ	hayret, şaşırıcı	
	t.	83/1, 163/10, 165/15, 300/4
tañ-	bağlamak	
	t.-di	25/17
	t.-idu	193/7, 212/15
	t.-imizmu	184/17
	t.-!	223/5
tañey	zannetmem, sanmam, belki de, bilmem	
	t.	142/3, 214/18
tañ seher	(u.-a. tañ-seher) sabahleyin	
	t.-de tur-	93/18, 163/20
tap	zaman, an	
	şu t.-ta	7/11
tap	(f. tâb) sağlık, sıhhat	
	t.-ğa sél-	257/18
tap-	bulmak	
	t.-kansen	242/8

	t.- <i>қан бол- (teşkil etmiş)</i>	96/9
	t.- <i>tifiz</i>	92/11
	t.- <i>timu?</i>	245/13
	t.- <i>tuk</i>	67/2, 167/4, 307/21
	t.- <i>idu</i>	244/1
	t.- <i>!</i>	214/19
	t.- <i>saft</i>	132/12
	t.- <i>siftizla</i>	83/18
	t.- <i>sa</i>	49/20
	t.- <i>idigan</i>	173/9
	t.- <i>қан</i>	66/11, 132/15, 183/19, 212/8
	t.- <i>қан tegeñniñ (bulunan ve biriktirilen)</i>	265/13
	t.- <i>қан (işlep t.-қан aşlıgi)</i>	273/12
	t.- <i>қiniñni</i>	156/21
	t.- <i>midim</i>	6/20
	t.- <i>misam</i>	42/17
	t.- <i>almidiñ</i>	132/4
	t.- <i>almay жүрә-</i>	45/2, 164/5
	t.- <i>almayttuk</i>	106/14
tapin	(< <i>tapan</i>) <i>taban, ökçe (ayak tabanı)</i>	
	t.- <i>i bilen ittir-</i>	44/11
tapşur-	t.- <i>ini yala- (yalakalık etmek, yaranmaya çalışmak)</i>	127/13
	teslim etmek, vermek, sunmak	
	t.- <i>dum</i>	36/3, 131/21
	t.- <i>umen</i>	37/11, 181/18
	t.- <i>uş kérek</i>	161/18
	t.- <i>up ber-</i>	230/14
	t.- <i>up қал-</i>	246/19
tapşuruğ	t.- <i>miğandin keyin</i>	198/8
	ödev, vazife	
tar	t.- <i>i</i>	231/10
	tel	
target	t.- <i>liri</i>	137/15
target	taramak	
	t.- <i>p</i>	173/19
target	t.- <i>p ket-</i>	206/4
	dağılmak	
target	t.- <i>p két-</i>	277/7
	tutam	
target	taram – taram (<i>dal dal, ayrı ayrı</i>)	61/15
target	(a. <i>târîh</i>) tarih	
	t.- <i>ta</i>	20/14
target	t.- <i>imizğa</i>	26/19
target	(a. <i>târîh-i hicri</i>) hicri tarih	
	t.	181/11
target	dağılmak	
target	t.- <i>ip uç-</i>	5/7
target	dağılmak	
target	t.- <i>қан is</i>	48/3
target	dağılmak, yayılmak	
	t.- <i>ip kétidu</i>	279/16
target	dağıtmak, yaymak, gidermek	
	t.- <i>ip</i>	101/14, 157/8
	t.- <i>ip ber-</i>	157/7
	t.- <i>ip жүр -</i>	294/18
target	darlık, kıskanma	
	t. <i>қil-</i>	291/12

tarsildit-	gürültülü ses çıkarmak
tart-	t.-ip 292/9
	çekmek
	t.-ivatidu 290/8
	t.-ivatimiz 230/5
	t.-kanmu <i>démensen</i> 109/17
	t.-timmu? 158/2
	t.-tikşoy (kaz) 196/11
	t.-imenmikin 90/9
	t.-isiz 134/2
	t.-idu 135/17, 270/1, 294/7
	t.-! 192/2, 193/16
	t.-! <i>de-</i> 194/12
	t.-ip 37/9, 37/12, 40/5, 51/7, 70/2, 77/16, 84/14, 88/15, 89/13, 114/8, 183/14, 194/2, 223/10, 227/17, 237/17, 258/19, 294/8, 303/12
	t.-ip <i>çikir-</i> 77/10
	t.-ip <i>çikal-</i> 61/8
	t.-ip <i>élivat-</i> 89/13
	t.-ip <i>éyit-</i> 174/20
	t.-ip <i>qara-</i> 174/3
	t.-ip <i>pürüştür-</i> 46/13
	t.-ip <i>tur-</i> 111/18
	<i>ötmüştin</i> t.-ip 5/5
	t.-kanda 193/16
	t.-may 158/1
	t.-kan 61/12, 232/2
	t.-kan (kaz.) 196/12
	t.-kandaş 40/13
	t.-kinidin 19/18
	t.-atti 467/17
	t.-mas idim 75/17
tartil-	çekilmek ; serilmek
	t.-di 37/19
	t.-ip 290/3
	t.-ğan idi 87/8
	t.-atti 62/16
tartış	çekme, çekiş
	t.-ka 129/12
	t.-tin <i>korş-</i> 33/19, 289/11
tartış-	çekişmek
	t.-ivatidu 160/20
tartival-	(< tartip al-) çekivermek, serivermek
	t.-ğan 19/13
tartivat-	çekmek, çekivermek
	t.-kan <i>atniñ</i> 103/4
tartivél-	çekmek, çekip almak
	t.-ip 50/18, 89/17, 275/10
tartkuçi	çekici, çeken
	t. 15/18
tartuq	armağan, hediye
	t. <i>kil-</i> 158/5
tas	biraz, az, az kalmak
	t. <i>qaptu-de</i> 88/10
tasma	kayış
	t. <i>belvéğ</i> 17/12, 25/1
tasildit-	gürültü etmek, şaklatmak
	t.-ip 256/18

tasta-	(kaz.) bırakmak	
	t.-p <i>kitemiz</i>	197/2
	t.-p <i>koymaymiz</i>	197/12
taş	dış	
	t.-kır <i>hoylida</i>	197/14
	t.-karkı	252/7
	t.-kiri (<i>dışarı, dışarıya</i>)	100/5, 198/17, 208/3
	t.-kiriğa	245/9
	t.-kırıda	212/6
	t.-kırídiki	213/1
	t.-kırídın	213/9, 244/20
	t.-iğa	222/7
	<i>iç - t.-ida</i>	60/7
taş	taş	
	t.	66/6, 71/4, 80/1, 240/8
	t.-ni (<i>yağsi söz taşni éritidu</i>)	62/5, 184/17
	t.-ka	247/11
	t.-ta	79/14
	t.-tin <i>yağ çıkır-</i>	270/5
	t.-tinmu	62/10
	<i>bağrı t.-lar</i>	220/15
	t.-kende (<i>taş gibi</i>)	167/13
taş-	taşmak, dolmak	
	<i>tolup t.-idu</i>	117/16
	<i>tolup t.-қан</i>	115/7
taş ceynek	taş ayna	
	t.	174/7
taşla-	atmak, fırlatmak, bırakmak	
	t.-!	44/21, 289/6
	<i>eçikip t.-!</i>	226/12
	t.-ş <i>kérek</i>	289/17
	t.-p	46/6, 78/11, 112/12, 224/6, 235/13, 302/11
	t.-p <i>béridu</i>	227/5
	t.-p <i>két-</i>	66/3
	t.-p <i>koy-</i>	91/17
taşla-	kap geçirmek, geçirmek, kaplamak	
	t.-p <i>koyul-</i>	77/6
	t.-p <i>koydı</i>	63/3
taşlan-	dökülmek, atılmak, fırlatılmak	
	t.-duğ <i>öyde (döküntü evde)</i>	34/18
taşli-	atmak, fırlatmak, bırakmak, kaplamak	
	t.-dim	43/1
	t.-sam	13/9
	t.-sañda	218/20
	t.-ğidek	61/3
	t.-ğan idi	85/13
taşlin-	dökülmek, atılmak, fırlatılmak, eskimek	
	t.-ip <i>kal-</i>	87/10
	<i>üzülüp t.-ip</i>	79/3
taşlivet-	atmak, bırakmak	
	t.-ken	114/7
	t.-ti	84/9, 225/9
	t.-!	193/8
taşlivét-	atmak, bırakmak	
	t.-ipsizğu?	90/21
	t.-iñ!	253/10
	t.-ip	127/4

tat-	(< tart-) tartmak t.-sa 260/10 gol t.-kan 254/3 uzak tat- 59/8
tatir-	sararmak t.-ip 69/13
tatık	(<tatık) tat, lezzet t.-i kal- 50/7
tatıkuz-	çektirmek t.-imiz 242/10
tatla-	kaşımak, sıvazlamak sakilini t.-p 297/12 şaltakları t.-p 173/2
tatli-	karıştırmak, kaşımak yiltizini t.-miduk 248/9
tatlık	tatlı t. 9/19, 57/6, 93/4, 116/11, 118/16
tatlivet-	karıştırmak, kaşımak t.-ken bolsafılar 248/8
tav	duyarlı, tavrılı vay t.-i nazukey 179/17 t.-u nazuk 55/11, 55/15
tavar	ipek Çin kumaşı t. 307/1
tavi	istek t.-im 145/3
taviğ	tabak t.-imizğa kol sal- 264/16
tavlin-	sağlamlaşmak t.-ip tur- 85/6, 117/15 t.-atti 43/3
tavlinivat-	sağlamlaşmak t.-kan étizlardin 81/9
tavuş	ses t. 229/7
tavuz	(f. harbüz) karpuz t. 117/12 koğun - t. 118/7 koğun - t.-ğa 56/20
tay	tay t.-ni 172/3 t.-imni 182/19 t.-ifniñ 182/6 t.-ifni 170/16
tay-	kaymak, sapmak t.-mas (bulbulniñ t.-mas şundağ yoli bar) 15/14
tayak	dayak ; sopa ; dayanak kök t. tayin- 64/6 t. yi- 170/18 t. bilen kutul- 219/2 t.-niñ 271/8 t.-ka 184/17, 194/12 bikar t.-ka ölisen 197/21 bir t.-ta haydaştin 99/5 t.-i (barniñ mayiği, yokniñ tayiği) 240/3 üjüm t.-i bilen 40/10
tayin	tayin, taşınma t.-i bolmisa 146/19

tayin-	dayanmak, yaslanmak, güvenmek t.-ip 59/6, 64/6
tayinlik	(a.-u. ta'yin-liq) belli, hazır, malum t. 43/21
taynivél-	dayanmak t.-ip 100/1
taytañ	ayaklarının arasını açarak yürüyen t. 170/5
taza	çok, pek, gayet, hızlı t. 55/7, 55/7, 56/2, 61/9, 89/12, 118/6, 127/12, 127/14, 136/6, 148/4, 157/16, 167/5, 174/13, 186/12, 230/1, 242/16, 249/1, 261/7, 280/10, 292/9
taza	tazimu (<i>pek çok</i>) 124/5 (f. tâze) temiz ; taze t. 5/10
tazim	(a. ta'zîm) saygı, ihtiram, başım öne eğerek selamlamak t. 141/2, 148/6 <i>reḥmet</i> – t. 62/19, 62/20 t. <i>ķil-</i> 6/2, 146/33, 148/8, 148/10, 246/3
te-	(< ter-) toplamak, bir araya getirmek <i>tapқан</i> – t.-genmiñ (<i>bulunan ve biriktirilen</i>) 265/13
te-	(< ter-) ekmek, ekim işi t.-gen 288/14
tebrikleş	(a.-u. tebrîk-leş) tebrikleymiş, tebrikleme t. için 290/6
tebrikliş-	(a.-u. tebrîk-liş-) tebrikleşmek t.-ip <i>ķal-</i> 34/11
tecribe	(a. tecrîbe) tecrübe t. <i>ķil-</i> 257/7 t.-de 78/21 t.-miz 262/9 t.-lirini 248/12 t.-liridin 247/2
tecribili	(a.-u. tecrîbe-li) tecrübeli t. 298/7
tecribisiz	(a.-u. tecrîbe-siz) tecrübesiz t. 70/16
teelluķ	(a. ta'alluķ) taaluk, ilgisi olma, alaka, ait t. 270/8 t.-ni 167/4 t.-liriĝa 270/10
tedbirlik	(a.-u. tedbîr-lik) tedbirli t.-te 162/14
teg-	deĝmek, dokunmak t.-di 24/18, 24/11, 26/2, 54/4, 67/18, 88/7, 240/3 t.-isen 164/11 t.-mey (<i>ularniñ çişige t.-mey deĝinini ķilsañ</i>) 147/5 t.-mes 180/19 t.-me! 170/20 t.-miña! 303/11 t.-misun! 238/18 t.-meydiĝan (<i>küçi t.-meydiĝan Meşrep</i>) 165/21 t.-migen (<i>heçkim t.-migen bu çağlık</i>) 11/12
teĝ	(az.) daĝ t.-dirkintañ (<i>daĝdır ki hayret</i>) 236/5
tehlil	(a. taḥlîl) tahlil t. <i>ķil-</i> (<i>incelemek</i>) 104/7

tehsim	(a. taqsım) taksim, bölme t. <i>ķil-</i> 96/12
tehsir	(a. taqsır) kusur ; saygı t. 6/13
teht	(f. taht) taht t.-iñ 208/19
tek-	değmek, dokunmak t.-kenler 47/18 t.-sün 27/4 t.-kende 88/18 t.-kiçe 297/20 t.-kili <i>tur-</i> 236/16 t.-ken 226/9, 295/2 t.-kidek (<i>değecek kadar</i>) 238/20 t.-kini 262/14 t.-kenликтin 262/11 t.-ken idi 80/21
tekebbur	(a. tekebbür) tekebbür, kibirli, mağrur t. 14/11
tekebburane	(a.-f. tekebbür-âne) kibirli bir halde, kibirlenerek t. 208/7
tekellip	(a. tekellüf) 1. külfetli, zahmetli iş görme ; özenme t.-ķu 13/20
teklip	(a. teklif) teklif t. <i>ķil-</i> 20/18, 88/10, 95/19, 211/2 t.-ke 23/12
tekliv	(a. teklif) teklif t.-i 97/2 t.-ige 95/20
tekşi	eşit t. 81/6, 117/8, 117/14
tekdım	(a. taqđım) takdim t. <i>ķil-</i> 308/6, 308/8
teķip	(a. ta'ķib) takip t. <i>ķil-</i> (<i>taķip etmek</i>) 32/13
teķlit	(a. taķlid) taklit t. 5/2
telep	(a. taleb) talep, istek t. <i>ķil-</i> (<i>istemek</i>) 21/1, 32/21, 299/6 t.-ler 262/20
telet	(a. tal'at) surat, yüz t. 126/1 t.-i 61/20 t.-ige <i>ķara-</i> 60/15
teleysizlik	(a.-u. tãli'-siz-lik) talihsizlik t. 218/7
teli-	terlemek t.-gen halda 161/20
telim	(a. ta'lim) ta'lim, öğrenme, öğretme t. - <i>terbiye</i> (<i>eğitim ve terbiye</i>) 101710 t. - <i>terbiye al-</i> 263/14
teliy	(a. tãli') tali, baht, kader, şans t.-i 161/11 t.-ige 75/1
teliv	(a. taleb) talep, istek t.-imge 155/5 t.-i 146/15

telmür-	intizar etmek t.-üp <i>qarap tur-</i> 86/9 t.-üp <i>tur-</i> 50/8
telmürtet-	intizar etmek t.-timmu 147/21
telpün-	sallanmak, çırpınmak t.-üp <i>tur-</i> 55/19, 287/17
telvi	(< telve) akılsız, deli t. 223/12
tembur	(a. <i>ṭanbūr, ṭunbūr</i>) tambur t. 8/6
temin	(a. <i>te'mîn</i>) te'min, elde etme, sağlama t. <i>qıl-</i> (<i>temin etmek</i>) 98/21
teminleş	(a.-u. <i>te'mîn-leş</i>) temin etme t. 242/15
temtile-	elle yoklamak t.-p 5/12
temtire-	şaşırmak, sersemleşmek, şaşmak t.-p 44/12 t.-p <i>qal-</i> 19/16, 56/1 t.-p <i>tur-</i> 19/17
ten	(f. <i>ten</i>) ten, beden, vücut t.-mu 36/12 t.-im 69/14 t.-imda 187/1 t.-i 49/5, 62/10 t.-ini 72/6, 89/15 t.-ige 42/10, 74/2 t.-idin 95/6
tene	(a. <i>ṭa'n, ṭa'n e</i>) sitem, serzeniş, kınama t. <i>gep</i> 163/6, 227/19 t. <i>bilen</i> 209/8 t. <i>qıl-</i> (<i>sitem etmek</i>) 179/17, 191/21 t.-mge 55/15 t.-sini 66/16
tenkît	(a. <i>tenkîd</i>) tenkit, eleştiri t. 240/20 t. <i>bêriş</i> 282/5 t. <i>qıl-</i> (<i>tenkit etmek</i>) 82/11, 282/4, 301/8 t.-ni 282/7 t.-tin <i>kéyin</i> 301/3
tentire-	gezmek, dolaşmak t.-p <i>jürü-</i> 36/17, 67/3 t.-p <i>qalimen</i> 42/17
tenze	(ç.) tezgah t. 78/12, 78/12
teñ	eşit, aynı, denk t. <i>heşle-</i> 265/17 t.-la 80/4 t.- <i>dîn tolisini</i> (<i>yarısını</i>) 99/12
teñge	(f. <i>tenge, tinge</i>) para birimi t. 60/13, 128/76, 142/14, 156/715, 157/12, 158/11, 158/12, 181/15, 181/16, 187/20, 187/21, 191/8 t.-nif 158/10 t.-ni 159/3 t.-ge 142/19 t.- <i>dîn</i> 157/6, 157/8, 157/9 t.- <i>dinla</i> 157/5 t.-sini 158/11

teñil-	dayanmak, tutunmak	
	t.-ip 26/11	
teñle-	sallamak, dayamak	
	t.-ydu 189/2	
	t.-p 275/11	
teñleştür-	denkleştirmek, eşitlemek	
	t.-üp <i>bolmaydığan</i>	55/20
Teñri	Tanrı	
	t.-din 48/17	
	t.-mge 220/16	
teñsiz	eşit olmayan, denksiz	
	t. 38/11	
teñşil-	eşit hale getirmek	
	t.-ip <i>két-</i>	240/5
teñşivét-	eşitlemek, normal hale getirmek	
	t.-imiz	156719
teñtuş	eş dost	
	t. 173/10	
tep-	tepmek, dövmek	
	t.-ti 6/10	
	t.-tide 56/3	
	t.-se 45/1	
	<i>haman</i> t.-ken (<i>harman döven</i>)	67/4
tep tart-	biraz korkmak, çekinmek	
	t.-may (<i>çekinmeden, korkmadan</i>)	158/1
ter	ter	
	t. 53/17, 95/5	
	t. <i>purap ket-</i> (<i>ter kokmak</i>)	73/20
	t. <i>puriği</i> (<i>ter kokusu</i>)	88/1
	t. <i>tök-</i>	117/21
	t.-ni	30/21, 95/7
ter-	ekmek, ekim işi	
	t.-ken-de	119/1
	t.-duş	288/21
	t.-mekçi <i>bol-</i>	83/14
	t.-mey	84/9
	t.-gen	117/4, 124/20
	t.-gen idi	143/11
ter-	toplamak, bir araya getirmek	
	t.-meymenmu	83/12
terbiye	(a. terbiye) terbiye	
	<i>telim</i> – t. (<i>eğitim ve terbiye</i>)	101/10
	<i>telim</i> – t. <i>al-</i> (<i>eğitim ve terbiye almak</i>)	263/14
	t. <i>bér-</i>	282/9
terbiyili-	(a.-u. terbiye-li-) terbiyelemek, eğitmek	
	t.-mekte idi	101/9
terekki	(a. terakki) terakki, ilerleme, yükselme	
	t. <i>kil-</i>	287/11
terennüm	(a. terennüm) terennüm, güzel ve yavaş sesle şarkı söyleme	
	t. 14/21	
	t. <i>eyli-</i>	14/19
terep	(a. taraf) taraf	
	t. 151/6, 232/17	
	t.-ni	207/12, 258/19
	t.-ke	23/7, 25/6, 45/10, 49/18, 49/19, 53/8, 58/19, 72/11, 85/13, 87/12, 95/10, 102/3, 102/8, 102/15, 105/7, 107/6, 119/5, 129/20, 149/16, 162/11, 167/10, 167/10, 167/20, 170/19, 174/9, 182/13, 182/13, 184/4, 184/5, 185/13, 188/9, 188/11, 195/9, 195/20, 196/8, 197/18, 201/11, 204/8, 206/9, 206/10, 207/5, 214/20, 220/6, 228/8, 228/17, 231/1,

	231/14, 244/20, 249/10, 250/1, 254/5, 258/14, 268/7, 279/5, 293/11, 295/14, 295/14
t.-te	21/20, 22/15, 151/7
t.-tiki	23/3, 76/10, 235/4, 288/14
t.-tin	18/5, 24/5, 25/7, 67/15, 91/7, 91/7, 98/3, 176/4, 182/11, 185/18, 188/5, 195/10, 206/11, 221/6, 231/19, 250/20, 254/5, 258/14, 262/20, 273/14, 296/5, 301/9, 308/2
t.-i	123/2, 235/2
t.-ige	252/19
t.-ide	76/4, 77/8, 123/4, 151/3, 254/3
t.-idin	181/15, 209/3
t.-lerge	176/10
terli-	terlemek
	t.-meydu 40/16
terlitivét-	terletmek
	t.-iptu 277/4
tersalin-	dikleşmek,
	t.-ip <i>keltür-</i> 25/15
tertip	(a. tertîb) tertip
	t.-ke <i>sélin-</i> (<i>düzene sokulmak, düzene girmek</i>) 22/13
	t.-te <i>bol-</i> 117/1
tes	zor, zahmetli
	t. 50/2, 50/4, 63/5
	t. <i>bol-</i> 134/13, 196/2, 242/74
	t. <i>bolup kal-</i> 242/719
	t. <i>idi</i> 80/11
	t. <i>ikenligini</i> 45/20
	t. <i>kél-</i> 92/5
tesdikli-	(a.-u. taşdik-li-) tasdiklemek, onaylamak
	t.-ğan <i>möhürü</i> 182/3
teserrup	(a. taşarruf) tasarruf
	t. <i>kil-</i> 181/18
tesevvur	(a. taşavvur) tasavvur
	t.-ida 104/9
tesir	(a. te'sîr) tesir, etki
	t. 70/19
	t. <i>ber-</i> 96/21
	t. <i>kil-</i> 249/15
	t.-ini 50/2, 108/6
tesirlin-	(a.-u. te'sîr-lin-) tesirlenmek, etkilenmek
	t.-ip <i>kétiptikensiz-de</i> 303/73
teslik	zorluk, güçlük
	t.-te <i>tur-</i> (<i>zorlukla kalkmak</i>) 93/14
teşebbüs	(a. teşebbüs) teşebbüs, girişim
	t.-i <i>bilen</i> 83/19, 114/19
teşkil	(a. teşkil) teşkil
	t. <i>tapkan</i> 96/9
	t. <i>kil-</i> (<i>teşkil etmek</i>) 115/4
teşkilleşdürüş	(a.-u. teşkil-leş-dür-üş) organize etme
	t.-ke 101/7
teşkillin-	(a.-u. teşkil-in-) teşkilatlanma, organizir edilmek
	t.-ip <i>işle-</i> 287/6
teşna	(f. teşne) teşne, çok arzulu, çok hevesli
	t. 130/3
	t. <i>bol-</i> 74/20, 90/5
teşnalik	(f.-u. teşne-liğ) teşnelik, arzulu
	t. 74/21
	t.-ka 75/4

teşrip	(a. teşrif) teşrif t. <i>kil-</i> 30/12
teşvîkât	(a. teşvîkât) propaganda t. <i>kil-</i> (<i>propaganda yapmak</i>) 32/17
teşvîş	(a. teşvîş) endişe, tereddüt t.- <i>lerge</i> 101/12
teşvîşlin-	(a.-u. teşvîş-lin-) endişelenmek t.- <i>ip kal-</i> 102/6
teşvîşliniş	(a.-u. teşvîş-lin-iş) endişelenme t.- <i>ke başli-</i> 101/11
tetür	ters, arka, yanlış, zıd, aykırı t. 65/20, 105/15, 164/4, 297/5
tevre-	sarsılmak t.- <i>p ket-</i> (<i>sarsılmak</i>) 23/18
tevret-	titiretmek, sallatmak, çevirmek t.- <i>kili bol-</i> 248/19
tevri-	sallanmak, çevrilmek, çalkalanmak, sarsılmak t.- <i>meydu</i> 248/17 t.- <i>meydiğu?</i> 239/17
tevirit-	sallatmak, çevrilmek t.- <i>elmidi</i> 97/3
teytañ	eğri büğrü t. 125/3
teyinlen-	(a.-u. ta'yîn-len-) tayin edilmek t.- <i>dim</i> 207/15
teyyar	(f. tiyyâr, teyyâr) hazır t. 21/4, 38/20, 169/13, 195/3, 209/20, 221/19, 277/15 t.- <i>mu siler?</i> (<i>hazır mısınız?</i>) 209/19 men t. (<i>hazırım</i>) 171/11 biz t. (<i>hazırız</i>) 166/16 t. <i>idi</i> 90/17 t. <i>ikenliğini</i> 206/15 t. <i>tur-</i> (<i>hazır durmak</i>) 284/2 men t.- <i>ğa şeyh</i> 221/21
teyyarla-	(f.-u. teyyâr-la-) hazırlamak t.- <i>p bol-</i> (<i>hazırlamak</i>) 298/20 t.- <i>p koy-</i> (<i>hazırlamak</i>) 191/12
teyyarlan-	(f.-u. teyyâr-lan-) hazırlanmak t.- <i>ğan doklatni</i> 298/19
teyyarli-	(f.-u. teyyâr-li-) hazırlamak t.- <i>şidu</i> 306/8 t.- <i>ğan nerse</i> 285/5
teyyarlık	(f.-u. teyyâr-lik) hazırlık t.- <i>larni</i> 293/10
teyyartap	(?) asalak, parazit t. 104/16
téç	sakin, barışçı, esen t. 48/10, 177/18, 187/14, 218/6 t.- <i>musiz?</i> 130/11 <i>sen t.-tu</i> 147/14
téçlik	sakinlik, esenlik t.- <i>mu?</i> 130/12 t. <i>tur-</i> 185/20 t.- <i>ini</i> 28/16
tég	taban, alt, kök, aşağı, temel t.- <i>i yok</i> (<i>temeli yok</i>) 42/2 t.- <i>ige</i> 42/20 t.- <i>ige yet-</i> 219/14

tég-	değmek, dokunmak	
	t.-idila	238/17
	t.-idu	60/14, 281/17
	t.-ip	30/11, 41/16
	t.-ip <i>két-</i>	86/20
tégin	(kaz.) parasız, bedava	
	t.	196/15
tégiş-	dokunmak, değmek	
	t.-tiñ	54/15
	t.-sile	304/3
téhi	daha, da, bir de, halen, şimdi	
	t.	5/3, 6/21, 22/2, 23/4, 32/15, 39/4, 40/18, 41/9, 55/3, 57/7, 58/1, 62/2, 62/17, 71/13, 87/3, 88/17, 93/4, 104/5, 112/8, 125/15, 133/17, 134/1, 145/14, 151/17, 152/7, 152/15, 157/20, 159/9, 162/21, 163/18, 173/11, 182/8, 183/18, 186/12, 191/5, 198/3, 198/13, 210/8, 217/7, 219/13, 221/10, 223/20, 226/5, 228/13, 238/2, 240/1, 243/7, 246/2, 252/8, 261/12, 280/16, 288/16, 292/6, 304/17, 305/9
	t.-la	56/3, 143/13, 167/1, 230/5, 238/9
	t.-mu	28/11, 28/11, 31/10, 42/12, 61/2, 102/21, 107/20, 115/18, 154/14, 249/20, 288/10, 291/15, 302/11
téhiçe	halen, şimdiye kadar	
	t.	240/9
	t.-la	139/1
téhnik	(fr. <i>tecchnique</i>) teknik	
	t.	234/4, 246/16
téhnika	(fr.) teknik araçlar, donatım	
	t.	281/19
téhniki	(fr.) teknik	
	t.-si	284/18
	t.-sini	247/9, 299/3
tékil-	dikilmek	
	t.-gen (<i>Çulca hurumidin t.-gen bu töpliniñ</i>)	87/7
teluqat	(a. ta 'alluqât) hısımlar	
	t.-imiz <i>bolsimu</i>	270/3
tém-	damlamak	
	t.-ip <i>tur-</i>	118/18
téñ	dinç, sağlam	
	<i>jilrekniñ t.-i zide bolup ketti</i>	176/8
téñ-	bağlamak	
	t.-ip	25/3
téñivet-	bağlamak	
	t.-kinini	216/7
tép-	tepmek, dövmek	
	t.-ip	65/15
	t.-idiğan (<i>haman t.-idiğan kişi</i>)	42/6
	t.-etti	23/18
tép-	bulmak	
	t.-ivatidu	259/13
	t.-iptu	215/17
	t.-iñlar	231/8
	t.-işimiz kérek	23/11
	t.-iş kérek	134/4, 289/15, 289/16
	t.-ip	179/5
	t.-ip <i>al-</i>	163/19
	t.-ip <i>ber-</i>	56/6, 258/12
	t.-ip <i>kéley</i>	129/3
	t.-ip <i>yé-</i>	180/12

tépiş	buluş, bulma t. 45/19
tépival-	buluvermek, bulmak t.-dim 280/10 t.-isen 176/6
tér-	ekmek, ekim işi t.-iñde! 83/8 t.-ip 39/5 t.-ip <i>bol-</i> 238/5, 238/7
tér-	toplamak, bir araya getirmek t.-iñlar! 53/12
térek	kavak ağacı t. <i>yağıcı (kavak ağacı)</i> 116/15 ağ t. (<i>beyaz kavak</i>) 101/20 t.-lerge 136/15, 290/3
téreklik	kavaklık t. 151/7
téri	deri t.-sidin 17/8
téri-	ekmek, ekim işi t.-ymen 84/8, 84/9 t.-sa 74/8 t.-p <i>töşe-</i> 274/10 t.-ydiğan (<i>kınak t.-ydiğan yerniñ</i>) 236/20 t.-yalmiğan 39/7
téri-	toplamak, bir araya getirmek t.-p <i>jürü-</i> 123/8
térik-	kızmak, öfkelenmek t.-ip 9/5
térik	tarla t.-lirini 163/16
térik	darı t. 205/14 t. <i>boludu</i> 164/11 t.-tek 276/20
tériki	(a. <i>tarık</i>) tarz, usul, şekil t.-side 181/18
téril-	ekilmek t.-ğan 72/5 t.-ip 71/8 t.-ip <i>ket-</i> 99/14 t.-ğan (<i>kiça t.-ğan cay</i>) 84/13 t.-ğu <i>yer</i> 58/3, 127/21 t.-midi 71/12
térim	ekim, ekme t. 96/20 t.-ini 96/17
tériş	ekme, ekme işi t. <i>oruş (ekip biçme)</i> 104719 t. <i>üçün</i> 257/16
tériş	toplama, bir araya getirme t.-ke 53/13, 54/3
térival-	ekmek t.-ğan (<i>özi t.-ğan kavaqlar</i>) 47/4
térivat-	toplamak t.-қан (<i>ürük t.-қан baliğa</i>) 54/7
téş-	deşmek, delmek t.-ip 205/9, 205/13, 205/14

tét-	t.-idiğan (yağaç t.-idiğan uşke) 77/9 tatmak t.-idu 116/9 t.-imiğan (aççığını t.-imiğan mütehemler) 159/10 t.-almayvatisen 134/19
tétiklig	dinçlik, çeviklik t.-i 19/2
téyil-	kaymak t.-ip jikil- 60/15
téz	tez, çabuk, hızlı t. yokal 11/20, 193/21
ticaret	(a. ticâret) ticaret t. kil- 239/5, 239/12, 265/2 t.-ke 259/13
tig	alt, taban, kök, aşağı t.-i 173/7 t.-ini 154/7 t.-ige yet- 154/6, 158/16 t.-ide 152/2
tig-	değmek, dokunmak ; ulaşmak t.-idiğan (şehsiyitige t.-idiğan gepler) 100/19 t.-idiğan (erge t.-idiğan vaht) 267/16
tik-	dikmek, değmek, bakmak köz ti-idu 150/7 közüm t.-ip 130/3
tik-	dikmek, bağlamak ağzimizni t.-ip koyalmaydu 249/7
tik-	dikmek, ekmek t.-ken (gül t.-ken bir kol yağlıkni) 135/18
tikenlik	dikenlik, dikenli t. 105/15, 106/6
tikil-	dikilmek t.-gen (koy térisidin t.-gen aq tak kulakça) 17/8 t.-gen (t.-gen cuga) 17/11 t.-gen (güllep t.-gen ciltini) 37/7 t.-gen (gül çekip t.-gen kol yağlık) 57/3
tikil-	dikilmek, ayakta durmak, diklenmek t.-ip 48/1 t.-ip kara- 19/15, 50/1, 145/21
tikiş	dikme, dikiş t.-ke kiriş- 46/15 t.-lirige 91/18
tikivat-	dikmek t.-қан (t.-қан töplini) 87/3
tiktür-	diktirmek t.-üp berimiz (tiktiriyoruz) 183/18 t.-gen (yéli t.-gen kiyimliriñni) 170/14
tik-	sokmak, gizlemek t.-ip 227/8 t.-қан idi 8/12
tikival-	sokmak, tıkmak, sokabilmek t.-diñmu? 215/19
til	dil t. 267/5 kaysi t. bilen 60/5 t.-im 218/16 t.-im bilen 307/14 t.-im yok 223/4

	t.-imni <i>késip taşlı-</i>	218/20
	t.-imdin	181/13
	t.-ifiz	291/11
	t.-ifi <i>késilmisun</i>	218/18
	t.-ifi <i>kurğur-</i>	188/20, 189/12
	t.-ifni	192/2
	t.-ifni <i>tart-</i>	194/12
	t.-iñdin	181/5, 187/9
	t.-i	6/7, 116/11
	t.-i <i>bilen</i>	82/18
	t.-i <i>köy-</i>	155/19
	t.-ini	13/18
	t.-iğa	238/11
	t.-ida	14/1
	t.-liri	30/6
	t.-lar	61/3
til-	dilmek, dilimlemek	
	t.-ip	118/17
tile-	t.-ip <i>taşlı-</i>	61/3
	dilemek	
	t.-p <i>jürgini yok</i>	221/15
	t.-ytti	89/17
tiliş	dileme, dileyiş	
	t.	48/18
tilğa-	kazmak, seçmek, ayıklamak	
	t.-p	10/15
til het	(u.-a. til- <i>hatt</i>) makbuz, senet	
	t.	181/10
tili-	dilemek	
	t.-diñ	7/7
	t.-genlerge	47/18
tilla-	azarlamak, hakaret etmek, küfür etmek	
	t.-vatu	225/14
	t.-ysenğu	55/5
	t.-y <i>déseñ</i>	61/6
	t.-p	171/2
	t.-ydiğan <i>kiyapitini</i>	49/6
	t.-ytti	98/2
	t.-ptiken	127/14
tilli-	azarlamak, hakaret etmek, küfür etmek	
	t.-di	79/7
	t.-safımu	79/7
	t.-ğandin <i>béri</i>	205/1
	t.-mağçı idi	61/16
	t.-ma!	172/15
tilişiş	hakaretleşme, küfürleşme	
	<i>uruş</i> – t.	49/11
tim-	damlamak	
	t.-ip <i>tur-</i>	14076
timak	turnak	
	t.-ta	148/20
tin-	avunmak, teskin etmek, rahat etmek	
	t.-di-de	30/13, 45/9
	t.-ip	176/7, 180/21
	t.-may (<i>durmadan, dinlenmeden</i>)	11/14, 19/8, 73/8
	t.-may <i>éqivat-</i>	198/19
	t.-may <i>éqip çüş-</i>	95/7
	t.-may <i>işle-</i>	43/20, 101/8
	t.-may <i>qara-</i>	133/21

	t.-may <i>kimirla-</i>	85/8
	t.-may <i>püde-</i>	94/3
tinciğ	boğucu, bunaltıcı, pek sıcak	
	<i>boğa t.-i</i>	94/15
tinçik	boğucu, bunaltıcı, pek sıcak	
	t.	52/17
tinik	(< <i>tinak</i>) nefes	
	t.-i	89/14
tinimsiz	dinlenmeksizin, durmadan	
	t.	23/2
tiñşa-	dinlemek	
	t.-ydu	131/18, 209/7, 289/11
	t.-p	98/4, 185/13
	t.-p <i>turudu</i>	136/20
tiñşavat-	dinlemek	
	t.- <i>kan ademdek</i>	50/17
tip-	tepmek, itelemek	
	t.-idu	215/8
	t.-ip	65/10
	t.-ip <i>tur-</i>	201/17
tipiveliş	tepme, tepiş	
	t.-	92/8
tire-	sürtmek, direktmek	
	t.-p <i>jürüp</i>	36/14
tiri	deri	
	t.-sidiñ	105/14
tirik	diri, canlı	
	t.	30/7, 217/9
	t. <i>bol-</i>	212/20
	t. <i>iken</i>	106/5
	t. <i>kal-</i>	219/2, 219/9
	t. <i>öl-</i>	217/10, 217/11
tirik-	kızmak	
	<i>zirikmey</i> – t.-mey (<i>usanmadan</i> – <i>kızmadan</i>)	276/12
tirikçilik	canlılıkyaşam mücadelesi	
	t. <i>bolsa</i>	67/8
	t. <i>iste-</i>	58/4
	t.-i	281/15
	t.-ini	22/7
	t.-imiz	141/6
tiriktap	(?) parazit, asalak	
	t.-lar	210/14
tiril-	dirilmek	
	t.-ip	68/15
tiriş	(az.) ekme, ekin işi	
	t. <i>dégendin</i>	257/18
tirmiğ	(< <i>tirmağ</i>) turnak	
	t.-iñni	168/19, 169/7
	t.-iğa	50/14
tirnağ	(kaz) turnak	
	t.-inda	197/11
tiş-	susmak	
	t.-!	211/9
titil-	ditilmek, alt üst edilmek	
	t.-ip <i>ket-</i>	47/2
titire-	titremek	
	t.-p	108/19
	t.-p <i>ket-</i>	35/12, 89/15
	t.-p <i>tur-</i>	208/6

titiriş	titreyiş, titreme <i>ahañniñ t.-i</i> 14/21
titre-	titremek
titreş	t.-p 57/14 titreme, titreyiş
titri-	t.-ke <i>başli-</i> 29/12 titremek
tit – tit	t.-gen <i>yupurmaqlar</i> 50/20 sabırsızlık ve heyecan bildiren taklidi ses
tiy	<i>içimniñ t. bol-</i> 60/5 (az.) tay
tiyin	t.-ini 171/12 kuruş
tiz	<i>bir t.</i> 168/10 diz t.-din <i>aş-</i> 66/21, 159/13 t.-ini 176/3 t.-iğa 176/3 t.-iğa <i>ur-</i> 32/6 t.-iğiçe (<i>dizine kadar</i>) 60/21
tiz-	dizmek
tizgin	t.-ip <i>qoy-</i> 47/1, 72/15, 116/18 dizgin
tizginle-	t.-ini <i>silki-</i> 40/11 dizginlemek
tizil-	t.-p <i>tutuş kérek</i> 259/18 dizilmek
tizlandur-	t.-ip <i>kel-</i> 30/10 t.-ip <i>tur-</i> 53/18 t.-ğan <i>késeker</i> 18/7 diz üstüne çöktürmek
tizlik	t.-udu 223/7 tezlikte, çabuklukta
tizlin-	t.-te 94/11 dizlenmek
toçki	t.-ip <i>jürü-</i> 95/4 mevzi, yoğun olarak ateş edilen yer
toğan	<i>ot t.-liriğa (ateş kaynağı)</i> 22/17 su bendi
toğay	t. 84/14 t.-ni 288/15, 289/3, 289/18 torgay, bir kuş ismi
toğra	t. 51/12 doğru, dürüst
toğrat-	t. 282/6 doğratmak
toğravat-	t.-ti 65/21 doğrayıvermek, doğramak
toğri	t.-sam 190/9 doğru, dürüst t. 32/21, 33/8, 37/13, 66/7, 91/21, 96/15, 155/13, 167/6, 184/13, 216/4, 258/2, 258/17, 262/6, 276/12, 282/19, 300/21 t. <i>bol-</i> 103/16, 261/11 t. <i>çüşen-</i> 282/16 t. <i>emes idi</i> 34/2 t. <i>emesligige</i> 114/3 t. <i>éyt-</i> 33/6, 134/10, 298/6 t.-ken 275/2 t. <i>kel-</i> 77/1, 84/15, 184/14, 252/11

	t. <i>kélip kal-</i>	184/15
	t.-si	34/21, 72/7
	t.-sini <i>ét-</i>	292/19
	t.-sini <i>éyt-</i>	40/7, 68/10, 91/9
	t.-larda	90/12
toğrila-	düzeltnmek, doğrulamak	
	t.-ymiz	207/20
toğrili-	düzeltnmek, doğrulamak	
	t.-di	94/21
	t.-yalidifüzmu?	207/14
toğrisida	hakkında, üzerinde	
	t.	19/14, 84/10, 90/19, 98/14, 101/5, 108/8, 108/9, 114/9, 249/15, 271/13, 294/17
	t.-ki	34/1, 104/8, 261/8, 282/15
toğruluk	hakkında, üzerine, için, dair, ait	
	t.	262/5, 277/20
	<i>bu t. (bunun hakkında)</i>	278/3, 280/2, 284/20
	<i>şu t. (şunun hakkında)</i>	161/14
	<i>bu t. emes</i>	110/4
toğurli-	doğrulamak ; halletmek	
	t.-ğansen	157/4
toğurluk	hakkında, üzerine, için, dair, konuda	
	<i>bu t.</i>	230/18
toho	tavuk	
	t.	59/18, 125/11
	t.-ni	128/2
tohta-	durmak	
	t.-ydu	194/15
	t.-!	16/14, 64/14, 129/3, 137/3, 264/10, 264/10
	t.-fi	24/14, 24/15
	t.-ptu	195/9
	t.-filar!	106/2
	t.-p	70/10, 185/5
	t.-p <i>kal-</i>	33/13, 34/4, 42/5, 63/16, 67/13, 94/14, 138/15, 237/2, 284/8
	t.-p <i>tur-</i>	109/9, 109/9, 135/11, 159/19, 194/16, 224/16
	<i>az t.-p</i>	146/12, 240/12
	<i>çélip t.-p</i>	273/18
	<i>méñip t.-p</i>	133/3
	t.-lğusiz (<i>karşı konulamaz, durdurulamaz</i>)	20/15
tohtam	durgun	
	t. <i>sular</i>	75/4, 75/6
tohtaptur-	durmak (durup dur)	
	t.-!	158/17, 177/6, 216/10
tohtat-	durdurmak	
	t.-ti	5/14
Tohti	erkek ismi	
	t.-din	69/1
tohti-	durmak	
	<i>kélip t.-di</i>	44/7, 118/12
	t.-ğina!	129/7, 161/8, 268/10
	t.-ğidek	148/20
tohtit-	durdurmak	
	t.-ayli!	284/7
tohtut-	durdurmak	
	t.-up	87/15
tohu	tavuk	
	t.	152/19, 170/7
	t.-simu yok	76/2

	t.-çilik <i>bolalmaydu</i>	152/20
toğ	tok	
	t. 50/3	
toğallık	t. <i>turmuş (rahat hayat)</i>	44/1
	kumalık, kuma	
	t. 186/16	
toğı	taki	
toğı-	<i>tovar</i> – t.-lar	153/14
	dokumak, yapmak	
toğkuz	t.-di	69/17
	dokuz	
toğkuz-	t. 152/9, 152/21	
	tutturmak, tutuşturmak, vermek	
toğsen	t.-up <i>qoy-</i>	304/4
	doksan	
	t. 52/10	
toğ-	dokumak, örmek	
	t.-ymiz	113/3
	t.-ğanni	113/11
toğ-	eyerlemek	
	t.-filar	216/15
	y.-p <i>béreyki</i>	173/5
	t.-p <i>bergin</i>	172/3
	t.-p <i>bersun</i>	170/16
	t.-p <i>bérip</i>	171/12
toğul-	dokunmak, örülmek	
	t.-ğan <i>zenbilni</i>	113/5
	t.-ğan <i>qaşa</i>	123/3
toğum	eyer, semer, eyerin altındaki keçe	
	t.-tek	191/14
	t.-ni	164/1
	t.-ini	271/3
	t.-çilik (<i>eyeri kadar</i>)	76/17
toğunağ	engel, pürüz	
	t. 236/15	
toğunuş	dokunmak	
	t.-idin	96/6
toğuş	örme, örüş, dokuma	
	t.-mu	113/13
	t.-ni	112/13, 112/8, 113/6,
toğuvat-	örmek	
	t.-atti	112/8
toğ yeşil	koyu yeşil	
	t. 111/5, 261/20	
tol-	dolmak	
	t.-up	118/1
	t.-up <i>taş-</i>	115/7, 117/17
tola	çok, dolu	
	t. 43/11, 58/11, 60/12, 113/15, 151/11, 167/9, 170/20, 177/16, 203/13, 203/14, 203/17, 203/18, 220/17, 236/14, 240/11, 262/3, 263/4, 265/8, 269/21, 271/14, 272/8, 274/18, 291/3	
	<i>az</i> – t. (<i>az çok</i>)	59/9
	t. <i>yoğan sözlime (çok büyük konuşma)</i>	214/11
	t.-mu (<i>çokça, aşırı, çok</i>)	75/11, 148/1
	t. <i>éyt-</i>	52/6
	t.-si	30/1
	t.-sini	99/12

tolkunlin-	dalgalanmak	
	t.-ar	15/12
tolkunluk	dalgalı	
	t. <i>déñiz</i>	42/2
toluğ	dolu, tam	
	t.	22/2, 104/5, 211/11
toluğlun-	tamamlanmak	
	t.-uptu	299/19
tolun ay	dolunay, ayın bir şekli	
	t.	50/19
tombulağ	tombalak, yuvarlak	
	t.	86/20
ton	elbise, gocuk	
	t.	185/3, 185/4, 202/5
	t.-niñ	203/13
	t.-ni	203/12, 203/16
	t.-lirini	297/4
tonat-	tanıtmak	
	t.-tiñmu?	181/8
tonu-	tanımak	
	t.-dum	53/2
	t.-di	86/3
	t.-mdu?	69/2
	t.-up <i>kalđi</i>	12/1
	t.-up <i>kalđan idim</i>	59/15
	t.-p <i>qoyuñ</i>	195716
	t.-misammu	222/4
tonur	tandır	51/1
	t.-dek	72/6
	t.-đa	51/4, 67/17
	t.-điki	57/10
	t.-đin	50/18, 67/18
tonuğ	tanıdığ, tanığ	
	t. <i>bol-</i>	68/3, 116/12
tonuğ-	tanığmak	
	<i>biz</i> t.-đu	18/16
tonuğtur-	sunmak, takdim etmek, tanıttırmak	
	t.-di	18/15
	t.-up	104/10, 104/14
tonut-	tanıtımak	
	t.-ti	196/10
	t.-aykin!	194/16
	t.-up <i>kal-</i>	158/18
toñ	ham, olgunlağmamığ, hiçbir Şey bilmeyen	
	t. <i>almi</i>	123/7, 124/4
	t. <i>kağığa kara-</i>	73/18
toñla-	donmak, uđŐmek	
	t.p <i>kal-</i>	213/18
top	top, grup	
	<i>bir</i> t.	151/8, 202/21
	t.-tin <i>ayrığanı bđri yer (sürüden ayrılamı kurt yer)</i>	105/21
	t.-tin <i>ayrığan qoyını bđri yeydu (sürüden ayrılan koyunu kurt yer)</i>	298/6
	<i>helk</i> t.-i	22/6
topa	toprak	
	t.	71/7, 71/10
	t. <i>reñ qirayidin</i>	47/11
	<i>qañ</i> – t. (<i>toz toprak</i>)	76/20
	t. <i>bilen</i>	248/2

	t.-nif	81/9	
	t.-ğa	31/11, 39/11, 43/7	
	t.-da	111/21	
	t.-din	40/19, 97/9	
topak	dana, buzağı		
	t.	132/11	
	mozay – t.	99/15	
topan	başak kalıntısı		
	t.-lar	43/6	
topla-	toplamak		
	t.-p	154/1	
	t.-p <i>koyuş bilen</i>	257/13	
toplan-	toplanmak		
	t.-ğan idi	247719	
toplaş-	toplaşmak		
	t.-tuğ	26/6	
toplun-	toplanmak, bir araya getirmek		
	t.-iştı	115/8	
	t.-udu	215/2	
	t.-up	22/15	
	t.-up <i>kal-</i>	217/4	
	t.-up <i>boldığı</i>	257/12	
topluş-	toplaşmak		
	t.-up <i>tur-</i>	280/6	
toprak	toprak		
	t.-lar	70/21	
top – toğri	dopdoğru, dümdüz		
	t.	35/6, 53/8, 91/7281/18	
	t.-la <i>bol-</i>	153/2	
topmu – toğri	dopdoğru, dümdüz		
	t.	262/15	
tor	ağ		
	t. <i>bağla-</i>	77/11	
	t. <i>tut-</i>	116/1	
	t.-ğa <i>çüş-</i>	176/16	
tora-	<i>ömüçük t.-liri (örümcek ağları)</i>	27/14	
	engellemek		
	t.-p <i>koy-</i>	61/18	
torğay	toyğar, çayır kuşu		
	t.	119/8, 163/2	
torivé-	engel olmak		
	t.-!	171/2	
tortvürdek	deve kadar		
	t. <i>kalidın</i>	179/13	
toruğ	doru renk		
	t. <i>at</i>	164/21	
torus	tavan		
	t.-nif	77/8	
	t.-larni	48/3	
	t.-lirida	27/13	
tos-	yolunu kesmek, engellemek		
	t.-қан <i>ay</i>	123/12	
tosa-	yolunu kesmek, engellemek		
	t.-p <i>koy -</i>	135/6, 218/5	
	t.-p <i>tur-</i>	134/12	
tosaş	engelleme, yolunu kesme		
	t.-қа	289/18	

tos-	yolunu kesmek, engellemek
	t.-maflar! 21/1
tosu-	yolunu kesmek, engel olmak
	t.-p koy- 135/2
toş-	dolmak
	t.-up akkan su 128/8
	t.-kiçe 186/6
toşi-	taşımak
	t.-ğan bolsa 99/12
toşkan	tavşan
	t. 203/8, 221/6
	t.-dek 47/9
toşkuz-	doldurmak
	t.-up 54/13
toşkuzul-	doldurulmak
	t.-ğan (ot t.-ğan sévetni) 244/19
toşu-	taşımak
	t.-vatuğu 179/2, 254/6, 283/19
	t.-p 109/17
	t.-p kél- 101/15, 132/21
	t.-vatatti 102/3
toşut-	taşımak
	t.-up koyup ber- 66/1
toşuvat-	(< toşup at-) taşımak
	t.-kinini kör- 295/3
	t.-kanlar bilen 283/20
toti	(f. tûfi) papağan
	t.-mu 249/5
tova	(a. tevbe) pişmanlık, tövbe
	t. 8/17, 15/7, 127/2, 128/16, 176/15, 220/18, 226/17, 237/8, 238/1, 238/20, 239/14, 253/8, 253/8, 296/13
	t. kil- 50/12, 186/11, 219/11
	t.-mni 172/12
tovar	(r.) fabrika malı
	t. 135/8, 135/20
	t. - tokılar 153/14
tovil-	bağurmak, yüksek sesle seslenmek
	t.-ğan avazi 241/3
toy	düğün
	t. 8/7, 136/11, 202/7, 211/11, 233/1, 306/8, 306/10, 308/11
	t. - tökün (düğün bayram) 52/2
	t. kil- 132/16, 186/15, 218/5, 306/7
	t.-niñ 132/11
	t.-ni 201/15202/3
	t.-ğa 145/8
	t.-da 145/7
	t.-uñi 208/12
	t.-i 292/6, 292/6, 292/8
	t.-ini 132/8
	t.-iğa 288/11, 304/14
	t.-uñilarnimu 304/13
	t.-lar 309/2
toy-	doymak
	bérip t.-ğan 251/2
	t.-dum 46/4, 271/5
	t.-udu 36/12, 271/6
	t.-ğiçe 98/6
	t.-up ket- 125/4

	t.-udiğan işka	124/21	
toyliş-	bayramlaşmak, düğün eğlencesi yapmak		
	t.-ifidur	208/16	
toymiğur	doymaz, doyumsuz		
	t.-larnif	126/1	
toymuğur	doymaz, doyumsuz		
	t.	178/12	
	t.-lardin	178/7	
toyunuş	doyuş, doyunma		
	yérin t.	50/4	
toz-	savrulmak, dağılmak, eskimek, yıpranmak		
	t.-up ket-	260/14	
	t.-ğan çéçini	231/17	
	t.-ğan Çunçem	232/13	
tozğak	toz		
	t.-tek toz- (toz gibi savrulmak)	260/14	
tögi	deve		
	t.-dek	276/21	
	t.-niñ	88/17	
töhmet	(a. tühmet) töhmet, iftira		
	t.	32/14, 194/6	
	t. қil-	190/4	
tök-	dökmek		
	t.-üp	117/21	
	t.-üp koy-	126/11	
	t.-migenlermi	190/20	
tökül-	dökülmek		
	t.-se	142/17	
tökün	bayram		
	toy – t.	52/2	
töle-	ödemek		
	t.-ptu	159/15	
	t.-ymen	170/3, 170/4	
	t.-p bol-	181/19	
	t.-p ber-	143/19, 144/2, 144/5	
	t.-ydiğan puluñni	191/11	
	t.-ydikenmiz	41/9	
	t.-ytti	158/8	
töli-	ödemek		
	t.-mey	158/8	
	t.-midifler	127/18	
	t.-misem	158/13	
	t.-yelmigini üçün	78/15	
Tömür	erkek ismi		
	t.	107/11, 112/7, 113/2, 113/9	
	t.-niñ	112/17	
tömür	demir		
	t.	46/8, 77/4, 109/7	
	t.-dün	47/3	
tömürçi	demirci		
	t.-lerge	22/3	
tömürçilik	demircilik		
	t.	77/1, 77/12	
tönügün	dün		
	t.	247/15	
	t.-la	112/9	
töp	(az.) dip		
	t.	74/8	

töp	(az. < töpe) tepe t.-nif 106/19
töpi	(< töpe) tepe, doruk, zirve t.-de 161/2 t.-simi 287/3 t.-sidin 35/8 t.-liri 24/7
töpli	(r.) iskarpin, kadın ayakkabısı t. 84/1, 88/18, 89/10 t.-nif 87/19 t.-ni 88/4, 88/12, 88/14, 89/2, 89/4, 89/13, 89/17, 94/7 t.-din 88/1
töpliy	(r.) iskarpin, kadın ayakkabısı t.-nif 87/7 t.-imu 87/3 t.-imu <i>têji</i> 87/3 t.-ini 87/10, 87/15, 87/16
töpülik	tepelik t.-ke 23/4 t.-tiki 23/14 t.-ide 22/21
tört	dört t. 39/11, 41/3, 41/15, 47/9, 53/1, 54/1, 73/4, 89/3, 90/6, 97/19, 119/10, 126/5, 129/8, 151/16, 153/2, 157/6, 167/4, 196/12, 208/9, 239/16 t. idi 299/12 t.-tü 267/11 t.-ni 164/14 t.-ke 152/7 t.-ige 308/9
töş	döş, bağır, t. 259/16
töse-	döşemek <i>térip</i> – t.-p <i>helekte (eleyerek)</i> 274/10
töşü-	döşemek t.-p <i>tur-</i> 68/19
töt	dört t. 62/17, 63/2, 67/1, 68/19, 87/7
töven	aşağı, alçak, alt t. 40/2, 69/13, 298/2 t. <i>kör-</i> 282/20 <i>béşimni</i> t. <i>sélip két-</i> 70/15 <i>béşini</i> t. <i>sal-</i> 45/10, 194/13, 227/9, 232/13, 269/15 t.-ge 82/19, 223/14, 223/20 t.-ge <i>qara-</i> 16/12, 17/2 t.-diki 145/7 t.-ige 27/4 t.-rek 108/17 t.-regide 151/6
tözü-	sabretmek, dayanmak, tahammül etmek t.-müdüm 57/16
traktor	(fr. tracteur) traktör t. 287/14 t.-lar 287/12
tuğ-	doğmak t.-ar 228/10 t.-uptu 143/4 t.-udu 143/18, 144/2 t.-atti 143/19

tuğul-	doğmak	
	t.-ğandimen	75/16
	t.-ğanmu?	62/12
	t.-ğanda	38/7
Tuğan	erkek ismi	
	t.	234/9, 254/16, 255/5, 255/7, 255/9, 255/11, 255/15, 255/20, 256/9, 256/13, 256/16, 256/21, 257/5, 257/11, 257/20, 258/8, 258/10, 267/6, 267/8, 267/11, 267/15, 267/21, 268/5, 268/7, 268/10, 268/16, 268/18, 269/4, 269/7, 269/10, 269/13, 269/18, 269/21, 270/2, 270/5, 271/14, 272/2, 272/7, 272/8, 272/9, 273/5, 280/4, 280/5, 280/8, 280/10, 280/14, 280/16, 280/19, 283/13, 283/18, 284/3, 290/7, 290/9, 290/13, 290/17, 291/5, 291/9, 291/18, 292/1, 292/4, 292/11, 292/13, 292/17, 293/6, 303/9, 303/15, 303/16, 303/20, 304/3, 304/8, 304/13, 304/16, 304/18, 305/3, 308/1, 308/11
	t.-niñ	285/11
	t.-ni	270/1
	t.-ğa	303/17
tuho	(az.) tavuk	
	t.	93/10
tuhom	(f. tuhm) yumurta	
	t. <i>emes</i>	253/12
tuhum	(f. tuhm) yumurta	
	t.	76/1, 128/2, 129/8, 167/20, 168/14
	t. <i>emesmidi</i>	167/16
	t.-ken	167/13
	t.-niñ	5/3
	t.-ni	167/15, 167/12, 167/21, 168/4, 168/12, 168/21, 169/8
	t.-ğa	167/13, 167/17, 168/2, 169/9
	t.-din	167/17
	t.-iñ	168/7, 169/5
	t.-i	169/4
	t.-ini	169/2
	t.-larni	57/5
tukan	(a. dükân, f. dükân) dükkan, kantin	
	t.	131/6
tuqқан	akraba, dost	
	t.	218/2
	t.-dek	21/12
	<i>uruq</i> - t. <i>bol-</i>	142/16
	<i>uruq</i> - t.-lar	66/9
	<i>uruq</i> - t.-larniñ	66/16
	t.-liriniñ	251/7
	t.-liridinmu	148/7
tuqқанçılığ	akrabalık	
	t.-imiz	141/12
tuqқun	akraba, dost	
	t.-imizni	60/1
tul	dul	
	t.	100/20, 149/7
	t. <i>jürü-</i>	90/7
tula	(az.) dolu ; temiz	
	t.	253/14
	t.-raq	239/1
tuluq	döven	
	t. <i>hayda-</i>	40/4, 42/4
	t.-niñ	40/6
	t.-ni	39/15
	t.-қа	164/15

tuma	muska, nazarlık t. 137/13, 293/16 t.-ni 293/16
tumağçı	usta, kalpakçı t. 183/9
tumanlaştur-	sislenmek, dumanlaştırmak t.-atti 28/11
tumanlık	sisli, dumanlı t. 70/13
tumar	muska, nazarlık, tılsım t.-iñ 267/5
tumiğ	(< tumağ) kışlık deri şapka, kalpak t.-ini 204/6, 204/8
tumşuğ	burun, çıkıntı, gaga t.-um 6/3 t.-ummi 36/14 t.-ini 8/11, 73/19, 87/19, 95/6 t.-iğa 61/21
Tunisa	kadın ismi t. 234/3, 236/1, 236/4, 236/7, 236/11, 236/18, 237/3, 237/8, 237/11, 237/19, 238/1, 238/9, 238/13, 238/20, 239/7, 239/14, 240/7, 240/14, 244/19, 245/1, 245/2, 245/6, 245/9, 245/12, 245/19, 245/20, 246/1, 246/4, 246/7, 246/11, 246/13, 248/21, 249/2, 249/6, 249/11, 249/21, 250/8, 250/10, 250/16, 250/19, 251/4, 251/7, 251/10, 251/12, 251/15, 251/19, 252/1, 252/6, 252/15, 253/8, 253/15, 295/19, 296/1, 296/3, 296/6, 296/8, 296/11, 296/13, 296/17, 296/20, 297/3, 297/17, 298/11, 298/16, 305/20, 306/4, 306/8, 306/14, 306/16, 307/17, 308/8, 309/3 t. bilen 253/18 t.-ğa 298/13, 307/2, 307/6
Tunisa aç	Tunisa abla t. 244/21, 250/12, 296/2 t.-m 262/3, 262/6, 281/20 t.-mmu 243/20, 249/16 t.-mğa 243/14, 243/15, 263/4 t.-mğimu 281/17 t.-fi 243/17, 244/1
Tunisağan	kadın ismi t. 305/17
tupraq	toprak t.-ta 217/13
tupraqlık	topraklık t.-ka 69/19
tur-	turmak yardımcı fiili ; durmak, kalmak, kaldırmak t.-ğan <i>bolsa kérek</i> 44/8 t.-ğan (<i>kültip t.-ğan bolsa kérek</i>) 35/18 <i>bésip</i> t.-uptu 261/19 <i>çapçip</i> t.-uptu 152/16 <i>çéçip</i> t.-uptu 68/9 t.-dum 275/4 <i>saqlap</i> t.-dum 60/7 t.-dufi 163/11 t.-dufimu? 245/17 t.-dilimu? 140/18 t.-di 23/14, 106/7, 142/15 <i>karap</i> t.-di 35/10, 87/18 <i>tekkili</i> t.-di 236/16 t.-dide 87/17 <i>çaçrap</i> t.-di-de 108/19

<i>igip t.-duk</i>	107/7
<i>yegili t.-duflarğu</i>	184/4
<i>karap t.-imen</i>	269/2
<i>bilmey t.-umen</i>	307/15
<i>bolup t.-umen</i>	158/19
<i>kilip t.-umen</i>	210/6
<i>t.-usen</i>	179/20
<i>bizirip t.-usen</i>	166/13
<i>körüp t.-usen</i>	67/8, 147/19
<i>karışip t.-usen</i>	192/21
<i>körüp t.-usiz</i>	286/15
<i>karap t.-usen</i>	194/1
<i>t.-amsiz</i>	185/20, 245/16
<i>körünüp t.-usen-de</i>	16/16, 284/2
<i>t.-amdila?</i>	141/5
<i>bérip t.-udiğan bol-</i>	237/12
<i>t.-udu</i>	27/9, 28/3, 76/16, 77/8, 103/11, 129/4, 145/4, 155/21, 227/9, 232/9, 250/9, 277/16, 297/13
<i>añlinip t.-udu</i>	43/10, 51/3
<i>ayrip t.-udu</i>	123/4
<i>bağlaqlik t.-udu</i>	215/1
<i>baykap t.-udu</i>	196/7
<i>bérip t.-udu</i>	201/21
<i>bilip t.-udu</i>	135/16, 285/20
<i>cım t.-udu</i>	232/13
<i>çékip t.-udu</i>	16/5
<i>çimirlap t.-udu</i>	73/6
<i>çohçuyup t.-udu</i>	58/18
<i>çüşüp t.-udu</i>	200/5
<i>depla t.-udu</i>	184/12
<i>éytip t.-udu</i>	257/1
<i>igip t.-udu</i>	117/19
<i>kelmey t.-udu</i>	141/11
<i>körünüp t.-udu</i>	71/1, 151/7, 174/8, 235/4, 290/5
<i>külümsirep t.-udu</i>	55/10
<i>kütüp t.-udu</i>	208/8
<i>kalğandek t.-udu</i>	276/14
<i>karap t.-udu</i>	166/12, 265/5, 279/1
<i>kilip t.-udu</i>	212/10
<i>koşturup t.-udu</i>	200/9
<i>mestihetlişip t.-udu</i>	200/11
<i>möküp t.-udu</i>	209/22
<i>oynap t.-udu</i>	228/20
<i>ötüşüp t.-udu</i>	60/13
<i>pulañlap t.-udu</i>	25/2
<i>saklap t.-udu</i>	284/11
<i>tiñşap t.-udu</i>	136/20
<i>tosap t.-udu</i>	134/12
<i>uçurup t.-udu</i>	24/9, 25/14
<i>yep t.-udu</i>	24/6
<i>yépip t.-udu</i>	226/21
<i>t.-udiğu</i>	106/3
<i>kütüp t.-umuz</i>	209/20
<i>t.-uşudu</i>	284/16
<i>t.-ay!</i>	142/6
<i>baykap t.-ay</i>	197/7
<i>bérip t.-ay</i>	240/4
<i>işlep t.-ay</i>	283/21

<i>möküp</i> t.-ay	188/8
<i>boşutup</i> t.-!	129/5
<i>karap</i> t.-!	255/17
<i>kilip</i> t.-!	259/6
<i>néri</i> t.-!	189/3
<i>turup</i> t.-!	268/18
<i>tohtap</i> t.-!	224/16
t.-e!	65/15
<i>tohtap</i> t.-uñ!	135/11
t.-sun!	176/13
<i>bérip</i> t.-sun	244/9
<i>kilip</i> t.-sun	177/17
<i>tohtap</i> t.-sun	159/19
<i>körünüp</i> t.-sun	290/14
<i>turup</i> t.-sun	186/7
<i>qoyup</i> t.-aylıçu!	131/13
<i>békip</i> t.-ili!	240/13
<i>bolup</i> t.-uflar!	208/1
<i>kilip</i> t.-uflar	210/18
<i>tohtap</i> t.-uflar	109/9, 109/9
<i>yékinraq</i> t.-uflar	204/3
<i>bérip</i> t.-sam	246/9
<i>karap</i> t.-sam	287/1
<i>bérip</i> t.-sañ	264/21
<i>qoyup</i> t.-sañıçu	124/11
t.-sa	161/2, 172/11, 191/2
<i>bérip</i> t.-sa	261/2
<i>bolup</i> t.-sa	149/1
<i>depla</i> t.-sa	147/12
<i>körüp</i> t.-sağ	20/10
t.-uş kérek	257/15
t.-up	6/15, 54/5, 60/16, 81/15, 92/12, 93/14, 109/19, 113/5, 125/17, 126/6, 127/6, 132/10, 134/19, 138/15, 141/13, 152/17, 152/20, 160/9, 163/20, 169/15, 178/16, 189/12, 191/10, 204/20, 209/12, 219/6, 253/6, 283/5
t.-up <i>kül-</i>	38/13
t.-up <i>qal-</i>	245/19, 289/20
t.-up <i>qalsila</i>	149/14
t.-up <i>qéliş-</i> (<i>gecikmek, gecikiş, duraklama</i>)	26/13, 61/5
t.-up <i>tiñsa-</i> (<i>durup dinlenmek</i>)	131/18
t.-up <i>tur-!</i>	186/7, 268/18
t.-up <i>tursun</i>	186/7
<i>bésip</i> t.-up	46/16
<i>bilip</i> t.-up	45/14, 135/12
<i>çaçrap</i> t.-up	23/9
<i>çellep</i> t.-up	54/2
<i>çıqqan</i> t.-up	300/10
<i>körüp</i> t.-up	237/4, 276/8
<i>kötürüp</i> t.-up	298/21
<i>qarmap</i> t.-up	94/21
<i>ötelmey</i> t.-up <i>qaldım</i>	60/2
<i>sépilmay</i> t.-up	87/4
<i>silap</i> t.-up	37/9
<i>yoşurunup</i> t.-up	194/14
<i>bérip</i> t.-ğanda	103/6
<i>karap</i> t.-ğanda	288/12
t.-ğini üçün	94/1
<i>temtirep</i> t.-mastin	19/17
<i>bérip</i> t.-udiğan	73/14, 76/2

<i>bolup</i> t.-udiğan	48/6	
<i>égilip</i> t.-udiğan	80/13	
<i>ékip</i> t.-udiğan	119/13	
<i>külüp</i> t.-udiğan	287/18	
<i>ötüp</i> t.-udiğan	262/13	
<i>ötüşüp</i> t.-udiğan	25/8	
<i>parķirap</i> t.-udiğan	43/18	
<i>purap</i> t.-udiğan	34/18	
<i>tipip</i> t.-udiğan	201/17	
<i>titirep</i> t.-udiğan	208/6	
t.-ğan	17/18, 25/9, 76/4, 77/9, 225/9, 262/14, 302/4	
<i>başkurup</i> t.-ğan	101/11	
<i>çüşüp</i> t.-ğan	111/17	
<i>jügrüşüp</i> t.-ğan	94/13	
<i>körtünüp</i> t.-ğan	49/5, 188/9	
<i>kötürüp</i> t.-ğan	117/6	
<i>ķarap</i> t.-ğan	80/10	
<i>ķaynap</i> t.-ğan	200/8	
<i>ķilalmay</i> t.-ğan	25/11	
<i>ķunup</i> t.-ğan	73/17	
<i>lipildap</i> t.-ğan	74/12	
<i>sañgilap</i> t.-ğan	34/17	
<i>sañgilişip</i> t.-ğan	16/6, 27/14, 117/15	
<i>talişip</i> t.-ğan	60/8	
<i>tavlinip</i> t.-ğan	117/15	
<i>telmürüp</i> <i>ķarap</i> t.-ğan bilen	86/10	
<i>telpünüp</i> t.-ğan	55/19, 287/17	
<i>témip</i> t.-ğan	118/18	
<i>timip</i> t.-ğan	140/6	
<i>tutup</i> t.-ğan	82/15	
<i>yalildap</i> t.-ğan	226/20	
<i>yalķincap</i> t.-ğan	67/9	
<i>yelpünüp</i> t.-ğan	56/13	
<i>yénip</i> t.-ğan	209/4	
<i>bolup</i> t.-ğan halda	104/20	
<i>toşup</i> t.-ğuçi	68/20	
<i>béşikturup</i> t.-ğuçi	117/2	
<i>bér p</i> t.-ğini	240/8	
t.-ğimiz üçün	94/1	
t.-ğimiznif	23/10	
<i>topluşup</i> t.-ğanlarni	280/6	
t.-ğanliğini	85/6, 248/20	
<i>ķarap</i> t.-ğanliğimiz üçünmu	19/15	
t.-ğan idi	109/7	
t.-uviduk	160/15	
t.-atti	28/5, 94/16, 112/7	
<i>acritip</i> t.-atti	18/2	
<i>añlinip</i> t.-atti	30/18	
<i>ayrilip</i> t.-atti	19/3	
<i>bérip</i> t.-atti	68/18	
<i>bildirip</i> t.-atti	97/18	
<i>bilinip</i> t.-atti	85/8	
<i>bolup</i> t.-atti	94/19	
<i>buzup</i> t.-atti	28/19	
<i>çikirip</i> t.-atti	42/10	
<i>çüşüp</i> t.-atti	97/13	
<i>egip</i> t.-atti	21/3	
<i>kélip</i> t.-atti	88/2	
<i>körsütüp</i> t.-atti	43/9, 105/16, 117/3	

	<i>karap</i> t.-atti	49/20, 55/14
	<i>lipilditip</i> t.-atti	73/20
	<i>marap</i> t.-atti	50/20
	<i>ötüp</i> t.-atti	57/6
	<i>sancilip</i> t.-atti	66/16
	<i>sépip</i> t.-atti	16/8
	<i>sorap</i> t.-atti	112/11
	<i>tartip</i> t.-atti	111/18
	<i>telmürüp</i> t.-atti	50/8
	<i>tizilip</i> t.-atti	53/18
	t.-attuk	23/5, 264/18
	<i>añlap</i> t.-uptikensiz-de	162/6
	<i>paylap</i> t.-uptiken	216/2
	<i>möküp</i> t.-uptiken	189/17
	t.-ğan bolsimu	17/12
	<i>bérip</i> t.-udiğan bolsafı	258/20
	t.-muduñ	140/3
	t.-maymen	142/5, 179/19
	t.-mamdu	262/1
	t.-mañlar!	212/1
	<i>élip</i> t.-alaydu	68/10
	t.-almaymen	186/20
	t.-almaydu	251/6
	<i>kälimey</i> t.-almaydu	80/17
	t.-almisa	14/8
	<i>çidap</i> t.-almay	50/10
Turdahun	erkek ismi	
	t.	234/12, 237/11, 240/1, 252/15, 259/9, 274/8
	t.-dek	276/18, 277/13
	t.-niñ	234/13, 239/11
Turdi	erkek ismi	
	t.	239/18, 258/17, 259/1, 259/6, 259/10, 259/16, 260/1, 260/4, 260/12, 260/16, 260/19, 261/13, 262/2, 262/8, 262/15, 263/1, 263/5, 263/10, 263/14, 263/21, 264/5, 264/10, 264/15, 265/1, 265/3, 265/4, 265/7, 265/12, 265/16, 265/18, 265/21, 266/3, 266/6, 266/10, 266/15, 266/20, 273/21, 274/1, 274/5, 274/9, 274/10, 274/13, 274/16, 274/21, 275/3, 275/6, 275/10, 276/16, 288/19, 288/21, 289/10
	t.-niñ	258/14, 289/17
	t.-ni	258/19
Turdi Sahti	erkek ismi	
	t.	288/19
	t.-dek	239/18
	t.-ğa	276/16
Turğan	erkek ismi	
	t.	122/8, 141/17, 178/21, 196/7, 196/17, 197/1, 197/3, 197/13, 206/12, 206/14, 206/15, 207/5, 207/7, 207/9, 207/12, 207/16, 207/19, 208/2, 209/20, 212/3, 212/4, 212/12, 212/15, 213/3, 230/8, 232/9, 232/11, 232/15
	t.-ğa	206/17
	t.-lar	209/19
Turğanka	(Turğan + aka) erkek ismi	
	t.-mlarğa	195/19
turğay	torgay kuşu	
	<i>supi</i> t.	13/19
turği	durum, pozisyon, mevzi	
	t.-niñ	156/6
turğuz-	durdurmak	
	t.-up <i>qoyay</i>	141/10

turk	şekil, hal, sima, suret, durum t.-ida 75/5, 86/8, 207/12 t.-ida
turmak	durma, kalma t. 249/3
turmuş	hayat, yaşam, geçim t. 44/2 t. <i>kérek</i> 31/17 t. <i>köçür-</i> 90/17, 252/21 t. <i>kar-</i> 90/8, 116/7, 267/19 t.-niñ 41/20, 49/14, 52/11 t.-ka 247/14 t.-i 114/7, 116/1 t.-ini 110/7, 242/20
turuş	turuş, durma, kalkma <i>karşı</i> t. 284/19 t.-niñ 142/7 t.-ka 93/19, 259/1 <i>jürüş</i> – t.-ka 17/14 <i>bolup</i> t.-i 111/1 <i>karap</i> t.-i 55/16
turuş-	durmak, bulunmak, kalmak t.-isen 227/15
turuşluk	yaşayan, oturan, ikâmet eden t. 27/3
turuval-	durmak, kalmak t.-diña 205/17 t.-di 157/14 t.-sa 276/3 t.-simu 167/14 t.-ğandin kéyin 79/3 t.-ğanliktin 79/10
turuvér-	duruvermek, kalıvermek t.-idu 79/8
tut-	tutmak t.-kan 267/6 t.-kan <i>bol-</i> 110/18 t.-ti 84/16 t.-timu? 280/8 t.-ti-de 62/4 t.-tuğ 59/4 t.-usen 168/16 t.-udu 169/3, 189/21, 195/14, 218/1 t.-amdiğan 143/5 t.-! 169/1, 189/1 <i>sen</i> t.-e ! 168/13, 168/15 t.-kına! 222/4 t.-sam 82/8 t.-uş <i>kérek</i> 202/10, 216/16, 289/16 t.-uş <i>lazim</i> 259/18 t.-up 35/8, 50/13, 68/1, 81/6, 139/12, 186/19, 189/11, 207/17, 208/9, 209/3, 224/1, 241/2, 253/11, 303/13, 304/6 t.-up <i>alay</i> 14/16 t.-up <i>alğan idi</i> 303/9 t.-up <i>bağla-</i> 193/5 t.-up <i>bér-</i> 33/21, 146/7, 168/21 t.-up <i>kél-</i> 298/19 t.-up <i>kör-</i> 50/15

	t.-up <i>kül-</i>	137/1
	t.-up <i>qara-</i>	112/21
	t.-up <i>qé-</i>	210/3
	t.-up <i>oltur-</i>	90/1
	t.-up <i>üzlandur-</i>	223/7
	t.-up <i>turğan</i>	82/15
	t.-up <i>yutul-</i>	211/17
	t.-ğan <i>bir etigenligi</i>	81/5
	t.-қан	17/21, 31/15, 116/16
	t.-қан halda	44/6, 150/1, 232/10, 306/21
	t.-қанға <i>ohşaydu</i>	230/15
	t.-atti	126/19
	t.-қunum yok	223/1
	t.-mañ!	139/14
	t.-almaydu	20/13
	t.-almay <i>kül-</i>	54/8
	t.-almasliğı	31/21
	t.-almas idi	46/14
tutam	avuç, yığın, miktar	
	<i>bir t.</i>	72/14, 72/15
	t.-iñ yok	263/18
tutaştırurş	tutaştırurş	
	t. için	94/2
tutқur-	tuturmak	
	t.-up <i>қoy-</i>	308/9
tutқuz-	tuturmak	
	t.-udu	137/14
	t.-up <i>kél-</i>	201/2
	t.-misum!	178/19
tutul-	tutulmak	
	t.-ğan <i>çapan</i>	208/5
tutun-	tutunmak	
	t.-di	54/4
	t.-ğanda	192/14
tutuş	tutuş, tutma	
	t. için	31/17
	t. mu	84/11
	t. <i>bol-</i>	84/11
	t.-қа	189/2
tutuş-	tutuşmak, sarılmak, bitişik olmak	
	t.-up <i>sozul-</i>	43/2
	t.-up <i>suzul-</i>	58/13
tutuval-	tutabilmek	
	t.-dim	65/7
	t.-di	89/16
	t.-duқ	157/5
	t.-idu	70/10, 170/1
	t.-ğandek	221/6
tutuvat-	(< tutup yat-) tutmak	
	t.-қinini	177/14
tutuvil-	(< tutup al-) tutabilmek, yakalamak	
	t.-ip	194/14
tuy-	duymak	
	t.-up <i>қal-</i>	207/17, 216/6
	t.-may	58/20
	t.-mastin	29/4
tuydur-	duyurmak	
	t.-mastin	69/14

tuyğu	duygu t. 55/21, 87/2
tuyuğ	toynak, hayvan tırnağı t.-imu <i>emes</i> 63/3 t.-ini 63/2
tuyuksiz	aniden, ansızın t. 29/8, 55/8, 189/17 t.-la 29/16, 42/3, 63/13
tuyul-	duyulmak t.-atti 118/3
tuz	tuz t. <i>sep-</i> (<i>éçişkan yerge tuz sepme</i>) 237/6
tuzak	tuzak, pusu t.-lirifni 192/18
tuzkör	nankör t. <i>kil-</i> 190/1, 226/14
tüge-	bitmek, tükenmek, tamamlanmak t.-ydu 51/5, 92/19, 153/21 t.-y <i>de-</i> 63/17 t.-p 71/3 t.-p <i>kal-</i> 166/4 t.-ytti 284/15
tüget-	tüketmek, bitirmek t.-ken <i>bolumiz</i> 28/7 t.-ti 99/16 t.-! 292/11 t.-kendirin <i>kéyin</i> 283/17 t.-ken idi 36/14
tügetküsiz	tükenmez, bitmez t. 116/6
tüglün-	bükülmek, kıvrılmak t.-üp <i>oltar-</i> 105/11
tügmen	değirmen t.-niñ 16/5, 16/9, 17/4 t.-ge 62/18 t.-de 62/15
tügü-	tükenmek, bitmek, ölmek t.-du 191/3 t.-meydiğandu 177/19 t.-meydu 202/7 t.-mes 64/11, 80/5, 277/6 t.-mesla 143/7 t.-migen iken 62/16
tügüg	bitiş, tükenme t.-ini 134/20
tügül-	bükülmek, yuvarlanmak, büzülmek t.-üp 47/9
tügülün-	düğümlemek, büzülmek, yuvarlanmak t.-üp <i>almastin</i> 180/4
tügüt-	tüketmek t.-üsen-de 169/10 t.-eyli! 284/14, 293/10 t.-üp 41/19 t.-elmeymiz 282/6
tük-	toplamak, bir araya getirmek t.-kenlirimizni 132/15
tüke-	tükürmek t.-di 31/18

tüklük	tüylü t. 68/20	
tükül-	dökülmek t.-se 265/18	
tükür-	tükürmek t.-üp 62/21	
tükürig	tükürük t.-ini <i>jut-</i> 52/14	
tükürük	tükürük t. <i>kövükleri (tükürük köpükleri)</i> 42/9 t.-ini <i>parkür-</i> 46/15	
tülkilik	tilkilik, uyamkılık t. <i>kil-</i> 274/18	
tün	gece t.-lerde 202/20	
tünögün	dün t. 85/9	
tünügün	dün t. 113/3, 125/7	
tüp	dip t. 76/11, 290/2, 308/1	
tüp –tüz	dümdüz t. 305/11	
tür	tür, çeşit, görünüş t.-liri 19/13	
tür-	buruşturmak, ekşitmek t.-üp 34/7	
tür-	çatmak t.-gen <i>boyi</i> 54/5	
türge-	çatmak t.-p <i>bol-</i> 170/17	
türlük	türlü t. 77/3, 78/14, 96/5, 123/6	
türmi	(r.) hapishane t.-lerde 29/18	
türük	çatık, yumuk t. 47/12	
türül-	sarılmak, yumaklanmak, kıvrılmak t.-gen halda 278/15	
türteklival-	sarmak, dürmek t.-ğan <i>kegizi</i> 102/4	
tüs	renk, sima, görünüm, görüntü t. 24/4, 27/1383/3, 103/15, 216/20, 229/3	
tüski	eski tüski eski – t. 47/1	
tütün	duman t.-dek 67/12	
tüv	dip t.-i 28/3 t.-ini 129/4, 129/20 t.-ige 31/12, 53/11, 209/7, 214/1, 224/2 t.-ide 119/9 t.-idin 48/9, 76/12	
tüven	aşağı, alt, aşağıya t. <i>kara-</i> 106710 t. <i>sal-</i> 95/9 t.-ige 116/16	
tüvle-	diplemek, dibini yenilemek t.-p 77/19	

tüvrük	direk, sütun t. 151/4
tüz	düz, doğru t. 296/3 <i>tala - tüz (ova)</i> 255/2 t.-la 164/17
tüz-	düzmek, derlemek, yapmak t.-mekte 81/14
tüze-	derlemek, düzeltmek, yapmak, düzenlemek t.-p 19/11 t.-p <i>béridu</i> 77/20 t.-p <i>jür-</i> 173/3 t.-p <i>çoy-</i> 176710
tüzeş	düzeltilme, onarım t.-ni 19/21
tüzet-	düzeltilmek, derlemek, yapmak t.-tim 298/21
tüzügrek	doğruca, düzlükçe t. 34/20, 132/4
tüzül-	düzeltilmek, derlenmek, yapılmak t.-gen <i>sehnige</i> 297/7
tüzüt-	düzeltilmek, derletmek t.-üş kérek 301/2 t.-üp 227/2
tüzütüş	düzeltilme, derleme t. için 79/5

U

u

- o
- u. 5/5, 5/12, 9/19, 10/5, 12/7, 12/10, 12/12, 12/14, 14/18, 18/3, 19/1, 19/4, 20/1, 21/4, 21/12, 23/18, 24/2, 24/20, 25/3, 25/16, 27/7, 29/2, 29/11, 30/13, 32/6, 33/13, 35/21, 35/13, 38/11, 38/12, 40/2, 41/2, 44/5, 45/18, 45/18, 48/12, 49/18, 50/17, 51/6, 51/19, 52/14, 53/2, 54/3, 54/11, 54/14, 55/13, 55/18, 55/19, 56/6, 56/16, 56/20, 57/2, 58/2, 63/3, 63/13, 64/9, 65/6, 69/4, 69/7, 70/8, 73/4, 74/3, 74/9, 74/20, 75/3, 75/8, 75/9, 75/17, 76/15, 77/13, 77/18, 78/7, 78/11, 78/16, 79/1, 79/2, 79/14, 80/9, 80/14, 81/3, 82/8, 83/3, 84/15, 84/19, 85/4, 85/12, 86/3, 86/11, 86/14, 86/19, 86/21, 87/12, 87/19, 89/1, 89/16, 90/5, 90/7, 93/5, 93/9, 93/15, 93/19, 94/6, 94/21, 95/11, 96/1, 96/6, 96/7, 98/8, 98/11, 99/12, 101/13, 103/13, 103/15, 103/17, 103/21, 105/7, 105/13, 107/16, 111/7, 111/9, 111/19, 115/16, 116/2, 116/7, 118/17, 124/19, 125/13, 125/19, 126/18, 127/8, 127/10, 127/11, 127/17, 128/19, 131/8, 131/11, 131/14, 133/19, 134/17, 135/6, 137/12, 140/13, 141/17, 141/19, 141/19, 142/19, 145/10, 152/19, 154/3, 154/10, 154/20, 156/14, 158/9, 159/3, 159/11, 159/16, 160/12, 160/17, 160/18, 161/13, 162/10, 172/17, 172/21, 177/16, 179/10, 180/18, 182/18, 186/12, 187/17, 191/19, 195/4, 199/16, 204/14, 204/15, 210/14, 214/8, 216/8, 217/4, 224/7, 228/18, 229/9, 230/15, 238/11, 240/8, 241/19, 243/4, 249/8, 251/10, 251/12, 252/14, 261/20, 262/4, 264/13, 268/7, 269/18, 269/19, 271/8, 274/20, 274/21, 276/21, 277/1, 277/3, 280/11, 282/11, 283/4, 283/19, 285/13, 292/17, 300/18, 301/3, 303/4, 303/4, 303/8, 303/21, 305/8
- u.-mu 14/11, 43/21, 63/12, 94/1, 118/10, 144/5, 159/6, 202/7
- u.-niñ 6/11, 14/7, 14/9, 21/2, 23/17, 24/18, 26/2, 26/6, 26/7, 26/11, 29/1, 29/5, 29/9, 29/13, 30/5, 30/17, 31/6, 31/8, 31/10, 35/10, 39/10, 42/7, 42/12, 42/13, 45/12, 45/13, 45/16, 46/2, 48/10, 48/16, 49/3, 49/18, 52/11, 53/6, 53/15, 53/15, 55/14, 57/12, 57/14, 57/16, 60/16, 61/6, 61/11, 61/14, 63/18, 69/8, 69/10, 69/20, 70/3, 70/10, 71/13, 72/11, 74/1, 74/15, 78/3, 79/5, 80/11, 80/12, 82/8, 82/10, 83/13, 83/20, 87/3, 88/5, 89/14, 91/14, 93/7, 94/9, 94/18, 95/8, 95/17, 95/19, 98/1, 99/4, 99/14, 99/16, 100/18, 103/18, 104/4, 104/8, 104/11, 105/11, 105/20, 111/13, 115/14, 115/21, 116/9, 122/13, 122/14, 123/5, 126/9, 126/10, 129/14, 131/16, 136/6, 144/1, 145/8, 159/8, 165/18, 177/3, 177/10, 184/13, 185/6, 187/17, 200/7, 204/13, 204/15, 209/18, 210/12, 217/5, 218/15, 226/12, 226/20, 227/1, 240/2, 240/7, 251/18, 259/10, 266/3, 270/7, 273/12, 281/3, 283/7, 294/4, 294/16, 296/1, 296/15, 299/2
- u.-niñ bilen 79/9, 90/16
- u.-niñ üçün 92/11, 110/19, 153/21
- u.-niñ – buniñğa 132/5
- u.-ni 5/4, 9/15, 9/19, 13/4, 19/13, 21/8, 21/15, 24/12, 25/5, 25/12, 29/18, 30/4, 35/2, 46/9, 52/12, 53/1, 56/7, 61/9, 61/16, 64/5, 67/18, 68/2, 69/12, 69/18, 78/16, 80/15, 82/18, 83/9, 87/17, 89/4, 90/4, 91/15, 92/8, 95/20, 96/15, 98/9, 100/15, 100/20, 104/14, 105/12, 108/11, 108/17, 109/3, 109/16, 113/13, 114/2, 114/8, 124/12, 125/1, 126/21, 127/13, 131/13, 134/10, 139/9, 140/10, 142/9, 147/17, 154/21, 159/17, 163/4, 166/20, 167/14, 174/13, 186/15, 214/10, 218/16, 222/13, 241/1, 242/9, 242/19, 261/2, 266/7, 268/10, 276/21, 277/5, 279/1, 280/11, 294/11, 300/19, 301/2, 306/2
- u.-nimu 33/18, 141/18, 251/4, 304/18
- u.-niñğa 10/1, 15/2, 26/9, 41/11, 42/16, 44/14, 46/12, 67/11, 75/11, 79/12, 79/20, 84/14, 84/17, 91/5, 93/8, 104/15, 142/12, 146/6, 176/20, 177/1, 177/6, 236/20, 242/2, 265/4, 276/10, 291/12
- u.-niñgimu 41/12, 166/10

	u.-niñda	21/7, 60/10
	u.-niñdila	300/9
	u.-niñdin	15/1, 49/10, 84/3, 90/12, 91/8, 95/14, 158/13, 244/11, 242/10, 257/9, 266/6
	u.-niñdinmu	67/2
	u.-niñdin kéyin	184/21, 213/18
	u.-nuñdin kéyin	305/1
	u.-ndin kéyin	66/1
	u.-niñğuçu (ona kadar, kabul edene kadar)	184/19
	u.-nisini (orasını)	263/20
	u.-la (onlar)	239/1
	u.-lar	8/14, 22/15, 29/17, 40/15, 48/11, 48/19, 49/12, 53/8, 85/8, 85/19, 97/4, 97/15, 102/3, 112/8, 118/6, 128/4, 183/7, 207/4, 210/16, 211/10, 237/21, 238/20, 252/11, 257/6, 257/16, 278/12, 280/12, 282/2, 306/8
	u.-larçu	63/15, 179/2
	u.-larmu	195/20
	u.-lar bilen	17/16
	u.-larnıñ	17/5, 17/8, 17/11, 30/3, 32/8, 62/9, 63/9, 66/7, 85/17, 117/20, 147/5, 170/21, 171/1, 199/4, 239/12
	u.-larni	22/5, 125/6, 204/21, 230/14
	u.-larğa	41/1, 62/7, 109/8, 112/12, 283/2, 284/18
	u.-lardin	246/9
	u.-niñsiz	282/6
ucukturivét-	öldürmek, gebertmek	
uç	u.-imen	47/17
	uç, son	
	u.-ğa çıkır-	290/11
	u.-i	82/8, 179/1
	u.-i bilen	40/2, 230/2
	u.-ini	55/13, 213/10
	u.-inimu	223/1
	u.-iğa	22/4
	u.-iğa çık-	32/15
	u.-ida	53/16
	u.-idila	100/4
	u.-idiki	94/16
	u.-idin	131/1
	u.-idin tut-	208/9
	u.-liri	80/12
uç-	uçmak	
	u.-ivétimen	47/17
	u.-uvatidu	5/7
	u.-ti	57/13, 150/3
	u.-udu	226/9
	u.-up jür-	68/16
	u.-up ket-	29/11
	u.-up tur-	81/5
	u.-kandek	24/12
uça	sırt, arka, omuz	
	u.-fiğa	228/4
	u.-sida	17/9
uçak	ocak	
	u.-ta	76/15
uçar	kuş, kanatlılar	
	u. kanat	81/12
uçkun	kıvılcım	
	u.-larni	256/16
uçra-	uğramak, maruz kalmak	
	u.-ydu	9/1

	u.-p	306/6
	u.-p <i>kal-</i>	273/19
uçraş-	karşılaşmak	
	u.-sağ	201/13
uçrat-	karşılaşmak, rastlamak	
	u.- <i>қан қызлардін</i>	18/10
uçri-	uğramak, maruz kalmak	
	u.- <i>ді</i>	8/14, 32/11
uçruş-	karşılaşmak	
	u.- <i>up kal-</i>	8/9, 53/4
uçuğ	(az.) açık	
	u.- <i>рақ éyt-</i>	242/12
uçuk	açık	
	u. <i>köñülligini</i>	82/10
uçur-	uçurmak	
	u.- <i>up tur-</i>	24/9, 25/14
uçura-	karşılaşmak, rastlamak, uğramak, maruz kalmak	
	u.- <i>p kél-</i>	289/19
uçuruvét-	uçurmak	
	u.- <i>ip</i>	236/12, 236/13
uçuş	uçma, uçuş	
	u.- <i>қа başli-</i>	93/13
uçuvat-	uçmak	
	u.- <i>қан оқлар</i>	25/13, 58/16
uga	yuva	
	u. <i>қil-</i>	10/16
	ugudin <i>béri</i>	11/8
	ugisi	11/5, 232/5
	ugisini	11/10
ugal	vebal, yazık	
	u. <i>bol- (yazık olmak)</i>	225/8
ugila-	ovalamak, ufalamak	
	u.- <i>ydu</i>	79/16
	u.- <i>p</i>	95/1
	u.- <i>p béq-</i>	287/3
ugilavét-	ovalamak	
	u.- <i>ip</i>	94/6
ugilaş	ovalamak, ufalamak	
	u.- <i>қа başla-</i>	79/17, 80/4
ugula-	ovalamak	
	u.- <i>ydu</i>	196/8
	u.- <i>p çık-</i>	214/16
uğut	tohum, ekin	
	u. <i>çéç-</i>	238/4
	u. <i>toplun-</i>	257/11
	u. <i>toşu-</i>	254/6
uğutla-	tohumlamak, ekin ekmek	
	u.- <i>p</i>	257/15
uh	iç çekmek, ah çekmek, of, uh	
	u.	54/10, 218/1, 218/8, 273/18, 288/9
	u. <i>tart-</i>	51/7
uğ-	anlamak	
	u.- <i>ti</i>	177/15, 210/5
	u.- <i>timu?</i>	210/4
	u.- <i>tumu?</i>	177/14
	u.- <i>mudufımu</i>	14/15
	u.- <i>maysen</i>	58/1
	u.- <i>maydıgan</i>	173/8

	u.-miġanmidiñ	8/17
	u.-maydikensiz-de	167/1
uġla-	uyumak	
	u.-p	44/16, 98/10, 186/10
	u.-p <i>ġal-</i>	82/9, 93/10, 205/8, 214/17, 214/18
	u.-lmidim	48/10
uġlaval-	uyumak	
	u.-sifiż	92/14
uġlavat-	uyumak	
	u.- <i>ġan ademniñ</i>	44/7, 44/10
uġli-	uyumak	
	u.- <i>ġanda</i>	98/10
	u.-miġan idi	93/4
	u.-yalmidim	34/19
uġtur-	duyurmak, anlatmak, işittirmek	
	u.-udu	206/16
	u.-up <i>ġoy-</i>	161/14
	u.-maymiz	161/21
	u.-maslik kérek	155/16
uka	küçük erkek kardeş	
	u.-m	113/2, 171/13, 261/14
	ukulurum (<i>kardeşlerim</i>)	53/12
uġ-	anlamak	
	u.- <i>ġansiz</i>	186/1
	u.-up <i>ġal-</i>	285/18
	u.-almidim-de	35/10
uġa	şerit, sırma	
	u.	208/5
uġul-	anlaşılmak	
	u.-di	106/21, 191/13, 274/14
uġumuşluk	anlayışlı, bilgili	
	u.	37/21
ula-	baġlamak, birleştirmek, eklemek	
	u.-p <i>ġoy-</i>	127/3
ulaġ	çalıştırılan hayvan	
	u.	108/15, 108/21, 109/10, 110/13, 110/15, 110/21, 114/15
	u.-ta	295/3
	u.-liriġa	100/1
ulaġsiz	hayvansız	
	u.-mu	110/2
uluġ	çalıştırılan hayvan	
	u.-i	101/1
	u.-ini	100/4, 100/5
uluġ	büyük	
	u.-lar	61/18
uluġ	ulu, yüce, büyük	
	u.	49/8
	u. - <i>kiçik</i>	30/13, 45/9, 176/7, 180/20
umiġ	şirin, sevimli, tatlı	
	u.-im	43/15
umum	(a. 'umûm) kamu	
	u.	272/9
	u.-niñ	115/14, 279/20
umumiy	(a. 'umûmî) umumî	
	u.	235/6, 254/6, 308/9
un	un	
	u.	62/16, 206/14

una-	kabul etmek, razı olmak, onaylamak, tasvip etmek
	u.-p <i>kal-</i> 250/7
undağ	öyle
	u. 76/20, 134/8, 153/16, 155/11, 158/17, 177/9, 205/20, 239/10, 247/1, 251/19, 270/20, 274/16, 276/1, 306/16, 306/18
	u. <i>bol-</i> 110/11, 174/14, 283/3
	u. <i>kil-</i> 225/7, 279/2
	u.-ta 82/2
uni-	kabul etmek, onaylamak
	u.-ğan bolsimu 23/12
	u.-maydu 189/14
	u.-may <i>kal</i> di 23/13
	u.-may <i>ko</i> yattı 90/11
untu-	unutmak
	u.-p <i>ka</i> ptimen 59/12
	u.-p <i>ka</i> psende 160/12
	u.-p <i>ka</i> ldiftiz 133/10
	u.-p <i>ka</i> ldiftimu 291/17
	u.siftizla <i>bol-</i> (<i>unutmazsanız</i>) 133/11
unu-	kabul etmek, razı olmak, onaylamak, tasvip etmek, inanmak
	u.-may 128/2, 159/5, 225/8, 303/18
	u.-maydu 251/19
	u.-mudum 296/9
	u.-midi 250/5
	u.-misa 184/17
	u.-miğandin <i>kéyin</i> 186/15
unut-	unutmak
	u.-kan 22/7
	u.-maymen 212/20
uñay	kolay
	u. 92/8
upra-	yıpranmak, eskimek
	u.-ydu 46/8
ur-	vurmak
	u.-uvétimen 189/3
	u.-uvatidu 189/18, 225/4
	u.-ğan 238/11
	u.-gande 144/9
	u.-uptu <i>dé</i> gendek 236/21
	u.-di—de 61/21, 144/7
	u.-umen 40/11, 168/13, 168/19, 169/1
	u.-umen <i>dé</i> giçe 169/18
	u.-udu 169/3, 170/4, 224/10
	u.-! 12/5, 169/2, 169/3, 193/10, 194/9, 194/11, 271/3
	u.-up 65/10, 83/16, 165/16, 169/4, 185/16, 224/15, 265/13, 288/9
	u.-up <i>al-</i> 139/2
	u.-up <i>ka</i> ptiligu 269/10
	u.-up <i>ko</i> ğla- 259/3
	u.-up <i>ol</i> tur- 32/7
	u.-up <i>ol</i> tür- 193/13
	u.-up – <i>ur</i> up 165/16
	u.-ğandin <i>kéyin</i> 144/7
	u.-gili 25/16
	u.-ğan 21/4, 199/8
	u.-ğanni 236/21
	u.-ğan idi 65/6
uruş	vurma, vuruş
	u. 19/6, 194/15

	u.-ni	224/12	
	u.-ka başli-	194/9	
urğu-	sıçramak		
	u.-p çık- (sıçrayıp çıkmak)		97/12
urğuz-	dövuştürmek, vurdurmak		
	u.-maymen	171/3	
uru-	biçmek, ekmek		
	u.-ydigan vahtida	85/1	
uruğluk	tohumluk		
	u.-ka	66/19	
uruğ	soy, tohum		
	u. bar-	80/20	
	u. çéç-	109/12	
	u. sal-	246/18, 257/7, 257/17	
	u.-ni	39/11	
	u.-nimu	83/17	
	u.-ka	41/18	
	u.-i	41/15, 165/13	
uruğ – tuğkan	akraba, soy		
	u. bol-	142/15	
	u.-lar	66/9	
	u.-larniñ	66/16	
urul-	vurulmak		
	u.-uvatidiğu	168/9	
	u.-di	89/14	
	u.-atti	81/10	
	u.-up kètip bar-	94/10	
Urumçi	Doğu Türkistan'da bir şehir ismi		
	u.	27/4, 28/12, 36/7	
	u.-diki	33/17	
urun-	çalışmak		
	u.-di	93/15	
	u.-up	195/18	
uruş-	savaşmak, dövüşmek		
	u.-upsen	262/8	
	u.-upsiz	262/7	
	u.-udigan bol-	271/4	
	u.-amdila?	253/16	
	u.-up ket-	261/7	
	u.-up kal-	58/9	
	u.-up – taliş-	260/14	
	u.-kidek	49/13	
	u.-almaydu–de	79/9	
uruşkak	kavgacı, dövüşçü		
	u.-miş	90/9	
uruş – tilliş	kavga ve hakaret etme, kavga ve küfür		
	u.	49/11	
uruval-	(<urup al-) vurmak, çarpmak		
	u.-imen	167/18	
uruve-	(< uruver-) vuruvermek, dövüvermek		
	u.-sefi	176/6	
ussa-	susamak		
	u.-p ket-	74/18, 125/1	
ussi-	susamak		
	u.-di	236/6	
ussu-	susamak		
	u.-ğan çağda	75/20	

ussuliğ	susuzluğu gidermek amacıyla içilen içecek
ussuzlik	u.-iğa kėniş- 119/14
usta	susuzluk u.-ka çidi- 117/4 (f. üstâd, üstâd) usta u. 126/21, 286/5 u. için 112/14 u. bol- 88/20, 112/11, 133/15, 283/21 u.-kenla 269/4 u.-m 80/3, 81/18, 83/15, 88/9, 88/16, 89/18, 90/15, 90/21, 92/7, 106/11, 107/10, 112/10, 113/10, 113/16, 119/1 u.-mniñ 90/13, 113/15, 116/18 u.-mğa 113/17 u.-mdin 112/19 u.-mizmu 113/8 u.-liri 194/7
ustihân	(f. üstüh ^v ân) kemik, iskelet u.-da 227/7
ustikarlig	(f.-u. üstâd-kâr-liğ) ustalık u.-i bilen 114/20
ustuhan	(f. üstüh ^v ân) kemik, iskelet u.-ni 145/16
ustuluk	ustalık u. 133/17, 133/18, 190/6 u.-lirimu 166/21
ustur	(f. üstüre, üstürre) ustura u.-din tart- 77/16
usturi	(f. üstüre, üstürre) ustura u.-lar 77/5
usul	yavaş u. 204/1, 256/17, 292/9
usul	(a. uşûl) dans u. oyna- 8/8, 137/21, 138/2, 163/12, 163/18, 177/4, 308/12 u.-ğa çüş- 203/3, 272/9 u.-din 138/15
usul	(a. uşûl) usul, tarz, metod u.-lirini 284/19
usulçi	(a.-u. uşûl-çi) dansçı u.-lar 203/7
uş-	ufalmak
uşbu	u.-up kal- 281/9 işte bu u. 181/13
uşkit-	vızıldamak, ıslık çalmak u.-ip 15/3, 188/11 u.-ip uçuvat- 25/13
uş – paynig	yumurtanın küt tarafı, yumurtanın ucu ve arkası u.-ini uruval- 167/18
uşşak	ufak u. 45/2, 53/2, 53/17, 77/5, 79/16, 96/5, 96/6, 114/17
uşşuk	şiş, kabartı u. 42/8
uşğrak	fazla, çok u. 108/17
uta-	kazanmak, yenmek u.-p ket- 258/13
uttur	doğru, düz, doğrudan doğruya, kestirme u. 246/15

uttur-	kaybetmek u.-up <i>kélisen</i> 169/14 u.-up <i>qoy-</i> 80/7
utturivet-	kaybetmek u.-meymizgu 166/20
utuq	başarı, kazanç u. 254/14 u.-lar 301/6 u.-larni 291/14, 299/20
utuqluk	başarılı, kazançlı u. 248/13
utuş-	yenişmek, kazanmak u.-udu 213/15
utuval-	(< utup al-) kaybetmek, kaybedivermek u.-di-de 80/9
uy	oy, ey u. 124/11
uy	öktüz u. 237/12, 240/4 u.-ni 238/6, 259/3, 265/8 u.-uñni 258/20, 264/8 u.-i 237/13 u.-umiz 51/12
uyaq	o taraf, ötesi u. 43/4 u. - <i>buyaqqa</i> 54/3, 93/9, 241/20, 287/2 u.-qa 152/6 u.-tin - <i>buyaqtin</i> 46/12
uyal-	utanmak u.-sañçu 190/14 u.-may 157/20 u.-mastin 32/15
uyatsiz	utanmaz u.-niñ 193/21
uyatsizlik	utanmazlık u. 63/14, 194/6 u. <i>emes</i> 205/1 u.-larga 186/17
uy	(kaz.) oy, bir ünlem u. 197/2
uygaqliq	uyanıklık u.-ini 29/6
Uygur	Uygur u. 19/12, 35/15, 308/13
uyqa	uyku u. <i>bermeytti</i> 74/18, 93/8 u.-ga 80/14, 93/11 u.-ga <i>çöm-</i> 93/11 u.-ga <i>ket-</i> 65/13, 93/4 u.-din <i>tur-</i> 44/8
uykisiri-	uykusu gelmek u.-p 74/15
uyqu	uyku u. 202/19 u.-ga <i>çöm-</i> 28/14 u.-ga <i>ket-</i> 58/19 u.-da <i>ikenligini</i> 29/5 u.-din <i>oñan-</i> 179/8

uyuk	oyuk; duvara bir takım eşyaları koymak için açılan oyuk u.-ta 46/20, 77/6 u.-tiki 116/20 u.-ida 28/2 u.-largā 77/4
uyul-	oyulmak ; toplanmak u.-up 258/3 u.-ğan 71/3
uyun	(az.) oyun u. <i>emesken</i> 106/21
uyun – külke	oyun ve gülme, zevk, neşe u. 98/4
uyuştur-	birleştirmek, toplamak, örgütlenilmek, teşkilatlandırmak u.-up 118/5
uyuşturul-	birleştirilmek, örgütlenilmek, teşkilatlandırmak u.-ğan <i>koşumçe</i> 114/19
uz-	geçmek, ileri gitmek u.-udu 60/10
uza-	uzamak, uzaklaşmak u.-p <i>ket-</i> 102/16, 105/8
uzak	uzak u. <i>çida-</i> 68/11 u. <i>qara-</i> 87/12 u. <i>tat-</i> 59/8
uzat-	uğurlamak, uzatmak u.-qandu 64/5 u.-ti 36/21 u.-tuq 66/12
uzuk	azık u.-qa 41/17 uzuğini 262/17
uzun	uzun u. 6/3, 11/13, 17/9, 28/4, 51/7, 67/13, 165/17 u. <i>bol-</i> 137/18 u.-larnift 198/18
uzut-	uğurlamak u.-up 211/1 u.-ip <i>qal-</i> 26/12 u.-up <i>qoy-</i> 149/15
uzutul-	uğurlanmak u.-di 69/21

Ü

üç	üç ü. 24/11, 25/7,32/15, 33/3, 34/14, 36/7, 36/8, 47/9, 51/15, 52/21, 54/1, 62/21, 67/1, 69/3, 84/11, 84/16, 95/11, 102/2, 104/8, 109/6, 114/14, 119/10, 121/2, 144/1, 152/10, 153/1, 157/8, 157/9, 207/9, 208/9, 209/4, 267/10, 299/12 ü.-i 65/8, 119/12, 232/12 ü.-ini 194/20 ü.-ülisi 232/16
üçek	yuva ü. 81/11
üçey	bağırsak ü.-lirini 305/10
üçinçi	üçüncü ü. 200/1, 217/1, 290/1
üç million	(u.-r.<fr.) üç milyon ü. 265/12
üçün	için ü. 13/11, 13/13, 14/14, 19/15, 20/4, 20/6, 20/6, 20/12, 21/9, 21/14, 22/3, 23/17, 23/19, 25/10, 26/16, 27/10, 27/11, 28/4, 28/5, 30/13, 31/17, 32/17, 33/16, 38/6, 39/4, 39/14, 41/10, 43/8, 45/12, 45/19, 49/13, 49/18, 51/15, 55/21, 58/4, 59/10, 59/11, 62/12, 62/16, 63/17, 66/16, 66/19, 70/6, 70/17, 72/5, 73/1, 75/3, 75/11, 75/12, 75/19, 76/6, 77/2, 78/15, 79/5, 80/15, 81/12, 82/8, 83/6, 83/6, 84/16, 85/10, 87/17, 89/1, 90/5, 92/12, 93/1, 94/1, 94/3, 95/18, 96/4, 96/15, 97/9, 99/3, 100/20, 101/10, 103/6, 105/17, 108/8, 110/7, 110/9, 111/6, 112/9, 112/14, 112/19, 113/18, 115/7, 115/11, 118/4, 118/7, 118/10, 130/1, 130/10, 132/11, 132/13, 133/12, 144/9, 146/5, 148/2, 153/21, 156/9, 156/12, 157/6, 157/12, 161/16, 162/3, 178/10, 178/12, 178/18, 181/16, 183/20, 186/8, 187/15, 188/1, 192/16, 192/17, 192/18, 192/19, 199/5, 200/8, 201/20, 204/21, 205/17, 211/16, 211/19, 212/4, 212/6, 221/15, 228/5, 242/4, 247/8, 247/18, 250/17, 252/11, 257/16, 260/2, 263/11, 276/6, 276/11, 279/20, 283/6, 285/2, 286/3, 286/9, 290/6, 291/10, 291/16, 293/1, 293/17, 295/6, 295/8, 297/2, 300/11, 302/7, 301/10, 303/2, 307/14, 309/7 ü.-la 103/20, 301/4, 301/6
üçyüz	üç yüz ü. 187/20, 187/21
üjme	dut ağacı ve onun meyvesi ü. 76/5, 117/5, 118/7, 119/9, 119/12 ü.-niñ 73/13, 73/17, 74/10, 95/10
üjüm	dut ağacı meyvesi ü. 40/9, 85/2
ügen-	öğrenmek ü.-di 112/9 ü.-mey 280/17 ü.-migen <i>adem</i> 113/13
ügünüval-	(< ügünüp al-) öğrenmek ü.-diñlar 113/6
ügüt	değirmende öğütülmeye hazırlanmış tahul ü. 41/5
ügütüş	öğretme, öğretiş ü. 112/14
üki	baykuş ü.-lirini 173/20

üküz	öküz ü. 60/8, 111/3
ülge	ü.-ni 66/11 örnek, model ü. <i>bol-</i> 100/11, 103/1, 115/10, 284/4, 291/2 ü. <i>al-</i> 301/5, 302/1, 302/2 ü.-si 302/5
Ümer	(a. 'Umer) erkek ismi ü. 295/11
ün	ses, seda ü. 171/4 ü.-niñni 197/21 ü.-ler 47/15
ün-	filizlenmek ü.-üp <i>çıķ-</i> 74/8 ü.-mey <i>ķaldi</i> 84/6 ü.-migen <i>ķunaķķa</i> 288/16
ünçi	inci ü.-dek 43/18
ünçuk-	ses çıkarmak ü.-may (<i>ses çıkarmadan, sessizce</i>) 55/13
ünde-	seslenmek, çağırmaq ü.-ytti 82/12
ünlük	sesli ü. 301/21
ünüm	verim ü. 110/6
ünümlük	verimli ü. 247/2
ürük	erik ü. 52/20, 52/20, 52/21, 53/10, 53/11, 53/12, 53/13, 54/3, 54/7, 56/2, 105/9 ü.-ni 54/19 ü.-tin 54/1 ü.-i 76/11 ü.-ler 52/16 ü.-lerni 53/20
ürüklük	eriklik ü.-ke 105/13
üst	üst ü.-ümge 153/7 ü.-ümdin 279/7 ü.-ige 27/3, 48/16, 53/10, 71/4, 71/7, 111/15, 131/16, 136/6, 145/8, 224/6, 229/1, 292/8, 306/20 ü.-ide 16/6, 42/8, 80/1, 98/3, 104/18, 200/6, 217/8, 224/5 ü.-idiki 24/8, 53/17, 73/5, 83/3 ü.-idin 32/20, 70/14, 91/11, 209/4 ü.-imizdiki 33/9
üstel	(r.) masa ü. 27/8, 27/15, 306/20 ü.-ge 27/11 ü.-i 27/9
üstihan	(f. üstüñ ^v ân) kemik, iskelet ü.-lirim 40/8
üstün	üstün ü. 19/9, 23/19
üşke	delgi, burgu ü. 77/10

üşük	soğuk ü. 57/15
üşük	soğuk ü.-tin 247/18
üşün	(kaz.) için ü. 196/12
üşünçe	(kaz.) üçüncü ü. 196/6
üz	yüz, sürat ü.-i 165/18
üz	usta ü.-i 237/18, 237/21, 258/21
üz-	koparmak, kesmek ü.-di 232/12 ü.-señ 135/8 ü.-üp 304/5 ü.-üp <i>çal-</i> 59/9 ü.-üp <i>al-</i> 54/1 ü.-genliğini 232/7 ü.-miduk 138/8
üzül-	kopmak, kesilmek ü.-üp 43/18, 79/3 ü.-üp <i>çal-</i> 56/8
üzüm	üzüm ü. 235/5, 303/15 ü.-ge 304/3 ü.-din 304/5
üzümkina	üzümcük, üzüm gibi ü. 304/7
üzümlük	üzümlü, üzümlük ü. 151/9
üzüş	koparma, kesme, üzme, sıkma ü. 131/19 ü.-tin 135/2
üzüval-	koparmak, kesmek ü.-! 56/21
üzüvat-	kesmek, koparmak u.-idu 97/16
üzüvét-	koparmak, kesmek ü.-idu 305/11

V

va	vah
	v. 182/10
vah	vah
	v. 161/11
vah	(a. vakt) vakit, zaman
	v. <i>öt-</i> 144/3, 164/15
	v.- <i>ka</i> 93/18
	v.- <i>ta</i> 124/17, 194/17
	v.- <i>larda</i> 58/11
	v.- <i>kiçe</i> 253/7
vahit	(a. vakt) vakit, zaman
	v. 179/5
	v.- <i>lardin</i> 115/1
vahitsiz	(a.-u. vakt-siz) vakitsiz, zamansız
	v. 68/14
vahit	(a. vakt) vakit, zaman
	v. 92/3, 146/19, 151/8, 217/3, 250/12
	v. <i>öt-</i> 175/9, 240/16, 258/4, 267/17
	v.- <i>ta</i> 33/15, 50/4, 55/17, 60/4, 60/19, 62/15, 70/13, 156/3, 238/13
	v.- <i>tiki</i> 20/5
	v.- <i>tin béri</i> 33/19, 68/6
	v.- <i>im</i> 153/17
	v.- <i>ifida</i> 124/12
	v.- <i>i</i> 5/10, 97/8, 220/3, 258/18
	v.- <i>i bilen</i> 60/6, 69/18
	v.- <i>i öt-</i> 142/7
	v.- <i>ini ötköz-</i> 257/14
	v.- <i>ida</i> 85/1, 90/3, 92/19, 95/16, 96/20, 128/13, 144/2, 144/5, 161/4, 189/13, 198/8, 250/17, 259/8, 267/17,
	v.- <i>ida ötköz-</i> 96/17
	v.- <i>idin</i> 72/7
	v.- <i>idin öt-</i> 99/11
	v.- <i>imizni</i> 59/6
	v.- <i>larda</i> 79/11, 104/6
	v.- <i>kiçe</i> 33/10, 79/18
vahitlik	(a.-u. vakt-lik) vakitli, zamanlı
	v. 20/18
vah	(a. vakt) vakit, zaman
	v.- <i>kiçe</i> 163/3
vahir-	bağırmaq, seslenmek, yaygara etmek
	v.- <i>ginini</i> 277/4
vahira-	bağırmaq, seslenmek, yaygara etmek
	v.- <i>p</i> 32/3, 32/3
	v.- <i>p ket-</i> 216/6, 221/7
vahiraş	bağırma, seslenme
	v.- <i>ka</i> 86/10
vahiraş-	bağırmaq, beraber seslenmek
	v.- <i>kan avazlar</i> 188/12
vahiri-	bağırmaq, seslenmek, yaygara etmek
	v.- <i>di</i> 12/4, 44/10
	v.- <i>ma!</i> 13/16

vakırış-	bağırışmak, seslenmek v.-idu 24/16 v.-ip <i>ket-</i> 186/13
valahla-	dedikodu yapmak, gevezelik etmek v.-p 5/15
valakla-	dedikodu yapmak, gevezelik etmek v.-vatidu 127/19
valakli-	dedikodu yapmak, gevezelik etmek v.-may 11/20 v.-mığina! 269/21
vapa	(a. vefâ) vefa v. 225/21
varak	(a. varak) yaprak, varak v. 299/4 v.-ni 298/21 v.-i 160/3
varañ—çuruñ	gürültü, patırtı, yaygara v 190/9, 214/4 v. bilen 204/9
vay	vay, vay vay v. 8/17, 8/21, 31/2, 46/2, 55/11, 94/20, 94/20, 94/20, 126/21, 132/17, 133/17, 134/1, 135/15, 148/1, 160/11, 168/3, 169/21, 171/13, 179/17, 188/17, 188/20, 189/12, 204/11, 212/8, 223/16, 224/3, 224/4, 224/11, 224/11, 224/11, 224/11, 237/11, 238/14, 245/6, 255/10, 256/7, 256/19, 261/1, 263/19, 268/3, 269/13, 274/1, 280/5, 305/9 vay—vuy 164/3, 183/13, 229/19
vayi	hedef, amaç v.-ğa <i>yet-</i> (<i>hedefe ulaşmak</i>) 118/9
vaysavét-	çene çalmak, gevezelik yapıvermek v.-iptu 186/17
vayyey	sadece bayanların kullanacağı bir ünlem v. 134/6, 143/5, 166/1, 176/12, 177/20
ve	ve v. 17/20, 18/6, 19/9, 19/13, 19/20, 19/21, 21/14, 22/10, 22/18, 23/17, 24/3, 24/5, 24/17, 25/2, 25/17, 26/8, 27/11, 28/18, 29/17, 38/9, 40/6, 41/20, 42/11, 43/4, 43/6, 57/4, 62/8, 65/12, 67/1, 67/13, 68/8, 68/16, 70/13, 71/6, 74/17, 76/5, 76/11, 76/21, 77/2, 77/4, 77/6, 77/8, 77/12, 77/19, 78/8, 79/13, 79/19, 80/4, 80/16, 82/6, 84/20, 85/21, 88/6, 89/14, 89/20, 90/14, 91/16, 93/6, 93/7, 94/8, 95/4, 96/3, 96/6, 96/18, 97/9, 97/14, 98/1, 98/14, 99/18, 100/10, 101/12, 104/6, 107/20, 108/16, 110/21, 112/6, 114/4, 114/15, 114/17, 115/7, 115/14, 115/17, 116/4, 116/20, 117/2, 117/7, 117/15, 118/7, 118/9, 119/12, 122/18, 123/3, 123/4, 123/5, 151/4, 151/4, 181/15, 181/17, 181/21, 200/8, 200/10, 202/15, 206/11, 206/16, 208/3, 208/6, 209/6, 217/6, 229/7, 254/6, 285/4, 290/4, 290/5, 308/12, 308/13, 309/3
vede	(a. va'de) vade, söz v. <i>kil-</i> 130/6, 244/9 v. <i>ber-</i> 84/2, 95/21
vehşi	(a. vahşî) vahşi v.-lerçe 29/19
vekil	(a. vekîl) vekil v.-lerge 308/5 v.-liri 234/14, 308/3
vekili	(a. vekîl) vekil v.-ler 298/12
vesilig	(a.-u. vaşî-lig) vasilik v.-ide 181/19

vesiyet	(a. vaşıyyet) vasiyet v. <i>ki-</i> 131/19 v.- <i>imu</i> 161/13 v.- <i>lirim</i> 160/19
veten	(a. vaṭan) vatan v. 23/17 v.- <i>niñ</i> 20/12, 20/13, 26/17 v.- <i>ge</i> 21/7 v.- <i>ige</i> 23/21 v.- <i>idin</i> 38/17 v.- <i>imiz için</i> 20/6
veyran	(f. virân) viran, yıkım, tahrip v. <i>ikensen</i> 31/14 v. <i>bol-</i> 252/19 v. <i>ki-</i> 18/6
veyrane	(f. virâne) virane v. 111/16, 116/1
vezipi	(a. vaẓife) vazife v.- <i>si bilen</i> 35/1
veziyet	(a. vaz'ıyyet) vaziyet, durum v. 20/2
vicikle-	küçülme, insanların yaşlandıkça vücutlarının küçülmesi v.- <i>p kal-</i> 31/8
viñildit-	kuşların öterken çıkardıkları ses, ötmek v.- <i>ip</i> 24/9
vilayet	(a. vilâyet, velâyet) vilayet v. 291/1 v.- <i>te</i> 32/15, 33/3
vinte	(r.<ita. vite) vıda v. 77/5
viñildi-	vızıldamak v.- <i>ğan ok</i> 17/2
vitildağ	çenesi düşük, çok konuşan, geveze v.- <i>ey</i> 256/7
vitildağ	çenesi düşük, çok konuşan, geveze v.- <i>ni</i> 268/3
viyey	sadece bayanların kullanacağı bir ünlem v. 54/9, 127/20, 140/13, 188/17, 188/17, 280/7, 304/12, 304/17
vucut	(a. vücûd) vücut, beden, cisim v.- <i>ka</i> 14/9 v.- <i>i bilen</i> 46/14
vuy	hey, vay, vuy vay — vuy 164/3, 183/13, 229/19
vzvod	(r.) takım v. 25/4

Y

ya	(f. yâ) ya, yada, yoksa, bir ünlem y. 2/2, 47/17, 49/17, 89/8, 127/6, 132/4, 159/11, 264/11, 283/4 y. <i>bolmisa</i> 153/5
ya	(<yar) yar, uçurum <i>yaki çüşettimmu y.-ğa</i> 7/5
ya Alla	(...-a. yâ-Allâh) ya Allah, tövbe y. 189/21, 189/21, 207/17, 246/4
yaçéyka	(r.) grup y. 234/7, 275/17, 278/16 y.-si 115/17
yaçyéka	(r.) grup y. 261/8
yad	(f. yâd) yad, anma, akla getirme y. <i>kil-</i> 218/20 y.- <i>ifğa yet-</i> 175/13 y.- <i>igâ çüş-</i> 86/21 y.- <i>igâ keltür-</i> 75/10
yadlin-	(f.-u. yâd-lin-) anımsamak, hatırlanmak, yad edilmek y.- <i>idiğan boldi</i> 56/10
yağ	yağ y. 83/1, 83/9, 236/11, 242/9, 259/2, 265/8, 297/2, 297/2 y.- <i>nif</i> 83/11 y.- <i>ni</i> 236/11 y.- <i>da yağli-</i> 293/15 <i>taştin y. çişir-</i> (<i>taştan yağ çıkarmak</i>) 70/6 <i>...hayvan balisini baksañ agiz – burniñni y. éter</i> 228/15 <i>öz y.-ida, öz güşini koruyimiz</i> (<i>kendi yağında kendi etini kavurmak</i>) 149/5 <i>çirâk y.-i bilen</i> 46/3
yağ-	yağmak y.- <i>di</i> 62/3 y.- <i>idu</i> 60/19
yağaç	ağaç y. 71/4, 77/9, 116/19, 247/6 <i>ğara y. (kara ağaç)</i> 50/19, 151/8, 290/8 <i>ğara y.-nif</i> 209/7, 224/1, 290/2 <i>ğara y.-ğa</i> 212/18 y.- <i>nif</i> 290/11 y.- <i>ğa</i> 218/12 y.- <i>ta</i> 93/1 y.- <i>tin</i> 228/21, 291/13, 291/18 <i>alma y.-iniñ</i> 131/18 <i>üjme yağç-igâ</i> 76/5 <i>térek y.-idin</i> (<i>kavak ağacı</i>) 116/15 y.- <i>larnif</i> 101/19 <i>alma y.-liri</i> 52/21 y.- <i>liri</i> 105/9, 151/4
yağaççilik	marangozluk y. 77/2
yağaççilik	marangozluk y. 77/12
yağli-	yağlamak <i>yağda y.-ğandek</i> 293/15

yağlık

mendil

y.	135/20, 201/18, 202/13, 207/3
kol y. (cep mendili)	17/4, 57/4
kol y.-ni	135/18, 213/11
pereñ y. (al mendil)	173/17
y.-niñ	131/1
y.-ni	213/13, 243/6
y.-ka	94/7, 135/8, 243/3
y.-tin	88/1
y.-ini	86/3, 136/3
y.-larni	202/14

yağlık

yağlı

y. kavaç	236/2
----------	-------

yağlıma

yağlama

y. sözler bilen	111/9
-----------------	-------

yağlış-

yağlanma

y.-ip ket-	77/7
------------	------

yağşı

iyi, güzel

y.	18/16, 36/12, 41/15, 41/21, 44/1, 53/12, 56/7, 58/17, 62/5, 62/6, 79/7, 87/18, 98/7, 98/19, 99/4, 108/8, 140/17, 148/2, 148/17, 149/12, 149/12, 156/6, 163/8, 164/2, 180/6, 189/19, 207/16, 245/18, 263/10, 273/1, 281/21, 286/11, 298/15, 301/1, 306/10, 307/3, 308/14, 308/15, 308/17
----	---

y. - y.	141/8
---------	-------

y. - yaman (iyi kötü)	219/13
-----------------------	--------

y.-mu?	141/5, 185/21
--------	---------------

y.-mu	126/14
-------	--------

y. ikenbu	161/11
-----------	--------

y.-ken	297/12
--------	--------

y.-duqqu	295/4
----------	-------

y. emes	295/5
---------	-------

y. ayni- (olgunlaşmak, iyi büyümek)	84/6
-------------------------------------	------

y. beç-	143/8
---------	-------

y. bil-	38/15, 82/16, 134/10, 153/18
---------	------------------------------

y. bol-	41/15, 69/9, 86/9, 103/1, 103/11, 161/2, 236/9, 244/16, 249/20, 253/4, 282/2
---------	--

y. boptu	149/12, 196/1
----------	---------------

y. çüşen-	38/11
-----------	-------

y. dé -	281/12
---------	--------

y. işle-	96/17, 144/19
----------	---------------

y. kél-	99/7
---------	------

y. kör- (sevmek, beğenmek)	55/17, 82/10, 90/7, 96/16, 134/9, 155/8, 171/18, 302/18, 302/19, 302/21, 305/12
----------------------------	---

y. körüp tur-	147/19
---------------	--------

y. körün-	146/5, 146/6
-----------	--------------

y. zinetlin-	297/8
--------------	-------

y.-ğa	203/2
-------	-------

y.-raq	110/6, 144/2, 276/2
--------	---------------------

y.-raq kari-	124/21, 220/4
--------------	---------------

yağşıla-

iyileştirmek

y. üçün	110/7
---------	-------

yağşılık

iyilik, güzellik

y.-niñ	13/8, 219/18
--------	--------------

y.-i bilen	100/10
------------	--------

y.-i togrisida	114/9
----------------	-------

y.-iğa	286/20
--------	--------

y.-lirini	212/19
-----------	--------

yaşılıkçe	iyilikçe, güzellikle y. 64/21 y. <i>éytip koy-</i> 180/2 y. <i>mañ-</i> 65/2
yaki	(f. yâ ki) veya y. 7/2, 7/5, 29/5, 30/6, 34/21, 35/1, 47/6, 49/2, 60/17, 60/18, 66/7, 66/14, 71/3, 71/8, 71/12, 78/1, 83/9, 85/18, 100/2, 101/1, 110/2, 121/21, 127/4, 146/11, 192/18, 214/2, 260/13, 263/6, 283/4 y. 63/8, 199/5
yağ	yok y. 38/7, 64/16, 66/5, 129/13, 137/7, 153/3, 160/13, 162/21, 204/12, 210/11, 243/5, 270/20, 282/19, 294/6, 295/21, 296/7 y. - y . 164/1, 168/16 y. - y. <i>bol-</i> 151/11
yağ	taraf, yan, yön y.-ka 132/12 <i>bir y.-ka</i> 185/5, 214/7, 214/9 <i>bir y.-tin</i> 101/13, 101/14, 153/21, 153/21, 154/1 <i>bu y.-ka</i> 54/3, 64/18, 88/9, 93/9 <i>bu y.-tiki</i> 43/5, <i>bu y.-tin</i> 46/13 <i>u yağ</i> 43/4 <i>u y. - bu yağka</i> 54/3, 93/9, 241/20, 287/2 <i>u y.-ka</i> 152/6 <i>u y.-tin - buyaktin</i> 46/12 <i>yékidin</i> 174/8
yağ-	beğenmek, hoşuna gitmek y.-maydu 249/9 y.-miganlığı 97/2 y.-maytti 108/7
yağ-	yakmak, ateşe vermek y.-kan <i>caydin</i> 49/16
yağa	yaka, kıyı, kenar ; elbisenin boyun kısmı y. <i>jirt-</i> 45/19 y.-sini 50/13, 52/11, 186/11, 189/21, 223/7, 224/12, 273/15, y.-siğa 73/7, 85/15 y.-sidiki 105/9 y.-sidin 95/6
yağıla-	kıyısından gitmek, sahilden gitmek <i>su y.-p kel-</i> 278/10 <i>su y.-p két-</i> 279/4 y.-p <i>mañ-</i> 76/9
yağılık	yakalı <i>karim y. (yatık yakalı)</i> 17/9
Yağup	(a. Ya'qûb) erkek ismi y. 122/11, 143/2, 159/2, 159/10, 194/19, 198/16, 198/18, 199/3, 199/9, 248/9 y.-nifi 197/15, 224/21 y.-ka 198/14
yala-	yalamak y.-ymen 8/19 y.-p 45/9, 50/7, 229/5 y.-ydiğan (<i>tapinini y.-ydiğan yalağçi</i>) 127/14
yalakçi	dalkavuk, yaltak, yağcı y. 127/14, 190/11
yalañ	yalın, yalmız, tek, çıplak y. 259/16

yalaňgaç	çıplak y. 73/21 aç – y. 252/19 aç – y. <i>kil-</i> 32/10
yalaňgidak	yalın ayak, çıplak ayak y. 169/11 <i>puti</i> y. 70/6 y. <i>jürü-</i> 46/10 y.-lardin <i>biri</i> 228/12
yalaňgidek	yalın ayaklı y.-lerge 155/11
yalaş	yalama y.-ka <i>başli-</i> 74/19
yaldama	hatıra y. <i>kil-</i> 57/4
yalğan	yalan y. 171/3, 187/21 <i>ogri</i> – y. <i>vahti</i> 220/3 y. <i>emesku</i> 74/5 y. <i>kül-</i> 159/21 y.-din <i>agrivel-</i> 100/2
yalgiz	yalnız y. 197/2
yalguz	yalnız y. 75/10, 131/15, 190/12, 281/16, 289/12 y. <i>atniň çéni çikmas</i> 255/20 y. <i>de-</i> 161/3 y. <i>kal-</i> 76/14, 186/5 y. <i>uçrap kal-</i> 273/18
yalguzçilik	yalnızlık y.-ta <i>kil-</i> 110/4
yalguzluk	yalnızlık y. 99/1
yalilda-	ışıl ışıl parlamak, kıvılcımlanmak
yalıñaç	y.-p <i>tur-</i> 226/20 çıplak y. 71/14
yalkınca-	alevlenmek y.-p <i>tur-</i> 67/9
yalğun	alev <i>ot</i> y.-i 209/4, 232/17
yallanma	kiralık, ücretli y. <i>diňan</i> 122/8
yallin-	kiralananmak, iş vermek, çalıştırmak y.-ip <i>işli-</i> 252/17
yaltira-	parlamak, ışıdamak y.-r 8/2 y.-ydu 302/6 y.-p 93/12
yaltıraç	parlak, cila y. 16/7
yaltirit-	parlatmak, cilalamak, aydınlatmak y.-ip 22/5
yaltiritivit-	parlatmak, cilalatmak y.-imen 172/6
yalvar-	yalvarmak y.-dim 62/7 y.-maymen 264/9

yalvur-	yalvarmak
	y.-up 79/6
yalvuruş	yalvarma, yalvarış
	y. 62/16, 193/19
yama-	yamamak, tamir etmek
	y.-pku 46/11
	y.-p 77/18
	y.-p <i>bér-</i> 84/5
yamağ	yama
	y. 42/11
	y. <i>ber-</i> 178/11
	y. <i>sél-</i> 46/12
yamal-	yamanmak
	y.-ğan <i>kır</i> 70/7
	y.-ğan <i>ikende</i> 191/14
yaman	kötü, fena
	y. 14/2, 42/19, 65/13, 66/6, 68/8, 86/11, 96/21, 99/5, 129/15, 135/11, 155/10, 159/6, 189/13, 193/19, 203/2, 216/7, 273/6, 282/2, 294/15
	<i>yağşi</i> – y.-niñ 219/14
	y.-mu 80/16
	y. <i>agri-</i> 134/2, 197/20
	y. <i>bol-</i> 61/7, 186/3, 222/10, 258/11, 294/12
	y. <i>boptuğu?</i> 269/13
	y. <i>emes</i> 140/17, 141/6
	y. <i>emes boludu</i> 242/14
	y. <i>éyt-</i> (<i>kötü söylemek</i>) 9/10
	y. <i>kör-</i> 90/14, 276/10
	y. <i>körüp kal-</i> 108/11
	y. <i>kil-</i> 125/16, 170/12
	y. <i>kiymil-</i> 220/10
	y.-din 6/5
yamanla-	kötüleşmek, gücenmek, darılmak, kötölemek
	y.-ptu 123/11
	y.-p <i>çıkip két-</i> 292/21
	y.-p <i>ket-</i> 55/11
yamanlık	kötülük
	y. 6/12
	y. <i>emesmu</i> (<i>kötülük değil mi?</i>) 6/17
	y. <i>kil-</i> 6/8, 49/13
	y.-i <i>teg-</i> 240/3
yamaş	yamama, tamir etme
	y.-ka <i>kiriş-</i> 46/11
yambo	(ç.) at toynağına benzer büyüklükte döküm haline getirilmiş gümüş para
	y.-larçu 158/6
yambu	(ç.) at toynağına benzer büyüklükte döküm haline getirilmiş gümüş para
	y. 158/4
yamin	(ç.) yönetim, idare
	y.-iğa 149/7, 248/15
yamul	(ç.) yönetim, idare
	y.-niñ 194/18, 229/13
	y.-ğa 158/3, 194/21, 196/1, 198/3
	y.-da <i>çirit-</i> 195/9
	y.-din 190/20, 230/9, 230/13
	y.-iniñ 64/12
	y.-iğa 65/9, 199/14
yan	yan
	y. 206/9
	yénimda 16/13

	yéniğa	102/5	
	yéniğa <i>bar-</i>	65/17, 98/6, 209/18, 227/1, 227/8, 296/17	
	yéniğa <i>ekirip koy-</i>	213/21	
	y.-iğa <i>kel-</i>	19/12, 44/7, 150/7, 188/13, 232/10	
	yéniğa <i>kelgüçi bol-</i>	194/1	
	y.-iğa <i>kelip kal-</i>	81/16	
	yéniğa <i>kirgüzüp koy-</i>	212/6	
	yénida	27/15, 88/21, 116/9, 117/5, 174/20	
	yénidiki	28/3, 42/7, 55/7, 97/15, 112/17, 200/8, 256/13	
	yénimizda	113/8	
yan-	dönmek		
	y.-dim	55/6	
	<i>koyup y.-di</i>	10/9	
	y.-ay!	245/21	
	y.-ayli!	175/16	
yan-	yanmak		
	y.-di	14/10	
	y.-may <i>két-</i>	94/5	
	y.-ğan <i>köziridin</i>	21/3	
	y.-ğan <i>yaş jürigi</i>	23/17	
	y.-ğan <i>hoşallıq muri</i>	69/8	
yana	yine, bir daha		
	y.	297/5	
yançuğ	cep		
	y.-ini <i>körsüt-</i>	160/4	
	y.-iğa <i>çüşüp ket-</i> (<i>cebine girmek</i>)	157/13, 157/21,	
	y.-ida	269/3	
	y.-idin	201/14, 273/10	
yançuğluk	cepli		
	y.	273/21	
yandağ	yanı, yanında, komşu ev		
	y.-ğa	237/11, 240/4	
yandur-	döndürmek		
	y.-up <i>élip kel-</i>	90/4	
	y.-up <i>ét-</i>	135/10	
yanpaşla-	yan yatmak, uzanmak		
	y.-p <i>yat-</i>	49/1	
yanvar	(fr.) ocak ayı		
	y.	16/4, 21/18	
yañiğ	(< yañak) yanak		
	y.-im	224/11	
yañirit-	yankılanmak, sağır etmek		
	y.-ip	97/16	
yañiyu	(ç.) patates		
	y.	84/8	
yañiza	(ç.) şekil, tür		
	y.	260/9	
yap-	yapmak, kapamak, örtmek		
	y.-tide	69/18	
	y.-sam	92/2	
	y.-sağ <i>bolatti</i>	202/6	
yapiray	aman Allah'ım, aman yarabbim		
	y.	196/5	
yap – yeşil	yemyeşil		
	y.	14/19, 58/13	
yar	yar, sevgili		
	y.	123/11, 203/4, 203/4, 203/12	

	yar – yar	130/4, 203/1, 203/2, 203/5, 203/9, 203/11, 203/11, 203/12, 203/13, 203/14, 203/15, 203/16, 203/17, 203/18, 203/19, 203/20	
	y. bol-	56/19	
	y. kal-	149/20	
	y.-niñ	138/7, 138/11, 138/14, 139/5	
	y.-ni	185/10	
	y.-ğa yar kérek bolsa	124/1	
	y.-im	43/12, 43/14, 149/18, 304/9, 304/11	
	y.-im bilen bille	130/5	
	y.-imniñ	217/11	
	y.-imni	136/16	
	y.-imğa	150/5	
yar	yardım		
	y.	123/14, 124/1	
	y. – yölek (<i>yardım etmek, destek olmak</i>)		110/12, 307/17
	y. ber -	86/10	
yara	yara		
	y.	221/1	
	y. bolup kal-	217/6	
	y.-si	217/6	
	y.-sini	220/18	
	y.-sini <i>tén- (yarasını bağlamak)</i>		25/3
yara-	yaramak, faydalı olmak		
	y.-ysen	267/8	
	y.-ydu	264/14	
	y.-ydikintañ	237/9	
	y.-mdu?	297/9	
	y.-p ket-	240/19	
	y.-ydigan	97/14, 168/14, 169/5	
yaraş-	yakışmak, uymak		
	y.-kan (<i>özige y.-kan bir sipayilik</i>)		19/4
	y.-kan <i>yaraşmiganlığı</i>	174/8	
yaraş-	yararlı olmak		
yarat-	<i>kélin ayığı y.-sun!</i>	207/1	
yarat-	yaratmak		
yaravat-	y.-kan (<i>betler y.-kan azatlık kurbanlıriniñ</i>)		26/19
yaravat-	yaramak		
yardem	y.-қанлығыа	103/18	
	yardım		
	y.	97/1	
	y. <i>bér-</i>	283/11	
	y. <i>bérip yur-</i>	103/5	
	y. <i>bolup tur-</i>	104/19	
	y. <i>qil- (yardım etmek)</i>	24/19, 114/5, 166/15, 231/4, 263/5, 263/7, 279/12	
	y. <i>qilip tur-</i>	264/18	
	y. <i>sori-</i>	283/10	
	y.-ge <i>kél-</i>	289/18	
	y.-imizni	33/5	
yardemliş-	yardımlaşmak		
	y.-ermiz	241/10	
	y.-imen	250/3	
	y.-idigan <i>bol-</i>	301/19	
	y.-eyli!	250/5	
	y.-ip	266/8, 283/2, 283/6, 306/10	
	y.-ip <i>ber-</i>	301/12	
yardemliş	yardımlaşma, yardımlaşış		
	y.-ini	243/8	

yari-	yaramak y.-ğidek 47/4 y.-may kal- 306/7 y.-mas (<i>héç işğa y.-mas adem</i>) 114/3 y.-maydigan 101/2, 103/13, 104/16
yaridar	yaralı y. 25/21 y. bol- (<i>yaralanmak</i>) 25/3, 25/21, 26/15 y.-niñ 25/13 y.-ni 25/10, 25/17
yarilin-	yaralanmak y.-ip <i>jiñil-</i> 25/5
yariş-	yakışmak y.-idu 162/16, 174/4, 292/12 y.-idigan (<i>ademge y.-idigan issiglik</i>) 47/11
yaritil-	yaratılmak y.-ğan (<i>muzdin y.-ğan ademler</i>) 62/10
yasa-	yapmak, onarmak, düzenlemek y.-ydu 9/16 y.-ymiz 309/2 y.-p 18/4, 112/4 y.-p <i>bér-</i> 84/3 y.-p <i>qoy-</i> 79/12 y.-p <i>tonustur-</i> 104/14 y.-vatatti 112/4
yasal-	yapılmak y.-ğan 112/6, 290/3 y.-ğan <i>nersiler</i> 47/3 y.-ğan <i>idi</i> 111/15
yasas	yapma, onarma, düzenleme, düzenleyiş y.-ta 118/9
yasi-	yapmak, onarmak, meydana getirmek y.-ğan 78/14, 116/15, 117/9
yasig	yasak <i>alvan</i> – y.-iğa 198/9
yasilivat-	yapılmak y.-қан <i>nersiler</i> 113/19
yasima	yapay, yapma y. 104/1
yasin-	hazırlanmak, yapmak y.-ip 218/9 y.-ip <i>al-</i> 11/2 y.-ip <i>çiq-</i> 174/2 y.-ip <i>ket-</i> 293/14
yasit-	yaptırmak y.-ip 22/3
yasitiş	yaptırma y.-қа 78/5
yasival-	yapmak y.-idu 77/15
yastuq	yastık, minder y. 27/11, 116/17, 219/17, 220/6, 225/15 <i>körpe</i> – y. (<i>yatak takımı, döşek ve yastık</i>) 220/2 y. <i>asti</i> 36/20 y.-ni 222/12, 223/6 y.-қа 29/2, 220/7 y.-umni 222/15 y.-umğa 222/18

	y.-uñni	223/5
	y.-i <i>astığa</i>	28/1
yaş	yaş	
	y.	152/15, 234/2, (234/3, 234/5, 234/6, 234/7, 234/8), 234/12, (236/13)*
	y. – <i>ķeri (genç yaşlı)</i>	272/17
	y.-ķa	74/20, 75/18, 81/1, 143/18, 144/1, 249/3, 251/12, 251/17, 253/11
	y.-ta	251/13
	y.-tıla	143/17
	y.-diki	52/9, 52/10
	y.-tiki	19/1
	y.-ığa <i>yet-</i>	251/15
	y.-larda	122/2, (12/3, 122/5, 122/6, 122/7, 122/8, 122/9, 122/10, 122/11, 122/12, 122/13, 122/14, 122/15, 122/17)**
yaş	genç	
	y.	102/6, 23/17, 101/11, 219/13
	y. <i>cigitlik çağlıridiki</i>	51/19
	y.-lar	33/17, 202/21, 249/2, 277/12, 278/5, 284/3, 285/4, 299/12, 299/13, 305/20
	y.-liri	306/12
yaş	yaş, ıslak	
	<i>közidin y. tamçiliri</i>	21/3
	<i>közlıridin y. tamçiliri (gözlerinden yaş damlaları)</i>	213/1
	<i>közidin y. aķ-</i>	94/4, 186/18
	<i>közidin y. kél-</i>	220/14, 227/13
	<i>közidin y. tam-</i>	197/10
	<i>köz y.-liriñğa</i>	220/15
yaşa-	yaşamak	
	y.-ymen	6/18
	y.-ydu	13/9, 26/20
	y.-ymiz	270/12, 308/21
	y.-!	286/3
yaşar-	gençleşmek	
	y.-ğan <i>téreklerge</i>	136/15
yaşir-	gençleşmek	
	y.-idu	133/21
yaşlık	gençlik	
	y.	67/9
	y. <i>çağlar</i>	52/7
	y. <i>köñlümde</i>	55/19
yaşlık	yaşında, yaşlı	
	y.	37/17, 69/1, 70/1, 70/4, 70/16, 89/3
	y.-im	153/8
yat	yabancı	
	y.	251/2
yat	(f. yâd) <i>yad, anma, hatırlama</i>	
	y. <i>eyli- (hatırlamak, anmak)</i>	217/14
yat-	yatmak	
	y.-tiñ	218/12
	y.-amen	35/5
	y.-imen	35/12
	y.-idu	12/11, 29/4, 49/1, 77/3, 85/3, 207/13, 224/8, 252/10
	y.-!	218/6, 224/6
	y.-sun!	187/14
	<i>ķirip y.-sun!</i>	45/5
	y.-sam	202/19, 217/13
	<i>bérip y.-ķanda</i>	48/10

* Parantez içindeki numaralar metinde (“”) ile gösterilmiştir.

** Parantez içindeki numaralar metinde (“”) ile gösterilmiştir.

	y.-kandin köre	36/11
	y.-kiçe	33/3, 51/13
	y.-kiçe işli-	163/20
	y.-idiğan (késel y.-idiğan cay emes)	45/5
	y.-қан	30/9, 81/10, 101/18, 117/541/20
	çéçilip y.-қан	27/12, 141/20
	қаплап y.-қан	67/16
	marap y.-қан	53/14
	y.-kidek (yatacak kadar)	76/17
	y.-atti	26/7, 74/1, 111/21
	y.-idikenmizde	259/8
	y.-kinim yoқ	177/18
	y.-almidi	15/8
	y.-almaidiliğı	47/21
	y.-almas idi	68/11
yatiğ	(< yataқ) yatak	
	y.-ini	31/12
yava	yaban, yabani	
	y. çöp (yabani ot)	82/1, 261/11, 262/17
yayi	(ç.) polis	
	y.	61/20, 62/3, 65/14, 192/10, 193/2, 193/11, 194/9, 195/3, 195/6, 197/14, 197/21, 198/3, 199/12, 216/4, 216/6, 229/15, 229/16, 229/18, 229/21, 230/1, 230/2, 230/5, 230/8, 230/11, 230/14, 230/18, 230/21, 231/3, 231/10, 231/12,
	y. bilen	189/8, 192/13, 215/3
	y.-nifi	193/12
	y.-ni	192/14
	y.-ğa	195/2, 197/19
	y.-si	210/13
	y.-siğa	202/1
	y.-lar	122/18
	y.-largá	216/14, 231/7
yayla-	yaylamak, yazı yaylada geçirmek	
	y.-ymiz	11/11
yaylak	yayla	
	y.-қа	164/13
yaylo	(az.) yayla	
	y.-nifi	160/14
	y.-diki	162/7
yayra-	özgür olmak, rahatlamak	
	y.-ymiz	272/15
	köñli y.-p (göñlü rahatlamak)	285/13
yaz	yaz	
	y.	14/19, 99/19
	y. boyi	46/9, 96/18
	y. boyi işle-	44/2
	y.-din béri	104/4
	y.-içe (yaz boyu)	39/13, 81/13, 84/10, 115/6, 163/13, 191/8
	y.-içe işle-	191/7, 192/16, 292/13
yaz-	yazmak	
	y.-di	27/5
	y.-ğan hetlirimmu	249/15
yazdur-	yazdırmak	
	y.-saқ boludu	251/17
	y.-up қой-	166/17
ye	ya	
	y.	178/15, 178/16

ye-	yemek	
	y.-r	105/21
	y.-ysen	271/8
	y.-ydu	131/11, 261/2, 298/7
	y.-ymizmu	265/14
	y.-msiz	83/9
	y.-! de-	145/10
	y.-p	86/7
	y.-p al-	5/4
	y.-p baksila	118/16
	y.-p bol-259/15	
	y.-p jürü-	179/3
	y.-p jürgen idim	52/20
	y.-p ket-	74/11, 262/20
	y.-p kal-	50/1
	y.-p turudu	24/6
	y.-ydiğan	145/21, 170/7
	y.-ydikensen-de	243/7
	y.-ydikende	221/20
yekke	(f. yeke, yekke) yalnız, tek	
	y.	99/9, 248/14, 278/17, 279/12, 279/21, 282/20, 283/1, 299/4
	y. – yigane	256/4, 256/5
yelki	(< yelke) omuz, ense kökü	
	y.-sige ur-	83/16
yelpün-	dalgalanmak, yelpazelenmek	
	y.-üp tur-	56/13
	y.-gen bédiliklerde	58/14
yene	yine, daha	
	y.	11/18, 25/20, 26/15, 28/5, 33/13, 39/7, 40/11, 41/13, 42/15, 42/20, 46/11, 48/2, 48/15, 51/3, 54/3, 57/9, 58/2, 61/15, 62/3, 63/10, 64/20, 65/13, 65/18, 66/5, 71/7, 71/11, 76/12, 78/14, 79/17, 80/4, 83/11, 84/4, 86/12, 87/12, 87/20, 89/16, 90/8, 90/21, 92/14, 93/20, 94/15, 95/1, 109/18, 100/12, 101/14, 102/2, 114/12, 119/14, 125/14, 128/5, 134/4, 135/14, 138/17, 140/9, 146/12, 151/14, 153/15, 156/19, 159/2, 159/7, 161/14, 163/20, 167/15, 174/6, 175/3, 175/9, 176/5, 178/15, 178/17, 181/2, 181/15, 184/3, 187/5, 190/4, 194/7, 197/6, 200/3, 201/9, 205/8, 205/21, 206/6, 206/12, 208/8, 210/18, 211/4, 214/1, 215/10, 217/3, 218/13, 218/18, 223/18, 225/3, 228/5, 229/6, 230/7, 239/5, 239/17, 245/13, 254/5, 266/9, 267/9, 274/8, 275/5, 278/1, 283/13, 291/16, 291/21, 292/6, 297/14, 299/3, 300/12, 300/18, 307/6, 308/2, 308/3
	y. – y.	289/6
yençil-	ezilmek	
	y.-ip ket-	27/15
yeni	(a. ya'nî) yani	
	y.	33/8, 75/14
yeniçu	daha da, yine de	
	y.	50/7
yeñi	yen, elbise kolu	
	y.	132/9
	y.-i	278/15
	y.-i bilen	31/1, 87/19
	y.-idin tart-	227/17, 258/19, 270/1
yeñge	yenge	
	y.	215/20
	y.-ge	215/18
	y.-si	207/15, 214/1, 214/22
	y.-si bilen	214/14
yeñgüşle-	yenilemek, değiştirmek	
	y.-p	298/14

yer

yer, tarla

- y. 51/10, 80/21, 96/12, 108/21, 114/14, 147/20, 217/4, 239/16, 286/12
y. *asti* (*yer altı*) 130/17
y. *islahati* (*toprak islahatı*) 80/18, 96/11, 239/15
y. *hayda-* (*tarla sürmek, tarla açmak*) 66/18, 109/12
y. *icarisi* (*yer kirası*) 239/14
y. – *zimin* (*yer toprak, kara*) 153/19
y.-niñ 152/2, 153/4, 216/16, 236/20, 257/15, 261/5
y.-ni 10/16, 39/5, 40/3, 67/2, 67/14, 81/3, 81/15, 81/18, 82/21, 83/5, 136/9,
237/12, 238/2, 238/3, 244/17, 247/7, 286/10, 286/14, 287/2, 293/12
y.-ge 6/10, 18/18, 30/12, 35/1, 36/11, 44/20, 46/5, 50/10, 53/13, 55/13, 63/5,
74/1, 74/8, 74/9, 75/8, 76/18, 81/1, 81/8, 83/8, 83/15, 84/5, 84/8,
88/18, 98/2, 98/4, 112/2, 140/20, 141/10, 146/13, 161/3, 191/2, 197/4,
200/7, 223/19, 228/18, 229/6, 237/6, 238/4, 238/5, 246/17, 249/21,
258/3, 258/6, 266/20, 268/1, 269/7, 270/13, 270/18, 279/8, 287/20,
295/19, 297/20, 299/18
y.-de 23/10, 25/5, 35/15, 36/4, 47/2, 56/7, 58/17, 61/9, 70/20, 75/13, 111/20,
127/12, 131/14, 131/14, 132/3, 141/17, 141/19, 143/6, 145/10, 146/16,
146/18, 155/7, 160/17, 170/18, 178/18, 179/19, 187/5, 188/7, 188/15,
190/12, 200/9, 206/5, 212/1, 215/12, 217/4, 227/16, 229/12, 231/20,
248/18, 249/17, 249/20, 269/6, 270/11, 271/8, 278/21, 284/5, 293/20
y.-de *ikensengü* 140/15
y.-dikenğü? 280/7
y.-dikenligimizni 210/4
y.-diki 21/12, 33/7, 61/2, 95/11, 177/20, 179/1, 186/1
y.-din 41/5, 60/4, 80/20, 110/6, 187/8, 195/16, 197/9, 226/9, 226/11, 243/18,
251/2, 262/16
yérim 51/10
yérimge 96/2
yérimdin 173/13, 237/7
y.ériñ 221/1, 284/1
yériñla 239/15
y.ériñni 240/4
yéri 128/8, 134/4, 159/14, 184/15, 280/21, 299/4
yéri üçün 199/5
yérimni 39/7, 80/19, 167/7, 218/19, 283/7, 298/21
yérige 11/4, 74/3, 99/14, 143/11, 198/19
yéride 77/1
yéridiki 198/20
yéridin 74/3, 185/1
yérimiz 127/21
yérimizni 39/11
y.-liri 58/3, 271/13
y.-lirini 112/10
y.-lerge 24/2, 55/3
y.-lerde 51/2, 287/15
y.-lerdin 28/16, 35/3,
y.-liri 127/6
y.-lirini 96/16
y.-lirige 39/6, 50/2
y.-lirimizni 266/4
y.-lergiçe 73/10, 117/10
yerlik, yer
y.-iñde *téç yat-* 218/6
(r.) kreş
y.-ler 288/7
çözmek, çıkarmak
y.-! 212/13

yerlig

yesli

yeş-

yet-	yetmek, ulaşmak, varmak, yetişmek
	y.-ti 116/8
	y.-ti <i>dé-</i> 299/13
	y.-tük 118/1
	y.-kende 175/13
	y.-kiçe 43/21, 297/21
	y.-ken (<i>vayığa y.-ken aşlıqlarnı</i>) 118/9
	y.-kidek (<i>yetecek kadar</i>) 132/12
	y.-ken idük 59/3
	y.-midi 8/13
	y.-midigu 152/8
	y.-meysen 154/6
	y.-meydu 158/16, 219/14, 282/12
	y.-mise 271/2
	y.-mes 58/17, 163/15
	y.-migen <i>buğdaylarnı</i> 257/14
	<i>yéşığa y.-migen kız</i> 251/15
	y.-meydikine 128/10
yetküz-	ulaştırmak, ilettirmek, yetiştirmek
	y.-er
	y.-ümen 171/10
	y.-ümen <i>désile</i> 157/3
	y.-üşimiz kérek 110/13
	y.-üp 104/12, 25/17
	y.-üp <i>ber-</i> 165/4
	y.-üp <i>kél-</i> 195/1, 201/7
yette	yedi
	y. 62/21, 66/17, 69/1, 70/1, 80/20, 83/20, 181/15, 187/15
yetti	yedi
	y. <i>kat</i> 274/3
	y.-sinimu 66/14
yetti yüz	yediyüz
	y. <i>metr yol</i> 75/7
yevat-	yemek
	y.-қан <i>éşi</i> 9/7
yevét-	yemek, yiyivermek
	y.-iptu 42/5
	y.ip 118/19
yé-	yemek
	y.-gen <i>bolğidi</i> 126/12
	y.-diñ 218/13
	y.-di-de 206/2
	y.-duq 145/11
	y.-sun! 125/15
	y.-giniñ <i>üçün</i> 178/10
	y.-gili <i>tur-</i> 184/3
	y.-ginini 9/10
	y.-gen idi 25/10
	y.-mekçi <i>bolsiñiz</i> 262/19
	y.-mepmidük 176/2
	y.-yeleymen 180/12
yégir	hafif sıyrık, yara bere
	y. <i>bolup ket-</i> 220/20
yégivat-	yağmak, yağıvermek
	y.-қан <i>oq astida</i> 24/20
yék-	yakmak
	y.-ip 178/1, 181/1

yékil-	yakılmak	
	y.-ğan	200/6
yékimlik	güzel, sıcak, cana yakın, sevimli	
	y.	55/16, 81/5, 84/7, 101/21
	y. körün-	87/5
	y. kılip körsüt-	53/7
yékin	yakın	
	y.	50/19, 63/21, 75/1, 97/20, 241/13, 292/15
	y. bér-	139/12
	y. béríp kal-	24/10
	y. bol-	157/1
	y. bolup kal-	19/6, 273/8
	y. iken	243/14
	y. kel-	137/8, 184/7, 193/1, 198/14
	y. kélip kal-	196/3
	y. mañ -	189/2
	y. tur-	302/4
	y.-din béri	276/13
	y.-i körgili bol-	174/6
	y.-raq tur-	204/3
yékinlaş-	yakınlaşmak	
	y.-kan çağdıla	17/7
yékinliş-	yakınlaşmak	
	y.-idu	202/11, 213/2
	y.-ip	295/17
	y.-ip kél-	196/17
yékiş	yakma	
	ot y.-ka urun-	93/14
yémek	yemek	
	y.	163/9
yén-	yanmak	
	y.-ip tur-	209/4
yén-	dönmek, geri dönmek	
	y.-iptu	159/4
	y.-ip kettim	48/9
yénig	hafif	
	y.-rek iş kıil-	100/1
	y.-rek bolup kal-	153/12
yénik	hafif	
	y.	69/21, 129/16
yénikçilig	hafiflik	
	égir - y.-imizge	110/12
yéñ-	yenmek	
	y.-idu	23/21
yéñi	yeni	
	y.	68/15, 71/9, 75/18, 81/15, 93/18, 99/17, 170/14, 240/21, 242/18, 245/13, 247/8, 253/20, 284/18, 288/6, 306/10, 306/12, 306/14
	y.-din	71/7, 112/4
	y.-çe	299/2
yéñidin	yeniden, tekrar	
	y.	7/3, 73/5, 81/11
yéñi hayat	yer ismi	
	y. mehelligi	18/2
yép-	kapamak, örtmek	
	y.-ip	248/5
	y.-ip koy-	69/7
	y.-ip kıyupsengu?	69/5
	y.-ip turudu	226/20

yépiğ	kapalı, örtülü	
	y. 155/6, 155/6	
yépil-	kapanmak, örtülmek	
	çayşap y.-ğan bolup 116/16	
	y.-ip 111/14	
yépivot-	kapatmak, örtmek	
	y.-қанлиғини 91/5	
yér-	yarmak	
	y.-ip 124/3	
	y.-ip ber- 139/6	
	y.-ip çık- 58/21	
yéril-	yarılmak, çatlamak	
	y.-ğan 30/5	
	y.-ğan putlirini 46/3	
yéрилиş	yarılma, çatlama	
	y.-қа 21/4	
yérim	yarım, yarı, buçuk	
	y. 41/11, 44/17, 45/3, 45/13, 45/16, 50/4, 59/8, 68/21, 74/8, 74/9, 113/5, 118/14, 204/15, 245/4, 285/7, 302/5	
	y.-ini 162/21206/1	
yérivet-	yarmak	
	y.-ken (қанча y.-ken yarisi) 217/6	
yeş-	çözmek, açmak, çıkarmak	
	y.-idu 196/7, 215/5	
	y.-if! 213/12	
	y.-ifler 215/4	
	y.-ip élip 131/1	
	y.-elmeydu 213/12	
yeşiş	çözme, açma, çıkarma	
	y.-ke urun- (çıkarmaya çalışma, çözmeye çalışma) 195/18	
yéşil	yeşil	
	y. 85/14, 261/20	
	yap - y. 14/19, 58/14	
	y. bol- (yeşillenmek) 43/4	
yéşivét-	çözmek, çıkarmak	
	y.-ip 273/15	
yét-	yetmek, ulaşmak, yeterli gelmek	
	y.-er 220/16	
	y.-iptude 228/18	
	y.-iptiğı 152/9	
	y.-isen 171/19	
	y.-idu 126/13, 149/8, 164/7, 168/9, 247/14	
	y.-ip 141/3, 286/21	
	y.-ip aş- 153/14, 271/15	
	y.-ip kel- 25/12, 55/3, 59/11, 64/13, 70/20, 204/14	
	y.-elmeydu 182710	
	yortup y.-elmidi-de 182/7	
	y.-elmes idim 42/20	
yét-	yatmak	
	y.-ip kal- 68/1, 93/3	
	y.-ip қалған idi 40/9	
	қарап y.-ip 74/12	
	өрүлүп y.-ip 93/9	
yéterlik	yeterli	
	y. 147/20, 270/4	
	y. bol- 299/15	
yétiş	yatma, yatış	
	y. üçün 27/10	
	aç y.-tin 36/5	

	y.-liri	30/7	
yétiş-	ulaşmak, varmak ; yetişmek, erişmek, yetmek		
	şümsüyüp y.-idu	68/21	
	y.-mes idi	22/2	
	y.-meydikenmiz	239/3	
	y.-elmisifiz	263/6	
	y.-elmeyvatsam	266/5	
yétiştür-	yetiştirmek		
	y.-gen aşıklirini	115/6	
	y.-gen (işleşke y.-gen partiyimizge)		307/18
yétiştürüş	yetiştirme		
	y.-ke	287/16	
	y.-te	118/10	
yétival-	yatmak		
	y.-di	74/15	
	y.-imen	271/6	
yétivéliş	gitmek, varmak, ulaşmak, yetişmek		
	y.-ka	25/9	
yéy-	yemek		
	y.-işivatatti	118/14	
yéy-	yaymak, sermek		
	y.-ip koy-	87/1	
yéyil-	yayılmak, serilmek		
	y.-ğan (üstelge y.-ğan capakeş körpe, yastuk)		27/11
yéyiş	yeme, yiyiş		
	y.	27/9	
	y. üçün	118/7	
	halallap y.-ni ögen-	180/6	
	y.-ni ögünüş kérek	163/6	
	y.-tin	135/2	
yéyiş-	yiymek, yemek		
	y.-ip	119/14	
	y.-ettiñimu?	221/17	
yéz-	yazmak		
	y.-ip bér-	35/21	
	y.-ip tapşur-	36/3	
yéza	köy		
	y.	233/2, 290/2	
	y.-niñ	76/9, 99/7, 101/16, 101/21	
	y.-ğa	34/16, 68/2, 75/9, 279/16	
	y.-diki	72/4, 76/7, 78/18, 96/13, 96/21, 115/16	
	y.-imiz	235/8, 302/13	
	y.-mizdiki	246/17, 286/6, 288/5	
yézil-	yazılmak		
	y.-iptu	187/19	
	y.-ğan	27/5, 93/5, 280/4, 290/8, 301/14	
	y.-ğanligini	222/5	
	y.-attimu	222/7	
	y.-ğan idi	37/1	
	y.-ğan bolsa	222/2	
yézilik	köylü		
	y.	105/4, 258/5, 277/19	
yigane	(f. yegâne) yegane, yalnız, tek		
	yekke – y.	256/4, 256/5	
yi-	yemek		
	y.-gifi keldimu	170/18	
	y.-gende	167/2	
	y.-migenler	264/2	

yigit	yiğit	
	y.	183/1
yigüz-	yedirmek	
	y.-üp <i>bér-</i>	243/15
yil	yel, hava	
	y.-i (<i>agziñniñ yili</i>)	264/3
yiltiz	kök	
	j.-ini <i>tatli-</i> (<i>kök salmak, köktünü kurcalamak, karıştırmak</i>)	248/8, 248/9
yit-	yetmek, ulaşmak	
	y.-ip <i>çal-</i>	161/2
yiterlik	yeterli	
	y.	104/7, 114/15
yitile-	elinden tutup götürmek	
	y.-p <i>élip két-</i>	174/1
	y.-p <i>kel-</i>	170/16
	y.-p <i>kétip bar-</i>	30/4
yitim	yetim	
	y. <i>kızını</i>	184/10
	y. <i>oğul dé-</i>	149/8
	y.-larnıñ	177/5
	y.-lerniñ	204/21
	y.-largá	141/14
yitim	yitmek, kaybetmek	
	y.	73/3
	<i>köz y. yerlergiçe</i>	117/10
yoğan	büyük	
	y.	25/1, 73/12, 117/5, 125/11, 156/12, 168/10, 169/1
	y. - <i>yoğan</i>	85/18
	y. <i>bolğan bilen</i>	174/5
	y. <i>sözle-</i>	159/11, 159/16, 205/11, 214/11
	<i>yoğınini</i>	271/8
yoğar-	büyüme, yetişme	
	y.-ğan <i>qip – kızıl pomidurlarnı</i>	117/13
yoğisu	yoksa	
	y.	99/4, 225/17
yohla-	yoklamak, aramak	
	y.-p <i>ötüp két-</i>	141/4
yok	yok	
	y.	6/12, 6/14, 11/15, 35/15, 41/18, 42/2, 44/19, 44/21, 45/4, 46/12, 48/18, 49/14, 51/17, 56/12, 60/9, 67/11, 73/4, 75/21, 76/2, 76/8, 101/1, 109/20, 124/11, 128/1, 129/13, 131/2, 132/4, 137/18, 139/2, 139/3, 139/9, 141/20, 144/11, 145/4, 146/15, 147/15, 152/4, 152/5, 155/2, 161/5, 173/11, 174/15, 177/9, 177/18, 210/2, 221/15, 222/9, 223/1, 223/5, 227/2, 259/12, 260/10, 263/16, 263/18, 263/21, 265/4, 265/6, 265/6, 270/11, 274/12, 275/12, 279/9, 285/17, 291/12, 292/16, 298/2, 303/5, 304/2
	y.-mu?	65/2, 159/20, 294/5
	y.-i (<yokki)	146/20
	y.-ki	112/13
	y.-ku?	251/8, 274/2
	y.-ku	300/2
	y.-te	273/3
	y. <i>iken</i>	274/15
	y. <i>imiş</i>	44/21
	y. <i>idi</i>	52/2, 69/20, 75/2, 90/13
	y.-midiñiz	279/2
	y.-niñ	240/3
	y.-uñğa	38/2

	y.-lar	111/7	
	y.-larniñ	110/17	
yoqa-	yok olmak, kaybolmak		
	y.-p <i>ket-</i>	30/2, 176/13, 188/11	
yoqal-	defol		
	y.-! 11/20, 193/21, 215/14, 226/10, 227/19, 228/6, 228/11		
	y.-! <i>dé-</i>	228/11	
	y.-sila <i>boldıǵu</i>	200/14	
yoqat-	kaybetmek		
	y.-tiñ	274/6	
	y.-saq	149/4	
yoqla-	yoklamak, aramak		
	y.-p <i>qoymaqçı bol-</i>	68/2	
yoqlıǵ	yokluk, var olmama		
	y.-ini <i>bil-</i>	199/15	
yoqut-	kaybetmek		
	y.-upsen-de	275/8	
	y.-udu	261/12	
	y.-up	213/10	
yol	yol		
	y.	60/7, 60/13, 75/7, 106/17, 262/13, 301/20	
	y. bilen	85/16, 154/12	
	y. bilenmu	154/10	
	y. <i>qoy-</i>	153/3	
	y.-ǵa	269/2, 296/3, 309/7	
	y.-ǵa <i>çıq-</i>	34/14	
	y.-ǵa <i>çıq-</i>	36/6	
	y.-ǵa <i>qoyuş üçün</i>	112/19	
	<i>toǵrı y.-ǵa mañ-</i>	276/12	
	y.-ǵa <i>sal-</i>	126/9, 149/11, 171/14, 174/12	
	y.-da	103/3	
	y.-din <i>çıq-</i>	259/17	
	y.-umn i	42/17	
	y.-umǵa	64/16	
	y.-uñǵa	130/4	
	y.-uñǵa <i>mañ-</i>	253/14	
	y.-i 15/14, 237/10, 261/1		
	<i>kelgen y.-i aq bolsun</i>	207/2	
	y.-i bilen	181720, 276/7	
	<i>bir y.-ila (bir defada, bir yolu)</i>	223/11	
	y.-ini	61/18, 253/5, 307/21	
	y.-ige <i>ötikiz-</i>	230/14	
	y.-iǵa	12/3	
	y.-iǵa <i>kir-</i>	37/10, 138/9, 283/4	
	<i>kapitalizim y.-iǵa mañ-</i>	282/3	
	y.-ida 115/19, 183712		
	<i>azatlıq y.-ida</i>	33/4, 38/19	
	<i>behit y.-ida</i>	38/19, 302/10	
	y.-imizni	21/1	
	y.-larga	84/17, 301/11	
	y.-lardin	203/15	
	y.-liri	19/14	
	y.-lirini	19/9	
yolbaşçılık	rehberlik, liderlik		
	y. <i>qıl-</i>	279/10	
yoldaş	yoldaş		
	y.-lar	108/15	

yolduŝ	yoldaş	
	y.-um 16/13, 18/16	
yolla-	yollanma, gnderilme	
	y.-ydiĝan <i>bolup kal-</i>	305/21
yolluĝ	yollu	
	aĝ y. <i>boluñlar (yolunuz aĝık olsun)</i>	206/18, 206/19
yoluĝ-	uĝramak, karşılaşmak	
	y.-upla 248/14	
	y.-udu 295/7	
	y.-ay! 66/9	
	y.-up <i>ket-</i> 179/6	
yomŝaĝ	yumuşak	
	y.-ĝine 220/11	
yopurmak	yaprak	
	y.-liri 217/4	
yorĝa	rahvan, bir yrtyŝ şekli	
	y.fmi 173/5	
	y.-si 182/6	
	y.-siĝa 182/9	
yorĝila-	rahvan yrmek	
	y.-ysen 242/8	
	y.-p 5/13	
	y.-p <i>kel-</i> 13/6	
	y.-p <i>ket-</i> 12/10	
	y.-p <i>tval-</i> 106/19	
yoriĝ	aydınlık, ışık	
	y.-i <i>ĝŝ-</i> 200/5	
	y.-ida 57/11, 97/6	
yort-	rahvan yrtmek	
	y.-up <i>yt-</i> 182/7	
yoruĝ	ışık, aydınlık	
	<i>yzñler y. bolsun (yznz ĝlsn, ıŝıldasn)</i>	206/21
yoruş	ıŝıklanma, aydınlanma	
	<i>tañ y. bilen</i> 85/11	
yoşur-	gizlemek	
	y.-uvatisiz-de 303/10	
	y.-udila 152/1	
	y.-up 285/16	
	y.-up <i>jr-</i> 57/3, 129/10	
	y.-up <i>ĝeliŝ</i> 36/18	
	y.-up <i>ĝoy-</i> 112/13	
	y.-up <i>tur-</i> 177/12	
	y.-ĝiniñ bilen 256/21	
	y.-ĝinim yok 285/17	
	y.-almay 274/9	
yoşurun	gizli	
	y. 177/15, 215/16	
yotul-	yutulmak, yutkunmak	
	y.-udu 211/17, 218/8, 219/10	
	y.-up 218/1	
	y.-up <i>ĝapsizĝu</i> 211/17	
yle-	desteklemek, dayak koymak, yardım etmek	
	y.-vatuğu 100/21	
	y.-p 112/17	
	y.-p <i>ĝoy-</i> 220/7	
	y.-p <i>olturĝuz-</i> 223/17	
ylek	yardım etmek	
	<i>yar - y. bol-</i> 110/12	

yölen-	dayanmak	
yölle-	y.-gen <i>halda</i>	217/8
yölin-	islatmak	
yölinüvél-	y.-p 80/4	
yötil	dayanmak	
yötkel-	y.-üp <i>oltur-</i>	106/17, 112/18
yötkül-	dayanmak	
yu	y.-ip 111/4	
yultuz	(< <i>yötel</i>) öksürük	
yumğak	y.-i <i>tut-</i>	210/2
yumşak	yer değiştirmek	
yumşu-	y.-mey	109/1
yumşuk	öksürmek	
yumşuk	y.-üp	47/21
yumşuk	y.-üp <i>két-</i>	222/19
yumşuk	da, de anlamında edat	
yumşuk	y.	91/21
yumşuk	yıldız	
yumşuk	y.-larmu	28/12
yumşuk	maydanoz, güzel kokulu maydanoza benzer bir sebze	
yumşuk	y.	88/5
yumşak	yumuşamak	
yumşak	y.-ydu	286/12
yumşak	y.-p <i>két-</i>	44/13
yumşak	y.-p <i>kal-</i>	92/17
yumşak	yumuşak	
yumşak	y.	6/7, 10/10, 37/8, 50/20, 68/17, 70/5, 71/13, 74/2, 75/13, 89/14, 90/1, 94/9, 173/16, 224/6
yumşak	y. - yumşak	94/9
yumşak	yumuşamak	
yumşak	y.-ğan <i>halda</i>	241/16
yumşak	yumuşatmak	
yumşak	y.-uş <i>kerek</i>	40/19
yumşak	y.-up	129/20
yumşak	örtü	
yumşak	y.-i <i>bilen</i>	69/18
yumşak	yaprak	
yumşak	y.-lirimu	94/16
yumşak	y.-lar	50/20, 53/14, 101/18
yumşak	y.-larga	57/15
yumşak	y.-larda	8/1
yumşak	yapraklı	
yumşak	y.	71/7, 85/14
yumşak	gizlenmek	
yumşak	y.-up <i>tur-</i>	194/4
yumşak	gizleme, gizleyiş	
yumşak	y. <i>üçünma</i>	192/18
yumşak	yavaş, sakin	
yumşak	y.	237/8
yumşak	yüz, surat, çehre	
yumşak	y. <i>juy-</i> (<i>yüz yıkamak</i>)	28/4
yumşak	y. <i>ur-</i>	139/2
yumşak	y.-üm <i>bilen</i>	64/10
yumşak	y.-i	69/10, 83/2, 103/14, 189/17
yumşak	y.-iğü	5/8
yumşak	y.-i <i>karay-</i>	31/6
yumşak	y.-ini	69/12, 93/6, 93/14, 106/9
yumşak	y.-ini <i>yép-</i> (<i>yüzünü kapamak</i>)	69/5

	y.-ini tut-	189/11
	y.-ige	26/9, 57/11, 89/14, 288/20
	y.-ide	69/8
	y.-idiki	61/14, 217/6
	y.-idin	26/7
	y.-üfler <i>éçil-</i>	213/14
	y.-üfler <i>yoruğ bolsun (yüzünüz gúlsün, aydınlık olsun)</i>	206/21
	y.-lirige	206/14
	y.-liri	21/2
	y.-lirimizge	62/20
yüz	üst kısım	
	y.-idiki	133/9
yüz	yüz	
	y.	153/19, 157/6, 157/12, 158/11, 167/13, 198/19
	y. <i>kedem</i>	17/6, 105/10
yüz ellik	yüz elli	
	y.	158/12
yüzlep	yüzlerce	
	y.	128/8
yüzlük	yüzlü, çehreli	
	y.	37/15, 102/5
	y.-üm	304/9
yüzmiñlap	yüz binlerce	
	y.	22/11
yüzsiz	yüzsüz	
	y.	189/12

Z

zadi	hep, hiç, bütün z. 37/5, 133/13, 139/3, 159/6, 184/8, 274/14, 296/17,
zadi	(f. zâde) bir unvan, zade isil z.-lar 190/16
zadila	hiç, hiçbir zaman z. 62/9
zak	ikileme, hak zak z. 265/14
zalim	(a. zâlim) zalim z.-lar 194/11, 224/18, 226/5
zaman	(a. zamân) zaman, vakit, devir, çağ z. 235/11, 255/3, 302/9, 302/16 z.-nifi 306/12 z.-lardin 77/4
zaniğ	(f. zenağ) gamze z.-i 53/6
zañlik	züppelik z. 180/1, 104/1 z. bol- 282/9, z. kil- 80/17, 90/14, 98/15, 99/4, 183/2, 264/12, 271/11, 271/12, 303/8 z.-ni 10/2
zar	(f. zâr) zar, inilti, inleyen ah — z.ğa 177/8
zarañzi	(ç.) bir tür yağlı bitki z.-lar 56/14
zarlin-	sızlanmak, dert yanmak, şikayet etmek z.-idu 60/21
zat	(a. zât) zat, şahıs z.-nimu 80/8
zaya	(a. zâyi') zayi, elden çıkan, yitik, kaybolan z. 155/11 z. bol- 126/18, 248/3 z. kil- 91/20, 99/8, 99/10, 104/21 z. bolup két- 72/12, 124/14, 248/16
zeherlik	(f.u. zehr-lik) zehirli z. 67/5, 145/17, 216/19
zehir	(f. zehr) zehir z.-i 49/15 z.-iñizni 164/6
zembil	(f./a. zenbîl, zimbîl) ağaçtan yapılmış, yük taşımak için kullanılan araç z. 107/18, 112/8, 112/8, 112/13, 115/2 z.-nifi 112/21 z.-ni 112/17, 113/5 z.-lerde 254/6
zencir	(f. zencîr, zincîr) zincir z. 195/2, 197/15 z. bilen 199/10 z.-ni 199/11
zerbe	(a. çarbe) darbe z. ber- 22/8, 111/10, 277/10, 282/17, 282/20
zerde	(f.? zerde) zerde, öd, safra, sinir etmek, kızdırmak, üzme z. kil- 49/13, 91/14

zerde gep	(f.? zerde gâb) acı söz z. 48/6
zerdi	(f.? zerde) öd, safra z. bilen 45/7
zeretkalık	(a.-f.-u. ziyâret-gâh-liğ) mezarlık z.-niñ 23/15 z.-ka 23/14 z.-ta 23/3
zey	su, nem, rutubet z. 28/9, 34/17, 36/4, 36/11, 75/13
zeynep	guguk kuşunun dişisi z.-tek 136/21 z.-le 78/19
zéhin	(a. zihñ) zihin z. 78/19
zêrik-	sıkılmak, bıkmak, usanmak z.-ip 35/12, 36/4 z.-mey kél- 79/3
ziç	yoğun, kesif, sıkı z. 115/17
ziççide	koyu bir halde z. 117/14
zide	(f. zede) ezik, bozuk, hasar görmüş, zedelenmiş z. bolup ket- 176/8
ziddiyet	(a. zıddiyet) zıddiyet, zıtlık, karşıt z. 282/9
zidi	(f. zede) bozuk, ezik z. pes (alçak, namussuz) 153/4, 190/15
zilçi	bir halı çeşidi z.-niñ 208/9, 209/3 z.-ge 208/3
zilliğ	ince, tiz ses z.-idin 17/7
zilva	iyi, hoş z. 138/5
zimin	(f. zemîn) zemin, yer, toprak yer — z.-largâ (veryüzü) 153/19
zindan	(f. zindân) zindan z. 32/13, 38/5
zinnetlen-	(a.-u. ziyet-len-) süslenmek z.-gen péşayvan 151/4
zinnetlin-	(a.-u. ziyet-lin-) süslenmek z.-iptu 297/8
zirik-	usandırmak, bıkmak z.-mesligi kérek 79/14 z.-mey – tirikmey çüşençe ber- 276/12
ziriktür-	usandırmak, bıktırmak z.-idiğan inciğ ehval 99/2 z.-etti 40/7
zitliş-	(a.-u. zıd-liş-) zıtlaşmak, birbirine düşürmek z.-ip 127/4
ziyan	(f. ziyân) ziyan, zarar z. bilen 78/4, 259/11 z. bol- 157/2, 279/16 z. sal- 264/19
ziyin	(f. ziyân) ziyan z.-i üçün 204/21 z.-iğâ 177/5

zok	memnuniyet, hayranlık, hoşnutluk z. 15/13, 67/11 z. bilen 51/20, 56/12, 288/12 z.-i 117/16 z.-i bilen 1/11 z.-ini 56/15, 81/4 z.-ida 11/3 z.-lar 67/10
zoh — şö	ikileme, zevk mevk z. 99/3
zomiger	(a.-f. zulm-ger?) zalim z. 80/18 z.-lerge 239/16
zoñzuy-	(ç.-u. zoñ-zuy-) çömelmek z.-up <i>olur-</i> 95/3
Zorihan	bayan ismi z. 122/5, 124/6, 124/7, 124/11, 124/19, 125/8, 125/13, 125/19, 126/3, 126/16, 126/21, 127/9, 127/12, 127/17, 128/4, 128/11, 128/16, 128/19, 129/2, 129/6, 129/9, 130/9, 130/13, 130/14, 131/1, 131/6, 131/10, 132/20, 133/1, 133/7, 140/11, 140/11, 140/19, 141/1, 141/2, 141/6, 141/9, 141/15, 142/3, 142/12, 142/19, 143/2, 143/5, 143/10, 143/16, 144/5, 144/15, 145/1, 145/5, 145/12, 145/16, 145/19, 145/20, 147/3, 147/4, 147/9, 147/14, 148/8, 148/15, 148/15, 149/9, 149/10, 149/15, 149/15, 166/4 z.-mu 155/8 z.-nifi 154/1, 161/9, 161/16, 166/14, 181/14 z.-nifkide 160/16
Zoriğinde	(Zorihan + hede) Zorihan abla z. 141/8, 145/15
zorli-	(f.-u. zor-li-) zorlamak z.-mastin 276/7
zorliqkoy	(kaz.) zorluk ya z. 196/16
zorluk	(f.-u. zor-luk) zorluk z. 29/19 z. <i>kil-</i> 11/17, 189/18
zorur	mühim z. 124/13, 229/13, 257/10
zulum	(a. zulm) zulüm z. 29/19 z. <i>kör-</i> 38/5 z.-ğa 32/16
zuvallik	(a.-u. zevâl-liq) zavallı z. 64/1

SONUÇ

Çağdaş Uygur Türkçesi sahasına ait Zunun Kadiri'nin "Günçem" adlı eseri üzerine hazırladığımız "Metin-İnceleme-Dizin" çalışmamızdaki önemli hususları şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Çağdaş Uygur Türkçesi'nde 8 ünlü, 24 ünsüz olmak üzere 32 harf vardır. Her ünlü alfabede ayrı bir işaretle gösterilir.
2. Türkçe'nin temellerinden olan ünlü uyumu kuralına, bazı eklerin bozmasına rağmen uyulmaktadır.
3. Ünlüsü "a,e" olan tek heceli kelimeler "i" ile başlayan ek aldıklarında "a,e" kapalı "é" ye dönüşür.
4. Türkçe'nin her sahasında görülen "e/i meselesi" çağdaş Uygur Türkçesi'nde de mevcuttur.
5. Eski Türkçe dönemiyle karşılaştırıldığında "ö<e, o<a, a<i" değişimleri görülmektedir.
6. Arapça ve Farsça kelimelerin başındaki "a" sesi "e" olarak kullanılmaktadır.
7. Eski Türkçe dönemi ile karşılaştırıldığında en çok görülen ünsüz değişimleri "ç-<t-, -y-<d-, v-<b-" değişimleridir.
8. Özellikle Arapça ve Farsça'dan girmiş kelimelerin başındaki "f" sesi "p" ile ifade edilmektedir.
9. Eski Türkçe döneminde kelime başında bulunan "k" sesi çoğunlukla kendisini korumuştur.
10. Çokluk ikinci şahıs zamiri "siler" dir. Bu şahsın iyelik eki "-ñlar" ekiyle karşılanmaktadır.
11. İlgili hali eki "-niñ", yüklenme hali eki "-ni", yönelme hali eki "-ge, -ga, -qa, -ke", bulunma hali "-da, -de, -ta, -te", çıkma hali eki "-din, -tin" şeklinde kullanılmaktadır.
12. Vasita hali "bilen" edatı ile yapılmaktadır.
13. "Bu, şu, u" 'nun yanında "avu, aşu, eşu" gibi işaret sıfatları kullanılmaktadır.
14. İşaret zamirleri "men, sen, nezaket şekli siz, u, biz, siler, ular" dır.
15. "Öz" kelimesi iyelik ekleriyle çekime girerek dönüşlülük zamiri olarak kullanılmaktadır.
16. Şahıs ekleri olarak, iyelik menşeli, zamir menşeli ve emir kipinde görülen şahıs ekleri kullanılmaktadır.
17. Şimdiki zaman eki olarak "-vati, -mağda, -mekde" ekleri kullanılmaktadır.
18. Anlatılan geçmiş zaman "-p(tu), -gen, -ğan, -ken, -қан" ekleriyle yapılmaktadır.
19. Görülen geçmiş "-di, -ti" ekleriyle yapılmaktadır.
20. Görülen geçmiş zamanın olumsuz, "-ğan" sıfat fiil ekine iyelik eklerinin ve "yoq" kelimesinin getirilmesi ile meydana gelmiş olan "gin-im yoq" şekliyle yapılmaktadır.
21. Geniş zaman eki olarak "-ar/-er, -ur,-ür" ekleri kullanılmaktadır.
22. Gelecek zaman eki "-a/-e, -diğan, -mağçı, -mekçi" ekleri kullanılmaktadır.
23. Emir kipi eki her şahıs için farklıdır. Birinci teklik şahıs "-ay/-ey", İkinci teklik şahıs "eksiz, -iñ, -gin,-sile", üçüncü teklik şahıs "-sun", birinci çokluk şahıs "-

aylı, -aylık”, ikinci çokluk şahıs “-ñlar” ve üçüncü çokluk şahıs “-iş-sun” ekleriyle meydana getirilmektedir.

24. Gereklilik kipinin olumlusu “-sa + şahıs ekleri + kérek” ve “-iş + şahıs ekleri + kérek”, olumsuzu ise “-maslık kérek” şeklinde yapılmaktadır.

25. İstek eki “-gey, -ğay” ve “-ğu + şahıs ekleri” ile meydana gelmektedir.

26. Çokluk üçüncü şahıs eki “-ş-“ dir.

27. Hikaye ve rivayet birleşik fiil çekimleri “i- , é-” yardımcı fiilleri ile teşkil edilmektedir.

28. “-v-du” (<-p i-di) şekli anlatılan geçmiş zamanın hikayesini yapmaktadır.

29. “-diğın, -ğuçı” sıfat fiil ekleri kullanılmaktadır.

30. “-ğaç, -mastın, -kansıri” gibi ekler zarf fiil olarak kullanılmaktadır.

31. Yeterlik fiili “al-” fiili yardımıyla yapılmaktadır.

32. İki fiilin birleşmesi sonucu meydana gelen “vat, val”, “eçi-, ekir-, ekel-, eket-, apar, epkel-” gibi kaynaşmış birleşik fiiller bulunmaktadır.

33. Soru edatı “mu” kelimeye birleşik yazılır.

34. Kuvvetlendirme edatları “ğu, la, da, a, e, mu, çu” kelimeye birleşik olarak yazılmaktadır.

35. “çu, la, ğu” gibi kuvvetlendirme edatları eklendikleri kelime vasıtasıyla cümleye soru anlamı da verebilmektedir.

36. Şiir ve konuşma bölümlerinde devrik cümleler kullanılmıştır.

37. Çeşitli bağlama edatlarıyla ve “-sa” eki yardımıyla bağlı ve birleşik cümleler meydana getirilmiştir.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Halil. (1991) : “*Türk Dünyası Edebiyatı*”, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- AKABİROVA, S.F. , MİHAYLOVA, G.N. (1988) : “*Uzbeksko-Russkiy Slovar*”, Taşkent, Glavnaya Redaksiya Uzbekskoy Sovyetskoy Entsiklopedii.
- AKALIN, Mehmet. (1988) : “*Tarihi Türk Şiveleri*”, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- AKSAN, Doğan. (1996) : “*Türkçenin Söz Varlığı*”, Ankara, Engin Yayınevi.
- AKSU, Nurettin. , IŞIK, Ayfer. (1997) : “*Türkiye Türkçözü – Kırgız Türkçözü Sözdüğü*”, İstanbul, MEB. Yayınları.
- ARAT, Reşit Rahmeti.(1987): “*Makaleler*”, (Yayına Hazırlayan: Osman Fikri SERTKAYA) Ankara, TKAE. Yayınları.
- (1979) : “*Kutadgu Bilig İndeks*”, İstanbul, TKA.Enstitüsü.
- (1991) : “*Eski Türk Şiiri*”, Ankara, TTK. Yayınları.
- Asım Efendi [Mütercim]. (1268-72): [Mecdüddîn Fîrûzâbâdî'den] *Okyâmûsü'l-Basît fi-Tercemeti Kâmûsü'l-Muhît*, 1-3, İstanbul, Dârü't-tibâ'atü'l-Amire.
- ATALAY, Besim. (1986) : “*Dîvanü Lûgât'it-Türk Dizini*”, Ankara, Türk Tarih
- AZAD, Sultan. (1997) : “*Bugünkü Zaman Uygur Edebiyatı Toğrisida*”, Şincan, Şincan Helk Neşriyatı, s. 107-136.
- BAKİ, Abdülkerim. (1983) : “*Hazirki Zaman Uygur Tili*”, Pekin, Milletler Neşriyatı.
- BANGUOĞLU, Tahsin. (1990) : “*Türkçenin Grameri*”, Ankara, TDK. Yayınları.
- BAYRAM, Ali , STOLETNEYA, Galina. (1999) : “*Rusça-Türkçe, Türkçe- Rusça Sözlük*”, İstanbul, Fono Yayınları.
- BEKİN, M. Rıza. (1998) : “Doğu Türkistan Gerçeği”, İstanbul, *Doğu Türkistan'ın Sesi*, S.55.
- BİLGEGİL, M. Kaya. (1964) : “*Türkçe Dilbilgisi*”, Dergah Yayınları.
- CAFEROĞLU, Ahmet. (1934) : “*Uygur Sözlüğü, A-K*”, İstanbul, Burhaneddin Matbaası.
- (1937) : “*Uygur Sözlüğü, K-S*”, İstanbul, Burhaneddin Matbaası.
- (1938) : “*Uygur Sözlüğü, S-Z*”, İstanbul, Burhaneddin Matbaası.
- CAMALDİNOV, O. (1993) : “*Uygur Tili Frazеologisiniñ İzahlik Lugiti*”, Almuta.
- CEMİLOĞLU, İsmet. (1994) : “*Kıyas-ı Enbiyâ*”, Ankara, TDK. Yayınları.
- CENGİZ, İsmail. (1998 a) : “Doğu Türkistan'ın Yeraltı ve Tabii Zenginlikleri ve Stratejik Konumu”, İstanbul, *Doğu Türkistan'ın Sesi*, S.55, s. 8-12.

- (1998 b) : “1982 Anayasası’na Göre Doğu Türkistan’ın Hukuki Durumu I”, İstanbul, Doğu Türkistan Dayanışma Derneği Yayınları.
- (1998 c) : “1982 Anayasası’na Göre Doğu Türkistan’ın Hukuki Durumu II”, İstanbul, Doğu Türkistan Dayanışma Derneği Yay.
- CERİTOĞLU, Murat. (1998) : “Kırgız Türkçesi’nin Şekil Bilgisi”, Çanakkale 18 Mart Üniv. Sos. Bil. Ens., (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- COŞKUN, Volkan. (1996) : “Çolpan’ın Keçe ve Kündüz Romanı, Metin-İndeks, Gramer I-IV”, Edirne, TÜ. Sosyal Bilimler Enst. Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- (1998a) : “Yeni Uygur Türkçesi’nde Ünlülerin Sınıflandırılması ve Ünlü Değişmeleri”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.6, s.796-807.
- (1998b) : “Yeni Uygur Türkçesi’nde Ses Uyumu ve Ses Olayları”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.6, s. 808-818.
- ÇEBİ, İhsan Sabri. (1992) : “On sekizinci Yüzyıl Osmanlı Türkçesi’ne Ait İki Eser Üzerinde Sentaks İncelemesi”, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- DEVELLİOĞLU, Ferit. (1993) : “Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat”, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları.
- ECKMAN, Janos. (1988) : “Çağatayca El Kitabı”, (Çeviren : Günay KARAAĞAÇ), İstanbul, İ.Ü. Edeb. Fak. Yayınları.
- EMET, Erkin. (1996): “Yeni Uygur Edebiyatı”, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, S.6, s.58-61.
- (1998) : “Çağdaş Uygur Şiiri Anolojisi”, Ankara, Kültür Bak. Yayınları.
- ERARSLAN, Kemal. (1970) : “Doğu Türkçesi’nde Ek Uyumsuzluğuna Dair”, *İst Üniv. Edeb. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XVIII, s.113-124.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican. (1984) : “Kutadgu Bilig Grameri Fiil” Ankara, Gazi Eğit. Fakültesi Yayınları.
- (1993) : “Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri”, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERGİN, Muharrem. (1986) : “Türk Dil Bilgisi”, İstanbul, Boğaziçi Yayınları.
- (1988) : “Orhun Abideleri”, İstanbul, Boğaziçi Basım ve Yayınevi.
- G. A. Abdurahmanov, Ş. Şaabdurrahmanov, A. P. Haciev, (1975) : “Özbek Tili Grammatikası I”, Özbekistan SSR. Fan Neşriyatı.
- GEDİKLİ, Yusuf. (1996) : “Azerbaycan, Uygur ve Türkmen Türkçeleri’nde Yeni Kelime Yapımı”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.1, s.239-244.
- GENCAN, Tahir Nejat. (1972) : “Divanü Lûgat-it-Türk’te Dil Kuralları”, *Türk Dili*, S. 253, s. 27-52.
- HACİEMİNOĞLU, Necmettin. (1984) : “Türk Dilinde Edatlar”, İstanbul, MEB. Yayınları.
- (1991) : “Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller”, Ankara, Kültür Bak. Yayınları.

- (1996) : “*Karahanlı Türkçesi Grameri*”, Ankara, TDK. Yayınları.
- (1997) : “*Harezmi Türkçesi ve Grameri*”, Ankara, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- İbrâhim Enis-Abdülhalim Muntasır-Atıyye es-Savâlihî –Muhammed Halefullâh Ahmed (1927): *El-Mu‘cemü‘l-Vasîf*, Kahire.
- İLTEBİR, Abdulhekim. (1998) : “Günümüz Uygur Türk Tarihi Romanlarında Azatlık Teması”, *Doğu Türkistan’ın Sesi Dergisi*, S.56-57, s.30.
- İNAYET, Alimcan. (1999) : “Türkçede Çince kaynaklı Gösterilen Bazı Kelimeler Üzerine”, Ankara, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.7, s. 193-204.
- İSAYEV, S. M. (1993) : “*Kazak Tili*”, Almatı.
- İZGİ, Özkan. (1987) : “*Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi*”, Ankara, TKAE. Yayınları.
- KADİRİ, Zunun. (1957) : “*Ğunçem*”, Pekin, Milletler Neşriyatı.
- KAFESOĞLU, İbrahim. (1992) : “Uygurlar”, *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara, TKAE. Yayınları.
- KARAAĞAÇ, Günay. (1997) : *Lutfi Divanı, Giriş-Metin-Dizin- Tıpkıbasım*”, Ankara, TDK. Yayınları.
- KARAEV, M.E. (1993) : “*Kazak Tili –Fonetika, Leksikologiya, Morfologiya, Sintaksis*”, Almatı.
- KARAHAN, Leyla. (1993) : “Türkçede Söz Dizimi”, Ankara, Akçağ Yayınları.
- (1994) : “*Kıssa-i Yusuf -İnceleme-Metin-Dizin*”, Ankara, TDK. Yayınları.
- KARAKAŞ, Şuayip. (1996) : “20 Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.2, s.279-317.
- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi. (1994) : “*Kıpçak Türkçesi Grameri*”, Ankara, TDK. Yayınları.
- KASAPOĞLU, Hülya. (1988) : “*Modern Uygur Türkçesi’nde FiiL*”, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- (1998) : “Abdurrahim Ötkür’ün Şiirlerinde Hürriyet ve Mücadele”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.5, s. 87-97.
- KAŞGARLI, Mahmut. (1991) : “Uygur Türkçesi’nde Kelime Türetme Usulleri Hakkında”, İstanbul, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.45, s.25-36.
- (1992) : “*Modern Uygur Türkçesi Grameri*”, İstanbul, Orkun Yayınları.
- (1998a) : “*Çağdaş Uygur Türkleri’nin Edebiyatı*”, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- (1998b) : “Çağdaş Uygur Edebiyatı Şairi Mehmet Ali Tevfik’in Şiirlerine Çağdaş Türkiye Edebiyatının Etkileri”, *Türk Kültürü Dergisi.*, S.425, s.560-569.
- KAYDAROV, A.T. , SADBAKASOV, G. , TALİPOV, T. . (1970) : “*Uygur Tili Boyıçe tekşürüşler*”, Almuta, Kazak SSR. Nauka Neşriyatı.
- (Komisyon), (1991) : “*Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II*”, Ankara, Kültür Bak. Yayınları.

- (Komisyon), (1998): “*Türk Dünyası Edebiyatları*”; İstanbul, MEB. Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep. (1972) : “Kaşgarlı Mahmut ve Oğuz Türkçesi”, *Türk Dili*, S.253, s.3-19.
- , (1994) : “*Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*”, Ankara, TDK. Yayınları.
- KURBAN, İklil. (1989) : “Yeni Uygur Türkçesi Grameri”, *Türk Kültürü Araştırmaları* XXVI/2, s.243-266.
- , (1995) : “*Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*”, Ankara, TDK. Yayınları.
- MAHMUD, Nizamiddin. , YAMAN, Ertuğrul. (1993) : “*Türkçe – Özbekçe, Özbekçe – Türkçe Lugat*”, Taşkent, Gafur Gulam Namındaki Edebiyat ve Sanat Neşriyatı.
- MUSTAFAYEV, E. (1996) : “*Büyük Sözlük, Rusça-Türkçe*” İstanbul, Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- MÜLLER, F. W. K. , Gabain, A. Von. (Çeviren : S. HİMRAN) (1946) : *Uygurca Üç Hikâye*”, İstanbul, İbrahim Horoz Masımevi.
- NESRETULLAH (1979) : *Hazirki Zaman Uygur Tili*” Urumçi, Şinjan Halk Neşriyatı.
- OCAK, Kemal. (1999) : “*Dünyada Türk Cumhuriyetleri Türk Halkları*”, Ankara, Düzgün Yayınları.
- ORALTAY, Hasan. , YÜCE, Nuri. , SAADET Pınar. (1984) : “*Kazak Türkçesi Sözlüğü*”, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Yayını.
- ORKUN, Hüseyin Namık. (1986) : “*Eski Türk Yazıtları*”, Ankara, TDK. Yayınları.
- ORUZBAYEVA, B. , KUDAYBERGENOV, S. (1964) : “*Kırgız Tilinin Grammatikası (Morfologiya)*”, Frunze, Mamlekettik Okuu – Pedagogika Basması.
- ÖNER , Mustafa. (1998) : “*Bugünkü Kıpçak Türkçesi*”, Ankara, TDK. Yayınları.
- ÖZDARENDELİ, Çağrı. (1997) : “*Kazak halk Edebiyatı ‘Ertegiler I’ Gramer- Metin-Sözlük*”, Edirne, T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- ÖZKAN, Fatma. (1996) : “Bugünkü Türk Lehçelerindeki İletişimi Zorlaştıran Kelimeler”, Ankara, *Üçüncü Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı*.
- ÖZKAN, Mustafa. (1995) : “*Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*”, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- , (1995) : “*Tarih İçinde Türk Dili*”, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat. (1962) : “*Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü*”, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- , (1989) : “*Osmanlıca Türkçe Sözlük*”, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
- ÖZTOPÇU, Kurtuluş. (1992) : “*Uygur Atasözleri ve Deyimleri*”, İstanbul, Doğu Türkistan Vakfı Yayınları.
- ÖZTÜRK, Rıdvan. (1994) : “*Yeni Uygur Türkçesi Grameri*”, Ankara, TDK. Yayınları.
- , (1997) : “*Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*”, Ankara, TDK. Yayınları.

- ROZİBAKİYEV, İ. (1979) : *Aktualniye Problemi Sovetskogo Uygurovedeniya*, Almuta, Akademiya Nauk Kazaksky SSR.
- SADBAKASOV, G. S. (1989) : *"Stroy Uygurskogo Yazıka"*, Almaata, Akademiya Nauk Kazahskoy SSR.
- SAMİ, Şemseddin. : *"Kâmus-ı Türki"*, İstanbul, Bedir Yayınevi.
- SARAY, Mehmet. (1995) : *"Atatürk ve Türk Dünyası"*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- (1998) : *"Doğu Türkistan Türkleri Tarihi I"*, İstanbul, Doğu Türkistan Vakfı Yayınları.
- ŞANLI, Cevdet, (1992) : *"Eski Türk Şiiri- İnceleme-Metin-İndeks"*, Edirne, Trakya Üniv. Soayal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı. Bölümü Türk Dili Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- ŞÇERBİNİN, V.G., (1994) : *"Rusça Yeni Sözlük"*, İstanbul, Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- TAMİR, Ferhat. (1989) : *"Barköl'den Kazak Türkçesi Metinleri"*, Ankara, TKAE. Yayınları.
- TANRIDAĞLI, Gülzade. (1998) : *"Uygur Edebiyatında Roman"*, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.5, s.99-120.
- TURGUNBAYEV, Caştegin. (1999) : *"-a turur Şimdiki Zaman ve -p turur Geçmiş Zaman Eklerinin Yapısı Üzerine"* Ankara, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.8, s.497-505.
- Türk Dünyası El Kitabı, C. 1, (1992) : Ankara, TKAE. Yayınları.
- TÜRK, Vahit. (1995) : *"Eski Türkçe'de -gu/-gü Eki ve İşlevleri"*, *Tuncer Gülensoy Armağanı*, Kayseri, s.351-358.
- (1999) : *"Türkçe'de Şimdiki Zaman Kavramı, Çekimleri ve Ekleri"*, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 120, s.9-39.
- UĞURLU, Mustafa. (1987) : *"Münyetü'l-Guzat"*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- VON GABAİN, A. (1988) : *"Eski Türkçenin Grameri"*, (Çev. Mehmet Akalın), Ankara, TDK. Yayınları.
- YAVUZ, Orhan. (1991) : *"Türkçe'de Kapalı E"*, *S.Ü. Fen-Edebiyat Faültesi Edebiyat Dergisi*, S. 6, s.271-306.
- Yeni Tarama Sözlüğü (1993) : Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları
- YUDAHİN, K. K. (1994) : *"Kırgız Sözlüğü I-II"*, (Çev. Abdullah Taymas), Ankara, TDK. Yayınları.
- YUSUF, Berdak. , TULUM, Mehmet Mâhur. (1994) : *"Sözlük - Özbekistan Türkçesi - Türkiye Türkçesi, Türkiye Türkçesi - Özbekistan Türkçesi"*, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- ZÜLFİKAR, Hamza. (1991) : *"Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları"*, Ankara, TDK. Yayınları.